

Актуальні проблеми безпеки життєдіяльності людини в сучасному суспільстві

Матеріали
Всеукраїнської науково-теоретичної
інтернет-конференції

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ
ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
УПРАВЛІННЯ З ПИТАНЬ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ТА ЦИВІЛЬНОГО
ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ МИКОЛАЇВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТА
БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНЖЕНЕРНО-ЕНЕРГЕТИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА МЕТОДИКИ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

Актуальні проблеми безпеки життєдіяльності людини в сучасному суспільстві

Матеріали Всеукраїнської
науково-теоретичної інтернет-конференції

м. Миколаїв, 24 листопада 2021 року

Миколаїв
2021

УДК 614.8:613:504.75:37
А43

Конференцію зареєстровано в УкрІНТЕІ (посвідчення № 136 від 28 січня 2021 р.)

Редакційна колегія:	
Головний редактор:	Шебанін В.С. – д-р техн. наук, професор, академік НААН, ректор Миколаївського національного аграрного університету.
Заступники головного редактора:	Веліховська А.Б. – канд. пед. наук., доцент, начальник Департаменту освіти і науки Миколаївської обласної державної адміністрації. Герасіменя О.А. – начальник Управління з питань надзвичайних ситуацій та цивільного захисту населення Миколаївської міської ради. Жуковський С.Є. – начальник Навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Миколаївської області.
Відповідальний секретар:	Курепін В.М. – канд. екон. наук, старший викладач кафедри методики професійного навчання Миколаївського національного аграрного університету

А43 Актуальні проблеми безпеки життєдіяльності людини в сучасному суспільстві: матеріали **Всеукраїнської науково-теоретичної інтернет-конференції**, м. Миколаїв, 24 листопада 2021 р. – Миколаїв : МНАУ, 2021. – 519 с.

У матеріалах збірника Всеукраїнської науково-теоретичної інтернет-конференції «Актуальні проблеми безпеки життєдіяльності людини в сучасному суспільстві» висвітлено результати дослідження актуальних питань безпеки в різних сферах діяльності людини: медичні, соціальні, економічні, психологічні, правові проблеми безпеки життєдіяльності; екологічно-безпечних технологій у землеробстві, переробки продукції рослинництва та тваринництва; педагогіки та психології в освітньому середовищі; етичної, естетичної, мовної культури у спілкуванні молоді. Визначено перспективи розвитку сучасної професійної освіти та педагогічних інновацій.

Роботи подаються в авторській редакції. Редакційна колегія не несе відповідальності за достовірність інформації, яка наведена в роботах, та залишає за собою право не погоджуватися з думками авторів на розглянуті питання.

УДК 614.8:613:504.75:37

© Миколаївський національний аграрний університет, 2021

Перелік закладів вищої освіти, науково-дослідних центрів, навчально-методичних центрів, коледжів, закладів професійної (професійно-технічної) освіти, підприємств та установ, співробітники яких брали участь у конференції

Білоцерківський національний аграрний університет, м. Біла Церква.

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, м. Дніпро.

Донецький державний університет внутрішніх справ, м. Маріуполь.

Донецький інститут ринку та соціальної політики, м. Маріуполь.

Житомирський державний університет імені Івана Франка, м. Житомир.

Інститут гідробіології Національної академії наук України, м. Київ.

Інститут мікробіології і вірусології ім. Д. К. Заболотного НАН України, м. Київ.

Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, м. Київ.

Інститут розведення і генетики тварин імені М. В. Зубця НААН, с. Чубинське, Київська область.

Київський університет культури, м. Київ.

Львівський національний аграрний університет, м. Львів.

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів.

Луцький національний технічний університет, м. Луцьк.

Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв.

Національний авіаційний університет, м. Київ.

Національний аерокосмічний університет імені М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний університет», м. Харків.

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ.

Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне.

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», м. Київ.

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків.

Національний транспортний університет, м. Київ.
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, м. Миколаїв.
Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів.
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», м. Полтава.
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Тараса Григоровича Шевченка, м. Чернігів.
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків.
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, м. Ніжин.
Одеська національна академія харчових технологій, м. Одеса.
Педагогічний інститут Київський університет імені Бориса Грінченка, м. Київ.
Полтавський державний аграрний університет, м. Полтава.
Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне.
Сумський державний університет, м. Суми.
Сумський національний аграрний університет, м. Суми.
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль.
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, м. Умань.
Харківський національний автомобільно-дорожній університет, м. Харків.
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, м. Харків.
Харківський національний університет внутрішніх справ, м. Харків.
Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.
Харківський національний університет радіоелектроніки, м. Харків.
Херсонський державний аграрно-економічний університет, м. Херсон.
Херсонський державний університет, м. Херсон.
Херсонський національний технічний університет, м. Херсон.
Хмельницький національний університет, м. Хмельницький.
Черкаський державний технологічний університет, м. Черкаси.

Чорноморський національний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв.

Міжвідомчий науково-дослідний центр з проблем боротьби з організованою злочинністю при РНБО, м. Миколаїв.

Південно-Українська філія державної наукової установи «Український науково-дослідний інститут прогнозування та випробування техніки і технологій для сільськогосподарського виробництва імені Л. Погорілого, м. Херсон.

Полтавський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України, м. Полтава.

Ніжинський фаховий коледж Національного університету біоресурсів і природокористування України, м. Ніжин.

Технологічно-економічний коледж Миколаївського національного аграрного університету, м. Миколаїв.

Черкаський державний бізнес-коледж, м. Черкаси.

Чернівецький фаховий коледж бізнесу та харчових технологій, м. Чернівці.

Навчально-методичний центр цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Дніпропетровської області, м. Дніпро.

Навчально-методичний центр цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Сумської області, м. Суми.

Навчально-методичний центр цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Херсонської області, м. Херсон.

Навчально-методичний центр цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Хмельницької області, м. Хмельницький.

Вище професійне училище № 21, м. Миколаїв.

Вище професійне училище суднобудування м. Миколаїв.

Товаривство з обмеженою відповідальністю сільськогосподарське виробниче підприємство «Агро-Флагман», м. Миколаїв.

Територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг) в Корабельному районі м. Миколаїв.

ЗМІСТ

**Тематичний напрям № 1.
Безпека життєдіяльності в сучасному
суспільстві**

Protasenko O.F., Vovk T.O. AN INTEGRATED SYSTEM OF A WORKPLACE SAFETY ESTIMATION	15-19
Лапенко Т.Г. ФОРМИ УПРАВЛІННЯ ОХОРОНОЮ ПРАЦІ	19-21
Фалько В.В., ОЦІНКА ПРОФЕСІЙНИХ РИЗИКІВ ДЛЯ ПРАЦІВНИКІВ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ	21-25
Ложкін Г.В., Рибальченко О.М. ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ПОНЯТЬ ЗАГРОЗА ТА НЕБЕЗПЕКА	26-29
Мельник Д.С. СУЧАСНІ КІБЕРЗАГРОЗИ БЕЗПЕЦІ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ ТА ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ	29-32
Ремарчук І.І., Малиновська Н.Л. СОЦІАЛЬНА СУТНІСТЬ ЗАЙНЯТОСТІ В КОНТЕКСТІ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ	32-37
Дубінін В.А. ІНФОРМАЦІЯ, ЯК СКЛАДОВА БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДСТВА	37-39
Protasenko O.F., Mygal G.V., Manakova H.O. SAFETY OF MAN-MACHINE INTERACTION IN THE DIGITAL ENVIRONMENT	39-44
Нестер А.А., Мігюк Л.О., Нестер Г.А. ПРОБЛЕМИ ОХОРОНИ ПРАЦІ В УКРАЇНІ ТА НАВЧАННЯ ЦИВІЛЬНОМУ ЗАХИСТУ	44-48
Пахомов Р.І., Зима О.Є., Редкін О.В. АНАЛІЗ ЕЛЕКТРОТРАВМАТИЗМУ У БУДІВЕЛЬНІЙ ГАЛУЗІ	48-52
Тимочко В.О., Войналович О.В., Вісин О.О. ПЛАНУВАННЯ РОБІТ З ІДЕНТИФІКАЦІЇ НЕБЕЗПЕК У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ	52-56
Романішина О.В. ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ СИСТЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ	56-60
Єгізарян А.С., Курепін В.М. ІСТОРІЯ БОРОТЬБИ ЖІНОК ЗА ЗАКРІПЛЕННЯ ПРАВ ТА СВОБОД У ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ	61-64
Лещенко М.В., Черкун В.Б., Нікуліна С.Є. БЕЗПЕКА ПРАЦІ ПІД ЧАС ОБСТЕЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ НЕРУХОМОСТІ	64-68
Малєєв В.О. СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ОХОРОНОЮ ПРАЦІ НА «ДАНОН ДНІПРО»	68-72
Табуненко В.О., Байдак І.С., Бакало Н.А. ЕКСТРЕМАЛЬНІ ТА АВТОНОМНІ УМОВИ ВИЖИВАННЯ	72-76
Майборода В.С. ШЛЯХИ ЗНИЖЕННЯ ШКІДЛИВОЇ ДІЇ ШУМУ ДЛЯ ПРАЦІВНИКІВ НАФТОВИДОБУВНОЇ ГАЛУЗІ	76-78
Мул А.М., Леус С.О. БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ МЕДИКО-БІОЛОГІЧНОЇ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ	78-83
Дуда Є.О. ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ФІЗИЧНОЇ ТА РОЗУМОВОЇ ПРАЦІ	84-86
Барвінок Н.В. БЕЗПЕКА ТУРИСТІВ ПІД ЧАС ПОДОРОЖЕЙ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ОРГАНІЗАЦІЇ ТУРИЗМУ	86-90

Гассаб О.В. КОРПОРАТИВНА КУЛЬТУРА ЯК ЕЛЕМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ПЕРСОНАЛУ	90-92
Черкасов А.С. МОНІТОРИНГ ПОКАЗНИКІВ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ БЕЗПЕКИ РУХУ	93-94
Єгіазарян А.С. АНАЛІЗ ШУМОІЗОЛЯЦІЇ РОБОЧОГО ПРОЦЕСУ ЗЕРНОСУШАРКИ ТИПУ СЗПБ-2,0	95-97
Табуненко В.О., Назаренко В.В., БЕЗПЕКА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПРИ ЕКСПЛУАТАЦІЇ ЕЛЕКТРОУСТАНОВОК	97-102
Чурило Р.Є. БЕЗПЕКА КОНСТРУКТОРСЬКОЇ РОЗРОБКИ, ЯК ПЕРШИЙ КРОК ДО ЗМЕНШЕННЯ ТРАВМАТИЗМУ НА ПІДПРИЄМСТВІ	102-103
Іваненко В.С., Курепін В.М. УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПЕРСОНАЛУ ТА ЙОГО КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТЮ	104-107
Фесенко О.О., Лисюк В.М. ПИТАННЯ БЕЗПЕКИ ЖИТТЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ МАЛОМОБІЛЬНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ	107-112
Проценко В.С., Савіна О.Ю. ОСНОВНІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ Й БЕЗПЕКИ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ	112-115
Дюжев Д.В. ПРОБЛЕМА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ У МЕДИЧНІЙ СФЕРІ	115-119
Сузло С.Т., Хорькова Г.В. БЕЗПЕКА НАДАННЯ ПОСЛУГ У ТУРИСТИЧНІЙ ГАЛУЗІ	120-123
Мазур В.Є. СТРАЙК, ЯК ОСНОВНА ФОРМА БОРОТЬБИ РОБІТНИКІВ УКРАЇНИ В ОСТАННІЙ ЧВЕРТІ ХІХ СТОЛІТТЯ	123-125
Табуненко В.О., Клименко В.С., Клименко М.С. ПАНІКА, ЯК СОЦІАЛЬНЕ ЯВИЩЕ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СУСПІЛЬСТВО	126-129
Панченко В.С. ПРОБЛЕМИ ОСОБЛИВОСТЕЙ СТРУКТУРИ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ У СТУДЕНТІВ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ ЗДОРОВ'Я	129-131
Табуненко В.О., Величко В.О., Євченко В.В. ВПЛИВ ФАКТОРУ СТРЕСУ НА ФІЗІОЛОГІЧНИЙ СТАН ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ У ПЕРІОД ЗНАХОДЖЕННЯ В ЗОНІ БОЙОВИХ ДІЙ	132-135
Кіт Л.Я. РАЦІОНАЛЬНЕ ХАРЧУВАННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ	135-139
Жалніна К.Р. ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ	140-142
Супрунович С.В. ВИСВІТЛЕННЯ ФЕНОМЕНУ ЧАСУ В КУРСІ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ	142-145
Запорожець Д.В. ВПРОВАДЖЕННЯ КОМПЛЕКСНИХ ЗАХОДІВ З ОХОРОНИ ПРАЦІ ЗАПОРУКА БЕЗПЕКИ НА ВИРОБНИЦТВІ	146-147
Фролов О.В. ЕЛЕКТРОНЕБЕЗПЕКА ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ	148-150
Яковина Н.А., Курепін В.М. ОЦІНКА ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ОХОРОНОЮ ПРАЦІ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ	150-154
Мисліборський В.В., Ганзюк А.Л. АСПЕКТИ БЕЗПЕКИ В РІЗНИХ ТИПАХ ЕЛЕКТРИЧНИХ СІТОК	154-158
Кресан О.Д. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕЖИВАННЯ ТА УСВІДОМЛЕННЯ ЛЮДИНОЮ ЖИТТЄВИХ ПОДІЙ У ПРОЦЕСІ ПСИХОЛОГІЧНОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ	158-161

Палагнюк Ю.В. МАС-МЕДІА В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК ЧИННИК БЕЗПЕКИ І СОЦІАЛЬНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ	161-164
Ткач Д.І. СТАН УМОВ І ОХОРОНА ПРАЦІ ПРАЦІВНИКІВ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА	164-165
Мандзюк М.І., Шпорлюк Г.О. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС ПОВЕНІ	165-168
Грабовенко С.М. МОТИВАЦІЯ ПРАЦІ ДЕРЖАВНОГО СЛУЖБОВЦЯ ЯК ФАКТОР СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ	168-171
Ковтун Д.М. СТАН ОХОРОНИ ПРАЦІ У ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВАХ УКРАЇНИ	171-174
Іваненко В.С. МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА З ПИТАНЬ ОХОРОНИ ПРАЦІ	174-177
Король Д.В., Савіна О.Ю. ІГРОВА ЗАЛЕЖНІСТЬ, ЯК ФАКТОР НЕБЕЗПЕКИ	177-179
Загній А.М. ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЯ ДІТЕЙ ІЗ ІНВАЛІДНІСТЮ	179-182
Козуб О.М. ТРУДОВА МІГРАЦІЯ МОЛОДІ В ЄС ЯК ВИКЛИК НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ	183-184
Базаренко В.І. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ СЕРЕД СТУДЕНТІВ ТЕХНОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОГО КОЛЕДЖУ МНАУ	185-186
Кравченко І.О., Савіна О.Ю. ПОЖЕЖНА БЕЗПЕКА НА ПІДПРИЄМСТВІ	187-189
Черецька Г.П. ВИТРАТИ НА ПОКРАЩЕННЯ УМОВ І ОХОРОНУ ПРАЦІ	190-194
Захожий І.В. ПОНЯТТЯ ТА ДЖЕРЕЛА ОХОРОНИ ПРАЦІ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ	194-196
Останіна Н.С. ПРОБЛЕМИ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖЕННЯ: УЯВЛЕННЯ ТА РЕАЛЬНІСТЬ	196-200
Шиян С.А., Сімонова Т.О., Маркіна Л.М. ДОСЛІДЖЕННЯ СПОРТИВНОГО ТРАВМАТИЗМУ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПЕРШОЇ ДОПОМОГИ	200-203
Овсіюк В.О. РОЛЬ ЛЮДСЬКОГО ФАКТОРА В ОХОРОНІ ПРАЦІ	203-206
Слісаренко О.О. МЕДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ	206-208
Єгізарян А.С. УМОВИ ПРАЦІ ТА ФАКТОРИ ЇХ ФОРМУВАННЯ	208-210
Красновид А.В. ПРОБЛЕМА ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНОСТІ	210-211
Запорожець Д.В., Курепін В.М. ДОСЛІДЖЕННЯ ВИРОБНИЧОГО ТРАВМАТИЗМУ ТА ПРОФЕСІЙНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ	212-214
Гула Л.В. ПСИХОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЯК ЧИННИК ЗБЕРЕЖЕННЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я	214-216
Нікуліна І.В. МІЖСОБИСТІСНІ КОНФЛІКТИ В ОРГАНАХ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ: СОЦІАЛЬНО-БЕЗПЕКОВИЙ АСПЕКТ	217-218
Меркулова Ж.Ю., Курепін В.М. СОЦІАЛЬНИЙ СУПРОВІД ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ ЩОДО ПИТАНЬ БЕЗПЕКИ НА ВИРОБНИЦТВІ	219-222
Кушнір Р.О. АВТОМАТИЗАЦІЯ ПРОЦЕСІВ АНАЛІЗУ ПОКАЗНИКІВ ДІАГНОСТИКИ АВТОМОБІЛЯ	222-225

Альтгайм Л.Б. ВАЖЛИВІСТЬ ДОТРИМАННЯ ПРАВИЛ ПОВЕДІНКИ ПІД ЧАС ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОВЕДЕННЯ ЕКСКУРСІЙНИХ ПОСЛУГ ДЛЯ БЕЗПЕКИ ЕКСКУРСАНТІВ	225-229
Давидова П.С., Соченінова І. О., Ушкац С.Ю., Жолобенко Н.Ю. ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ ОБІЗНАНОСТІ ПЕРШОЇ ДОПОМОГИ МЕТОДОМ СОЦІОЛОГІЧНОГО ОПИТУВАННЯ	230-232
Терещенко А.С., Фещенко Я.Ю. КОМП'ЮТЕРНА ЗАЛЕЖНІСТЬ МОЛОДІ: СОЦІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ	233-235
Радчук М.В. АТЕСТАЦІЯ РОБОЧИХ МІСЦЬ – ЗАПОБІЖНИК ПОРУШЕНЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАЛЕЖНИХ УМОВ ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ	236-238
Тематичний напрям № 2. Педагогіка та психологія в освітньому середовищі	
Волянчук Н.Ю., Бортун Б.О. СПОСОБИ ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ В СОЦІАЛЬНО-НАПРУЖЕНИХ СИТУАЦІЯХ	239-242
Мешко Г.М., Мешко О.І., АСЕРТИВНІСТЬ ЯК УМОВА БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ МЕНЕДЖЕРА: СТАН СУЧАСНОГО НАУКОВОГО ДИСКУРСУ	243-245
Бутузова Л.П., Ломанчук А.Л. ПРЕВЕНЦІЯ НЕГАТИВНИХ НАСЛІДКІВ ПІДЛІТКОВОЇ АГРЕСИВНОСТІ	246-250
Тарасенко А.В. THE IMPORTANCE OF EDUCATING CHILDREN IN HEALTH, SAFETY AND SOCIAL INTEGRATION	250-252
Літвінчук С.Б. ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ОСНОВИ СУЧАСНОГО НАВЧАННЯ	252-257
Шурин О.І. ДО ПИТАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ	257-259
Ромашенко В.Є. ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ТА ОХОРОНА ПРАЦІ»	259-261
Ключка С.І., Чемерис І.А., Білик Л.І. ДУАЛЬНА ОСВІТА В КОНТЕКСТІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ЛІСОВОЇ ГАЛУЗІ	261-265
Шкодин А.В. КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН «БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ» ТА «ОХОРОНА ПРАЦІ»	265-270
Андрійчук Т.В. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ У ПРОЦЕСІ ГРУПОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	270-272
Лукомська А.А. АДИКТИВНА (ЗАЛЕЖНА) ПОВЕДІНКА, ЩО ПРОЯВЛЯЄТЬСЯ У ФОРМІ КОМП'ЮТЕРНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ МОЛОДІ	273-277
Коваленко В.В., Савіна О.Ю. АСПЕКТИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УЧНІВ В ОСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ	277-278
Шевель А.О. АКТУАЛЬНІСТЬ ВИВЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЇ УСПІХУ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ	279-282
Чвалун С.В. МЕТОДИЧНИЙ МАЙДАНЧИК «ПЕДАГОГІКА БЕЗПЕКИ» ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ПРЕДМЕТУ «ОСНОВИ ЗДОРОВ'Я» ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ НА ПРИНЦИПАХ АНДРАГОГІКИ ТА ПЕДАГОГІКИ БЕЗПЕКИ	282-287

Музика О.О. ОСВІТНІЙ ПРОСТІР І АКСІОГЕНЕЗ МУЗИЧНО ОБДАРОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ	287-288
Булачок М.А. АДАПТАЦІЯ УЧНІВ ДО НАВЧАННЯ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ НУШ	289-291
Богданов Є.П. АКТУАЛЬНІСТЬ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО НАВЧАННЯ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ КЕРІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	291-293
Пшонка А.В. МОВЛЕННІСВА КУЛЬТУРА СУЧАСНОЇ МОЛОДІ	293-295
Романик О.М., Лашенко А., Горбунова К.М. ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ АГРАРНОГО СПРЯМУВАННЯ	296-297
Дударєва А.Є. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ДЛЯ ЯКІСНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ	298-301
Шинкаренко І.О. НЕБЕЗПЕКА ТА РИЗИКИ ЕМОЦІЙНОГО СТРЕСУ У ДІТЕЙ	301-304
Стригуль Н.О. ФОРМУВАННЯ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ІНШИХ	304-306
Тарасюк В.В. ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН	306-309
Стеценко В.В. ПСИХОЛОГІЧНІ РЕСУРСИ ОСОБИСТОСТІ ПРАЦІВНИКА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ	310-313
Тузницька А.С. ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ» ЗА ДОПОМОГОЮ ДИСТАНЦІЙНИХ ЗАСОБІВ ОСВІТИ	314-318
Лобчук С.М. ПСИХОЛОГІЧНА ВКЛЮЧЕНІСТЬ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ	319-322
Віліщук А.В. ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЕКТНО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ	323-325
Курепін В.М. ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ АГРОІНЖЕНЕРНИХ КАДРІВ, РОЗВИТОК І САМОРОЗВИТОК ПЕДАГОГА В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ АГРАРНОГО ПРОФІЛЮ	325-331
Чуйко Н.О. ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ	332-335
Ткачова Є.С., Горбунова К.М. ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	335-337
Кубрак О.В. МОЛОДІЖНИЙ СЛЕНГ ЯК ЗАПОЗИЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ СЛІВ: СОЦІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ	337-341
Varanova O., Medvedeva L. PROFESSIONAL STRUCTURE COMPETENCIES OF FUTURE ENGINEERS	341-345
Дем'янчук О.С. ОРГАНІЗАЦІЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	346-349
Воронкова Г.М. МОТИВАЦІЯ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА	349-351
Білюченко Ю.М. АГРЕСИВНА ПОВЕДІНКА: ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВИМІР ПРОБЛЕМИ НА ПРИКЛАДІ ЗАКОРДОННИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	352-355

Мешкова В.В., Курепін В.М. НЕОБХІДНІСТЬ ПЕРЕГЛЯДУ НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ З ДИСЦИПЛІНИ «БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ»	355-360
Шайко Ю.В. АДАПТАЦІЯ ПЕРШОКЛАСНИКІВ ДО НАВЧАННЯ ЗАСОБАМИ ДИДАКТИЧНОЇ ГРИ	360-362
Овчаренко Н.І. РЕАЛІЗАЦІЯ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ У НАВЧАННІ З ДИСЦИПЛІНИ «ОХОРОНА ПРАЦІ В ГАЛУЗІ»	362-369
Гоженко М.М., Полянська Д.В. ВПЛИВ ДЕПРЕСІЇ НА ГЕПАТОБІЛІАРНУ СИСТЕМУ	369-371
Ліло Г.Я., Ткачова Є.С. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	372-373
Бондарчук К.П. ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ СОМАТИЧНИХ РОЗЛАДІВ	374-377
Гнатюк А.Є. БОЛОНСЬКИЙ ПРОЦЕС ЯК ЄДИНА СИСТЕМА ОСВІТИ В ЄВРОПІ	377-381
Петренко Н.В. ВИКОРИСТАННЯ SMART-ТЕХНОЛОГІЙ НА ЗАНЯТТЯХ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В АГРАРНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ	381-384
Білецька О.І. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД СТАНДАРТИЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ	385-388
Саранчук Д.Л. ПСИХОЛОГІЧНА РОЛЬ ДОВІРИ В РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ	388-392
Болух М. А. МЕХАНІЗМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ ЯК ОСНОВА ЕМОЦІЙНОЇ САМОРЕГУЛЯЦІЇ В ПРОЦЕСІ АДАПТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ	392-395
Жуминська Д.С., Курепін В.М. ФОРМИ ТА МЕТОДИ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ ОХОРОНИ ПРАЦІ»	396-402
Чвалун С.В. ВДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ В ЖИТТЯ НОВИХ ФОРМ НАВЧАННЯ МОЛОДІ СУМЩИНИ В ГАЛУЗІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТА БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ	403-406
Тематичний напрям № 3. Екологічні аспекти збереження навколишнього середовища в сучасних умовах	
Скиба В.В., Волкова О.М., Беляєв В.В. РАДІАЦІЙНА БЕЗПЕКА НАСЕЛЕННЯ ПРИ СПОЖИВАННІ ЗАБРУДНЕНОЇ РАДІОНУКЛІДАМИ РИБИ	407-411
Федорчук О.М., Федорчук Є.М. МІСЦЕ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА В КОНЦЕПЦІЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ	412-416
Нестер А.А. ЕКОЛОГІЧНІ ПИТАННЯ СУЧАСНОСТІ УКРАЇНИ	416-421
Давидов Д.В., Савіна О.Ю. ОСНОВНІ СКЛАДОВІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РАДІАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ОБ'ЄКТУ ТА ПРИЛЕГЛОЇ ДО НЬОГО ТЕРИТОРІЇ	421-423
Ткачук Н.В., Зелена Л.Б., Жидок Л.А. МІКРООРГАНІЗМИ У БІОРЕМЕДІАЦІЇ СЕРЕДОВИЩ, ЗАБРУДНЕНИХ ВАЖКИМИ МЕТАЛАМИ	423-425
Гош Т.В. МЕТОДИ ОЧИЩЕННЯ ВОДИ ВІД ВАЖКИХ МЕТАЛІВ	425-429

Іваненко П.В., Савіна О.Ю. БЕЗПЕКА ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ. ТРЕНДИ І ВИКЛИКИ	429-432
Гоков О.М. ПРО ЕЛЕКТРОМАГНІТНЕ ЗАБРУДНЕННЯ ДОВКІЛЛЯ УНАСЛІДОК ГЕНЕРАЦІЇ НИЗЬКОЧАСТОТНИХ СПІРАЛЬНИХ ХВИЛЬ ІНФРАЗВУКОМ В ІОНОСФЕРІ В ПЕРІОДИ ПОТУЖНИХ АТМОСФЕРНИХ ЯВИЩ	432-434
Малєєв В.О., Безпальченко В.М. АНАЛІЗ ПОТЕНЦІАЛУ ВІДНОВЛЮВАНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ	435-436
Калужин Д.В. ВПЛИВ ПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА НА БІОСФЕРУ	437-438
Воронкова Г.М., Карпова М.В., Кувшинова А.О. ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ УТИЛІЗАЦІЇ ВІДХОДІВ В УКРАЇНІ	439-442
Шевченко Н.Д. ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ, ПОВ'ЯЗАНІ З ВИДОБУТКОМ УРАНУ В УКРАЇНІ	442-444
Філоненко А.М., Бурлаченко А.В. ЕКОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ ЗАСТОСУВАННЯ ПЕСТИЦИДІВ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ДОВКІЛЛЯ	444-447
Ступка М.А., Турманенко Д.Л., Бондарчук Антоніна, Галєєва А.П. ПИТАННЯ ЕКОЛОГІЇ В РОЗРІЗІ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА	448-450
Вітовщик Д.В. ВПЛИВ ТРАНСПОРТУ НА ДОВКІЛЛЯ НА ТЕРИТОРІЇ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ	450-452
Тематичний напрям № 4. Стратегічні аспекти розвитку підприємства в сучасних умовах	
Кругляк О.В., Мартинюк І.С., Черноостровець Н.М. СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ГАЛУЗІ МОЛОЧНОГО СКОТАРСТВА УКРАЇНИ	453-457
Лазіс М.І. СУТНІСТЬ, ЗНАЧЕННЯ І ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МЕНЕДЖМЕНТУ ШОУ-БІЗНЕСУ	457-459
Старовойтенко Н.В. ФОРМУВАННЯ М'ЯКИХ НАВИЧОК УПРАВЛІНСЬКОГО СПІЛКУВАННЯ У МАЙБУТНІХ КЕРІВНИКІВ	460-462
Фесенко В.О. ОЦІНКА КОНКУРЕНТНИХ ПОЗИЦІЙ ПІДПРИЄМСТВ КОНДИТЕРСЬКОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ	462-465
Григоренко Ю.В. АВТОМАТИЗАЦІЯ ПРОЦЕСІВ АНАЛІЗУ, МОНІТОРИНГУ І РОЗРАХУНКУ ВАРТОСТІ ДОГОВОРІВ У СФЕРІ АВТОСТРАХУВАННЯ	465-467
Панчошна Т.М., Смірнова А.С. РОЗРОБКА СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА У СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ	467-469
Саркова А.М. ПСИХОЛОГІЯ І МАРКЕТИНГ	469-472
Постоловка Д.І. ПРОБЛЕМИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОДУКЦІЇ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ	472-474
Філіпченко К.Ш. ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ РЕЄСТР: ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ	475-477
Стрельцова І.В. АВТОМАТИЗАЦІЯ АНАЛІЗУ ЧИННИКІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ВАРТІСТЬ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ У ПРИВАТНИХ МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДАХ	477-479

**Тематичний напрям № 5.
Інноваційні технології переробки продукції
тваринництва**

Бінус А.К. ВИКОРИСТАННЯ ГМО ПРИ ВИРОБНИЦТВІ СЛІСЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ: ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	480-481
Підбережник В.В. ТЕХНОЛОГІЯ ВИРОБНИЦТВА КОРЕЙКИ В УМОВАХ ТОВ ПП «МАЛИЦЬКИЙ» МИКОЛАЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ	482-485
Федянович Г.В. РОЗРОБКА ТЕХНОЛОГІЇ МАФІНІВ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ КЕРОБУ ТА ПРИРОДНИХ ПІДСОЛОДЖУВАЧІВ	485-488
Галасва І.В. ТЕХНОЛОГІЯ ВИРОБНИЦТВА ГРУДИНКИ В УМОВАХ ТОВ «АЛИМАНИКА» МИКОЛАЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ	488-492
Хамза Зерігат Омар ПЕРСПЕКТИВИ РОЗРОБКИ ТЕХНОЛОГІЇ БЕЗГЛЮТЕНОВИХ ВИРОБІВ З ПІСОЧНОГО ТІСТА	492-496
Манюх Н.В. ТЕХНОЛОГІЯ ВИРОБНИЦТВА ВАРЕНО-КОПЧЕНИХ КОВБАС В УМОВАХ ТОВ «АЛИМАНИКА» МИКОЛАЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ	496-500
Петренко В.А. ТЕХНОЛОГІЯ ВИРОБНИЦТВА НАПІВКОПЧЕНИХ КОВБАСВ УМОВАХ ТОВ «АЛИМАНИКА» МИКОЛАЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ	500-504
Єліневський В.В. ТЕХНОЛОГІЯ ВИРОБНИЦТВА СИРОКОПЧЕНИХ КОВБАС В УМОВАХ ТОВ ПП «МАЛИЦЬКИЙ» МИКОЛАЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ	504-508
Погорєлова О.В. ТЕХНОЛОГІЯ ВИРОБНИЦТВА ВАРЕНИХ КОВБАС В УМОВАХ ТОВ ПП «МАЛИЦЬКИЙ» МИКОЛАЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ	508-512
Проскура В.М. ТЕХНОЛОГІЯ ВИРОБНИЦТВА МЛИНЦІВ В УМОВАХ ТОВ ВЗП «МАЛИЦЬКИЙ» МИКОЛАЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ	512-515
Мд Саиф Ибна Алам РЕФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ БЕЗПЕЧНОСТІ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ В УКРАЇНІ	516-518

Тематичний напрям № 1

Безпека життєдіяльності в сучасному суспільстві

AN INTEGRATED SYSTEM OF A WORKPLACE SAFETY ESTIMATION

Protasenko O.F.,

*Ph.D., Associate Professor
Simon Kuznets Kharkov National
University of Economics*

Vovk T.O.,

*an applicant for higher education
in speciality 051 "Economics"
Simon Kuznets Kharkov National
University of Economics*

Today, the human role as unsub of labour is constantly growing. The human has a huge responsibility for the efficient operation and safety of the technical system, and his mistake can lead to accidents and catastrophes. The main reason for this is the human factor, so the problem of improving work safety remains relevant. In this case, an important role has the system of a workplace safety estimation, which allows identifying the most dangerous factors of the employee's activity; and on this basis to develop effective measures and means to prevent them.

Today, there are many methods for workplace safety estimation. However, they are not integrated, so, do not allow to take into account the three main components that ensure the required level of human safety:

- advances in technology (application of new types of equipment in the workplace);
- features of the work process organisation (duration of work shift, work monotony, psycho-emotional stress, etc.);
- employee's characteristics (temperament type, character traits, anthropometric features, etc.).

Usually, attention is focused on one or two of these components, and others are formally taken into account, which reduces the quality of the estimation. Therefore, to increase employee safety, it is crucial to find new approaches to estimating the safety of employee's workplace.

The most used method for workplace safety estimation is certification of workplaces under working conditions. Workplace certification provides:

- identification of harmful and dangerous factors and causes of unfavourable working conditions;
- sanitary and hygienic research of the production environment factors, the severity and intensity of the labour process in the workplace;
- definition and implementation of technical and organisational measures aimed at optimising the conditions and character of work, etc.

Disadvantages of this workplace safety evaluation system:

- selectivity of results, as certification is carried out only for work "with particularly harmful and difficult working conditions" or "with harmful and difficult working conditions";
- in most cases, the certification commission does not include employees who have practical experience and understanding of the character and consequences of the impact of hazardous factors of the production process;
- the final results of the certification are used mainly to determine the size of allowances and pensions; the comfort and safety of the employee are peripheral.

Ergonomic methods of workplace estimation are widely used [1]. The advantages of such an estimation system are:

- experts evaluate psychophysiological, physiological, morphological and biomechanical characteristics of the employee;
- the nomenclature of system indicators is open; so, it can be supplemented with new indicators. It makes the system flexible.

An integrated approach, typical for ergonomics, allows getting a comprehensive picture of the labour process, which helps to increase human safety. However, the estimation system has disadvantages:

- the assessment takes a long time (usually from a few days to a few weeks); so it is carried out infrequently, which reduces the effectiveness of operational safety management in the workplace;
- the performance of such work requires the invitation of specialists in ergonomics without directly involving employees.

In recent years, various occupational and industrial risk estimation methods have been used to assess workplace safety. These methods include the Elmer system, the Fine-Kinney method, workplace risk assessment (according to Mervy Murtonen technology) and others [2, 3]. The main idea of these systems is to identify existing hazards in the workplace and determine the risk magnitude of their occurrence. Based on the results of risk estimation, can be developed and implemented measures to manage them. Thus, we can conduct systematic work to improve working conditions and improve safety in the workplace, as well as ensure the professional health of staff.

Thus, the aim is to develop an integrated system of workplace safety estimation.

To achieve this goal, among the existing methods of workplace safety estimation, we will explore in detail those that can be used to develop an integrated system of workplace safety estimation, namely, the Elmer system, the Fine-Kinney method and the ergonomic assessment system.

The Elmer system is a reliable system for monitoring occupational safety in the industry [2]. This system was developed by the Finnish Institute of Occupational Health and

the Office of Occupational Safety and Health at the Ministry of Social Security and Health of Finland. The Elmerly system is tested at many enterprises of various profiles. Therefore, it can be used in any industry. The Elmerly system is based on observations that cover the essential components of occupational safety: the use of protective equipment, order in the workplace, safety under working with equipment, occupational health and ergonomics. The system is a means by which the company can identify opportunities to improve occupational safety and identify hazards.

A significant disadvantage of the system is that all factors, which affect occupational safety, are considered equivalent. This moment is contradictory because at any workplace there is always a differentiation of factors that affect the employee during the work to more or less significant, which, in turn, affects the prioritisation of measures to improve safety.

The Fine and Kinney method is used to estimate occupational risk. The method is based on a combination of the danger influence degree, the probability of danger realization at the workplace and the consequences for the health or safety of workers if the danger occurs [3]. Based on the estimation, risks are formed into a structured system in the form of a matrix, which considers all components of risk. Further, professional risk maps are formed. These are matrix maps with which employees can independently assess risks and take the necessary actions to ensure their safety. The disadvantage of the Fine-Kinney method is the significant subjectivity of the estimation results, as the employee carries out all operations by himself. Thus, the employee relies on his experience during the estimation of factors that affect him. However, the experience is not always sufficient to choose the most effective means of protection against dangers.

The ergonomic estimation system determines the characteristics of the workplace, which are brought together to a table, and are described quantitatively using ergonomic indicators [1]. The main disadvantage of the ergonomic estimation system is that the choice of employees' protection equipment is based primarily on the opinion of invited ergonomics specialists or safety auditors, and the employee opinion is not always considered.

Each of these methods has advantages and disadvantages. However, to achieve the goal, it is necessary to combine them into an integrated estimation system. What is mean? We should take several elements in each method and apply them to create an integrated system of workplace safety estimation.

The fundamental element should be the ergonomic estimation system, as the range of indicators used for ergonomic assessment is open. Additional elements in this system should be elements from the questionnaire used in the Elmerly method. In addition, except for the ergonomic indicators, it is necessary to add components for assessing individual risk using the Fine-Kinney method, which will increase the accuracy of the final estimation of workplace safety [4]. In summary, an integrated system of workplace safety estimation can be represented as follows (Fig. 1).

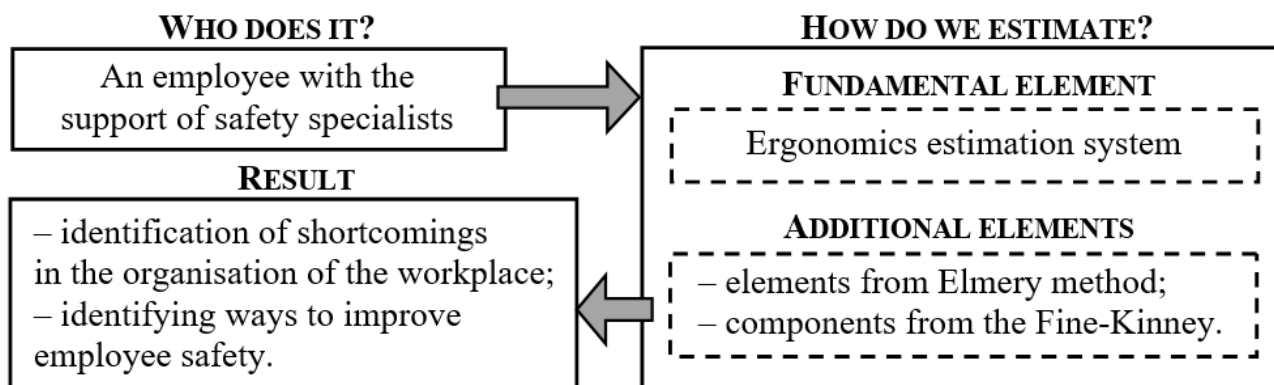

Fig. 1. Scheme of an integrated system of workplace safety estimation

An integrated system of workplace safety estimation was tested at the following workplaces:

- bank branch operators;
- employees of the personnel and accounting department of several enterprises.

Workplace safety estimation showed the following results:

- firstly, an integrated system of workplace safety estimation expanded the list of workplace characteristics;

- secondly, the use of ergonomic indicators and components of occupational risk allowed not only to determine the negative characteristics of the workplace and working conditions but also to estimate their importance for employee safety, i.e. to determine the sequence of measures to improve safety;

- thirdly, the estimation of workplace safety was conducted directly by the employee but with the participation of occupational safety specialists. This fact is important because, unlike external experts, the employee knows his activities and workplace from a practical point of view and not only from a theoretical point of view. However, he may have some hardships in the estimation, which is usually associated with a lack of professional experience.

Thus, the research results of the advantages and disadvantages of the Elmerly system, the Fine-Kinney method and ergonomic estimation system showed that it is necessary to take the following informative components of these systems to create an integrated system of workplace safety estimation:

- from the system of ergonomic estimation is the table with the workplace characteristics;

- from the Elmerly system is items from the questionnaire, which supplemented the table with the workplace characteristics, which expanded its informativeness;

- from the Fine-Kinney method is the principle of determining occupational risk, the application of which made it possible to identify the priority of safety measures and tools.

The combination of these components allowed us to take a step forward in increasing the informativeness of the results of workplace safety estimation. Practical testing of the integrated system of workplace safety estimation gave positive results.

References

1. Sharma R. An experimental study on assembly workstation considering ergonomics issues. *International journal of innovative research in technology*. Geneva, 2015. Vol. 2. P. 142-149.
2. Лайтинен Х., Раса П. Л., Ланкінен Т. Пособие по наблюдению за условиями труда на рабочем месте в промышленности. Система Элмери. *Охорона праці : науково-виробничий журнал*. Київ, 2012. № 8. С. 42-53.
3. Kinney G. F., Wiruth A. D. Practical Risk Analysis For Safety Management. China Lake: Naval Weapons Center China Lake CA., 1976. 26 p.
4. Протасенко О. Ф. Оцінка якості організації та безпеки робочого місця. *Комунальне господарство міст. Серія: Технічні науки та архітектура*. Харків, 2016. № 130. С. 101-108.

ФОРМИ УПРАВЛІННЯ ОХОРОНОЮ ПРАЦІ

Лапенко Т.Г.,

канд. техн. наук, доцент

Полтавський державний аграрний університет

Трудова діяльність людини здійснюється не тільки у взаємодії з технологічними засобами, навколишнім природним середовищем, а в першу чергу - у взаємодії з людьми, які її оточують, усередині конкретного соціуму. Ця особливість формує так званий вектор соціально зумовленого ризику, тобто пов'язаного з власними діями та діями оточення. Рівень цього ризику залежить від багатьох факторів, які мають соціальний або психофізіологічний характер: професійна підготовка, особистісні особливості та якості, індивідуальна сумісність, психологічний мікроклімат тощо.

Враховуючи, що ефективність виробництва, успішність комерційної діяльності компанії або підприємства, безпека трудової діяльності залежать від кваліфікації, вміння та зацікавленості персоналу, починати треба з формування його ідеології, бо склад думок визначає наступний напрям дій. Формування ідеології, підготовка професіоналів стають у роботі з персоналом ключовими в працезахоронній діяльності та головними в діяльності служби безпеки праці. Це може бути зроблено за допомогою системи професійної підготовки та інформаційної взаємодії, які забезпечують професійну компетентність і поінформованість персоналу про завдання та обов'язки в рамках політики, що реалізується.

У своїй діяльності люди (персонал) керуються певними правилами, процедурами, нормами поведінки, інструкціями. Одна з тез адекватної ідеології полягає в повазі до правил роботи і регламентуючих документів. Це повинно бути одним із принципів так званої корпоративної культури.

Чому так важливо управляти корпоративною та організаційною культурою у сфері професійної безпеки? Це пояснюється в першу чергу тим, що корпоративна культура визначає нормальний стиль поведінки кожного працівника, прийнятий у компанії, а те, що стає нормою, продиктовано цінностями та власними переконаннями

і не потребує ані контролю, ані додаткових стимулів, ані додаткових засобів. Нормальною поведінкою в охороні праці слід вважати роботу, що здійснюється безпечно для себе і оточуючих, у строгій відповідності до встановлених регламентів, коли додержують норм трудового розпорядку.

Поряд з цим важливе значення надається участі самого персоналу у вирішенні актуальних проблем і цільових завдань забезпечення безпеки

Встановлено, що безпечна поведінка людини на виробництві залежить не тільки від професійних знань, навичок і здібностей, а значною мірою - від мотивації поведінки працівників. Серед психологічних факторів, що впливають на безпеку праці, мотиваційний фактор посідає найважливіше місце.

Одним із постулатів менеджменту є такий: єдиний спосіб примусити людину робити що-небудь - це зробити так, щоб вона сама цього захотіла. Та річ у тому, що мотивувати людей можна різними способами, і не тільки матеріальними стимулами. Для цього необхідно сформувати цілісну систему стимулів і механізм їх реалізації.

Один із класиків теорії управління стверджував, що 96% проблем зумовлені неправильною системою менеджменту і тільки 4% - помилками виконавців. Отже, якщо ми почнемо карати за всі проблеми виконавців, ми ніколи не довідаємося про 96% причин проблем. Звідси випливає висновок: караючи, ми не усуваємо причини, а покарання не є найкращим способом вирішення проблеми. З урахуванням цього завдання полягає в тому, щоб на виробничому рівні створити ефективний механізм мотивації та стимулювання щодо організації та виконання безпечних трудових процесів на основі (економічної) відповідальності та зацікавленості підрозділів, служб, відділів, організаторів і керівників робіт за створення умов для безпечної праці (з одного боку) і додержання встановлених норм і правил, роботу без травм і аварій безпосередніми виконавцями (з іншого боку).

Щоб підвищити й утримувати мотивацію працівників на потрібному рівні, забезпечити результативність і безпеку роботи, необхідно сформувати цілісну систему стимулів. Ця система не повинна зводитися тільки до зростання зарплати, а може включати просування по службі, планування професійної кар'єри, можливість підвищити рівень знань, це різні пільги, переваги і справедливий їх розподіл та ін. Тобто необхідно використовувати повний спектр матеріальних і нематеріальних важелів стимулювання. У зв'язку з цим найважливішим механізмом реалізації мотиваційних принципів і управління персоналом можуть бути мотиваційні програми забезпечення безпеки праці.

За допомогою механізму мотивації необхідно створити умови, за яких працівникові було б цікаво займатися конкретною трудовою діяльністю і не втрачався б інтерес до роботи: у нього виникала б природна потреба працювати краще, безпечно.

Завдання мотивації в галузі охорони праці в першу чергу полягає у підвищенні зацікавленості персоналу в суворому додержанні встановлених регламентів, а також в організації та удосконаленні працезохоронних процесів. Проте мотивація може бути спрямована не тільки на формування безпечної поведінки, а також на такі категорії безпеки, як підвищення якості, дисципліни, культури процесів праці, розвиток творчої ініціативи, зростання відповідальності не тільки за індивідуальні, але й групові

(корпоративні) результати, розвиток змагальності як між працівниками, так і між підрозділами, а це призведе до підвищення надійності функціонування підприємства.

Список використаних джерел:

1. Запорожець О.І. Основи охорони праці: підручник. Київ: вид ЦУЛ, 2019р., 264с.
2. Грибан В.Г., Негодченко О.В. Охорона праці: навч. посіб. Київ: вид. ЦУЛ, 2019. 280с.
3. Дикань С.А., Іваницька І.О. Безпека людини. Університетський курс [Текст] Human Secursty: підручник. Полтава: ТОВ «АСМІ», 2019. 279 с.
4. Підписка: Науково-виробничий журнал «Охорона праці». Київ: ТОВ «Редакція журналу «Охорона праці». 2021.

ОЦІНКА ПРОФЕСІЙНИХ РИЗИКІВ ДЛЯ ПРАЦІВНИКІВ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Фалько В.В.,

*канд. техн. наук, старший викладач
Сумський державний університет*

Основною метою держави на середньострокову перспективу є вирішення питань збереження трудових ресурсів країни як найважливішою продуктивної сили суспільства, а ці питання не можна вирішувати без докорінного поліпшення умов праці і стану здоров'я трудового потенціалу, що робить проведене дослідження актуальним.

Машинобудування є однією з найважливіших галузей промисловості в розвитку економічного зростання країни. Розвиток сучасних технічних засобів, удосконалення технологічних процесів і обладнання супроводжується збільшенням потужності і габаритів металообробних агрегатів, проведення механізованих процесів складання і зварювання великогабаритних виробів, що веде до значного комплексному впливу на організм працівників фізичних і хімічних факторів (шум, вібрація, незадовільні мікрокліматичні умови, запиленість і загазованість повітря робочої зони, низька і нерівномірна освітленість робочих місць, фізичне і нервово напруження, зварювальні аерозолі), а також різних розчинників при проведенні лакофарбових операцій.

Вчені вважають, що показники здоров'я працездатного населення формуються не тільки залежно від умов праці, але й під впливом рівня життя, генетичних, екологічних факторів, якості медичного обслуговування, рівня співпраці працівників та роботодавців із закладами охорони здоров'я і т. ін. Сучасне виробництво характеризується не тільки професійними ризиками, пов'язаними з технологічними процесами, а й значною виразністю напруженості праці (високі темпи роботи, змінний характер, емоційне напруження, відсутність задоволення від роботи і ін.). В останні роки розробляються питання управління професійним здоров'ям на робочому місці [1–3].

Оцінка розподілу показників професійної захворюваності за основними галузями показує, що в Україні машинобудування посідає третє місце за кількістю професійних

захворювань, після вугільної та металургійної галузей [4]. Характерний для машинобудування вплив комплексу шкідливих виробничих факторів визначає високий ризик порушень здоров'я працівників. Умови праці в машинобудівній галузі переважно оцінюються як шкідливі, при цьому актуальною є проблема комбінованого та сполученого впливу факторів виробничого середовища на організм працівника. Незважаючи на впровадження наукомістких технологій у машинобудівній галузі, не скрізь забезпечується досягнення допустимих рівнів шкідливих виробничих факторів. У цій галузі спостерігається нестабільна динаміка кількості зареєстрованих випадків, що варіювала від 250 до 356 випадків у різні роки. Рівень професійної захворюваності протягом останнього десятиріччя коливався в межах 1,4 – 2,6 на 10 000 працюючих. У структурі профпатології машинобудівна промисловість має частку в 4,3–8,3 % у різні роки [5]. Критичними системами організму для розвитку патології на підприємствах машинобудування визначені респіраторна, центральна нервова, травна, імунна, кровотворна, сечостатева системи.

Обставинами і причинами, що сприяли розвитку професійної патології, є: недосконалість технологій, машин і інструментів (51,4–56,3 %); неефективність і відсутність засобів індивідуального захисту (19,9–21,4 %); недосконалість робочих місць (2,9–3,1 %); відсутність і несправність санітарно технічних установок (3,8–4,2 %) і деякі інші, у тому числі недотримання фізіологічно раціональних режимів роботи, відсутність фізіотерапевтичних запобіжних заходів, допуск до роботи осіб із протипоказаннями, підвищена чутливість, алергізація до шкідливих факторів, несвоєчасне виявлення та пізня діагностика профзахворювань [6]. Послідовна, цілеспрямована робота з охорони праці дала можливість добре знизити рівень травматизму та професійних захворювань протягом останніх 20 років [7]. Основна відповідальність за надання безпечних умов праці лежить на самих підприємствах та установах.

Професійний ризик – це ризик, що виникає під час роботи за певним фахом на певному робочому місці. З медичної точки зору, то професійний ризик обумовлений постійним впливом шкідливих і небезпечних виробничих факторів та факторів процесу труда, основною задачею при цьому є виявлення закономірностей виникнення професійних захворювань, розробка профілактичних мір, причому рівень ризику встановлюється для певних професійних груп. З точки зору охорони праці професійний ризик розглядається в аспекті виявлення факторів ризику виробничого травматизму: виду виробництва, техніки, технології, організації праці, професійної підготовки, а також проведення профілактичної роботи з охорони праці, розробки технічних та організаційних мір по зниженню рівня фактору ризику.

Основний підхід оцінки ризиків на робочому місці містить такі елементи: моніторинг виробничого середовища; постановка завдань, що мають бути виконані на робочому місці (для виявлення усіх завдань та оцінки ризиків); огляд завдань, що мають бути виконані на робочому місці (аналіз ризиків від завдань); моніторинг за виконанням роботи; розгляд технологій роботи для оцінки впливу небезпек); аналіз зовнішніх факторів, що можуть вплинути на робоче місце; огляд та оцінка психологічних, соціальних і фізичних факторів, що можуть сприяти виникненню стресу на робочому місці, та іншими факторами організації праці і виробничого

середовища; огляд організаційних заходів, які спрямовані на підтримку умов, включаючи захисні заходи наявність системи оцінювання можливих ризиків від нового устаткування, матеріалів для поновлення інформації стосовно ризиків [8].

Дані, отримані в результаті проведення спостережень можна порівняти з критеріями забезпечення безпеки та здоров'я, що базуються на: вимогах з боку законодавства; дійсних стандартах і настановах; факторів ієрархії запобігання ризикам: уникнення ризиків; на заміну небезпечного об'єкту безпечно або менш небезпечно; усунення ризиків у джерелах їх виникнення; надати пріоритет заходам колективного захисту над заходами індивідуального захисту; пристосування до технічного прогресу і змін в інформації; забезпечення постійного підвищення рівня захисту. При виборі методики оцінки ризиків особливу увагу приділяють: типу робочого місця; різновиду процесів; завдання, що необхідно виконати; технологічної складності [8].

Для більшості малих і середніх підприємств методика оцінки ризику виглядає таким чином:

1. Скласти план проведення оцінки, що враховує: всі ділянки приміщення за географічними ознаками у нормальному режимі роботи; інші можливі різновиди виробничої діяльності, що здійснюються не в даному приміщенні; прогнозовані ситуації, що не входять до нормального режиму роботи; працівників, що входять до груп особливого ризику: особи з інвалідністю, вагітні жінки, молоді працівники [8].

2. Реалізація розробленого плану у дії за структурованою методикою, для забезпечення оцінки всіх актуальних ризиків.

3. Виконати план, щоб: визначити небезпеки: хімічні – із документації виробника або діючих стандартів, фізичні небезпеки – із основних принципів; проконсультуватися з робітниками, врахувати їх спостереження стосовно шкідливих наслідків для здоров'я, що можуть бути пов'язані або непов'язані з дією конкретної небезпеки; брати до уваги інформацію профілактичних служб з таких питань, як результати контролю впливу шкідливих факторів, професійні захворювання, аудіометрія і питання, які викликають занепокоєння працівників; визначити, хто міг мати вплив від небезпек і коли; дати оцінку ризиків, що є результатами небезпеки; обдумати як можливе усунення ризику; дати оцінку використовуваним заходам контролю порівнянням їх з існуючою належною практикою: законодавством, національних технічних регламентів, кодексів практичних правил, тощо; встановити місце, де заходи контролю не є доцільними а де можна зменшити ризик додатковими заходами контролю; знайти сфери, у яких потрібна додаткова оцінка ризиків; встановити пріоритетність заходів для реалізації висновків оцінки ризиків [8].

Дослідження та гігієнічна оцінка умов праці та визначення професійного ризику проводились за основними професіями машинобудівного підприємства: елетрогазоварника, електромонтера, електрослюсара, котельника, маляра, різальника на пилах, терміста, токаря, фрезерувальника, чистильника металу. Визначена загальна характеристика умов праці за кожною професією. Оцінку проведено за вимірами на робочих місцях освітлення, параметрів мікроклімату, ультрафіолетового та інфрачервоного випромінювання, інфразвуку, ультразвуку, шуму, вібрації, електричних та електромагнітних полів і випромінювання, аероіонізації повітря та

концентрація хімічних речовин в повітрі робочої зони, а також тяжкості і напруженості праці. Данні дослідження наведено в таблиці 1.

Після оцінки професійних ризиків для робітників машинобудівного підприємства можна проаналізувати можливі захворювання, властиві працівникам підприємств цієї галузі.

Таблиця № 1.

Класи умов праці, категорії професійного ризику і терміновість заходів профілактики

№ п/п	Професія	Загальна оцінка умов праці	Рівень ризику	Категорія професійного ризику	Терміновість заходів для зниження ризику
1	Електрогазо-зварювальник	3,5	Дуже високий	Дуже високий ризик	Роботи не можна починати/ продовжувати до пониження ризику
2	Електро-монтер	0,6	Оптимальний	Ризик відсутній	Заходи не потребуються
3	Електро-слюсар	0,6	Оптимальний	Ризик відсутній	Заходи не потребуються
4	Котельник	3,0	Помірний	Малий (помірний) ризик	Потребуються заходи для зниження ризику
5	Маляр	1,95	Допустимий	Дуже малий ризик	Заходи не потребуються, але вразливі особи потребують додаткового захисту
6	Різальник на пилах	0,67	Оптимальний	Ризик відсутній	Заходи не потребуються
7	Терміст	3,9	Екстремальний	Надвисокий рівень ризику	Роботи повинні проводитись тільки за спеціальним регламентом
8.	Токар	0,71	Оптимальний	Ризик відсутній	Заходи не потребуються
9.	Фрезерувальник	0,71	Оптимальний	Ризик відсутній	Заходи не потребуються
10.	Чистильник металу	4,9	Екстремальний	Надвисокий рівень ризику	Роботи повинні проводитись тільки за спеціальним регламентом

Для працівників машинобудівних підприємств саме високі показники відносного ризику спостерігаються серед захворювань вуха та соскоподібного відростка, захворю-

вань системи дихання, захворювань очей і придаткового апарату, вражень шкірного покриву, підшкірної клітковини і сполучної тканини, інфекційних та гельмінтних захворювань, ураження органів травлення, а також захворювань сечостатевої системи та кістково-м'язової системи.

Можливо покращити умови праці та знизити ризики, якщо: проводити контроль рівнів впливу шкідливих та небезпечних виробничих факторів на робочих місцях працівників машинобудівного підприємства із врахуванням їх професійної діяльності; забезпечити проведення попередніх та періодичних медичних оглядів із вказуванням факторів професійного ризику; проводити атестацію робочих місць; регулярно раціонально використовувати засоби індивідуального захисту.

Список використаних джерел:

1. Кундієв Ю. І. Професійне здоров'я в Україні: епідеміологічний аналіз / Ю.І. Кундієв, А.М. Нагорна. – К.: Авіцена, 2006. – 316 с.
2. Кундієв Ю. І. Порівняльна характеристика стану професійної захворюваності в Україні і світі /Ю. І. Кундієв, А. М. Нагорна, Л. О. Добровольський //Укр. журн. з проблем медицини праці. – 2009. – № 2 (18).– С. 3 – 12.
3. Соколова М. П. Проблеми виявлення і реєстрації професійних захворювань в Україні.– Автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. мед. наук., Київ – 2009 р. – 27 с.
4. Інформаційний лист МОЗ України «Про стан професійної захворюваності в Україні в 2004–2008 роках та хід виконання постанови головного державного санітарного лікаря України від 17.07.2006 р. № 28 «Про вдосконалення виявлення, обліку та профілактики професійної захворюваності в Україні» від 16.12.2009 р. № 05.01-15-2019.
5. Нагорна А. М. Оцінка ризику розвитку професійних захворювань у працівників металургійної, вугільної промисловості та машинобудування / А. М. Нагорна, П. М. Вітте, М. П. Соколова, І. Г. Кононова, О. З. Орехова, В. В. Мазур // Український журнал з проблем медицини праці. – 3 (31) 2012. – С. 3 – 13. Електронне джерело [<https://ua.ujoh.org/upload-files/doc/vydav/12-03/01.pdf>]
6. Тимошина Д. Стан професійної захворюваності в Україні / Д. Тимошина, І. Лубянова, А. Басанець, Т. Харченко // Охорона праці. – 2010. – №3. – С. 48 – 53.
7. Чернюк В. І. Оцінка ризиків здоров'ю та управління ними як проблема медицини праці / В. І. Чернюк, П. М. Вітте // Укр. журн. з пробл. медицини праці.– № 1. – 2005. – С. 47 – 53.
8. Кундієв, Ю. І. Порівняльна характеристика стану професійного захворювання в Україні і світі / Ю. І. Кундієв, А. М. Нагорна, Л. О. Добровольський // Український журнал з проблем медицини праці. – 2009. – 2(18) – С. 1 – 3.

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ПОНЯТЬ ЗАГРОЗА ТА НЕБЕЗПЕКА

Ложкін Г.В.,

*д-р психол. наук., професор
КПІ імені Ігоря Сікорського*

Рибальченко О.М.,

*здобувач вищої освіти (аспірант) спеціальності 053 «Психологія»
КПІ імені Ігоря Сікорського*

Довгий час поняття безпеки трактувалося як безпека держави від зовнішнього вторгнення, як захист національних і територіальних інтересів. Коли говоримо про безпеку людини, то тут мається на увазі збереження стабільності її повсякденного життя, впевненість у майбутньому, відсутність загрози безробіття, хвороб, злочинності, репресій, соціальних конфліктів і екологічних катаклізмів.

Людині вдалося подолати багато з тих небезпек, які погрожували її існуванню в попередні століття. Тривалість її життя збільшилася завдяки розвитку медицини, удосконаленням технологій, що стали доступними для неї, вона стала значно краще контролювати шкідливі фактори навколишнього середовища. Однак, у сучасному технологізованому світі загрози якісно змінилися, стали все більш набувати інформаційний характер. Зникають кордони для інформаційного впливу як на рівні індивіда, так і на рівні суспільства загалом. Свідченням цього може бути популярність соціальних мереж, де в режимі онлайн людина ділиться своїми думками, почуттями. Її кордони стають все менш і менш визначеними, вони розчиняються. Водночас спостерігається зростання відчуження, холодність між людьми. У реальному світі посилюються правила перетину кордонів, водночас у віртуальному світі кордони людини стають все більш відкритими.

У міжнародних документах МАГАТЕ (міжнародне агентство з ядерної енергетики, що встановлює стандарти ядерної безпеки й захисту довкілля, надає країнам-членам технічну допомогу, а також заохочує обмін науковою й технічною інформацією щодо ядерної енергії) прийнято загальне визначення безпеки: «безпека – стан захищеності людини, суспільства й навколишнього середовища від надмірної небезпеки».

Поняття «загроза» і «небезпека» є одними з ключових під час розгляду концепції психології безпеки, позаяк прагнення до безпеки найгостріше переживається в ситуації небезпеки й слабко або взагалі не проявляється під час відсутності такої. Категорії, що становлять семантичне поле конструкту психологічної безпеки, не завжди мають чітке визначення й часто використовуються як взаємозамінні. Зокрема, поняття небезпеки й загрози, з одного боку, можуть бути замінені поняттям «тривожність», а з іншого – часто використовуються як синоніми.

У військовій політології стверджується, що загроза – крайня ступінь небезпеки (безпосередня небезпека), а небезпека є можлива (потенційна) загроза в обмежених масштабах. Крім того, підкреслюється персоніфікований, адресний характер загрози. Небезпека ж має гіпотетичний, часто безадресний характер, її суб'єкт і об'єкт явно не є вираженими. Інакше кажучи, загроза – це небезпека, що переживається як ймовірність

її переходу з можливості в дійсність, висловлений намір або демонстрація готовності одних суб'єктів завдати шкоди іншим.

Слушною є думка, М. О. Гацко, який пропонує такі визначення загрози й небезпеки. Загроза сприймається як «потенційно можлива або реальна дія чи тиск, здатний завдати моральної чи матеріальної шкоди». Небезпека трактується як «можливі або реальні явища, події та процеси, які можуть завдати шкоди людині, соціальній групі, суспільству, державі, людському суспільству й Землі або, навіть, знищити їх, нанести шкоду їхньому благополуччю, зруйнувати матеріальні, духовні й природні цінності, викликати деградацію, зупинити розвиток» [1].

Існують різні класифікації небезпек. Найбільш поширена класифікація небезпек базується на джерелі їхнього походження. Наприклад, природні, техногенні, інформаційні, соціальні, економічні ризики. В якості критерію для поділу небезпечних ситуацій виділяється також напрямок впливу небезпеки. Наприклад, небезпека для здоров'я, життя, соціального статусу суб'єкта.

Виділяють чотири основних рівня впливу небезпеки й забезпечення безпеки. Найвищий рівень – світовий і глобальний, наступний рівень – рівень окремих держав, далі рівень соціальних груп (з різною кількістю членів групи) і найнижчий – індивідуальний рівень. На такому підході будується й відповідна класифікація небезпек: глобальні, національні, професійні.

Лаврова О. В. запропонувала класифікацію небезпечних ситуацій, які базуються на суб'єктивних уявленнях про них.

В уявленнях людей небезпеки можна розділити на 4 типи:

- непереборні особисті небезпеки (старість, смерть, зміна влади);
- повсякденні небезпеки (пізнє повернення родичів додому, сварки);
- ситуації, в яких суб'єкт винен сам (відчуття непотрібності, заблукав у лісі, скоїв ДТП);
- глобальні, фатальні небезпеки (землетруси, катастрофа літака, пожежа).

Виходячи з концепції загрози, як можливої небезпеки або конкретної форми небезпеки, або сукупності негативних умов, загрози можуть бути упорядковані у такий спосіб:

- за об'єктами (людина, суспільство, держава);
- за величиною збитку (граничний, значний, незначний);
- за ймовірністю виникнення (дуже ймовірні, малоїмовірні, ймовірні);
- з причин появи (стихійні, навмисні);
- за сферами безпеки (економічні, екологічні, соціальні, інформаційні, психологічні тощо);
- за типом збитку (матеріальні, моральні);
- за ставленням до об'єкту (зовнішні, внутрішні)
- за характером впливу (активні, пасивні)
- за просторово-часовим розмахом (глобальні, регіональні, локальні, місцеві) [2].

Для того, щоб уникнути небезпеки люди можуть йти на ризик. Поняття ризику пов'язується, як і з характеристиками дій людини, так і з об'єктивними обставинами її життя й діяльності [3]. Ризик диференціюється від небезпеки й загрози й частіше приписується суб'єкту або процесу взаємодії суб'єкта з небезпечними ситуаціями

Тобто ризик належить до суб'єкта, а небезпека – до середовища. Ризик як небезпека втрат, виражається у вимірах шкоди. Люди уникають ризику залежно від образу ситуації, що передбачає як позитивні, так і негативні наслідки. Якщо вони орієнтовані на негативний результат, то вони набуватимуть ймовірних умов ризику й не уникатимуть небезпеки.

Оцінка моделі значущих чинників здійснюється на підставі визначення існуючих загроз широкого спектру: втрати контролю над ситуацією, страху, жаху, ступеня довіри, вигоди, а також від різної атрибуції.

У зв'язку з проблемою реальної і прийнятої загрози показано, що для виникнення негативних переживань загрози не обов'язкова наявність реальної загрози. На сприйняття небезпеки впливає безліч характеристик, таких як стать, вік, індивідуально-психологічні особливості. Важливим напрямом у руслі вивчення сприйняття й загроз є звернення до особистісних властивостей. Значне місце в цьому напрямі займають дослідження толерантності до невизначеності, під якою розуміють терпимість до неясності, двозначності, багатозначності стимулів, складності їх інтерпретації. Конструкт толерантності до невизначеності в емоційній і когнітивній сферах людини запропонований Е. Френкель-Брунsvік. Так, толерантність до невизначеності характеризує когнітивний стиль, систему вірування, установки, міжособистісне й соціальне функціонування, поведінки, а також поширюється на сприйняття (Корнілова, 2003). Люди по-різному ставляться до невизначеності, яка так само, як і загроза / небезпека, викликає тривогу й занепокоєння внаслідок усвідомлення людиною своєї вразливості. Вперше особистісні риси толерантної та інтолерантної особистості визначив Г. Оллпорт. Наприклад, для толерантної особистості характерні відповідальність, внутрішній локус контролю, орієнтація на себе, менша схильність до порядку, здатність до емпатії, почуття гумору. Інтолерантність до невизначеності проявляється в авторитетних особистостях [4].

Уявлення про загрозу і небезпеку надзвичайно важлива складова в картині світу людини. Від відчуття наявності потенційної небезпеки залежить світовідчуття людини, рівень її тривожності. Виділяються ситуації, які об'єктивно становлять загрозу, і ситуації, які оцінюються людиною як загрозові, але не є такими об'єктивно. У цьому випадку ми говоримо про два стани, в яких перебуває людина – це страх і тривога.

У сучасному суспільстві кількість джерел страху постійно зростає. Більш того, надмірна концентрація ЗМІ на інформації про існуючі та потенційні загрози сприяє формуванню уявлень про те, що жити небезпечно [5]. У зв'язку з інтенсивною взаємодією інформаційного середовища й сучасної людини, а отже актуальністю проблеми інформаційно-психологічної безпеки, у науці йде пошук ефективного механізму збереження й захищення основних психологічних характеристик особистості.

Список використаних джерел:

1. Гацко М. О. О соотношении понятий «угроза» и «опасность». *Образователь.* 1997. №7. С.45–52.
2. Ефимова Н. С. Основы психологии безопасности: учебное пособие. Москва: Изд-во «Форум»: ИНФРА. 2010. 192 с.

3. Корнилова Т. В. Психология риска и принятия решений. Москва: Аспект-Пресс, 2003.

4. Психологическая безопасность личности: имплицитная и эксплицитная концепции. Москва: Изд-во «ИП РАН». 2017. 262 с.

5. Глобальна та національна безпека: підручник / авт. кол.: В. І. Абрамов, Г. П. Ситник, В. Ф. Смолянюк та ін. Київ : НАДУ, 2016. 784 с.

СУЧАСНІ КІБЕРЗАГРОЗИ БЕЗПЕЦІ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ ТА ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ

Мельник Д.С.,

канд. юрид. наук, провідний науковий співробітник

Міжвідомчий науково-дослідний центр з проблем

боротьби з організованою злочинністю при РНБО України

Процеси глобалізації та стрімкий розвиток технологій зумовили виникнення нових загроз національній критичній інфраструктурі, насамперед кібернетичних.

Так, окрім традиційних способів вчинення терористичних актів на об'єктах критичної інфраструктури, активно використовуються сучасні інформаційно-комунікаційні технології, зокрема шляхом порушення штатних режимів роботи автоматизованих систем керування технологічними процесами. Дедалі більшого поширення набуває політично вмотивована діяльність у кіберпросторі у вигляді атак на урядові та приватні веб-сайти.

Все частіше об'єктами кібератак та проявів кібертероризму, кількість та потужність яких постійно зростає, стають інформаційні ресурси фінансових установ, підприємств транспорту та енергозабезпечення, державних органів, які гарантують безпеку, оборону, захист від надзвичайних ситуацій, наукових та медичних центрів.

Зазначені загрози набувають принципово нового значення в сучасних умовах ведення гібридної війни проти нашої держави та мають тенденції до посилення їх негативного впливу на стан національної безпеки в різних її сферах. Зокрема, наша держава стала полігоном для хакерських експериментів спецслужб іноземних держав, численних терактів і диверсій проти об'єктів критичної інфраструктури та їх співробітників. Упроваджені хакерами шкідливі вірусні програми спершу апробувалися в Україні, а потім використовувалися у країнах Заходу.

Упродовж 2014-2020 років Україна зазнала безпрецедентної кількості кібератак на інформаційні ресурси об'єктів критичної інфраструктури – підприємств життєзабезпечення, енергетичної, транспортної сфери, державних фінансових установ, державних органів, які гарантують безпеку, оборону, захист від надзвичайних ситуацій тощо. Безпосереднього шкідливого впливу зазнали інформаційні системи та мережі на таких об'єктах.

Перша зареєстрована успішна кібератака на енергетичну систему України з виведенням її із ладу сталася ще у грудні 2015 року, коли російським хакерам із використанням троянської програми «BlackEnergy» вдалося атакувати комп'ютерні системи управління низки енергопостачальних компаній. Найбільше від кібератак

постраждали споживачі «Прикарпаття-обленерго», оскільки було вимкнено близько 30 підстанцій, біля 230 тисяч мешканців залишались без світла протягом 1 - 4 годин [1].

Наступна подібна кібератака сталась вночі з 16 на 17 грудня 2016 року. На понад одну годину була виведена з ладу підстанція «Північна» енергокомпанії «Укренерго», без струму залишилися споживачі північної частини правого берега м. Києва та прилеглих районів області [2]. Також у грудні 2016 року жертвами кібернападів з використанням модифікації вірусу «BlackEnergy» стали НБУ та низка державних банків разом з Мінфіном, Держказначейством та Пенсійним фондом України.

Протягом травня – липня 2017 року комп'ютерні системи КМ України, «Укренерго», «Київенерго», операторів зв'язку «Укртелеком», «Київстар», «Vodafone», «Lifecel», «Укрзалізниця», аеропорта «Бориспіль», низки державних фінустанов та багатьох комерційних структур в Україні зазнали масованої атаки вірусу «WannaCry» та мережевого черв'яка «Petya». У жовтні 2017 року комп'ютерні мережі «Київського метрополітену» та аеропорту «Одеса», а також інформаційні ресурси ДФС України та сайт держзакупівель «ProZorro» були атаковані з використанням вірусів «Locky» та «BadRabbit» [3].

Вже у січні 2018 року хакери зламали сервер Головного територіального управління юстиції в Одеській області, а у квітні - сайт Міненерговуглепрому України «www.mev.gov.ua».

У листопаді 2021 року правоохоронці викрили хакерське угруповування «Armagedon», учасники якого з 2014 року здійснили понад 5 тисяч кібератак на інформаційні ресурси державних органів України. Вони використовували власні вірусні програми і намагався «заразити» понад 1,5 тисячі урядових комп'ютерних систем. Основними цілями зловмисників були: контроль над об'єктами критичної інфраструктури (електростанції, системи тепло- та водопостачання); викрадення та збір розвідувальних даних, у т.ч. інформації з обмеженим доступом; проведення акцій інформаційно-психологічного впливу; блокування інформаційних систем [4].

Окрім того, електронні платіжні системи та криптовалюти активно використовуються для забезпечення функціонування каналів фінансування терористичної і сепаратистської діяльності в Україні та поза її межами [5].

Віддаленість доступу та анонімність таких кібератак сприяє їх активному проведенню противником проти нашої держави. В останні роки число кібератак дещо знизилося, однак кіберфахівцями спостерігається періодичне зростання їх кількості напередодні ключових подій у сучасних україно-російських «стосунках», що може свідчити про намагання сусідньої держави у такий спосіб «натиснути» на керівництво України та стимулювати до прийняття потрібних РФ рішень.

Таким чином, необхідність захисту об'єктів критичної інфраструктури в сучасних умовах зумовлює низка серйозних загроз національній безпеці, перелік яких визначений у Стратегії національної безпеки України, затвердженій Указом Президента України від 14.09.2020 № 392/2020, та доповнюється положеннями Стратегії кібербезпеки України, затвердженої Указом Президента України від 26.08.2021 № 447/2021. Серед них: сучасна модель глобалізації, яка уможливила поширення міжнародного тероризму, релігійного та ідеологічного фундаменталізму й екстремізму; продовження РФ гібридної війни проти України шляхом системного

застосування політичних, економічних, інформаційно-психологічних, кібернетичних і воєнних засобів; продовження спецслужбами іноземних держав, насамперед РФ, розвідувально-підривної діяльності проти України; комп'ютерний тероризм та комп'ютерна злочинність; посилення загроз для критичної інфраструктури, пов'язаних з погіршенням її технічного стану, відсутністю інвестицій в її оновлення та розвиток, несанкціонованим втручанням у її функціонування, триваючими бойовими діями, тимчасовою окупацією частини території України; використання ресурсів об'єктів критичної інфраструктури для фінансування тероризму, сепаратизму та розповсюдження зброї масового знищення тощо.

В умовах збройної агресії сусідньої держави та ведення нею гібридної війни проти України наявна в державі ситуація вимагає перегляду засад діяльності всієї системи забезпечення національної безпеки України, спрямованої на захист її критичної інфраструктури.

Зокрема, в таких умовах перед уповноваженими правоохоронними органами України постають нові завдання: протидія вищевказаним терористичним та іншим загрозам національній критичній інфраструктурі; організація належного захисту цієї інфраструктури шляхом забезпечення стійкості функціонування її систем і елементів, запобігання вчиненню терактів і диверсій, виникненню надзвичайних ситуацій на її об'єктах, припинення інших актів незаконного втручання в діяльність систем життєзабезпечення; упередження, стримування і недопущення настання тяжких наслідків тощо.

Разом з тим, на переконання фахівців, подальшу діяльність за цим напрямом необхідно зосереджувати не лише на постійному протистоянні противнику, але й створювати відповідні умови та адміністративні режими, за яких його підривні дії будуть неефективними.

Важливою передумовою такого підходу до організації дієвої системи забезпечення національної безпеки та захисту національних інтересів, яка зможе забезпечити ефективне функціонування системи захисту критичної інфраструктури, є запровадження в державі та постійне удосконалення відповідного контррозвідувального режиму, передбаченого Концепцією забезпечення контррозвідувального режиму в Україні, затвердженої Указом Президента України від 06.10.2017 № 310/2017.

Також потребує неухильного виконання Концепція створення державної системи захисту критичної інфраструктури України, схвалена КМ України 06.12.2017 № 1009 р., спрямованої на створення в державі системи управління безпекою критичної інфраструктури, визначення ролі і місця кожного державного органу у системі виявлення і нейтралізації загроз об'єктам, що мають стратегічне значення для безпеки держави.

Окрім цього, необхідно впровадити нещодавно прийнятий Закон України «Про критичну інфраструктуру» і національну Стратегію захисту критичної інфраструктури України, реалізація яких дозволить створити в державі ефективну систему захисту такої інфраструктури, координації та управління силами і засобами забезпечення її безпеки.

З урахуванням актуальних загроз і сучасних методів ведення гібридної війни проти України актуальним є посилення відповідальності за вчинення кібератак, диверсій та інших суміжних з ними протиправних дій на шкоду національній критичній інфраструктурі. З цією метою необхідно опрацювати питання щодо необхідності внесення відповідних змін до КК України із залученням компетентних фахівців уповноважених державних органів.

Реалізація викладених заходів у комплексі сприятиме забезпеченню надійного захисту об'єктів критичної інфраструктури в умовах ведення сусідньою державою гібридної війни проти України.

Список використаних джерел:

1. Міненерговугілля оприлюднило звіт про російську кібератаку на обленерго. URL: http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/publish/article?art_id=245086886&cat.
2. В Укренерго пояснили масштабний збій в енергосистемі під Києвом кібератаками URL: <http://economics.unian.ua/energetics/1689781-v-ukrenergo-poyasnili-masshtabniyzbiy-v-energosissemi-pid-kiyevom-kiber-atakami.html>.
3. Ще один фронт. Як Україна відповідає на виклики, що постали у віртуальному просторі. URL: <http://tyzhden.ua/publication/183407>.
4. В СБУ назвали перевод криптовалют основним механізмом фінансування ОРДЛО. URL: <https://antikor.com.ua/articles/220214-vordlo>.
5. В Україні викрили хакерів ФСБ, які здійснили понад 5 тисяч кібератак на держоргани. URL: <https://ord-ua.com/2021/11/04/v-ukraini-vikrili-hakeriv-fsb-jaki-zdijsnili-ponad-5-tisjach-kiberatak-na-derzhorgani/>.

СОЦІАЛЬНА СУТНІСТЬ ЗАЙНЯТОСТІ В КОНТЕКСТІ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

Ремарчук І.І.,

магістрант спеціальності 231 «Соціальна робота»

Інститут державного управління,

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Малиновська Н.Л.,

кандидат історичних наук, доцент,

доцент кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки,

Інститут державного управління,

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Комбіновані джерела небезпеки та багатоаспектність проявів їх впливу підсилюють питання безпеки життєдіяльності в сучасних умовах. Існують різні підходи до класифікації видів безпеки життєдіяльності, але в кінцевому варіанті, всі вони мають соціальний аспект, оскільки стосуються конкретної людини та суспільства в цілому.

Однією з причин актуальності безпеки життєдіяльності є соціально-політична напруженість у суспільстві. За визначенням, соціальна напруженість – це стан суспіль-

ства або його частини, який характеризується соціальним невдоволенням інтересів протягом тривалого часу. Якщо соціальна напруженість своєчасно не зменшується, тоді вона переходить в соціальний конфлікт. Внаслідок незадовільного соціально-економічного стану в Україні зростає тенденція незадоволення населення щодо матеріального положення, умов проживання та праці, рівня заробітної плати та пенсії тощо. Звідси виникають категорії людей, які переходять у розряд таких, що потрапили у складні життєві обставини і без сторонньої допомоги вийти з них не можуть, а ця стороння допомога – не що інше, як соціальні послуги, соціальні виплати і компенсації з боку держави. Виникає протиріччя між тими очікуваннями і сподіваннями громадян, які вони покладають на державу, і можливостями самої держави здійснювати соціальний захист свого населення. Тому варто розглянути соціальну сутність зайнятості в контексті безпеки життєдіяльності як особи, так і суспільства в цілому, щоб мінімізувати соціальні загострення та соціальні ризики, оскільки проблеми зайнятості та безробіття впливають на соціальну безпеку держави.

Як зазначає М. Туленков, концепт «зайнятість населення» є об'єктом дослідження різних галузей наукового знання. Це зумовлено тим, що ключовими інструментами функціонування будь-якого суспільства є людська праця й зайнятість населення, які виступають у суспільстві фундаментом, завдяки якому змінюється соціальне становище людини в суспільстві, формується її соціально-професійний портрет як особистості [1].

Ми погоджуємося з думкою Л. Безтелесної та Г. Юрчика, що «зайнятість – це найважливіша характеристика економіки, добробуту населення, а рівень зайнятості – головний макроекономічний показник. Проте, зайнятість не лише економічне явище, вона залежить і від демографічних процесів, виступає частиною соціальної політики»[2].

В. Прокопенко виділив три підходи до аналізу проблем зайнятості: «економічний підхід адже зайнятість є однією з основних елементів, що сприяє розвитку економіки кожної країни; гуманітарний підхід – за допомогою зайнятості трудящі отримують засоби до існування; особистісний підхід, оскільки зайнятість є умовою для розвитку здібностей та особистості людини».

Відповідно до ст. 23 Загальної декларації прав людини, 1948 р. «кожна людина має право на працю, на вільний вибір роботи, на справедливі та сприятливі умови праці і на захист від безробіття».

Зазначимо, що у нормативну лексику категорію «зайнятість населення» вперше було введено Законом України «Про зайнятість населення» [3], який визначає правові, економічні та організаційні засади реалізації державної політики у сфері зайнятості населення, гарантії держави щодо захисту прав громадян на працю та реалізації їхніх прав на соціальний захист від безробіття, Згідно статті 1 даного Закону, зайнятість визначається як «не заборонена законодавством діяльність осіб, пов'язана із задоволенням їх особистих та суспільних потреб з метою одержання доходу (заробітної плати) у грошовій або іншій формі, а також діяльність членів однієї сім'ї, які здійснюють господарську діяльність або працюють у суб'єктів господарювання, заснованих на їх власності, у тому числі безоплатно» [3].

А. Колот визначає зайнятість населення як найважливіший результат функціонування ринку праці, який означає, що внаслідок взаємодії попиту і пропонування, ціноутворення та конкуренції потреби частини економічно активного населення в робочих місцях мають бути задоволені, тобто попит і пропозиція на ринку праці в повному обсязі збігаються [4].

За визначенням Л. Грузінової та В. Короткіна «зайнятість – це діяльність громадян, пов'язана із задоволенням особистих та суспільних потреб; як правило, вона приносить їм дохід у грошовій або іншій формі. Зайнятість означає фактичну реалізацію права на працю. Громадяни України вільно обирають види діяльності, не заборонені законодавством, у тому числі й не пов'язані з виконанням оплачуваної роботи, а також професію, місце роботи відповідно до своїх здібностей» [5].

В. Легкий пропонує сформулювати визначення зайнятості таким чином: зайнятість – «це такий стан людини, зміст якого складає діяльність, пов'язана із задоволенням особистих і громадських потреб» [6].

Також науковці виділяють економічну та соціальну сутність зайнятості, що є досить важливим в розгляді контексту безпеки життєдіяльності. На їх думку, економічна сутність зайнятості полягає в тому, що це є діяльність зі створення суспільного продукту (національного доходу). Отже, чим більше зайняті трудові ресурси, тим краще використовується трудовий потенціал країни, а також окремих регіонів, галузей, підприємств, тим більше виробляється суспільного продукту. Це є перша основа, на якій має базуватись Державна програма зайнятості населення. В свою чергу, соціальна сутність зайнятості полягає в тому, що вона відображає не тільки потребу людей у прибутках, але й необхідність особи в самовираженні через суспільно-корисну працю, а також відображає ступінь задоволення своїх потреб при певному рівні соціально-економічного розвитку суспільства. Звідси, якщо суспільство націлене на подальший соціальний і економічний розвиток, воно не може ігнорувати громадян, які не зайняті суспільно корисною працею. Тобто, безробіття, понад природну його норму, має знижуватись конкретними державними заходами впливу на співвідношення попиту і пропозиції робочої сили. І це має бути другою основою, на якій будується Державна програма зайнятості населення і державна політика в цій галузі взагалі [7].

Отже, в науковій літературі існують різні підходи до визначення поняття «зайнятість», її форм, видів, типів, методів забезпечення тощо. Ми погоджуємося з думкою І. Романюка, який зазначає, що для змістовної характеристики зайнятості необхідно врахувати її функціональне значення та рівень її реалізації. У цьому відношенні економічною функцією зайнятості можна вважати діяльність економічно активного населення із створення суспільного продукту або національного доходу. Соціально-економічна функція зайнятості пов'язана із задоволенням потреб у матеріальних та духовних благах як усього населення, так і безпосередніх суб'єктів діяльності щодо одержання ними доходу або прибутку. Соціальна функція зайнятості виявляється у задоволенні потреби окремої людини у праці, самозайнятості, бізнесі, реалізації її особистих інтересів, розвитку здібностей та творчого потенціалу, одержанні реальних можливостей для вертикальної мобільності та досягнення бажаного статусу [8].

Відповідно до статті 15 Закону України «Про зайнятість населення», державна політика зайнятості населення базується на принципах:

- 1) пріоритетності забезпечення повної, продуктивної та вільно обраної зайнятості в процесі реалізації активної соціально-економічної політики держави;
- 2) відповідальності держави за формування та реалізацію політики у сфері зайнятості населення;
- 3) забезпечення рівних можливостей населення у реалізації конституційного права на працю;
- 4) сприяння ефективному використанню трудового потенціалу та забезпечення соціального захисту населення від безробіття.

Метою державної політики зайнятості в Україні є створення умов для повної, продуктивної і вільно обраної зайнятості та зменшення безробіття.

Державна політика зайнятості виконує специфічну функцію поєднання та узгодження економічної та соціальної політики держави, детермінує ієрархію цілей і завдань регулювання макроекономічних пропорцій та сприяння соціальному розвитку і зростанню добробуту населення. Саме політика зайнятості надає визначеності системі пріоритетів державного втручання в економіку країни, дозволяє обґрунтовано розрізняти цілі державного регулювання та засоби їх досягнення [2].

Щодо державного регулювання зайнятості населення, то державою застосовується цілий комплекс інструментів, серед яких виділяють активні та пасивні, які ми проаналізували в роботі. Приєднуємось до тих науковців, які вважають, що державна політика зайнятості населення повинна базуватися переважно на активних заходах, серед яких: створення додаткових і нових робочих місць, створення умов для іноземного інвестування та для самозайнятості населення, застосування гнучкої форми зайнятості, організація професійного навчання, консультації та профорієнтації незайнятого населення, розвиток малого і середнього бізнесу, організація оплачуваних громадських робіт, квотування робочих місць тощо.

В контексті безпеки життєдіяльності існує надзвичайно актуальна проблема зайнятості серед молоді, у тому числі випускників закладів вищої освіти. Для поліпшення трудової адаптації молоді при виході на ринок праці на законодавчому рівні (Закони України «Про зайнятість населення» і «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді» [9], Положення про організацію професійної орієнтації населення) передбачається спрямованість у двох напрямках: сприяння працевлаштуванню (перше робоче місце, соціальні і трудові гарантії соціально незахищених категорій молоді тощо) та підтримка молоді у зайнятості, молодіжного підприємництва, підвищенні економічної активності [10].

Випускники закладів вищої освіти вважаються важливим ресурсом продуктивних сил суспільства за рахунок уміння швидко навчатися, бути енергійними та працездатними. Успішне працевлаштування, особливо на першому робочому місці, створює фундамент для дальшого становлення особистості та професійного зростання [11].

Але, на думку експертів, ситуація на ринку праці серед молодого населення, в тому числі випускників закладів вищої освіти, країни виглядає незадовільно.

Сучасні українські науковці наголошують на тому, що сьогодні ситуація з працевлаштуванням молоді виявляє чимало суперечностей, зокрема:

- наявність дисбалансу між попитом і пропозицією робочої сили на ринку праці за рахунок відсутності стратегічно обґрунтованого державного замовлення на підготовку кадрів;

- неузгодженість між соціальною та професійною орієнтаціями молоді та потребами підприємств й організацій в фахівців відповідного профілю;

- скорочення пропозиції робочих місць, особливо для молоді, перше робоче місце найчастіше не задовольняє саме через низький рівень оплати праці та відсутність соціального пакету;

- наявність бажання роботодавців приймати на роботу молодого фахівця, але з наявним досвідом роботи за фахом;

- суперечність між інтересами розвитку окремого підприємства та інтересами суспільства.

Випускники вищих навчальних закладів не можуть знайти роботу ще й тому, що рівень їх кваліфікації не відповідає вимогам роботодавця або існує надлишок спеціалістів, не потрібних економіці. Крім того, роботодавець підвищує вимоги до якісного складу робочої сили, вимагаючи від працівника високого рівня кваліфікації, загальноосвітньої та професійної підготовки, наявності досвіду роботи, креативного ставлення до своєї праці, високого рівня виконання професійних обов'язків тощо.

Отже, розглядаючи в контексті безпеки життєдіяльності соціальну сутність зайнятості, звертаємо увагу на необхідність розуміти результати зайнятості населення та наслідки безробіття.

Список використаної літератури:

1. Туленков М. В. Ринок праці та зайнятість населення в сучасному соціологічному дискурсі. // Релігія та соціум. 2015. № 3 (19). С. 120-125.
2. Безтелесна Л. І. Державне регулювання зайнятості. Рівне: НУВГП, 2006. 210 с.
3. Про зайнятість населення: закон України від 5 липня 2012 р. № 5067-IV // Відом. Верхов. Ради України. 2013. № 24. - Ст.243.
4. Колот А. М. Економіка праці та соціально-трудові відносини. К.: КНЕУ, 2009. 711 с.
5. Грузінова Л. П. Трудове право України. К.: МАУП. 2003. 136 с.
6. Легкий В. І. Поняття і особливості категорії «зайнятість» в умовах трансформації економіки // Сталий розвиток економіки. 2013. № 3 (20). С. 142-146.
7. Економіка праці та соціально-трудові відносини / За заг. ред. Качана Є. П. Тернопіль: ТДЕУ. 2006. 373 с.
8. Романюк І. А. Державна соціальна політика в забезпеченні продуктивної зайнятості сільського населення // Економіка АПК. 2014. № 10. С. 105-109.
9. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні: Закон України від 5 лютого 1993 р. // ВВР України. 1993 № 16. ст.167.
10. Ковальська Н. Ефективність державної політики зайнятості населення: працевлаштування молоді // Збірник наукових праць «Ефективність державного управління». 2013. Вип.35. С. 141-148.

11. Ковальська Н. М. Актуальні проблеми працевлаштування молоді на сучасному ринку праці України // Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. 2013. № 2.

ІНФОРМАЦІЯ, ЯК СКЛАДОВА БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДСТВА

Дубінін В.А.,

канд. воєн. наук, доцент

кафедри техногенної та цивільної безпеки

*Національного університету кораблебудування
імені адмірала Макарова*

Питання забезпечення національної та міжнародної безпеки, вироблення концепції та стратегії національної безпеки в усіх країнах є предметом постійної уваги з боку законодавчої та виконавчої влади, військових, а також науково-технічних установ. Така увага до питань національної безпеки цілком природно, так як, вони зачіпають найбільш важливі сторони життєдіяльності людини, суспільства і держави.

Сучасне впровадження новітніх інформаційних технологій посилює важливість однієї з основних складових системи національної безпеки – інформаційної безпеки, для забезпечення якої необхідний системний комплексний підхід. Проблеми інформаційної безпеки в умовах глобальної інформатизації і розвитку Інтернету набувають стратегічного значення. Американський вчений М. Маклуен наголошує, що «...істинно тотальна війна – це війна за допомогою інформації».

Інформація в історії розвитку цивілізації завжди відігравала важливу роль і була основою для прийняття рішень на всіх рівнях і етапах розвитку суспільства і держави. В історії суспільного розвитку можна виділити кілька інформаційних революцій, пов'язаних з кардинальними змінами у сфері виробництва, обробки та обігу інформації, що призвели до радикальних перетворень суспільних відносин. У результаті таких перетворень суспільство набувало в певному сенсі нову якість.

Перша інформаційна революція пов'язана з винаходом писемності, що привело до гігантського якісного і кількісного стрибка в інформаційному розвитку суспільства. З'явилася можливість фіксувати знання на матеріальному носії і передавати від покоління до покоління.

Друга інформаційна революція (середина XVI ст.), викликана запровадженням друкарства (першодрукарі Гуттенберг та Іван Федоров). З'явилася можливість тиражування та активного поширення інформації, зросла доступність людей до джерел знань. Ця революція радикально змінила суспільство, створила додаткові можливості прилучення до культурних цінностей відразу великих верств населення.

Третя інформаційна революція (кінець XIX ст.) Обумовлена винаходом та запровадженням в життя електрики, завдяки чьому з'явилися телеграф, телефон, радіо, що дозволяють оперативно обмінюватися інформацією. Підвищилася роль засобів масової інформації як механізмів поширення повідомлень і знань на великих терито-

ріях. Істотно зросла роль інформації як засобу впливу на розвиток суспільства і держави, з'явилася можливість оперативного спілкування людей між собою.

Четверта інформаційна революція (середина ХХ ст.) Пов'язана з розробкою обчислювальної техніки і появою персонального комп'ютера, створенням мереж зв'язку і телекомунікацій. Стало можливим накопичувати, зберігати, обробляти і передавати інформацію в електронній формі.

Сьогодні ми переживаємо п'яту інформаційну революцію, пов'язану з розвитком транскордонних глобальних інформаційно-телекомунікаційних мереж, що охоплюють всі країни і континенти, проникаючих в кожен будинок і впливають одночасно і на кожну людину окремо, і на величезні маси людей.

Ми є свідками істотного підвищення ролі і місця інформації в житті особистості, суспільства, держави, впливу інформації на їх розвиток. Інформація сьогодні перетворилася на потужний реально відчутний ресурс, що має навіть більшу цінність, ніж природні, фінансові, трудові та інші ресурси.

За даними «Звіту про стан цифрової сфери GlobalDigital 2021», на початку 2021 року:

- чисельність населення світу становила 7,83 мільярда осіб. За даними ООН, ця цифра сьогодні зростає на 1 % на рік. Це означає, що з початку 2020 року населення світу збільшилося більш ніж на 80 мільйонів чоловік;

- сьогодні мобільним телефоном користуються 5,22 мільярда чоловік — 66,6% світового населення. З січня 2020 року кількість унікальних мобільних користувачів зросла на 1,8 % (93 мільйони), в той час як загальна кількість мобільних підключень збільшилася на 72 мільйони (0,9 %) і досягла 8,02 мільярда до початку 2021 року;

- у січні 2021 року інтернетом користуються 4,66 мільярда людей у всьому світі, що на 316 мільйонів (7,3 %) більше, ніж минулого року. Рівень проникнення Інтернету зараз становить 59,5 %;

- зараз у світі налічується 4,20 мільярда користувачів соціальних мереж. За останні 12 місяців ця цифра зросла на 490 мільйонів, що означає зростання більш ніж на 13 % в річному численні. Соціальними мережами в 2021 році користуються 53,6 % світового населення [1].

Інформація стала товаром, який продається і купується. Інформація перетворилася на зброю, виникають і припиняються інформаційні війни. Найактивнішим чином розвивається і входить у наше життя транскордонна інформаційна мережа - Інтернет.

Все це серйозно трансформує життя особистості, суспільства, держави. Цивілізація в цілому і кожен з нас зокрема, знаходимося в стадії формування суспільства нового типу - інформаційного суспільства. Це суспільство все ще незрозуміло для багатьох. Соціальна система і право як один з основних регуляторів цієї системи істотно відстають від темпів розвитку інформаційного суспільства, від незбагнених швидкостей наступу на нас нових інформаційних технологій та всесвітньої павутини Інтернет.

Надто актуальним для України є нормативно-правове упорядкування і вдосконалення питань забезпечення інформаційної безпеки. Це підкреслюють вчені та політики у своїх працях: О. Баранова, К. Беякова, М. Жулинський, Л. Задорожня

Р. Калюжний та ін. Стан нормативно-правового забезпечення інформаційної безпеки України визначається ступенем урегульованості національним законодавством, нормами міжнародного права, міжнародними угодами України суспільних відносин у галузі протидії загрозам її національним інтересам в інформаційній сфері [2].

Сучасний стан нормативно-правового забезпечення інформаційної безпеки України не в змозі ефективно вирішувати проблеми що виникають. Це стосується й останніх нормативно-правових документів Указу Президента України № 47/2017 «Про доктрину інформаційної безпеки України», а також схвалену Урядом України 15 вересня 2021 року та затверджену 15 жовтня РНБО «Стратегію інформаційної безпеки України» [3].

Список використаних джерел:

1. Звіт про стан цифрової сфери GlobalDigital 2021 – URL: <https://datareportal.com/reports/digital-2021-global-overview-report> (дата звернення 19.11.2021);
2. Калюжний Р. А., Баєв О. О. Нормативно-правове забезпечення інформаційної безпеки України // Правова інформатика. – 2009. - № 4 (24).- С5-12.
3. Указ Президента України від 25 лютого 2017 року «Про доктрину інформаційної безпеки України» - URL: <https://president.gov.ua/documents/472017-21374> (дата звернення 19.11).

SAFETY OF MAN-MACHINE INTERACTION IN THE DIGITAL ENVIRONMENT

Protasenko O.F.,

*Ph.D., Associate Professor
Simon Kuznets Kharkov National
University of Economics*

Mygal G.V.,

*D.Sc., Professor
The National Aerospace University
"Kharkiv Aviation Institute" (KhAI)*

Manakova H.O.,

*an applicant for higher education
in speciality 051 "Economics"
Simon Kuznets Kharkov National
University of Economics*

Introduction. The digital environment is an integral part of modern life. Moreover, today it is impossible to imagine both labour and daily activities without it. The digital environment makes it possible to perform a huge range of actions from simple (send or receive an e-mail, check the status of a bank account, find out the weather forecast, etc.) to complex (develop a training course, create an online shop, make an order, receive the services, etc.). Thus, the usage of the digital environment has many positive results for

society. However, there are also many problems. The most difficult problem is that the work of humans in a digital environment generates new types of man-machine interaction, which are poorly studied today. Hence, the mechanisms and consequences of their influence on humans, the level of their safety and efficiency are not clear. An example is e-learning systems. On the one hand, there is an individual approach to the organisation of the learning process (free choice of disciplines, training schedule, etc.). On the other hand, there is no or insufficient contact with the teacher, a lack of knowledge about the rational organisation of working time and place in conditions of free planning, etc. As a result, there are situations of overstrain, poor quality learning of knowledge, deterioration of physical and mental wellbeing due to prolonged work at the computer, etc.

Thus, it can be stated that today a new environment of human activity has been formed – the digital environment. But the issues of safety and efficiency of interaction between man and technics in the digitalization conditions are poorly studied today.

Literature review. Study the problem of safety of man-machine interaction in the digital environment should start with an analysis of the concept of "digital environment", its components and their place in it. The most common is the following definition: a digital environment is an integrated communications environment where digital devices communicate and manage the content and activities within it [1]. The definition shows that the concept is broad and includes both devices that transmit and receive information and various types of software for working with it. That is why the digital environment is the basis for Industry 4.0 and digital ecosystems.

Key components of the digital environment are Industry 4.0 and digital ecosystems. But what are they? Industry 4.0 is the massive introduction of cyber-physical systems into the production and service of human needs, including everyday life, work and leisure. A digital ecosystem is a distributed, adaptive, open socio-technical system with properties of self-organisation, scalability and sustainability inspired by natural ecosystems. Both Industry 4.0 and digital ecosystems are the next stage in the development of ergatic systems, the main feature of which is to minimize the role of humans in their functioning. As a result of the transformation of ergatic systems into digital ergatic systems, human participation in their work has decreased. However, making essential decisions to ensure the safety of ergatic system functioning remains with a human [2-8].

New types of man-machine interaction are a logical consequence of the transformation of the ergatic system into digital ones. But they are insufficiently explored today. A detailed study of the features of the digital ergatic systems functioning will improve the safety and efficiency of man-machine interaction.

Based on this, the task is to study the degree of human immersion in the digital environment to optimize man-machine interaction using the example of the digital ergatic training system.

The aim is to apply the principles and concepts of human factors engineering and ergonomics to identify the most effective model for the functioning of digital ergatic systems.

Results and discussion. The problems of an operator and technics development in the digital environment have to be solved not separately but as a whole. For this, it is necessary to identify the crucial components of a digital ergatic system that ensure its safe and efficient

functioning. Based on the literary search [3, 5, 6], three components were identified – operator’s digital mindset, digital tools and digital devices.

Operator’s digital mindset is a set of attitudes, behaviours, and beliefs held by people or a group of people that influence curiosity about disruptive digital technology in an organization. In other words, a digital mindset is the operator's readiness to master and apply new technologies to accomplish the assigned tasks, the absence of internal psychological barriers during working in a digital environment.

Digital tools are programs, websites or online resources that can make tasks easier to complete.

Digital device is an electronic device that can create, generate, send, share, communicate, receive, store, display, or process information (e.g. computers, laptops, tablets, smartphones, etc.).

The components cannot exist in isolation from each other. A connecting element is needed to bring them together and ensure harmonious operation to ensure the safe and effective functioning of a digital ergatic system. Ergonomics acts as such a connecting element. The broad toolbox of ergonomics as a complex science combining engineering, psychological, social and environmental approaches make it possible to solve the problem (Fig. 1).

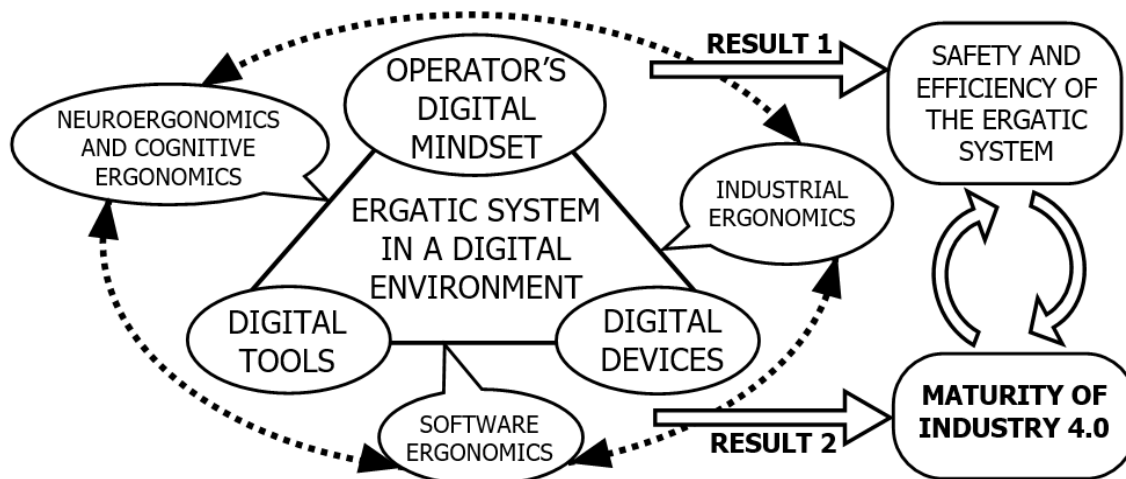

Fig. 1. The model of safe and effective functioning of a digital ergatic system

Thus, ergonomics ensures a balanced development of humans and technics in a digital environment, which is a precondition for the safe and effective functioning of the ergatic system, as well as the formation of a mature Industry 4.0.

The practical testing of the presented model gave interesting and some predictable results. We chose an ergatic system for research. The main elements of the system were students (70 people of the first-year study) and teachers (5 people) of the Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, as well as the digital system "Personal training systems the Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics" (PTS). This digital system is an adapted model of the Moodle system (Modular Object-Oriented Dynamic

Learning Environment). It is a free web application that implements the ability to create sites for online learning.

The research included three stages. The first stage is to assess the balance of the ergatic system development. The stage included: 1) assessment of proficiency level of the digital technologies by students and teachers; 2) training teachers and students to work in the PTS system; 3) verification of participants provision with digital devices to participate in the study.

At the first stage of the study, the following results were obtained (Table 1).

Table

Ergatic system components

№	Component name	Component realisation	
		Students	Teachers
1	Digital mindset	100%*	100%**
2	Digital tools	PTS	PTS
3	Digital devices	100%***	100%***

* – the percentage of students who have the required level of proficiency in digital technologies, and passed the train to work in the PTS system;

** – the percentage of teachers who have the required level of proficiency in digital technologies, passed the train to work in the PTS system and received a certificate;

*** – the percentage of students and teachers who have the necessary digital devices to work in the PTS system (computers, laptops, tablets, smartphones), as well as constant access to the Internet.

According to the results, the ergatic system had a balanced state since all components develop synchronously and the level of their development had high indicators, which is a precondition for the safe and effective functioning of the system.

At the second and third stages of work, we investigated the ergatic system functioning in two modes, which differed by using digital tools and digital devices to perform the assigned tasks. At the second stage, we used a combined form of training: 50% of the material are tasks for consideration in the classroom accompanied by a teacher, and 50% are tasks for independent study. Students performed classroom tasks and independent ones using the PTS system. Students sent reports with completed tasks for verification through the PTS system. To analyse the students' progress, we created in the PTS system a grade book in which we recorded grades for completed tasks. At the third stage, we used distance learning: students studied the material by themselves in a mode suitable for them. They had to send reports on the completed tasks in a set time. As in the second stage, to analyse the students' progress, grades for completed tasks were recorded in a grade book.

At the end of the second and third stages, students and teachers passed the sociological surveys to determine the degree of their satisfaction with each form of learning and identify negative aspects of their work.

Based on the results of the second and third stages of the research, we built graphs of students' progress for mixed and distance learning (Fig. 2).

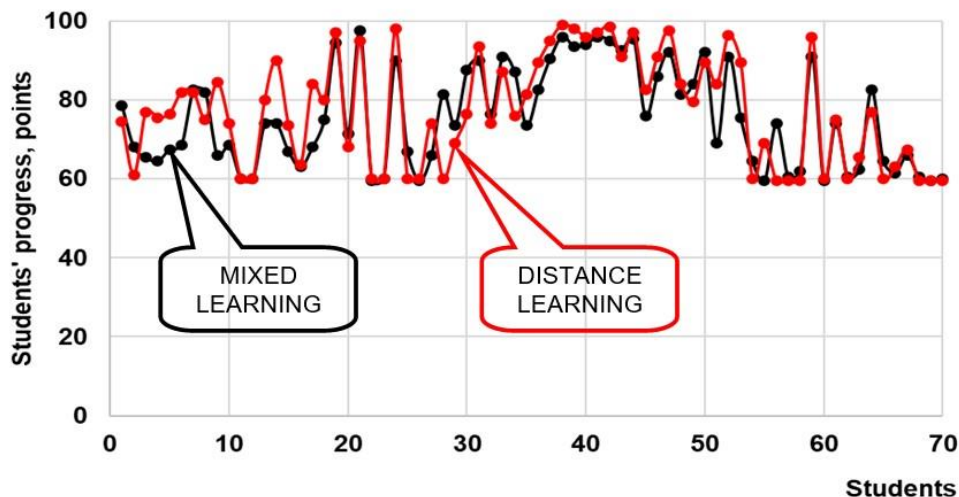

Fig. 2. Students' progress in cases of mixed and distance learning

Thus, we concluded that there were no significant differences in students' progress under mixed and distance learning. However, the analysis of subjective assessments of students' and teachers' satisfaction with different learning forms showed that mixed one was better perceived than distance one.

The research of man-machine interaction in the PTS system, operating based on the Moodle digital platform, showed the following results:

1) the essential components of the digital ergatic system, which determine the safety and efficiency of its functioning, are identified. These are digital mindset, digital tools and digital devices;

2) empirically established that mixed learning is better in comparison to distance one because it provides the safety and efficiency of the ergatic system in a digital environment.

Conclusions. Modern life is inseparably linked with the digital environment. The result is the transformation of ergatic systems into digital ones and the emergence of new types of man-machine interaction. According to this, the issues of organising the safe and effective ergatic systems functioning in the digital environment have gotten priority importance. In this regard, the aim was to study the features of the functioning of an actual digital ergatic system. It was found out that the essential components that determine the safety and efficiency of the digital ergatic system are digital mindset, digital tools and digital devices. The research of the actual digital ergatic system by these components revealed that it had a balanced state because its components developed synchronously and corresponded to the model of mature Industry 4.0. In addition, we substantiated the optimal form of man-machine interaction, in which the safety and efficiency of the ergatic system are ensured. This form of interaction is a mixed form of learning. It is also shown that the tendency to minimise the role of an operator in the digital ergatic system does not always have the expected positive result, which determines the need for further research on this issue.

References

1. Kulesz O. Culture in the Digital Environment. The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. Paris, 2017. 64 p.

2. Briscoe G., Sadedin S., De Wilde P. Digital Ecosystems: Ecosystem-Oriented Architectures. *Natural Computing*. Springer Nature Switzerland AG, 2011. 10. P. 1143.
3. Fonseca L. M. Industry 4.0 and the digital society: concepts, dimensions and envisioned benefits. *Proceedings of the International Conference on Business Excellence*. Warsaw, 2018. Vol. 12 (1). P. 386-397.
4. Reis J. Z. The Role of Internet of Services (IoS) on Industry 4.0 Through the Service Oriented Architecture (SOA). Springer, Cham. 2018.
5. Sun S. et al. Healthy Operator 4.0: A Human Cyber-Physical System Architecture for Smart Workplaces. *Sensors*. Basel, 2020. 20. P. 2011.
6. Colombo W. A., Karnouskos S., Hanisch C. Engineering human-focused Industrial Cyber-Physical Systems in Industry 4.0. *Philosophical Transactions of the Royal Society*. London, 2021. P. 379 (2207):20200366.
7. Мигаль Г. В., Протасенко О. Ф. Роль людського чинника в управлінні виробничою безпекою. *Вісник Національного технічного університету «ХПІ»*. Серія: *Нові рішення у сучасних технологіях*. Харків, 2020. № 1 (3). С. 60-65.
8. Протасенко О. Ф., Мигаль Г. В. Проблеми сучасної ергономіки: визначення структурної надійності. *Комунальне господарство міст*. Харків, 2019. № 151. С. 81-86.

ПРОБЛЕМИ ОХОРОНИ ПРАЦІ В УКРАЇНІ ТА НАВЧАННЯ ЦИВІЛЬНОМУ ЗАХИСТУ

Нестер А.А.,

доктор техн. наук, доцент

Хмельницький національний університет

Мітюк Л.О.,

канд. техн. наук, доцент

НТУУ «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Нестер Г.А.,

інженер

Національного університету «Львівська політехніка»

Створення безпечних та нешкідливих для здоров'я людини умов праці та їх дотримання є запорукою того, щоб складний господарський механізм держави працював надійно та з користю для суспільства та України. В умовах виробництва неможливо повністю виключити можливість настання нещасних випадків на виробництвах чи уникнути отримання професійних захворювань. Наряду з виробничими причинами, які можуть спричинити нещасні випадки, існує людський чинник, який може призвести до непоправної шкоди людині. Згідно зі статистичними даними МОН, рівень травматизму в Україні перевищував середньосвітові показники в 2-3 рази [1].

Ефективна робота по охороні праці та зміні існуючого законодавства почалася після проголошення незалежності України. В 1992 році розроблена нова редакція Закону «Про охорону праці». Проаналізувавши статистичні дані з офіційних джерел державної служби України з питань праці, видно, що рівень травматизму та показники

професійної захворюваності за 2015-2020 роки продовжують залишатись досить високими [2].

Проблема нагляду і контролю за додержанням законодавства про охорону праці є найбільш актуальною для України і є головною причиною високого рівня травматизму, професійної захворюваності та смертності. Неefективний нагляд за виконанням законодавства та майже повна відсутність контролю призводять до порушення законності трудових правовідносин.

Основні центри управління охороною праці в трудових відносинах працівник-роботодавець-держава. Працівники зобов'язані знати та слідувати нормативним вимогам охорони праці, постійно підтверджувати свою кваліфікацію та робити все від них залежне для уникнення випадків професійних захворювань та травматизму під час робочого процесу. Колектив повинен бути проінформованим про можливі небезпечні чи шкідливі фактори, що можуть виникнути під час роботи, знати методи захисту від них, неухильно дотримуватися визначених внутрішніх правил безпеки та планово проходити всі відповідні інструктажі. Після значної перерви в роботі кожен працівник повинен пройти індивідуальний інструктаж по поверненню на роботу. Але часто на підприємствах в переважній кількості випадків це правило не виконується, а працівники не несуть відповідальності за невиконання зазначених вимог і на більшості промислових та комерційних підприємствах не підвищують рівень своєї кваліфікації. Але це вина не тільки працівника. Значну роль при цьому грає роботодавець, який повинен забезпечувати виконання нормативно-правових актів, оскільки теоретично він повинен бути зацікавлений в збереженні здоров'я своїх підлеглих і забезпечення їх професійного розвитку. Більшість підприємств за кордонами України притримуються філософії, що краще витратити певні статки на охорону праці, підвищення кваліфікації персоналу, створення безпечних умов роботи, проведення планових інструктажів та профілактичних заходів, ніж потім розв'язувати задачі по ліквідації нещасних випадків та їх наслідків. На жаль, з огляду на соціально-економічні аспекти сучасного розвитку нашої держави, керівники багатьох підприємств не зацікавлені у вкладанні своїх статків в зазначені вище заходи. Першою з причин такого положення є доступність дешевої робочої сили на сучасному ринку. Якщо працівник захворів чи отримав виробничу травму – його дешевше замінити на нового. Однією з причин такої поведінки є відсутність будь якого контролю за дотриманням правових норм охорони праці. Безкарність та відсутність відповідальності ведуть до свідомого ігнорування підприємствами встановлених норм задля більшої економії на безпеці та здоров'ї персоналу.

Однією з значущих проблем відсутності несення якої-небудь відповідальності роботодавцем за недотримання законних вимог є неофіційне, нелегальне працевлаштування. При цьому порушується Кодекс законів про працю України, не сплачуються податки та внески, реальні наслідки стосуються звичайних робітників та їх умов праці. Відсутність трудового договору, запису в трудовій книжці та зарплата «в конверті» повністю розв'язують руки роботодавця, дозволяє диктувати свої незаконні та неприйнятні умови праці. Працівник в результаті не має змоги отримати оплачувану відпустку, не має «права» захворіти на робочому місці, адже в такому випадку він не лише не отримає лікарняні, а й втратить можливість хоча б мінімально-

го заробітку. Тут не йдеться про забезпечення працівника спецодягом, спецвзуттям та іншими засобами індивідуального захисту, для цього власнику необхідні грошові та матеріальні витрати. Тобто проблема забезпечення мінімального індивідуального захисту на виробництві лягає на плечі робітника та його сімейний бюджет.

Органи управління держави повинні діяти в інтересах працівників, забезпечувати прийнятні та безпечні умови роботи, надавати допомогу в випадку професійних захворювань, трагедій чи смертельних випадків під час виробничого процесу. Лише комплексний підхід державних органів у вирішенні проблем охорони праці може принести позитивні зрушення.

Ігнорування порушень закону, відсутність нагляду та контролю, симулювання діяльності та стурбованості за правами людини – це все і є, на нашу думку, коренем проблеми, яка повисла на сфері охорони праці в Україні. Вважаємо, що саме ця проблема є наріжним каменем і лежить в основі всіх інших похідних з неї проблем.

Викладені матеріали та умови розвитку промисловості в Україні потребують спеціалістів, здатних швидко реагувати на зміну професійних замовлень сучасних підприємств. Це ставить перед системою вищої освіти завдання, які полягають в якійсій, ефективній та гнучкій професійній підготовці студентів, котрі навчені досягати реальних та конкретних результатів в мінливих умовах виробництва та замовників-роботодавців. В цьому напрямку навчальні заклади вищої освіти повинні уміти систематизувати набір знань, привити уміння та практичні навички, навчити мислити професійно з витриманням морально-етичних цінностей.

У сучасному світі спеціаліст потребує широкого спектра навичок і компетенцій, які він має постійно розвивати протягом усього свідомого життя. Національна стратегія розвитку освіти в Україні передбачає інтегрування у європейський освітній простір, на засадах підходу в якому переважає компетентність. В цьому напрямку створюються нові освітні стандарти. У Стандартах вищої освіти наведено перелік компетентностей і результатів навчання. Університети можуть вказувати додаткові компетентності і програмні результати навчання у рамках отримуваної освітньої кваліфікації задля додаткової можливості - здатності передавати знання іншим, вміння розв'язувати освітні задачі у сфері отриманих професійних знань. Саме того, на нашу думку, потребує освітньо-професійна програма підготовки магістра, бакалавра будь-якої спеціальності в тому числі і спеціальності 263-Цивільна безпека.

Набуття здобувачами знань, умінь і навичок, їх трансформація в компетентності сприяє майбутньому професійному розвитку, здатності швидко реагувати на запити часу. А для цього потрібно розуміти, які саме компетентності необхідно формувати і що має бути результатом навчання.

Аналіз різними зарубіжними і вітчизняними дослідниками змісту визначень поняття «компетентність» доводить, що практично кожне з них включає, як основні характеристики, так і знання, досвід у певному виді діяльності. Отже, компетентність формується, розвивається і проявляється в процесі конкретної діяльності, а не абстрактної. У зв'язку з цим можна наголошувати, що компетентність — це вміння та культура здійснювати певну діяльність. Професійна компетентність фахівця є, складним інтегральним інтелектуальним, професійним і особистісним утворенням, що формується у процесі його професійної підготовки у закладі вищої освіти, проявляється-

ся, розвивається і вдосконалюється у професійній діяльності, а ефективність її здійснення суттєво залежить від видів його теоретичної, практичної та психологічної підготовленості до неї, особистісних, професійних і індивідуально-психічних якостей, сприйняття цілей, змісту та особливостей цієї діяльності.

Професійну підготовку студентів у закладах вищої освіти слід розглядати як систему, в якій формуються професійні компетентності майбутнього успішного фахівця у чіткій логічній послідовності та відповідності з функціональними обов'язками щодо їх майбутніх посад, вимог із урахуванням росту потреб суспільства та особливостей ринку попиту на заявлені професійні послуги та особистого бажання бути успішною особистістю. Компетентнісний підхід має пронизувати всі аспекти професійної підготовки — ціле-мотиваційний, змістовий, операційно-діяльнісний, результативний компоненти.

Викладач вищої школи повинен не тільки викладати студентам певну навчальну дисципліну, а й здійснювати керівництво практикою студентів, курсовими та дипломними роботами, які найчастіше носять міждисциплінарний характер. Таким чином, викладач вищої школи повинен бути компетентним у тій предметній області, якою займається кафедра, тобто він повинен бути фахівцем, що має вищу освіту за профілем кафедри. А це ще означає освоїти види діяльності, необхідні для вирішення відповідних професійних завдань.

В процесі виробничої діяльності фахівець може зіткнутися з багатьма небезпечними та шкідливими виробничими факторами. В залежності від того, наскільки швидко він буде здатен їх виявити та надати їм кількісну оцінку, настільки ефективно він буде здатен захистити себе та інших працівників від негативного їх впливу. Розуміння фахівцем принципів роботи сучасних систем контролю небезпечних та шкідливих факторів є необхідною передумовою безпечного функціонування будь-якої галузі виробництва. Враховуючи, що промисловість належить до числа пріоритетних галузей економіки України, курс має на меті сформулювати та розвинути компетентності студентів.

Курс повинен дати студентам глибоке розуміння проблем ідентифікації, контролю, оцінки та нормування небезпечних та шкідливих факторів, й забезпечити надійну базу для захисту власного життя та здоров'я від впливу небезпек в сучасних реаліях. Курс повинен супроводжуватись текстовим матеріалом, презентаціями та груповими завданнями. Студенти матимуть можливість застосовувати отримані знання та вирішувати практичні завдання протягом обговорень в аудиторії та під час виконання курсових проєктів, питанням виявлення, оцінки, нормування небезпечних та шкідливих факторів від пожежі та методам захисту від них. Практичні заняття повинні передбачати опрацювання питань застосування приладів та методик контролю параметрів мікроклімату, концентрації виробничого пилу, шкідливих газів та парів у повітрі і т.і.

Висновки. Стан охорони праці в Україні та розвиток економіки ставлять задачі про залучення до практичної діяльності спеціалістів нової якості підготовлених на сучасному рівні.

Упровадження компетентнісного підходу в освітньо-професійні програми призводить до переорієнтації домінуючої освітньої парадигми із трансляцією знань та

формуванням навичок на створення умов для оволодіння комплексом компетенцій та використання їх в практичній діяльності.

Список використаних джерел:

1. Серєда М.А. Стан виробничого травматизму в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.sop.com.ua/article/952-stan-virobnichogo-travmatizmu-v-ukran>
2. Про стан виробничого травматизму в Україні. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://dsp.gov.ua/materialy-po-travmatyzmu>

АНАЛІЗ ЕЛЕКТРОТРАВМАТИЗМУ У БУДІВЕЛЬНІЙ ГАЛУЗІ

Пахомов Р.І.,

канд. техн. наук, доцент

Національний університет

«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Зима О.Є.,

канд. техн. наук, доцент

Національний університет

«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Редкін О.В.,

канд. техн. наук, доцент

Національний університет

«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

З кожним роком зростає виробництво та споживання електроенергії, а відтак і кількість людей, які в процесі своєї життєдіяльності використовують (експлуатують) електричні пристрої та установки. Тому питання електробезпеки набувають особливої ваги.

Аналіз виробничого травматизму показує, що кількість травм, які спричинені дією електричного струму є незначною і складає близько 1 % [1, 2], однак із загальної кількості смертельних нещасних випадків частка електротравм вже складає 20...40% і займає одне з перших місць. Найбільша кількість випадків травматизму, в тому числі із смертельними наслідками, стається при експлуатації електроустановок напругою до 1000 В, що пов'язано з їх поширенням і відносною доступністю практично для кожного, хто працює на виробництві. Випадки травматизму, під час експлуатації електроустановок напругою понад 1000 В нечасті, що обумовлено незначним поширенням таких електроустановок і обслуговуванням їх висококваліфікованим персоналом.

Отже, питання, спрямовані на встановлення основних причин і закономірностей виникнення електротравм у залежності від особливостей промислового виробництва, а також розробка профілактичних заходів, є безумовно актуальними.

Збільшення технологічних процесів із застосуванням електричного струму викликає необхідність постійного моніторингу впливу електричного струму на орга-

нізм працюючих і можливих негативних наслідків цього впливу але загального аналізу причин електротравматизму на промислових об'єктах не наводиться.

Обмеженість інформації не дозволяє впровадити ефективні заходи із електробезпеки. Тому, систематизація і усунення серйозних недоліків в існуючому аналізі зумовлює актуальність досліджень у цьому напрямку.

Сучасний будівельний майданчик не можна уявити без кранів, механізмів і механізованого інструмента, які приводяться у дію електричним струмом. Широке розповсюдження електричний струм отримав при прогріванні бетону, кам'яній кладці, оздоблювальних роботах, розмороженні ґрунту, а також при освітленні будівельного майданчика.

Порушення правил електробезпеки при використанні будівельних машин і механізмів, тобто безпосереднє стикання зі струмопровідними частинами електрообладнання, яке знаходиться під напругою, створює небезпеку ураження людини електричним струмом. Будівництво і промисловість будівельних матеріалів займають третє місце із травматизму серед галузей економічної діяльності.

Аналіз травматизму показує, що електротравми складають приблизно 11,7% загальної кількості нещасних випадків у будівництві. Це третє місце по електротравматизму після сільського господарства (27,7%) і електротехнічної промисловості (15,6%).

Випадки електротравматизму серед робітників різних професій свідчать, що робітники неелектричних професій травмуються у 6,2 рідше, ніж електричних. Але частота електротравматизму серед робітників деяких неелектричних професій дуже висока.

Наприклад, у слюсарів і механіків частота електротравматизму вище, ніж у електрослюсарів, хоча за родом своєї діяльності перші значно рідше мають справу з електроустановками, ніж другі.

Основними причинами ураження електричним струмом в умовах будівництва є: випадковий дотик до струмопровідних частин, які перебувають під напругою, помилкові дії при проведенні робіт або несправності захисних засобів, якими потерпілий торкався струмопровідних частин; поява напруги на металевих конструктивних частинах електрообладнання внаслідок пошкодження ізоляції струмопровідних частин, замикання фази мережі на землю, падіння проводу під напругою на конструктивні елементи обладнання; поява напруги на вимкнених струмопровідних частинах унаслідок помилкового ввімкнення приладу чи замикання.

Аналіз даних свідчить, що максимальна частота електротравматизму приходить на молодих робітників 18...25 років (рис. 1).

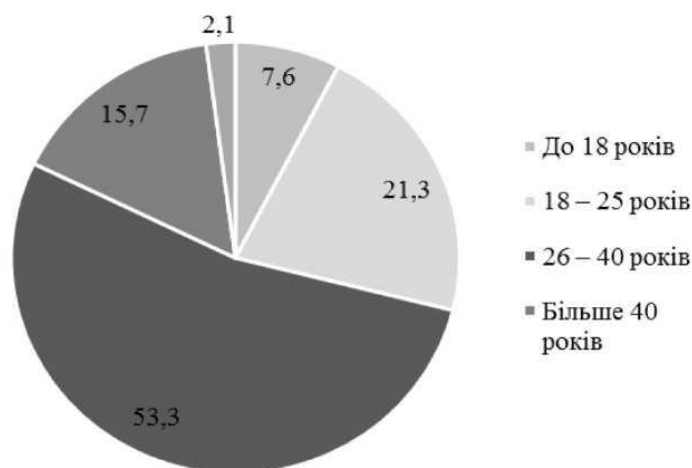

Рис. 1. Електротравматизм у робітників різного віку в % від числа електротравм по всіх галузях

Це свідчить про те, що молодим робітникам не вистачає певного досвіду, обережності і відповідальності, яка притаманна людям більш старшого віку. Це підтверджують дані по травматизму у залежності від виробничого стажу (рис. 2).

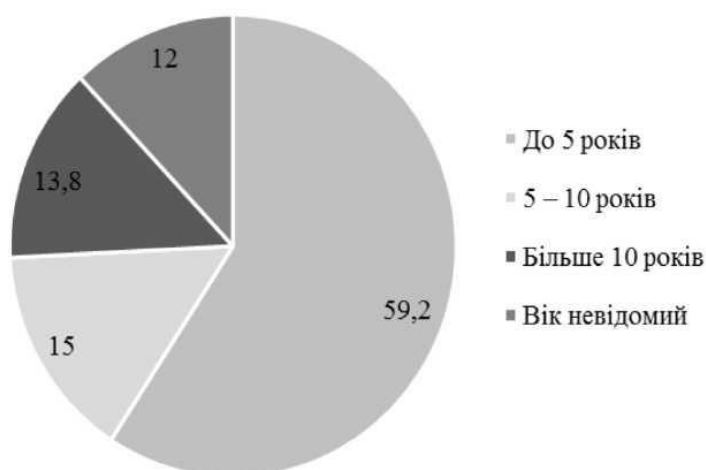

Рис. 2. Електротравматизм у робітників різного віку з різним виробничим стажем у % від числа електротравм по всіх галузях

У робітників із стажем до 5 років частота електротравматизму у 4 рази більше, ніж у робітників із стажем 5...10 років, і у 10 разів більше, ніж у робітників із стажем більше 10 років. Відповідно молоді і малодосвідчені робітники повинні бути постійно у центрі уваги осіб, які відповідають за безпеку праці.

Аналіз випадків електротравматизму дозволив виявити основні організаційно-технічні, технічні та організаційні причини виникнення нещасних випадків у робітників будівельної галузі і галузі виробництва будівельних матеріалів. Розподіл цих причин наведений у табл. 1 і 2.

Таблиця № 1

Електротравматизм із організаційно-технічних і технічних причин

№ з/п	Організаційно-технічні і технічні причини травматизму робітників	% від загального числа електротравм
1.	Заборонена робота під напругою	18,4
2.	Невиконання технічних заходів, які забезпечують безпеку роботи під напругою	7,1
3.	Помилкове включення, помилкове переключення, помилкове потрапляння персоналу у небезпечну зону	3,2
4.	Зближення провідників включеної і вимкненої мережі	2,4
5.	Невикористання огорож і блокувань	3,2
6.	Використання невідповідної напруги	2,4
7.	Порушення охоронної зони ВЛ	19,8
8.	Дефекти монтажу електрообладнання	13,7
9.	Включення нульових провідників на фазу	4,2
10.	Дефекти конструкції виготовлення електрообладнання	6,8
11.	Замикання на корпус	11,1
12.	Замикання між обмотками трансформаторів, обернена трансформація	1,6
13.	Механічне пошкодження ізоляції	4,0

Таблиця № 2

Електротравматизм із організаційних причин

№ з/п	Організаційні причини травматизму робітників	% від загального числа електротравм
1.	Робота без допуску або наряду	25,8
2.	Відсутність або нерегулярність інструктажу із техніки безпеки	32,1
3.	Відсутність або невикористання захисних засобів	11,7
4.	Невідповідність кваліфікації із техніки безпеки виконуваних робіт	8,24
5.	Незаконне суміщення роботи	16,8
6.	Робота у позанормовий час	5,5
7.	Незадовільна організація праці персоналу	6,8
8.	Помилкові або заборонені дії виконавців робіт	45,0
9.	Порушення дисципліни	13,2

Як видно із наведених даних, застосування на підприємствах тільки захисних технічних засобів, передбачених Правилами улаштування електроустановок (ПУЕ), не може створити умови повної безпеки при монтажі, експлуатації і ремонті обладнання. Це можливо лише тоді, коли до цих засобів додаються ще організаційні заходи (інструкції, навчання, перевірка знань тощо) і враховуються: напруга електроустановок, режим нейтралі, умови навколишнього середовища тощо.

Основними профілактичними заходами для «неелектриків» являються: підвищення їх професійного рівня, роз'яснення небезпеки робіт з електрообладнанням, систематичний і якісний інструктаж із техніки безпеки.

Велике значення для забезпечення електробезпеки на будівельному майданчику має професійна освіта. Аналіз травматизму показує, що особи, які закінчили спеціальні навчальні заклади, у тому числі і професійно-технічні, значно рідше травмуються, ніж особи без спеціальної освіти.

Обслуговуючий персонал повинен вивчати чинні Правила улаштування електроустановок (ПУЕ), Правила технічної експлуатації електроустановок споживачів (ПТЕ) і Правила техніки безпеки при експлуатації електроустановок споживачів (ПТБ), а також знати прийоми визволення потерпілого від дії електричного струму і надання долікарської допомоги.

Список використаних джерел:

1. Профілактика виробничого травматизму та професійних захворювань за 2020 рік [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.fssu.gov.ua/fse/control/main/uk/publish/article/974800>.
2. Аналіз виробничого травматизму та професійних захворювань за I квартал 2019 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ns-plus.com.ua/2019/07/01/analiz-vyrobnychogo-travmatyzmu-ta-profesijnyh-zahvoryuvan-za-i-kvartal-2019-roku/>.

ПЛАНУВАННЯ РОБІТ З ІДЕНТИФІКАЦІЇ НЕБЕЗПЕК У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Тимочко В.О.,

канд. тех. наук, доцент

Львівський національний аграрний університет

Войналович О.В.,

канд. тех. наук, доцент

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Вісин О.О.,

канд. іст. наук, доцент

Луцький національний технічний університет

Умови праці у сільськогосподарському виробництві мають свої відмінності від інших галузей народного господарства. У сільськогосподарському виробництві роботи здебільшого виконуються на відкритому повітрі; відбувається часта зміна робочих операцій, які виконує працівник; застосовуються хімічні речовини для захисту рослин

від шкідників і хвороб та мінеральні добрива; повітря робочої зони забруднене пилом і вихлопними газами; наявні шум і вібрації на робочих місцях тощо. Наявність шкідливих та небезпечних чинників виробництва спричиняє високі ризики травматизму і професійних захворювань у сільськогосподарських підприємствах (СГП) [1,2,3].

Згідно до укладених договорів з Європейським Союзом (ЄС) Україна, має впроваджувати Директиви ЄС щодо мінімізації ризиків травматизму і професійних захворювань на підприємствах. Зокрема, Директива 89/391/ЄС та спеціальні директиви, які підпорядковані їй з безпеки праці на робочих місцях (89/654/ЄС, 89/655/ЄС, 90/269/ЄС) передбачають застосування на підприємствах процедур оцінювання та запобігання ризикам [4,5].

У Директивах Європейського Союзу та міжнародних стандартах безпеки праці вживається поняття інцидентів, яке відображає всі випадки травмування, отруєння працівників, аварії та інші нестандартні ситуації, надзвичайні ситуації які зумовлюють небезпеку для життя і праці. Згідно цих документів окрім означення причин виникнення інцидентів передбачається також визначення способів їх запобігання щоб не було повторень. Це розглядається як контрольна-наглядова складова діяльності підприємства для профілактики інцидентів. Тому для зменшення кількості інцидентів Директиви ЄС визначають використання ризик-орієнтованих методів.

Для запобігання небезпекам, які можуть виникати у діяльності сільськогосподарських підприємств (СГП), повинна виконуватися ідентифікація небезпек і оцінювання ризиків, які зумовлюються конкретними небезпеками. Для цього мають розроблятися, а також запроваджуватися та контролюватися заходи щодо зниження ймовірності виникнення ймовірних небезпек. Оцінювання ризиків є ефективним запобіжним заходом, під час якого враховують інциденти, які сталися у минулому та вивчаються небезпеки, які можуть викликати негативні наслідки [1,3].

З метою проведення ідентифікації небезпек і оцінювання ризиків, які можуть виникати у виробничій діяльності СГП нами розроблено методику цієї ідентифікації. Вона має спрямування на запобігання інцидентів, забезпечує встановлення пріоритетів діяльності, документування інформації про ризики і обґрунтовує використання необхідних заходів безпеки.

За допомогою даної методики визначаються обов'язки і повноваження посадових осіб відповідальних за стан охорони праці у СГП. Вони мають планувати, організувати та забезпечувати виконання робіт з ідентифікації небезпек і оцінювання ризиків. Ідентифікацію небезпек, оцінювання ризиків і визначення заходів безпеки мають виконувати фахівці, які володіють необхідними знаннями щодо проведення ідентифікації небезпек, оцінювання ризиків і розробки необхідних заходів безпеки. Має бути розроблений графік подання результатів ідентифікації небезпек та оцінки ризиків керівнику СГП. Служба охорони праці аналізує, розробляє, а керівник затверджує документи щодо планування та організації робіт з охорони праці. Якщо виявляється потреба внесення змін чи перегляду документів з ідентифікації небезпек і оцінювання ризиків, то затверджується цей порядок. Внесення змін чи перегляд документів виконується за результатами атестації робочих місць за умовами праці. На підставі внесених пропозицій оновлюють організацію діяльності СГП.

Управління змінами зумовлюються змінами у нормативно-правових актах України у сфері охорони праці, введенням у технологічні процеси виробництва сільськогосподарської продукції нових чи модифікованих сільськогосподарських машин, устаткування, суттєвими змінами в організації роботи СГП, модифікацією обладнання, захисних пристроїв, зміною заходів безпеки праці, результатами розслідування інцидентів, які вказують на потребу проведення повторної ідентифікації небезпек і оцінювання ризиків, при виявленні недоліків у безпеці праці і потребі проведення повторної ідентифікації небезпек та оцінювання ризиків.

Для проведення робіт з ідентифікації небезпек у виробничих процесах СГП важливо мати достовірну інформацію про об'єкт дослідження. Вхідні дані для аналізу мають бути доступними для дослідника.

До основних способів отримання вхідних даних відносяться спостереження за режимами та методами роботи працівників, аналіз причин появи небезпечних ситуацій, опитування фахівців та робітників щодо можливих небезпек виконання робіт, функціонування устаткування, схеми маршрутів руху сільськогосподарських машино-тракторних агрегатів дорогами та поля, схеми розміщення устаткування на пунктах первинної переробки сільськогосподарської продукції, фермах, ремонтних майстернях, результати перевірок стану охорони праці, аналіз інцидентів, оцінювання ступеня небезпек впливів на працівників хімічних і фізичних факторів тощо.

Об'єктами ідентифікації небезпек на СГП є технологічні процеси у рільництві та тваринництві, технологічні операції і ситуації, де небезпек можуть бути постійно присутні за нормальних умов виконання цих процесів. Об'єктами ідентифікації небезпек є також небезпек, які можуть бути зумовленими відхиленням від нормальних умов виконання технологічних процесів, роботи устаткування чи виконання операцій та аварійними ситуаціями. Вивчаються позапланові або нештатні ситуації, які можуть зумовлюватися змінами технологічного процесу, порушеннями режимів роботи мереж електропостачання, водопостачання, газопостачання, теплопостачання, а також екстремальними погодними умовами, які спричиняються сильними вітрами, великими опадами дощу, снігу, дуже низькою та високою температурою повітря тощо.

Ідентифікація небезпек передбачає вивчення діяльності усіх осіб, які можуть бути присутніми на робочому місці зокрема, механізаторів, операторів обладнання, допоміжних працівників, спеціалістів, працівників інших підрозділів. При цьому визначають небезпек, які можуть бути пов'язані з їхньою присутністю та поведінкою.

Під час оцінювання небезпек і ризиків виробничих процесів і середовища важливо враховувати дію людського фактора. Цей фактор зумовлюється психологічною і фізіологічною надійністю людини, а також їх обмеженнями. Аналіз можливої поведінки людини дає змогу встановити чи може людський фактор стати причиною неправильних дій та помилок. При цьому треба брати до уваги можливість дії стресу, фізичної та моральної втоми, раптового погіршення здоров'я, невпевненість працівника під час виконання небезпечних робіт.

Дослідження людського фактора у процесах формування небезпек аналізується через вплив взаємодії працівника із умовами виробничого середовища. При цьому вивчається відповідність робочого місця антропометричним та фізичним даним працівника, його здатність виконувати визначені обсяги дорученої роботи, враховую-

чи її складність, негативний вплив факторів виробничого середовища на самопочуття і працездатність працівника.

Під час ідентифікації небезпек розглядаються також випадки, коли небезпека безпосередньо не пов'язана з місцем виконання технологічного процесу або робочим місцем. Джерело небезпеки, яке формується у інших технологічних процесах на полі, за умови потокового виконання сільськогосподарських робіт, або на сусідніх робочих місцях тощо можуть вплинути на працівників, що перебувають на даному робочому місці.

За результатами ідентифікації небезпек встановлюється небезпека, а саме об'єкт, ситуація чи дія, або їх поєднання, місце (поле, підрозділ, ділянка тощо), де виникає небезпека, вид робіт, операцій, під час виконання яких виникає небезпека, працівники (їх посада, професія), а також усі сторонні особи, які знаходяться у зоні дії небезпеки, або мають доступ до місця виникнення небезпеки.

Під час ідентифікації небезпек потрібно оцінити ризики, визначити їх величину, можливі наслідки прояву небезпек і прийняти рішення щодо допустимості чи неприйнятності ризиків. На підставі ідентифікованих джерел небезпек у СГП розробляють моделі формування небезпечних ситуацій та обґрунтовують заходи щодо їх запобігання.

Для попередження травматизму, отруєнням, профзахворюванням, роботодавцям сільськогосподарських підприємств доцільно звернути увагу на загальні профілактичні заходи, які уможливають запобігти впливу несприятливих шкідливих виробничих факторів на працівників. Зокрема: впроваджувати у галузі сільськогосподарського виробництва індустриальні технології, автоматизацію і механізацію трудомістких процесів; сучасні ергономічні конструкції сільськогосподарської техніки; правильну організацію праці, впроваджувати раціональні режими праці і відпочинку працівників; систематично та якісно проводити попередні і періодичні медичні огляди працівників; застосовувати відповідні засоби індивідуального захисту та спеціального одягу та взуття.

Список використаних джерел:

1. Городецький І.М., Тимочко В.О., Мазур І.Б., Городецька Н.Г., Березовецький А.П. Аналіз схеми формування небезпечних ситуацій і методів їх виявлення у агропромисловому комплексі. *Теорія та практика цивільної безпеки в Україні*. Колективна монографія / за наук. ред. доц. Федорчук-Мороз В.І. Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2020. 188 с.

2. Ковалишин С.Й., Городецький І.М., Тимочко В.О. Методи управління безпекою у проектах аграрного виробництва. *Теорія і практика розвитку агропромислового комплексу та сільських територій*: матеріали ХІХ Міжнар. наук.-практ. форуму (Львів, 19-21 верес. 2018 р.). Львів: Львів. нац. аграр. ун-т, 2018. С. 148-151.

3. О.В. Войналович, М.М. Мотрич, В.О. Тимочко. Обґрунтування прийнятного ризику використання мобільної сільськогосподарської техніки з експлуатаційними пошкодженнями деталей та елементів конструкцій. *Machinery & Energetics. Journal of Rural Production Research*. Kyiv. Ukraine. 2019, Vol. 10, No 3, 95-101 ISSN 2663-1334

(print), ISSN 2663-1342 (online), www.journals.nubip.edu.ua/index.php/Tekhnica DOI: 10.31548/machenergy.2019.03.095-101.

4. Угода про асоціацію між Україною та ЄС: соціально-трудоий вимір. *Книга перша: збірник актів законодавства України та acquis communautaire* [упорядник З. Я. Козак]. — Львів: Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля», 2015. — 1144 с.

5. Тимочко В. О., Городецький І. М., Березовецький А. П., Войналович О. В., Вісин О. О. Аналіз нормативної бази безпеки праці для механізованого обприскування сільськогосподарських культур. *Machinery & Energetics. Journal of Rural Production Research*. Kyiv. Ukraine. 2021, Vol. 12, No. 2, 23-31 ISSN 2663-1334 (print), ISSN 2663-1342 (online), www.journals.nubip.edu.ua/index.php/Tekhnica

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ СИСТЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Романішина О.В.,

канд. техн. наук,

Хмельницький національний університет

Відповідно до Конституції України кожен громадянин має право на захист свого життя і здоров'я від наслідків аварій, катастроф, стихійного лиха, застосування зброї та на вимогу гарантованого забезпечення реалізації цього права від органів виконавчої влади, керівників підприємств, організацій, установ незалежно від форм власності й підпорядкування. Держава гарантує це право створенням та розвитком єдиної загальнодержавної системи цивільного захисту, яка включає цивільний захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру. Важливо зауважити, що стан будь-якого суспільства залежить від рівня державного управління, тому, на думку багатьох політиків, науковців і державних діячів, на перший план виходить проблема ефективності. Особливо актуальним це твердження є для України. Розв'язання цієї проблеми – запорука та необхідна передумова вирішення всіх інших проблем українського суспільства, яке переживає системну кризу управління. Основоположне значення має суттєве поглиблення фундаментальних теоретико-методологічних досліджень проблематики державного управління, створення розвиненої теоретичної бази, що реалізована у наукових теоріях, концепціях, проектах. У сучасних геополітичних умовах виживання серйозними проблемами для систем ЦЗ стають гібридні війни, тероризм, несилкові методи боротьби, масова міграція населення, застосування високоточної зброї, а також зброї на нових фізичних принципах (геофізичної, метеокліматичної, генетичної тощо). Але законодавчі, управлінські та структурні зміни в цих державних системах, як вірна реакція на виникнення та реалізацію сучасних загроз відбуваються недостатньо оперативно та влучно.

Державна система ЦЗ України, як і аналогічні системи багатьох зарубіжних країн, функціонально націлена на проведення заходів з ліквідації наслідків НС техногенного та природного характеру. Нагальна потреба в підвищенні рівня захищеності населення, територій, культурних і матеріальних цінностей, навколишньо

го природного середовища та інших об'єктів від НС, а також науково-практичне обґрунтування шляхів удосконалення інституціональних засад розвитку єдина державна система цивільного захисту (ЄДС ЦЗ) потребують визначення чинників, причин та передумов, що негативно впливають на стабільність функціонування цієї державної системи. Важливим етапом на шляху поступового розвитку ЄДС ЦЗ також є проведення узагальнення та групування відповідних чинників, виявлення взаємозв'язків між ними, оскільки без цього не вбачається за можливе забезпечити ефективну реалізацію комплексу заходів щодо їхньої нейтралізації або мінімізації впливів.

Науковці та практики концентрують увагу переважно на функціях і завданнях державних систем ЦЗ, їхніх організаційних структурах, конкретних механізмах здійснення тих чи інших заходів ЦЗ на різних адміністративно територіальних рівнях. Водночас наслідки впливу глобалізаційних процесів на становлення та функціонування державних систем ЦЗ є недостатньо дослідженими. Загальним недоліком попередніх досліджень вітчизняних науковців із цього питання є фрагментарний характер отриманих авторами наукових результатів щодо різних проблем функціонування ЄДС ЦЗ: політичних, правових, інституційних, організаційних тощо, що не дозволяє скласти повну картину цієї проблеми.

З позицій організаційно-функціонального аналізу система державного управління ЦЗ – це неодмінна складова системи державного управління, оскільки національні інтереси, як і загрози їх реалізації, присутні у всіх сферах суспільної діяльності. Тому принциповою особливістю системи державного управління цивільним захистом є те, що вона немов би «занурена» у загальну систему державного управління. Основні завдання ЄДС ЦЗ в основному відповідають такому напрямку державної політики, як «захист населення і територій від надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру». З ключовими завданнями ЦЗ завдання ЄДС ЦЗ перетинаються лише частково. Межі й контури сфери науки та практики державного управління – «цивільний захист» в Україні є доволі розмитими, що зумовлює інфантильний стан інституціональних засад розвитку ЄДС ЦЗ та безпосереднім чином впливає на рівень захищеності об'єктів ЦЗ від природних, техногенних та інших загроз.

Система державного управління у сфері цивільного захисту здійснює потужний вплив на спрямованість, зміст та ефективність адміністративно-політичного, соціально-економічного та інших видів державного управління внаслідок стратегічного значення державноуправлінських рішень для суспільства та держави, особливо в умовах, коли стоїть досить гостро питання щодо нейтралізації загроз життєво важливим інтересам. Це означає, що функції системи виходять, наприклад, за межі адміністративно-політичної чи соціально-економічної сфери державного управління [2].

Тобто, система державного управління цивільним захистом – це сукупність взаємообумовлених, взаємодіючих органів державного управління та вищих посадових осіб держави, яка в межах чинного законодавства та із залученням наявного у її розпорядженні потенціалу держави (матеріального, фінансового, інтелектуального та духовного) здійснює розробку й реалізацію владних, регуляційних, координаційних, контрольних та нормативних державно-управлінських впливів (рішень) на об'єкти

безпеки з метою прогнозування, своєчасного виявлення, запобігання та нейтралізації загроз сталому розвитку вищезазначених об'єктів, передусім життєво важливим національним інтересам.

Згідно з чинним законодавством України, ЦЗ діє на таких базових принципах:

- гарантія державою громадянам конституційного права на захист життя, здоров'я та їхнього майна, а юридичним особам – права на безпечне функціонування;
- добровільне залучення людей до здійснення заходів у сфері ЦЗ, пов'язаних з ризиком для їхнього життя та здоров'я;
- комплексний підхід до вирішення завдань ЦЗ;
- створення системи раціональної превентивної безпеки з метою максимально можливого, економічно обґрунтованого зменшення ймовірності виникнення надзвичайних ситуацій і мінімізації їхніх наслідків;
- територіальності та функціональності єдиної системи ЦЗ;
- мінімізації заподіяння шкоди довкіллю;
- інформування населення у сфері ЦЗ відповідно до законодавства [1].

Управління у сфері цивільного захисту тісно пов'язане із забезпеченням безпеки у НС, тому що надзвичайні ситуації як загроза безпечному стану є самостійними складовими багатьох небезпек. Надзвичайні ситуації можуть супроводжувати терористичні акти, вибухи, дорожньо-транспортні пригоди, аварії на транспорті, виробничі процеси, природні небезпеки, протиправну діяльність людини тощо. Забезпечення безпеки в надзвичайних ситуаціях пов'язане зі здійсненням широкого комплексу правових і спеціальних організаційно-технічних заходів щодо впорядкування суспільних відносин, зокрема, встановлення і підтримання правового режиму зони надзвичайного стану. Цей режим здійснюється у різних організаційно-правових формах і різними методами.

У важливих засад розвитку державних систем ЦЗ виділяють два взаємопов'язаних блоки елементів:

1. Інституційний блок (інфраструктурна складова):

- підсистеми (галузеві та територіальні);
- ланки підсистеми;
- органи державної влади;
- органи місцевого самоврядування;
- інші суб'єкти забезпечення ЦЗ: посадові особи, структурні підрозділи, допоміжні органи (координаційні, дорадчі тощо);
- сили ЦЗ (аварійно-рятувальні служби, формування тощо);
- юридичні особи (суб'єкти господарювання та неприбуткові організації).

2. Правовий блок (нормативно-правова складова):

- конституція (основний Закон держави);
- міжнародні договори України; конституційні закони;
- основні закони, що регламентують правовий режим державної системи ЦЗ;
- базисні (статусні) закони, що визначають правовий статус суб'єктів забезпечення ЦЗ;
- підзаконні нормативно-правові акти з питань діяльності суб'єктів забезпечення ЦЗ: акти органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування тощо [2].

Головна увага при здійсненні управління має бути сконцентрована на розробці комплексу заходів, які здатні зруйнувати механізм, що блокує можливість ефективних дій. З огляду на це, важливим є дослідження факторів та розробка способів і методів надійного управління. Основними принципами мають бути:

- проведення системного аналізу ситуації та прийняття рішень;
- попередня підготовка плану дій на випадок виникнення надзвичайної ситуації та його адаптація до місцевих умов;
- проведення оцінки ризиків, впровадження на цій основі заходів щодо мінімізації можливої шкоди
- постійна перевірка готовності та спроможності спеціально створених організаційно-технічних, аварійно-рятувальних інформаційних та інших систем терміново діяти в робочому режимі функціонування;
- своєчасне забезпечення вищих ланок управління ЦЗ достовірною інформацією про ситуацію та стан загроз, надання інформації населенню та ЗМІ;
- вчасне усвідомлення можливих помилок і негайне коригування дій по їх виправленню або усуненню;
- забезпечення ефективної взаємодії місцевих органів самоврядування, територіальних управлінь ЦЗ та ДСНС керівників підприємств.

Державне управління у сфері ЦЗ – це особливий вид державного управління, який охоплює виробничу, соціально-економічну, культурну, політичну та інші сфери суспільного життя. Державне управління необхідно розглядати як складну динамічну систему, функціонування якої характеризується багатьма напрямками. Завдання, функції, повноваження та відповідальність, які на нього покладаються, специфічні, оскільки головною метою управлінських впливів є передусім своєчасне прогнозування, виявлення, запобігання та усунення реальних і потенційних загроз. Ці завдання стосуються інтересів кожної людини, суспільної групи, суспільства та держави, тому є першочерговою управлінською проблемою, розв'язання якої покладається на відповідну систему. У кінцевому підсумку управлінський вплив спрямований на забезпечення умов, за яких може відбуватися сталий прогресивний розвиток суспільства та реалізація національних інтересів у всіх сферах життєдіяльності держави. Тому системі властиві ознаки та особливості як міжгалузевої, так і функціональної складових державного управління, що, безумовно, здійснює суттєвий вплив на функції, форми, методи та способи державного управління у цій сфері.

Управління у сфері цивільного захисту можна визначити як особливий вид діяльності державних і недержавних суб'єктів з упорядкування системи забезпечення безпеки, забезпечення її оптимального функціонування і стійкого розвитку з організації управління системою національної безпеки. Безпека держави залежить від ефективності управлінських рішень. Тому під час формування та функціонування системи державного управління у сфері ЦЗ можна вирізнити декілька структурних рівнів. Принциповим є також те, що, як і будь-яка соціальна система, система державного управління у сфері ЦЗ має складну структуру. Але за будь-якої її конфігурації завжди має бути вищий стратегічний (інституціональний) рівень.

На цьому рівні приймаються найважливіші політичні рішення, які знаходять своє відображення у відповідних законах, концепціях, стратегіях тощо.

Основними складовими державного управління системою ЦЗ є проведення державних експертиз, стандартизація, сертифікація, державний нагляд і контроль за дотриманням вимогам у сфері ЦЗ, відповідальність за їх порушення, економічні санкції. З метою забезпечення здійснення заходів в єдиній державній системі цивільного захисту щодо запобігання виникненню надзвичайних ситуацій проводяться постійний моніторинг і прогнозування таких ситуацій [3]. Для проведення моніторингу і прогнозування надзвичайних ситуацій створюється та функціонує система моніторингу і прогнозування надзвичайних ситуацій у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Моніторинг має здійснюватися з використанням багатьох методів і засобів за принципом максимального залучення чинних організаційних структур суб'єктів моніторингу техногенно-екологічної безпеки та НС. Прикладом може бути моніторинг сейсмічних спостережень і прогноз землетрусів у країні здійснюються системою сейсмологічних спостережень і прогнозу землетрусів, до якої належать Державне космічне агентство України, Міноборони і Держбуду. Прогноз початкових подій, що провокують НС гідрометеорологічного характеру, здійснюється установами гідрометслужби.

Для України поки що залишається проблемою упорядкування, узгодження і об'єднання структур і функцій суб'єктів такого загальнодержавного моніторингу в єдину систему, розроблення єдиної системи збору, накопичення і передачі моніторингової інформації. Створення дієвого механізму державного управління системою цивільного захисту дасть можливість ефективно підвищити суть та принципи моніторингу та забезпечити важливий результат моніторингу НС - зменшення часу на підготовку до негайного виявлення, реагування та ліквідацію наслідків НС.

Список використаних джерел:

1. Андрієнко М. В., Борисов А. В., Черкасов О. О. Реалізація державної політики у сфері цивільного захисту: реорганізація центрального органу виконавчої влади України. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2019. № 1. DOI: 10.32702/2307-2156-2019.1.3
2. Гаман П. І. Роль державного управління у системі забезпечення цивільного захисту в Україні. Державне управління. 2018. № 1. С. 25-33
3. Кодекс цивільного захисту України від 2 жовт. 2012 р. № 5403-VI. Офіц. вісн. України. 2012. № 89.

ІСТОРІЯ БОРОТЬБИ ЖІНОК ЗА ЗАКРІПЛЕННЯ ПРАВ ТА СВОБОД У ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Єгіазарян А.С.,

здобувач вищої освіти спеціальності 141

«Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка»,

Миколаївський національний аграрний університет

Курепін В.М.,

канд. економ. наук,

старший викладач кафедри

методики професійного навчання

Миколаївський національний аграрний університет

Суспільна рівність полягає в тому, щоб здібності людини по найменшій мірі визначалися законом. В історії суспільства був етап, коли здавалося, що цього можливо було домогтися на законодавчому рівні, зафіксувавши між жінками і чоловіками рівні права у різних сферах життєдіяльності, у тому числі на долю в політичному житті, рівну плату за однакову роботу тощо. Але, не звертаючи уваги на це, нерівність все ж як виявилось є і досі.

Жінки, це така категорія, яка потребує особливого захисту і підтримки з боку держави: у галузі охорони праці жінок, заробітної плати тощо [1]. Держава повинна забезпечити належні умов праці для таких верст населення, як жінки.

Протягом багаторічної історії українські жінки відчували себе нерівноправними поряд з чоловіками. Вони були обмежені у більшості прав і свобод: цивільних, політичних, соціально-економічних і культурних тощо. Тому в законодавство України неодноразово робилися наміри ввести ідею рівності, але про думку зайнятості та охорони праці не могло бути й мови.

Одним із фундаментальних у забезпеченні прав і свобод людини принципів є принцип рівності в конституційному праві [2]. Кожна демократична країна прагне цей принцип закріпити на конституційному рівні, гарантуючи рівні основні права для всіх громадян, незалежно від статі.

Україна не є винятком, оскільки у Конституції України передбачено рівність між чоловіками й жінками. Конституція України (ст. 24 ч. 3) признає за жінками в сфері трудової діяльності ті ж права, що і за чоловіками та рівні можливості в реалізації цих прав. Одним із проявів принципу такої рівності є рівний підхід принципу гендерної рівності, який із кожним роком набуває дедалі більшого розмаху [3]. У зв'язку з фізіологічними особливостями жіночого організму і в зв'язку з соціальною функцією жінки-матері по вихованню малолітніх дітей деякі пільги та обмеження в застосуванні праці жінок, які передбачені законодавством різняться з чоловічими.

Можна простерігати чимало позитивних моментів у гендерній рівності із позиції забезпечення рівних трудових прав українських жінок [4]. На сьогодні найбільш ефективними у сфері трудових відносин щодо реалізації основних принципів охорони праці є норми Кодексу законів про працю України. Так, главою № 12 Кодексу законів про працю України визначені першочергові гарантії праці жінок, обмеження праці жі-

нок у відповідних сферах і в нічний час; особливості праці й надання соціальних пільг жінкам у період їх вагітності; жінкам, які мають малолітніх дітей тощо.

Чимало жінок не усвідомлюють своїх прав, не знають про рух на їх захист і розглядають систему прав людини, як щось абстрактне, що їх не стосується [5]. Хоча активна діяльність, у першу чергу, таких міжнародних організацій як ООН, МОП, ОБСЄ та інші упродовж останніх десятиліть зробила права жінок більш окресленими, зараз нагальне завдання полягає у тому, аби зробити їх досяжними.

У XIX-XX століттях майже у всіх країнах світу у законах було закріплено головну роль чоловіків. Чоловік мав більше прав у сім'ї, майнові права, розпоряджался власністю тощо. Жінки не мали прав у фінансовій незалежності, не володіли власністю, не отримували без дозволу чоловіка паспорт, не могли працевлаштуватися, не вибирали місце проживання.

Французька революція 1789 року породила правові зміни щодо забезпечення прав жінок у законодавстві тогочасної Європи. Величезним досягненням Французької революції став Декрет 1792 року про дієздатність жінок, які досягли 21 року. Стрімкий розвиток промисловості, військові негаразди підштовхнуло світ до зміни поглядів у правовій площині щодо захисту своїх прав, виникли масові жіночі рухи. У законодавствах окремих держав появляються норми по захисту прав жінок [6].

Перша світова війна (1914–1918) завдала руйнівного удару по розподілу виробничої діяльності щодо чоловічої та жіночої сфери впливу на поділ за професіями. Після війни відбулися зміни в політичній сфері діяльності: жінки здобувають громадянські права у Новій Зеландії (1893), Австралії (1902), Фінляндії (1906), Норвегії (1913). Все більше країн надають жінкам права, яких раніше у них не було. У міжнародних угодах почали з'являтися норми, які захищали права жінок.

Після другої світової війни (1939-1945) розпочалася епоха захисту прав жінок у таких сферах:

- політичній - Конвенція ООН про політичні права жінок (1952); Конвенція ООН про громадянство заміжньої жінки (1957);
- економічній - Конвенція МОП про рівну платню за рівну працю (1951); Конвенція МОП щодо дискримінації в галузі найму і роботи (1958); Конвенція МОП про охорону материнства (1952);
- галузь освіти - Конвенція ООН щодо дискримінації в галузі освіти (1960);
- сімейні відносини - Конвенція ООН про згоду на вступ до шлюбу, мінімальний шлюбний вік і реєстрацію шлюбів (1962); Конвенція ООН «Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок» (1979).

Всі ці Закони, спрямовані на забезпечення прав і свобод жінок, на повагу до особистості та захисту прав людини [7]. Основою чинного міжнародного права щодо захисту прав людини є принцип рівноправності жінок і чоловіків. У найбільш загальному вигляді він закріплений у Статуті Організації Об'єднаних Націй як обов'язок поважати права всіх, незалежно від статі.

Підсумовуючи вищесказане, можемо зробити висновки, що абсолютна рівність чоловіків і жінок у демократичному суспільстві полягає в наданні однакових можливостей для реалізації ними своїх прав і виконання власних обов'язків, а також захисту інтересів задля рівного співіснування в усіх сферах життєдіяльності.

Список використаних джерел:

1. Охорона праці в галузі : змістовий модуль 1 «Нормативно-правові акти охорони праці». Тема 1 «Соціальний діалог та партнерство з питань охорони праці в Україні» : конспект лекції / уклад. В. М. Курепін. Миколаїв : МНАУ, 2021. 29 с. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/9888>.

2. Курепін В. М., Демченко А. В. Концепція гідної праці як елемент правової політики держави // Глобальні цілі сталого розвитку – безпека світу, соціально-економічні та екологічні прояви, можливості активізації партнерства : тези доповідей здобувачів вищої освіти денної й заочної форм навчання за результатами щорічного тематичного «круглого столу» на обліково-фінансовому факультеті, м. Миколаїв, 12 листопада 2020 р. Миколаїв : Миколаївський національний аграрний університет, 2020. С. 36-39. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8199>.

3. Курепін В. М. Чоловіче і жіноче – два полюси планети, між якими живемо ми // Глобальні цілі сталого розвитку – безпека світу, соціально-економічні та екологічні прояви, можливості активізації партнерства : тези доповідей здобувачів вищої освіти денної й заочної форм навчання за результатами щорічного тематичного «круглого столу» на обліково-фінансовому факультеті, м. Миколаїв, 12 листопада 2020 р. Миколаїв : Миколаївський національний аграрний університет, 2020. С. 34-36. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8198>.

4. Лазіс М. І. Правове регулювання праці жінок в Україні. Проблеми та виклики // Глобальні цілі сталого розвитку – безпека світу, соціально-економічні та екологічні прояви, можливості активізації партнерства : тези доповідей - здобувачів вищої освіти денної й заочної форм навчання за результатами щорічного тематичного «круглого столу» на обліково-фінансовому факультеті, м. Миколаїв, 12 листопада 2020 р. Миколаїв : Миколаївський національний аграрний університет, 2020. С. 39-42. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8204>.

5. Сміренін В. О. Кодекс законів про працю України як інструмент системи управління безпекою та здоров'ям працівників на підприємствах аграрного профілю // Розвиток територіальних громад: правові, економічні та соціальні аспекти : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції м. Миколаїв, 23-24 червня 2021 р. Миколаїв : МНАУ, 2021. С. 88-91. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/9822>.

6. Сохань О. І. Фізіологічні закономірності трудової діяльності, як чинник гідної праці // Глобальні цілі сталого розвитку – безпека світу, соціально-економічні та екологічні прояви, можливості активізації партнерства : тези доповідей - здобувачів вищої освіти денної й заочної форм навчання за результатами щорічного тематичного «круглого столу» на обліково-фінансовому факультеті, м. Миколаїв, 12 листопада 2020р. Миколаїв : Миколаївський національний аграрний університет, 2020. С. 52-55. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8206>.

7. Русавська В. І. Адаптація національного трудового законодавства до законодавства Європейського Союзу // Розвиток територіальних громад: правові, економічні та соціальні аспекти : матеріали Міжнародної науково-практичної

конференції м. Миколаїв, 23-24 червня 2021 р. Миколаїв : МНАУ, 2021. С. 36-39.
URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/9821>.

БЕЗПЕКА ПРАЦІ ПІД ЧАС ОБСТЕЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ НЕРУХОМОСТІ

Лещенко М.В.,

канд. техн. наук

*Полтавський науково-дослідний
експертно-криміналістичний центр МВС України*

Черкун В.Б.,

*Полтавський науково-дослідний
експертно-криміналістичний центр МВС України*

Нікуліна С.Є.,

*Полтавський науково-дослідний
експертно-криміналістичний центр МВС України*

Кожна судова будівельно-технічна експертиза об'єктами дослідження, якої виступають будівлі, споруди, передавальні пристрої тощо, потребує натурно-інструментального обстеження. Безпека праці під час технічного обстеження будівель і споруд є досить актуальним питанням, оскільки це передусім безпека життя та здоров'я людини.

Регламентують вимоги безпеки праці під час технічного обстеження будівель і споруд нормативні документи ДСТУ-Н Б В.1.2-18:2016 «Настанова щодо обстеження будівель і споруд для визначення та оцінки їх технічного стану» [1] та ДБН А.3.2-2-2009 «Охорона праці і промислова безпека у будівництві. Основні положення» [2].

Відповідно до ДСТУ-Н Б В.1.2-18:2016 [1]:

«...6.1. Основою для проведення обстеження об'єкта, як правило, є технічне завдання, в якому визначається: мета і завдання обстеження об'єкта, склад та форма подання інформації щодо результатів обстеження, необхідність оновлення паспорта об'єкта (або оформлення, якщо він відсутній), перелік та обсяги підготовчих, основних і допоміжних робіт, нормативні документи, вимоги яких мають бути враховані, форма участі замовника (власника, експлуатуючої організації) в роботах з обстеження тощо.

6.2. У технічному завданні визначається, за необхідності, участь замовника в підготовці та/або проведенні обстеження, яка може полягати в присутності його представника при обстеженні, у створенні умов для проведення робіт (виконання супутніх та допоміжних робіт, прибирання й очищення приміщень і конструкцій, забезпечення допоміжним устаткуванням, освітленням, забезпечення безпеки праці відповідно до ДБН А.3.2-2 тощо). За необхідності, обумовлюють також умови доступу виконавців обстеження до об'єкта, його конструкцій та прилеглої території...».

Охорона праці при обстеженні будівель і споруд. Особам, які проводять обстеження дахів, колодязів, шурфів, земляних виїмок глибиною більше 2 м, котелень, ліфтів, електрощитових тощо видається наряд-допуск.

Інструктажі з техніки безпеки праці працівників, які проводять обстеження, повинні проводитися одночасно із зарахуванням їх до штату, а в подальшому прово-

диться щорічна перевірка знань працюють безпечних методів і прийомів праці. Перевірка знань оформляється протоколами комісії, які затверджуються наказами по організації, працівники якої виконують обстеження. При позитивних результатах перевірки знань робляться відповідні записи в журналі реєстрації перевірки знань.

Знання керівників груп, відділів, майстерень і головних фахівців правил техніки безпеки перевіряється щорічно комісією під головуванням головного інженера організації, яка проводить обстеження. Результати перевірки оформляються протоколами.

Організація робіт з обстеження будівель повинна забезпечувати їх безпеку, всі небезпечні зони позначаються знаками безпеки, попереджувальними написами і плакатами. Постійно діючі небезпечні зони повинні бути огорожені захисними огороженнями, що задовольняють вимогам ГОСТ 23407-78.

Працівники, які виконують роботи з обстеження будівель і споруд, повинні бути забезпечені захисними касками, перевіреними і випробуваними запобіжними поясами, страхуючими канатами, а при роботі на даху – нековзним взуттям.

Якщо роботи по обстеженню окремих частин будівлі створюють небезпеку для інших осіб, керівник робіт повинен забезпечити неможливість попадання в цю зону сторонніх.

Роботи з обстеження аварійних будівель або аварійних частин будівлі можуть проводитися тільки після проведення відповідних охоронних заходів. Перелік охоронних заходів, в цьому випадку, визначається комісією в складі фахівців від організацій замовника та експерта.

Використання відкритого полум'я для освітлення робочого місця при обстеженні конструкцій забороняється.

Підйоми на поверхи й горища допускається тільки за внутрішніми сходами або драбинах з огорожами. Роботи зі випадкових засобів підмоцнування не допускаються.

Під час роботи ставати на підземні та надземні трубопроводи, електрокабелі, батареї опалення, вентиляційні короба, ходити по них або спиратися при підтягуванні та спуску з однієї висоти на іншу забороняється.

Роботи з приставних драбин допускаються на висоті не більше 1,3 м від землі або підлоги. Переносні драбини повинні мати пристрої, що запобігають при роботі можливість зсуву та перекидання. Нижні кінці переносних драбин повинні мати підставу з гострими наконечниками, а при користуванні ними на асфальтових, бетонних та інших твердих слизьких підлогах повинні мати башмаки з гуми або іншого нековзного матеріалу. При необхідності верхні кінці драбини повинні бути обладнані гаками.

Верхолазні роботи при обстеженні будівель і споруд (на висоті понад 5 м від поверхні землі, перекриття або робочого настилу) можуть проводитися тільки фахівцями-верхолазами, що мають допуск до таких робіт і забезпеченими запобіжними поясами.

Робота поблизу з діючими кабелями і електроустановками повинні проводитися під наглядом працівника служби енергетики організації будівлі.

Закриті приміщення котельнь, топкові простори, газоходи і кабіна перед обстеженням повинні бути провітрені.

Роботи з обстеження ліфтового обладнання слід проводити з дотриманням вимог правил будови і безпечної експлуатації ліфтів.

Стан інструментів і пристосувань, що використовуються при обстеженні будівель, має перевірятися перед кожним їх використанням; при невідповідності їх якості нормативним вимогам вони повинні бути замінені.

Вимоги безпеки при обстеженні штучних споруд. При обстеженні чи випробуванні штучних споруд необхідно дотримуватися вказівок з охорони праці, викладених в нормативних документах з техніки безпеки.

Забезпечення вимог охорони праці при виконанні робіт з обстеження і випробування споруд покладається на керівника польових робіт (керівника бригади). До робіт на мосту (шляхопроводі) допускаються особи у віці не молодше 18 років, що пройшли медичний огляд і вивчили вимоги до безпечного ведення робіт.

До початку огляду й випробування споруд учасники цих робіт повинні бути проінструктовані з техніки безпеки.

У період роботи на мосту (шляхопроводі) особи, що беруть участь у цих роботах, повинні бути в монтажній касці, а при відстукуванні поверхні бетону, деревини і заклепок повинні користуватися запобіжними окулярами.

При виконанні робіт, пов'язаних з пересуванням по воді і поблизу акваторій, працівники повинні бути забезпечені рятувальними засобами, а також знаходитися під наглядом осіб, що володіють способами порятунку потопельників і вміють надавати їм першу допомогу.

На великих мостах через ріки керівник бригади зобов'язаний до початку робіт перевірити наявність рятувальних засобів – рятувальних кіл, мотузок і т.д. На воді повинен знаходитися черговий човен.

На діючій мережі автомобільних доріг і залізниць огляд і контрольні вимірювання шляхопроводів повинні проводитися з забезпеченням безпеки руху транспорту з установленими швидкостями, при цьому повинні дотримуватися заходи, що гарантують повну безпеку роботи на шляхопроводі.

При роботах на висоті понад 1,5 м і відсутності поручневих огорожень необхідно користуватися запобіжними поясами, випробуваними на міцність 1 раз у 6 місяців. Пояси перед використанням повинні бути ретельно оглянуті керівником робіт і працівником, щоб переконатися в їх справності і наявності оцінки про випробування.

Виконання робіт на споруді при наявності високовольтних ліній електропередач або контактної мережі повинне бути погоджено з організацією, що експлуатує лінію.

Забороняється наближатися на відстань менше 2 м до неогороджених проводів або контактної мережі, що знаходяться під напругою. За цим необхідно стежити при роботах з довгими предметами – штангами, рейками, прутами, відрізками дроту і т.д.

Забезпечення безпечних умов робіт із влаштування риштувань, підвісних колисок, драбин і інших пристосувань для проведення оглядів споруд, а також забезпечення міцності і надійності цих пристосувань покладаються на керівника дорожньої організації, що веде роботи з його утримання.

Забезпечення захисту працівників при роботах з реконструкції будівель і споруд. До початку розбирання будівель і споруд та їх реконструкції чи знесення повинні бути

передбачені заходи із запобігання впливу на працівників таких небезпечних і шкідливих виробничих факторів:

- обвалення елементів конструкцій будівель і споруд, падіння не закріплених конструкцій, обладнання;
- машини, що рухаються, та предмети, що ними пересуваються;
- гострі крайки, кути, штирі;
- підвищений вміст у повітрі робочої зони пилу, шкідливих речовин;
- підвищений рівень шуму, вібрації на робочому місці;
- розташування робочого місця поблизу перепаду по висоті 1,3 м і більше.

До початку проведення робіт з розбирання будівель необхідно виконати підготовчі заходи, пов'язані з евакуацією робітників промислових підприємств, відселенням мешканців житлових будинків, переміщенням розміщених там організацій, відключенням інженерного обладнання від мереж водо-, тепло-, газо- і електропостачання, каналізації, технологічних продуктопроводів.

Під час розбирання будівель, виконання робіт в умовах діючого виробництва або у межах міської забудови, що склалася, доступ у зону виконання робіт сторонніх осіб, які не беруть участі у виконанні цих робіт, заборонено. Дільниці, де виконуються роботи, необхідно огородити згідно з ГОСТ 23407.

Розбирання будівель, демонтаж, підсилення або вилучення конструкцій, а також в особливо відповідальних випадках (під час піднімання конструкцій із застосуванням складного такелажу, методом повороту, під час насування конструкцій, піднімання їх більше ніж одним механізмом тощо) проводяться під безпосереднім керівництвом виконавця робіт або майстра і в денний час.

Прохід людей у приміщення під час розбирання або демонтажу та монтажу елементів будівель і споруд повинен бути закритим. З боку вулиць, проходів і проїздів на огорожі через кожні 5 м – 10 м вивішують попереджувальні написи «Небезпечна зона» та необхідні дорожні знаки. Якщо немає можливості дотримати необхідних відстаней для встановлення огорож небезпечних зон (у разі неглибокого залягання підземних комунікацій, близького розташування проїздів, сусідніх будівель, ліній електропередачі тощо), допускається зменшення меж небезпечних зон з одночасним збільшенням висоти огорож або розмірів захисного козирка для захисту людей, унеможливлення травмування падінням матеріалів і конструкцій з висоти.

Перед допуском працівників на робочі місця з можливою появою газу або шкідливих речовин робочі місця необхідно провентилувати, робітників забезпечити засобами індивідуального захисту (протигазами). У разі несподіваної появи газу, інших шкідливих речовин роботи необхідно припинити, працівників вивести з небезпечної зони.

Під час розбирання будівель проходи до робочих місць повинні бути завширшки не менше ніж 0,8 м.

Виконання робіт під час туману і дощу, що значно погіршує видимість у межах фронту робіт, ожеледі, грози, вітру зі швидкістю 15 м/с і більше не допускається.

Забороняється для освітлення робіт під час розбирання, демонтажу користуватися електричною мережею будівлі, що розбирається. Для освітлення цих робіт повинна

бути влаштована спеціальна тимчасова електромережа і встановлені освітлювальні прилади.

Небезпечні зони на будівництві. До зон постійно діючих небезпечних виробничих факторів належать:

- місця поблизу неізольованих струмопровідних частин електроустановок;
- місця поблизу неогороджених перепадів по висоті 1,3 м і більше;
- місця, де можливе перевищення гранично-допустимих концентрацій шкідливих речовин у повітрі робочої зони.

До зон потенційно небезпечних факторів належать:

- ділянки території поблизу будівлі чи споруди, що зводиться;
- поверхи (яруси) будівель, споруд на одній захватці, над якими здійснюється монтаж (демонтаж) конструкцій, устаткування;
- зони переміщення будівельно-дорожніх машин, обладнання або їх частин, робочих органів;
- зони, над якими переміщуються вантажозахоплювальні пристрої звантажем кранами (зони, над якими переміщуються частини баштового крана, зокрема противаги, частини балочної стріли баштового крана, по якій не переміщується вантажний візок, не вважаються небезпечними).

Небезпечні зони, що можуть виникнути на будівельному майданчику під час його організації, необхідно визначати в процесі розроблення будгєнплану об'єкта та у подальшому позначати на території будівельного майданчика знаками безпеки та попереджувальними написами.

Зони з постійно діючими небезпечними виробничими факторами повинні мати захисні (запобіжні) огорожі.

Зони потенційно небезпечних факторів повинні мати сигнальне огороження згідно з ГОСТ 23407.

Межі небезпечних зон поблизу робочих органів, що рухаються, і їх частин, не можуть бути меншими ніж 5 м, якщо інших вимог немає у паспорті або інструкції заводу-виробника.

Список використаних джерел:

1. ДСТУ-Н Б В.1.2-18:2016. Настанова щодо обстеження будівель і споруд для визначення та оцінки їх технічного стану. Київ, 2017. 44 с.
2. ДБН А.3.2-2-2009. Охорона праці і промислова безпека у будівництві. Основні положення. Київ, 2012. 116 с.

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ОХОРОНОЮ ПРАЦІ НА «ДАНОН ДНІПРО»

Малєєв В.О.,

канд. с.-г. наук, доцент

Херсонський національний технічний університет

Загальна модель СУОП підприємства згідно з ДСТУ ОHSAS 18001:2010 охоплює політику в сфері якості, планування, запровадження і підтримки функціонування,

перевірки, аналізу з боку керівництва, постійного вдосконалення. Пояснити її можна наступним чином: плануй – встановлюй цілі та визначай процеси, необхідні для отримання результатів, відповідній політиці підприємства в галузі охорони праці; виконуй – впроваджуй процеси; перевіряй – виконуй моніторинг і вимірної процеси, включаючи політику в сфері охорони праці, цілі, завдання, нормативні вимоги, а також звітуй про результати; дій – приймай заходи для постійного поліпшення показників в сфері охорони праці [1]. Основні елементи СУОП можна представити наступним чином (рис. 1).

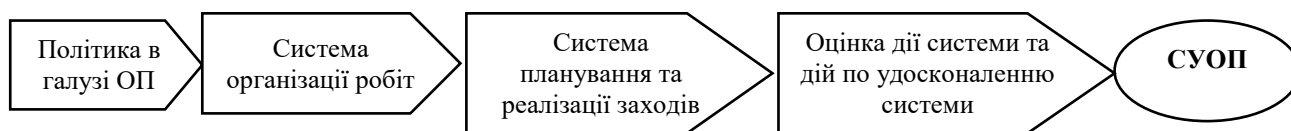

Рисунок № 1 – Основні елементи СУОП

Компанії Danone входить до складу «Danone-Юнімілк» працює в Україні з 1998 р. У 2006 р. компанія придбала молокозавод «Родич» у Херсоні, який був модернізований і перейменований в «Данон-Дніпро». Компанія реалізує в Україні молочні продукти під торговими марками «Актімель», «Активія», «Растішка», «Даніссімо», «Живинка», «Веселий пастушок», «Біобаланс», «Тема», «Простоквашино», «Галактон». Підприємство «Данон» пропагує здоровий спосіб життя. У зв'язку з тим, що компанія була заснована у Франції, то внутрішній розпорядок на даному підприємстві має певні відмінності від вітчизняних підприємств.

На підприємстві при проходженні співбесіди щодо прийняття на роботу, практику чи просто відвідування (екскурсії) обов'язковою умовою є ознайомлення з технікою безпеки. Без попереднього інструктажу ніхто не зможе продовжити свою діяльність на території заводу. Якщо людина буде знаходитися на підприємстві тривалий час (працевлаштування, практика), то після самостійного вивчення та ознайомлення з інструктажем техніки безпеки, потрібно пройти співбесіду з начальником охорони праці на підприємстві, де буде перевірено засвоєний матеріал.

Завод поділений на певні частини, і перед відвідуванням, наприклад, лабораторії, потрібно змінити одяг та скористатися змінним взуттям (все це знаходиться в спеціальній кімнаті перед входом на територію лабораторії). Компанія «Данон» ставить перед собою подвійну мету: внесок в розвиток бізнесу, який поєднується з турботою про людей. Показники в цьому напрямку заводу «Данон Дніпро», розташованого в Херсоні, одні з кращих серед всіх молочних підприємств групи «Данон» у світі [2].

Пріоритетом № 1 для компанії є безпека працюючих. Це обумовлено на заводі експлуатацією на заводі обладнання та виконанням робіт підвищеної небезпеки. Це роботи в діючих електроустановках; експлуатація, ремонт і технічне обслуговування обладнання, пов'язаного з використанням небезпечних речовин (амоніак – IV класу небезпеки); експлуатація, ремонт обладнання підвищеної небезпеки (обладнання та лінійні частини газопроводів систем газопостачання природним газом, споруди на них). Також мають місце шкідливі фактори виробничого середовища. Компанія розро-

била свою політику в сфері безпеки праці, яка заснована на нормативно-правовій базі. Головним показником ефективності даної політики є відсутність виробничого травматизму загального характеру уже понад 1200 днів, та відсутність летальних нещасних випадків на заводі за весь період існування.

Для розробки системи управління охороною праці керівництво заводу «Данон» скористалися допомогою компанії «Дюпон». Вони розробили спеціально для підприємства (2004 р.) програму WISE. Вона складається з тринадцяти елементів. Слід також зазначити, що WISE – це не тільки безпека на виробництві. Програма має більш широку сферу дії, й поширюється на поведінку людини в неробочий час. Зокрема, дотримання всіх запобіжних заходів по дорозі на роботу та з роботи, наприклад, при водінні автомобіля в осінній і весняний період, при ходьбі пішки в ожеледь. Також, WISE передбачає правила безпеки в побуті. Навіть автомобілі біля заводу розташовуються у напрямку виїзду, на випадок термінової евакуації. Дане правило затверджено відповідним наказом [2]. Реалізація програми WISE запроваджена на принципах, наданих у таблиці 1.

Програма WISE показала свою ефективність. За п'ять років коефіцієнт частоти нещасних випадків в «Group DANONE» знизився більш ніж на 47%. Система WISE має також певні підсистеми, які покращують діяльність всього підприємства. Серед підсистем WISE програма NEAR MISS. У дослівному перекладі near miss звучить як «небезпека поруч». Це будь-яка подія, яка могла б привести до нещасного випадку, шкоди нанесенню або негативному впливу на навколишнє середовище.

Серед основних цілей програми – визначати та фіксувати всі near miss, що відбуваються на заводі, збираючи інформацію від співробітників, а також реагувати на виявлені ризики до того, як вони призведуть до нещасних випадків. Також на заводі діє програма оцінки ризиків. На кожній ділянці розміщені карти ризиків обладнання. Кожен хто входить на виробництво може побачити, який потенційний ризик його підстерігає саме на даній ділянці. Це жива система оцінки й щорічної переоцінки ризиків: або переоцінюється за часом, раз на рік; або в разі зміни умов праці, встановлення нового обладнання, запуску нового виробничого процесу.

Ще однією підсистемою WISE є програма поведінкових аудитів. Її суть в тому, що аудитор входить у цех або лабораторію і дивиться за тим, як працюють люди. Його завдання не в тому, щоб побачивши порушення або помилку покарати, а навпаки: побачивши, що роблять правильно – похвалити, а побачивши, що роблять неправильно – поговорити з людиною, яка допускає порушення або помилку. Зокрема, спробувати йому пояснити, чому це «неправильно» може бути небезпечно і не карати за порушення. Після кожного аудиту заповнюється рапорт, де аудитор викладає, що він побачив, але ніколи не згадує прізвище порушника.

Принципи програми WISE

Принципи програми WISE	Опис кроків, які були зроблені на підприємстві «Данон Дніпро»
Організація системи безпеки	Створено загальнозаводський комітет з безпеки, який координує впровадження WISE
Високі стандарти безпеки	Введений показник ефективності управління безпекою – це відсоток реалізації запланованих дій з охорони праці в зазначений термін
Підтримка персоналу по охороні праці	Стартували регулярні зібрання з безпеки у відділах, на яких працівники мають можливість висловити проблеми з безпеки, які для них найбільш актуальні;
Ефективна комунікація	
навчання	
Політика з безпеки праці	
Видима прихильність керівництва	
Відповідальність лінійного керівництва	Керівники почали проводити регулярні аудити з безпеки в межах зон відповідальності відділів
Підрядники	
Амбітні цілі і завдання	
Мотивація	Сформульовано принципи безпеки «Данон Дніпро», в яких чітко позначена мета, а саме нуль нещасних випадків та шляхи, якими вона буде досягнута
Спостереження / аудити	На основі інформації на зборах з безпеки та аудитів керівники відділів формують та відслідковують реалізацію планів дій з охорони праці у відділах
Розслідування подій	

Разом з тим, начальники підрозділів мають можливість відстежити та проаналізувати проблеми, знайти причину, чому працівник продовжує працювати неправильно: може щось заважає, доставляє незручність, або просто не розуміє в чому небезпека порушення, яке він допускає. Паралельно з поведінковими аудитами на заводі діє система «штрафних карток». Наприклад, якщо працівник бачить, що його колега порушує правила виробничої безпеки, він має повне право підійти і вручити порушнику жовту картку, попередивши його при цьому про небезпеку, пояснивши, до яких наслідків це може призвести. Якщо перший раз вручення жовтої картки супроводжується тільки попередженням і не тягне за собою додаткових санкцій, то другий раз, отримуючи картку, порушник позбавляється бонусу, і в залежності від серйозності порушення такий працівник може бути навіть звільнений.

Ще одним важливим моментом на шляху до поліпшення виробничої безпеки є також «ящик щодо поліпшення». Такі скриньки встановлені по всій території заводу, поруч з ними – спеціальні бланки, на яких кожен співробітник може викласти свої пропозиції не тільки щодо поліпшення умов праці, а в цілому по безпеці. Раз на місяць ці пропозиції розглядаються керівництвом, і за кожен прийняту пропозицію працівник, який його запропонував – нагороджується.

Таким чином, французька компанія «Данон Дніпро» реально побудувала ефективну систему управління охороною праці, маючи при цьому прекрасні результати щодо відсутності летального виробничого травматизму.

Список використаних джерел:

1. Система управління охороною труда на підприємствах. URL: <http://hrliga.com/index.php?module=news&op=view&id=12823> (дата звернення 12.11.2021).
2. Малєєв В. О., Кобзар Т. С., Безпальченко В. М. Система управління охороною праці на прикладі підприємства «ДАНОН ДНІПРО». *Вісник Херсонського національного технічного університету*. 2017. № 4 (63). С. 76-83.
3. Головне управління Держпраці у Херсонській області. URL: <http://ks.dsp.gov.ua/> (дата звернення 14.11.2021).

ЕКСТРЕМАЛЬНІ ТА АВТОНОМНІ УМОВИ ВИЖИВАННЯ

Табуненко В.О.,

канд. техн. наук, доцент, професор

Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

Байдак І.С.,

здобувач вищої освіти спеціальності 141 «Професійна освіта (Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка)»,

спеціалізація: «Електротехнічні системи військового призначення»

Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

Бакало Н.А.,

здобувач вищої освіти спеціальності 141 «Професійна освіта (Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка)»,

спеціалізація: «Електротехнічні системи військового призначення»

Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

Починаючи з 1992 року Збройні сили України (ЗСУ) беруть участь у миротворчих операціях під егідою ООН, НАТО, ОБСЄ та інших міжнародних організацій. У військових операціях взяло участь 44000 українських військовослужбовців, 55 з них загинуло. Наразі ЗСУ беруть участь у трьох миротворчих операціях. У лютому 2018 року було сповіщено про завершення дії українського контингенту в Ліберії [1].

У військовослужбовців, що приймають участь у миротворчих операціях, виникають екстремальні ситуації, які в природі представляють серйозну небезпеку для життя і здоров'я військовослужбовців. В автономному існуванні наодинці з природою може виявитися як окремих миротворець, так і група військовослужбовців. Екстремальні ситуації, які переходять в вимушене автономне існування можуть бути викликані стихійними, ситуаціями, пов'язаними з втратою орієнтації в просторі, втратисвого військового підрозділу або зв'язку з командуванням, загибеллю літального апарату або транспортного засобу. Поведінка військовослужбовця, надано-

го самому собі в екстремальних умовах, повинна бути направлена на збереження свого життя та виживання.

Виживання, засноване тільки на біологічних законах самозбереження, короткочасно. Для нього характерні психічні розлади і істеричні поведінкові реакції. Бажання вижити має, бути усвідомленим і цілеспрямованим, і має диктуватися не інстинктом, а свідомою необхідністю.

Під терміном «виживання» розуміють активну діяльність військовослужбовців, спрямовану на збереження життя, здоров'я і працездатності в екстремальних умовах. У науково-методичній літературі розглядається кілька визначень виживання і автономного існування [2, 3], наприклад як, виживання або автономне існування - це тривале існування одного військовослужбовця або невеликого підрозділу без поповнення запасів і без зв'язку із зовнішнім світом.

Автономне існування - це найбільш небезпечна екстремальна ситуація для військовослужбовця, який опинилася один на один з природним середовищем, зазвичай виникає несподівано і вимушено. Причому допомога ззовні проблематична. Автономне існування військовослужбовця в природі - це його випробування, яке залежить від здатності військовослужбовців певний час без сторонньої допомоги забезпечити свої життєві потреби в їжі, воді, теплі, використовуючи тільки наявні запаси або дари природи.

Під небезпечною або екстремальною ситуацією розуміємо ситуацію, яка загрожує життю, здоров'ю військовослужбовця. Вона може виникнути раптово і зажадати рішучих вчинків вже в перші секунди або хвилини. Чим швидше військовослужбовець прийматиме рішення, зрозуміє в даній ситуації і вибере правильний спосіб дій, тим більше шансів залишитися живим, здоровим і неушкодженим.

Випадки потрапляння в надзвичайні ситуації можуть бути пов'язані з різними причинами, включи зміну кліматично-географічних умов, що опинилися в умовах, незвичних для їх організму і психіки. Змінюється атмосферний тиск, вологість повітря, тривалість світлового дня, денних і нічних температур, рівень солей і мінералів у воді та їжі. Тому на новому місці доведеться акліматизуватися.

Під акліматизацією розуміємо процес поступового пристосування організму військовослужбовця до нових кліматично-географічних умов. В основі кожної акліматизації лежить вироблення організму пристосувальних реакцій, спрямованих на підтримку нормальної життєдіяльності в даних умовах. Чим більше відрізняються один від одного умови, тим складніше і довше протікає акліматизація. Порушення правил акліматизації якраз і створює передумову до надзвичайної ситуації.

Після тимчасового перебування у відповідному клімато-географічному середовищі військовослужбовцю доводиться повторно пристосовуватися до раніше звичних умов життя. Цей процес прийнято називати реакліматизації. На реакліматизацію можуть вплинути професія військовослужбовця, зміна теплового режиму, зміна часових поясів та інші фактори.

На вплив різних подразників організм військовослужбовця відповідає неспецифічною захисною реакцією - стресом. Спрямованим на збереження гомеостазу - сталості внутрішнього середовища. В умовах автономного існування ці зміни функціональної діяльності органів і систем поступово збільшується. Але до певної

межі залишаються оборотними. Цей період називається гранично допустимим терміном автономного існування [2].

Кращий спосіб уникнути небезпечної ситуації - це навчитися передбачати і не допускати її. Якщо все ж ви потрапили в екстремальну ситуацію, то успішний результат автономного існування буде залежати від багатьох причин. Причинами екстремальних ситуацій в природі часто стають помилки, допущені військовослужбовцем - непродумане екіпірування, недостатній запас продовольства і питної води, слабка психологічна підготовка та недостатній рівень витривалості.

На військовослужбовця в умовах автономного існування несприятливо впливають різні фактори зовнішнього середовища – температура, вологість повітря, змії, хижі тварини і інші. Вони нерідко викликають порушення функціональної діяльності організму, ставлячи його на межу катастрофи.

Автономне існування військовослужбовця в природі, це його існування волею випадку який опинився в екстремальній ситуації, один на один з природою. Автономне існування військовослужбовця в природі може розглядатися у двох видах: як добровільне так і вимушене.

Під добровільною автономією розуміємо ситуацію, коли військовослужбовець або група з власної волі, з певною метою, на певний час переходить на самостійне існування в природних умовах.

Під вимушеною автономією – ситуацію розуміємо коли військовослужбовець випадково, через незалежні від нього обставини виявляється в природному середовищі і змушений самостійно забезпечувати свої життєві потреби, щоб вижити і повернутися до людей.

В умови вимушеної автономії військовослужбовець може потрапити в аварію на будь-якому літальному апараті або транспортному засобі при непередбачених обставин.

У разі автономного існування в природних умовах, як добровільного або вимушеного, військовослужбовець, щоб зберегти своє життя і здоров'я, повинен володіти високими духовними і фізичними якостями. Вміти діяти в різних природно-кліматичних умовах. Для чого необхідно раціонально використовувати в своїх інтересах все, що є під рукою і дає навколишнє природне середовище.

Діяльність військовослужбовця в умовах добровільної автономії спрямована на виконання поставленої мети. А в умовах вимушеної - на повернення в своє соціальне середовище, до людей, звичного способу життя.

Вимушене автономне існування військовослужбовця в природі - особливо важка ситуація життєдіяльності. У ній може виявитися невеличка група військовослужбовців - невеличкий військовий підрозділ, екіпаж літака, команда корабля, або підводного човна, так і окремих військовослужбовців. Автономне існування в природі, з яких би причин воно не відбулося, серйозно впливає на психіку військовослужбовця.

Так, задоволення навіть самих звичайних потреб у незаселеній місцевості, наприклад, в їжі і воді, часом перетворюється на нерозв'язну проблему. Життя військовослужбовця при цьому залежить не тільки від освіти, професійних навичок, матеріального достатку, а частіше від наявності або відсутності рослин та тварин, а також від температури повітря, сонячної радіації і сили вітру. Але головне, багато що

залежить від того, як військовослужбовець сприймає цю ситуацію, наскільки він підготовлений до зустрічі з нею.

Допустимо розглянути основні причини, що призводять військовослужбовця до вимушеного автономного існування в природних умовах:

1. Надзвичайні ситуації природного характеру, стихійні лиха, землетруси, повені, урагани, бурі, смерчі, лісові пожежі.

2. Екстремальні ситуації в умовах природного середовища:

а) різка зміна природних умов - сильна злива, хуртовина, завірюха, сильний снігопад, мороз, посуха та інші;

б) втрата орієнтування на місцевості під час змінення дислокації або проведення військової операції;

в) втрата свого підрозділу під час знаходження на марші.

До аварійних ситуацій в умовах природного середовища можна віднести:

- катастрофи або аварії на повітряному і залізничному транспорті;

- аварії на морському та річковому транспорті;

- аварії і поломка автотранспортних засобів.

Аварійна ситуація зазвичай виникає раптово. Її розвиток не завжди можна передбачити заздалегідь. У зв'язку з цією обставиною порядок дій в таких ситуаціях залежить від конкретної обстановки. Військовослужбовець, опинившись в умовах автономного існування в природі, повинен вирішити численні і складні проблеми, пов'язані зі своїм виживанням.

Така ситуація накладає певний відбиток на стан і його поведінку. Він потрапляє в умови, до яких спеціально не готувався, його життя і здоров'я залежать тільки від нього самого.

Безпека військовослужбовця в цих умовах повністю залежить від його духовних і фізичних якостей. Його загальної підготовки до перебування в природному середовищі і здатності мобілізувати всі свої знання, життєвий досвід і вміння для досягнення єдиної мети: вижити і вийти до людей в звичну для нього навколишнє середовище.

Виживання в дикій природі передбачає певну базу знань, умінь і навичок. Чим більше ця база, тим легше впоратися в найскладніших ситуаціях. Але навіть в умовах автономного існування необхідно мати елементарні уявлення про виживання. Військовослужбовець повинен бути готовим до цього заздалегідь, бути ознайомленим з особливостями місцевості, мати певний запас їжі, або вміти добувати її самостійно.

Екстремальні умови без підготовки можуть привести до самого плачевного результату, тому будь-які поради про видобутку їжі, вогню і прісної води, спорудженні укриття і першої медичної допомоги будуть не просто важливими, а життєво необхідними. Автономні умови ж якщо не включають налагоджений побут, то, в крайньому разі, припускають заздалегідь обрану місцевість, маршрут і вміння орієнтуватися. Найважливішими проблемами, які практично завжди стикаються з виживанням в екстремальних умовах, є: відсутність питної води; місця для ночівлі; видобутку вогню; пошуку їжі.

Висновок. В доповіді проведено аналіз поняття виживання та автономного існування в умовах автономного існування. Виживання вимагає подолання багатьох

перешкод, власних страхів та придбання теоретичних знань та практичних умінь. Випадки потрапляння в надзвичайні ситуації можуть бути пов'язані з різними причинами, які розглянуті та можуть викликати порушення функціональної діяльності організму, ставлячи його на межу катастрофи. Тому безпека військовослужбовця в цих умовах повністю буде залежити від його духовних і фізичних якостей, до яких необхідно бути готовим.

Список використаних джерел:

1. https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B8%D1%80%D0%BE%D1%82%D0%B2%D0%BE%D1%80%D1%87%D1%96_%D0%BC%D1%96%D1%81%D1%96%D1%97_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%B8
2. Бойова система виживання воїнів частина I. Навч. посібник / О. М. Бобков, І. А. Шарапа, І. Р. Медінець, О. Ю. Овчаренко. – Харків: ХУПС, 2020. – 140 с.
3. Службове виживання військовослужбовців в зоні проведення антитерористичної операції. Навчально-метод. посібник / В. А. Бородавка, В. В. Маторка, Є. М. Зарічняк, О. В. Статінов; за заг. ред. М. І. Литвиненка. – Харків: ХУПС, 2016. – 120 с.

ШЛЯХИ ЗНИЖЕННЯ ШКІДЛИВОЇ ДІЇ ШУМУ ДЛЯ ПРАЦІВНИКІВ НАФТОВИДОБУВНОЇ ГАЛУЗІ

Майборода В.С.,

*здобувач вищої освіти спеціальності 183 «Професійна освіта
(Технології захисту навколишнього середовища)»
Сумський державний університет*

Працівники провідних професій нафтогазодобувної галузі при виконанні технологічних операцій зазнають впливу комплексу несприятливих факторів робочого середовища і трудового процесу [1]. Понад 30% робочих місць на підприємствах буріння характеризуються шкідливими умовами праці. Одним з найпоширенішим шкідливим виробничим фактором на підприємствах галузі є шум. Буріння свердловин нерозривно пов'язане з використанням різноманітних машин та механізмів, робота яких, в більшості випадків зумовлює збільшення рівня шуму та вібрацій. Фізіологічний вплив шуму на людину залежить від багатьох параметрів: від рівня звукового тиску, частотного спектру шуму, часу дії. Робочі місця зі шкідливими умовами шуму становлять 60% від усіх робочих місць зі шкідливими умовами праці.

За оцінками стану захворюваності серед працівників основних професій галузі: бурильників, операторів підземного капітального ремонту свердловин, операторів з видобутку газу, нафти, машиністів захворювання ЛОР-органів займають третє місце після захворювань опорно-рухового апарату і периферичної нервової системи, хвороби системи кровообігу, і складають 17,7% відповідно. Нейросенсорна приглухуватість діагностується у 5,7% випадків серед захворювань ЛОР-органів.

Нейросенсорна приглухуватість діагностована у машиністів у 8,8%, бурильників в 5,2%, операторів підземного капітального ремонту свердловин у 5,8%, операторів з

видобутку газу в 3,6% випадків [1]. Аналіз цієї інформації відображає ступінь впливу несприятливих факторів на здоров'я працівників нафтогазовидобувної промисловості.

Одним із видів впливу на працівників в процесі буріння свердловини є шум відобладнання і транспортних засобів. Джерелами шуму на буровому майданчику є бурова лебідка, компресорна установка, дизель-генераторна станція, продувні трубопроводи об'язки устя свердловини. Загальний рівень шуму на буровій установці, що працює на дизельному приводі, перевищував ПС-80 на 30-40 дБ під час буріння свердловин турбінним способом становив 75-83 дБ, при спуско-підйомних операціях - 95-102 дБ.

Для захисту людей від шкідливого впливу шуму, необхідно регламентувати його інтенсивність та інші характеристики, які визначають міру шкоди, що заподіюється ним на організм людини. Саме для цієї цілі здійснюється гігієнічне або санітарне нормування шуму. Гігієнічне нормування шуму базується на критеріях здоров'я і працездатності людей з оцінкою його впливу на весь організм у процесі трудової діяльності (з урахуванням її напруженості і ваги).

Для зниження шуму використовують такі методи: зниження шуму у джерелі його виникнення; зміна спрямованості випромінювання; раціональне планування підприємств та цехів; зменшення шуму на його шляху поширення; акустична обробка приміщень; застосування засобів індивідуального захисту. Для вирішення питання впровадження заходів щодо зниження шуму необхідно провести акустичне обстеження бурових установок, оцінку рівнів шуму на робочих місцях персоналу та розробити заходи щодо зниження його несприятливого впливу на працівників.

Аналіз даних рівнів шуму під час перебування персоналу на робочих місцях бурових установок дозволяє зробити висновки, що умови праці на робочих місцях відповідає класам 3.2 та 3.3 згідно з «Гігієнічною класифікацією праці за показниками шкідливості та небезпечності факторів виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу» [2].

Необхідна величина зниження шуму в залежності від розташування робочих місць на буровій досягає до 25дБА [3].

Авторами [3] було встановлено, що рівень шуму на робочих місцях залежить від технологічного режиму, але при роботі на усіх режимах перевищує вимоги санітарних норм; рівні шуму залежать також від технічного стану бурового верстата і від щільності пласта, в якому проходить буріння.

Можна зробити висновок, що така складна задача повинна вирішуватися комплексно. Для зменшення виробничого шуму в процесі буріння свердловин пропонуємо наступні заходи: компресорну установку розміщувати в звукоізолюючому контейнері, що дасть змогу зменшити рівень шуму на 15 дБА; вихлопні колектори двигунів внутрішнього згорання облаштовувати глушниками, що дасть змогу знизити рівні шуму на 12 дБА, а також забезпечувати членів бурової бригади протишумовими навушниками типу «Беруши», знижуючи рівень шуму ще на 10 дБА. Наведені заходи дають змогу зниження професійних ризиків на бурових установках до допустимого рівня.

Список використаних джерел:

1. Мельник О. Г. Стан здоров'я робочих нафтовидобувної промисловості / О. Г. Мельник, А. І. Рябоконт, Т. М. Попова // Медицина сьогодні і завтра. – 2013.– № 3 (60). – С. 113 – 116.

2. Гігієнічна класифікація праці за показниками шкідливості та небезпечності факторів виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу [Електронний ресурс]. – На заміну ГН 3.3.5-8.6.6.1-2002; чинний від 2014-05-30. – Київ: МОЗ України, 2014. – 37 с. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0472-14>. (Державні санітарні норми та правила).

3. Дудля Н. А. Результаты измерения шума на установках колонкового бурения / Н. А. Дудля, И. Е. Данильченко, Г. Н. Кириченко // Горная электромеханика и автоматика: науч.-техн.сб. – 2009. – вып. 83 – С. 150 – 159. – Режим доступу: <http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/>

*Науковий керівник: В.В. Фалько, канд. техн. наук, ст. викладач
Сумський державний університет*

БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ МЕДИКО-БІОЛОГІЧНОЇ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ

Мул А.М.,

канд. юрид. наук

НМЦ ЦЗ та БЖД Хмельницької області

Леус С.О.,

НМЦ ЦЗ та БЖД Хмельницької області

Сучасний розвиток людської цивілізації крім позитивних надбань сприяв появі численних загроз життєво важливим інтересам людини, суспільства і держави. Значне місце серед цих загроз займають небезпеки природної сфери, які через різні причини породжують виникнення надзвичайних ситуацій, наслідки яких можуть призводити до погіршення умов життєдіяльності населення, а в деяких випадках і до смерті, забруднення навколишнього середовища.

Тенденція зростання кількості надзвичайних ситуацій (далі НС) природного характеру та вагомість наслідків об'єктивно примушують розглядати їх як серйозну загрозу безпеці окремої людини, суспільства та навколишнього середовища, а також стабільності розвитку економіки країни. Тому стає очевидним, що проблема захисту населення та територій є актуальною.

За нормальних умов у повсякденному житті щороку у країні з приводу інфекційних та паразитарних хвороб зверталось за допомогою близько 8 млн. осіб, що пояснюється зростанням групи соціальних захворювань через збереження негативних тенденцій щодо антропогенного впливу на довкілля.

Пандемія Covid -19 стала новим викликом не тільки для України, а й для усього світу. Стрімке поширення коронавірусу змушує країни вдаватися до екстрених і нестандартних методів.

Розглядаючи весь комплекс заходів територіальної підсистеми ЄДС ЦЗ, слід починати з позачергового засідання регіональної комісії ТЕБ та НС, що відбулося 10 березня з порядком денним: «Про стан епідемічної ситуації на території Хмельницької області, спричиненої коронавірусом 2019-nCoV та визначення потреби регіонального та місцевого матеріального резерву в засобах індивідуального захисту для здійснення заходів, спрямованих на запобігання протидії коронавірусу». Зазначеною комісією висловлено занепокоєння щодо загрози виникнення на території області НС медико-біологічного характеру: НС, пов'язана з небезпечною інфекційною хворобою (групові випадки); ознака: захворювання людей на особливо небезпечні інфекційні хвороби, зокрема, тяжкий гострий респіраторний синдром (ТГРС – SARS)). Координаційний орган поставив наступні завдання з:

- встановлення контролю за підготовкою та роботою місць обсервації контактних осіб;
- забезпечення координації дій щодо підготовки та реагування закладів (підприємств) охорони здоров'я області на випадки підозри або виявлення коронавірусної інфекції;
- виконання Плану заходів щодо проведення превентивних заходів під час загрози та НС, пов'язаної із екзотичним та особливо небезпечним інфекційним захворюванням людей;
- інформування населення щодо ситуації;
- виділення коштів з резервного фонду обласного бюджету для придбання засобів індивідуального захисту, виробів медичного призначення та дезінфікуючих засобів;
- з опрацювання питання щодо можливості використання засобів індивідуального захисту органів дихання (респіратори), які були замінені у 2017-2019 роках у 30- км зоні спостереження ХАЕС;
- для індивідуального інформування та надання консультацій населенню області з питань респіраторної хвороби, спричиненої коронавірусом, забезпечення функціонування телефонів «гарячих ліній» в обласних структурах та підпорядкованих підрозділах на місцях (інформацію щодо номерів телефонів та порядку роботи «гарячих ліній» довести до населення через ЗМІ та Інтернет-ресурси);
- проведення навчання для відпрацювання алгоритму дій у випадку виявлення підозри зараження коронавірусом на території області;
- запровадження режиму поточної дезінфекції приміщень, транспортних засобів та встановлення контролю за його дотриманням.

11 березня 2020 року КМУ з урахуванням рішення Державної комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій від 10 березня 2020 року установив на усій території країни карантин.

Головою облдержадміністрації на виконання урядового нормативного акта 11 березня видано розпорядження за № 244/2020-р «Про запобігання поширенню коронавірусу Covid-19 на території Хмельницької області».

12 березня обласна комісія на позачерговому засіданні з порядком денним: «Про

реалізацію заходів та завдань, зазначених у протоколі № 2 позачергового засідання Державної комісії з питань ТЕБ та НС від 10.03.2020 року та виконання постанови КМУ від 11.03.2020 року № 211» запровадила своїм рішенням наступне:

- алгоритм першочергових дій територіальної підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту Хмельницької області із ліквідації можливих ситуацій, пов'язаних із ймовірними та/або підтвердженими випадками гострої респіраторної хвороби, викликані коронавірусом;

- збільшення резервних фондів місцевих бюджетів до 1 відсотка від обсягу видатків загального фонду відповідного бюджету;

- проведення інформаційної роботи з керівниками основних релігійних організацій в області щодо можливості переведення служб, мес та служінь у максимально дистанційний варіант;

- проведення посиленого моніторингу стану захворюваності та контролю виконання санітарно-епідемічних заходів, своєчасне подання голові тимчасової протиепідемічної комісії при облдержадміністрації інформації та пропозицій для прийняття ефективних управлінських рішень;

- готовність закладів охорони здоров'я для надання медичної допомоги особам, які відповідають визначенню випадку захворювання на коронавірус, підтримання необхідного запасу засобів медичного призначення, захисного одягу, засобів захисту органів дихання, профілактичних препаратів, дезінфекційних засобів тощо;

- підготовку волонтерів, зокрема з медичною освітою, для їх можливого залучення до роботи із хворими на коронавірус;

- проведення дезінфекції ринків, об'єктів з масовим перебуванням людей, закладів громадського харчування, транспортних засобів;

- залучення приватних лабораторних центрів до тестування для виявлення коронавірусної інфекції;

- створення обліку наявного резерву медичного персоналу, що перебуває поза межами системи охорони здоров'я (зокрема медпрацівників з епідеміологічною підготовкою, що змінили місце роботи, працевздатних пенсіонерів тощо);

- заохочення колишніх медичних працівників для повернення на роботу до системи охорони здоров'я;

- скасування або максимальне переведення нарад та засідань у телефонний режим або режим відеоконференції, тимчасове припинення особистих прийомів громадян в органах виконавчої влади та місцевого самоврядування;

- запровадження щоденного температурного скринінгу персоналу, режиму регулярного провітрювання службових приміщень;

- переведення здійснюваної персоналом роботи на віддалений доступ із застосуванням електронних комунікацій і технологій;

- запровадження режиму профілактичного спостереження за особами із числа персоналу, які відвідували країни інфекційного ризику;

- максимальне обмеження пересування громадян між населеними пунктами, а також пересування в громадських місцях без крайньої потреби;

- максимальне обмеження участі та проведення культурних, політичних, спортивних релігійних та інших заходів, у тому числі пов'язаних із виїздом за кордон;

- забезпечення осіб похилого віку продовольством та предметами першої необхідності.

Без перебільшення ці заходи можна вважати базовими, виконання яких є обов'язковим на весь період карантину.

Непросто було вирішити питання транспортного забезпечення, насамперед, в межах населених пунктів, оскільки така проблема мала місце і у нормальній обстановці. Перевезення здійснювалися за наявності спеціальних перепусток (для працівників критичної інфраструктури); не дозволялося доставляти до місць призначення пасажирів, які стоять у салонах, лише на сидіннях; для перевезень медичних працівників використовувалися шкільні автобуси; призупинено пільги в громадському транспорті пенсіонерам за віком, крім осіб, які працюють у медичних закладах.

Керівництвом райдержадміністрацій, громадської ради при облдержадміністрації, міськими головами створено бази волонтерів для їх можливого залучення до роботи з хворими на коронавірус, визначено їх функції.

26 березня голова облдержадміністрації, зважаючи на поширення територією України коронавірусної хвороби Covid-19, розпорядженням за № 289/2020-р перевів територіальну підсистему ЄДС ЦЗ Хмельницької області з режиму підвищеної готовності у режим надзвичайної ситуації. Цим нормативним актом першого заступника голови облдержадміністрації призначено керівником робіт з ліквідації наслідків медико-біологічної НС природного характеру державного рівня на території області та зобов'язано очільників органів виконавчої влади та місцевого самоврядування:

- ввести у дію плани реагування на НС та провести уточнення розрахунків сил і засобів цивільного захисту, які будуть залучатися до здійснення заходів, передбачених цими планами;

- здійснити заходи у межах та обсягах, що необхідні для ліквідації наслідків НС;

- організувати роботу оперативних груп щодо моніторингу виконання завдань з ліквідації наслідків НС державного рівня.

Координацію заходів щодо ліквідації наслідків НС покладено на комісію з питань техногенно-екологічної безпеки і надзвичайних ситуацій облдержадміністрації, хоча як варіант, Кодексом цивільного захисту дозволяється зазначені функції передавати Спеціальній комісії з ліквідації НС, у разі її утворення.

Керівник робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації утворив штаб з ліквідації наслідків НС для безпосередньої організації і координації аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, начальником якого призначено керівника управління цивільного захисту населення облдержадміністрації. До складу штабу увійшли представники силових структур області, Департаменту охорони здоров'я ОДА, ДУ «Хмельницький обласний лабораторний центр МОЗ України», Хмельницького обласного центру екстреної медичної допомоги та медицини катастроф, ГУ ДСНС в Хмельницькій області, Головного управління Держпродспоживслужби в області, управління Укртрансбезпеки в області, окремих структурних підрозділів облдержадміністрації.

26 березня на позачерговому засіданні регіональної комісії з питань ТЕБ та НС прийнято рішення заборонити роботу на період карантину суб'єктів господарювання, яка передбачає приймання відвідувачів, зокрема закладів громадського харчування (ресторанів, кафе тощо), торговельно-розважальних центрів, інших закладів розважальної діяльності, фітнес-центрів, закладів культури, торговельного і побутового обслуговування населення, крім:

- торгівлі продуктами харчування, паливом, засобами гігієни, лікарськими засобами та виробами медичного призначення, ветеринарними препаратами, кормами, пестицидами та агрохімікатами, насінням і посадковим матеріалом, засобами зв'язку за умови забезпечення відповідного персоналу засобами індивідуального захисту, а також дотримання відповідних санітарних та протиепідемічних заходів;

- провадження банківської та страхової діяльності, а також медичної практики, ветеринарної практики, діяльності автозаправних комплексів, діяльності з техобслуговування та ремонту транспортних засобів, техобслуговування реєстраторів розрахункових операцій, діяльності з ремонту комп'ютерів, побутових виробів і предметів особистого вжитку, об'єктів поштового зв'язку за умови забезпечення відповідного персоналу засобами індивідуального захисту, а також дотримання відповідних санітарних та протиепідемічних заходів;

- торговельної діяльності та діяльності з надання послуг громадського харчування із застосуванням адресної доставки замовлень за умови забезпечення відповідного персоналу засобами індивідуального захисту, а також дотримання відповідних санітарних та протиепідемічних заходів.

Від райдержадміністрацій, органів місцевого самоврядування вимагалось вжити у дводенний строк, відповідно до законодавства, заходів для запровадження суб'єктами господарювання у сфері роздрібної торгівлі продуктами харчування, паливом, засобами гігієни, лікарськими засобами та виробами медичного призначення, засобами зв'язку, провадження банківської та страхової діяльності режиму роботи з розрахунку один відвідувач на 10 кв. метрів площі торговельного (операційного) залу за умови дотримання дистанції між ними не менше, як 1,5 метра із встановленням спеціальних позначок. Ця вимога є і залишається без змін на весь час карантину.

На завершення про останнє (сорок дев'яте) у 2020 році засідання обласної комісії з «майже традиційним» порядком денним: «Про заходи із запобігання поширенню на території Хмельницької області гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2». Основний зміст вимог рішення комісії полягає у:

- неухильному виконанні постанови КМУ від 9 грудня 2020 року № 1236 «Про встановлення карантину та запровадження обмежувальних протиепідемічних заходів з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2»;

- проведенні широкої роз'яснювальної роботи щодо доведення вимог зазначеної постанови;

- забезпеченні готовності до використання резервних джерел живлення медичних закладів;

- забезпеченні функціонування закладів освіти у відповідності до Закону України

«Про повну загальну середню освіту», «Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти», затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 08.09.2020 № 1115, «Положення про дистанційне навчання», затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 № 466.

У цій доповіді викладено зміст основних заходів територіальної підсистеми ЄДС ЦЗ Хмельницької області з моменту загрози виникнення у регіоні НС медико-біологічного характеру. Попереду буде ускладнення ситуації, «карантини вихідного дня», треба розв'язувати проблеми з надання допомоги особам з інвалідністю, людям похилого віку, мало захищеним верствам населення; перепрофілювання медичних закладів; встановлення особливого режиму в'їзду на окремі території, функціонування контрольно-перепускних пунктів; зміна форм навчального процесу і таке інше.

На жаль, 2021 рік не став переможним у боротьбі із пандемією, восени відбувається різке зростання «ковідних» захворювань.

Отже, аналіз людських втрат та загибелі у мирний час від наслідків аварій, катастроф та стихійних лих приводить до висновку, що більше, ніж 80% випадків НС пов'язані із діяльністю людини та виникає через низький рівень професійної підготовки, безвідповідальності, невміння правильно себе поводити у небезпечній ситуації. Все це вимагає від освіти виховання «особистості безпечного типу».

Основне ж завдання органів управління цивільного захисту полягає в тому, щоб покращити рівень забезпечення цивільного захисту та безпеки життєдіяльності, вдосконалити зміст етапів організації, підготовки та проведення заходів з цивільного захисту у територіальній підсистемі ЄДС ЦЗ, підвищити професійну компетентність посадових осіб, які відповідають за цей напрям та практичні дії при виникненні надзвичайних ситуацій.

Список використаних джерел:

1. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 1997 № 24 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text> (дата звернення: 11.11.2021).
2. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 20.04.2021).
3. Доктрина інформаційної безпеки України : затвер. Указом Президента України від 25 лютого 2017 року № 47/2017. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/472017-21374> (дата звернення: 10.11.2021).
4. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 р. URL: № 333-р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-р#Text> (дата звернення: 10.11.2021).
5. Сучасні підходи до формування культури здорового способу життя у студентської молоді: збірник тез / О. Б. Желавський та ін. Хмельницький: УЕП, НМЦ ЦЗ та БЖД Хмельницької області, 2021. 72 с.

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ФІЗИЧНОЇ ТА РОЗУМОВОЇ ПРАЦІ

Дуда Є.О.,

*здобувач вищої освіти спеціальності 141 «Електроенергетика,
електротехніка та електромеханіка»,
Миколаївський національний аграрний університет*

У процесі розвитку та модернізації виробничих процесів стає дедалі важче поділити працю на фізичну і розумову, тому особливої соціальної значущості набувають питання збереження і зміцнення здоров'я та належного рівня працездатності як фізичної так і розумової.

Фізична праця характеризується великим навантаженням на опорно-руховий апарат і функціональні системи серцево-судинну, нервово-м'язову та дихальну [1]. У процесі роботи будь-якої частини тіла до неї надходить більше крові, ніж у стані спокою. Чим більшу роботу здійснюють м'язи, тим більше поживних речовин і кисню надходитиме до них за допомогою крові.

Чим більше фізичної праці, занять фізичною культурою, спортом, тим швидше ростуть м'язові волокна, людина стає сильнішою. Фізичні вправи добре впливають на весь організм, зміцнюють здоров'я, загартовують людину, роблять її здатною витримувати різні несприятливі впливи навколишнього середовища.

Розумова ж праця характеризується малою рухливістю, вимушеного одноманітною позою, що в свою чергу зумовлює застійні явища у м'язах ніг та органах черевної порожнини і малого тазу, погане постачання в мозок кисню. Розумова праця супроводжується нервово-емоційним напруженням, при якому збільшуються енерговитрати і кровообіг мозку, виникає перерозподіл мозкового кровотоку в сторону його підвищення на 50% у лобових частках, підвищується амплітуда і частота біопотенціалів. Паралельно зростає робота серця, артеріальний тиск, глибина дихання, змінюється м'язовий тонус.

До розвитку втоми та перевтоми призводять надмірні фізичні та нервово-психічні перевантаження, які зумовлюють зміни у фізіологічному та психічному станах працівника. Втома буває загальною, локальною, розумовою, зоровою, м'язовою та ін.

Оскільки організм - єдине ціле, то межа між цими видами втоми умовна і нечітка. Хід збільшення втоми та її кінцева величина залежать від індивідуальних особливостей працюючого, трудового режиму, умов виробничого середовища тощо [2]. Розвиток втоми та перевтоми веде до порушення координації рухів, зорових розладів, неухважності, втрати пильності та контролю реальної ситуації. При цьому працівник порушує вимоги технологічних інструкцій, припускається помилок та неузгодженості в роботі; у нього знижується відчуття небезпеки. Крім того, перевтома супроводжується хронічною гіпоксією (кисневою недостатністю), порушенням нервової діяльності.

Фізіологічними показниками розвитку втоми є артеріальний кров'яний тиск, частота пульсу, систолічний і хвилинний об'єм крові, зміни у складі крові. Психічними показниками розвитку втоми є: погіршення сприйняття подразників, внаслідок чого працівник окремі подразники зовсім не сприймає, а інші сприймає із запізненням [3]

зменшення здатності концентрувати увагу, свідомо її регулювати; посилення мимовільної уваги до побічних подразників, які відволікають працівника від трудового процесу; порушення сенсо-моторної координації, збільшення часу реакцій на подразники тощо.

Від виду трудової діяльності залежить характер втомити тому, що функціональні зміни в організмі при втомі переважно локалізуються в тих ланках організму, які несуть найбільше навантаження. На основі цього втома поділяється на фізичну та розумову за співвідношенням глибини функціональних змін у різних аналізаторах, фізіологічних системах, відділах центральної нервової системи тощо.

Як зазначено вище, особливістю фізичної праці є те, що вона викликає фізичне напруження організму при виконанні роботи. При сильному напруженні продовження роботи стає неможливим, і виконання її автоматично припиняється, а організм одразу переходить у фазу відновлення працездатності.

Розумова праця не має чітких меж між напруженням організму під час роботи і переходом у фазу відновлення сил. Втома при розумовій праці виявляється в нервовому напруженні, зниженні концентрації уваги і зменшенні свідомого її регулювання, погіршенні оперативної пам'яті і логічного мислення, сповільненні реакцій на подразники. Втома породжує у працівника стан, який призводить до помилок у роботі, небезпечних ситуацій і нещасних випадків.

Втома, як наслідок впливу на організм працівника трудових навантажень і умов виробничого середовища, відіграє, в першу чергу, захисну роль та попереджує працівника про необхідність змінити режим праці [4].

З розвитком інноваційних технологій у виробничому середовищі кількісна різниця між розумовою та фізичною працею зменшується (підвищується інтелектуальне і знижується рухове навантаження) [5]. Люди зі належним режимом роботи зберігають резерви розумової працездатності протягом усього робочого дня, люди з нестійким та небезпечним режимом схильні до фізичної і розумової перевтоми. Фізична праця корисна тим, що вона стимулює функції організму, направлені на оздоровлення людини, а розумова призводить до утворення нових нейронних зв'язків у мозку, тим самим, розвиваючи його.

Таким чином, розумова праця є менш складною за фізичну, чи навпаки, кожна праця потребує від людини навантаження, розумового чи фізичного, які в свою чергу рано чи пізно однаково стомлюють організм людини.

Список використаних джерел:

1. Основи охорони праці : змістовий модуль № 2. «Основи фізіології, гігієни праці». Тема № 5. «Основи фізіології та гігієни праці» : конспект лекції / уклад. В. М. Курепін. – Миколаїв : МНАУ, 2021. – 20 с. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/9869>.

2. Сохань О. І. Фізіологічні закономірності трудової діяльності, як чинник гідної праці // Глобальні цілі сталого розвитку – безпека світу, соціально-економічні та екологічні прояви, можливості активізації партнерства : тези доповідей - здобувачів вищої освіти денної й заочної форм навчання за результатами щорічного тематичного

«круглого столу» на обліково-фінансовому факультеті, м. Миколаїв, 12 листопада 2020р. Миколаїв : Миколаївський національний аграрний університет, 2020. С. 52-55. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8206>.

3. Русавська В. І. Психологічна надійність людини та її роль у забезпеченні безпеки // Актуальні проблеми життєдіяльності людини в сучасному суспільстві : тези доповідей здобувачів вищої освіти інженерно-енергетичного факультету та інших учасників освітнього процесу за результатами тематичного «круглого столу» на інженерно-енергетичному факультеті, м. Миколаїв, 18-20 листопада 2020 р. Миколаїв : Миколаївський національний аграрний університет, 2020. С. 51-54. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8143>.

4. Курепін В. М., Демченко А. В. Концепція гідної праці як елемент правової політики держави // Глобальні цілі сталого розвитку – безпека світу, соціально-економічні та екологічні прояви, можливості активізації партнерства : тези доповідей здобувачів вищої освіти денної й заочної форм навчання за результатами щорічного тематичного «круглого столу» на обліково-фінансовому факультеті, м. Миколаїв, 12 листопада 2020 р. Миколаїв : Миколаївський національний аграрний університет, 2020. С. 36-39. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8199>.

5. Іваненко В. С. Комплексна безпека підприємств агропромислового комплексу, як складова система управління // Проблеми та перспективи розвитку бізнесу в Україні : матеріали міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених і студентів, м. Львів, 19 лютого 2021 р. Львів : Львівський торговельно-економічний університет, 2021. С. 295 – 297. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8880>.

*Науковий керівник: В.М. Курепін, канд. екон. наук, старший викладач
Миколаївський національний аграрний університет*

БЕЗПЕКА ТУРИСТІВ ПІД ЧАС ПОДОРОЖЕЙ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ОРГАНІЗАЦІЇ ТУРИЗМУ

Барвінок Н.В.,
викладач

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Глобальною тенденцією ХХІ ст. є зростання ролі та значення туризму для особистості, суспільства та держави. Туристичні подорожі в сучасному світі - це невід'ємна частина життя людини, пов'язана з реалізацією його права на відпочинок та дозвілля, свободи пересування, права на доступ до культурних цінностей. Поряд із цим туризм виконує важливі соціально-економічні, культурно-екологічні, міжнародні та інші функції.

На цьому фоні збільшується і кількість внутрішніх та зовнішніх загроз безпеці туристів, які стають все більш руйнівними і менш передбачуваними. Небезпеки природного та техногенного характеру, включаючи надзвичайні екологічні ситуації, епідемії та пандемії, безперервно супроводжують туристів під час їх подорожей.

Активно проявляють себе й інші види небезпек, як, наприклад, нещасні випадки, дорожньо-транспортні пригоди (ДТП), авіаційні пригоди, випадки заподіяння шкоди життю, здоров'ю та майну туристів у результаті недоліків послуг.

Сфера туризму в Україні, як і світова система туризму в цілому, все частіше стає об'єктом зазіхань з боку національної та міжнародної організованої злочинності, у тому числі з метою розкрадання майна туристів, вчинення насильницьких дій щодо них, здійснення терористичної та екстремістської діяльності. Ризики, пов'язані зі стрімким поширенням епідемій небезпечних захворювань, також є серйозною проблемою, як в Україні, так і за її межами.

Слід зазначити, що безпека та туризм - явища пов'язані між собою та доповнюють один одного. Туризм, з одного боку, має потребу в безпеці. Сеульська декларація «Світ і туризм», ухвалена Всесвітньою туристичною організацією 27 вересня 2001 р., яка містить «практичні рекомендації щодо ролі туризму у сприянні миру в усьому світі» констатувала, що безпека та захист туристів мають стати пріоритетом у кожній з країн - членів Всесвітньої туристичної організації. Будь-які терористичні акти або напади, викрадення людей та погрози, спрямовані проти туристів або працівників туристичної індустрії, а також навмисне руйнування туристичних об'єктів та об'єктів культурно-історичної спадщини повинні переслідуватися відповідно до законодавства

З іншого боку, міжкультурні зв'язки та особисті дружні відносини, що виникають у процесі туристичного обміну, є важливим фактором забезпечення міжнародної (глобальної) безпеки, сприяють створенню атмосфери довіри та взаєморозуміння у світі.

Тобто, туризм є рушійною силою міжнародного процвітання та дотримання основних прав та свобод людини. Перед туризмом стоять два масштабні завдання: перше пов'язане з поточним моментом, тобто. забезпеченням безпеки подорожей та подолання криз; друге завдання вписується в більш довгострокову перспективу, зокрема, стосується вибору шляху розвитку туризму, здатного знизити його вразливість, підвищити стійкість і звернути на користь найбільш місцевим співтовариствам.

Вкладом туризму у забезпечення людської безпеки є також сприяння соціально-економічному розвитку держав та територій. Найважливішою особливістю забезпечення безпеки туризму у світі є відповідальне управління туризмом, засноване на концепції сталого розвитку та пов'язане з необхідністю чіткого бачення змін та тенденцій у певній невизначеності майбутнього.

Туристична індустрія та уряди повинні навчитися діяти в умовах невизначеності, у тому числі керувати кризовими ситуаціями, а також розумно використовувати засоби масової інформації під час труднощів. В основі дій урядів та туристичної індустрії має лежати солідарність між державами — членами Світової туристичної організації, які поступово приходять до розуміння того, що у кризових ситуаціях вони перестають бути конкурентами та стають партнерами.

У цих умовах реалізація комплексу заходів щодо забезпечення національної безпеки є нагальною потребою особистості, суспільства та держави, постійним пріоритетом внутрішньої та зовнішньої політики країн, а також основою її розвитку. Надається необхідним формування ефективних механізмів захисту прав та законних

інтересів туристів, організація надання якісних, безпечних та доступних послуг індустрії туризму за одночасного всілякого сприяння громадян у реалізації їх права і свободи під час подорожей.

Ключовими моментами є: забезпечення громадської та державної безпеки, охорона навколишнього середовища, захист сфери туризму від впливу природних, техногенних та соціальних загроз безпеці, у тому числі від адміністративних правопорушень, протиправних посягань з боку організованої злочинності, міжнародного та етнічного тероризму, пандемій тощо [1].

Слід зазначити, що питанням вивчення актуальних проблем забезпечення безпеки у сучасній науці з кожним роком приділяється все більше уваги.

Над питаннями безпеки туризму працюють відповідні міжнародні організації: Міжнародна організація праці, Всесвітня організація охорони здоров'я, Організація Об'єднаних Націй, Міжнародна організація цивільної авіації, Міжнародна морська організація та ін. Всесвітня організація охорони здоров'я видає «Вимоги щодо щеплення при поїзді за кордон», «Епідеміологічний щорічник», вона розробила також «Міжнародні медико-санітарні правила», які діють із 1951 р.

За чинним законодавством України туристичні підприємства з метою забезпечення безпеки туристів зобов'язані: повідомляти туристів про можливі небезпеки під час туристичних поїздок, про виконання загальнообов'язкових вимог та запобіжних чи попереджувальних заходів (медичних щеплень тощо); створювати безпечні умови в місцях надання туристичних послуг, забезпечувати належне облаштування трас походів, прогулянок, екскурсій тощо; виконувати спеціальні вимоги з безпеки під час надання туристичних послуг із підвищеним ризиком тощо. Особи, які організують експлуатацію туристичних ресурсів, зобов'язані забезпечувати виконання вимог з охорони довкілля та культурної спадщини, а також вживати заходів із мінімізації або припинення шкідливого впливу на довкілля й соціально-культурне середовище та компенсувати завдані при цьому збитки.

Роль держави забезпечувати захист законних прав та інтересів іноземних туристів відповідно до законодавства та міжнародних договорів України і гарантувати захист законних прав та інтересів громадян України, які подорожують за кордон. Закон України «Про туризм» у розділі VIII надає гарантії безпечного перебування туристів на території України і зобов'язує органи влади та суб'єктів туристичної діяльності розробити комплекс заходів з безпеки туристів. Зокрема, в статті 26 сказано: «Місцеві органи державної виконавчої влади в галузі туризму розробляють і організують виконання регіональних програм забезпечення захисту та безпеки туристів, особливо в місцях туристичної активності [3].

Туристичні підприємства розробляють конкретні заходи щодо забезпечення безпеки туристів, екскурсантів, які беруть участь у туристичних подорожах, походах, змаганнях, запобігання травматизму та нещасним випадкам і несуть відповідальність за їх виконання».

В Україні діє міждержавний стандарт (ГОСТ 28681.1-95) «Туристично-екскурсійне обслуговування», який передбачає порядок проектування туристичних послуг, включаючи розгляд можливих ризиків, які можуть викликати негативні наслідки і спричинити шкоду здоров'ю туриста та його майну [4].

В Україні існує механізм страхування туристів: медичне – від нещасного випадку, а також страхування цивільної відповідальності та транспортних засобів [2]. Страхування туристів - це система відносин між страховою компанією і туристом по захисту його життя і здоров'я та майнових інтересів при настанні страхових випадків.

Одним із основних видів страхування в туризмі є медичне страхування, яке, в основному, покриває всі витрати на медичні послуги, послуги стаціонарного лікування, перевезення машиною швидкої допомоги, придбання ліків, догляд за хворим, а у випадку смерті за кордоном - транспортування тіла на батьківщину.

Не менш важливим є страхування від нещасних випадків. Страховим випадком визнаються: смерть застрахованого, яка настала в результаті нещасного випадку, що відбувся із застрахованим під час дії договору страхування; інвалідність, одержана в результаті нещасного випадку; часткова втрата працездатності в результаті нещасного випадку, який мав місце під час дії договору страхування. Стаття 16 Закону України «Про туризм» передбачає, що «Страхування туристів (медичне та від нещасного випадку) обов'язкове і здійснюється суб'єктами туристичної діяльності на основі угод зі страховими компаніями, які мають право на здійснення такої діяльності».

У світі все більше уваги приділяється забезпеченню достатніх фінансових ресурсів для проведення превентивних заходів із запобігання ризиків у сфері туризму, а також для фінансування урегулювання збитків. У розвинутих країнах створюють відповідні страхові антитерористичні пули, фінансові резерви на випадок катастроф, діють також системи попередження надзвичайних ситуацій. Українські страхові компанії перебувають на стадії осмислення нинішніх світових та національних тенденцій щодо ризиків у туризмі, які формуються за підвищеної політичної та соціальної напруженості в окремих регіонах, а також у період активізації природних катаклізмів та техногенних процесів [4].

В законодавстві визначено, що держава має забезпечувати захист законних прав та інтересів іноземних туристів відповідно до законодавства та міжнародних договорів України; гарантувати захист законних прав та інтересів громадян України, які здійснюють туристичні подорожі за кордон; у разі виникнення надзвичайних ситуацій вживати заходів щодо захисту інтересів українських туристів за межами України, у тому числі заходів для їх евакуації з країни тимчасового перебування.

Варто зауважити, що останнім часом стало популярним страхування специфічних туристичних ризиків, таких як страхування ділових подорожей для компаній, працівники яких здійснюють систематичні поїздки в країни Шенгенської угоди; страхування туристів на випадок відмови від здійснення оплаченої поїздки, що особливо актуально при попередньому бронюванні (за кілька місяців) дорогих турів і у випадку можливості відмови в отриманні візи в іноземному посольстві і т.п.

Отже, від туристів очікується розуміння й повага до країн і місцевостей, що відвідуються, до їх населення, природного й культурного середовища. А безпека туризму є важливим фактором для забезпечення надання якісних туристичних послуг. Кожна країна має створювати нормативні документи з безпеки туризму та регулювати їх для нормального забезпечення безпечних умов мандрівок та стимулювання туристичного розвитку країни.

Список використаних джерел:

1. Безпека туриста – запорука вдалої подорожі. URL: <https://www.legalaid.gov.ua/publikatsiyi/bezpeka-turysta-zaporuka-vdaloyi-podorozhi/>. (дата звернення: 10.11.2021)
2. Козинець В. Безпека життєдіяльності у сфері туризму : навч. посіб. / Віталій Козинець ; Київ. ун-т туризму, економіки і права. – К. : Кондор, 2006. – 575 с.
3. Про туризм: Закон України від 15.09.1995 р. № 325/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 11.11.2021).
4. Соляник С. Ф. Туристичне право як об'єкт наукового аналізу. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/12689/>. (дата звернення: 10.11.2021).

КОРПОРАТИВНА КУЛЬТУРА ЯК ЕЛЕМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ПЕРСОНАЛУ

Гассаб О.В.,

асистент кафедри психології

Національного університету біоресурсів і природокористування України

Організація – це група людей, діяльність яких свідомо координується для досягнення загальної мети або цілей. Виходячи із даного визначення, маємо можливість розглядати проблематику організацій комплексно від дослідження причин виникнення і організаційного оформлення до побудови ефективних організацій (вибору оптимальних організаційних форм і структур, проведення організаційних змін тощо).

Організація, як специфічне соціальне утворення, наділена певними особливостями. Це форма спільної діяльності людей у виробництві матеріальних благ (товарів) і послуг. Окрім того, кожна організація має певні ознаки. До основних ознак організації належать такі [4]:

- наявність мети;
- замкненість внутрішніх процесів;
- саморегуляція;
- наявність апарату управління;
- організаційна культура.

Організація – це складний організм, основою життєвого потенціалу якого є організаційна культура. Вона не тільки відрізняє одну організацію від іншої, але і зумовлює успіх функціонування та виживання організації в довгостроковій перспективі. Можна сказати, що організаційна культура - це «душа» організації.

Організаційна (корпоративна) культура – це сформована впродовж всієї історії організації сукупність прийомів та правил її адаптації до вимог зовнішнього середовища і формування внутрішніх відносин між групами працівників.

Організаційна культура концентрує політику та ідеологію життєдіяльності організації, систему її пріоритетів, критерії мотивації та розподілу влади, характерис-

тику соціальних цінностей та норм поведінки. Елементи організаційної культури є орієнтиром в ухваленні керівництвом організації управлінських рішень, налагодженні контролю за поведінкою та взаєминами співробітників у процесі аналізу виробничих, господарських та соціальних ситуацій.

Корпоративна культура становить основу розвитку будь-якої успішної компанії. Формування корпоративної культури завжди пов'язане з рядом інновацій, спрямованих на досягнення бізнес-цілей і тим самим збереження конкурентоспроможності компанії на ринку.

Організаційна культура підприємства має тісний зв'язок з управлінням персоналом. Кожна функція управління (підбір, мотивація і оцінка роботи персоналу, формування груп) пов'язана із завданням корпоративної культури – надавати працівнику актуальну, повну та прозору інформацію, яка стосується чинних та запланованих заходів підприємства, його місії та стратегій [2].

Корпоративна культура відноситься до глибинної структури організації, яка ґрунтується на цінностях, нормах та установках, які властиві членам організації. Тобто, організаційна культура має справу із абстракціями. Згадані вище цінності, норми та установки можуть бути не визначеними, тобто вони не обговорюються в організації, але вони існують негласно. При цьому всі члени організації дотримуються їх у взаємодії між собою, в першу чергу, по-друге, при взаємодії із партнерами та клієнтами. Можемо зробити висновок, що організаційна культура впливає на поведінку людей в організації, а, інколи, цінності та установки, які співробітник приймає в організації, переносить їх у своє життя – інтеріоризує. Наприклад, компанія має корпоративну традицію відвідувати та допомагати дитячим будинкам, чи притулкам із бездомними тваринами, і людина починає цим займатися не тільки у рамках корпоративного життя, а і приватного, долучаючи до цієї ініціативи і своє оточення [1].

Будь яка організація складається з груп – колективів, команд кожен окремий колектив - із двох і більше осіб (працівників). Номінально, не зважаючи на посаду, і керівник, і рядовий співробітник, в ідеалі, мають нести та декларувати однакові (аналогічні) корпоративні цінності. При цьому, функція працівників організації буде абсолютно різною, в залежності від посади та кола обов'язків. Варто зазначити, що у малих організаціях, дуже часто структурну частину завдань і обов'язків покладено на одного працівника, наприклад, єдиний бухгалтер, або спеціаліст відділу кадрів із функцією підбору персоналу, маркетолог. Такі штатні одиниці утворюють колектив зі своїм безпосереднім керівником, дуже часто це є безпосередній керівник компанії – директор [3].

Одним із ключових елементів корпоративної культури є принципи роботи організації. Сюди відносять: графік роботи, можливі причини відсутності та спізень, технічні та обідні перерви, наднормову працю, святкові дні, корпоративні свята, відпустку, тимчасову непрацездатність, зовнішній вигляд і поведінку, куріння та спиртні напої, правила поведінки в приміщеннях, дисциплінарну відповідальність за документи та інформацію, матеріальну відповідальність, політику у разі утисків на робочому місці, вирішення трудових спорів, особові справи працівників, загальні збори, обладнання та транспорт, використання комп'ютерів та електронної пошти,

службові витрати, взаємовідносини працівників між собою та клієнтами. Варто зазначити, що будь-яка організація обов'язково має своє фізичне представництво, тобто офіс, навіть якщо це компанія, де співробітники працюють лише віддалено (наприклад, компанії сфери мережевого маркетингу, або більшість сучасних ІТ-компаній). При укладанні трудового договору із компанією, кожен співробітник зобов'язаний пройти ряд інструктажів ще до моменту початку знайомства із корпоративною культурою компанії.

Задача організації відповідно до корпоративної культури забезпечити працівникові не тільки умови для виконання професійних задач і можливості для професійного розвитку, а й усі умови для безпечного виконання своїх обов'язків. Тобто, працівникові має бути надане відповідне до його професійних задач робоче місце, а також необхідні технічні засоби.

Робоче місце має бути безпечним, кожен працівник має володіти інформацією стосовно того, куди необхідно йому звернутися у разі виникнення певних технічних проблем, або питань, пов'язаних із форс-мажорними ситуаціями. Окрім того, компанія зобов'язана надати можливість для отримання медичної допомоги, або консультацій своїм співробітникам у робочий час. Адже, більшість компаній працюють із восьмигодинним робочим графіком, а, отже, це означає, що велику частину свого часу працівники проводять саме на робочому місці, або виконуючи робочі доручення. Наприклад, для реалізації можливості отримання невідкладної медичної допомоги більшість організацій в рамках власної корпоративної культури організовують присутність лікаря в офісі, або кожен співробітник має можливість отримати медичну допомогу маючи комерційне медичне страхування. Тобто компанія з метою турботи про персонал має укладений договір із страховою компанією. Окрім того, кожен співробітник при виході на роботу, а потім протягом робочого періоду проходить інструктаж та повторний інструктаж з техніки безпеки, які мають на меті ознайомити та навчити поводитись у робочому приміщенні у разі виникнення нештатних ситуацій, з метою збереження життя та здоров'я працівників.

Підсумуємо, що корпоративна культура організації – це не просто сукупність цінностей, правил та особливостей функціонування організації, а й інструмент, який допомагає зберегти життя та здоров'я персоналу і в нештатних ситуаціях.

Список використаних джерел:

1. Армстронг М. Практика управління людськими ресурсами. 10-е изд./ Пер. с англ. Под ред. С. К. Мордовина. Санкт-Петербург: Питер, 2010. 848с.
2. Теорія організації :навч. посіб. / О. М. Марченко, Л. М. Томаневич; Львів. держ. ун-т внутр. справ. Львів : ЛьвДУВС, 2015. 359 с.
3. Чайка Г. Л. Культура ділового спілкування менеджера Київ: Знання, 2005. 442с.
Шейн Э. Х. Организационная культура и лидерство / Пер. с англ. под ред. В. А. Спивака. Санкт-Петербург: Питер, 2002. 336 с.

МОНІТОРИНГ ПОКАЗНИКІВ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ БЕЗПЕКИ РУХУ

Черкасов А.С.,

*здобувач вищої освіти спеціальності 122 «Комп'ютерні науки»
Харківський національний університет радіоелектроніки*

Abstract. The presented work is devoted to the study of various methods of ensuring the safety of railway traffic, which are actively used today in Ukraine and some European countries, as well as those methods and technologies that are at the initial stages of development. It is supposed to consider various types of systems - from onboard systems installed on different parts of the train car to external ones installed along the railroad track. The more advanced the security system of freight trains, the fewer accidents and cargo losses occur, and, accordingly, the greater the efficiency of rail freight and the longer the service life of the trains (their individual parts).

Через щорічне зростання населення Землі, а також зростання потреб кожної окремої людини, виникає необхідність збільшення виробництва споживчих товарів. Це призводить до розвитку технологій видобутку та обробки природних ресурсів, а відповідно, до приросту їх кількості та кількості матеріалів і продуктів, що виготовляються з них. Одним з ключових факторів ефективної роботи відповідних промислових підприємств є швидка та безпечна доставка необхідних вантажів.

У всьому світі застосування залізничного транспорту для перевезення різних вантажів на великі відстані є найефективнішим методом. Очікується, що в Європі до 2030 року вантажоперевезення досягнуть 3460 млрд. тонна-кілометрів на рік. В Україні ж, згідно зі статистичними даними, на початок 2021 року вантажообіг через використання залізничного транспорту становить близько 60% від загальної кількості вантажоперевезень [1].

Мета даної роботи – дослідити методи підвищення безпеки доставки різних вантажів за допомогою залізничного транспорту, розглянути способи забезпечення безпеки вантажних поїздів та залізничної колії.

Підвищення безпеки залізниці та вантажного залізничного транспорту дозволяє збільшити ефективність вантажоперевезень, а також скоротити шанси появи серйозних несправностей за допомогою своєчасного виявлення незначних. Як наслідок, зменшення кількості дорожньо-транспортних пригод та збільшення терміну зносу використовуваного обладнання.

Зважаючи на невелику кількість пригод за участю залізничного транспорту (порівняно з автодорожнім), а також меншу масштабність цих подій, методам забезпечення безпеки залізничного сполучення часто не приділяється належної уваги.

У багатьох країнах для перевірки безпеки та збереження окремих елементів залізничних складів під час їх застосування переважно використовується методика їх поверхового огляду людиною, яка спеціалізується на цьому. Наприклад, при кожній зупинці складу на станції проводиться: акустична діагностика колісних пар та буксових підшипників за допомогою ударів по ним металевим предметом; візуальна оцінка корпусу, букс, коліс на наявність тріщин, зміщень, перегріву, тощо. Під час

руху потягу машиніст/помічник машиніста можуть виявити лише серйозні пошкодження складу, наприклад, дим або неприродний шум.

Крім прямого залучення людини українська залізниця використовує так звані АСДК-Б – автоматичні системи діагностування та контролю безпеки [2]. Це спеціальне телеметричне обладнання, яке встановлене вздовж залізничного полотна і призначене для виявлення перегрітих буксових вузлів поїздів. Ця система дозволяє виявляти значні ушкодження лише цієї частини складу.

На сьогоднішній день у деяких західних країнах тільки починається розробка повноцінної системи датчиків, встановлених на окремих вагонах складу та передаючих інформацію про стан основних механічних компонентів вагона (підшипників, коліс, гальм, з'єднань тощо) у режимі реального часу [3].

Передбачається підтримати розробку основного комплексу датчиків, а також розширити їх застосування залежно від типу вантажного вагона і, можливо, типу вантажу, що перевозиться. Такий моніторинг стану в реальному часі дозволить скоротити неефективні профілактичні дії з технічного обслуговування, збільшити термін служби окремих компонентів вагона та підвищити ефективність доставки вантажів, а також безпеку залізниці за рахунок діагностики рухомого складу у режимі реального часу.

Список використаних джерел:

1. Показники вантажних перевезень [Електронний ресурс] // АТ "Українська залізниця". URL: https://www.uz.gov.ua/cargo_transportation/general_information/indicators_of_transit/ (дата звернення 22.10.2021).
2. АСДК-Б [Електронний ресурс] // ЧАО "Прожектор". URL: <http://www.prozhektor.net.ua/asdk-b/8-asdk-b.html> (дата звернення 22.10.2021).
3. Ulianov S. Innovative Monitoring and Predictive Maintenance Solutions on Lightweight Wagon / S. Ulianov, P. Hyde. – England, 2020. – 169 с.
4. ДСТУ 7571:2014. Рухомий склад залізниць. Норми допустимого впливу на залізничну колію шириною 1520 мм; Уведено вперше; надано чинності 2014-12-02. – К.: Мінекономрозвитку України, 2014. – 33 с.

*Науковий керівник: А.Ю. Кальницька, ас. каф. ІУС
Харківський національний університет радіоелектроніки*

АНАЛІЗ ШУМОІЗОЛЯЦІЇ РОБОЧОГО ПРОЦЕСУ ЗЕРНОСУШАРКИ ТИПУ СЗПБ-2,0

Єгіазарян А.С.,

здобувач вищої освіти спеціальності 141

«Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка»

Миколаївський національний аграрний університет

Головне управління Держпродспоживслужби в Сумській області, яке на замовлення мешканців Липової Долини проводило перевірки скандальної зерносушарки ТОВ «Агропартнери-2009», виявило, що рівень забруднення повітря та рівень шуму від роботи сушарки перевищує гранично допустимі норми у декілька разів. Тому правильна розрахована шумоізоляція досить важливо в умовах виробництва.

Метою роботи є аналіз методів шумоізоляції знайти, раціональний метод розрахунку визначення товщини шумоізоляції. При роботі зерносушарки в складі комплексу зберігання зерна, який в цілому складається з металевих частин, відбувається дуже вагомий та шкідливий вплив на біосферу і природу взагалі. Промислове забруднення підрозділяється на такі основні форми:

1. Забруднення атмосферного повітря пиловими та газоподібними викидами промислових підприємств.

2. Шумові забруднення біосфери.

Особливу увагу слід звернути на шумові забруднення, їх слід вирішувати. Для вирішення цієї проблеми існують такі способи боротьби з шумом механічного походження та вібрацією:

- зменшення шуму та вібрації безпосередньо в джерелах їх виникнення, застосовуючи обладнання, що не утворює шуму, замінюючи ударні технологічні процеси безударними, застосовуючи деталі із незвінких матеріалів (пластмаса, гума, деревина та ін), підшипники ковзання замість кочення, косозубі та шевронні зубчасті передачі замість прямозубих, проводячи своєчасне обслуговування та ремонт елементів, що створюють шум та ін.;

- зменшення шуму та вібрації на шляхах їх розповсюдження заходами звуко- та віброізоляції, а також вібро- та звукопоглинання;

- зменшення шкідливої дії шуму та вібрації, застосовуючи індивідуальні засоби захисту та запроваджуючи раціональні режими праці та відпочинку [3].

Способи зменшення шумів аеродинамічного та гідродинамічного походження:

- зменшення швидкості руху повітря та рідин, що забезпечує їх ламінарний режим течії;

- встановлення глушників, що вміщують звукопоглинаючі матеріали і поглинають звукову та коливальну енергію, що потрапляє на них;

- встановлення глушників, що подрібнюють потоки, зменшуючи таким чином їх енергію: спрямування потоку у зворотньому напрямку, що дає змогу взаємопоглинатися енергіям потоків прямого та зворотнього напрямків, які контактують через перетинку.

Одним із найпростіших та економічно доцільних способів зниження шуму є застосування методів звукоізоляції та звукопоглинання [2].

Звукоізолюючі кожухи, екрани, стіни, перетинки виготовляють із щільних твердих матеріалів, здатних добре відбивати звукові хвилі, запобігаючи їх розповсюдженню (метал, пластмаса, бетон, цегла). Ефективність звукоізоляції характеризується коефіцієнтом відбиття (β), який чисельно дорівнює долі енергії звукової хвилі, відбитої від поверхні огороження, що ізолює джерело шуму ($\beta = 0,8...0,9$). Звукоізолююча здатність конструкції L_{33} (в дБ) визначається за формулою:

$$L_{33} = 20 \lg \cdot mf - 47,5, \quad (1)$$

де m - маса конструкції, кг/м^3 , f - частота коливань, Гц.

Для звукозагороджувальних конструкцій визначається коефіцієнт звукопровідності. Для дифузійного звукового поля, в якому всі напрямки розповсюдження прямих і відбитих звукових хвиль рівно ймовірні, величина звукозагородження може бути розрахована за формулою:

$$R = -101 \cdot \lg(1/\tau), \quad (2)$$

де $\tau = E_{\text{про}}/E_{\text{па}} -$ коефіцієнт звукопровідності перешкоди, де $E_{\text{про}}$ - енергія звукової хвилі, що проникла через звукозагороджувальну конструкцію, Вт,

$E_{\text{па}}$ - енергія звукової хвилі, що падала на звукозагороджувальну конструкцію, Вт. [1].

Висновки. Пористі конструкції та матеріали, здатні поглинати падаючу на них енергію звукових хвиль, яка в цьому випадку витрачається на приведення в рух повітря в масі конструкції. Долю енергії звукової хвилі, що поглинає пористий матеріал, називають коефіцієнтом звукопоглинання α . Звукопоглинальними матеріалами є поліуретан, мінеральна вата, супертонке скловолокно, пористий бетон, перфоровані гіпсові плити - акмігран та ін., що мають коефіцієнт звукопоглинання ($\alpha = 0,2...0,9$). Звукопоглинальні та звукоізолюючі матеріали, зазвичай, використовують разом.

Для захисту від шуму, що випромінюється в діапазоні високих та середніх звукових частот, застосовуються акустичні екрани. Це щити, облицьовані зі сторони джерела шуму звукопоглинальним матеріалом товщиною не менше 50-60 мм. Їх призначення - зниження інтенсивності прямого звуку або відбитого шуму, що спрямовується на працівника. Екран є перепорою, за якою утворюється акустична тінь із низьким рівнем звукового тиску. враховується при розробці нормативних актів з питань електробезпеки, технічних і організаційних заходів попередження електротравм та електрозахисних засобів.

Список використаних джерел:

1. Древаль Ю. Д., Бригада О. В., Малько О. Д. Охорона праці як соціальний феномен і комплексний міждисциплінарний інститут. *Legal sciences: research and*

european innovations. 2021. URL:<https://doi.org/10.30525/978-9934-26-074-2-26> (дата звернення: 11.11.2021).

2. Україна 3. Цивільний кодекс України : чин. законодавство зі змін. та доп. станом на 1 квіт. 2019 р. : (офіц. текст). Київ : ПАЛИВОДА А.В., 2019. 448 с.

3. Karpchuk N. Гуманітарна допомога та цивільний захист як напрям діяльності європейського союзу для сприяння міжнародному миру й безпеці. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2019. 1 (5). С. 13–22. URL:<https://doi.org/10.29038/2524-2679-2019-01-13-22> (дата звернення: 11.11.2021).

*Науковий керівник : Л.В. Вахоніна канд. фіз. - мат. наук, доцент
Миколаївський національний аграрний університет*

БЕЗПЕКА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПРИ ЕКСПЛУАТАЦІЇ ЕЛЕКТРОУСТАНОВОК

Табуненко В.О.,

канд. техн. наук, доцент, професор

Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

Назаренко В.В.,

*здобувач вищої освіти спеціальності 141 «Професійна освіта
(Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка)»,*

спеціалізація: «Електротехнічні системи військового призначення»

курсант 3 факультету п'ятого року навчання

Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

Восьмий рік на сході України продовжується військове протистояння Збройних Сил України (ЗСУ) проти незаконних військових формувань Російської Федерації. Для забезпечення ЗСУ під час ведення бойових дій в польових умовах використовуються автономні пересувні дизельні електростанції (ДЕС).

Найчастіше ДЕС використовують як джерело електричної енергії трифазного змінного струму, у цьому випадку дизельний двигун є приводом для синхронного генератора. Пересувні електростанції використовуються переважно для живлення різноманітних споживачів змінним струмом промислової (50 Гц) або підвищеної (200, 400 Гц) частоти.

Дизельні електростанції входять до складу комплексних систем електропостачання різних зенітно-ракетних комплексів (ЗРК) та забезпечують життєдіяльність військових підрозділів. Побудова комплексної системи електропостачання ЗРК Повітряних Сил обумовлена складом зенітних ракетних комплексів та особливостями її бойового застосування [1]. До складу зенітних ракетних військ входить велика кількість комплексів та станцій.

Найбільш поширеними ЗРК, що залучаються до проведення Операції Об'єднаних Сил (ООС) є 9К81 «С300ПС» (рис.1), 9К37М1 «Бук-М1» (рис.2), 9К33 «Оса» (рис.3). Із особливостей бойового застосування витікає, що електропостачання ЗРК на період бойового чергування повинно бути незалежним від державних джерел.

Аналіз використання ПЕС для життєзабезпечення окремих підрозділів ЗСУ в польових умовах в ході проведення Операції Об'єднаних Сил (ООС) свідчить про ряд проблем, пов'язаних з електрозабезпеченням при веденні бойових дій:

- знищення електротехнічних засобів (ЕТЗ) незаконними терористичними формуваннями при їх транспортуванні та розміщення у робоче положення;
- виходу з ладу автономних ЕТЗ в ході їх експлуатації при міжфазному короткому замиканні; замиканнях фази - нуль; удару блискавки; механічному пошкодженні; сплесків напруги; відмови вимикача; замиканні на землю; тепловому перевантаженню; втрати синхронізації; значному зниженню частоти;
- неправильного підключення споживачів електричної енергії і як наслідок вихід з ладу кабельної мережі.

Рисунок № 1 – Зенітно-ракетний комплекс (ЗРК) С-300ПС

Рисунок № 2 – ЗРК 9К37 «Бук» Рисунок 3 –ЗРК «Оса» 9К33

Аналіз причин електротравматизму у військових підрозділах дозволяє їх поділяти на організаційні, технічні, психофізіологічні та санітарно-гігієнічні.

Організаційні пов'язані з порушенням законодавчих актів, вимог інструкцій, правил та наказів командування, відсутність або неякісне проведення інструктажу і

навчання, невиконання заходів щодо охорони праці, несвоєчасний ремонт або заміна несправного та застарілого обладнання.

Технічні пов'язані з невідповідністю вимогам безпеки або несправністю обладнання електроустановок, інструменту і засобів захисту, а також конструктивні недоліки обладнання.

Психофізіологічні пов'язані з помилковими діями військовослужбовців внаслідок втоми, надмірної важкості та напруженості службової діяльності, нервово-психологічного перевантаження, монотонністю виконання службових обов'язків, хворобливого стану, необережності.

Санітарно-гігієнічні пов'язані з дискомфортом тривалого знаходження військовослужбовців у польових умовах, несприятливих метеорологічних умовах, порушення правил особистої гігієни, наявності електричного поля і статичної електрики та випромінювань вище допустимих значень, надмірного рівня шуму і вібрації, підвищеного вмісту у повітрі зон шкідливих речовин.

Тіло будь-якого військовослужбовця є провідником електричного струму. Однак провідність живої тканини на відміну від звичайних провідників обумовлена не тільки її фізичними властивостями, але й дуже складними біохімічними й біофізичними процесами, властивими лише живій матерії. Тіло військовослужбовця можна розглядати як провідник особливого роду, що має змінний опір і володіє якоюсь мірою властивостями провідників першого роду (напівпровідники) і другого роду (електроліти).

Опір тіла військовослужбовця виявляється неоднаковим навіть у одного військовослужбовця в різний час і в різних умовах вимірювання. При сухій, чистій і неушкодженій шкірі опір тіла, обмірюваний при напрузі до 15 - 20 В, коливається в межах приблизно $(3 - 100) \cdot 10^3$ Ом, а іноді й в більш широких межах. Якщо на ділянках шкіри, де прикладаються електроди, зіскребти роговий шар, опір тіла впаде до $(1 - 5) \cdot 10^3$ Ом, а при видаленні всього зовнішнього шару шкіри (епідермісу) – до 500 - 700 Ом. Якщо ж під електродами повністю видалити шкіру, то буде виміряний опір підшкірних тканин тіла, який у всіх людей практично однаковий й становить лише 300 - 500 Ом [2].

Опір тіла людини можна умовно вважати таким, що складається із трьох послідовно включених опорів (рис. 4 а, б, в): двох однакових комплексних опорів зовнішнього шару шкіри, тобто епідермісу, $2 \cdot z_e$ і одного активного опору внутрішніх тканин тіла R_v (яке містить у собі два опори – внутрішніх шарів шкіри, тобто дерми, і підшкірних тканин тіла).

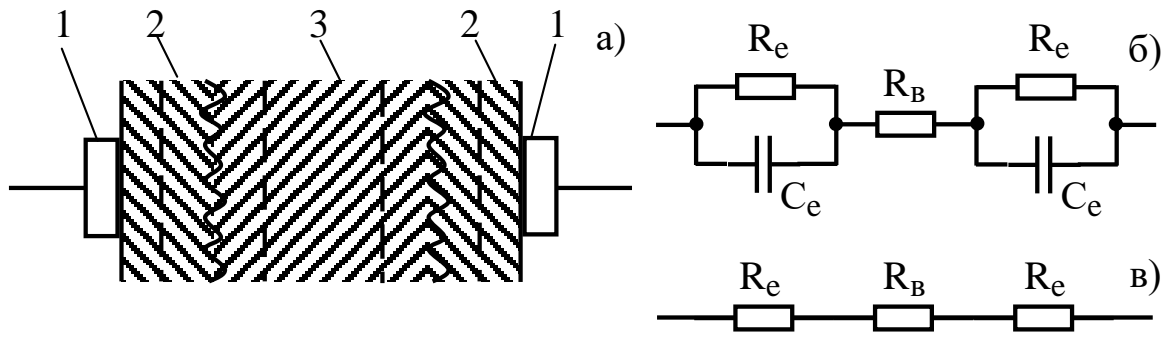

Рисунок № 4 – До визначення електричного опору тіла військовослужбовця:

а – схема вимірювання опору; б – еквівалентна схема опору тіла;
 в – спрощена еквівалентна схема; 1 – електроди; 2 – зовнішній шар шкіри (епідерміс);
 3 – внутрішні тканини тіла (внутрішні шари шкіри й підшкірних тканин); R_B – опір
 внутрішніх тканин; R_e – активний опір епідермісу; C_e – ємність епідермісу

Опір епідермісу z_e складається з активного R_e , і ємнісного $x_c = 1/\omega C_e$ опорів, включених паралельно, де $\omega = 2\pi f$ – кутова частота, 1/с. Ємнісний опір обумовлений тим, що в місці дотику електрода до тіла людини утворюється немов конденсатор, обкладинками якого є електрод і тканини тіла людини, які добре проводять струм, що лежать під зовнішнім шаром шкіри, а діелектриком, що розділяє обкладки, – цей шар (епідерміс) (рис. 4.б). Як показують дослідження, ємність епідермісу C_e коливається від декількох сотень пікофарад до декількох мікрофарад.

$$z_h = 2 \cdot z_e + R_B = 2 \cdot \left(R_e - j \frac{1}{\omega \cdot C_e} \right) + R_B . \quad (1)$$

Активний опір епідермісу R_e , Ом, залежить від його питомого опору ρ_e , значення якого знаходяться у межах $10^4 - 10^5$ Ом·м, а також від площі контакту S и товщини епідермісу d_e :

$$R_e = \frac{\rho_e \cdot d_e}{S} . \quad (2)$$

Повний опір епідермісу z_e при площі контактів у кілька квадратних сантиметрів досягає дуже великих значень – десятків тисяч Ом.

Опір внутрішніх тканин тіла R_B вважається чисто активним. Значення R_B практично не залежить від площі електродів, частоти струму, а також від прикладеної напруги, й дорівнює приблизно 500 - 700 Ом.

При малій ємності епідермісу C_e (коли її можна прийняти рівною нулю) повний опір тіла людини z_h , Ом, виявляється рівним сумі активних опорів обох шарів епідермісу й опору внутрішніх тканин тіла:

$$z_h = 2 \cdot R_e + R_B = R_h . \quad (3)$$

Електричний опір залежить від таких параметрів електричного кола, як: місце прикладення електродів до тіла людини, величина струму й прикладеної напруги, рід і частота струму, площа електродів, тривалість проходження струму (рис.5).

Підвищення напруги, прикладеної до тіла військовослужбовця, U_D викликає зменшення в десятки разів її повного опору z_h , що у межі наближається до найменшого значення опору підшкірних тканин тіла (приблизно 300 Ом). Зменшення повного опору тіла людини z_h з ростом прикладеної напруги пояснюється впливом ряду факторів, у тому числі збільшенням струму, що проходить через шкіру, і пробоем рогового шару шкіри під впливом прикладеної напруги. Зростання струму, що проходить через шкіру, обумовлене у першу чергу підвищенням напруги, прикладеної до тіла людини. Пробій рогового шару шкіри можливий, якщо напруженість виниклого в ньому електричного поля перевищує його пробивну напруженість. Це відбувається при напрузі близько 50 В и вище.

Дослідження показують, що опір тіла військовослужбовця при постійному струму більше, ніж змінному будь-якої частоти. Різниця в значеннях опорів постійному і змінному (50 Гц) струмам особливо велика при малих напругах – до 10 В. З ростом прикладеної напруги ця різниця зменшується, і починаючи з 40 - 50 В опір тіла людини як постійному, так і змінному струму промислової частоти стає практично однаковим.

Площа електродів S безпосередньо впливає на повний опір тіла людини: чим більше S , тим менше z_h . З ростом частоти струму залежність повного опору тіла людини z_h від площі електродів S зменшується, і при 10 - 20 кГц вплив площі електродів припиняється повністю [3].

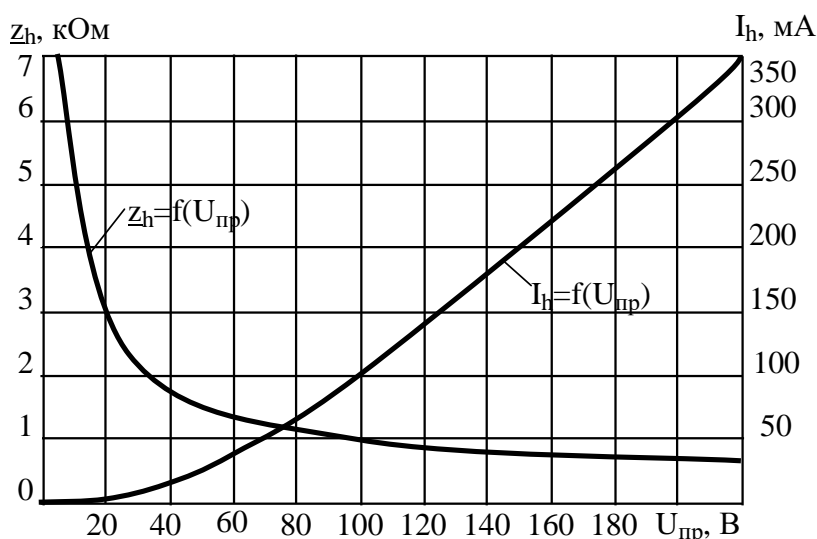

Рисунок № 5 – Залежність опору тіла військовослужбовця й струму, що протікає через нього, від прикладеної напруги.

Тривалість протікання струму помітно впливає на опір шкіри, а отже, на z_h в цілому, внаслідок посилення із часом кровопостачання ділянок шкіри під електродами, потовиділення й інші. Дослідження показують, що при невеликих напругах (20 - 30 В)

за 1 - 2 хв. опір знижується звичайно на 10 - 40% (у середньому на 25%), а іноді й більше. При більшій напрузі, а отже, при більшому струмі, опір тіла знижується швидше, що пояснюється, очевидно, більше інтенсивним впливом на шкіру струму більшого значення. Дослідження показують, що при прикладенні напруги 1600 В опір тіла військовослужбовця через 50 с знижується з 800 Ом до 516 Ом, тобто на 35%.

Висновки:

1. В доповіді проведено аналіз причин військового електротравматизму при експлуатації електротехнічних засобів в період ведення бойових дій, та причин пошкоджень повітряних та кабельних ліній електропередачі.

2. Проаналізовано дію струму на опір тіла військовослужбовця при впливі різних факторів. Розглянуто основні фактори впливу внаслідок ураження військовослужбовця електричним струмом та критерії безпеки електричного струму.

Список використаних джерел

1. Кононов Б. Т. Енергетичні установки. Ч. 2. Пересувні електростанції: Навч. посіб. / Б. Т. Кононов, Г. І. Лагутін. – Харків: ХНУПС, 2019.

2. Кононов Б. Т. Організація електропостачання військ у мирний час та в особливих умовах. Ч. 2 : Навч. посіб. / Б. Т. Кононов, Г. І. Лагутін. – Харків: ХНУПС, 2019.

3. Основи електробезпеки та енергонагляду. Б. Т. Кононов, Г. І. Лагутін, А. М. Панченко, О. В. Степанюк. – Харків: ХУПС, 2012. – 341 с.

БЕЗПЕКА КОНСТРУКТОРСЬКОЇ РОЗРОБКИ, ЯК ПЕРШИЙ КРОК ДО ЗМЕНШЕННЯ ТРАВМАТИЗМУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Чурило Р.Є.,

здобувач вищої освіти спеціальності 141

«Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка»

Миколаївський національний аграрний університет

Актуальність роботи полягає в проектуванні кормодробарки відповідно до вимог Закону України «Про стандартизацію» від 05.06.2014 № 1315-VII та розпорядження Кабінету Міністрів України від 26.11. Позитивні сторони дробарки: більша продуктивність, мала металоємність, невелика енергоємність.

Метою роботи є удосконалення існуючого зразка з урахуванням техніки безпеки.

Змонтовано дробарку на спеціальній рамі. Приводиться в дію електродвигуном через клинопасову передачу. Транспортер, що подає, дробильний апарат, ремінна передача приводної станції огорожені відповідно до захисними кожухами.

У зв'язку з тим, що за допомогою кормодробарки подрібнюються легкозаймисті матеріали, робоче місце забезпечене засобами пожежогасіння. При роботі з кормодробилкою робітник має спецодяг: комбінезон бавовняний, черевики шкіряні, бавовняний ковпак [1].

Привід кормодробилки здійснюється за допомогою електродвигуна. Корпус двигуна та кормодробарки надійно захищені зануленням відповідно до нормативно-

правових актів. Для попередження займання електродвигуна та проводки в кормодробилці передбачено автоматичне відключення двигуна при короткому замиканні, заклинюванні барабана.

Механізована подача технологічних матеріалів до різальних, подрібнювальних та інших робочих органів забезпечує рівномірне та порційне надходження матеріалів без додаткового ручного регулювання.

Приймальні горловини механізмів живлення завантажуються вручну, тому мають закриту частину, що перешкоджає проникненню рук оператора до робочих органів [2].

Дробарка розміщена всередині приміщення, тому передбачені подрібнюючі елементи закритого типу. Відповідно до нормативно-правових актів внутрішні поверхні захисних огорож, що відкриваються, або непрацюючі поверхні рухомих деталей машини, розташовані безпосередньо під знімними або відкриваються огорожами, забарвлюються в червоний сигнальний колір [3].

Надійність робочих органів та деталей проекрованої кормодробарки підтверджені розрахунками на міцність.

Висновок. Виконання всіх актуальних потреб з техніки безпеки на виробництві вносять оптимальні покращення в технологію виробництва та збільшують його продуктивність, що впливає на економічних показниках підприємства.

Список використаних джерел:

1. Крячко В. Г. Охорона праці у вищих навчальних закладах щодо емоційного вигорання науково-педагогічних працівників. Вісник Криворізького національного університету. 2019. Вип. 48. С. 41 – 46.
2. Крячко В. Г. Охорона праці у вищих навчальних закладах щодо емоційного вигорання науково-педагогічних працівників. Вісник Криворізького національного університету. 2019. Вип. 48. С. 41 – 46.
3. Ціник М., Бесараб О., Мотроненко В. Біобезпека та охорона праці. Біомедична інженерія і технологія. 2021. № 5. С. 52 – 58. URL: <https://doi.org/10.20535/2617-8974.2021.5.231250> (дата звернення: 11.11.2021).

*Науковий керівник : І.В. Бацуровська д-р. пед. наук, професор
Миколаївський національний аграрний університет*

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПЕРСОНАЛУ ТА ЙОГО КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТЮ

Іваненко В.С.,

*здобувач вищої освіти спеціальності 015 «Професійна освіта
(Технологія виробництва та переробки продукції сільського господарства)»*

Миколаївський національний аграрний університет

Курепін В.М.,

канд. економ. наук,

старший викладач кафедри

методики професійного навчання

Миколаївський національний аграрний університет

Сучасні ринкові відносини, жорсткі умови конкуренції вимагають від керівників вирішення ряду завдань, які допоможуть підприємствам бути конкурентоспроможними та мати довготривалі перспективи. Успіх у вирішенні таких завдань прямо залежить від ефективності роботи його персоналу.

Актуальними для багатьох підприємств щодо конкурентоспроможності та розвитку його персоналу є організація навчання працюючих, у тому числі і з питань охорони праці та безпеки життєдіяльності. Розвиток персоналу, зокрема, його навчання, є важливим елементом менеджменту кадрового розвитку на підприємстві в умовах нестабільних та часто змінених ринкових відношень [1].

Більш пильна увага таким завданням приділяється на підприємствах із великими об'ємами випуску продукції, там де кадри вирішують складні виробничі завдання, де кадрові менеджери впроваджують у свою діяльність технології інноваційного менеджменту по розвитку кадрового потенціалу. Разом з тим, достатня кількість вітчизняних підприємств не приділяють достатньої уваги виробничого навчання персоналу, у тому числі і з питань безпеки. Це обумовлює наявність деяких (суттєвих) проблем в даній сфері.

Дана проблема пов'язана в першу чергу із відсутністю формалізованих планів розвитку персоналу підприємств та їх підрозділів, відсутності зацікавленості у цьому питанні самих керівників [2]. Тому менеджерам з персоналу (кадровим працівникам підприємства), які відповідають за розробку та впровадження програм навчання персоналу з безпеки на виробництві, важко узгодити планові заходи щодо навчання за пріоритетними напрямками розвитку підприємства.

Виникає проблема відсутності взаємозв'язку між програмами навчання персоналу та стратегії розвитку підприємства [3]. Ускладнюється процес досягнення цілей, які головні менеджери підприємства поставили перед кадровиками щодо навчання персоналу та його розвитку. Стає зрозумілим, що в процесі формування програм навчання з питань охорони праці та безпеки виробництва працівників, потрібно виходити із планів та завдань, стратегії розвитку та цілей і потреб підприємства.

Важливою проблемою в сфері навчання персоналу в сучасних умовах є недостатня управлінська підготовка менеджерів з персоналу (кадрових працівників), відповідальних осіб, які вирішують ці питання на підприємствах. Такі фахівці сфери управління персоналом повинні володіти знаннями, які допоможуть їм управляти пер-

соналом на високому рівні, впроваджувати інновації менеджменту, впроваджувати елементи стійкої організаційної поведінки, володіти психологією управління, стратегічним менеджментом, тощо.

Це допоможе йому:

- орієнтувати в діяльності підприємства стійку програму розвитку кадрового потенціалу не тільки на теперішній час, але і на перспективу [4];
- прогнозувати тенденції його розвитку;
- планувати зміни, які повинні відбутися у кількісному і якісному складі персоналу;
- виявляти особливості організаційної поведінки працівників і впливати на чинники, що її визначають;
- розвивати конкурентоспроможної якості у персоналу підприємства, який до цього не замислювався про свій розвиток.

Актуальною на сучасному етапі є також проблема, яка пов'язана з ігноруванням системного і комплексного підходів до навчання персоналу підприємства з питань безпеки [5]. Це обумовлює відсутність взаємозв'язку між навчанням персоналу та отриманими результатами його роботи, діловим підходом до критеріїв оцінювання результатів, формуванням кадрового резерву, плануванням кар'єри працівників, тощо.

Як наслідок на підприємствах виникають низка проблем, які ускладнюють результативність та ефективність навчання, виникають складності в оцінці розвитку персоналу, а також в аналізі змін у роботі по завершенні навчання.

Впровадження дієвих методів навчання персоналу є актуальною за теперішніх умов проблемою вибору. Кожен із запропонованих методів навчання повинен бути проаналізований і оцінений на придатність для застосування у конкретному підприємстві, заздалегідь апробованим та реформованим під специфіку підприємства (немає ідеальних методик проведення навчання).

В умовах ринкової економіки є необхідним впровадження у кадрову роботу сучасних методів та методик навчання [6]. При цьому слід враховувати, що запропонований метод повинен бути дієвим та приносити миттєві результати, вчасно застосованим, вірно спланованим і організованим.

Для вирішення актуальних проблем навчання персоналу з питань охорони праці та безпеки життєдіяльності рекомендується впровадити у розвиток персоналу наступні заходи:

- доцільно забезпечити участь менеджерів з персоналу у розробці перспективних;
- аналізувати попередні показники за результати діяльності актуальних проблем навчання персоналу з питань охорони праці та безпеки життєдіяльності;
- включати заходи з навчання персоналу у всі плани підприємства;
- обґрунтовувати необхідності залучення ресурсів до організації та проведення навчання;
- при плануванні заходів щодо навчання персоналу враховувати стратегію розвитку на всіх етапах життєвого циклу підприємства;
- застосовувати кількісні і якісні критерії до діяльності працівників підприємства;

- планування навчання будувати з урахуванням індивідуальних показників працівників (типи, рівні їх пізнавальної активності) з метою цілеспрямованого впливу на неї.

Працівники з високою пізнавальною активністю мають реальну готовність до навчання, вони включаються у пізнавальний процес на початку його впровадження [7]. Такі особи зберегли вміння вчитися на протязі виконання своїх обов'язків, вони готові для новацій та розвитку, тому присутність на заняттях осіб, які в цьому не зацікавлені будуть заважати їм отримати необхідні знання та навички.

Працівники з середньою пізнавальною активністю, які мають умовну готовність до навчання потребує відновлення, тому їм потрібен час для входу у процес навчання. Це може гальмувати хід, як організації навчання, так і сам процес навчання. Працівники зі зниженою пізнавальною готовністю до навчання також втратили більшу частину вміння вчитися, тому їх потрібно об'єднувати разом з працівниками з середньою пізнавальною активністю, групу де потрібен час для входження у процес навчання

Для працівники з низьким рівнем пізнавальної активності, які не володіють вмінням вчитися, тому що навчання вони проходили багато років тому (працівники з віком 45-60 років) та мали невисоку якість необхідно організувати окрему групу.

Отже, для дієвого оволодіння знаннями персоналом підприємства з питань охорони праці необхідно застосування системного і комплексного підходів до навчання, впроваджувати комплексні критерії щодо оцінки ефективності навчання, а також аналізу ступеня досягнення цілей навчання.

Своєчасне виявлення потреб у навчанні, чітке формулювання його цілей, планування у організації та контролю навчальних заходів на основі системного підходу забезпечать зростання рівня кадрового потенціалу та конкурентоспроможності його на ринку праці.

Список використаних джерел:

1. Гуменний М. В. Професійне навчання запорука підвищення конкурентоспроможності персоналу на ринку праці / М. В. Гуменний // Участь молоді у розбудові агропромислового комплексу України: 32-ї студентської науково-теоретичної конференції, 18-20 березня 2020 р., Миколаїв. – Миколаїв : МНАУ, 2020. - С. 87-90. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/7026>.

2. Попружук Р. О. Необхідні умови досягнення безпеки життєдіяльності // Актуальні проблеми життєдіяльності людини в сучасному суспільстві : тези доповідей здобувачів вищої освіти інженерно-енергетичного факультету та інших учасників освітнього процесу за результатами тематичного «круглого столу» на інженерно-енергетичному факультеті, м. Миколаїв, 18-20 листопада 2020 р. Миколаїв : Миколаївський національний аграрний університет, 2020. С. 47-49. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8141>.

3. Курепін В. М. Механізм управління безпекою вітчизняних підприємств на засадах маркетингу // Сучасний маркетинг: стратегічне управління та інноваційний розвиток : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції присвяченої до 90-чя заснування Харківського національного технічного університету сільського господарства ім. П. Василенка, 17-18 жовтня 2020 року. Харків : Харківський націо-

нальний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка, 2020. С. 154-158. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8183>.

4. В. М. Курепін. Кадрова безпека як складова частина економічної безпеки підприємств аграрного профілю // *Modern Economics*. 2020. № 24. С. 94-99. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8276>.

5. Вишняков Д. С. Запобігання професійним захворюванням і виробничому травматизму – запорука підвищення конкурентоспроможності підприємства / Д.С. Вишняков // *Участь молоді у розбудові агропромислового комплексу України: 32-ї студентської науково-теоретичної конференції, 18-20 березня 2020 р., Миколаїв. – Миколаїв : МНАУ, 2020 – С. 71 – 74.* URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/7022>.

6. Курепін В. М. Фактори формування та використання кадрового потенціалу підприємства // *Економіка, освіта, технології в контексті глобальних викликів : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, м. Черкаси, 23-24 вересня 2021 року Черкаси : Черкаський державний бізнес-коледж, 2021. С. 151-153.* URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/10092>.

7. Сміренін В. О. Кодекс законів про працю України як інструмент системи управління безпекою та здоров'ям працівників на підприємствах аграрного профілю // *Розвиток територіальних громад: правові, економічні та соціальні аспекти : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції м. Миколаїв, 23-24 червня 2021 р. Миколаїв : МНАУ, 2021. С. 88-91.* URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/9822>.

ПИТАННЯ БЕЗПЕКИ ЖИТТЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ МАЛОМОБІЛЬНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ

Фесенко О.О.,

канд. техн. наук., доцент

Одеська національна академія харчових технологій

Лисюк В.М.,

канд. техн. наук., доцент

Одеська національна академія харчових технологій

Закон України «Про внесення змін до Закону України "Про регулювання містобудівної діяльності" щодо посилення захисту осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення при здійсненні містобудівної діяльності» (2020р.) визначає поняття маломобільних груп населення як осіб, що відчують труднощі при самостійному пересуванні, одержанні послуги, необхідної інформації або при орієнтуванні у просторі, зокрема особи з інвалідністю, особи з тимчасовим порушенням здоров'я, вагітні жінки, громадяни похилого віку, особи з дитячими візками [1]. За статистикою близько 30 - 50 % українців можуть вважатись в той чи іншій мірі маломобільними. Функціональні обмеження можуть бути пов'язані з фізичними особливостями людини (інвалідність, літній вік або дитина до 7 років, нестандартні розміри тіла) або її тимчасовими станами (вагітність, хвороба, травма,

стрес). Й таким чином обмеження мобільності можуть бути постійними або тимчасовими.

Життєдіяльність такої групи населення, як правило, залежить від пристосованості навколишнього середовища до їхніх потреб та від допомоги оточуючих людей. Існують бар'єри, які заважають маломобільним людям, а саме:

- відсутній доступ до веб-сайтів (особливо для людей з вадами зору);
- важкість отримання інформації (відсутні субтитри, сурдопереклад, аудіокоментарі, написи шрифтом Брайля; дрібний, не контрастний шрифт текстів);
- складність орієнтування у зв'язку із нестачею інформації; невдало сконструйовані приміщення або предмети.

Такі бар'єри створюють серйозні проблеми для життя та діяльності маломобільних груп населення, а інколи й для особистої безпеки. Для вирішення цього питання розроблено Національну стратегію із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року, метою якої є створення фізичного, інформаційного, цифрового, соціального та громадянського, економічного та освітнього безбар'єрного середовища для всіх груп населення, особливо маломобільних [2].

В основі Стратегії лежать провідні документи: Конвенція про права осіб з інвалідністю (ратифікована Законом України від 16 грудня 2009 р.); Європейська соціальна хартія (переглянута) (ратифікована Законом України від 14 вересня 2006 р.); Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1999р.); міжнародна ініціатива «Партнерство Біарріц».

Концепція про права осіб з інвалідністю наголошує на необхідність вжити державами відповідних заходів для забезпечення доступу людей з обмеженими фізичними можливостями до фізичного середовища, транспорту, інформаційних та комунікаційних технологій та до інших об'єктів та послуг, що відкриті для громадськості. Така доступність може забезпечуватись шляхом «універсального дизайну» та «розумного пристосування».

Розглянемо в якості прикладу вимоги діючого в Україні законодавства щодо доступності закладів ресторанного бізнесу та готельних підприємств для маломобільних груп населення.

На автостоянках при закладах ресторанного господарства для особистого транспорту осіб з інвалідністю із загальної кількості місць слід виділяти за їх місткості: менше 100 місць - не менше 1 місця; від 100 до 200 місць - не менше 15 % місць; більше 250 місць - не менше 10 % місць [3].

У доступних для таких груп населення закладах ресторанного господарства при обслуговуванні офіціантами не менше 5 % кількості місць в залах повинно бути пристосовано для обслуговування відвідувачів на кріслах-колясках.

Обладнання місць, пристосованих для маломобільних груп населення, розміщують на основному поверсі, переважно першому. Шляхи руху і проходи між столиками повинні бути такими, щоб забезпечували можливість проходження таких відвідувачів у тому числі й тих, що пересуваються на кріслах-колясках, до призначених для них місць обслуговування.

У закладах ресторанного господарства і їх зонах, призначених для спеціалізованого обслуговування маломобільних відвідувачів, бажано передбачати

обслуговування офіціантами. Обідні зали мають бути розміщені тільки на першому поверсі за умови відсутності в будівлі пасажирських ліфтів. Площа таких обідніх залів визначається, виходячи з нормативу площі не менше 3 м² на місце. У закладах з самообслуговуванням рекомендується відводити до 10 % місць, але не менше одного для осіб, що пересуваються на кріслах-колясках, і сліпих з площею не менше 3 м² на кожне місце.

Відповідно повинні бути влаштовані гардеробні стойки в місцях обслуговування маломобільних груп населення пов'язаних з тривалим перебуванням відвідувачів. Так само необхідно враховувати особливі вимоги до вестибюлів, холів, аванзалів, туалетних і умивальних кімнат та інших допоміжних приміщень.

У готелях також повинні бути забезпечені зручні умови доступу і безпечного комфортного проживання для даної категорії гостей [4]. При цьому слід передбачати резерв одно- і двомісних номерів з відповідним обладнанням, шириною проходів і дверних прорізів, а також пристрої для безперешкодного пересування інвалідів по горизонтальних і вертикальних комунікаціях.

Ганки основних входів обладнуються пандусами з уклоном не більше 1:12. Ганки і пандуси з висотою верхньої позначки від землі більше 0,45 м повинні мати огорожу.

Система відчинення, фіксації і зачинення дверей центрального входу повинна забезпечувати маломобільним групам населення безпечний безперешкодний вхід до будинку готелю.

Інформація про заклад ресторанного господарства (тип, клас, форма обслуговування, доступність для маломобільних груп населення), а також меню повинні бути легко визначуваними і доступними для осіб з інвалідністю на кріслі-колясці і з вадами зору. Теж саме стосується й необхідності інформування про об'єкти готельного бізнесу. Специфічні засоби інформації для маломобільних групи населення, такі як тактильні елементи доступності, тактильні смуги, тактильні інформаційні покажчики, візуальні елементи доступності та аудіо покажчики, повинні вирішуватися у відповідності до основної дизайнерської концепції інтер'єру.

Важлива увага повинна приділятися забезпеченню пожежної безпеки будівель з урахуванням мобільності такої групи населення [5].

Місця обслуговування та (або) постійного перебування осіб з числа маломобільних груп населення розташовують на мінімально можливих відстанях від евакуаційних виходів із приміщень, з поверхів і з будівлі назовні. При цьому відстань від дверей приміщення з перебуванням таких осіб, що виходить у тупиковий коридор, до евакуаційного виходу з поверху або назовні не повинна перевищувати 15 м, в інших випадках – 30 м [5].

У залах для глядачів місця маломобільних груп населення повинні розташовуватися в окремих рядах, які виходять на самостійний шлях евакуації, що не перетинається зі шляхами евакуації іншої частини глядачів. На трибунах спортивних споруд і спортивно-видовищних будівель такі місця слід передбачати в зоні, що безпосередньо прилягає до виходу на трибуну. Посадкові місця (столи) для осіб з інвалідністю у залах закладів ресторанного господарства слід розташовувати поблизу від евакуаційного виходу, але в непрохідній зоні.

Ширина (у просвіті) ділянок евакуаційних шляхів, які використовуються люди з особливими потребами, повинна бути в межах від 0,9 м до 1,8 м. На зовнішніх відкритих сходах шляхи евакуації маломобільних груп не допускається передбачати. Пандус, як шлях евакуації з вище розташованих поверхів у будівлі або споруді, які реконструюються, повинен бути безпосередньо зв'язаний через тамбур з виходом назовні.

Несучі конструкції пандусів слід виконувати з негорючих матеріалів з межею вогнестійкості не менше ніж R60. У будівлях I ступеня вогнестійкості несучі та огорожувальні конструкції приміщень з пандусами повинні мати межу вогнестійкості не менше ніж R150 (для колон), REI150 (для стін), EI150 (для перегородок).

Якщо при проектуванні неможливо забезпечити необхідний (розрахунковий) час евакуації, то для порятунку маломобільної групи населення на шляхах евакуації необхідно розмістити пожежобезпечну зону, з якої люди можуть евакуюватися більш тривалий час або знаходитися в ній до прибуття рятувальних підрозділів.

Гранично допустима відстань від найбільш віддаленої точки приміщення з перебуванням таких груп населення до дверей у пожежобезпечну зону повинна бути в межах досяжності за необхідний час евакуації.

Площа пожежобезпечної зони розраховується на всіх осіб з інвалідністю, що залишилися на поверсі. Питома площа, що припадає на одну людину, яка рятується, за умови можливості її маневрування, повинна бути (не менше, м²/люд) для особи у кріслі колісному - 2,40; особи у кріслі колісному із супровідним - 2,65; особи з інвалідністю, що переміщується самостійно - 0,75; особи з інвалідністю, що переміщується із супровідним - 1,00.

До складу пожежобезпечної зони можна включати площу прилеглої лоджії або балкону, які відокремлені протипожежними перешкодами від інших приміщень поверху. Пожежобезпечні зони розташовують поблизу вертикальних комунікацій, відокремлюють від інших приміщень і прилеглих коридорів протипожежними перешкодами, які мають межу вогнестійкості: стіни - REI90, перекриття - REI 60 (2-го типу), протипожежні двері і вікна - EI 60 (1-го типу) [5].

Усі громадські будівлі повинні бути обладнані системою оповіщення про пожежу та керування евакуацією людей.

Приміщення і зони громадських будівель і споруд, де перебувають маломобільні групи населення, і виробничі приміщення, що мають робочі місця для осіб з інвалідністю необхідно обладнати синхронною (звуковою і світловою) сигналізацією, яку підключеною до системи оповіщення про пожежу. Для аварійної звукової сигналізації застосовують прилади, що забезпечують рівень звуку не менше ніж 15 дБА протягом 30 с, при перевищенні максимального рівня звуку в приміщенні на 5 дБА.

Окремої уваги потребує питання регулювання та захисту праці осіб з інвалідністю, яке особливо гостро стоїть в сучасних умовах. Трудова діяльність таких представників маломобільних груп регулюється Законами України «Про охорону праці», «Про реабілітацію інвалідів», «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», Кодексом законів праці про Україну [6].

Згідно з законодавством роботодавці, які використовують працю осіб з інвалідністю, зобов'язані створювати для них умови праці з врахуванням індивідуальних програм реабілітації та адаптації. Спеціальне робоче місце передбачає обладнання його спеціальним технічним оснащенням, пристосовуванням для праці особи з інвалідністю, враховуючи анатомічні дефекти та рекомендації медико-соціальної експертної комісії, професійні навички і знання працівника. А відповідно до ДБН В.2.2-40:2018 «Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення» ще на стадії проектування підприємств, установ і організацій є обов'язковим облаштування частини робочих місць для людей з інвалідністю [5]. Будівлі цих закладів повинні також мати безбар'єрний простір ззовні та всередині.

Окрім вищезазначеного, для такої категорії працюючих передбачено ряд соціальних пільг (неповний робочий день, додаткові відпустки, пільги по отриманню основних відпусток).

Вимоги щодо охорони праці вагітних жінок, які також входять до маломобільних груп населення, включають: заборону залучення їх до нічних, надурочних робіт, робіт у вихідні дні і направлення у відрядження; переведення таких жінок на легшу роботу, яка виключає вплив несприятливих виробничих факторів; зниження норм виробітку, норм обслуговування; гарантії при прийнятті на роботу і заборона звільнення; надання матеріальної допомоги тощо [6].

На сьогодні важливим є вдосконалення законодавчої бази, так як існують деякі суперечності між діючими вимогами нормативно-правових документів, що гальмує реалізацію в країні міжнародних норм. З метою прискорення формування безбар'єрного простору, доступної інфраструктури для маломобільних груп населення необхідно вирішувати наступні завдання: посилити відповідальність проектувальників, підрядників і власників зданих в експлуатацію об'єктів за створення комплексної доступності для людей з обмеженими можливостями; створити умови для отримання такою категорією населення інформації щодо доступності об'єктів інфраструктури (інформаційні покажчики на об'єктах, електронні мапи доступності міст); розвивати транспортну та вуличну інфраструктуру (забезпеченість спеціально обладнаними транспортними засобами, архітектурна реконструкція вулиць); активізувати моніторинг і контроль з боку органів державної влади та громадський контроль за реалізацією державної політики в цій сфері. Окремою задачею стоїть якісна підготовка спеціалістів в галузі будівництва, архітектури, транспорту, інженерно-технічних спеціальностей, готельно-ресторанної справи, виробництва медіапродукції в напрямку вміння створювати ними в своїй професійній діяльності безпечний безбар'єрний простір для маломобільних груп.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про внесення змін до Закону України "Про регулювання містобудівної діяльності». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/473-20#Text>

2. Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року. Розпорядження Кабміну України від 12.04.2021р.

№366-р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text>

3. ДБН В.2.2-25:2009 Підприємства харчування (заклади ресторанного господарства). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://dbn.co.ua/>

4. ДБН В.2.2-20:2008. Будинки і споруди. Готелі. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://dbn.co.ua/>

5. ДБН В.2.2-40:2018. Будинки і споруди. Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://dnop.com.ua/>

6. Закон України «Про охорону праці». [Електронний ресурс]. Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12#Text>

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ Й БЕЗПЕКИ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ

Проценко В.С.,

здобувач вищої освіти спеціальності 121

«Інженерія програмного забезпечення»,

Національний університет кораблебудування

імені адмірала Макарова

Савіна О.Ю.,

канд.техн. наук, доцент

кафедри техногенної та цивільної безпеки

Національний університет кораблебудування

імені адмірала Макарова

Найвища цінність кожного батька та матері це їх діти. Проте з кожним роком збільшується кількість чинників, які негативно впливають на їх подальший розвиток, життя та здоров'я. Здебільшого ці чинники оточують їх повсюди, а саме: науково-технічний прогрес, діяльність інших людей, її необачне поводження з природою.

Під безпекою життєдіяльності слід розуміти характеристику існування молоді в певному місті її перебування, що відображає збалансованість між впливом чинників, які загрожують їх життю або здоров'ю, та таких, що запобігають негативним наслідкам цієї життєдіяльності [1].

Одним з найважливіших чинників безпеки життєдіяльності дитини є її здоров'я. Сьогодні науковці вирізняють нерозривні складники здоров'я людини: фізичне, психічне, духовне й соціальне здоров'я.

Фізичне здоров'я розглядає організм людини як біологічну систему: органи і системи життєзабезпечення, їхні функції та здоровий стан, фізична діяльність та біохімічні процеси; гігієна тіла, рухова активність, здорове харчування, генетичне і репродуктивне здоров'я, профілактика хвороб, фізичний розвиток.

Психічне здоров'я це позитивні емоції, воля, самосвідомість, виховання, мотивації, стреси, психотравми, психологічні можливості дитини, запобігання поганим звичкам, формування навичок і позитивних емоційних звичок.

Духовне здоров'я розглядається в системі загальнолюдських цінностей, ідеал здорової людини, традиції культури здоров'я українського народу, розвиток позитивних духовних рис, духовні цінності й засоби розвитку духовності.

Соціальне здоров'я – соціальні потреби та інтереси, етика родинних зв'язків, наслідки антисоціального ставлення до довкілля, соціальне забезпечення життєво важливих потреб, соціальна адаптація, здоров'я нації, право і здоров'я, шкідливий вплив наркотичних речовин, запобігання хворобам, що передаються статевим шляхом, формування потреби вести здоровий спосіб життя [1].

Теорія формування здорового способу життя дитини ґрунтується на кількох основних ідеях, з яких складається певна ідеологія [2]:

- по-перше, це ідея пріоритету цінності здоров'я в світоглядній системі цінностей людини;

- по-друге, це розуміння здоров'я не тільки як стану відсутності захворювань, або фізичних вад, а ширше – як стану повного благополуччя;

- по-третє, це ідея цілісного розуміння здоров'я як феномена, що невід'ємно поєднує його чотири сфери фізичну, психічну, соціальну й духовну;

- четверта ідея полягає в тому, що відповідальність за своє здоров'я несе передусім сама людина, хоча й держава, і суспільство теж несуть відповідальність за здоров'я населення, насамперед дітей (це закріплено в законодавчо-нормативних актах України).

За даними профілактичного медичного обстеження, стан здоров'я дітей щороку погіршується, збільшується кількість учнів з хворобами опорно-рухової, серцево-судинної, дихальної, ендокринної систем [3].

Критичні зміни в рівні здоров'я й фізичного розвитку дітей та учнівської молоді відбувається внаслідок зниження рухової активності в у мовах зростання (до 72 %) навчального часу [3]. За даними досліджень науковців, психоемоційне напруження процесу навчання, впровадження комп'ютерних технологій у повсякденний побут, несприятливі екологічні умови та зростання антисоціальних проявів серед молоді, висувають першочергове завдання перед педагогічною громадськістю – збереження та зміцнення учнівської та студентської молоді, формування в них навичок здорового способу життя.

До чинників шкільного життя, які руйнівні впливають на здоров'я дітей можна віднести [1]:

Перший чинник - це інструктивно-програмні методики. Увесь навчальний процес спрямований на закріпачення дитячого організму в режимі постійного сидіння. За такого психомоторного закріпачення дитина в початковій школі вже через 10-15 хв. відчуває нервово-психічні навантаження, що спричинюють ранню стенокардію, короткозорість та сколіоз. У неї пригнічується і паралізується загальний тонус організму.

Другий чинник, згубний для здоров'я, - закриті приміщення, обмежений простір, заповнені одноманітними, штучно створеними елементами. При цьому пригнічується емоційна сфера дітей, пригнічується імунітет, не реалізується їхня генетична програма.

Третій чинник – словесно-інформаційний, вербальний принцип побудови навчального процесу. Книжкове вивчення життя передбачає некритичне сприйняття

готової інформації. При цьому пригнічується творчість, закладена в дітях природою, вони не можуть самостійно мислити і міркувати.

Четвертий чинник це методики що лежать в основі навчального процесу, і руйнують цілісне сприйняття світу. Це надмірне захоплення методиками «інтелектуального» розвитку на шкоду чуттєвому, емоційно-образному. Навчання дітей у дитячому садку комп'ютерним умінням призводить до «шизоїдної інтоксикації» свідомості. Реальний світ у дитині замінюється штучним, віртуальним, що спричинює розпад найважливішої психічної функції - уяви. І як наслідок - раннє формування шизоїдно-психічної конституції.

Додатково до всіх цих чинників в останнє десятиріччя в школу увійшли здоров'я руйнівні інновації:

- заміна парт на столи, що призвело до ранньої втрати зору і порушень постави;
- заміна каліграфічного письма ручкою з пером на безвідривне письмо кульковою, у зв'язку з чим зросли стомлюваність, неврівноваженість, агресія;
- заміна електролампового освітлення на високоякісне люмінесцентне, що притлумлює внутрішні біоритми дитини, впливає на ритми головного мозку; після запровадження предмета «Інформатика» додалося й випромінювання від дисплеїв і комп'ютерів;
- скорочення або вилучення зі школи уроків праці: школа випускає безруких, безвільних людей, які не вміють продуктивно працювати і цінувати свою й чужу працю, а тому – морально неповноцінних;
- заміна шестиденного навчального тижня на п'ятиденний, що призвело до додаткового навантаження;
- нескінченні зміни змісту освіти та навчальних планів, результати «інновації» несхвалюють медики [1].

У результаті сукупної дії всіх описаних умов та чинників шкільного життя в дітей виникають неврози, психосоматичні та вегетативні розлади внутрішніх органів, зокрема серця.

Саме тому потрібна система соціальної підтримки здорового та безпечного способу життя в навчальних закладах з дотриманням сприятливих умов розвитку особистості дитини, її безпеки в навчальному закладі, а саме:

- пробудження її творчих можливостей;
- удосконалення природних здібностей;
- гуманізації способу мислення дитини;
- зростання її інтелектуального розвитку;
- забезпечення здорового розвитку дитини.

Сучасна школа, як мікромодель зовнішнього соціуму має бути побудована на справжньому інтересі й повазі до дитини й надавати кожній дитині допомогу в пошуку особистого життєвого шляху в суспільстві, формуванні, закріпленні соціального досвіду, взаємодії, зберігаючи при цьому її психофізичне здоров'я [2]. А сама дитина має навчитися не тільки писати, читати, рахувати, а й формувати культуру повсякденної безпечної життєдіяльності; вчитися берегти своє здоров'я; знати орієнтири в нормальному стані людини; вести здоровий спосіб життя; активно займатися фізичною культурою; дотримуватися гігієнічних норм; раціонально харчу-

ватися; загартовуватись; уміти управляти своїми почуттями, настроєм, жити в ладу з довкіллям; усвідомлювати переваги підтримки свого організму в нормальному стані та страшних наслідків шкідливих звичок.

Означені компоненти мають бути складовими змісту освіти дитини в сім'ї, навчальному закладі, соціумі. Таке навчання й виховання, упровадження цілісної системи соціальної підтримки здорового та безпечного способу життя має забезпечити:

- можливості та засоби його зміцнення;
- ефективні методики організації змістовного довкілля, спрямованого на формування в дитини фізичного, психічного, соціального та духовного здоров'я;
- удосконалення фізичної та психічної підготовки до ведення активного тривалого життя та професійної діяльності.

Підсумовуючи все вище написане, можна сказати, що безпека дітей та молоді це дуже важливо адже діти це майбутнє нашої держави в цілому, то потрібно дбати аби їх безпеці та розвитку нічого не загрожувало.

Список використаних джерел:

1. Основні складові здоров'я: фізична, соціальна, психічна, духовна.
URL:<https://disted.edu.vn.ua/courses/learn/2251>.
2. Безпека життєдіяльності – важливий аспект навчально-виховного процесу в ЗДО.
URL: http://vasyscheve-dnz.edu.kh.ua/bezpeka_zhittyediyalnosti-vazhlij_aspekt_navchaljno-vihovnogo_procesu_v_dnz/
3. Як створити безпеку повсякденної життєдіяльності в навчальному закладі?
URL:<https://www.vinrda.gov.ua/bilshe/tsyvilnyi-zakhyst/2013-07-12-05-52-57>

ПРОБЛЕМА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ У МЕДИЧНІЙ СФЕРІ

Дюжев Д.В.,

канд. філос. наук, доцент

Донецький інститут ринку та соціальної політики

"Найвищою соціальною цінністю в Україні" визнаються "людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека" (відповідно до статті 3 Конституції України). На ступінь безпеки людини у сфері охорони здоров'я впливають соціальні, економічні, технологічні, психологічні, екологічні та інші особливості суспільного розвитку. Право людини на медичну допомогу і охорону здоров'я пов'язане з дотриманням низки умов, важливу роль серед яких у сучасному світі набуває інформаційна безпека. Особливої уваги вимагає питання використання у медичній сфері інформаційних методів і технологій, що здатні впливати на можливість захисту життя, здоров'я, безпеки, свободи та інших прав людини.

Актуальність даної тематики визначається необхідністю всебічного наукового дослідження питань дотримання і захисту медичних прав людини. Метою статті є розгляд питання правового регулювання інформаційної безпеки в медичній сфері.

Вивченню питання інформаційної безпеки у сфері охорони здоров'я сприяють досягнення юриспруденції, медицини, філософії, психології, лінгвістики, кібернетики, педагогіки, історії, політології, культурології та інших наук. Окремі аспекти інформаційного впливу на людину досліджували Гіппократ, Сократ, Платон, Арістотель, Аврелій Августин, К. Гален, Ібн Сіна, М. Маймонід, Ф. Бекон, І. Бентам, С. П. Боткін, В. І. Вернадський, З. Фрейд, Н. Вінер, К. Леві-Стросс, Г. Шиллер, Д. Белл, Д. Тапскотт, Д. Карнегі та інші. Важливе значення з дослідження питань регулювання прав людини в медичній сфері мають праці вітчизняних науковців (Сенюта І. Я., Стеценко В. Ю., Стеценко С. Г., Третьяков В. М., Шумракова-Карагодіна Л. П. та інші).

У сучасному суспільстві посилюється всебічний інформаційно-технологічний вплив на існування людини. Інформаційні відносини у сфері охорони здоров'я можуть стосуватися питань: використання інформаційних методів і технологій у медичній діяльності; документування і захист медичної інформації; доступ до медичної інформації; інформаційний вплив на свідомість і організм людини; збереження лікарської таємниці; реклама лікарських засобів тощо.

Одним з основних питань наукового дослідження в рамках медичного права є нормативно-правове забезпечення прав людини у сфері медичної діяльності [1;с.52].

Конституція України визначає право людини на "охорону здоров'я" і "медичну допомогу" (стаття 49). Питання інформаційної безпеки у сфері охорони здоров'я пов'язані з дотриманням конституційних прав людини на: повагу до гідності (стаття 28); особисту недоторканість (стаття 29); таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції (стаття 31); недопущення збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди (стаття 32); свободу думки і слова (стаття 34); звернення (стаття 40); доступ до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту (стаття 50); освіти (стаття 53) та інші.

Загальні норми у медичній сфері містять Основи законодавства України про охорону здоров'я. Окремі питання щодо інформаційних відносин у сфері охорони здоров'я регулюються Цивільним кодексом України, Сімейним кодексом України, Кримінальним кодексом України, Кримінальним процесуальним кодексом України, Кодексом цивільного захисту України, Кодексом законів про працю України, Законами України "Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення", "Про екстрену медичну допомогу", "Про захист населення від інфекційних хвороб", "Про психіатричну допомогу", "Про лікарські засоби", "Про інформацію", "Про захист персональних даних", "Про звернення громадян" та іншими.

Законодавство регулює право людини на:

- отримання достовірної, своєчасної і повної інформації про стан свого здоров'я (у тому числі на ознайомлення з відповідними медичними документами), включаючи фактори ризику та їх ступінь;

- таємницю про стан свого здоров'я, факт звернення за медичною допомогою, діагноз, методи лікування, відомості, одержані при медичному обстеженні;

- інформовану і вільну згоду на медичне втручання, застосування методів діагностики, профілактики, лікування;

- використання доступних засобів телемедицини;
- оскарження неправомірних рішень і дій працівників, закладів та органів охорони здоров'я тощо.

Інформаційна безпека є важливою у медичній сфері. Від наявності повної і достовірної інформації про стан здоров'я пацієнта залежить діагностика, процес і результат лікування. Певну роль відіграє встановлення психологічної комунікації між лікарем і пацієнтом. Медичні працівники зобов'язані дотримувати вимог професійної етики і деонтології, зберігати лікарську таємницю. "Клятва лікаря", яку мають приймати випускники медичних вищих навчальних закладів України, передбачає прийняття низки обов'язків інформаційного характеру. Головним у медичній сфері визнається правило: "Не зашкодь!"

Науково-технічний розвиток створює нові умови у сфері охорони здоров'я: впровадження інформаційно-технічних засобів для діагностики, профілактики, лікування; фіксування і зберігання медичної інформації у інформаційно-комп'ютерних системах і мережах; вплив інформаційних технологій на свідомість і організм людини тощо.

Завдяки розвитку і поширенню інформаційно-комунікаційних технологій стає доступним дистанційне здійснення медичної діяльності. Телемедицина являє собою комплекс дій, технологій та заходів, що застосовуються під час надання медичної допомоги з використанням засобів дистанційного зв'язку для обміну інформацією в електронній формі (шляхом передачі електронних повідомлень, проведення відеоконференцій тощо). Використання телемедицини створює можливість забезпечення пацієнту своєчасного доступу до медичної допомоги належної якості (у тому числі якщо відстань і час є критичними чинниками її надання).

Основи законодавства України з охорони здоров'я визначають особливі умови застосування деяких засобів у медичній сфері: гіпнозу, навіювання, інших методів психологічного і психотерапевтичного впливу (ст. 32); нових методів профілактики, діагностики, лікування (ст. 44); медико-біологічних експериментів на людях (ст. 45) та інших. Разом з тим, актуалізується питання забезпечення інформаційної безпеки у сфері охорони здоров'я.

Дії і слова медичного працівника здатні впливати на стан здоров'я пацієнта. Відомий вислів стверджує, що "слово лікує і слово ранить". Порушення вимог медичної етики не виключає настання негативних наслідків. Можливі випадки ятрогенії внаслідок неправильного інформаційного впливу (дії чи слова) медичного працівника на пацієнта.

За умов сучасного інформаційно-технічного розвитку виникає низка питань щодо реалізації прав людини у сфері охорони здоров'я:

- технічне забезпечення дистанційного інформаційного обміну в медицині, що потребує наявності: комп'ютерного обладнання; доступу до інформаційно-комунікаційних мереж; енергозабезпечення; знань і навичок користування комп'ютерною технікою тощо;
- отримання корисної інформації медичного характеру, якому перешкоджає: величезний обсяг різноманітної інформаційної маси у комп'ютерній мережі; багато

зайвих відомостей невизначеного ступеню достовірності; труднощі пошуку, вибору, вивчення і перевірки потрібних даних тощо;

- збереження медичної інформації стає важливим через: недостатній рівень захищеності даних у інформаційно-комунікаційних мережах; технічну можливість несанкціонованого доступу до конфіденційної інформації, розповсюдження шкідливої інформації тощо;

- вплив сучасних інформаційних засобів на фізичний і психологічний стан людини: дія комп'ютерних приладів на органи зору, серцево-судинної і нервової системи; можливість формування психологічної залежності користувачів від комп'ютерної комунікації; велика кількість повідомлень, негативних за змістом і формою викладення; зменшення навичок безпосереднього спілкування тощо.

Не виключена можливість використання інформаційних методів і технологій з метою маніпулятивного впливу на ступінь усвідомлення і добровільності поведінки пацієнта (надання згоди на медичне втручання, вибір лікувальних методик, замовлення певних медичних послуг, вибір і придбання лікарських засобів тощо).

Всебічного попереднього дослідження потребують деякі ідеї з удосконалення охорони здоров'я шляхом використання інформаційних технологій і методів: фіксування на тілі людини інформаційно-технічних пристроїв з можливістю керування фізичними і психічними процесами; впровадження обов'язкового розміщення медичної документації в мережевих базах даних без попереднього забезпечення їх ефективного захисту; впливу на стан здоров'я людини за допомогою інформаційних методів (нейролінгвістичне програмування, гіпноз, звук, зображення, запах тощо); застосування інформаційно-технічних засобів для спостереження і контролю за поведінкою пацієнта тощо.

Негативний вплив на інформаційні процеси у сфері охорони здоров'я спричиняє пандемія коронавірусної інфекції. Через зменшення можливостей повноцінного соціального спілкування процеси комунікації переходять у віртуальну сферу комп'ютерних мереж.

Загальне впровадження інформаційно-комп'ютерних технологій зменшує потребу безпосереднього спілкування. Популярним способом проведення часу сучасної молоді стають соціальні мережі і дистанційні ігри. Через переваги, які надає інформаційне мережеве середовище, зменшується необхідність розвитку навичок соціального спілкування, пам'яті, самостійного мислення, здатності до критичного аналізу отриманих повідомлень. Віртуальне середовище починає сприйматися більш реальним і значущим за навколишній світ. Зловживання засобами комп'ютерної комунікації може потягти негативні наслідки для психологічного розвитку і здоров'я людини. Формулюється уявлення про "інформаційні неврози". Задумкою дослідників, "можна виділити в окрему групу захворювання, що викликані сигнальним, тобто інформаційним, значенням подразника" [2; 9].

Окремої уваги заслуговують проблемні питання інформаційно-комунікаційного характеру у сфері охорони здоров'я в умовах конфлікту: тривала емоційно-психологічна напруга через інформаційний тиск надзвичайних обставин воєнного, соціального, економічного, екологічного характеру; недостатність можливостей доступу до інформаційних засобів (радіо, телебачення, Інтернет), неналежна якість

функціонування мобільного зв'язку, відсутність умов для впровадження телемедицини і неможливість отримання офіційних медичних документів в окремих районах Донецької та Луганської областей тощо [3; 212].

Питання правового забезпечення інформаційної безпеки здоров'я людини є многоплановим і стосується різних сторін суспільного життя. При вирішенні проблем у сфері охорони здоров'я доцільно враховувати не лише суто медичні, а й інші супутні аспекти (юридичні, економічні, соціальні, освітні, виховні, етичні тощо).

Слід визнати за необхідне подальше вдосконалення правового регулювання відносин з інформаційної безпеки у сфері медицини. Врегулювання потребує: захист здоров'я людини від негативного інформаційного впливу; безпека використання інформаційних методів і технологій у медичній діяльності; забезпечення захисту медичної інформації в телекомунікаційних системах і мережах та інші. Пропонується прийняття Медичного і Інформаційного кодексів, що мають містити розділи з відповідних питань.

Філософсько-правовий аналіз питання щодо правового регулювання інформаційної безпеки в сфері охорони здоров'я дозволяє зробити низку висновків. Нормативно-правове регулювання інформаційних відносин є важливим чинником забезпечення прав людини з охорони здоров'я. Ефективність використання досягнень науково-технічного прогресу у медичній сфері залежить від стану вирішення соціальних, економічних, психологічних та інших питань. Впровадженню нових інформаційних методів і технологій має передувати належна перевірка для попередження можливого негативного впливу. Особливої уваги вимагає впровадження у медичній сфері інформаційних методів, що здатні обмежити можливість захисту життя, здоров'я, безпеки, свободи та інших прав людини. Законодавство потребує вдосконалення з питань інформаційної безпеки громадян за умов сучасного світу.

Список використаних джерел:

1. Стеценко С. Г., Стеценко В. Ю., Сенюта І. Я. Медичне право України: підручник / За загальною редакцією д. ю. н., професора С. Г. Стеценка. - К.: Всеукраїнська асоціація видавців "Правова єдність", 2008. - 507 с.
2. Свядош А. М. Неврозы (руководство для врачей). - С. - Пб. : Питер Ком, 1998. – 448 с.
3. Дюжев Д. В. Актуальні питання забезпечення медичних прав людини в умовах конфлікту на сході України" // Матеріали Всеукраїнської наукової конференції "Українство : динаміка сенсів і вимірів національного буття". Донецький юридичний інститут МВС України, м. Кривий Ріг, 08.11.2019 р., - с. 208 - 212.
4. Дюжев Д. В. Проблема защиты сознания человеку от информационного воздействия // Наука. Религия. Суспільство. – Донецьк: 2007. - № 1. - С. 90 - 95.
5. Ковальова О. М., Сафаргаліна-Корнілова Н. А., Герасимчук Н. М. Деонтологія в медицині : підручник. - Харків, 2014. – 258 с.

БЕЗПЕКА НАДАННЯ ПОСЛУГ У ТУРИСТИЧНІЙ ГАЛУЗІ

Сушло С.Т.,

доцент, член АсМАП

(Асоціація Міжнародних автомобільних перевезень)

Національний транспортний університет

Хорькова Г.В.,

старший викладач

Національний транспортний університет

Стратегія сучасного стану розвитку суспільства вимагає і передбачає величезний обмін інформацією (досвідом) щодо актуально важливих питань безпеки життя і діяльності людини. Одним із перспективних, дієвих і цікавих шляхів, отримання інформації є туризм. Звичайно, питання безпеки кожного учасника туризму набуває глобального значення, оскільки туристичні потоки людей і пов'язаний з ними бізнес, набувають планетарного масштабу. Практика показує, щов більшості випадків цей напрямок діяльності є прибутковим. Але сьогоднішня соціально-економічна ситуація у світі має багато негараздів які супроводжуються різноманітними ризиками небезпеки, що важливо враховувати, організовуючи туристичні подорожі.

Напрямок туристичної діяльності має вагому складову у розвитку соціально-економічної стратегії держави, спрямованої на формування освітнього і культурного рівня життєдіяльності громадян, а також, сприяє набуттю прогресивного життєвого досвіду, відновленню життєвих сил людини і раціональному використанню вільного часу.

Туризм нині є одним із найбільш динамічно розвиваючих напрямків діяльності у міжнародних, міждержавних стосунках щодо надання послуг. Майже всі країни входять у міжнародний туристичний ринок, але розподіл туристичних потоків проходить нерівномірно у зв'язку з різним рівнем соціально-економічного розвитку країн і, як наслідок цього, різним рівнем безпеки надання послуг у туристичній галузі. Варто знати найбільш вагомні фактори туризму, які сприятимуть його розвитку. На погляд і досвід авторів, до них можна віднести: конкуренцію, інформаційні технології, безпеку авто та авіаперевезень, тур операторські послуги, політичні і соціальні обставини та ситуації у майбутній країні перебування, та ін. Варто постійно дбати про підвищення рівня превентивної безпеки, що відносяться до їхньої діяльності самостійно, без державної підтримки. На сьогодні заходи з підвищення безпеки у туристичній галузі в нашій країні мають два основних напрями:

- по-перше, забезпечення комплексних питань безпеки;
- по-друге, безпосередня організація елементів превентивної безпеки туристів.

Аналіз останніх публікацій, щодо питань превентивної безпеки туризму присвячено достатньо уваги [1, 2]. Умовно їх можна поділити на такі групи, за аспектами дослідження та колом важливих питань: сутність безпеки туризму та ризиків впливу; механізми, що забезпечують належний рівень безпеки; нормативні й законодавчі акти різних країн та міжнародних організацій. Для прикладу варто навести те, що нині глобальною проблемою у світі є епідемія тяжких захворювань від COVID-19, тероризм, шахрайство та ін. Для мандрівників найризикованішим може бути, пере-

бування у небезпечному для життя, відпочинку та здоров'я регіоні у невизначений час. Адже, на сьогодні, жодна країна не захищена від тероризму та інших негативних проявів небезпеки, пов'язаних із ними, навіть, катастроф, що може спричинити значні економічні втрати доходів у туристичній галузі.

До соціально-економічних чинників, які впливають на розвиток туризму, належать: підвищення рівня освіти, рівня культури та естетичних потреб населення. Для ефективного функціонування і динамічного розвитку сфери туризму важливо втілювати досконалу і ефективну систему її безпеки. Особливої актуальності це питання набуває в умовах глобалізації, яка всебічно впливає на міжнародну та національну безпеку. Туризм, як жодна інша галузь, схильний до впливу неринкових чинників а саме: військових конфліктів, природних катаклізмів, епідемій, шахрайству тощо. Глобалізація ризиків негативно впливає на кон'юнктуру ринку туристичних послуг. Водночас глобалізація може мати не лише політико-правовий, а й соціально-економічний та культурно інформаційний аспекти розвитку суспільства.

Варто проводити аналіз прибутковості туристичного бізнесу та підвищення рівня безпеки учасників цих програм, так короткотермінові (до одного року) витрати на безпеку учасників, розраховуються за формулою:

$$B = C_o + K_o, \quad (1)$$

де: B – загальні витрати (вкладення) на покращення безпеки учасників туризму;

C_o – поточні (експлуатаційні) витрати на безпеку туризму;

K_o – капітальні вкладення на превентивну безпеку туристичних програм.

Показник ефективності витрат підприємства на заходи з безпеки, розраховується за виразом:

$$E = E_p / B, \quad (2)$$

де: E_p – річна економія від поліпшення умов превентивної безпеки на підприємстві (прибуток або зменшення збитків);

B – загальні витрати (вкладення) на покращення безпеки учасників туризму.

Експерти Всесвітньої туристської організації пропонують такі шляхи розв'язання проблем: розробка та впровадження у життя норм безпеки подорожей та місць перебування туристів; інформування й просвітницька робота громадськості; створення інституційних рамок для розв'язання проблем, пов'язаних із безпекою туристів, зокрема в екстремальних ситуаціях; запобігання новим чинникам біологічного ураження, міжнародна співпраця на різних рівнях.

Безпека туристів та висока якість їх обслуговування неможливі без урахування громадських й інших національних інтересів, а також особливостей навколишнього середовища. Місцеві органи влади й управління визначають перелік правил та постанов, котрі повинні виконувати адміністративні органи, що працюють у сфері охорони здоров'я, правопорядку, транспорту, охорони довкілля тощо. Важлива роль тут належить і туристичним фірмам, які повинні виконувати вимоги правил безпеки, організуючі такі подорожі.

З метою організації високого рівня заходів превентивної безпеки туризму на сьогодні, активно працюють міжнародні організації, а саме: Міжнародна організація праці; Всесвітня організація охорони здоров'я; Організація Об'єднаних Націй; Міжна-

родна організація цивільної авіації; Міжнародна морська організація; Асоціація міжнародних автомобільних перевезень (членом якої є один із авторів) та ін.

Всесвітня організація охорони здоров'я визначає «Вимоги щодо щеплення при поїзді за кордон», вона розробила також «Міжнародні медико-санітарні правила». За чинним законодавством України суб'єкти туристичної галузі з метою забезпечення безпеки туристів зобов'язані: інформувати туристів про можливі ризики небезпеки під час подорожі, про виконання загальнообов'язкових вимог та запобіжних чи превентивних (попереджувальних) заходів (медичних щеплень тощо); створювати безпечні умови в місцях надання туристичних послуг, забезпечувати належне облаштування трас походів, прогулянок, екскурсій тощо; виконувати спеціальні вимоги з безпеки під час надання туристичних послуг із підвищеним ризиком небезпеки і особливо в сучасний період інтенсивного захворювання від всесвітньої пандемії COVID-19, тощо.

Особи, які організують експлуатацію туристичних послуг, зобов'язані забезпечувати виконання туристами вимог з охорони довкілля та культурної спадщини, а також вживати заходів із мінімізації або припинення шкідливого впливу на довкілля й соціально-культурне середовище та компенсувати завдані при цьому збитки. Держава забезпечує захист законних прав та інтересів іноземних туристів відповідно до законодавства та міжнародних договорів України і гарантує захист законних прав та інтересів громадян України, які подорожують за кордоном [3]. В Україні відпрацьовано механізм страхування туристів: медичне – від нещасного випадку, а також страхування цивільної відповідальності та транспортних засобів [4]. Страховиками визнаються юридичні особи, створені у формі акціонерних товариств або товариств з додатковою відповідальністю згідно із Законом України "Про господарські товариства" з урахуванням особливостей, передбачених цим Законом, а також, ті хто одержали у встановленому порядку ліцензію на здійснення страхової діяльності. Страхова діяльність в Україні здійснюється тільки страховиками-резидентами України.

Водночас, на сьогодні не в повній мірі врегульовано питання фінансування заходів під час евакуації туристів із районів стихійного лиха, військових конфліктів (гарячих точок), терористичних актів. Такі заходи фінансують зазвичай із державного бюджету та за рахунок благодійної допомоги міжнародних організацій і приватних осіб.

Світове співтовариство дедалі більше уваги приділяє забезпеченню достатніх фінансових ресурсів для проведення превентивних заходів із запобігання ризиків у сфері туризму, а також для фінансування та урегулювання збитків. У розвинутих країнах створюють відповідні страхові антитерористичні пули, фінансові резерви на випадок катастроф, діють також системи попередження надзвичайних ситуацій, системи превентивної безпеки.

Українські страхові компанії перебувають на стадії осмислення нинішніх світових та національних тенденцій щодо ризиків у туристичній галузі, які формуються за підвищеної політичної та соціальної напруженості в окремих регіонах, а також у період активізації природних катаклізмів та техногенних аварій, на зразок ЧАЕС. У такій ситуації доречна ініціатива саморегулювальних органів, наприклад, Ліги страхо-

вих організацій України, відповідних міністерств та відомств, які могли б розробити нормативні та законодавчі акти, а надалі забезпечити контроль за їх виконанням.

Отже, у сфері туризму діє значна кількість нормативно-правових актів. За останні роки були внесені зміни, які раніше діяли в законодавстві цієї сфери. Але, враховуючи складнощі, які було розглянуто, їх постійну динаміку, варто зробити висновки про необхідність подальшого вдосконалення правового регулювання у сфері туризму та його безпеки.

Список використаних джерел:

1. Козинець В. Безпека життєдіяльності у сфері туризму : навч. посіб./ В. Козинець; Київ. ун-т туризму, економіки і права. – К. : Кондор, 2006. – 575 с.
2. Маринин М. М. Туристські формальності і безпека в туризмі / М. М. Маринин. – М. : Фінанси і статистика, 2004. – 144 с.
3. Фокін С. П. Транспортування туристів спеціалізованими організаціями під час виникнення надзвичайних ситуацій / С. П. Фокін // Взаємодія транспорту і туризму: тенденції, проблеми, перспективи : зб. наук. пр. – К. : Принт-центр, 2012. – С. 174 – 177.
4. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про туризм» від 18 листопада 2003 р. № 1282-IV.
5. ГОСТ 28681.3-95 Межгосударственный стандарт. Туристско-экскурсионное обслуживание. Требования по обеспечению безопасности туристов и экскурсантов. Дата введения в Украине 1997. 01. 01 //
6. Уніфіковані технології готельних послуг: навч. пос. / за ред. проф. В. К. Федорченка, Л. Г. Лук'янова, Т. Т. Дорошенко, І. М. Мініч. – К. : Вища шк., 2001. – 237 с.

СТРАЙК, ЯК ОСНОВНА ФОРМА БОРОТЬБИ РОБІТНИКІВ УКРАЇНИ В ОСТАННІЙ ЧВЕРТІ ХІХ СТОЛІТТЯ

Мазур В.Є.,

*здобувач вищої освіти спеціальності 141 «Електроенергетика,
електротехніка та електромеханіка»,
Миколаївський національний аграрний університет*

Буржуазні реформи 60-70-х років ХІХ ст. призвели до різкого зростання промислового виробництва, як наслідок в Україні з нечисельної групи населення, професійні робітники перетворилися на один з найбільших суспільних класів. Помітне пожвавлення фабрично-заводської промисловості помітно поліпшило пожвавлення в економіці. Але з підприємств, які утворювалися, більшість становили дрібні, на яких було зайнято по 5 робітників. Попереду були борошномельна, лісопильна, нафтова галузі, де до середини 90-х рр. завершився промисловий переворот.

Почали розвиватися металообробна та машинобудівна промисловість, але на низькому технічному рівні. Продовжувався розвиток промисловості, пов'язаної з переробкою продуктів сільського господарства (винокурні, гуральні, цукрові заводи,

тютюнові фабрики, борошномельні, пивоварні підприємства). Проте Україна залишалася землеробською. У сільському господарстві почали застосовувати нову техніку, вирощувати нові культури, використовувати вільнонайману працю, розвивати торговельно-виробничий сектор та зернове господарство.

Переpletення капіталістичної та напівфеодальної форм експлуатації тяжко відбивалось на становищі робітників фабрично-заводської промисловості, селян і сільськогосподарських робітників, робочий день яких тривав 14 - 16, а іноді й більше годин [1]. Грошову заробітну плату поміщики та орендарі повсюдно заміняли - частково або повністю - натуральною, за якою завжди крилася неоплачена частина роботи. Однією з головних причин зубожіння селянства були податки, за несвоєчасну сплату яких тисячі селянських господарств продавалися з аукціону. Крім державних, селяни платили ще крайові, місцеві та громадські податки.

Слаборозвинена промисловість не могла повністю забезпечити працюючих у промисловості та сільське населення України. Економіка розвивалася дуже повільно, не втрачаючи рис аграрно-сировинного напрямку для країн Заходу, а населення зазнавало важкого соціального, економічного гніту.

Становище робітників було важким. Тривалість робочого дня, розмір заробітної плати та інші умови праці цілком залежали від підприємців. Тривалість робочого дня лише для дітей 10 - 14 та 14 - 16 років, хоч і було встановлено на межі 10 і 12 годин, але власники підприємств не завжди дотримувалися цих обмежень [1]. Такі норми стосувалися лише фабрично-заводського виробництва і не поширювалися на ремісничі та селянські. Робочий день працюючих за нормами законів того часу складав 11- ти годин, але насправді він тривав 12 і більше годин. Жіноча та дитяча праця оплачувалась, зазвичай, наполовину нижче за чоловічу.

Такі умови спонукали до розвитку робітничого руху та появою соціальних реформаторів того часу [2]. Але робітничий рух на українських землях розвивався дуже слабо, оскільки законодавство того часу забороняло створення робітничих організацій і проведення страйків.

З 70-х рр. XIX ст. почалася активна революційна боротьба робітників. 24 січня 1870 р. 100 львівських друкарів оголосили страйк, який тривав сім днів і закінчився успішно: власники друкарень змушені були піти на підвищення зарплати і скорочення робочого дня [1]. Це був перший організований виступ робітників на західноукраїнських землях. У листопаді 1870 і січні 1871 р. відбулися нові заворушення друкарів. Слідом за ними розгорнули боротьбу пекарі, кравці, колісники, лимарі.

На початковому етапі робітничого руху страйкували переважно робітники ремісничих майстерень і дрібних підприємств: фабрично-заводська промисловість зростала повільно. Виступи робітників мали економічний характер, були локальними та стихійними. З самого початку робітничий рух розвивався як інтернаціональний.

Страйк застосовувався як надзвичайний (коли всі інші можливості вичерпано) засіб вирішення колективного трудового спору (конфлікту) у зв'язку з відмовою власника або вповноваженого ним органу (представника) задовольнити вимоги найманих працівників (уповноваженого ними органу).

На рубежі 70 - 80-х рр. поряд зі страйками робітники проводили демонстрації, збори, мітинги. Крім економічних, робітники ставили політичні вимоги, зокрема запровадження загального виборчого права. У червні 1881 р. на зборах 700 робітників Львова було прийнято рішення скликати з'їзд робітників Галичини, на якому мав бути представлений і сільський пролетаріат. Лише наприкінці 1881 р. австрійські власті дали дозвіл скликати з'їзд за умови, що на ньому не буде розглядатися питання про створення робітничої партії. І хоча 9 грудня 1881 р. у Львові відбулися масові робітничі збори за участю понад 1000 осіб, це питання не було вирішено.

Робітничий рух 90-х рр. зазнав істотних змін. Збільшуються кількість виступів і чисельність їх учасників, підвищується рівень організованості страйкарів.

В останній чверті XIX ст. на західноукраїнських землях розгортався масовий страйковий селянський рух. Особливо напруженою була боротьба селян у Галичині й на Буковині. Селяни чинили опір поміщикам, відмовлялися передавати їм громадські землі, захоплювали ліси і пасовища. На Закарпатті селяни активно виступали проти насильницького розмежування селянських і поміщицьких земель на користь поміщиків. Селяни висловлювали обурення і проти інших форм соціального гноблення: шляхових повинностей, податків тощо. Для приборкання окремих громад власті застосовували військову силу.

У 90-х рр. на розгортанні селянського руху позначилась революційна боротьба робітників. Під її впливом розгорнулися такі форми селянського руху, як віча, виборна боротьба і страйки.

Таким чином, в останній чверті XIX ст. розгорнувся робітничий рух, який посилювався під кінець XIX ст. і значну частину українських земель. На початковому етапі робітники під час страйків висували переважно економічні вимоги, то у 80-х і особливо у 90-х рр. поряд зі страйками проводились демонстрації, збори, мітинги політичного характеру, великого розмаху набув селянський рух. Селяни на початку вимагали справедливості у питанні про сервітути, але під впливом робітничого руху боротьба селян все більше набирала політичного змісту. Селяни боролися не тільки проти соціального, але й національного гніту.

Список використаних джерел:

1. Основи охорони праці. Модуль № 1. «Правові та організаційні основи охорони праці». Тема № 1. «Вступ. Загальні питання охорони праці»: план конспект для самостійної роботи студентів МНАУ та дистанційного навчання з дисципліни «Основи охорони праці» / уклад. В. М. Курепін. Миколаїв : МНАУ, 2021. 33 с. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/9865>.

2. Охорона праці в галузі : змістовий модуль 1 «Нормативно-правові акти охорони праці». Тема 1 «Соціальний діалог та партнерство з питань охорони праці в Україні»: конспект лекції / уклад. В. М. Курепін. Миколаїв : МНАУ, 2021. 29 с. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/9888>.

*Науковий керівник: В.М. Курепін, канд. екон. наук, старший викладач
Миколаївський національний аграрний університет*

ПАНІКА, ЯК СОЦІАЛЬНЕ ЯВИЩЕ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СУСПІЛЬСТВО

Табуненко В.О.,

канд. техн. наук, доцент, професор

Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

Клименко В.С.,

*здобувач вищої освіти спеціальності 141 «Професійна освіта
(Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка)»,*

спеціалізація: «Електротехнічні системи військового призначення»

Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

Клименко М.С.,

*здобувач вищої освіти спеціальності 141 «Професійна освіта
(Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка)»,*

спеціалізація: «Електротехнічні системи військового призначення»

Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

Паніка (давньогрецькою мовою *πανικός* - підсвідомий жах, букв вселяється богом лісів Паном) - це певний емоційний стан, що є наслідком дефіциту інформації про яку-небудь новину, або надлишку цієї інформації. Паніка - раптове почуття страху, настільки сильне, що пригнічує логічне мислення. Паніка може виникати в окремих людей або виявлятися у великих групах як масова паніка [1].

Паніка чи панічний страх може наступити раптово, як несвідомий страх, як стан інтенсивної тривоги перед реальною чи передбачуваною загрозою, який опановує як окремими особами, і натовпом. Під час паніки, найчастіше, людина перестає контролювати себе, свої думки та дії.

Ознаки паніки у різних людей проявляється по-різному. Як правило, у людини починає частіше битися серце, вона потіє, їй здається, що їй не вистачає повітря, у лівій частині грудей щось болить. Багато хто в цей момент відчуває запаморочення, нудоту, озноб або, навпаки, сильний жар. Крім фізичних відчуттів, часто при панічній атаці людину охоплює сильний страх, почуття біди, що насувається, а деяким навіть здається, що вони вмирають або божеволіють. Нерідко у цих ситуаціях людина кидається викликати медичну допомогу. Приступи зазвичай тривають 15-30 хвилин, можуть виникати від одного разу на місяць до декількох разів на день.

Існують різні визначення паніки, які пов'язані з проявом страху перед реальною чи уявною загрозою, станом періодичного переляку, жаху, що наростають у процесі взаємного зараження ними. Цей стан, що супроводжується різким ослабленням волевого самоконтролю, коли еволюційно-примітивні потреби, прямо чи опосередковано пов'язані з фізичним самозбереженням, пригнічують потреби, пов'язані з особистісною самооцінкою.

Паніку можна класифікувати за масштабами, глибиною охоплення, тривалістю та деструктивними наслідками [2]:

За масштабами:

- індивідуальна (для однієї людини);
- групова (від двох-трьох до кількох десятків і сотень людей);

- масова (тисячі та десятки тисяч, коли в обмеженому замкнутому просторі (кораблі, будинку тощо) нею охоплено більшість людей, незалежно від їх загальної кількості.).

По глибині охоплення:

- легка паніка (випробовується зокрема, коли затримується транспорт, під час поспіху, раптового, але не дуже сильного сигналу, звуку, спалаху тощо). У цьому людина зберігає майже повне самовладання, критичність. Зовні така паніка може виражатися лише легкою здивованістю, заклопотаністю, напругою м'язів тощо;

- середня паніка характеризується значною деформацією свідомих оцінок того, що відбувається, зниженням критичності, зростанням страху, схильністю до зовнішніх впливів. Приклад - скуповування товарів у магазинах при циркуляції справедливих чи фіктивних чуток про підвищення цін, зникнення товарів з продажу тощо;

- повна афективна паніка з відключенням свідомості, що характеризується неосудністю, настає при почутті великої смертельної небезпеки (явної чи уявної). У цьому стані людина повністю втрачає контроль над своєю поведінкою: може бігти абияк (іноді прямо в осередок небезпеки), безглуздо метатися, здійснювати найрізноманітніші хаотичні дії, вчинки, що абсолютно виключають критичну їх оцінку, раціональність і етичність. Прикладом може бути паніка на кораблях «Титанік», «Адмірал Нахімов», під час війни, землетрусів, ураганів, пожеж та інших стихійних лих, а також при раптовому настанні смертельного наслідку.

За тривалістю:

- короткочасна (секунди та кілька хвилин, наприклад - в автобусі, що втратив керування, тощо);

- тривала (десятки хвилин та годин, операцій тощо). Ця безперервна паніка носить в основному прихований характер і проявляється лише окремими спалахами розпачу, озлобленості, спустошеності, депресії.

За інструктивними наслідками паніка може поділятися:

- без настання будь-яких матеріальних наслідків та реєстрованих психічних деформацій;

- з урахуванням руйнувань, завдання фізичних і виражених психічних травм, а також втратою працездатності на нетривалий час;

- при настанні тяжких наслідків із людськими жертвами, значними матеріальними руйнуваннями, захворюваннями нервової системи та тривалою втратою працездатності.

Причини виникнення та розвитку паніки:

- страх, жах, які нерідко гіперболізуються конкретним станом людей, зокрема, їх неготовністю до несподіванок, раптових небезпек, відсутністю критичності при оцінці конкретних ситуацій;

- раптовість появи загрози для життя, здоров'я, безпеки (у вигляді пожежі, вибухів, аварій тощо);

- тривалі переживання, побоювання, накопичення тривоги, невизначеність ситуації, передбачуваних небезпек та негараздів. Усе це створює передумови виникнення паніки, а каталізатором у разі може бути що завгодно: переляк, страх, звуки, слова тощо;

- психологічна невідповідність населення до природних та техногенних катастроф.

- загальний моральний стан у солдатів та офіцерів, низький рівень дисципліни, відсутність авторитету у командирів, нестатутні взаємини.

Відчуття гостроти, необхідності швидкого ухвалення рішення заважає логічному осмисленню кризової ситуації та викликає страх. Якщо перший страх не пригнічений, реакція індивіда посилюється. Переляк одних позначається на інших, своєю чергою посилюючи страх перших. У цьому випадку особливо велике значення має характер першого руху, коли вся увага учасників якоїсь події концентрується саме на ньому, всі готові до дій та чекають на розвиток подій.

Паніка відноситься до таких психологічних явищ, які важко піддаються вивченню. Її не можна безпосередньо фіксувати, оскільки, по-перше, ніколи наперед не відомий час її виникнення; по-друге, у ситуації паніки важко залишатися спостерігачем - у тому і полягає її грізна сила, що будь-яка людина, потрапивши в ситуацію паніки, тією чи іншою мірою піддається їй.

Особливості поведінки людей під час паніки [3]:

1. неадекватну оцінку ситуації, перебільшення небезпеки, прагнення врятуватися втечею;

2. Підвищену метушливість, хаотизм поведінки, або його загальмованість;

3. Зниження дисципліни, працездатності;

4. Пошук заспокійливих засобів (ліків, алкоголю);

5. Прагнення отримати інформацію, підвищений інтерес до всіх повідомлень, чуток, новин.

У більшості випадків паніка має деструктивний характер, спрямований на руйнування, знищення або втечу від передбачуваної небезпеки, що реально існує чи уявна. Вчасно, коли відбувається панічна атака, немає жодної можливості аналізувати причини та приймати конструктивне рішення. Однак, розуміючи це необхідно подолати панічний стан та намагатися з нею впоратися. Цього можна реалізувати кількома способами:

Перший спосіб - спробувати зробити кілька вдихів у будь-яку ємність, наприклад, пластиковий стаканчик або пакет - для стабілізації дихання, що може допомогти впоратися з панікою.

Другий спосіб - спробувати переключити увагу на щось зовнішнє і спробувати щось підрахувати. Така концентрація уваги на сторонніх предметах допоможе допомогти повернути самовладання для відчуття зв'язку з реальністю.

Третій спосіб – спробувати сісти та завмерти, чим обмежити своє пересування, і спробувати сконцентрувати увагу на навколишній простір та позбавити себе неприємних відчуттів контакту з реальністю.

Четвертий спосіб – спробувати з кимось – поспілкуватися, звернутися за допомогою, постаратися знайти взаєморозуміння та підтримку, навіть моральну. Спілкування з іншою людиною дасть відчуття захищеності та відверне від нападу паніки.

Висновки щодо доповіді:

1. Розглянуто поняття паніки та панічного страху, ознаки появи такого стану та його вплив на людину чи групу людей.
2. Проаналізовано класифікацію паніки за масштабами, глибиною охоплення, тривалістю та деструктивними наслідками, і особливостями поведінки людей у стані паніки.
3. Запропоновано способи подолання панічного стану для прийняття адекватних рішень.

Список використаних джерел:

1. <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%BA%B0>
2. <https://psyfactor.org/lib/panic2.htm>
3. <https://psyfactor.org/lib/kornev-02.htm>

ПРОБЛЕМИ ОСОБЛИВОСТЕЙ СТРУКТУРИ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ У СТУДЕНТІВ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ ЗДОРОВ'Я

Панченко В.С.,

*здобувач вищої освіти спеціальності 073 «Менеджмент»
Миколаївський національний аграрний університет*

За останні роки в сучасній психології проблематика психологічного благополуччя набуває все більшого значення. Теоретичні та експериментальні здобутки в цій науковій галузі розкриті у роботах українських психологів І. В. Кряж, Ю. М. Александрова, Л. М. Яворовської, Г. С. Філоненко, В. Н. Духневич та ін. Проте, проблематика психологічного благополуччя майже не розкрита щодо категорії людей з інвалідністю.

Традиційно розуміння психологічного благополуччя здійснюється з позицій гедоністичного та евдемоністичного підходів [1]. Відповідно до цих підходів різними авторами визначалися його різні структурні компоненти. Аналіз двох парадигм психологічного благополуччя дозволив дослідникам, зокрема, К. Ріфф, Р. Райну та Е. Дейсі, Т. Д. Шевеленковій та П. П. Фесенкові та ін., дійти висновку про багатомірність цього феномену та неможливість використання тільки одного з підходів.

Як інтегральне особистісне утворення, психологічне благополуччя функціонує в динаміці і тому ступінь його вираженості може змінюватися в залежності від цілей, планів, цінностей і прагнень особистості на конкретних етапах її розвитку, в тому числі – на етапі навчання у ВНЗ [2].

У дослідженні взяло участь 85 студентів (15 осіб з обмеженими можливостями здоров'я і 70 умовно здорових), які навчаються у м. Миколаєві.

Для визначення внутрішньої структури психологічного благополуччя студентів використовувався факторний аналіз (метод головних компонентів, обертання факторної структури – Varimax нормалізоване). Кореляційна матриця складалася з 32 змінних – показників шкал опитувальників: «Методика експрес-діагностики психоемо-

ційної напруги (ПЕН) та її джерел» (укладачі О. С. Копіна, К. О. Сулова, Є. В. Заїкін), «Шкала суб'єктивного благополуччя» (опитувальник Perrudet-Badoux, Mendelssohn і Chiche в адаптації М. В. Соколової), «Індекс життєвої задоволеності» (опитувальник Б. Ньюгартена та ін. в адаптації Н. В. Паніної), «Шкала психологічного благополуччя К. Ріфф» (в адаптації Лепешинського М. М.) і «Діагностика самоактуалізації особистості» (САМОАЛ) (в адаптації А. В. Лазукіна та Н. Ф. Калініної).

У структурі психологічного благополуччя студентів було визначено 3 фактори, власні значення яких становили більш одиниці, а вклад у загальну дисперсію даних становив 50,1%.

Перший біполярний фактор (35,5%) відображає зв'язок суб'єктивного відчуття задоволеності життям та співвідношення позитивних і негативних емоцій із особистісними якостями позитивного функціонування. Те, що до даного фактору входять емоційні і когнітивні складові підтверджує ідею К. Ріфф щодо суб'єктивного виявлення психологічного благополуччя у відчутті щастя, задоволеності собою та життям. Наявність у даному факторі особистісних якостей позитивного функціонування ми можемо пояснити тим, що саме вони є тими позитивними ресурсами особистості, реалізація яких сприяє суб'єктивному благополуччю. Даний фактор отримав назву «Суб'єктивне благополуччя».

Другий фактор (9,2%) поєднує цінності особистості, що самоактуалізується, та автономність, як позитивний ресурс особистості. Те, що до даного фактора входять критерії психологічно здорової особистості ми можемо пояснити з позиції особистісної зрілості. У межах гуманістичної теорії особистості А. Маслоу особистісна зрілість виступає умовами та ресурсами благополучного способу життя, є результатом мотивації росту (мета-потреб та буттійних потреб), що передбачає використання власного потенціалу в повному обсязі. Згідно з теорією самодетермінації Р. Райна та Е. Дейсі задоволення трьох незалежних потреб – автономії (прагнення до самостійного самоздійснення, бажання бути джерелом усіх подій свого життя), компетентності (прагнення узгоджувати свою діяльність з особистісним сенсом цієї діяльності) та належності або зв'язаності (прагнення встановлювати та підтримувати відкриті й довірливі відносини з іншими людьми) – посилює активність та психологічне благополуччя, в той час як обмеження задоволення цих потреб негативно впливає на позитивне функціонування. Подальший розвиток теорії самодетермінації знайшов своє відображення в концепції Д. А. Леонтьєва, О. Р. Калітєєвської, де самодетермінація розуміється як здатність зрілої особистості рухатися в напрямку особистісної автономності, при цьому її активність обумовлюється не лише зовнішнім світом, а й власними психологічними процесами – усвідомленістю, зусиллям та опосередкованістю. Даний фактор отримав назву «Особистісна зрілість».

Третій фактор (5,2%) поєднує в собі особистісні ресурси позитивного функціонування та відношення до життя. Те, що до даного фактора входять усі ресурси позитивного функціонування особи благополуччя, можна пояснити з позиції евідемоністичної концепції психологічного благополуччя. Згідно з теорією К. Ріфф під психологічним благополуччям розуміється інтегральний показник ступеня спрямованості людини на реалізацію головних компонентів позитивного функціонування, а також ступінь реалізованості цієї спрямованості. В даному випадку

фактор відображає сутність поведінки, яка характеризується реалізацією головних ресурсів відповідно до актуального моменту життя, креативного відношення до нього, цінностей і захопленого ставлення до повсякденної діяльності. На думку Л. З. Сердюк, у студентів психологічне благополуччя визначається наявністю прагнення до розкриття свого потенціалу та саморозвитку, а також оцінкою власних потенціальних ресурсів як таких, що достатні для досягнення успіху та цілісного сприйняття життєвого шляху. Даний фактор отримав назву «Особистісне благополуччя».

З метою оцінки ефектів групуючих змінних на структуру психологічного благополуччя студентів і, враховуючи численність змінних, які входять до встановленої структури, нами використовувався дисперсійний аналіз ANOVA.

В якості групуючих змінних були обрані: інвалідність, стать, вік. В якості залежних змінних були обрані: фактор «суб'єктивне благополуччя», фактор «особистісна зрілість», фактор «особистісне благополуччя».

Було встановлено, що наявність інвалідності зумовлює структуру психологічного благополуччя студентів. Найбільше наявність інвалідності впливає на рівень факторів «особистісне благополуччя» та «особистісна зрілість», які відповідають поведінковому компоненту психологічного благополуччя студентів. «Особистісне благополуччя» нижче у студентів з обмеженими можливостями здоров'я. «Особистісна зрілість» нижче у дівчат з обмеженими можливостями здоров'я. У юнаків з обмеженими можливостями здоров'я «суб'єктивне благополуччя», яке відповідає емоційному і когнітивному компонентам психологічного благополуччя, з віком також знижується.

Список використаних джерел:

1. Маслоу А. Х. Мотивация и личность. СПб. : Питер, 2009. 352 с.
2. Сердюк Л. З. Психологія мотивації учіння майбутніх фахівців: системно-синергетичний підхід. Київ : Ун-т «Україна», 2012. 323 с.
3. Richard M. Ryan, Edvard L. Deci Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. American Psychology. 2000. Vol. 55 (1). Pp. 68–78.

*Науковий керівник: Л.В. Гула, асистент
Миколаївський національний аграрний університет*

ВПЛИВ ФАКТОРУ СТРЕСУ НА ФІЗІОЛОГІЧНИЙ СТАН ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ У ПЕРІОД ЗНАХОДЖЕННЯ В ЗОНІ БОЙОВИХ ДІЙ

Табуненко В.О.,

канд. техн. наук, доцент, професор

Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

Величко В.О.,

здобувач вищої освіти спеціальності 141 «Професійна освіта

(Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка)»,

спеціалізація: «Електротехнічні системи військового призначення»

Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

Євченко В.В.,

здобувач вищої освіти спеціальності 141 «Професійна освіта

(Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка)»,

спеціалізація: «Електротехнічні системи військового призначення»

Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

Стрес (від англ. stress - напруга) - це особливий стан організму людини, що виникає у відповідь на сильний зовнішній подразник [1] або реакція у відповідь організму людини на перенапругу, негативні емоції. Стрес у невеликих кількостях необхідний, тому що він змушує думати, шукати вихід із ситуації, але якщо стресів стає занадто багато, то організм втрачає сили і здатність вирішувати ці завдання. Сильні стреси впливають на здоров'я та фізіологічний стан військовослужбовця. Стрес може знижувати імунітет і стати причиною різних захворювань (серцево-судинних, шлунково-кишкових та інших) військовослужбовця. Тому необхідно вміти чинити опір стресовому стану.

Вперше цей фізичний термін у біології запровадив канадський фізіолог Г. Сельє у 1936 році [2].

Основні симптоми стресу [3]:

- Постійне почуття роздратування чи пригніченості.
- Поганий, неспокійний сон.
- Депресія, фізична слабкість, втома, небажання щось робити.
- Зниження концентрації уваги, проблеми із пам'яттю.
- Нemoжливість розслабитись, відкинути убік свої проблеми.
- Відсутність інтересу до оточуючих.
- Виникаюче бажання поплакати, туга, песимізм, жалість до себе.
- Зниження апетиту чи надмірне поглинання їжі.

Сутність впливу фактору стресу полягає в тому, що тривале зіткнення з небезпекою для життя, різка зміна звичного способу життя військовослужбовця в період перебування його в зоні бойових дій мають сильний дестабілізуючий вплив на фізіологічний та моральний стан. Такий стан може призвести до розладів психічної діяльності, повної чи часткової втрати боєздатності.

Основним фактором є небезпека, що загрожує життю та зміні фізіологічного стану військовослужбовця. Переживання цієї небезпеки є найсильнішим і, як правило, пов'язане зі сприйняттям жахливої картини загибелі та поранень інших людей.

У фізіологічному стані військовослужбовця під впливом стресу частота серцевих скорочень збільшується для того, щоб більше крові надходило в м'язи, периферичні кровоносні судини стискаються, щоб забезпечувати високий артеріальний тиск. Через скорочення периферичних судин він блідне. Так як при скороченні поверхневих судин з'являється загроза замерзання, часто можна помітити тремтіння в тілі, що сприяє виділенню тепла, а також «волосся стає дибки», щоб зберігати тепло. Дихання частішає і стає більш глибоким, щоб кров краще насичувалася киснем. Зіниці очей звужуються, щоб краще бачити небезпеку, а очі широко розкриваються, щоб збільшити кругозір і краще бачити загрозу для життя [4].

Для того щоб в організмі військовослужбовця не відбувалися процеси, що заважають підготувати організм до протидії небезпеці, скорочуються внутрішні порожні органи - частішає сечовипускання і виникає бажання спорожнити кишечник. Травлення на цей час призупиняється. Симпатична і парасимпатична системи протилежні в своїй активності, і активізація симпатичної системи гальмує парасимпатичну. Це призводить до того, що при стресі втрачається апетит і може з'явитися сухість у роті, так як слиновиділення блокується також як і виділення шлункового соку.

Стрес, який відчуває військовослужбовець, стикаючись з небезпекою, залежить не від вегетативної нервової системи, а від того, як ця небезпека оцінюється у різних бойових умовах. Якщо розцінювати небезпеку як непереборну, то відчуваємо страх, якщо ж військовослужбовцю, виходячи з особистого досвіду, здається, що він здатен впоратися з цією загрозою, то він схилений відчувати гнів, який штовхає його до протидії у боротьбі з ворогом, тобто його реакція на загрозу залежить від того, як він оцінює власні сили які склалися у бойовій обстановці.

Прикладом може бути те, що військовослужбовці під час обстрілу з боку противника, можуть відчувати реакцію переляку на різкий гучний звук летючого снаряду, міни, що наближається, або безпосередній вибух та інші. Всі дії військовослужбовця які виникають за долі секунди відбуваються інстинктивно: тіло військовослужбовця згинається в сторону укриття, згинаються також коліна, плечі піднімаються, голова рухається вперед, очі кліпають.

Ця природна реакція або рефлекс виникає ще до того, як військовослужбовець встигає осмислити ситуацію і оцінити реальний ступінь особистої небезпеки. Спочатку військовослужбовці реагують на будь-який характерний звук, далі відбувається аналіз існуючої загрози та урахування можливостей з захисту, спрацьовує реакція переляку, а потім вже з'являється емоція дій, пов'язана з розумінням того, що відбувається та що потрібно робити.

Якщо ситуація насправді стає небезпечнішою, то з'явиться почуття страху. Але якщо реальної небезпеки немає, може з'явитися цікавість, розчарування або роздратування, а якщо військовослужбовця ще в дитинстві висміювали за реакцію переляку, то з'явиться сором. Так як це природний рефлекс, реакція переляку не залежить від того, «боязливий» військовослужбовець або «сміливий», а залежить від

стабільності нервової системи, тобто від того, наскільки швидко й інтенсивне проходять психічні процеси. Аналіз та ідентифікація можливого ушкодження втрати здоров'я за шкідливістю звуку пострілу з пістолета, автомата, гранатомета, або іншої зброї перестає бути незвичною, та вироблює відповідну захисну реакцію, замість переляку замінюється реакцією наступної дії потрапляння в укриття, яка тренується професійно. Тривога являє собою емоційний стан, що виникає в ситуації невизначеної небезпеки і проявляється в очікуванні несприятливого розвитку подій. Відчуваючи афективний страх військовослужбовець або «ціпеніє», не може зрушити з місця, або біжить, нерідко в бік джерела небезпеки.

Актуальність даної доповіді полягає у необхідній підготовці військовослужбовців не лише професійним знанням, вмінням та навичкам, а й моральній підготовці до перебування в екстремальних умовах у зоні бойових дій. Ефективність такої діяльності визначається його стресостійкістю та розглядається як властивість окремого військовослужбовця, здатного виконувати поставлене завдання командуванням. Від успішного вирішення цього завдання залежить загальна орієнтація самого військовослужбовця, який може бути здатним продуктивно здійснювати свою діяльність у зоні бойових дій, зберігаючи необхідний емоційний стан.

В різних арміях світу військовослужбовці по-різному борються зі стресами за допомогою антидепресантів, алкоголю та навіть наркотиків. При цьому вони не замислюються про те, що може виникнути залежність, з якою вони вже не впораються без допомоги фахівців.

З теми доповіді стає зрозуміло, що психофізіологічна стійкість військовослужбовця, який перебуває у зоні бойових дій, до стресу - важливий чинник збереження його нормальної працездатності, ефективною взаємодії з оточуючими та внутрішньої гармонії у важких, стресових умовах.

При формуванні стресостійкості необхідно визначити це поняття, хоча існує безліч різних визначень: «емоційна стійкість», «психологічна стійкість», «стійкість особистості», «психофізіологічна стійкість», «моральна стійкість», «морально-психологічна стійкість», «емоційно-вольова стійкість». Тому можна стверджувати, що на сьогоднішній день категорія стресостійкості не набула однозначного трактування, незважаючи на те, що вона давно й систематично досліджується у зарубіжній та сучасній науковій літературі.

Формування стресостійкості у військовослужбовця передбачає систематичні тренування в обстановці небезпеки, в умовах навчань, максимально наближених до бойових і поєднаних із спеціальними психологічними тренажами.

Психологічна підготовка військовослужбовців до участі у бойових діях - це система цілеспрямованих впливів, що має на меті формування та закріплення у військовослужбовців психологічної готовності та стійкості, переважно на основі вдосконалення особистісних та розвитку професійно важливих якостей, набуття досвіду успішних дій у моделюваних екстремальних умовах бойової обстановки.

У ході підготовки офіцерського складу передбачено формування широкого спектра необхідних виконання професійної діяльності якостей. У процесі підготовки у військовослужбовців виробляються навички та звички поведінки у різних умовах. Військовослужбовці цілеспрямовано орієнтуються подолання можливих труднощів

бойових умовах, їм прищеплюється стійкість, відвага, хоробрість, мужність та інші позитивні якості.

В процесі навчання формуються необхідні морально-бойові якості, такі як рішучість, ініціативність, готовність до бою, активізуються мотиваційні установки; за допомогою накопичення відповідних знань, формуються уявлення про сучасний бій, а закріплення навичок та умінь сприяє розвитку психологічної готовності та стійкості.

Групова соціальна підтримка військовослужбовця також призводить до підвищення стресостійкості, а також самоактуалізації його особистості, що робить сприйняття більш адекватним.

Соціальна підтримка може бути представлена у кількох формах. Емоційна підтримка означає визнання та прийняття почуттів. Інформаційна підтримка включає керівництво, інструментальна – практичні навички боротьби зі стресом. Так формується стійкість до стресів у військовослужбовців, як фактор його нормальної працездатності

Висновки по доповіді:

1. Стресостійкість є сукупність придбаних якостей, які дозволяють військовослужбовцю переносити значні емоційні навантаження, зумовлені особливостями професійної діяльності.

2. Ступінь пристосовуваності військовослужбовця до психологічних навантажень свідчать про його підготовленість до ефективного вирішення поставлених бойових завдань.

3. Стресостійкість - це якість, яку можна розвивати тренуванням, наближеним до обстановки небезпеки та реального ризику.

Список використаних джерел

1. Морфемно-орфографический словарь. - М.: АСТ. Тихонов А. Н. 2002.
2. Селье Г. Очерки об адаптационном синдроме. - М.: Прогресс, 1960. 254 с.
3. Селье Г. Стресс без дистресса. - М.: Прогресс, 1982. - 124 с.
4. Табуненко В. О., Радченко І. О. «Аналіз впливу чинника страху на фізіологічний стан військовослужбовця в період знаходження в зоні бойових дій». – Харків: Вестник ХНАДУ, Випуск 69, 2015. – С. 105 - 110.

РАЦІОНАЛЬНЕ ХАРЧУВАННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Кіт Л.Я.,

канд. біол. наук

Львівський національний університет імені Івана Франка

Однією з найважливіших проблем сьогодення у сфері охорони здоров'я у глобальному масштабі є, на думку експертів ВООЗ, надмірна вага або ожиріння людей (ІМТ >30). За останні чотири десятиріччя поширеність ожиріння збільшилася більше, ніж у тричі. Щороку внаслідок надмірної ваги або ожиріння помирають приблизно 2,8

млн. людей. При цьому, зазначимо, що смертність людей від наслідків надмірної ваги тіла або ожиріння є у рази вища, ніж від аномально низької.

Страждають на ожиріння як жінки (30-40%), так і чоловіки (20-30%). За прогнозами експертів ВООЗ до 2025 року кількість людей, що страждатимуть на ожиріння у світі складе 300 млн. осіб. Особливе занепокоєння викликає збільшення кількості хворих на ожиріння серед дітей та підлітків. Так, за оцінками експертів, у 2016 році приблизно 41 млн. дітей у віці до 5 років і 40 млн. дітей у віці від 5 до 19 років мали надмірну вагу або ожиріння. Експерти попереджають, що багатомісячні обмеження, пов'язані із пандемією COVID-19, неминуче спричинять зростання випадків ожиріння серед дітей у всьому світі, що, у свою чергу, може мати негативні довгострокові наслідки для здоров'я в майбутньому [1]. Адже, надмірна вага є однією з причин розвитку захворювань серцево-судинної та травної систем, астми, цукрового діабету та інших порушень метаболізму, гормональних розладів, синдрому обструктивного апное сну, порушень опорно-рухового апарату, репродуктивних дисфункцій, безпліддя, а також зменшення загальної тривалості життя у зв'язку з розвитком важких супутніх захворювань [2]. Ожиріння негативно відображається і на психоемоційному здоров'ї людей.

Соціально-економічна значущість проблеми ожиріння обумовлена втратою людиною з надмірною вагою здатності до нормальної життєдіяльності, зниженням продуктивності праці чи навіть повною втратою працездатності через інвалідність, особливо серед пацієнтів молодого віку, та зниженням загальної тривалості життя у зв'язку з частим розвитком тяжких супутніх захворювань. Так, у різних країнах світу на ожиріння припадає від 2 до 8 % витрат на медичну допомогу [3].

Надмірна вага, яка, як вважали раніше, властива переважно для мешканців країн з високим рівнем добробуту, зараз все більше стає розповсюдженою у країнах з його низьким рівнем, зокрема в Африці та Азії [1]. Сьогодні надмірна вага через широке розповсюдження та пов'язаний із нею високий рівень смертності становить надзвичайно актуальну соціально-медичну глобальну проблему, яка потребує негайного розв'язання.

Ожиріння може бути як самостійним захворюванням (первинне), так і одним із симптомів іншої патології (вторинне), зокрема захворювань ендокринної системи, деяких генетичних захворювань чи бути обумовлене вживанням деяких лікарських засобів тощо. Найбільшу небезпеку становить первинне ожиріння, оскільки воно не є наслідком захворювання, а результатом неправильного способу життя. Так, низький рівень фізичної активності, особливості харчової поведінки, зростання в раціоні жирних, висококалорійних продуктів та легкозасвоєваних вуглеводів, прийом їжі увечері або вночі – безумовні фактори, які призводять до виникнення ожиріння, особливо за наявності спадкової схильності [2].

Лікування ожиріння становить доволі складну проблему – ефективність дієтичних програм та фізичних навантажень, за самими оптимістичними оцінками, відмічається не більш, ніж у 50% хворих [2]. Захворювання, що пов'язані з нераціональним харчуванням беруть початок в дитячому віці. Тому, одним із ефективних способів подолати проблему ожиріння є заходи з його профілактики, до яких варто крім медичних фахівців залучити педагогів.

Надмірна вага або ожиріння – це проблема, яку можна подолати, а отже, потрібно боротися, насамперед, змінюючи звички харчової поведінки і спосіб життя людей.

В Україні, за даними Дежстату [4], у 2020 році надмірну вагу тіла мали 39,7% людей, страждали на ожиріння 16% населення, крайню ступінь ожиріння виявлено у 0,7% населення (Табл. № 1.). Зауважимо, що зростання кількості осіб, у яких виявляють надмірну масу тіла або ожиріння припадає саме на молодь.

Таблиця № 1

Антропометричні характеристики населення України у 2020 році
залежно від віку [4]

% від загальної кількості	від 18 і старше	18 -19 років	20-29 років	30-39 років	40-49 років	50-59 років	60-69 років	70 років і старше
понижена маса тіла	1,2	3,5	3,8	2	0,8	0,2	0,1	0,3
нормальна маса тіла	42,4	85,8	69,6	55,7	42,5	27,5	25,5	30,5
надлишкова маса	39,7	9,7	22,8	34,4	40,4	48,8	48,6	44,2
ожиріння	16	1,0	3,5	7,7	15,5	22,1	24,5	24,4
крайнє ожиріння	0,7	-	0,3	0,1	0,8	1,4	1,3	0,6
середня вага, кг	75	65	68	72	77	78	79	74
середній зріст	169	171	171	171	170	169	168	165

Серед жінок надмірна вага тіла виявлена у 35%, ожиріння – 18,3%, крайня ступінь ожиріння – 1,0% осіб. Серед чоловіків надмірна вага виявлена у дещо більшої, у порівнянні з жінками, кількості осіб – 45%, ожиріння – 13,2%, крайня ступінь ожиріння – 0,4% осіб.

Даних статистики щодо поширення ожиріння серед дітей немає, оскільки в Україні масштабне дослідження поширеності ожиріння серед цієї вікової категорії тільки стартує. Однак відомо, що сучасні діти та підлітки за останні десятиліття стали в рази більше споживати продуктів з низькою біологічною цінністю, але великою енергомісткістю. Зокрема, частка вуглеводного компоненту в щоденному раціоні дітей та підлітків складає від 50 до 80%. 17% калорійності раціону забезпечується за рахунок цукру [5, 6], який у вигляді добавок є присутнім у безлічі харчових продуктів (цукерки, тістечка, печиво, торти, солодкі напої та ін.), що за низького рівня фізичної активності [7] сприяло зростанню випадків надмірної маси тіла дітей, високий рівень якої, зокрема, також пов'язують з недосконалістю існуючої системи профілактики ожиріння у дітей:

- невідповідністю між галузевими стандартами, що регламентують підходи до оцінки гармонійності фізичного розвитку дитини, та документами, що регламентують облік результатів профілактичних оглядів дітей, що є причиною відсутності статистики поширеності надмірної маси тіла серед дітей в Україні;

- низьким рівнем діагностики ожиріння у дітей і виявлення надмірної маси тіла, що зумовлено низьким рівнем знань лікарів первинної ланки надання медичної допомоги дитячому населенню індикаторів надмірної маси тіла у дітей [8].

За даними деяких авторів, зокрема І. Е. Заболотної [8], щорічно в Україні фіксують 18-20 тис. нових випадків ожиріння серед дітей та підлітків.

Надмірна маса тіла, яка виявлена у дитячому віці, дає підстави прогнозувати надмірну масу тіла та ожиріння в наступні роки і, навіть, у старшому віці. Зокрема, не відповідає гігієнічним принципам раціонального харчування і харчування студентства [6, 9]. У подальшому прагнення людини привести масу тіла до нормальних показників не завжди є вдалими, що доводять дані офіційної статистики (Табл.1).

Сьогодні незаперечним є факт, що знання та навички здорового способу життя і раціонального харчування як одного з елементів здоров'язбережувальної компетентності зокрема, кожною людиною здобуваються у дитячому та юнацькому віці в родинному колі, в освітньому середовищі (зкладах дошкільної освіти, школі, закладах позашкільної освіти тощо). Культура харчування є системою знань і навичок, спрямованих на оздоровлення організму дитини через споживання їжі. Культура харчування передбачає наявність знань з фізіології травлення, режиму та раціону харчування, кількості та якості їжі, питного режиму, способів приготування, споживання, умов зберігання, правил поєднання, особливостей впливу різних продуктів на психофізіологічний стан людини тощо [10].

Проте, часто батьки своїм прагненням дати дітям усе необхідне і забезпечити їхній комфорт діють нерозважливо. Наприклад, щоб компенсувати дефіцит своєї уваги дітям потурають харчовим забаганкам дітей – більших порціях, частому вживанню солодощів у великій кількості, солодких напоїв, їжі швидкого приготування тощо. Щоб уникнути цього, батькам слід визначити стратегію здорової харчової поведінки, чітко окреслити межі цієї стратегії для інших членів родини, які беруть участь у вихованні дітей і дотримуватися її всією родиною [10]. Але, часто й самі батьки не мають навичок здорового та раціонального харчування, загальні уявлення про яке переважно базується на інформації з рекламних роликів і рекламних статей у засобах масової інформації.

У нашій країні вирішенню проблеми правильного адекватного харчування можуть допомогти:

- формування у підростаючого покоління здоров'язбережувальної компетентності, зокрема, й навичок раціонального харчування через усвідомлення необхідності зміни своїх харчових звичок, ціннісних орієнтацій;

- включення до навчальних планів та програм різних закладів освіти (шкіл, вищих закладів освіти, тощо) валеологічних дисциплін та питань з проблем здорового та раціонального харчування;

- дотримання вимог раціонального харчування;

- загальнодержавні заходи, спрямовані на захист здоров'я населення;

- посилення профілактичної роботи серед молоді і мотиваційної компоненти щодо збереження і зміцнення власного здоров'я.

Тільки у тісному взаємозв'язку педагогів з батьками, медиками, психологами та іншими фахівцями, зацікавленими у збереженні та зміцненні здоров'я дітей та молоді,

можна створити здорове гармонійне середовище для повноцінного розвитку особистості та подолати проблему надмірної маси та ожиріння підростаючого покоління.

Список використаних джерел:

1. Ожиріння та надлишкова вага. *ВООЗ*: [сайт]. URL: <https://www.who.int/ru/news-room/fact-sheets/detail/obesity-and-overweight>.
2. Большова О. В. Ожиріння в дитячому та підлітковому віці. *Спеціалізований медичний портал*: [сайт]. URL: <https://health-ua.com/article/16265-ozhirnya-v-dityachomu-ta-pdltkovomu-vtc>.
3. Годун Н. І. Раціональне харчування сучасних підлітків як здоров'язберігаючий фактор. *Молодий вчений*. 2016. 9.1. (36.1). С. 46 - 49.
4. Соціально-демографічні характеристики домогосподарств України у 2020 році : статистичний збірник : Державна служба статистики України / [відповідальний за випуск І. І. Осипова]. Київ, 2020. 88 с. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/07/zb_cdhd_20.pdf.
5. Єрмоленко Н. О., Зарудна О. І., Голик І. В. Ожиріння – проблема сучасності. *Медсестринство*. 2016. № 1. С. 23 - 26.
6. Наливайко Н. В., Кіт Л. Я., Яремко З. М. Особливості харчування студентської молоді. *Всеукраїнська конференція з питань безпеки харчування* : тези доповідей (Київ, 27-29 березня 2010 р.). Київ, 2010. С. 26 - 29.
7. Рак Л. І., Штрах К. В. Фізична активність та фізичний розвиток дітей шкільного віку. *Сучасна педіатрія*. 2019. № 5 (101). – С. 43 - 48. URL: <https://med-expert.com.ua/journals/wp-content/uploads/2019/11/07-2.pdf>.
8. Заболотна І. Е. Яценко Л. В. Ожиріння та надмірна маса тіла в дітей, критерії діагностики та статистика поширеності. *Клінічна та профілактична медицина*. 2019. № 8. Том 2. С. 36 - 46. URL: [https://doi.org/10.31612/2616-4868.2\(8\).2019.04](https://doi.org/10.31612/2616-4868.2(8).2019.04).
9. Горобей М. П. Проблеми збалансованого харчування студентів. *Педагогіка здоров'я*. 2011. №10. С. 20-22. URL: <https://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2011-10/11gmpfos.pdf>.
10. Буц М. А. Формування культури здорового харчування школярів. *Молодий вчений*. 2017. № 9.1 (49.1). С. 13-16. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/9.1/4.pdf>

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

Жалніна К.Р.,

здобувач вищої освіти другого рівня ступеня магістр 262

«Правоохоронна діяльність»

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Психологія безпеки праці залежить від здатності людини у безперервному потоці зовнішніх подразників вирізнити небезпеку для організму, ідентифікувати та правильно зреагувати, на чинники, які шкодять здоров'ю. Безпека праці залежить від виробничого середовища, рівня організації праці, від взаємовідносин людини з трудовим колективом, а також особистих якостей виконавця трудового процесу.

Безпека кожної людини визначається здатністю аналізаторів, за допомогою яких, сприймає та реагує на певний вид подразнень. Під аналізаторами розуміють всі органи відчуття, такі як, зоровий, слуховий, руховий, смаковий, нюховий, тактильний, вісцеральний, вестибулярний. Усі аналізатори мають диференціальну чутливість, тобто здатні виявляти відмінності між подразниками за інтенсивністю їхньої дії.

Психологія безпеки – це галузь психологічної науки, яка вивчає психологічні причини нещасних випадків, що виникають в процесі діяльності і розробляє шляхи використання психології для підвищення безпеки.

Психіка людини тісно пов'язана з безпекою її життєдіяльності. Небезпеки, які впливають на людину, не можна розцінювати ані як подію, яка породжена тільки зовнішньою стимулюючою ситуацією, ані як результат рефлекторної реакції організму людини на неї. Вплив цих небезпек обумовлюється психофізіологічними якостями людини.

Встановлено, що у 70 % нещасних випадків, що трапляються на виробництві, винними є самі люди. Звідси постає принципово важливе питання: чому люди, яким від народження притаманний інстинкт самозахисту, самозбереження, так часто стають винуватцями своїх ушкоджень? Якщо людина психічно стійка, то вона без причини ніколи не стане прагнути ушкоджень. Причинами можуть бути внутрішні фактори (індивідуальні психологічні або фізіологічні властивості, порушення емоційного стану, недостатність знань і досвіду) або фактори зовнішнього середовища. Отже, ті чи інші психологічні властивості людини впливають на її дії, вчинки, поведінку в процесі життєдіяльності [1, стр. 3-5].

Найбільш повно сутність психологічної цінності здоров'я сформулювали В.В. Канеп, Г.І. Цареградцев і Б.І. Ольшанський: «Здоров'я – це не тільки одна з необхідних передумов щастя людини, його всебічного, гармонійного розвитку. Воно є дзеркалом соціально-психологічного благополуччя країни, одним із соціальних індикаторів суспільного прогресу, важливим чинником, який впливає на якість та ефективність трудових ресурсів!» Психологічний рівень здоров'я обумовлений психічними особливостями людини, можливостями забезпечити і подолати хворобу, способом життя і розумінням того, що здоров'я – це не тільки стан організму, але і стратегія життя. Суттєво впливають на здоров'я людини її особливі психічні стани, які не є пос-

тійними її якостями, але виникають спонтанно або під впливом зовнішніх факторів (розлад свідомості, зміни настрою, апатія, афектні стани, напруженість тощо).

Психологічний рівень здоров'я обумовлений психічними особливостями людини, можливостями забезпечити і подолати хворобу, способом життя і розумінням того, що здоров'я – це не тільки стан організму, але і стратегія життя. Суттєво впливають на здоров'я людини її особливі психічні стани, які не є постійними її якостями, але виникають спонтанно або під впливом зовнішніх факторів (розлад свідомості, зміни настрою, апатія, афектні стани, напруженість тощо).

За оцінкою фахівців впливає, що залежно від об'єктивних і суб'єктивних обставин близько 60 – 90% випадків побутового і виробничого травматизму відбувається через вину потерпілих. Працівники зобов'язані знати і виконувати інструкції з охорони праці під час роботи, однак в них неможливо передбачити все. Тому важливо виховувати в працівників здатність спостерігати, бути обачливими та обережними.

Причинами травматизму часто є недосконала організація праці та поганий настрій, втома, конфлікти в колективі, а отже, незадовільний психологічний клімат. Істотно впливає на працездатність порушення ритму праці та відпочинку. Тому при визначенні режиму робочого дня змінні графіки необхідно складати так, щоб тривалість міжзмінного відпочинку робітників з урахуванням внутрішніх змінних перерв становила не менше, ніж подвійна тривалість робочого часу попередньої зміни. Встановлену законодавством тривалість робочого часу адміністрація не може збільшити навіть за згоди працівника [2, стр. 37-52].

Психологією безпеки, як одним з напрямків науки, вивчаються чотири основні форми психофізіологічного стану організму людини: психічні процеси; психічні властивості; психічні стани; психічні напруги. Ці психофізіологічні стани людини є основними компонентами психічного існування організму, що спостерігаються як у процесі соціального життя людини, у його взаєминах із зовнішнім середовищем, так і в процесі трудової діяльності. Психічні процеси складають основу психічної діяльності людини. Таким чином, у процесі життєдіяльності в кожній людині формуються властивості особистості, до яких відносяться характер, темперамент, цілеспрямованість.

Психічний процес також розвивається на рівні центральної нервової системи. Він викликає гіперактивність, багатослівність, тремтіння рук, голосу. У цьому випадку працюючі, як правило, роблять значну кількість додаткових дій, рухів, що не виконуються в нормальному виробничому психічному стані. Зовні такий вид психічного процесу людини може проявлятися в мимовільному потиранні рук, плечей, у додатковому, що не вимагається виробничою обстановкою, наведенні порядку на робочому місці. В такому стані працюючі, при спілкуванні з оточуючими людьми, виявляють дратівливість, запальність, не властиву їм різкість, брутальність та уразливість. Тривале перебування людини в особливому психічному стані, особливо в його позамежній формі, приводить до яскраво вираженого стану стомлення. Унаслідок цього особливі психічні стани, що викликаються пограничними формами психічної напруги, можуть бути причиною помилкових дій і неправильного поведіння працюючого в складній виробничій обстановці [3].

Таким чином, організація контролю за психічним станом працюючих необхідна в зв'язку з тим, що під впливом зовнішніх факторів чи у зв'язку з особливим психічним станом можуть сформуватися шкідливі і небезпечні властивості людини, які не є постійною властивістю, характерною для конкретної особистості. При таких станах у людини істотно змінюються працездатність і внутрішня психічна організація.

Отже, ефективність праці людини значною мірою визначається функціональним станом організму. У кожному конкретному випадку він здійснюється з урахуванням оцінки стану тих систем, які найбільш важливі для забезпечення конкретної професійної діяльності. Психологія безпеки праці покликана сприяти відпрацьовуванню безпечних прийомів праці, розкривати причини й шкідливі наслідки неправильного поведіння на робочому місці.

Список використаних джерел:

1. Фізіологічні, психологічні та соціальні особливості життєдіяльності людини. - URL: https://www.lnu.edu.ua/life-safety/wp-content/uploads/2015/10/BZhD_Part_2.pdf. (дата звернення 12.11.2021).

1. Толок А.О., Крюковська О.А., Навчальний посібник Безпека життєдіяльності. - URL: <http://www.dstu.dp.ua/Portal/Data/5/10/2-10-mz33.pdf>. (дата звернення 10.11.2021).

3. Бараненко Б.І. Психологія безпеки професійної діяльності в системі МВС України, навчально-практичний посібник для вищих навчальних закладів. Держ. наук.-дослід. ін-т МВС України. – К.: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2012. – 199 с.

*Науковий керівник: І.О. Шинкаренко, канд. психол. наук, доцент
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*

ВИСВІТЛЕННЯ ФЕНОМЕНУ ЧАСУ В КУРСІ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

Супрунович С.В.,

канд. хім. наук, доцент

Волинський національний університет імені Лесі Українки

Якщо спитати в студентів, який найбільш цінний ресурс людини, то відповіді будуть різними. Хтось скаже - що це життя, хтось скаже - що це родина, хтось - любов. Все, що студенти відповідають, має значення. Але варто подивитись на це питання більш прагматично. Ми будемо наполягати, що найбільш цінним ресурсом у житті людини є час.

При викладанні безпеки життєдіяльності розгляду ролі часу в забезпеченні безпеки не приділяється багато уваги. Ми спробуємо розглянути це питання, і показати його значимість при вивченні безпеки життєдіяльності.

Розглядаючи час на заняттях з безпеки життєдіяльності ми говоримо про те, що феномен часу проявляється в тому, що в одній і тій же точці простору події відбуваються послідовно. Він більше розглядається як одна з координат, від значення якої залежать події та їх наслідки.

Ми спробуємо розібратись в цьому питанні більш детально, і розглянемо феномен часу під дещо іншим кутом.

У своєму дослідженні ми будемо спиратись на теорію людської діяльності - праксеологію, яку розробив у своїх роботах наш видатний співвітчизник, уроджений Львова, Людвіг фон Мізес [1]. Він використав для дослідження людської діяльності неемпіричний метод синтетичної логіки. Ми пробували використовувати поняття праксеології при викладанні безпекових дисциплін, про що повідомляли раніше [2, 3].

В даному повідомленні ми зупинимось на розгляді одного з найбільш загальних факторів людської діяльності, та тієї ролі, яку він відіграє в забезпеченні безпеки. Цей фактор - час. Розберемо його більш детально.

Життя людини поділено на однакові інтервали часу, кожен з яких називається “доба”, і триває 24 години. Тому спостерігається певна періодичність у житті людини. Кожну добу в житті людини можна умовно розділити на три принципово різні періоди (вони не є безперервними, але час, виділений на цей період, не може бути використаний на інший період). Це задоволення фізіологічних потреб, дозвілля, праця.

$$t = p + l + w$$

де $t = 24$ год;

p – час, витрачений на задоволення фізіологічних потреб;

l – час, витрачений на дозвілля;

w – час, витрачений на працю.

Звертаємо увагу, що тривалість кожного з періодів життєдіяльності в різні дні різна. Але ця тривалість обмежена, і сума всіх періодів становить завжди 24 години.

Життя людини складається з таких періодів. Їх багато, але кількість їх обмежена. Тому час для кожної окремої людини є дефіцитним ресурсом, його кількість обмежена, і постає питання його дбайливого використання.

$$T = \sum_{i=1}^n (p_i + l_i + w_i)$$

де T – тривалість життя людини;

i – день життя людини;

n – кількість днів життя людини;

p_i – час, витрачений на задоволення фізіологічних потреб у i -тий день життя людини;

l_i – час, витрачений на дозвілля в i -тий день життя людини;

w_i – час, витрачений на працю в i -тий день життя людини.

Цей висновок очевидний і без математичних викладок, але ми можемо зауважити, що ми не можемо ефективно керувати усіма видами часу. Тому варто розібратися, які властивості має кожен період часу.

Час, витрачений на задоволення фізіологічних потреб, хоча може змінюватись від доби до доби, залишається приблизно однаковим. Людина не може його сильно

зеконотити, без того, щоб це відобразилося на її здоров'ї, і замість економії часу вона б не одержала його втрату.

Час витрачений на дозвілля. Людина намагається приділити більше часу на дозвілля. Адже в цей час вона може робити те, що бажає. Чим більше часу, тим більше можливостей задовільнити свої бажання.

Час, витрачений на працю. Згідно теорії праксеології людина намагається скоротити час, витрачений на працю. Адже винагороду за працю вона одержує опосередковано. Звичайно сучасна людина одержує зарплату (або інший дохід), котру витрачає на задоволення фізіологічних потреб, і на дозвілля. Причому, якщо є можливість одержати ті самі результати з меншими затратами часу, то вона використовує таку можливість.

Тому різні види проведення часу будуть мати наступні характеристики:

p_i – час, витрачений на задоволення фізіологічних потреб, залишається приблизно постійним;

l_i – час, витрачений на дозвілля, має тенденцію до зростання;

w_i – час, витрачений на працю, має тенденцію до зменшення.

Якщо розглядати час з такої точки зору, то постає можливість оцінки ресурсів часу, котрими володіють усі люди на Землі.

Зважаючи на те, що люди намагаються скоротити час на працю, в масштабі всієї людської цивілізації це приводить до технологічного прогресу. Адже технологічний прогрес скорочує час, необхідний для одержання тієї самої кількості споживчих благ.

В якості прикладу можна розглянути поле, яке використовується для того, щоб одержати урожай, котрий піде на задоволення фізіологічної потреби людей в їжі.

Колись людина використовувала самі прості інструменти, виготовлені з дерева й каміння, вони були неефективними, і щоб забезпечити себе їжею, людині приходилось працювати майже весь день, часу на дозвілля в неї майже не залишалось.

Згідно Маслоу [4] потреби людини мають визначену ієрархічну структуру, і звичайно після задоволення фізіологічних потреб вона починає задовольняти потреби в безпеці, а потім і інші потреби. Для того, щоб людина здатна була їх задовольняти, вона повинна мати змогу виділити для цього час.

Тому коли хтось винайшов металеву мотилу, обробляти поле стало легше, і в людини вивільнилось трохи часу, котрий вона могла витратити на задоволення інших потреб. Частина вивільненого часу людина почала витрачати на працю, щоб одержати продукти, котрі потім можна обміняти на споживчі блага. З виникненням обміну з'явився поділ праці. Деякі люди перестали безпосередньо засівати поля, а виготовляли знаряддя праці та інші споживчі блага, котрі обмінювали на їжу. Потім з'явився плуг, потім - трактор. Ми не будемо далі продовжувати, так як це - основи економіки. Нам тільки треба зауважити, що технологічний прогрес вивільняє час, котрий людина може витратити на інші речі.

Де ж тут місце безпеки життєдіяльності?

Дотримання вимог безпеки життєдіяльності діє як щеплення від хвороби. Вивчення безпеки життєдіяльності вимагає витрат часу. Але ці витрати не співмірні з потенційними втратами часу, до котрих може призвести недотримання правил.

Час, витрачений на ознайомлення з інструкцією з техніки безпеки може зберегти надалі обладнання та людські життя. Руйнування обладнання та людські жертви - це прямі втрати часу. Тому невеликими затратами часу на вивчення безпеки життєдіяльності ми запобігаємо великим втратам часу в майбутньому.

Особливого значення це набуває у випадку праці. Так як забезпечення безпеки на виробництві впливає не тільки на працюючого, але й на все суспільство. Коли випадає із виробничого процесу один працюючий, то суспільство, по-перше, має забезпечувати його існування (всі інші мають працювати, щоб забезпечити постраждалому більш-менш достойне життя). По-друге, в умовах поділу праці, суспільство страждає від недовиробництва продукції, яку б міг виготовити постраждалий. Саме це послужило підґрунтям для виникнення дисципліни «Охорона Праці».

Зважаючи на все вищесказане, і враховуючи те, що всі люди різні, в якості для орієнтира для суспільства можна взяти середню тривалість життя [5] та середній час, котрий люди мають змогу виділити на дозвілля.

Зростання середньої тривалості життя означає, що люди можуть задовольнити більше своїх потреб, досягнути більшої кількості, та більш значимих цілей. Зростання середнього часу, котрий люди спроможні виділити на дозвілля, означає підвищення якості життя.

Тому мету розвитку суспільства можна охарактеризувати наступним чином - максимізація середньої тривалості життя за умови максимізації часу, витраченого на дозвілля:

$$\bar{T} (\bar{l} \rightarrow \max) \rightarrow \max$$

де \bar{T} – тривалість життя людини;

\bar{l} – день життя людини;

І безпека життєдіяльності відіграє в цьому процесі далеко не останню роль.

Список використаних джерел:

1. Мизес Л. Человеческая деятельность: Трактат по экономической теории. Челябинск : Социум, 2005. 878 с.

2. Супрунович С. В. Основи праксеології у курсі безпеки життєдіяльності // Матеріали III міжнародної конференції «Актуальні проблеми фундаментальних наук». Луцьк-Світязь. 2019 р. с. 260 - 262.

3. Супрунович С. В. Поняття часової преференції у курсі безпеки життєдіяльності та основ охорони праці. Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації : Матеріали Міжн. наук.-практ. інт.-конф. Вип. 63. Переяслав, 2020. с. 542 - 544

4. Maslow A. H. A theory of human motivation / Psychological Review. 50 (4). 1943. – 370 – 396.

5. Gulis G. Life expectancy as an indicator of environmental health. Eur J Epidemiol 16. 2000. - p. 161 – 165. doi: 10.1023/A:1007629306606

ВПРОВАДЖЕННЯ КОМПЛЕКСНИХ ЗАХОДІВ З ОХОРОНИ ПРАЦІ ЗАПОРУКА БЕЗПЕКИ НА ВИРОБНИЦТВІ

Запорожець Д.В.,

*здобувач вищої освіти спеціальності 141 «Електроенергетика,
електротехніка та електромеханіка»,
Миколаївський національний аграрний університет*

Впровадження сучасних інноваційних технологій не завжди гарантує безпеку. У таких технологіях присутні ще не до кінця вивчені матеріали, експериментальні схеми запуску агрегатів та механізмів, недопрацьовані правила безпеки тощо. Тому питання виробничого травматизму та професійної захворюваності на сьогодні не втрачає своєї актуальності.

За статистикою у 2020 року, у порівнянні з 2019, кількість страхових нещасних випадків збільшилась на 51,3% (у 2019 зафіксовано 4 394 таких випадків) [1]. За 9 місяців 2021 року лише на державних підприємствах електроенергетичного промислового комплексу у сільському господарстві та деяких інших галузях економіки України кількість таких випадків зросла та переважає середньостатистичні данні.

Попередження нещасних випадків на виробництві та профілактика професійних захворювань може бути ефективною тоді, коли роботодавець впроваджує на виробництві систему управління охороною праці, яка спрямована на гарантування безпеки, гігієни праці та виробничого середовища, профілактики виробничого травматизму, профзахворювань та аварій [2].

Особам, які гарантують безпеку та належні, безпечні умови праці на робочих місцях, необхідно пам'ятати, що за Конституцією України кожна працююча людина має право на збереження її життя і здоров'я [3], на умови праці що відповідають усім вимогам безпеки і санітарним нормам. Але підвищити безпеку неможливо за допомогою лише одних організаційних заходів. У цій галузі істотна роль повинна приділятися розробці та впровадженню комплексних заходів безпеки праці. Для цього необхідно активізувати розробку і впровадження програм безпеки, як на робочих, так і підприємству в цілому, розвивати не тільки організаційні напрямки безпеки, але ж і технічні, санітарно-гігієнічні, медико-профілактичні тощо [4]. Не останню роль відіграють питання вдосконалення оснащеності та забезпеченості працюючих засобами індивідуального захисту від небезпечних та шкідливих чинників виробничого середовища.

На об'єктах з підвищеною небезпекою одним з ключових аспектів по досягненню належних та безпечних умов праці є модернізація технологічного обладнання, впровадження і контроль за ефективністю використання пристроїв автоматичного та дистанційного керування виробничим обладнанням, пристроїв, що захищають працівників від небезпечних та шкідливих чинників виробничого середовища.

В останні роки на багатьох українських підприємствах разом з розширенням обсягів виробництва відбуваються значні зміни, у тому числі модернізації виробництва, переоснащенні виробничих потужностей, впровадженні нових технологій. Тому головною метою всіх ланок управління безпекою на виробництві є розробка за-

ходів щодо запобігання виробничому травматизму та професійним захворюванням [5], забезпечення належних, здорових та безпечних умов праці у перспективних та інших планах розвитку підприємств.

Таким чином, незважаючи на зростання темпів виробництва, питання безпеки на підприємствах та захист працюючих від дії небезпечних та шкідливих виробничих факторів залишається актуальним, а питання попередження нещасних випадків та профілактика професійних захворювань на виробництві важливими.

Список використаних джерел:

1. Сміренін В. О. Кодекс законів про працю України як інструмент системи управління безпекою та здоров'ям працівників на підприємствах аграрного профілю // Розвиток територіальних громад: правові, економічні та соціальні аспекти : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції м. Миколаїв, 23-24 червня 2021 р. Миколаїв : МНАУ, 2021. С. 88 - 91. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/9822>.

2. Попружук Р. О. Необхідні умови досягнення безпеки життєдіяльності // Актуальні проблеми життєдіяльності людини в сучасному суспільстві : тези доповідей здобувачів вищої освіти інженерно-енергетичного факультету та інших учасників освітнього процесу за результатами тематичного «круглого столу» на інженерно-енергетичному факультеті, м. Миколаїв, 18-20 листопада 2020 р. Миколаїв : Миколаївський національний аграрний університет, 2020. С. 47-49. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8141>.

3. Курепін В. М., Демченко А. В. Концепція гідної праці як елемент правової політики держави // Глобальні цілі сталого розвитку – безпека світу, соціально-економічні та екологічні прояви, можливості активізації партнерства : тези доповідей здобувачів вищої освіти денної й заочної форм навчання за результатами щорічного тематичного «круглого столу» на обліково-фінансовому факультеті, м. Миколаїв, 12 листопада 2020 р. Миколаїв : Миколаївський національний аграрний університет, 2020. С. 36-39. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8199>.

4. Основи охорони праці : змістовий модуль № 2. «Основи фізіології, гігієни праці». Тема № 6. «Характеристика умов праці, факторів та обставин трудового процесу і виробничого середовища, що впливають на здоров'я та працездатність (загальні положення, фізичні фактори впливу)» : конспект лекції / уклад. В. М. Курепін. Миколаїв : МНАУ, 2021. 61 с. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/9870>.

5. Курепін В. М. Особливості прийняття управлінських рішень в умовах організаційного розвитку підприємства // Економіко-правові дискусії : матеріали II міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції студентів, аспірантів та науковців, м. Кропивницький, 14 квітня 2021 р. Кропивницький : ЛА НАУ, 2021. С. 29-32. URL: <http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/9330>.

*Науковий керівник: В.М. Курепін, канд. екон. наук, старший викладач
Миколаївський національний аграрний університет*

ЕЛЕКТРОНЕБЕЗПЕКА ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ

Фролов О.В.,

*методист обласного методичного кабінету
(безпеки життєдіяльності населення)*

*Навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки життєдіяльності
Дніпропетровської області*

Розвиток суспільства завжди потребує змін, але такі процеси неможливі без прогресивних явищ та суттєвих відкриттів і винаходів.

Головною задачею було знайти альтернативні засоби, які можуть автоматизувати виробництво та забезпечити незалежне джерело енергії.

Вперше явища електрики були помічені ще в стародавньому Китаї, стародавній Греції та Індії за кілька століть до нашої ери. Першим, хто відкрив електрику, був давньогрецький філософ Фалес. Виникло це у 600 році до нашої ери: так одного разу натираючи бурштин об шерсть, він зауважив, що камінь може притягувати дрібні предмети, між якими виникає електричний струм. Бурштин в Стародавній Греції називався електрон. Від нього також пішло слово електрика [1].

У 1870-х роках століття з'явилася лампа розжарення, яка стала першим побутовим приладом, що вимагав проведення електричної мережі в кожную людську оселю та установу [2].

Впродовж багатьох років вчені та винахідники впроваджували новітні технології щодо розвитку електрики, створення необхідних мереж та відповідної інфраструктури.

Сучасні технології суттєво впливають на якість виробничих процесів та забезпечують необхідний розвиток інфраструктури.

Електрична енергія широко використовується в промисловості, на транспорті, в сільському господарстві та побуті [3].

Різноманітне та широке застосування електричної енергії пояснюється такими її ознаками:

- велика кількість електричної енергії зі швидкістю світла за відносно малих втрат передається на величезні відстані, діють лінії електропередачі довжиною більше тисячі кілометрів;

- електрична енергія легко розподіляється між приймачами практично будь-якими об'єктами;

- у техніці зв'язку, автоматичній і вимірювальній техніці використовуються пристрої, потужність яких вимірюється одиницями, а то й десятими частками долі ват, водночас є електричні пристрої (двигуни, нагрівальні установки) потужність яких становить тисячі та десятки тисяч кіловат [3].

На земній кулі практично не залишилось місць в яких не використовують електрику.

Більшість людей не уявляє собі життя без телевізорів, радіоприймачів, смартфонів, магнітофонів, холодильників, пилососів, пральних машин, електропрасок, електрофікованих приладів та іншої електротехніки. Завдяки цієї електрифікації людина багаторазово збільшила свою силу. Створення всебічної механізації енергетич-

ної діяльності людини зумовило необачне ускладнення технічних систем керування ними [3].

Людина поставила електрику собі на службу [3].

Крім отриманих благ, які створює електрика, вона є джерелом високої небезпеки, а інтенсивність її використання підвищує загрозу цією небезпеки. Необхідно визначити, що при розробці техніки людина створює її якомога менш небезпечною, впроваджує відповідні засоби захисту від небезпеки. Незважаючи на ці запобіжні заходи, з розвитком електротехніки та зростанням споживання електрики небезпека зростає у геометричній прогресії, ніж людська протидія [3].

Насамперед основою будь-якого будівництва усіх без винятку об'єктів є розрахунок усього електрообладнання, електромереж з урахуванням їх струмового навантаження, визначення загальної та індивідуальної системи електрозахисту від токів короткого замкнення тощо.

Проблемним залишається питання утримання електромереж та обладнання у належному електробезпечному стані промислових об'єктів та житлового фонду, які знаходяться в експлуатації понад 20-40 років.

Нормативно-правовими актами такими, як «Правила улаштування електроустановок», «Правила технічної експлуатації електроустановок споживачів» та інших встановлені вимоги до електромереж та обладнання. Номінальний термін придатності мідного кабелю складає біля 20-25 років, час служби алюмінієвого кабелю складає біля 15-20 років, це за умови дотримання встановленого струмового навантаження на електромережу, відповідно у разі її перенавантаження термін експлуатації значно зменшується. Відповідними правилами після закінчення терміну придатності електропроводки передбачено її заміну на нову. Так повинно бути, але насправді все відбувається зовсім навпаки.

Після розвалу СРСР багато установ змінила власність з державної на приватну. На жаль зміна власності не вплинула на якість обслуговування електрогосподарства.

Більшість підприємців взяли за основу своєї діяльності великі заробітки, при мінімальних вкладеннях в модернізацію та технічне переоснащення виробництва, але такі ризики в більшості випадках привели до виникнення надзвичайної ситуації (пожежі або техногенної аварії).

Стосовно житлового фонду багатоквартирних будинків, то раніше у 60-90 роках нашого часу, нормативно-правовими актами передбачалося більше ніж 1,7 кВт потужності на одну квартиру. На сьогодні потужність тільки одного сучасного приладу може становити від 2-7 кВт. Під час одночасного увімкнення енергоємних електроприладів (електроопалювальне обладнання, бойлери, кондиціонери, мікрохвильові печі, електрочайники та ін.) відбувається перевантаження електромережі. Внаслідок перевантаження в електромережі, ізоляція втрачає свою цілісність і швидко руйнується, як правило це призводить до короткого замикання та виникнення пожежі.

Стан електрогосподарства на виробництві та у житловому фонді завжди потребує уваги, своєчасного огляду, контролю за навантаженням споживачів електроструму, складання графіків планово-попереджувальних ремонтів, проведення замірів опору ізоляції на діелектричну міцність та заземлювачів тощо.

Для вирішення проблеми з ремонтами, обслуговуванням та заміною електромереж необхідні значні кошти, яких на жаль у більшості випадків бракує, але треба шукати шляхи вирішення існуючої проблеми.

Список використаних джерел:

1. <https://dovidka.biz.ua/istoriya-viniknennya-elektriki/>.
2. <https://uk.wikipedia.org/wiki/Електрика>.
3. Є. П. Желібо, Н. М. Заверуха, В. В. Зацарний «Безпека життєдіяльності»: навчальний посібник – третє видання. Київ: «Каравела», 2004. 145 - 146 с.

ОЦІНКА ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ОХОРОНОЮ ПРАЦІ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Яковина Н.А.,

*здобувач вищої освіти спеціальності 015 «Професійна освіта»
(Технологія виробництва та переробки продукції сільського господарства)»
Миколаївський національний аграрний університет*

Курепін В.М.,

*кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри
методики професійного навчання
Миколаївський національний аграрний університет*

Економічні методи управління охороною праці мають важливе значення, особливо в умовах переходу освітніх закладів до ринкових відносин. Нещасні випадки і захворювання під час освітнього процесу, погані умови праці дуже негативно впливають на економічну ефективність закладів вищої освіти (ЗВО), його прибуток і рентабельність. У нових умовах господарювання фонд заробітної плати й матеріального стимулювання цілком залежить від прибутку (доходу), і тому кожний керівник і співробітники установи зацікавлені у попередженні таких випадків. Крім того, економічні методи передбачають виплату премій за відсутність випадків травматизму та захворювання, а також за високий рівень охорони праці.

Економія від впровадження системи управління охороною праці утворюється за рахунок таких джерел:

- зменшення кількості захворювань і травм і, як наслідок, зниження втрат робочого часу (у вигляді умовно звільнених робітників та економії їхньої заробітної плати з відрахуванням) [1];
- зменшення оплати за ставками шкідливих професій і оплати додаткових відпусток за роботу в шкідливих умовах унаслідок переведення працівників у нормальні умови праці [2];
- зменшення збитків через професійні захворювання і травматизм;
- скорочення збитків від плинності кадрів через незадоволення умовами праці.

Крім цього, у кожному закладі вищої освіти повинна функціонувати система матеріального та нематеріального заохочення трудових колективів [3] за працю без

травм та нещасних випадків. Матеріальне заохочення за підвищення рівня охорони праці здійснюється у формі преміювання, за високі досягнення у праці, підвищення окладу (для посадових осіб і співробітників), а також шляхом нематеріальних нагород тощо.

Моральне заохочення співробітників освітніх закладів за досягнення у забезпеченні охорони праці здійснюється шляхом нагородження відомчими знаками відмінності, почесними грамотами, присвоєння почесних звань, занесення на «Дошку пошани» тощо. Види матеріальних та нематеріальних заохочень визначаються колективним договором (угодою, трудовим договором) [4].

Матеріальні санкції за недотримання (порушення, незабезпечення) та невиконання норм і вимог охорони праці здійснюються шляхом повного чи часткового позбавлення або зниження розмірів надвишок, перевodu на менш відповідальну і нижче оплачувану роботу.

Розроблення системи стимулювання охорони праці, аналіз та оцінку її ефективності здійснює саме служба охорони праці за участю профспілок, бухгалтерії із залученням, при необхідності, інших служб освітньої установи. Система стимулювання охорони праці має бути відображена в Положенні про преміювання працівників закладу вищої освіти, а також у колективному договорі (угоді) установи.

Таким чином, для стабільного управління охороною праці необхідно створювати такі умови, за яких поліпшення тієї роботи було б обов'язковим елементом системи економічного стимулювання колективу освітнього закладу [5]. Воно повинно ґрунтуватись на конкретній оцінці заходів з охорони праці з урахуванням оздоровчого й економічного ефектів.

Оцінка ефективності системи управління охороною праці включає оцінку соціальних, соціально-економічних, інженерних (технічних) та економічних показників, які характеризують стан освітнього середовища до і після проведення заходів з охорони праці.

Ставлення учасників освітнього процесу до виконання трудових обов'язків залежить не тільки від рівня заробітної платні, а й значною мірою від їх упевненості в постійній зайнятості, повазі до них, визнанні, зацікавленості в роботі. Завдання керівника полягає в поєднанні вимогливості з наданням підлеглим можливості виявляти власні творчі здібності, ініціативу й індивідуальність [6].

Керівник повинен постійно інформувати підлеглих про стан справ; це підвищує у людей інтерес до роботи. Сприятливі й безпечні умови праці на робочих місцях є важливим чинником підвищення продуктивності праці. Додаткові витрати на поліпшення охорони праці, як свідчить досвід розвинутих країн, скуповуються багаторазово.

Таким чином, можна сформулювати такі пропозиції щодо підвищення ефективності діяльності з охорони праці в закладах вищої освіти:

1. Поліпшення стану охорони праці в освітніх установах може бути досягнуто шляхом переходу від окремих розрізнених заходів до системи планомірного цілеспрямованого управління цією діяльністю з чітким визначенням для кожного структурного підрозділу закладу вищої освіти переліку та змісту завдань і функцій

управління. Завдання роботи з охорони праці зумовлені всією діяльністю структурних підрозділів ЗВО і спрямовані на виконання вимог державної політики з охорони праці.

2. Основними функціями управління, згідно із сучасною теорією менеджменту, є: планування, організація, мотивація, контроль [7].

Функція планування забезпечує виконання політики з охорони праці і включає в себе праце охоронний аудит, моніторинг, маркетинг, прогнозування необхідних заходів охорони праці з метою попередження виробничого травматизму, профзахворювань і поліпшення умов праці.

Для цього розробляються відповідні цільові програми і здійснюється перспективне, поточне й оперативне планування роботи з охорони праці. Плани, перш за все, повинні мати цільову спрямованість на запобігання травматизму і профзахворюванням, оптимізовані на досягнення найкращих результатів при певних витратах. Плани складаються на основі оцінки ризику за робочими місцями, виконання нормативних актів і політики установи з охорони праці.

Функція організації, впровадження і функціонування передбачають обов'язки, права і відповідальність кожної посадової особи з вирішення накреслених завдань, програм, планів і політики управління охороною праці, організації служби охорони праці, профспілкового і громадського контролю щодо зменшення ризику.

Функція мотивації повинна бути спрямована на створення в кожному структурному підрозділі ЗВО атмосфери уважного ставлення до підлеглих, застосування методів морального й матеріального стимулювання персоналу за усунення неприпустимих ризиків.

Функція контролю, обліку та аналізу, перевірка, облік і корегувальні дії з охорони праці повинна бути комп'ютеризована, із застосуванням сучасних методів моніторингу й аудиту, що активізує цю діяльність щодо проведення корегувальних і запобіжних дій для зменшення ризику.

3. З метою виконання планових та інших завдань роботи з охорони праці в ЗВО необхідно створювати фонди охорони праці.

4. На підприємствах доцільно здійснювати систематичне інженерне забезпечення системи управління охороною праці шляхом приведення навчального та виробничого обладнання, будівель і споруд, санітарно-гігієнічного стану, санітарно-побутового забезпечення у відповідність до вимог нормативних актів з охорони праці із застосуванням сучасних методів інжинірингу і реінжинірингу.

5. Для інструктажу й навчання учасників освітнього процесу з охорони праці варто застосовувати сучасні методи активного навчання [8], виховання у працівників психології і культури безпеки, що унеможливорює будь-які небезпечні дії. Перед кожною потенційною небезпечною операцією складається план її виконання, виписується наряд-допуск, проводиться детальний інструктаж. При першому порушенні правил безпеки порушника попереджають, а при повторному порушенні чинять згідно з КЗпП.

6. У сучасних умовах відбуваються безперервні суттєві зміни в організації освітнього процесу, тому заклади вищої освіти для збереження конкурентоспроможності змушені весь час перебудовувати процес навчання і бізнес-плани із застосуванням системного підходу. Основним інструментом сучасного менедж-

жменту стає аудит, моніторинг і маркетинг, інжиніринг (реінжиніринг), навчання персоналу. Якщо аудит і моніторинг визначають реальний стан установи, у т. ч. стан охорони праці, маркетинг передбачає необхідні заходи, то інжиніринг і реінжиніринг здійснюють необхідні технологічні й організаційні заходи щодо проектування, побудови, радикального перепроєктування і перебудови бізнес-процесів, у т.ч. і заходи з охорони праці, для досягнення суттєвого поліпшення показників діяльності закладів вищої освіти. Системний підхід - запорука успіху в галузі охорони праці.

Отже, існує ряд підходів щодо підвищення ефективності системи управління охороною праці на сучасному етапі: вдосконалення нормативно-правової бази охорони праці, підвищення кваліфікації і якості навчання фахівців, пропаганда передового досвіду організації освітнього та трудового процесу, впровадження інформаційних технологій тощо.

Список використаних джерел:

1. Іваненко В. С. Органи управління в конфліктних і надзвичайних ситуаціях // Глобальні цілі сталого розвитку – безпека світу, соціально-економічні та екологічні прояви, можливості активізації партнерства : тези доповідей - здобувачів вищої освіти денної й заочної форм навчання за результатами щорічного тематичного «круглого столу» на обліково-фінансовому факультеті, м. Миколаїв, 12 листопада 2020 р. Миколаїв : Миколаївський національний аграрний університет, 2020. С. 29-31. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8203>.

2. Сміренін В. О. Кодекс законів про працю України як інструмент системи управління безпекою та здоров'ям працівників на підприємствах аграрного профілю // Розвиток територіальних громад: правові, економічні та соціальні аспекти : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції м. Миколаїв, 23-24 червня 2021 р. Миколаїв : МНАУ, 2021. С. 88-91. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/9822>.

3. Курепін В. М. Формування інформаційно-облікового забезпечення фінансування заходів з охорони праці на підприємстві // Обліково-аналітичне і фінансове забезпечення діяльності суб'єктів господарювання: національні, глобалізаційні, євроінтеграційні аспекти: матеріали V Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 19-20 листопада 2020 р., м. Миколаїв 19-20 листопада 2020 року. Миколаїв : Миколаївський національний аграрний університет, 2020. С. 57-62. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8182>.

4. Єгіазарян А. С. Сутність нематеріальної мотивації персоналу підприємства та основні її компоненти / А. С. Єгіазарян // Участь молоді у розбудові агропромислового комплексу України: 32-ї студентської науково-теоретичної конференції, 18-20 березня 2020 р., Миколаїв. – Миколаїв : МНАУ, 2020. - С. 95-98. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/7031>.

5. Курепін В. М. Особливості прийняття управлінських рішень в умовах організаційного розвитку підприємства // Економіко-правові дискусії : матеріали II міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції студентів, аспірантів та науковців, м. Кропивницький, 14 квітня 2021 р. Кропивницький : ЛА НАУ, 2021. С. 29-32. URL: <http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/9330>.

6. Курепін В. М. Фактори формування та використання кадрового потенціалу підприємства // Економіка, освіта, технології в контексті глобальних викликів : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, м. Черкаси, 23-24 вересня 2021 року Черкаси : Черкаський державний бізнес-коледж, 2021. С. 151-153. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/10092>.

7. Русавська В. І. Адаптація національного трудового законодавства до законодавства Європейського Союзу // Розвиток територіальних громад: правові, економічні та соціальні аспекти : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції м. Миколаїв, 23-24 червня 2021 р. Миколаїв : МНАУ, 2021. С. 36-39. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/9821>.

8. Демченко А. В. Знання безпеки життєдіяльності - запорука збереження життя та здоров'я учасників освітнього процесу у закладах вищої освіти / А. В. Демченко // Участь молоді у розбудові агропромислового комплексу України: 32-ї студентської науково-теоретичної конференції, 18-20 березня 2020 р., Миколаїв. – Миколаїв : МНАУ, 2020. - С. 90-93. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/7027>.

АСПЕКТИ БЕЗПЕКИ В РІЗНИХ ТИПАХ ЕЛЕКТРИЧНИХ СІТОК

Мисліборський В.В.,

канд. техн. наук, доцент

Хмельницький національний університет

Ганзюк А.Л.,

канд. техн. наук, доцент

Хмельницький національний університет

Ураження людини електричним струмом можливе лише за умови створення електричного кола для протікання струму через її тіло. Як ми знаємо, це можливе в наступних випадках:

- в разі безпосереднього дотику людини до частин електрообладнання не менше ніж у двох точках, між якими існує різниця потенціалів;
- наближення до електроносіїв на недопустиму відстань в електроустановках напругою понад 1000 В;
- ураження атмосферною електрикою.

Небезпека такого дотику оцінюється величиною струму, що проходить через тіло людини (Іл) і залежить від наступних факторів:

- схеми вмикання людини в електричне коло;
- напруги електромережі;
- схеми електромережі та режиму роботи її нейтралі;
- якості ізоляції струмовідних частин від землі;
- шляху проходження струму через тіло людини.

Згідно з ГОСТ 30.331.2-95, який містить повний аутентичний текст стандарту Міжнародної електротехнічної комісії (МЕК 364-3-93) “Електричні установки будівель” електричні мережі живлення визначаються за наступними характеристиками:

- типом системи струмовідних провідників;
- типом системи заземлення.

Визначені наступні три типи систем заземлення електричних мереж: IT, TT, TN і різновидності (TN-C, TN-C-S, TN-S).

Шлях проходження струму в тілі людини грає суттєву роль в наслідку ураження. Так, коли на шляху струму опиняються життєво важливі органи – серце, легені, головний мозок, то небезпека дуже велика тому, що струм діє безпосередньо на ці органи. Коли ж струм проходить іншими шляхами, то дія його на життєво важливі органи може бути лише рефлекторною, а не безпосередньою. При цьому небезпека важкої травми хоч і зберігається, але її вірогідність зменшується.

Таким чином небезпека ураження людини електричним струмом не є однозначною: в одних випадках замикання кола через тіло людини буде супроводжуватись проходженням через нього малих струмів, безпечних, в інших – струм може сягати великих значень, спроможних викликати смертельне ураження людини.

Основні причини нещасних випадків від ураження електричним струмом, що трапились *в промислових електроустановках та в побуті*, можна умовно розділити на організаційні, технічні та такі, що викликані людським фактором [3].

Частенько виникають питання, які потребують пояснень та проведення необхідних вимірювань для систем, які забезпечують безпеку людини при взаємодії з електричним струмом. Так розглянемо один з варіантів використання заземлення, яке виконано самостійно для міської садиби.

Рисунок № 1. Виконання заземлюючого контуру для електричного обладнання замиської садиби

Небезпечний потенціал може з'явитися на корпусі електроприладів в результаті пошкодження одного з дротів (фазних) і відводиться воно з корпусів електрообладнання через спеціальні дроти в землю. Мова іде тільки про захисне заземлення, а робоче використовується для промислового обладнання.

Якщо проігнорувати встановлення заземлення для систем з ізольованою нейтралю, то з'явиться досить велика ймовірність травмування людини електричним струмом. Для прикладу можемо навести небезпеку від пральної машинки, яка біла

людей струмом при зливі води після прання, так як вода отримувала небезпечний потенціал від незаземленого корпусу, напрузі травмування нікуди було стікати.

Так чому ж виконання заземлення так важливе. При будівництві приватних будинків необхідно організувати систему типу TN-S (електросистема з заземленням). Якщо її організувати після будівництва, то необхідно буде замінити двохпровідну мережу на трьох провідну, а це на сьогоднішній день затратно.

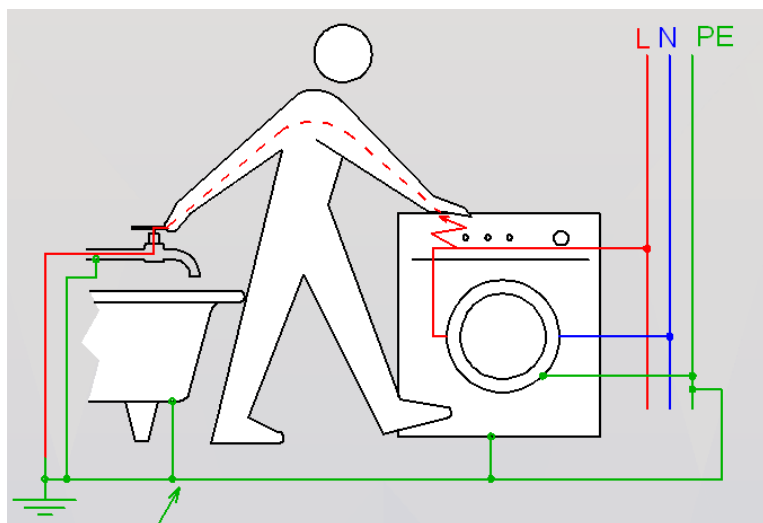

Рисунок № 2. Схема ураження людини електричним струмом від пральної машинки.

Якщо ж все це необхідно зробити для експлуатації електроприладів в старому приватному будинку, то прийдеться виконати нове заземлення, враховуючи щоб норма по споживанню не перевищувала 1,2 кВт, так як запобіжні пробки на 6 А.

Рисунок № 3. Зовнішній вигляд пробок в старому приватному будинку

Розглянемо, що являє собою контур заземлення. Він складається з зовнішніх та внутрішніх пристроїв. Зовнішні – електроди, які з'єднуються в верхній частині пластинами між собою. Заземлювальний провідник підходить до щитової в будинку і як правило з'єднується з нею через мідний дріт.

Дроти заземлення, які ідуть від розеток та сама щитова, яка за допомогою спеціальної шини об'єднує зовнішню та внутрішню систему. Заземлювачі бувають штучні, тобто ті, які виконуються спеціально з метою заземлення, і природні - електропровідні частини комунікацій, будівель і споруд виробничого чи іншого приз-

начення, що перебувають в зіткненні з землею і використовуються з метою заземлення.

Для штучних заземлювачів слід застосовувати сталь, при цьому вони на повинні бути пофарбовані [1].

Найменші розміри сталевих штучних заземлювачів:

Діаметр круглих (пруткових) заземлювачів, мм:

не оцинкованих 10

оцинкованих 6

Переріз прямокутних заземлювачів, мм³ 48

Товщина прямокутних заземлювачів, мм 4

Товщина полук кутової сталі, мм 4

Не слід розміщувати заземлювачі в місцях, де земля підсушується під дією тепла трубопроводів тощо.

У випадку небезпеки корозії заземлювачів необхідно взяти один із таких заходів:

- збільшити переріз заземлювачів з урахуванням розрахункового строку їх служби;

- застосувати оцинковані заземлювачі;

- застосувати електрозахист.

З'єднання заземлювальних провідників між собою, а також із заземлювачами і заземлювальними конструкціями виконується, як правило, зварюванням, а до корпусів машин, апаратів та іншого обладнання - зварюванням або за допомогою болтів.

Дана система має переваги в тому, що при обриві однієї з полос горизонтального заземлювача вся система буде виконувати свою функцію. Обладнання та конструкції приєднують до внутрішнього контуру окремими провідниками за допомогою болтового з'єднання або зварювання. При цьому послідовне приєднання обладнання недопустиме.

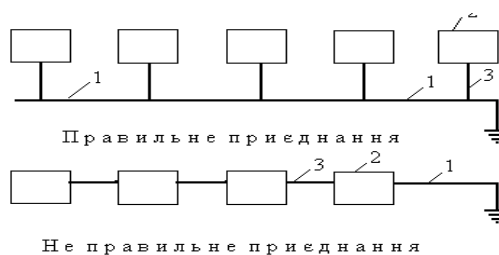

Рисунок № 4. Схема приєднання обладнання до магістральної лінії заземлення [1]. 1 – магістраль заземлення; 2 – обладнання; 3 – заземлювальний (захисний) провідник.

Опір самостійного заземлювального пристрою повинен відповідати вимогам підприємства-виробника апаратури або відомчим нормам, але не перевищувати 4 Ом [2]. Також установки, які мають самостійний заземлювальний пристрій, повинні приєднуватися до мережі живлення через пристрій захисного вимкнення бо, в разі замикання на корпус, система заземлення не спрацює і на корпусі буде напруга дотику величиною біля половини фазної.

Оброблення ґрунту, що прилягає до електроду, полягає в просоченні шару ґрунту кухонною сіллю, яка розчинена попередньо в воді, розчин глини. Вже при добавленні

0,1% солі в масі вологи, що є в суглинку, питомий опір знижується на 60-80%. Однак сіль викликає інтенсивну корозію матеріалу електроду і може вимиватися атмосферною водою.

Список використаних джерел:

1. В. І. Гажаман. Електробезпека на виробництві. - К., 1998. - 272 с.
2. ДНАОП 0.00-1.21-98. Правила безпечної експлуатації електроустановок споживачів. - К.: Основа, 1998.
3. Посібник з експлуатації електрозахисних засобів. Вимоги, випробування, застосування / А. М. Кравченко, П. П. Феценко, В. М. Красінський, О. П. Сегеда. — К.: Ін-т електродинаміки НАН України, 1988.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕЖИВАННЯ ТА УСВІДОМЛЕННЯ ЛЮДИНОЮ ЖИТТЄВИХ ПОДІЙ У ПРОЦЕСІ ПСИХОЛОГІЧНОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ

Кресан О.Д.,

канд. психол. наук,

Ніжинський державний університет імені М. Гоголя

Суспільні процеси в сучасному світі породжують чималу кількість тривог і непорозумінь як у соціальній взаємодії, так і у внутрішньому світі, що призводить до психологічних проблем і труднощів, які потребують вирішення і фахової допомоги психолога. На сьогодні однією з найбільш поширених форм психологічної допомоги є консультування з питань, що турбують клієнта.

Робота психолога, зокрема процес психологічного консультування, традиційно розглядається переважно як діалог психолога з клієнтом. Психологічне консультування становить таку взаємодію клієнта з психологом, у якій відбувається допомога для психічно здорових людей у досягненні ними цілей особистісного розвитку [0, с. 19]. Тобто *консультування* розглядається як відносини та як процес, спрямований допомагати особистості здійснювати вибір і вирішувати проблемні ситуації [0, с. 19]. Водночас у внутрішньому світі особистості в процесі консультування відбуваються зміни, нові усвідомлення, які часто мають ефект інсайту, виникають нові погляди та сенси. Усвідомлення може стосуватися як наявної життєвої ситуації чи майбутнього, так і минулих життєвих подій, які хвилюють людину або переживаються нею на даний момент.

Метою нашого дослідження є вивчення особливостей переживання та усвідомлення людиною життєвих подій у процесі психологічного консультування.

Життєві події ми розуміємо як значущі для людини ситуації, які не просто відбулися, а й запам'яталися, мають для людини значення і сенс на певному етапі її життя. Зазвичай життєві події пов'язані зі значними змінами у життєдіяльності, внутрішньому світі людини, у сфері її відносин, здоров'я, професійному житті тощо. Вони наділені емоціями, мають сенс, принаймні в конкретний період, коли людина вважає їх життєвими. За емоційним забарвленням та суб'єктивною оцінкою життєві

події можуть бути позитивними, негативними та нейтральними, проте більшість дослідників цієї проблеми, зокрема С. Л. Рубінштейн, Т. Б. Карцева, Т. М. Титаренко та ін., вважають, що події завжди потребують переживання. Цю психологічну необхідність можна пояснити тим, що під час самої події, особливо, коли вона надто насичена емоціями, несподівана й неочікувана, а надто тоді, коли вона має травматичний характер, людина не може одразу ж повністю пережити її, осмислити всі її аспекти та усвідомити її значення. Тому більшість життєвих подій потребують переживання та усвідомлення постфактум, тобто вже після того, як сама подія відбулася або навіть давно минула.

У житейському досвіді кожної людини відомі ситуації, коли після великих потрясінь або й просто яскравих радісних подій вона відчувала емоційний спад, пасивність, бажання побути на самоті і т. ін. Це пов'язано, на наш погляд, саме з необхідністю «переробити» все, що відбулося під час події шляхом осмислення, переживання та усвідомлення. При цьому переживання – це процес «переведення зовнішніх подій у внутрішній світ людини» (М. В. Папуча). Це відбувається шляхом оповіді – наративу про свої життєві події.

Наратив є оповіддю від першої особи, що виражає почуття й суб'єктивне ставлення автора до ситуації, має сюжет та відповідну структуру. Згідно з Дж. Брунером, втілення досвіду у формі історії, розповіді дозволяє осмислити його в інтерперсональній, міжособовій сфері, оскільки форма наративу, вироблена в ході розвитку культури, вже сама по собі припускає історично опосередкований досвід міжособистісних відносин [0, с. 95 - 96]. Тому ще одним важливим аспектом оповіді наративу є його міжособистісний характер та вплив на діалог та міжособистісні відносини партнерів по спілкуванню. Слід зазначити, що саморозкриття в процесі оповіді сприяє виникненню довіри й покращенню відносин, тоді як односкладові відповіді натомість перешкоджають порозумінню й створенню атмосфери довіри у спілкуванні.

Ситуація спілкування, що покликана максимально сприяти виникненню довіри та відкритості, створюється у процесі психологічного консультування психологом та клієнтом, які співпрацюють заради психологічного комфорту клієнта й вирішення важливих для нього питань. У такій психологічно безпечній та захищеній атмосфері для клієнта природним є переживання тих подій, про які, можливо, він раніше не згадував або значення яких було недооціненим раніше. Як зазначалося, переживання та усвідомлення життєвих подій у консультативному діалозі відбувається шляхом наративізації / нарації – оповіді клієнта.

Наративізація життєвих подій у ході психологічного консультування має для клієнта надзвичайно важливе значення, оскільки наратив – це оповідь тут і зараз, тому людина, яка оповідає історію, висловлює сприймання та розуміння свого життя тут і зараз. Це своєрідна ситуативна інтерпретація. У наративах однієї і тієї ж людини одні компоненти (сюжети, емоційне забарвлення оповіді, послідовність викладу тощо) можуть бути постійними, а інші змінюватимуться щоразу в кожній наступній розповіді [0]. Як бачимо, все це можливе за умови відкритого спілкування консультанта з клієнтом, а також спеціально організованої роботи психолога з керування діалогом, що

допомагає розширювати свій погляд на певні події та ситуації та переосмислювати власний довід.

Усвідомлення побудова й перебудова нарративу відбувається у ході роботи психолога з клієнтом. Саме у процесі консультивання відбувається осмислення і переробка особистої історії пацієнта через діалог з психотерапевтом. Як зазначають Е.С. Калмикова та Е. Мергенталер, «схематично процес психотерапії можна уявити собі таким чином: пацієнт розповідає психотерапевтові історії зі свого життя – минулого і справжнього. Потім вони разом обговорюють ці історії, більш-менш детально, з більшою або меншою мірою участі обох співбесідників. В результаті у пацієнта поступово виникає нове бачення цих історій – причому не тільки в інтелектуальному, але і в емоційному плані. Завдяки цьому і здійснюється зміна в психотерапії – пацієнт приходить до більш цілісного й позитивного, оптимістичного сприйняття свого життя і самого себе» [0].

Отже, йдеться про підвищення саморозуміння, прийняття себе та власного досвіду, пошук і відкриття сенсів, нових смислових аспектів певної події. Таким чином, можемо узагальнити, що оповідь людиною про свої життєві події під час психологічного консультивання є важливим психологічним, соціальним та особистісним явищем, оскільки:

- Включається у соціальну взаємодію і є елементом міжособистісного спілкування, має вагому роль у процесі саморозкриття, звідки можемо зробити висновок про наступне.

- Допомагає усвідомити нові сторони та раніше не усвідомлені аспекти події, її чинники, наслідки та значення у контексті всього свого життя.

- Сприяє переживанню складних почуттів, що пов'язані з життєвою подією або тих ситуацій, які людина не мала часу осмислити раніше.

- Оповідь має терапевтичний ефект, оскільки оповідач може переживати катарсис, нове усвідомлення, саморозуміння, що виникає в діалозі.

- Оповідь знижує тривогу, підвищує рівень самосвідомості. Дає людині полегшення емоційної та психологічної напруги через можливість з одного боку усвідомити ситуацію більше, з іншого – поділитися, виразити внутрішнє у зовнішньому (тексті, словах, оповіді), по-третє, знайти відгук від іншої людини, таким чином вступити у відносини з іншою людиною.

- Шляхом нарративізації клієнт здобуває, перебирає на себе «авторство» свого життєвого нарративу і свого життя. Це в свою чергу дає можливість здійснювати особистісні зміни у своєму житті в майбутньому [0].

- Переживання певних подій життя у ході роботи з консультантом дозволяє людині осмислити, зрозуміти їх, включити в структуру свого особистісного досвіду.

Висновки. В процесі психологічного консультивання предметом роботи часто виступають життєві події клієнта, які достатньою мірою не були осмислені й пережиті, містять у собі негативні або неусвідомлені емоції або ж розглядаються людиною як ключові моменти її біографії. Форма взаємодії психолога і клієнта у психологічному консультиванні становить діалог, у якому відбувається оповідь про життєві події, що сприяє насамперед формуванню емоційного контакту й довіри між психологом і клієнтом, що у свою чергу допомагає глибше зрозуміти й усвідомити самого себе, а

також впоратися зі складними ситуаціями та пережити події, про які йдеться. Переживання та усвідомлення життєвих подій у процесі консультування відбувається природнім шляхом, входячи в структуру діалогу, проте має беззаперечний вплив на внутрішній світ та майбутні події людини. Одним з найважливіших аспектів впливу переживання й усвідомлення життєвих подій у консультативній оповіді є відповідальність за своє життя і майбутнє, що формується через авторство власного нарративу та діалогу з консультантом.

Перспективами подальших досліджень є вивчення особистісних передумов створення чи блокування розповіді у процесі психологічного консультування залежно від психологічних властивостей і характеристик клієнта й психолога.

Список використаних джерел:

1. Ильин И. П. Постмодернизм от истоков до конца столетия: эволюция научного мифа. М.: Интрада, 1998.
2. Калмыкова Е. С., Мергенталер Э. Нарратив в психотерапии: рассказы пациентов о личной истории (Часть I) // *Психологический журнал*. 1998. Том 19. № 5.
3. Кресан О. Д. Особливості нарративізації життєвих подій клієнта у процесі психологічного консультування // *Современные проблемы психологического консультирования: Сборник докладов научно-практической конференции 21 апреля 2007 г.* Одесса: ХГЭУ, 2007. С. 5 - 8.
4. Панок В. Г. Основи психологічної допомоги: теорія та практика психоконсультування : навч. посібник / В. Г. Панок, Я. В. Чаплак, Я. Ф. Андрєєва / за заг. ред. В. Г. Панка, І. М. Зварича. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2019. 384 с.

МАС-МЕДІА В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК ЧИННИК БЕЗПЕКИ І СОЦІАЛЬНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ

Палагнюк Ю.В.,

*доктор наук. з держ. упр., професор,
завідувач кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки,
Чорноморський національний університет імені Петра Могили*

Ситуація у сфері безпеки, що складається під впливом сучасних динамічних процесів, основою яких є глобалізація, науково-технічний прогрес, інформатизація та посилення антропогенного навантаження на навколишнє середовище, супроводжується виникненням нових ризиків та загроз для людей [1, с. 26]. Динамізацію змін у сучасному світі, посилену модернізацію, особливості євроінтеграції, технічний прогрес, масштабну мілітаризацію різних сфер суспільного життя, проблеми гібридного протистояння, трансформації політичних режимів можна назвати передумовою для актуалізації проблематики «здорової спільноти» як основи громадянського суспільства. Зазначене є особливо важливим в умовах необхідності посилення національної безпеки з метою забезпечення стійкого суспільно-політичного розвитку сучасної України [2, с. 48 - 49].

Як показав досвід Євромайдану та Революції Гідності, яка відкрила новий етап в історії розвитку громадянського суспільства, продемонструвала вплив громадськості на суспільно-політичні перетворення, дала поштовх потужному волонтерському руху для допомоги державі під час гібридної війни, процес набуття європейських цінностей головним чином залежить не тільки від державно-управлінських рішень, але й від залучення громадськості задля забезпечення додаткових можливостей захисту прав і свобод людини і громадянина [3, с. 7].

На початку 1990-х рр. перед Україною у процесі постсоціалістичних трансформацій постало питання про забезпечення «свободи медіа», що було можливе через демократизацію медіа-системи та запровадження нового медіа-регулювання. Це було потрібно для зміни системи засобів масової комунікації кожної країни від централізованих, підконтрольних медіа, що знаходяться під цензурою держави, до демократичних, незалежних і плюралістичних ЗМІ. Адже, однією з основ демократичної політичної системи є вільні медіа, які позбавлені будь-яких ідеологічних або політичних обмежень. Саме тому створення нового медіа-регулювання в умовах євроінтеграції стало важливим кроком для побудови демократичної держави та громадянського суспільства в Україні.

Мас-медіа повинні бути незалежними від урядів через те, що вони відіграють важливу роль у політичному житті суспільства, встановлюючи контроль громадян над політиками (роль «наглядача уряду» або «четвертої влади» в суспільстві; до «п'ятої влади» на сучасному етапі можна окремо відносити Інтернет). Тому цензура є неприйнятною для демократичного суспільства, а для функціонування вільних медіа необхідним є створення відповідної нормативно-правової бази, що у сучасних умовах процесу євроінтеграції України потребує її адаптації до європейських стандартів в цій сфері. Однак, крім офіційної цензури існують й інші загрози свободі медіа. Наприклад, існування самоцензури журналістів і редакторів (поняття самоцензури означає не примушення, а відповідальність; це внутрішній механізм контролю). Крім того, існують можливості економічних тисків на ЗМІ, що особливо виявляються в умовах функціонування ринкової економіки та низького соціально-економічного рівня життя населення.

Вищезазначене є актуальним, бо під час зміни централізованої системи соціалістичних мас-медіа на плюралістичну і демократичну медіа-систему приватизація ЗМІ виступала критично важливим процесом, адже свобода та незалежність мас-медіа означає створення різноманітного медіа-середовища. Державний контроль чи то через власність, чи то через регулювання державним інститутом будь-якої частини медіа-ринку не відповідає стандартам незалежності в усіх моделях вільної преси. Отже, приватизація сектора ЗМІ полягає в повному переході від державної до інших форм власності, головним чином, приватної. Україна на початку процесу демократизації почала спочатку приватизацію друкованих, а пізніше – аудіовізуальних ЗМІ.

У результаті в Україні, так само як і в країнах-членах ЄС, концентрація на медіа-ринку збільшується з кожним роком і, тим самим, викликає все більше занепокоєння у медіа-фахівців із приводу впливу цих процесів на якість мас-медіа, їх плюралізм та різноманіття, або усього вище переліченого разом. Концентрація власності та контро-

лю в індустрії комунікації піднімає серйозні питання про якість і різноманіття громадського дискурсу. Можливо найбільш важливою реальністю сучасної власності на ЗМІ є модель зв'язків між медіа-корпораціями та іншими важливими інститутами суспільства. ОБСЄ, інші міжнародні і вітчизняні організації, які займаються моніторингом свободи ЗМІ, відзначають, що концентрація власності на мас-медіа часто призводить до зменшення об'єктивності репортажу новин, а персональні або групові інтереси та думки домінують у більшості медіа-джерел.

ЄС та Рада Європи намагаються збалансувати комерціалізацію та концентрацію на ринку ЗМІ шляхом розвитку громадських медіа. Громадські електронні медіа вважаються складовою незалежності ЗМІ в демократичному суспільстві; громадські ЗМІ служать радше суспільству, громадському інтересу, аніж політичним силам.

У кінці ХХ століття в Європі виникло поняття «дуальної медіа-системи» (що означає співіснування обох громадських та приватних ЗМІ в одній медіа-системі). Ці типи медіа виконують різні завдання в одній медіа-системі; вони структуровані по-різному і деколи конкурують одне з одним. В ідеалі співіснування приватних та громадських медіа повинно сприяти можливості максимального вибору для аудиторії, забезпечуючи найвищі стандарти якості. Важливо зауважити, що європейські країни вирішили впровадити дуальну медіа-систему (раніше в демократичних країнах Європи існувала «моно медіа-система», тобто громадські аудіовізуальні ЗМІ) лише в результаті зовнішнього тиску від появи зарубіжних приватних аудіовізуальних каналів та європейської медіа-політики. На сучасному етапі ЄС диктує дуальну медіа-систему, на що потрібно звернути увагу Україні в виробленні державної політики щодо електронних ЗМІ в умовах євроінтеграції.

Отже, процес демократизації медіа-системи України вказував на потребу як політичних, так і економічних змін, з якими тісно пов'язані правові перетворення та випробування, що було і залишається надзвичайно актуальним у зв'язку з державною євроінтеграційною політикою України. Медіа-дослідники звертають увагу на те, що більш плюралістичні, автономні та немонополізовані мас-медіа зазвичай існують у тих країнах, де суспільства стали більш зрілими у своїх демократичних тенденціях. Отже, можна говорити про те, що ЗМІ приймають форми тієї держави, де вони оперують. Звідси, становлення громадянського суспільства та демократичної держави взаємопов'язано з становленням та демократизацією системи ЗМІ в Україні, що набуває особливої актуальності в умовах необхідності забезпечення соціальної стабільності та національної безпеки нашої держави.

Список використаних джерел:

1. Палагнюк Ю. В., Сургова С. Ю. Формування культури безпеки у населення України. *Проблематика надзвичайних ситуацій виробничого і соціально-природного середовищ*: 1-ша міжрегіональна наук.-практ. конф. 29-30 січня 2019 р., м. Миколаїв : програма і тези : Миколаїв, 2019. С. 26 - 28.

2. *Актуальні питання суспільних трансформацій в Україні: безпековий та євроінтеграційний виміри* : колект. моногр. / під заг. ред. Ю. В. Палагнюк, С. І. Шкірчака. Миколаїв : Видавництво ЧНУ імені Петра Могили, 2018. 300 с.

3. *Участь молоді у розвитку громадянського суспільства в Україні*: колективна монографія / Палагнюк Ю. В., Костєва Т. Б., Соловійова А. С. та ін. ; під заг. ред. проф. Ю. В. Палагнюк, доц. О. Л. Файчук. Миколаїв : Іліон, 2021. 328 с.

СТАН УМОВ І ОХОРОНА ПРАЦІ ПРАЦІВНИКІВ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Ткач Д.І.,

*здобувач вищої освіти спеціальності 208 «Агроінженерія»,
Миколаївський національний аграрний університет*

Важливе значення в сільськогосподарському виробництві має створення оптимальних умов праці та контроль за їх дотриманням. Це дозволяє максимально довго зберігати високу працездатність трудящих, засновану на турботі про психофізіологічне здоров'я людини. Також це сприяє помітному зростанню продуктивності праці на сільськогосподарському підприємстві, що позначається на економічній ефективності всього сільськогосподарського виробництва.

В агропромисловому секторі долучено значну кількість працівників і загальна оцінка стану здоров'я робітничого населення України свідчить про серйозне його погіршення.

Тому територіальний орган Державної служби України з питань праці націлює роботодавців області на створення здорових і безпечних умов праці працівників.

Згідно зі ст. 13 Закону України «Про охорону праці» – «Управління охороною праці та обов'язки роботодавця», роботодавець зобов'язаний створити на робочих місцях в кожному структурному підрозділі умови праці відповідно до вимог нормативно-правових актів, а також забезпечити дотримання вимог законодавства щодо прав працівників у галузі охорони праці [1].

Роботодавець створює на підприємстві службу охорони праці. Служба охорони праці підпорядковується безпосередньо керівникові підприємства і прирівнюється до основних виробничо-технічних служб. За порушення нормативних актів про охорону праці, невиконання розпоряджень посадових осіб органів державного нагляду з питань безпеки, охорони праці винні можуть притягатись до сплати штрафу [2].

Для зміни несприятливих умов праці й високої захворюваності робітничого населення в останні роки робилися певні кроки на всіх рівнях державної влади. На багатьох сільськогосподарських підприємствах умови праці та побутове забезпечення працівників в цілому оцінюється як критичний.

Нерідко основними причинами незадовільних і навіть вкрай небезпечних умов праці є елементарне неувага, безвідповідальність ряду роботодавців, звичка безкарно порушувати права працівників, не виконувати вимоги законодавства про створення безпечних умов на робочих місцях, не здійснювати заходи щодо запобігання нещасних випадків на виробництві.

Зараз підприємства АПК, особливо сільськогосподарського виробництва, є найбільш травмонебезпечними в країні. Одна з головних причин такого становища в тому, що основна маса робочих місць на підприємствах АПК не відповідає вимогам

ергономіки та санітарним нормам і оснащена застарілим обладнанням. Знос обладнання, машин і механізмів в деяких організаціях становить 70–80 %, проте вони продовжують експлуатуватися з порушенням вимог охорони праці.

Велика частина наявних на підприємствах обладнання, машин і механізмів не відповідає вимогам охорони праці, в результаті майже 80 % травм й аварій в сільському господарстві і в переробних галузях відбуваються при обслуговуванні техніки. Багато нещасних випадків пов'язані з недостатнім навчанням працівників, порушенням режимів праці та відпочинку, трудової дисципліни.

Почастішали на виробництві нещасні випадки від стресів та перевтоми.

В результаті перерахованих вище небезпечних і шкідливих виробничих факторів у водіїв і трактористів проявляються стійкі функціональні зміни в організмі, що призводить до зростання рівня професійної захворюваності.

Тільки повне забезпечення вимог законодавства з промислової безпеки, охорони та гігієни праці дозволить мінімізувати на підприємствах ризики виробничого травматизму.

Список використаних джерел:

1. Про охорону праці. Стаття 13. Управління охороною праці та обов'язки роботодавця. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://kodeksy.com.ua/pro_ohoronu_pratsi283_new/statja-13.htm. (дата звернення 14.11.2021.)

2. Охорона праці та здоров'я працівників сільського господарства. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://yurist-online.com/ukr/uslugi/yuristam/literatura/agrar-pravo/24.php>. (дата звернення 14.11.2021.)

*Науковий керівник: К.О. Яблуновська асистент
Миколаївський національний аграрний університет*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС ПОВЕНІ

Мандзюк М.І.,

*здобувач вищої освіти спеціальності 106 «Географія»
Львівського національного університету імені Івана Франка*

Шпорлюк Г.О.,

*здобувач вищої освіти спеціальності 106 «Географія»
Львівського національного університету імені Івана Франка*

Кількість річок по всій території України оцінюють у 23 тис. Загальна довжина яких складає близько 170 тис. км, що становить 4,0% загальної території країни. Близько 3 000 річок завдовжки 10 км і більше, 116 понад 100 км [3], [13]. Україна належить до держав з недостатнім забезпеченням водними ресурсами і вона має не дуже густу річкову мережу (середнє значення – 0,34 км/кв.км), тут немає великих природних водойм і не багаті запаси підземних вод. Болота, що були природним регулятором водності річок, нині наполовину осушені. Отже, водні природні ресурси

України – це, насамперед, місцевий і транзитний стік річок, водні запаси озер, штучних водойм і підземних горизонтів [2], [4], [16].

За останні 15 років значні паводки, що призвели до виникнення надзвичайних ситуацій, спостерігалися у 1995, 1997, 1998, 2001, 2008 роках та паводок 2010 року. Так, середньорічні збитки від паводків у 1995-1998 роках склали 899,3 млн. гривень, 1999-2007 - понад 1500 млн. гривень, у 2008 році - близько 6000 млн. гривень. Аналізуючи історію та частоту повеней і паводків залежно від регіону, можна зазначити, що кожен третій рік характеризується високим підняттям рівнів води [7].

Повінь на Закарпатті 1998 року. Катастрофічний дощовий паводок руйнівної сили, який сформувався в період з 4 по 8 листопада 1998 року на сприятливому гідрометеорологічному підґрунті, за своїми характеристиками та величиною завданих збитків досяг, а в ряді пунктів перевищив усі попередні за період спостережень. Загинуло 17 осіб, без даху залишилось близько 8 000 осіб. У період паводку було підтоплено 40793 житлових будинків, з них 2695 зруйновано та 2877 пошкоджено. Було також зруйновано 12 мостів, 48,6 км автодоріг, крім того 48 мостів і 722,2 км автодоріг було пошкоджено.

Повінь на Закарпатті 2001 року. Формування паводка 3-5 березня було зумовлено інтенсивними дощами. За 3 дні в басейні річок Боржави, Латориці й Тиси випало більше 300 мм опадів, дещо менше - на заході області. В результаті повені загинуло 9 осіб. Було підтоплено 255 населених пунктів, 33580 будинків, знеструмлено 98 населених пунктів, через що майже 14 тисяч осіб було евакуйовано. Було зруйновано 1924 будинків та відселено 4948 мешканців. Зруйновано 6 та пошкоджено 17 мостів. Пошкоджено 52,7 км. автодоріг [7].

Повінь на Закарпатті 2021 року. 120 господарств та 76 житлових будинків підтопило через негоду 10 липня в присілку Стебний селища Ясіня на Рахівщині. Також 19 дворогосподарств, 17 житлових будинків та 2 підвальні приміщення підтопило й у селі Лазещина і 25 дворів та 3 житлові будинки в селі Луги. Через сильну течію пошкоджена дорога в Ясіня та Богдані, знищено 31 міст, в річку потік зніс 10 автомобілів. Також безвісти зникла одна людина [14]. Станом на 2021 рік Україна втрачає землі зі сторони Польщі, адже під час повеней річка Західний Буг, у басейні якої знаходиться багато озер, у тому числі й Шацькі, продовжує підмивати береги. Варто зауважити те, що окремі ділянки території стали меншими на більш як 10 метрів. Через те що річка Західний Буг підмиває береги і розмиває русло, почали завалюватись дерева, втрачаються квадратні метри землі з боку Польщі і кілометри кордону [15].

Повінь (водопілля) – фаза водного режиму річки, яка щороку повторюється в один і той самий період року, характеризується найбільшою водністю, високим і тривалим підйомом та спадом рівнів води у річці. Спостерігається у весняний період, коли сніг починає танути і рівень води у річках поступово піднімається [5].

Зазвичай причиною повені є значне підвищення рівня води. На річках це трапляється внаслідок збільшення притоку води, внаслідок танення снігів, дощів тощо. На озерах чи водосховищах - внаслідок перевищення притоку води над витокком. Часом причиною повені може стати і вітер, який «наганяє» воду чи підйом води може стати утрудненням витокку внаслідок технічних несправностей на штучних водоймах

або природних греблях, що часом утворюються на гірських річках внаслідок зсувів (зазвичай після землетрусів). Також через прорив води на рівнину, рівень якої розташований нижче рівня води. Подібні повені зазвичай трапляються внаслідок прориву дамб, або ж зміни річкового русла.

Негативні наслідки від повеней і паводків проявляються на 27 відсотках території України (165 тис. кв. кілометрів), де проживає майже третина населення. Найбільшої шкоди від них зазнають гірські та передгірські райони Карпат. Половина освоєних площ схилів піддається впливу зсувних процесів, на 70 відсотках гірських водозборів у Закарпатській, Івано-Франківській, Львівській та Чернівецькій областях розвиваються селеві явища. Населення і економіка України зазнають при цьому значних збитків [7]. Повені і паводки завдають таких небезпек як руйнування будинків та будівель, мостів; розмивів залізничних та автомобільних шляхів; аварії на інженерних мережах; знищення посівів; жертви серед населення та загибель тварин. Внаслідок повеней, паводку починається просідання будинків та землі, виникають зсуви та обвали [6], [8].

Протипаводковий захист в Україні. Державний комітет України з водного господарства, як спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади, здійснює державне управління у сфері водного господарства та меліорації земель відповідно до законів України, рішень та розпоряджень Президента України, Уряду, державних, міждержавних, регіональних і галузевих цільових програм, основними з яких є: Водний кодекс України, Земельний кодекс України, Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища», Закон України «Про адміністративні правопорушення», Закон України «Про Загальнодержавну програму розвитку водного господарства України» [1,9,10].

Одним з пріоритетних завдань Комітету є забезпечення захисту громадян, населених пунктів, виробничих об'єктів і сільськогосподарських угідь від шкідливої дії вод, мінімізації вчинених нею збитків для створення безпечних умов життєдіяльності населення. Виходячи з цього, Держводгоспом розроблено і здійснюється реалізація декількох державних цільових програм протипаводкового захисту, а саме:

«Комплексна програма захисту сільських населених пунктів і сільськогосподарських угідь від шкідливої дії вод на період до 2010 року та прогноз до 2020 року» (затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 03.07.2006 № 901) [10]; «Програма комплексного протипаводкового захисту в басейні р. Тиси у Закарпатській області на 2002-2006 роки та прогноз до 2015 року», (затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 24.10.2001 № 1388) [11]; «Державна цільова програма комплексного протипаводкового захисту в басейнах річок Дністра, Пруту та Серету» (затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 27.12.2008 № 1151) [12].

У межах «Комплексної програми захисту населених пунктів і сільськогосподарських угідь від шкідливої дії вод на період до 2010 року та прогноз до 2020 року» у даний час в Україні створено комплекс захисних протипаводкових споруд, який включає 3,5 тис. км дамб та 1,2 тис. км берегоукріплювальних споруд, понад 600 насосних та компресорних станцій для перекачування надлишків води. Але комплекс протипаводкових споруд на річках та водоймах є недостатнім і потребує значної реконструкції і розбудови [10].

У висновку можна сказати, що хоч територія України не є достатньо забезпеченою водними ресурсами, проте тут часто трапляються повені. Найбільшої шкоди ці природні явища завдають західним областям України: Закарпатській, Івано-Франківській, Львівській. В нашій країні існують програми протипаводкового захисту та відповідна протипаводкова інфраструктура. Але їхній стан потребує розбудови.

Список використаних джерел:

1. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132/94-%D0%B2%D1%80#Text>
3. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text>
4. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
5. <https://dp.dsns.gov.ua/ua/Povin-pavodok.html>
6. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/494-IV#Text>
7. <https://uozter.gov.ua/ua/pages/329>
8. <https://www.dsns.gov.ua/ua/Povin-pavodok.html>
9. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2988-14#Text>
10. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1173-2000-%D0%BF#Text>
11. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1388-2001-%D0%BF#Text>
12. <https://www.kmu.gov.ua/npas/182120195>
13. Басманов Є. І. та ін. Географія України // Водні ресурси України
14. <https://cutt.ly/jTd3RE1>
15. <https://www.volynnews.com/news/all/-cherez-richkovi-poveni-na-volyni-ukrayina-vtrachaye-zemli-zi-storony-pol/>
16. <http://www.nbu.gov.ua/node/3972>

*Науковий керівник: О.І Третяк, старший викладач
Львівський національний університет імені Івана Франка*

МОТИВАЦІЯ ПРАЦІ ДЕРЖАВНОГО СЛУЖБОВЦЯ ЯК ФАКТОР СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Грабовенко С.М.,

*здобувач вищої освіти спеціальності 281
«Публічне управління і адміністрування»*

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Сучасна трансформація українського суспільства посилює вимоги до діяльності органів публічного управління, вимагає підвищення ефективності та результативності діяльності інституту державної служби. Від професійної компетентності й ділової активності, прагнення до самовдосконалення та самореалізації державних службовців залежать результати роботи органу державного управління, а відтак – стабільність системи публічного управління і соціальної безпеки загалом в умовах необхідності її забезпечення.

Реалізуючи своє індивідуально суб'єктивне прагнення щодо досягнення певних службових сходинок, службовець виконує службово-владні повноваження від імені держави, для забезпечення реалізації завдань і функцій держави і задоволення, при цьому, своїх власних кар'єрних інтересів.

Мотивація вважається основною рушійною силою людської поведінки, а тому й займає центральне місце в особистісній структурі. Проходячи крізь основні структурні утворення особистості, а саме через спрямованість, формування характеру, самосвідомість, емоційно-вольову сферу, психічні процеси тощо, мотивація, в значній мірі, визначає ефективність будь-якої діяльності. Мотивація кожного конкретного індивіда залежить від характерного для нього способу життя. Особистісний підхід до мотивації передбачає здатність особистості керувати своїми мотивами, пов'язувати їх із перспективними цілями, що забезпечує визначеність мотивації. Отже, основний шлях формування особистості і її мотиваційної сфери лежить тільки в площині реалізації, осмислення та переосмислення самої діяльності і себе, як її суб'єкта. Мотив є усвідомленим чинником кожної дії людини і виникає як наслідок її ставлення до обставин, у яких відбувається дія. Індивід обирає спосіб тої чи іншої дії через свідоме зіставлення завдань, умов, перспектив конкретної діяльності. Аналізуючи важливі показники мотиваційної сфери, слід виокремити серед них наступні: часовий показник стійкості; різноманітність; значущість для спонукачів. Ті мотиви, які є домінуючими в ієрархічній системі мотиваційної сфери не лише є найбільш стійкими та глибоко особистісними, а й організують та підпорядковують собі всі інші спонукачі та складають мотиваційне ядро, від якого значною мірою залежить духовно-моральний світ людини [1].

Мотивація, згідно з теорією А. Маслоу, дозволяє задовольняти потреби від найнижчого до найвищого рівнів, а саме: підвищення по службі покращує як матеріальний рівень, так і соціальний статус людини. Також, кар'єрний ріст дає можливість задовольняти потреби вищих рівнів, такі як визнання, повага та самовираження, тому кар'єра за кордоном є основним способом мотивації.

Вчені Ю. В. Палагнюк та А. С. Ханін досліджували мотивацію працівників органів місцевого самоврядування і визначили, що вона має складатися як із матеріальних, так і нематеріальних стимулів, використовувати розробки авторів різних теорій мотивації, надбання сучасних науковців і практиків у сфері управління персоналом відповідно до умов часу та особливостей діяльності персоналу. За умови обмеження можливостей у керівників використовувати матеріальні мотиваційні механізми доцільно поліпшувати такі важливі елементи праці в організації, як «соціальні контакти» та «стійкі взаємовідносини», оскільки працівники бажають отримувати задоволення й позитивні емоції від багатьох контактів з іншими людьми, що є особливо важливим під час роботи в органах місцевого самоврядування. Тому керівникові слід формувати такий моральний клімат у колективі, що буде заохочувати взаємини. Тоді працівники будуть задоволені працювати в умовах довіри, сприятливих робочих і особистих взаємин, властивих ефективній команді. Крім того, слід відзначити, що для нематеріальних чинників мотивування значну роль відіграє постійна і непередбачувана для працівників заміна одних методів іншими. Саме тому, наприклад, грамота або подяка, що отримана працівником уже вкотре за останні роки,

не буде мати того мотиваційного потенціалу, як грамота, вручена йому вперше. Таким чином, на думку дослідників, керівникам сучасних органів місцевого самоврядування в Україні слід надавати більше уваги таким чинникам мотивації, як формування та розвиток команди, посилення корпоративної культури та формування організаційної поведінки. Важливим також є формування корпоративних традицій та звичаїв; системи колективних інтересів і підвищення рівня ідентифікації працівників з органом місцевого самоврядування [2].

Відтак, можна визначити основні підходи планування та розвитку кар'єри державного службовця як інструмента системи мотивації праці в органах виконавчої влади:

- кар'єра як інструмент мотивації праці державних службовців дозволяє активізувати цілий комплекс факторів–мотиваторів, від матеріальних (підвищення окладів і доплат за ранги) до статусних і трудових (прагнення до самовираження і самореалізації, підвищення авторитету, престижу, суспільної значущості);

- управління кар'єрою в цілях підвищення мотивації праці державних службовців призводить до таких наслідків: підвищується результативність і ефективність роботи, розкривається трудовий потенціал, виникає зацікавленість у постійному підвищенні свого рівня професіоналізму і компетентності, створюється здорова конкуренція серед державних службовців найуспішніше виконати завдання;

- підхід до розробки офіційної програми планування кар'єри для кожного державного службовця повинен бути індивідуальним, з урахуванням його здібностей, рівня компетентності і професіоналізму, а також з урахуванням амбіцій, потреб, цінностей, інтересів, мотивів, стимулів, очікувань та побажань;

- використання ефективної політики управління кар'єрою на державній службі дозволяє керівному складу державної служби в будь-який момент легко вирішувати питання задоволення кількісних і якісних потреб організації у кадровому складі.

Оскільки кар'єрний зріст державних службовців органів державної влади нерозривно пов'язаний та базується зокрема на якісних та кількісних показниках роботи, важливим є ознайомлення громадян, юридичних осіб, суспільства з результатами роботи цих органів, застосовувати принцип прозорості діяльності, що відбувається завдяки висвітленню у засобах масової інформації. В Україні, «зміна відносин між владою та засобами масової інформації, а також встановлення свободи ЗМІ є довготривалим процесом, який потребує подальшого реформування цієї сфери» [3]. У взаємодії з медіа органам державної влади слід утримуватися від вчинення політичних тисків на ЗМІ, цензури їх діяльності, а натомість, сприяти в їх діяльності до додержання свободи засобів масової інформації, на чому наголошувала у своїх дослідженнях доктор наук державного управління Ю. В. Палагнюк [4]. Вважаємо, що такі засади співпраці зі ЗМІ забезпечать кращу взаємодію між органами державної влади, місцевого самоврядування та громадськістю, сприятимуть більшій задоволеності державних службовців від своєї роботи.

Таким чином, мотивація через кар'єрний ріст є найбільш ефективною, тому нами визначено основні підходи планування та розвитку кар'єри державного службовця як інструмента системи мотивації праці в органах виконавчої влади в умовах сучасних викликів та необхідності забезпечення національної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Соціальна робота в умовах сучасних викликів: досвід і перспективи розвитку : колективна монографія / Кол. авт.; за заг. ред. проф. Ю. В. Палагнюк, доц. О. Л. Файчук. – Миколаїв : Вид-во: Ємельянова Т. В., 2021. 506 с.

2. Палагнюк Ю. В., Ханін А. С. Сутність та особливості використання методів мотивування персоналу в органах місцевого самоврядування. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування: електр. наук. фах. вид. Херсонського національного технічного університету* / голов. ред. проф. Лопушинський І. П., 2019. № 1. URL: http://el-zbirn-du.at.ua/2019_1/42.pdf

3. Палагнюк Ю. В. Свобода засобів масової інформації в Республіці Польща та Україні у результаті медіареформ. *Наукові праці: Науково-методичний журнал*. Т. 79. Вип. 66. Політичні науки. Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2008, С. 75.

4. Палагнюк Юліана Вікторівна. Політологічний аналіз медіа реформ у сучасній Україні та Республіці Польща : автореф. дис... канд. політ. наук: 23.00.02 – політичні інститути і процеси / Миколаївський держ. гуманітарний ун-т ім. Петра Могили – Миколаїв, 2008. – 16 с.

*Науковий керівник: Ю. В. Палагнюк, д-р наук з держ. упр., професор
Чорноморський національний університет імені Петра Могили*

СТАН ОХОРОНИ ПРАЦІ У ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВАХ УКРАЇНИ

Ковтун Д.М.,

*здобувач вищої освіти спеціальності 201 «Агрономія»
Херсонський державний аграрно-економічний університет*

Фермерське господарство – це більшість малих підприємств, які займаються сільськогосподарським виробництвом. А суб'єктами малого підприємництва, за визначенням Господарського кодексу України, є суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України. Суб'єктами мікропідприємництва є суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро [1].

Організація виробничих процесів у дрібних господарствах істотно відрізняється від організації виробництва у великих підприємствах і агрохолдингах. Це пов'язано з малою площею земель та невеликою кількістю робітників. Проте такі господарства складають значну частину всіх сільськогосподарських підприємств [2].

Весь цикл технологічних робіт у сільському господарстві – обробіток ґрунту, посів, догляд за рослинами, обробка агрохімікатами та пестицидами, збирання, вантаж

но-розвантажувальні роботи, заготівля кормів працівники господарства працюють з мінімумом сільськогосподарської техніки та обладнання. Робітник поєднує кілька професій і напрямів спеціаліста, наприклад: механізатор, слюсар, зварювальник тощо. Відповідно до Закону України «Про охорону праці» фермер несе дисциплінарну, адміністративну, фінансову та кримінальну відповідальність, навіть якщо на господарстві працює лише один працівник. Фактично керівник господарства не може створити належну службу охорони праці і в цьому напрямку необхідно самоорганізуватися, а «універсал» повинен мати необхідний обсяг знань і навичок не тільки в професійному сенсі, але також вміти оцінювати небезпечні та шкідливі ризики виробничих факторів.

У ході проведення наглядової діяльності відповідними структурами сільськогосподарських підприємств, а саме фермерських господарств, було виявлено, що керівництво підприємств недостатньо проводить роботу щодо проходження медичних оглядів, проведення відповідних інструктажів, а в деяких господарствах ця робота взагалі не проводиться. Навіть на підприємствах, де механізатори забезпечуються спецодягом та засобами індивідуального захисту, та всупереч вимогам нормативних актів з охорони праці вони не завжди використовують ці засоби індивідуального захисту, чим самі наражають себе на небезпеку.

Згідно аналізу причин і обставин виробничого травматизму, найбільший відсоток важкотравмованих у сільському господарстві припадає на березень-травень, саме при виконанні весняно-польових робіт. Найчастішими причинами нещасних випадків є: допуск до роботи без проведення відповідного навчання та перевірки знань із питань охорони праці; невиконання вимог інструкцій з охорони праці, а також незадовільний технічний стан машин, сільськогосподарської техніки і обладнання. Більшість нещасних випадків зі смертельними наслідками стається внаслідок падіння, обрушення предметів, ДТП, внаслідок необережних дій з рухомими деталями, обладнанням, механізмів.

З огляду на вище зазначене, керівник фермерського господарства повинен дотримуватися виконання вимог Конституції України та низки прийнятих нормативно-правових актів, що становлять основу нормативно-правової бази з охорони праці в сільському господарстві. Загальні вимоги охорони праці до всіх юридичних та фізичних осіб, які відповідно до законодавства використовують найману працю, ґрунтуються на Законі України від 14.10.1992 р. № 2694-ХІІ «Про охорону праці». Також вимоги з охорони праці регулюються трудовим договором, колективним договором, правилами трудового розпорядку, нормативно-правовими актами з охорони праці [2, 3].

Організація охорони праці у фермерських господарствах регулюється одним із основних законодавчих нормативно-правових актів, яким є «Правила охорони праці у сільськогосподарському виробництві» [4]

Фермерське господарство, що використовує найману працю, повинно мати: посадові інструкції, правила внутрішнього трудового розпорядку; комплексні заходи для досягнення встановлених нормативів та підвищення існуючого рівня охорони праці; положення, інструкції та інші акти з охорони праці, що діють на підприємстві та встановлюють правила виконання роботи та поведінки працівників на території підпри

ємства, у виробничих приміщеннях, на робочих місцях відповідно до положень про охорону праці; порядок та графік навчання та перевірки знань з охорони праці робітників та фахівців з охорони праці; технологічні карти процесів та робіт (вантажно-розвантажувальні роботи, схеми обробки та переробки зерна, виконання польових робіт та ін.). Залежно від наявної матеріально-технічної бази, керівник повинен отримати дозволи від обласних органів Держпраці або декларувати роботи з підвищеним ризиком.

Керівник фермерського господарства повинен своєчасно забезпечувати фінансування та організацію регулярних періодичних медичних оглядів працівників, які виконують важкі роботи або працюють у шкідливих або небезпечних умовах праці; забезпечувати працівників спецодягом та іншими засобами індивідуального захисту, мийними та дезінфікуючими засобами.

У разі потреби керівник організовує розслідування та врегулювання нещасних випадків, професійних захворювань та аварій відповідно до постанови КМУ від 30 листопада 2011 року № 1232 «Деякі питання розслідування та врегулювання нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві» [5].

Незалежно від обсягу виробництва та чисельності працівників власник повинен усвідомлювати необхідність створення безпечних і здорових умов праці з метою уникнення нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань у встановленому законодавством порядку [6].

Ефективними заходами профілактики виробничого травматизму у фермерських господарствах, які не вимагають від керівників значних фінансових, трудових та матеріальних витрат можуть стати: посилення трудової та виробничої дисципліни; належна організація проведення відповідних інструктажів, навчання та перевірка знань із питань охорони праці; проведення попередніх та періодичних медичних оглядів працівників; забезпечення працівників відповідними засобами індивідуального захисту. Дані заходи сприятимуть збереженню життя і здоров'я працюючих, зменшенню матеріальних та моральних збитків.

Список використаних джерел:

1. Господарський кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV: станом на 6 жовт. 2021р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
2. Організація та контроль за охороною праці у фермерських господарствах | Охорона праці і пожежна безпека. Охорона праці і пожежна безпека. URL: <https://oppb.com.ua/news/organizaciya-ta-kontrol-za-ohoronoyu-praci-u-fermerskyh-gospodarstvah>
3. Про охорону праці: Закон України від 14.10.1992 р. № 2694 XII: станом на 14 серп. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12#Text>
4. Про затвердження Правил охорони праці у сільськогосподарському виробництві: Наказ М-ва соц. політики України від 29.08.2018 р. № 1240. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1090-18#Text>

5. Деякі питання розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві: Постанова Каб. Міністрів України від 30.11.2011р. № 1232: станом на 1 лип. 2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1232-2011-p#Text>

6. Як організувати охорону праці у фермерському господарстві. ibuhgalter.net Сучасний бухгалтерський портал. URL: <https://ibuhgalter.net/ru/news/1872>

*Науковий керівник: О.Я. Ревтьо, канд. с.-г. наук, доцент
Херсонський державний аграрно-економічний університет*

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА З ПИТАНЬ ОХОРОНИ ПРАЦІ

Іваненко В.С.,

*здобувач вищої освіти спеціальності 015 «Професійна освіта
(Технологія виробництва та переробки продукції сільського господарства)»*

Миколаївський національний аграрний університет

Однією із складових ефективної роботи системи управління кадрового забезпечення підприємств з профілактики виробничого травматизму є належна підготовка, навчання та підвищення кваліфікації працівників з питань охорони праці. Налагодження безпечного процесу виробництва – це обов’язок кожного роботодавця [1]. При відсутності у працівників (незалежно від посади) необхідного обсягу знань щодо безпечного виконання робіт, досягнення цієї мети неможливо. На кожному підприємстві незалежно від форм власності має проводитися навчання та перевірка знань з охорони праці.

Персонал будь-якого підприємства – головна цінність і ресурс, запорука ефективної роботи. Навчання та підвищення кваліфікації кожного працівника – ключ до успіху та стабільного розвитку підприємства [2]. Навчання з охорони праці робітників, фахівців підприємства проводиться з метою придбання необхідних знань, вміння і застосувати на практиці, щоб виключити загрозу безпеці здоров’ю та життю співробітників, а також знизити травматизм на виробництві та виникнення професійних захворювань [3]. Кадровий потенціал охоплює всі категорії працюючих на підприємстві і має певні властивості, одна з яких систематичне вдосконалення та підвищення рівня своїх знань [4], у тому числі з охорони праці.

Основним нормативним актом, що регламентує порядок та види навчання, а також форми перевірки знань з охорони праці є НПАОП 0.00-4.12-05 «Типове положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці». Даний нормативний документ спрямований на реалізацію системи безперервного навчання з питань охорони праці на підприємстві, яке проводиться з працівниками в процесі трудової діяльності.

Формування кадрового потенціалу підприємства являє собою складний і тривалий процес придбання знань, набуття практичних навичок та їх конкретне цільове використання в діяльності [1,4]. Особи, які беруть участь у процесі праці, повинні мати

професійну підготовку та певні знання, уміння, навички з охорони праці, що відповідає характеру робіт, вміння надавати домедичну допомогу потерпілим від нещасних випадків і правил поведінки у разі виникнення аварій. Тому служба кадрів підприємства повинна своєчасно (під час прийняття на роботу та періодично протягом трудової діяльності) здійснювати організацію навчання і перевірку знань з питань охорони праці працівників.

Працівники, які виконують важкі роботи, роботи зі шкідливими чи небезпечними умовами праці, а також такі, де є потреба у професійному доборі, під час прийняття на роботу і в процесі роботи, за рахунок роботодавця протягом першого місяця після прийому на роботу (переведення на іншу роботу) проходять на підприємстві спеціальне навчання та перевірку знань з охорони праці. Велике значення для підвищення якості та ефективності навчання з питань охорони праці на підприємстві має методичне і науково-технічне забезпечення [5]. Сюди належать, в першу чергу, підбір та підготовка кваліфікованих кадрів, що проводять навчання, наявність сучасної навчальної виробничої бази, а також методичне забезпечення, створене на науковій основі.

Навчання з питань охорони праці може проводитись як традиційними методами: лекції, семінари та консультації, так і з використанням сучасних видів навчання - модульного, дистанційного тощо, а також з використанням технічних засобів навчання: аудіовізуальних, комп'ютерних навчально-контрольних систем, комп'ютерних тренажерів [6]. З урахуванням конкретних видів робіт, виробничих умов і функціональних обов'язків працівників на всі напрямки навчання розробляються навчальні плани, програми, навчально-методична документація: конспекти, перспективно-тематичні плани, плани уроків, білети та тести для проведення кваліфікаційних екзаменів. Ця документація повинна відповідати вимогам та нормативам з охорони праці, своєчасно поновлюватися.

Кваліфіковані кадри, що проводять навчання з охорони праці на підприємстві повинні забезпечувати високий науково-теоретичний та методичний рівень викладання, постійно підвищувати педагогічну майстерність, наукову кваліфікацію, професійний рівень, впроваджувати інноваційні підходи до навчання та сучасні інформаційно-комунікаційні, комп'ютерні технології, у встановлені терміни проходити навчання та перевірку знань з питань охорони праці згідно з законодавством [7]. До занять залучаються спеціалісти служби охорони праці, технічних і технологічних служб підприємства, які пройшли навчання та перевірку знань з питань охорони праці й отримати відповідне посвідчення; викладачі територіальних навчальних підрозділів експертно-технічних центрів Держпраці; інспектори Управління територіального органу Держпраці, територіального органу Фонду соціального страхування України, інші особи, які можуть бути залучені до навчання згідно діючого законодавства. Суб'єкт господарювання (підприємство), який проводить відповідне навчання має одержати ліцензію Міністерства освіти та дозвіл Держпраці на провадження такого навчання.

Для проведення навчання з питань охорони праці на підприємстві повинно бути створена сучасна матеріально-технічна база з відповідним навчально-методичним забезпеченням. Навчальні приміщення обладнуються у відповідності з сучасними педагогічними та естетичними вимогами, технічними засобами навчання, навчально-

методичними посібниками. Згідно з сучасними науковими і технічними досягненнями матеріально-технічна база повинна своєчасно оновлюється: поповнюватися бібліотечний фонд, покращуватися соціально-побутові умови навчання.

Отже, навчання та систематичне підвищення рівня знань працівників підприємства з питань охорони праці - один з основних принципів кадрової політики в галузі охорони праці, фундаментальна основа безпеки праці та необхідна умова вдосконалення управління охороною праці та забезпечення ефективної профілактичної роботи щодо запобігання аварій і травматизму на виробництві.

Список використаних джерел:

1. Домаскіна М. А. Моделювання оптимальних параметрів аграрних підприємств в системі економічної безпеки / М. А. Домаскіна, Д. М. Голобля // Глобальні та національні проблеми економіки - № 21. – 2018 – С. 247 - 250. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/3593>.

2. Курепін В. М. // Механізм управління безпекою вітчизняних підприємств на засадах маркетингу : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції присвяченої до 90-тя заснування Харківського національного технічного університету сільського господарства ім. П. Василенка, 17-18 жовтня 2020 року - м. Харків : Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка, 2020р., - С. 154 - 158.

3. Радіонов М. О. Визначення основних напрямів профілактики травматизму на підприємствах сільського господарства / М. О. Радіонов, Д. Д. Марченко, В. М. Курепін // Вісник аграрної науки Причорномор'я. - 2019. - Вип. 1 (101). - С. 111 - 117. - URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/6105>.

4. Вишневська О. М. Економічна безпека: глобалізація, геоeкономіка, адаптація і розвиток : навчальний посібник / О. М. Вишневська, Н. В. Бобровська. – Миколаїв : МНАУ, 2017. – 174 с. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/7595>.

5. Курепін В. М. Стратегічні підходи щодо забезпечення активізації виробничої діяльності та охорони праці при вирощуванні високоякісного зерна зернових культур // Актуальні проблеми землеробської галузі та шляхи їх вирішення : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Миколаїв, 4-6 грудня 2019 р. – Миколаїв : МНАУ, 2019. – С. 94 – 97. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/6403>.

6. Курепін В. М. Педагогічні умови формування професійних компетентностей майбутніх інженерів-енергетиків про вивченні дисципліни «Основи охорони праці» засобами дистанційної освіти // Педагогічні інновації : матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, м. Миколаїв, 28-29 квітня 2021 р. Миколаїв : МНАУ, 2021, С. 91 - 94. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/9294>.

7. Курепін В. М., Теоретичні аспекти організації підвищення кваліфікації працівників підприємства / В.М.Курепін// Актуальні проблеми життєдіяльності людини в сучасному суспільстві : тези доповідей здобувачів вищої освіти інженерно-енергетичного факультету та інших учасників освітнього процесу за результатами тематичного «круглого столу» на інженерно-енергетичному факультеті, м. Миколаїв,

18-20 листопада 2020 р. - м. Миколаїв : Миколаївський національний аграрний університет, 2020р., -С. 120 - 122.

*Науковий керівник: В.М. Курепін, канд. екон. наук, старший викладач
Миколаївський національний аграрний університет*

ІГРОВА ЗАЛЕЖНІСТЬ, ЯК ФАКТОР НЕБЕЗПЕКИ

Король Д.В.,

здобувач вищої освіти спеціальності 121

«Інженерія програмного забезпечення»

Національний університет кораблебудування

імені адмірала Макарова

Савіна О.Ю.,

канд. техн. наук, доцент

Національний університет кораблебудування

імені адмірала Макарова

З 1 січня 2022 року фахівці багатьох країн перейдуть на МКБ 11 (11 перегляд міжнародної статистичної класифікації хвороб та проблем пов'язаних зі здоров'ям). Окрім нового розділу з гендерними невідповідностями, всесвітня організація охорони здоров'я додала до нормативного документа адиктивний розлад, що описує патологічну залежність від комп'ютерних ігор [1].

Ігровий розлад існує вже дуже давно з часів перших відеоігор. У «золоту» епоху, коли всі навколо грали в space invaders та pacman, багато геймерів анітрохи не відрізнялися від лудоманів-людей з патологічною схильністю до азартних ігор. Любителі казино, відвідувачі букмекерських контор та фанатики гральних автоматів постійно поверталися до наркотику. Люди забували про сімейні, матеріальні чи соціальні цінності. У них виникало бажання виграти щось за короткий час, а у разі програшу вони хотіли відігратися і отримати ще більше. Правда, закінчувалося це все найчастіше дуже плачевно. З появою аркадних автоматів ситуація була дуже схожою. Люди раз у раз витрачали свої монетки, щоб відігратися і поставити великий рекорд. У Японії навіть гуляла легенда, що популярність space invaders викликало дефіцит монет номіналом 100 єн [2].

Незважаючи на те, що в МКБ 11 вже додали ігрові розлади, далеко не всі дослідники та батьки згодні з тим, що відеоігри шкідливі для здоров'я або викликають звикання. Багато людей вважають, що проєкт від різних студій на кшталт Media Molecule здатна розширювати уяву, розвивати когнітивні навички, а також допомагати працювати в команді. Проте, якщо діти або дорослі сидять перед телевізором або комп'ютером більшу частину вільного часу, не хочуть спілкуватися з однолітками, відмовляються від колишніх хобі і відмовляються від навчання, то для близьких це є важливим дзвінком.

Джерело звикання до відеоігор пов'язано з тим, що нам подобається виконувати квести, отримувати нові рівні, а також здобувати перемогу над босами або реальними

гравцями, в організмі відбувається величезний викид дофаміну - хімічної речовини, що піднімає настрій і заряджає нас енергією. Цей нейромедіатор стимулює центр задоволення, вашу ментальну точку G. Відповідно, чим більше отримується дофаміну, тим сильніше виникає потяг до об'єкта бажання, в даному випадку - до відеоігор.

Однак, наш улюблений нейромедіатор ми отримуємо багато від чого, у тому числі від смачної шоколадки, але ігрова залежність не з'являється відразу. Вона має кілька стадій, кожна з яких характеризується різними змінами у поведінці людини. Спочатку адиктивні геймери нічим не відрізняються від звичайних здорових людей. За те згодом вони стають імпульсивними, у них розвиваються психічні порушення та відсутній самоконтроль, що призводить до розпаду особистості. Люди стикаються з порушенням психічної діяльності, що виражається у відсутності мислення, уваги, пам'яті, сприйнятті та можливості контактів з оточуючими. Окрім цього, залежним геймерам стає байдуже те, як вони виглядають у дзеркалі, вони перестають приймати душ, чистити зуби або зачісуватися, серед варіантів їжі вибирають в основному фастфуд, причому самий шкідливий, жирний і калорійний. Людина втрачає свідомість, немов у творах Говарда Лавкрафта і зрештою йде з реального світу буквально застосовуючи роль персонажа, якого не існує.

Виникає адиктивна поведінка – один із типів девіантної поведінки з формуванням прагнення до уникнення реальності шляхом штучної зміни свого психічного стану за допомогою прийому деяких речовин або постійною фіксацією уваги на певних видах діяльності з метою розвитку інтенсивних емоцій [3].

Незважаючи на те, що американська психіатрична асоціація не визнає таку хворобу як ігрова залежність, вони розробили 9 різних критеріїв для діагностики в залежності від комп'ютерних ігор:

По-перше, у адиктивної людини з'являється бажання грати все більше і більше часу і вона для цього навіть використовує найкращий комп'ютер.

Також хвора людина постійно обманює своїх родичів, друзів та близьких у тому, скільки саме вона витрачає на гру щодня чи сумарно.

Окрім іншого, пацієнт продовжує грати: навіть якщо усвідомлює негативні наслідки: грошові витрати, конфлікти з близькими, недосипання чи запізнення на навчання чи роботу. При цьому, на тій же роботі або навчанні залежний часто думає про те, як би швидше пограти коли звільниться, з ким і коли він буде це робити і, мабуть, вигадує стратегії. На тлі відсутності можливості пограти у відеоігри, у хворої людини виникає різні негативні почуття дратівливості, занепокоєння, агресії чи смутку. Особливо, вони виникають коли людям потрібно скоротити кількість часу, проведеного за комп'ютером [3].

Скільки людей страждають на ігрову залежність у світі поки що незрозуміло. Психолог гарвардського університету Мореза Орзак вважає, що серед усіх осіб, які грають у відеоігри адиктивні близько 40-80%, хоча доктор психологічних наук Олександр Джмелів затятим гравцями вважає лише 10-15% серед усіх користувачів комп'ютерів. Різниця між 10 та 80 % колосальна, хоча більшість залежних людей навряд чи зможуть себе такими назвати [3].

Так як МКБ 11 все ще не набрав чинності, правильних фахівців, здатних вилікувати ігрову залежність поки немає. Все це тому, що якщо ви звернетесь до якогось наркологу зі словами «лікарю, я постійно проводжу весь вільний час за комп'ютером», лікування та поради лікаря можуть тільки погіршити ситуацію, тому що адиктивність буває зовсім різною і кожен можна і потрібно лікувати по-своєму [3].

Для того щоб не допустити ігрової залежності у індивіда потрібно [2, 3]:

Перше, потрібно встановити ліміт. Важливо навчитися обмежувати себе, причому не лише у часовому плані, а й у матеріальному. Якщо постійно витрачаються гроші на ігрові скіни або просто часто купуються ігри, можна поставити обмеження витрат у мобільному додатку.

Обмежити кількість ігор, встановлених на комп'ютері або приставці та перетворити своє хобі на роботу, наприклад можна розробляти відеоігри.

Висновок: Люди так сильно прагнуть покращити своє життя, що не завжди вчасно усвідомлюють негативні наслідки. Вони не контролюють впливи і формування залежностей, витрачаючи дорогоцінний життєвий час на віртуальне життя. Тому, ігрова залежність, як фактор небезпеки в сучасних умовах, потребує уваги та нагальності вирішення.

Список використаних джерел:

1. Международная классификация болезней 11-го пересмотра: Мировой стандарт диагностической информации о здоровье URL : <https://icd.who.int/en>
2. Аддиктивное поведение URL :<https://psyera.ru/addiktivnoe-povedenie-560.htm>
3. Анализи ігрової залежності в молодіжній середі URL : <https://www.bibliofond.ru/view.aspx?id=901184>

ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЯ ДІТЕЙ ІЗ ІНВАЛІДНІСТЮ

Загній А.М.,

*здобувачка вищої освіти другого (магістерського)
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя*

Законодавство України створює основи соціальної політики у сфері соціального захисту дітей з інвалідністю та їхніх батьків. Для реалізації запланованих завдань стосовно адаптації дітей, що мають певні вади, в Україні діє Національна програма «Діти України». Залежно від характеру захворювання визначаються соціально-медичні класифікації дітей з інвалідністю. Залежно від функціональних змін і патологічних станів, інвалідність встановлюється на різні терміни (на 2 роки, на 5 років, до 16-річного віку) залежно від діагнозу. Відповідно до статті 1 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», непрацездатними громадянами є особи, які досягли встановленого законом пенсійного віку, або особи з інвалідністю, у тому числі діти з інвалідністю [3]. У Декларації прав дитини та Конвенції ООН зазначається, що «дитина має право на здобуття освіти, яка має бути безкоштовною і обов'язковою. Їй має даватися освіта, яка сприяла б її загальному культурному розвитку і завдяки якій вона могла б на основі рівності можливостей розвинути свої

здібності й особисте мислення». Разом з тим, далеко не всі діти мають змогу скористатися своїм правом на освіту. Офіційні дані Департаменту медичної статистики Міністерства охорони здоров'я України зазначають, що в нашій державі понад 135,8 тис. дітей мають порушення психофізичного розвитку – це становить 1,5 % від загальної кількості дітей країни. Водночас дані психолого-медико-педагогічних консультацій, що функціонують в Україні, засвідчують, що дітей, які потребують корекції фізичного й професійної дії розвитку, понад 1 млн. Це становить 12,2 % від загальної кількості дітей у країні [4].

Таким чином, проблема реалізації права зазначеної категорії дітей на якісну освіту, а через неї – до активної участі в житті суспільства, є актуальною проблемою.

В останнє 10-річчя проблема інклюзивного навчання знаходяться й у полі зору соціальної політики України: здобуття освіти – це основна діяльність дитини. Проте кожна людина має право як на працю, так і на відпочинок.

У вітчизняних і зарубіжних енциклопедіях та довідниках дозвілля визначається як: «Вільний, незайнятий час, прогулянка, звільненість від справ». Зарубіжними вченими вважається, що дозвілля як науковий термін походить від латинського слова «*licere*», що у перекладі означає «бути дозволеним».

Дозвілля як окремий вид життєдіяльності людини розглядати як діяльність (творчу, конструктивну або ж безцільну та асоціальну). Дозвіллева діяльність відрізняється від інших видів життєдіяльності людини тим, що здійснюється відповідно до потреб індивіда, з метою отримання задоволення. Також, із точки зору прибічників діяльнісної концепції, роль дозвілля полягає у відновленні фізичних і психічних сил людини, підвищенні її освітнього та духовного рівня, здійсненні лише тих занять у вільний час, що відповідають потребам, можливості та бажанням людини і приносять їй задоволення у процесі самої діяльності. Дозвілля як психологічний стан людини розглядається крізь емоційне сприйняття людиною дозвіллевих занять. Згідно з цією концепцією, дозвіллевими вважаються лише ті види діяльності, що сприймаються людиною позитивно.

Дозвіллева робота з підлітками становить чітку систему взаємодії дитячих, підліткових організацій, громадських центрів, культурно-мистецьких і релігійних інституцій. Соціопедагогічним пріоритетом у роботі з підлітками має бути індивідуальний підхід, адресна спрямованість дозвіллевих заходів, орієнтація та акцентуацію внутрішнього світу особистості. Такий підхід забезпечується створенням необхідного простору для неформального спілкування, взаємодії представників різновікових груп, підготовки культурно-дозвіллевих програм, що не лише відповідають новітнім технологіям, а й відрізняються творчою конструктивністю, належним естетичним рівнем та емоційним забарвленням, позитивно впливають на духовний світ особистості.

В умовах дозвіллевої діяльності використовуються різні форми виховання підлітків. Вони визначаються постійністю та систематичністю у вихованні; диференційованим підходом до різних соціально-демографічних угруповань та осіб, залученням підлітків до активної суспільно корисної та особистісно-значущої діяльності; стимулюванням та регулюванням самовиховання і саморозвитку підлітків, вирішенням їх соціально-культурних проблем, реалізацією соціальних та економічних

ініціатив, розкриттям творчого потенціалу особистості; оптимальним поєднанням отриманих теоретичних знань з практичною діяльністю.

Пріоритет у дозвіллевій роботі з підлітками надається програмам, спрямованим на: організацію змістовного дозвілля підлітків, розвиток творчого та духовного потенціалу підлітків в інтересах їх становлення та самореалізації, профілактику та попередження правопорушень і негативних явищ у підлітковому середовищі, популяризацію здорового способу життя, підтримку талановитих підлітків. З урахуванням об'єктивної послідовності соціально-культурного розвитку, організацію дозвіллевої діяльності, її структуру, зміст необхідно здійснювати за віковими періодами.

Організація дозвіллево-культурної діяльності має значний вплив на формування особистості у дитячому віці. Тому, вкрай необхідно створити умови для продовження навчального процесу, розвитку творчих здібностей та сприяння позитивному настрою дітей, які перебувають на стаціонарному лікуванні в медичних установах. Основні види дозвіллевої діяльності для особливих дітей: творча (заняття флористикою, вишивкою, ліпленням, малюванням, виготовлення виробів із соломки, іграшок на ялинку, подарунків на свято, віршування, музикування, інсценізація казок); розважально-ігрова (ігри та тематичні розваги у дворі, на лоні природи, конкурси, квести тощо);

- пізнавальна (вікторини, обговорення прочитаних книг, формування бібліотеки, складання казок, оповідань, колекціонування);

- соціально-культурна (влаштування виставок творчих робіт дітей, участь у благодійних заходах, участь дітей у концертах); фізично-оздоровча (професійне свято, спортивні змагання дітей, походи, рухливі ігри, відпочинок на природі);

- святкова (відзначення свят, днів народження, іменин, державних та релігійних свят); побутова (вирощування квітів, шиття, в'язання, аквіріумістика, збирання грибів, лікарських рослин, рибна ловля, праця на присадибній ділянці, колективне прибирання приміщення, догляд за тваринами) [5].

Методикою формування професійної майстерності фахівця культурно-дозвіллевої діяльності передбачається розвиток професійних якостей майбутнього фахівця. Мотиви діяльності, спонукання фахівців культурно-дозвіллевої сфери являють собою складне психологічне явище. Воно зумовлене: усвідомленням суспільної корисності й значущості своєї праці в організації вільного часу учнівської молоді (підлітків); станом творчої задоволеності, радістю успіху й оцінки дітей; психологічними властивостями фахівця.

Метою професійної діяльності фахівців з організації дозвілля є необхідність формування духовно-моральних цінностей особистості, її інтелектуального, емоційно-естетичного потенціалу, розвитку творчих здібностей в умовах дозвілля. Це визначає й набір засобів, за допомогою яких фахівець включає дітей у різні види діяльності у сфері дозвілля.

Організатор дозвіллевої діяльності повинен знати соціальну систему дозвілля, функції та принципи організації дозвілля; види, зміст і форми дозвіллевої діяльності.

Невід'ємною складовою дозвілля є організація дозвіллевої діяльності в парках. Парки – комплексні установи культури, що мають багатомільйонну аудиторію. Парк

як професійний центр реалізує свої функції в різних формах та видах дозвілєвої діяльності:

1. Музичні (виступи рок-гуртів, концерти, музичні фестивалі).
2. Театральні (театралізовані видовища та свята, мистецькі фестивалі, карнавали).
3. Просвітницькі (диспути, лекції, тематичні вечори).
4. Хореографічні (танцювальні шоу, вечори народного танцю, виступи самодіяльних танцювальних колективів).
5. Декоративно-прикладні (фестивалі ремесел, конкурси моди та краси, виставки-експозиції).

Більш ефективними формами організації вільного часу та дозвілля підлітків є різнопрофільні дозвілєві центри відкритого типу за місцем проживання, що сприяють соціалізації вільного часу учня шляхом взаємозв'язків і відносин його з родиною, школою, суспільним середовищем, дитячими громадськими організаціями [7].

Висновки. З метою безперешкодної соціалізації дітей з інвалідністю використовується організоване дозвілля. Основні види дозвілєвої діяльності для особливих дітей: творча, розважально-ігрова, пізнавальна, фізично-оздоровча, святкова, побутова тощо.

Професійна майстерність фахівця культурно-дозвілєвої діяльності – вихователя, організатора позашкільної роботи – це сукупність теоретичних знань і практичного досвіду, отриманого в результаті професійної діяльності. Метою професійної діяльності фахівців культурно-дозвілєвої діяльності з організації дозвілля є необхідність формування духовно-моральних цінностей особистості, її емоціонально-естетичного, інтелектуального потенціалу, розвитку творчих здібностей особистості дитини в умовах дозвілля.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 № 2402-III.
2. Закон України «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю» № 2249-VIII від 19.12.2017.
3. Закон України «Про загальнообов'язкове державне страхування» від 09.06.2003 № 1170 - VI.
4. <http://taxlink.ua/ua/analytics/pynkt-14/hto-vidnositsia-do-ditej-invalidiv/>
5. <http://littlehearts.gov.ua>.
6. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145 - VIII.
7. Петрова І. В. Дозвілля у зарубіжних країнах : підручник. – К. : Кондор , 2005 . – 408 с. - С. 6 - 10.

*Науковий керівник: Н.С. Останіна, кандидат педагогічних наук, доцент
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя*

ТРУДОВА МІГРАЦІЯ МОЛОДІ В ЄС ЯК ВИКЛИК НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Козуб О.М.,

здобувач вищої освіти спеціальності 281
«Публічне управління і адміністрування»

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Глобалізація, що виражається у зростаючій взаємозалежності та взаємопов'язаності між собою держав та цілих геополітичних регіонів, стала причиною значного розширення кордонів а отже – інтенсифікації міжнародних міграційних потоків. Безперечно, міграція здійснює величезний вплив на розвиток сучасного суспільства, в основному у соціально-економічному та демографічному аспектах. Отож, міжнародна міграція населення в умовах зростаючої глобалізації та розширення світових економічних відносин посідає чільне значне місце в розвитку сучасного суспільства, а відтоді вимагає більш детального вивчення та дослідження з метою найефективнішого врегулювання усіх можливих проблемних питань та колізій у цій сфері [1, с. 40].

Погіршення соціально-економічного становища України в умовах збройного конфлікту на Сході країни, економічної кризи і скорочення виробництва спричинило велику внутрішню міграцію (1,4 млн. людей з окупованих територій) на більш придатні для життя території (Київ, Одеса, Львів, Дніпропетровськ та інші) та прилеглі до них райони. Внутрішня міграція посилює тиск на місцеві ринки праці, на яких кількість людей у пошуках роботи перевищує кількість вакансій [2, с. 315].

Однак, крім внутрішньої, в Україні зростає трудова зовнішня міграція. Дослідження показують, що покидають Україну переважно особи віком від 20 до 40 років, 65 % мігрантів становлять чоловіки, 35 % – жінки. Найпоширенішими видами економічної діяльності трудових мігрантів є будівництво (45,7%), діяльність домашніх господарств (18,3%), сільське господарство (11,3%) та торгівля (9,1%). Тобто покидає країну в пошуках кращої роботи та оплати праці саме працездатне населення, яке повинне створювати внутрішній валовий продукт і розвиток нашої держави. Як результат, маємо велику диспропорцію між працездатними особами та категоріями, які потребують соціальної допомоги [2, с. 316].

Таким чином, ситуація з трудовими ресурсами показова не тільки в плані втрати власної висококваліфікованої робочої сили, але й в плані реагування населення на економічні та політичні зміни, причому не лише в Україні, але й в країнах, куди спрямовується міграційний потік. Зокрема прагнення людей скористатися більш сприятливішими економічними умовами у більш розвинених країнах. Країнами, що приймають робочу силу з України є Росія, Польща, Італія, Чехія, Угорщина, Білорусія, а також Португалія, Іспанія, Німеччина. Найактивніше виїжджають за кордон на роботу жителі прикордонних регіонів (Західна Україна аж до Хмельницької області та Схід) [2, с. 316].

У зв'язку з вищезазначеним почалася нова хвиля трудової міграції українців закордон.

У той же час, після початку реалізації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС змінюється вектор зовнішньої міграції. Тепер українці все більше емігрують до країн Європейського Союзу (приблизно 60% трудових мігрантів). Проте не всі виїжджають офіційно за трудовими візами, відповідно, реальна цифра може бути вищою на 40%. Цифри трудової міграції вражають, але вони допомагають зрозуміти, що відродити українську економіку та забезпечити високий рівень життя громадян країни без наявності працездатного населення неможливо [2, с. 317]. Однак міграція молоді не лише в різні регіони України, але й у країни-члени ЄС значно посилилася після 2014 р. у зв'язку з анексією Автономної Республіки Крим, збройним конфліктом на сході України, економічній кризі в нашій державі.

Слід також наголосити на тому, що молодь надає перевагу Інтернет-ресурсам та соціальним мережам в отриманні, розповсюдженні та обговоренні інформації. Це є одним з неочевидних чинників трудової міграції закордон, адже нові технології зв'язку й особливо Інтернет надають можливості для зв'язку з близькими в Україні, створення груп інтересів у вирішенні соціальних проблем, громадських ініціатив. Тому «п'ята влада» у суспільстві, тобто Інтернет, про яку наголошувала в своїх працях Ю.Палагнюк [3; 4], справляє вплив на різні аспекти сьогоденного життя, у тому числі на міграційні настрої і можливості.

Отже, трудова міграція в країни ЄС в останні роки здійснює значний вплив на розвиток сучасного українського суспільства переважно у соціально-безпековому аспектах. Через те, що трудовими мігрантами з України зараз є переважно молодь – працездатні люди у віці від 20 до 40 років, то це ставить виклики для економічного розвитку нашої держави, забезпечення соціальної стабільності і національної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Палагнюк О. В. Міграція як соціально-економічний феномен та геополітичний виклик розвитку сучасного суспільства. *Наукові праці : Науково-методичний журнал*. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2014, Вип. 218. Т. 230. Державне управління. С. 37 – 41.

2. Oleksandr Yevtushenko, Vira Derega, Yuliana Palagnyuk. Peculiarities of Clientelism's Influence on Power Processes in Ukraine during the Decentralization Reform. *Public Policy and Economic Development: scientific and production journal*. Issue 11 (15) 2017. Mykolaiv : Publisher Yemelyanova T. V., 2017. P. 311 – 338.

3. Палагнюк Юліана Вікторівна. *Політологічний аналіз медіа реформ у сучасній Україні та Республіці Польща*: автореф. дис... канд. політ. наук: 23.00.02 – політичні інститути і процеси / Миколаївський держ. Гуманітарний ун-т ім. Петра Могили. Миколаїв, 2008. 16 с.

4. Палагнюк Ю. В. Свобода засобів масової інформації в Республіці Польща та Україні у результаті медіареформ. *Наукові праці: Науково-методичний журнал*. Т. 79. Вип. 66. Політичні науки. Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2008. С. 75.

*Науковий керівник: С.В. Сорока, д-р наук з держ. упр., професор
Чорноморський національний університет імені Петра Могили*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ СЕРЕД СТУДЕНТІВ ТЕХНОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОГО КОЛЕДЖУ МНАУ

Базаренко В.І.,

викладач технічних дисциплін

Технологічно-економічний коледж

Миколаївського національного аграрного університету

Життя людини має дуже велику цінність. А безпека на дорозі – це і є, насамперед, безпека життя. У наш час на дорогах України виникають десятки тисяч аварій, у яких гине молодь нашої країни. Причини дорожньо-транспортних пригод можуть бути різні. Та насамперед це порушення правил дорожнього руху, необережність водіїв і самовпевненість пішоходів.

Дорожньо-транспортні травми є головною причиною смертності людей віком від 16 до 25 років в Україні [1]. У тридцяти випадках зі ста їхня загибель пов'язана з їх власною неправильною поведінкою на дорозі, а не з помилкою водія. Прикро визнавати, але за рівнем смертності від дорожньо-транспортних пригод Україна посідає п'яте місце в Європі. За офіційною статистикою, за шість місяців 2021 року вже сталося 86 тисяч 459 ДТП: загинули – 1 тисяча 281 осіб, постраждали – 12 тисяч 753. Кожен третій загиблий – молода людина [2]. Найпоширенішим видом ДТП є наїзд на пішохода. Ці смерті можна попереджати завдяки правильно налагодженій міжсекторальній роботі із залученням сфери охорони здоров'я, освіти, інфраструктури, поліції та інших.

Питання безпеки дорожнього руху є дуже актуальним. Мабуть, кожен із нас хоча б раз у житті спостерігав порушення правил дорожнього руху, або й сам хоч раз так вчинив. Здавалося б, що страшного трапиться, якщо водій проскочить перехрестя на жовтий сигнал світлофора чи пішохід перебіжить дорогу там, де немає переходу?

У більшості випадків, причинами ДТП є легковажність водіїв, яка проявляється в ігноруванні вимог Правил дорожнього руху, нехтуванні обов'язковими для виконання правилами, серед яких найбільш поширені [3]:

- ризикована поведінка та усвідомлене порушення;
- водіння в нетверезому стані;
- перевищення швидкості;
- неуважне водіння;
- недотримання безпечної дистанції та інші.

Крім водіїв, винуватцями ДТП стають недисципліновані пішоходи, через яких відбувається кожна третя дорожньо-транспортна пригода [4].

Часто молоді люди потрапляють в ДТП через те, що під час переходу вулиці розмовляють мобільним телефоном або ж слухають у навушниках музику. У цей час розсіюється їхня увага і вони не можуть контролювати ситуацію на дорозі.

На дорогах ситуація може змінюватись блискавично, але молодь під час переходу вулиці буває неуважною, не спостерігає за ситуацією, яка складається під час руху автотранспорту. Переважна кількість нещасних випадків із пішоходами, пасажирами трапляється саме тоді, коли вони поспішають, хвилюються, біжать. Вулиця оманлива:

в цю хвилину немає жодного транспортного засобу, а через секунду він може непомітно виїхати з провулку чи з-за повороту.

З метою поліпшення роботи із запобігання дорожньо-транспортному травматизму, формуванню навичок безпечної поведінки на вулицях і дорогах, удосконалення і узагальнення знань із безпеки дорожнього руху, правил пішоходів, безпечного поводження під час руху в Технолого-економічному коледжі МНАУ проводять низку заходів щодо запобігання дорожньо-транспортних пригод.

Сучасні форми організації навчального процесу дозволяють проводити просвітницьку роботу різноманітно за допомогою різних форм:

- традиційних – лекцій (вступна, ознайомча, інструктивна, інформаційна);
- нетрадиційних (міні-лекція, багатоцільова лекція, проблемна лекція, лекція-брейнстормінг, лекція із заздалегідь запланованими помилками, лекція-конференція, лекція-прес-конференція, лекція-брифінг, лекція із застосуванням техніки зворотного зв'язку (інтерактивна лекція), бінарна лекція.

Один з заходів, це Тиждень безпеки дорожнього руху. Завдання Тижня безпеки дорожнього руху – нагадати студентам про необхідність спільних дій у сфері дорожньої безпеки. Усі заходи мають на меті привернути увагу молоді до проблеми травматизму та смертності на дорогах і поліпшення дорожньої безпеки. Найважливіше щоб застосовані форми організації інформаційно-просвітницької роботи серед молоді були цікавими, різноманітними, новітніми та розвивали пізнавальну активність і самостійність студента щодо його безпечної поведінки як учасника дорожнього руху.

Отже, щоб зберегти життя, уникнути неприємних ситуацій на дорозі, слід знати правила дорожнього руху й завжди їх дотримуватися. Одним з важливих завдань має бути постійна, систематична, послідовна, свідома інформаційно-просвітницька робота у коледжах серед студентів, яка спрямована на необхідність спільних дій у сфері дорожньої безпеки, привернення уваги до проблем травматизму та смертності на дорогах, поліпшення дорожньої безпеки та формування культури безпечної поведінки на дорозі як світоглядної орієнтації молоді.

Список використаних джерел:

1. Смертність на українських дорогах <https://ua.112.ua/statji/nevdalyi-maneyr-chomu-ukraintsi-hynut-na-dorohakh-523057.html>.
2. Офіційний сайт Національної поліції України. URL: <https://www.npu.gov.ua/> (останнє звернення 30.04.2020 року).
3. Іщук І. Поняття та механізми вчинення ДТП. «*PRIKHODKO&PARTNERS*». 2019. URL: <https://prikhodko.com.ua/ua/ponyattya-ta-mehanizm-vchinennya-dtp>
- 4 Загреба В. С. Якою має бути державна політика щодо безпеки дорожнього руху в Україні? Київ, 2016. 40 с.

ПОЖЕЖНА БЕЗПЕКА НА ПІДПРИЄМСТВІ

Кравченко І.О.,

здобувач вищої освіти спеціальності 121

«Інженерія програмного забезпечення»,

Національний університет кораблебудування

імені адмірала Макарова

Савіна О.Ю.,

к.т.н., доцент кафедри техногенної та цивільної безпеки

Національний університет кораблебудування

імені адмірала Макарова

Пожежна безпека на підприємстві – невід’ємна частина організації робочого простору і процесів згідно з нормами чинного законодавства.

Пожежна безпека – стан об’єкта, при якому з регламентованою ймовірністю виключається можливість виникнення та розвиток пожежі й впливу на людей її небезпечних факторів, а також забезпечується захист матеріальних цінностей [1].

Причинами пожеж та вибухів на підприємстві є порушення правил і норм пожежної безпеки, а також невиконання Кодексу цивільного захисту України. Правила встановлюють загальні вимоги з пожежної безпеки, чинність яких поширюється на підприємства, установи, організації та інші об’єкти (будівлі, споруди, технологічні лінії тощо), а також житлові будинки, що експлуатуються, будуються, реконструюються, технічно переоснащуються і розширюються, за винятком підземних споруд та транспортних засобів, вимоги до яких визначаються у спеціальних нормативних документах [1-2].

Забезпечуючи пожежну безпеку, слід також керуватися стандартами, будівельними нормами, правилами улаштування електроустановок тощо. Забезпечення пожежної безпеки об’єкта досить складне і багатоаспектне завдання, тому до його вирішення необхідно підходити комплексно.

Комплекс заходів та засобів щодо забезпечення пожежної безпеки об’єкта складається із відповідних систем, кожна з яких підрозділяється на підсистеми, а ті, в свою чергу, на підсистеми нижчого рівня, які зображені на рисунку 1.

Основними системами комплексу заходів та засобів щодо забезпечення пожежної безпеки об’єкта є: система запобігання пожежі, система протипожежного захисту та система організаційно-технічних заходів. Всі заходи організаційно-технічного характеру на об’єкті можна підрозділити на організаційні, технічні, режимні та експлуатаційні.

Організаційні заходи пожежної безпеки передбачають: організацію пожежної охорони на об’єкті, проведення навчань з питань пожежної безпеки (включаючи інструктажі та пожежно-технічні мінімуми), застосування наочних засобів протипожежної пропаганди та агітації, проведення перевірок, оглядів стану пожежної безпеки приміщень, будівель, об’єкта в цілому та ін.

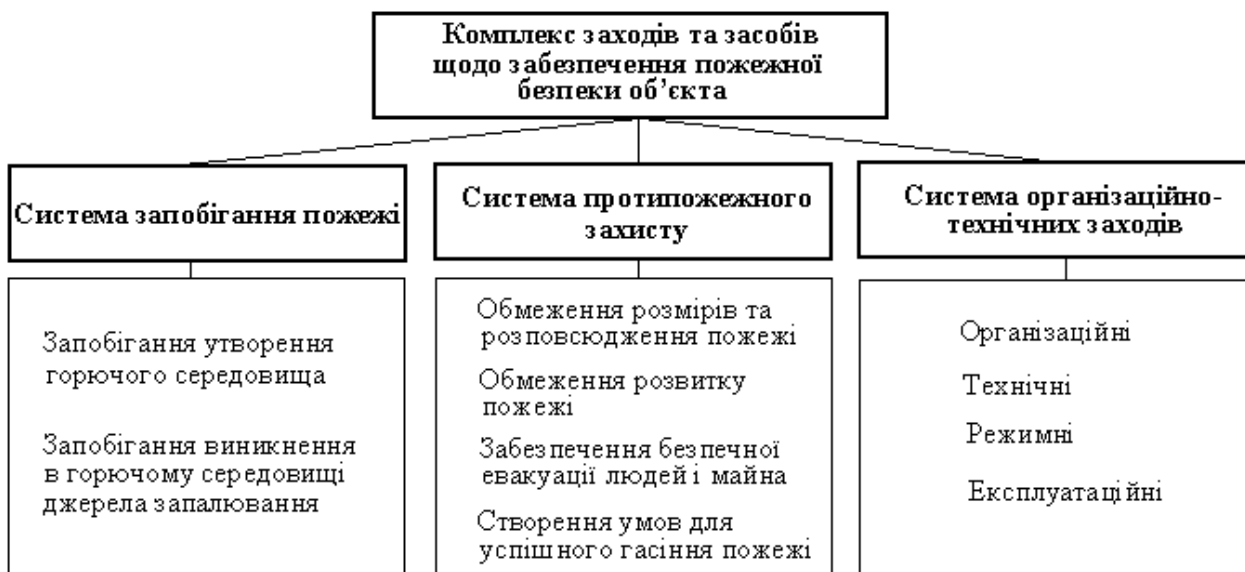

Рис. 1. Комплекс заходів та засобів щодо забезпечення пожежної безпеки об'єкта [2]

До технічних заходів належать: суворе дотримання правил і норм, визначених чинними нормативними документами при реконструкції приміщень, будівель та об'єктів, технічному переоснащенні виробництва, експлуатації чи можливому переобладнанні електромереж, опалення, вентиляції, освітлення тощо.

Заходи режимного характеру передбачають заборону куріння та застосування відкритого вогню в недозволених місцях, недопущення появи сторонніх осіб у вибухонебезпечних приміщеннях чи об'єктах, регламентацію пожежної безпеки при проведенні вогневих робіт тощо.

Експлуатаційні заходи охоплюють своєчасне проведення профілактичних оглядів, випробувань, ремонтів технологічного та допоміжного устаткування, а також інженерного господарства (електромереж, електроустановок, опалення, вентиляції) [3].

Система запобігання пожежі є комплексом організаційних заходів і технічних засобів, спрямованих на унеможливлення умов, необхідних для виникнення пожежі, на запобігання впливу на людей небезпечних чинників пожежі та обмеження матеріальних збитків від неї.

Протипожежний захист об'єкта здійснюється за такими чотирма напрямками[2-3]:

1. Обмеження розмірів та поширення пожежі:

- розміщення будівель та споруд на території об'єкта із дотриманням протипожежних розривів та інших вимог пожежної безпеки;
- дотримання обмежень стосовно кількості поверхів будівель та площі поверху;
- правильне планування та розміщення виробничих цехів, приміщень, дільниць у межах будівлі;
- розміщення пожежонебезпечних процесів та устаткування в ізольованих приміщеннях, відсіках, камерах;
- вибір будівельних конструкцій необхідних ступенів вогнестійкості;
- встановлювання протипожежних перешкод у будівлях, системах вентиляції, паливних та кабельних комунікаціях;

- обмеження витікання та розтікання легкозаймистих та горючих рідин при пожежі;

- влаштування систем автоматичної пожежної сигналізації та пожежогасіння.

2. Обмеження розвитку пожежі:

- обмеження кількості горючих речовин, що одночасно знаходяться в приміщенні;
- використання оздоблювальних будівельних та конструкційних матеріалів з нормативними показниками вибухо-пожежонебезпечності;

- аварійне стравлювання горючих рідин та газів;

- своєчасне звільнення приміщень від залишків горючих матеріалів;

- застосування для пожежонебезпечних речовин спеціального устаткування із посиленням захистом від пошкоджень.

3. Забезпечення безпечної евакуації людей та майна:

- вибір такого об'ємно-планувального та конструктивного виконання будівлі, щоб евакуація людей була завершена до настання гранично допустимих рівнів чинників пожежі;

- застосування будівельних конструкцій будівель та споруд відповідних ступенів вогнестійкості, щоб вони зберігали несучі та огорожувальні функції протягом всього часу евакуації;

- вибір відповідних засобів колективного та індивідуального захисту;

- застосування аварійного вимкнення устаткування та комунікацій;

- влаштування систем протидимового захисту, які запобігають задимленню шляхів евакуації;

- влаштування необхідних шляхів евакуації (коридорів, сходових кліток, зовнішніх пожежних драбин), раціональне їх розміщення та належне утримання.

4. Створення умов для успішного гасіння пожежі:

- встановлення у будівлях та приміщеннях установок пожежної автоматики;

- забезпечення приміщень нормованою кількістю первинних засобів пожежогасіння;

- влаштування та утримання в належному стані території підприємства, під'їздів до будівельних споруд, пожежних водоймищ, гідрантів.

Отже, для забезпечення ефективного захисту підприємства від пожеж та вибухів потрібна скоординована робота всіх організаційних підрозділів, обов'язкове виконання вимог та правил і відповідальне ставлення, як до своїх посадових обов'язків, так і до безпеки підлеглих й своєї особистої безпеки також.

Список використаних джерел:

1. Пожежна безпека. URL:<https://profiteh.ua/pozhezhna-bezpeka-na-pidpriemstvi-pravyla-ta-orhanizatsiia/>

2. Пожежна безпека. URL:<http://textreferat.com.ua/referat2.php?id=2166>

3. Пожежна безпека. URL:<https://topref.ru/referat/5697.html>

ВИТРАТИ НА ПОКРАЩЕННЯ УМОВ І ОХОРОНУ ПРАЦІ

Черецька Г.П.,
викладач

Чернівецький фаховий коледж бізнесу та харчових технологій

Від вирішення проблеми створення безпечних і нешкідливих умов праці, їх покращення залежить не тільки успішна робота підприємства, але й збереження здоров'я та підтримка працездатності працівників на протязі трудового життя.

Законодавство України щодо охорони праці встановлює єдині вимоги до роботодавців усіх рівнів щодо створення безпечних умов праці. Але, як показує досвід, на практиці, ці вимоги, здебільшого не виконуються, особливо на підприємствах малого і середнього бізнесу. Тиск, обумовлений конкуренцією, примушує багатьох роботодавців економити кошти на охороні праці.

Особливістю сьогодення є те, що на більшості підприємств і установ роботодавці вміло розпоряджаються фінансами, але не завжди з належною увагою ставляться до проблем пов'язаних з безпекою трудової діяльності.

Витрати на заходи щодо поліпшення умов і охорону праці можна поділити на:

- витрати, пов'язані з відшкодування потерпілим витрат внаслідок травм і професійних захворювань;
- витрати на компенсацію за роботу в несприятливих умовах, що не відповідають санітарним нормам (пільги за важкі і шкідливі умови);
- витрати на попередження та профілактику травматизму і професійних захворювань;
- витрати на ліквідацію наслідків аварій та нещасних випадків;
- витрати на штрафи та інші відшкодування.

Доцільні витрати забезпечують поліпшення умов праці і зростання її продуктивності, частково доцільні і недоцільні витрати призводять до збитків підприємства та зниження ефективності виробництва.

1. Відшкодування потерпілим внаслідок травм і професійних захворювань.

Тимчасова непрацездатність; одноразова допомога (включаючи членів сімей і утриманців загиблих); моральна шкода; відшкодування витрат лікувальним закладам; санаторно-курортне обслуговування; протезування, придбання транспортних засобів, витрати на соціальну допомогу інвалідам; доплати до попереднього заробітку в разі переведення на легшу роботу; пенсії інвалідам і утриманцям загиблих.

2. Пільги та компенсації за працю у важких і шкідливих умовах. Додаткові відпустки; скорочений робочий день; лікувально-профілактичне харчування; безкоштовна видача молока чи інших рівноцінних продуктів; підвищені тарифні ставки; доплати за умови та інтенсивність праці; пільгові пенсії.

3. Витрати на профілактику травматизму та професійних захворювань.

4. Витрати на ліквідацію наслідків аварій та нещасних випадків на виробництві.

Відшкодування вартості зіпсованого устаткування, інструментів, зруйнованих будівель, споруд; рятування потерпілих; розслідування нещасних випадків; виплати заробітної плати і доплати за час простою; вартість ремонту зіпсованого обладнання,

машин і механізмів, будівель і споруд; вартість підготовки та перепідготовки працівників замість вибулих внаслідок загибелі чи інвалідності.

5. Штрафи та інші відшкодування.

Штрафи за наявність нещасних випадків та приховування від обліку потерпілих; штрафи за недотримання нормативних вимог щодо безпеки праці; штрафи на працівника за порушення вимог законодавства та нормативних актів з охорони праці; компенсації за час вимушеного простою через небезпеку виконання робіт та через припинення робіт органами державного нагляду за охороною праці; штрафи, пені, виплати за недотримання договірних зобов'язань перед іншими підприємствами, установами і організаціями; компенсаційні виплати населенню за пошкодження житлового фонду, приватного майна, забруднення довкілля, тощо.

Дослідження свідчать: на підприємствах значно більше витрат припадає на пільги та компенсації, що пов'язані з небезпечними і шкідливими умовами праці, ніж на техніку безпеки, заходи щодо запобігання виробничому травматизму і захворюваності та нормалізацію умов праці. Співвідношення між витратами на поліпшення умов і охорону праці і витратами на доплати за несприятливі умови праці, пільгові пенсії та додаткові відпустки становить 1:10, а іноді й більше.

Усі ці витрати відносять на собівартість продукції, в результаті, за недбале ставлення до охорони праці на підприємствах розплачуються не їх керівники, а суспільство. Діюча система пільги компенсацій не спонукає керівників поліпшувати умови праці, тому що витрати розкладаються на всіх споживачів і не впливають на економічні результати роботи підприємства.

З іншого боку, штрафні санкції, що сплачуються підприємством у разі незадовільної роботи з охорони праці та при наявності фактів травмування і профзахворювань працівників, нині досить значні, а тому змушують будь-якого роботодавця (уповноважений ним орган) серйозно замислитися, що краще зазнавати збитків (які часом можуть призвести навіть до банкрутства), не займаючись охороною праці, чи, не конфліктуючи з законом, своєчасно вкладати кошти у профілактичні заходи, що зберігають життя і здоров'я людей.

Звичайно, доцільно обрати другий варіант. Перелік штрафних санкцій та інших економічних втрат підприємства передбачає: штрафи, що накладаються на підприємство органами державного нагляду за охороною праці; штрафи за кожен нещасний випадок на виробництві або професійне захворювання; відшкодування шкоди, одноразову допомогу та всі інші виплати потерпілим на виробництві або членам їх сімей та утриманцям загиблих; виплати тим підприємствам, установам, організаціям, яким завдано шкоди (наприклад, внаслідок випуску неякісної техніки, неякісного проектування виробничого об'єкта, несвоєчасного виконання обов'язків, передбачених угодою з партнером тощо); компенсацію лікарням, іншим медичним та оздоровчим закладам, витрати на лікування та реабілітацію потерпілих, надання їм санаторно-курортних послуг тощо; компенсацію витрат органів соціального забезпечення на виплату пенсій інвалідам праці; витрати на виконання рятувальних робіт під час аварій та нещасних випадків, проведення розслідування та експертизи їх причин, поховання загиблих, на складання санітарно-гігієнічної характеристики робочого місця працівника, який одержав професійне захворювання, тощо. Значними

можуть бути витрати на пільги й компенсації, передбачені чинним законодавством колективними договорами: за важкі та шкідливі умови праці (додаткові відпустки, лікувально-профілактичне харчування, молоко чи рівноцінні йому харчові продукти); оплата регламентованих перерв санаторно-оздоровчого призначення, що надаються під час виконання вібронезабезпечених та інших шкідливих робіт, тощо. Отже, ці витрати також повинні враховуватися роботодавцем у загальній сумі матеріальних втрат, що можуть мати місце на підприємстві через недостатню увагу.

До капітальних відносять одноразові та поетапні витрати на:

- створення чи оновлення основних фондів працезахоронного призначення; вдосконалення техніки і технології виробництва з метою поліпшення умов і охорони праці. Поточні (експлуатаційні) витрати на утримання і обслуговування обладнання, що має працезахоронне призначення, забезпечують його функціонування у необхідному режимі. Фінансування заходів щодо поліпшення умов праці може здійснюватися на багатоцільовій і одноцільовій основі. При багатоцільовому фінансуванні заходи щодо поліпшення безпеки виробничих процесів, технологій, обладнання, машин і механізмів є складовою частиною реконструкції, модернізації, впровадження нових засобів виробництва і кошти на охорону праці окремо не виділяються, а належать до капіталовкладень для оновлення виробництва. Одноцільове фінансування передбачає фінансування лише працезахоронних заходів. Витрати на проведення працезахоронних заходів (одноцільове фінансування) визначаються як сума капітальних вкладень і поточних щорічних витрат з урахуванням фактора часу. Здійснюється це за допомогою методу дисконтування.

Короткотермінові (до одного року) витрати на охорону праці розраховуються за формулою:

$$B = C_o + K_o, \quad (1)$$

де: B - загальні витрати (вкладення) підприємства на охорону праці;

C_o - поточні (експлуатаційні) витрати на охорону праці;

K_o - капітальні вкладення на охорону праці.

Показник ефективності витрат підприємства на заходи з охорони праці розраховується за формулою:

$$E = \frac{E_p}{B}, \quad (2)$$

де: E_p - річна економія від поліпшення умов і охорони праці на підприємстві (прибуток або зменшення збитків).

Економічна значущість охорони праці визначається ефективністю заходів з покращенням умов і підвищення безпеки праці. Зокрема, економічна значущість охорони праці оцінюється за результатами:

- підвищення продуктивності праці;
- зниження непродуктивних витрат часу і праці;
- збільшення фонду робочого часу;
- зниження витрат пов'язаних з плинністю кадрів через умови праці тощо.

Ефективність використання обладнання і збільшення фонду робочого часу, як правило, досягається шляхом зниження простоїв протягом зміни, які мають місце в результаті погіршення і самопочуття працівника через умови праці та мікротравми.

Причиною зростання непродуктивних витрат часу, а отже, і праці, є погана організація робочих місць. Так, наприклад, без урахування органометричних вимог виникає:

- необхідність виконання зайвих рухів та докладання додаткових зусиль через незручне положення;
- невдале розташування органів управління обладнання;
- невдале конструктивне оформлення робочих місць.

На виникнення професійних і загальних захворювань суттєво впливають шкідливі умови праці працівників. Економії матеріальних втрат можна досягти шляхом відміни пільг та компенсацій за несприятливі умови праці через недотримання відповідних санітарно-гігієнічних вимог і правил безпеки до робочих місць.

Покращення умов і підвищення безпеки праці значною мірою впливає на зменшення плинності працівників, робота яких пов'язана з важкою фізичною працею, санітарно-гігієнічними умовами, монотонністю виробничих процесів.

Для здійснення комплексу заходів щодо покращення умов і охорони праці роботодавець заздалегідь планує фінансові витрати. Це, як правило, витрати на:

- вдосконалення техніки і технології виробництва з метою поліпшення безпеки виробничих процесів;
- створення чи оновлення основних фондів працезахоронного призначення.

Перша група витрат має багатоцільовий характер, окремо кошти на охорону праці тут не виділяються, а належать до капіталовкладень для оновлення виробництва. Друга група витрат має ознайомлювальний характер. Кошти на проведення працезахоронних заходів визначаються як сума капітальних вкладень і поточних щорічних витрат з урахуванням фактору часу.

Розглядаючи витрати на охорону праці, слід зазначити, що їх можна поділити на:

- доцільні, спрямовані на збереження здоров'я працівників, на раціональне витрачання ними життєвих сил під час роботи та на відновлення працездатності;
- частково доцільні, які включають витрати на пільги і компенсації за несприятливі умови праці;
- недоцільні витрати, що обумовлюють підвищення собівартості продукції, зниження її обсягу тощо.

Підприємства (незалежно від форми власності) або фізичні особи-підприємці, які використовують найману працю, мають витрачати на охорону праці не менш ніж 0,5% фонду оплати праці за попередній період. Якщо ми говоримо про бюджетні організації, то суми таких витрат у них встановлюються у колективному договорі з урахуванням фінансових можливостей. Саме таку вимогу висуває стаття 19 Закону про охорону праці.

До витрат з охорони праці, зокрема, належать:

1. Приведення основних фондів у відповідність з вимогами нормативно-правових актів з охорони праці;

2. Усунення впливу на працівників впливу небезпечних і шкідливих виробничих факторів, або приведення їх рівня на робочих місцях до вимог нормативно-правових актів з охорони праці;

3. Проведення атестації робочих місць;

4. Проведення навчання і перевірки знань з охорони праці;

5. Забезпечення працівників спеціальним одягом, спеціальним взуттям або засобами індивідуального захисту відповідно до норм, передбачених законодавством, або до норм, визначених колективним договором;

6. Забезпечення працівників зайнятих на роботах з важкими та шкідливими умовами праці, лікувально-профілактичним харчуванням, молоко або рівноцінними харчовими продуктами, а також газованою соляною водою;

7. Проведення попереднього (під час прийняття на роботу) та періодичних (протягом трудової діяльності) медичних оглядів працівників, зайнятих на важких роботах, роботах зі шкідливими чи небезпечними умовами праці або таких, де потрібно у професійному доборі щорічного обов'язкового медичного огляду осіб віком до 21 року.

Список використаних джерел:

1. Гандзюк М. П., Желібо Є. П., Халімовський М. О. Основи охорони праці: Підручник. 2-е вид. / За ред. Н. П. Гандзюка. – К.: Каравела, 2004 – 408 с.

2. Грибан В. П., Негодоченко О. В. Охорона праці: Навч. посібник. [для студ. вищ. навч. закл.] / В. Г. Грибан, О. В. Негодоченко – К.: Центр учбової літератури, 2009 - 280с.

3. Івах Р. М., Бедрій Я. І., Білінський В. О., Козяр М. М. Основи охорони праці. Навчальний посібник. 4-е видання, перероблене і доповнене під редакцією Івах Р. М. – К.: Кондор, 2010. – 464 с.

ПОНЯТТЯ ТА ДЖЕРЕЛА ОХОРОНИ ПРАЦІ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Захожий І.В.,

*здобувач вищої освіти спеціальності 208 «Агроінженерія»,
Миколаївський національний аграрний університет*

Відповідно до ст. 43 Конституції України кожна особа має право на належні, безпечні та здорові умови праці, яке реалізується через систему заходів з охорони праці на всіх підприємствах, установах, організаціях незалежно від форми власності та виду господарської діяльності. Саме такий зміст вкладений у легальне визначення охорони праці у Законі України «Про охорону праці» від 14 жовтня 1992 р., ст. 1 якого визначає, що охорона праці - це система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних і лікувально-профілактичних заходів і засобів, спрямованих на збереження здоров'я і працездатності людини в процесі праці [1].

Метою охорони праці в сільському господарстві є створення для працівників сприятливих умов праці, зниження рівня виробничого травматизму, запобігання виник

ненню професійних захворювань тощо під час виконання ними своїх трудових обов'язків. Реалізовується поставлена мета на базі нормативно-правових норм, які в сукупності складають комплексний правовий інститут охорони праці в сільському господарстві.

Названий правовий інститут містить загальні та спеціальні норми. До першої групи можна віднести ті, що регламентують порядок організації охорони праці на сільськогосподарському підприємстві (створення служби охорони праці, проходження медичних оглядів, проведення навчання з питань охорони праці, фінансування охорони праці, розслідування та облік нещасних випадків, професійних захворювань і аварій тощо), стимулювання охорони праці, державне управління, державний нагляд та громадський контроль за дотриманням законодавства про охорону праці, а також норми, що передбачають відповідальність за порушення цього законодавства. Другу групу норм можна диференціювати за сферою поширення на норми з охорони праці, що поширюються на:

- а) певні категорії працюючих (охорона праці жінок, неповнолітніх, інвалідів);
- б) певні галузі сільського господарства (охорона праці в рослинництві, тваринництві, переробній галузі тощо).

Правові норми інституту охорони праці в сільському господарстві містяться в різних за своєю юридичною силою нормативно-правових актах, що є джерелами охорони праці в сільському господарстві. Конституція України має найвищу юридичну силу, закони й підзаконні нормативні акти приймаються на її основі. Для охорони праці в сільському господарстві особливе значення має ст. 43 Конституції, що надає кожній особі право на належні, безпечні та здорові умови праці [2].

Відповідно до Конституції України прийнято цілий ряд законів, що конкретизують положення Основного Закону щодо охорони праці: Кодекс законів про працю від 10 грудня 1971 р., закони України «Про охорону праці» від 14 жовтня 1992р., «Про фермерське господарство» від 20 грудня 1991 р., «Про колективне сільськогосподарське підприємство» від 14 лютого 1992 р., «Про сільськогосподарську кооперацію» від 17 березня 1997 р., «Про пестициди і агрохімікати» від 2 березня 1995р., «Про пожежну безпеку» від 17 грудня 1993 р., «Про дорожній рух» від 30 червня 1993 р. та ін.

Поряд із законами, джерелами охорони праці в сільському господарстві є постанови та розпорядження Кабінету міністрів України, нормативні акти міністерств та відомств. Наприклад, постанова Кабінету Міністрів України «Про заходи щодо виконання Закону України «Про охорону праці» від 27 січня 1993 р. № 64, наказ Мінагрополітики України «Про затвердження Правил пожежної безпеки в агропромисловому комплексі України» від 4 грудня 2006 р. № 730/770, наказ Держнаглядпраці «Про затвердження Типового положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці та Переліку робіт з підвищеною небезпекою» від 26 січня 2005 р. № 15 тощо.

Джерелом охорони праці в сільському господарстві і норми міжнародного права, зокрема Конвенція Міжнародної організації праці № 184 2001 р. «Про безпеку та гігієну праці в сільському господарстві», ратифікована Законом України від 1 квітня 2009 р. Основний масив джерел правового регулювання охорони праці в сільському

господарстві складають правила, норми, стандарти, інструкції, об'єднані в Державний реєстр нормативно-правових актів з охорони праці [3].

Список використаних джерел:

1. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 14.11.2021).
2. Господарський кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV : станом на 6 жовт. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 14.11.2021).
3. Господарський процесуальний кодекс України : Кодекс України від 06.11.1991 р. № 1798-ХІІ : станом на 5 серп. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення: 14.11.2021).

*Науковий керівник: К.О. Яблуновська асистент
Миколаївський національний аграрний університет*

ПРОБЛЕМИ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖЕННЯ: УЯВЛЕННЯ ТА РЕАЛЬНІСТЬ

Останіна Н.С.,
*канд. пед. наук, доцент
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя*

Головною турботою кожного суспільства є забезпечення умов для нормального життя, психічного розвитку, збереження здоров'я його членів. На думку науковців, соціологів, фахівців, здоров'я людей, тривалість життя є показником соціально-економічного добробуту країни. Проте, науково-технічний прогрес, досягнення комп'ютерної техніки стали мимовільною причиною загострення загальнолюдської проблеми погіршення рівня здоров'я людей.

Гігантські темпи індустріалізації та урбанізації за певних соціальних умов можуть призвести до порушення екологічної рівноваги і викликати деградацію не тільки середовища, а й здоров'я людей. З цього приводу вчені (Л. В. Сохань, Г. М. Несен, І. Г. Єрмаков) зазначають, що психологічний стан людини, її соціальне самопочуття є наслідком і причиною тих глибинних змін, що відбуваються в різних сферах життя суспільства, позначених рисами нестабільності й невизначеності. А тому життєвою ситуацією особистісного сприйняття умов життя, соціального середовища є стан непевності у значної частини населення щодо свого нинішнього і майбутнього, свого місця в процесі суспільних змін [3].

Соціальні умови існування сучасної людини характеризуються швидким розвитком наукових знань і технічних досягнень, що призводять до оновлення інформації майже кожні три роки. Суспільство страждає на безліч різноманітних хвороб, причому кількість хворих, на жаль не зменшується, а навпаки зростає. Турботу викликає різке погіршення стану фізичного та інтелектуального розвитку людей, підростаючого покоління, зниження рівня народжуваності й тривалості життя, зростання смертності, особливо дитячої.

Важливе місце серед цих причин посідають недотримання санітарно-гігієнічних норм значної частини населення, відсутність у багатьох людей пріоритету здоров'я та мотивації до здорового способу життя як провідного чиннику здоров'язбереження та його зміцнення.

Крім цього, до факторів негативного впливу на здоров'я, науковці відносять суттєве фізичне та психологічне навантаження, нераціональний режим роботи, режим військової служби, режим зрушеного відпочинку, суттєві порушення розпорядку дня.

Негативними чинниками є шкідливі звички, незбалансоване та достатнє харчування, несприятливі матеріально-побутові умови та умови праці. Важливим вважається також малорухливий спосіб життя, надмірне моральне і психічне навантаження. Нетреба забувати і про мікросімейний клімат, незгоди якого можуть призвести до самотності, низького загально-культурного рівня життя тощо.

Після Чорнобильської трагедії загальний стан здоров'я дорослого населення і дітей України погіршився, під загрозою знаходиться майбутнє генофонду нації. Сьогодні постійно на увазі тримається питання про необхідність вирішення державної програми з формування ранніх установок на здоровий спосіб життя серед дітей і підлітків. Країна потребує здорового покоління, а досягти цього можна лише за допомогою широкого й освіченого поширення принципів здорового життя. Одним із пріоритетних завдань сучасної школи є охорона і зміцнення здоров'я учнів.

Те, що в дитині творить і співпереживає, не може в подальшому в здоровому мисленні перейти до руйнування й насильства і має більше підстав для морального, свідомого розвиненого почуття відповідальності. В суто людському, художньому елементі дитини кориниться моральне ставлення до світу. Тоді така дитина почувається частиною світобудови, і в ній народжується відповідальність за навколишній світ. Те, що має бути закладено в дитині в ці роки, покликане стати основою того, що дорослі переживають у соціальному організмі як рівні права людей. Виховання має підготувати внутрішній її мотив до взяття відповідальності за навколишній світ.

Сучасна ситуація соціального неблагополуччя, нестабільності, кризові явища в Україні значною мірою загострили кризові зміни у житті людей та проблеми села: погіршення соціально-економічного стану; утворення освітнього і культурного вакууму; деформація свідомості громадян; обмежений доступ до оперативної кваліфікованої медичної допомоги; поширення серед сільського населення асоціальних явищ – алкоголізму, криміналізації.

Особливості сільського середовища пов'язані з особливостями праці та побуту мешканців: залежність ритмів праці від пори року; більш важкі, у порівнянні з містом, умови праці; злиття меж праці та побуту, трудомісткість праці у домашньому та підсобному господарствах. Життєвий устрій сільських поселень зберігає елементи традиційної сусідської общини. У них досить стабільний склад мешканців, їх слабка соціально-професійна та культурна диференціація, типові тісні родинні та сусідські зв'язки.

Соціокультурне середовище сільської дитини має свої особливості і відрізняється від соціокультурного середовища міської дитини. Це виявляється у різнобічних відносинах, зв'язках, взаємостосунках дитини з людьми, природою, культурою, взагалі

з суспільством. На противагу міському середовищу, специфіка сільського соціального середовища зумовлена, перш за все, сільським способом життя, умовами побуту, умовами дозвілля, характером та спрямованістю виробництва. Типовою рисою також є обізнаність про всіх мешканців селища, однорідність поглядів, інтересів, цінностей, традицій.

На здоров'я учнів сільської школи впливає цілий ряд факторів, зокрема:

- екологічні та географічні особливості місцевості;
- економічне становище родини та умови проживання;
- залучення дітей змалечку до активної трудової діяльності;
- підвищена рухова активність;
- постійне знаходження на свіжому повітрі;
- важкість отримання якісної та висококваліфікованої медичної допомоги;
- не належного рівня профілактична діяльність школи, сім'ї, громади з попередження адитивної поведінки, шкідливих звичок;
- заниженість мотивації ціннісних орієнтацій підлітка, соціально-прийнятних для даного суспільства норм.

Отже, серед об'єктивних причин стрімкого зниження рівня здоров'я – глибока соціально-економічна криза, глобальні, передусім екологічні проблеми, слабка матеріально-технічна база й недосконала структура охорони здоров'я.

Здоров'я людини вважається вищою цінністю, яка є важливою основою активного життя, щастя, радості і благополуччя. Історія розвитку знань про здоров'я нараховує більше 2000 років. Довгий час здоров'я розглядалось як відсутність хвороб або фізичних дефектів. На сьогодні в системі «людина – здоров'я – середовище» визначається три взаємопов'язані рівні здоров'я – суспільний, груповий та індивідуальний. Перший рівень (*суспільний*) характеризує стан здоров'я людей загалом. Другий (*групове здоров'я*), зумовлене специфікою життєдіяльності людей певного сімейного чи колективу за професією. Третій (*індивідуальний*) - сформовано на основі фізіологічних і психічних особливостей індивіда та неповторного способу життя, який веде кожна людина. Всього на сьогоднішній день існує понад 100 трактувань поняття здоров'я [2]. На нашу думку найпростіше визначення це те, що здоровою є людина, яка відрізняється гармонійним фізичним та розумовим розвитком, добре адаптована до навколишнього середовища, робить свій вклад в благополуччя суспільства.

Поряд з цим, сьогодні все частіше застосовується термін «здоровий спосіб життя». Категорія «спосіб життя» фіксує ставлення людини до оточуючого середовища, людей та до себе і є історично змінною формою діяльності та свідомості. Спосіб життя є однією з граничних категорій, що відображують діяльнісний бік ставлення людини до світу. У соціокультурному плані спосіб життя є об'єктивною характеристикою способів соціальної взаємодії в найбільш значущих сферах життя суспільства: у виробництві, споживання, управлінні, забезпеченні захисту світу та ставлення до нього [3].

Таким чином, здоровий спосіб життя – це діяльність, найбільш характерна, типова для конкретних соціально-економічних, політичних, екологічних та інших умов, спрямована на збереження і поліпшення, зміцнення здоров'я людей. Таке визна-

чення може показатися аналогічним поняттю «охорона здоров'я», яке найчастіше кваліфікується як система суспільних і державних заходів щодо охорони та зміцнення здоров'я населення (профілактики, лікування, реабілітації).

Отже, ми погоджуємося з думкою більшості науковців які вказують, що здоров'я особистості не можна розглядати як щось незалежне, автономне. Воно є результатом впливу природних, антропогенних та соціальних факторів.

Українська народна оздоровча система будується на співвідношенні п'яти стихій природи: земля – вода – дерево – сонце – вогонь. Людина як частина природи, і всі процеси, що відбуваються в довкіллі, неодмінно і паралельно відбуваються в людському організмі. Тож для того, щоб стати сильним, як природа, треба жити в єдності з нею, підкорятися її законам. Аналіз стану здоров'я громадян України та традиційної системи освіти окреслює декілька взаємопов'язаних негативних тенденцій, які істотно впливають на оптимізацію процесу безпеки життєдіяльності особистості.

Таким чином, здоровий спосіб життя підлітка формується сукупністю форм й методів повсякденної діяльності, заснованої на нормах, цінностях суспільства, яка змінює адаптивні можливості організму, впливає на виховання особистісних якостей учнів. Здоровий спосіб життя підлітків складається з таких основних компонентів:

- дотримання правил гігієни, що сприяє зміцненню здоров'я, підвищенню розумової, фізичної працездатності та має важливе виховне і суспільне значення;

- загартування організму – підвищення стійкості до несприятливого систематичного впливу низки факторів навколишнього середовища, – що сприяє вихованню морально-вольових якостей;

- оптимальної рухової активності як м'язової активності, що дозволяє підтримувати оптимальну фізичну форму, поліпшувати самопочуття, забезпечувати приплив енергії, дає додатковий виховний стимул до організації життєдіяльності;

- збалансованого харчування як процесу надходження до організму речовин, необхідних для росту і розвитку, утворення нових клітин, які виробляють енергію, що витрачається під час здійснення фізіологічних функцій, накопичення запасу речовин для фізичних тренувань як складових естетичного виховання здорового способу життя підлітків;

- раціонального добового режиму як доцільно організованого розпорядку добової діяльності, який відповідає віковим особливостям підлітка та його індивідуальним біологічним ритмам для виховання дисциплінованості учнів;

- відсутності шкідливих звичок – куріння, схильності до алкоголю та наркоманії тощо, – що гарантує високі результати та довголіття у спорті й житті, є основою морального виховання здорового способу життя підлітків;

- самоконтролю як систематичних самостійних спостережень підлітка за станом здоров'я, фізичним розвитком, динамікою впливу фізичних навантажень, вправ.

Основними принципами системи мотивації до здорового способу життя і безпечної поведінки населення є: цілеспрямованість, двосторонність, неперервність, багатогранність завдань і різноманітність змісту, тривалість. Ми маємо згадати, що кінцевий результат педагогічної праці можна побачити не сьогодні, не завтра, а через

дуже тривалий. Те, що ми можемо сказати, зуміли прищепити людині, інколи виявляється через роки.

Для оптимізації мотиваційного процесу формування переконання щодо важливості збереження та зміцнення здоров'я населення це справа кожного бажано проведення інформаційно-просвітницьку роботу з ознайомлення з традиційними оздоровчими системами як найбільш популярними системами оздоровлення людей.

Список використаних джерел:

1. Борисенко А. Особливості фізичного виховання в сільській малокомплектній школі / Фізичне виховання в школі. – 1998. - № 3. – С. 8 - 14.
2. Валеологічна освіта та виховання: сучасні підходи, доступність і шляхи їх розвитку в Україні: Збірник науково-практичних статей / За заг. ред. В. М. Оржеховського. – К.: Майстер, 1999. – 120 с.
3. Психологія соціальної роботи: підручник / За ред. Ю. М. Швалба. – К.: «Основа», 2014. – 448 с.
4. Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал: матеріали звіт. наук.-практ. конф. Ін-ту проблем виховання НАПН України за 2017 рік [За ред. І. Д. Бега, Р. В. Малиношевського]. – Вип. 6. Івано-Франківськ: НАІР, 2018. – 356 с.

ДОСЛІДЖЕННЯ СПОРТИВНОГО ТРАВМАТИЗМУ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПЕРШОЇ ДОПОМОГИ

Шиян С.А.,

*здобувач вищої освіти спеціальності 072
«Фінанси, банківська справа та страхування»
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова*

Сімонова Т.О.,

*здобувач вищої освіти спеціальності 072
«Фінанси, банківська справа та страхування»
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова*

Маркіна Л.М.,

*д-р. техн.наук, професор кафедри техногенної та цивільної безпеки
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова*

За останні двадцять років в Україні статистика не виробничого травматизму має позитивну динаміку, а спортивні травми, своєю чергою, сягають 10% від загальної кількості, що є проблемою, яку необхідно вирішувати на початковій стадії. Маючі легкий перебіг в своїй більшості, цей вид травматизму призводить до подальших ускладнень в майбутньому та тривалому періоду відновлення спортсмена, а отже, своєчасно надана перша допомога зводить його до мінімуму.

Серед чинників, які є причинами травмувань, можна відмітити: надмірні навантаження, невірний вибір спортивного екіпірування, не дотримання базових технічних правил, неналежна якість спортивного спорядження або покриття підлоги залу, тривалі перерви між тренуваннями, низький рівень виховного й медичного контролю тощо.

В медичній термінології травмою (ушкодженням) називають вплив факторів зовнішнього середовища на тканини, органи або організм в цілому, що призводить до анатомо-фізіологічних змін та супроводжується місцевою або загальною реакцією організму. Травми займають третє місце серед усіх причин, що призводять до інвалідності та смертності. Травматизм, своєю чергою, це сукупність травм, що виникають в певній групі соціуму за певний проміжок часу.

Згідно з результатами досліджень медичного центру Рочестерського університету, рівень травматизму сягає 19% серед непрофесіоналів, які займаються в спортивних залах та 79% і вище серед професійних легкоатлетів [1].

На жаль, в нашій країні подібного моніторингу не проводиться, а інформація, що є у вільному доступі не систематизована та локальна.

Дані дослідження проводились на базі спеціалізованою дитячо-юнацької спортивної школи (ДЮСШ) олімпійського резерву з легкої атлетики міста Миколаєва, що є колицкою для багатьох титулованих спортсменів міжнародного рівня. Так, можна відзначити наступних миколаївських спортсменів, що приймали участь у Олімпійських іграх: Інгу Бабакову чемпіонку Світу, рекордсменку України, бронзового призера Олімпіади (на її рахунку три Олімпіади). Віту Стьопіну- чемпіонку Європи, бронзову призерку Олімпіади (на її рахунку чотири Олімпіади), Юрія Сергієнко, переможця Кубка Світу, учасника Олімпійських ігор, Оксану Ільюшкіну, Андрія Соколовського, Валентину Горпинич та багатьох інших відомих легкоатлетів.

Станом на листопад 2021 року в ДЮСШ олімпійського резерву з легкої атлетики міста Миколаєва займається спортом понад 400 вихованців, віком від 6 до 20 років.

Проведені статистичні дослідження за період вересень 2021 року показали, які спортивні травмування (рис. № 1.) та у яких вікових категорій (рис. 2.) трапляються найчастіше у спортсменів цього закладу.

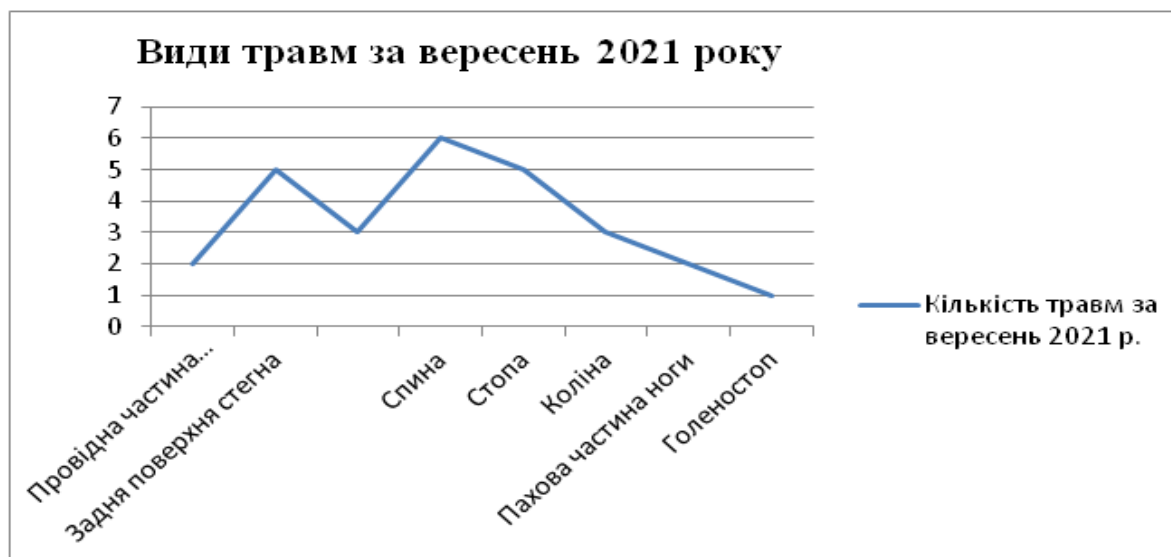

Рисунок № 1. Види травм за вересень 2021 року в ДЮСШ олімпійського резерву з легкої атлетики міста Миколаєва

Рисунок № 2. Розподіл травм за віковими категоріями за вересень 2021 року в ДЮСШ олімпійського резерву з легкої атлетики міста Миколаєва

З метою зменшення рівня травматизму у спортсменів та подальшого реабілітаційного періоду, необхідно розуміти чинники виникнення травм, а також своєчасно вміти надавати першу допомогу постраждалому.

Перша допомога є цілою системою та сполучною ланкою між травмою і медичною допомогою, основним завданням якої є підтримка життя постраждалого, недопущення й мінімізація розвитку важких ускладнень, але час надання такої допомоги обмежений, тому дуже важливим є швидке прибуття на місце події кваліфікованого персоналу, який зобов'язаний змінити рятівника та надати постраждалому вже медичну допомогу [2].

Особа, що надає допомогу повинна використовувати алгоритми першої допомоги, за якими необхідно оглянути місце події, задля забезпечення власної безпеки, обстежити постраждалого, визначивши його стан (свідомість та дихання), викликати фахівців (екстрену медичну допомогу), якщо це необхідно та приступати до безпосереднього надання першої допомоги. При цьому варто діяти раціонально, невідкладно, вірно та виважено.

Під час спортивної травми, рятувальні заходи повинні бути спрямовані на усунення факторів, що її викликали.

Допомога при забої складається з накладання стискуючої пов'язки та застосування холоду (пам'ятаючи, що холодний предмет заборонено класти безпосередньо на шкіру).

Якщо запідозрили перелом, розтягнення м'язів або зв'язок (найбільш поширеними є розтягнення зв'язок гомілкового та колінного суглобів, пальців і зап'ястя), то перш за все, необхідно забезпечити нерухомість ушкодженої частини, прикласти холодний

компрес та підтримувати постраждалого психологічно до прибуття фахівців [3].

У випадку кровотечі необхідно звільнити рану від одягу та накладити стискуючу пов'язку, що притисне дрібні судини до м'яких тканин та затрамбується. Якщо ж кровотеча не зупиняється, то варто використовувати імпровізований джгут-закрутку з підручних матеріалів, який накладають зверху стискуючої пов'язки, дотримуючись при цьому правил накладання [4].

Отже, професійна діяльність спортсменів супроводжується травмами й уникнути повністю цього не можливо. Аналіз отриманих даних про кількість та характеристику травмувань на базі ДЮСШ олімпійського резерву з легкої атлетики міста Миколаєва доводить це ствердження. Щоб забезпечити якісне та тривале спортивне життя необхідно впроваджувати профілактичні заходи задля зменшення випадків травматизму та проводити навчання вихованців, батьків та тренерів навичкам першої допомоги.

Список використаних джерел:

1. Микитчик О. С. Рекомендації з техніки безпеки під час занять різними видами спорту : навч. посіб. Дніпропетровськ: «Вета», 2015. 111 с.
2. Домедична допомога на місці події : практичний посібник / П. Б. Волянський та ін. Херсон :Видавничий дім «Гельветика», 2020. 224 с.
3. Білоус Т. Л. Долікарська допомога: навч. посіб. Суми: видавничо-виробниче підприємство «Мрія», 2020. 148 с.
4. А. В. Шихов, Г. И. Семёнов Медико-педагогические аспекты спортивного травматизма : учеб.пособ. Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та, 2020. 128 с.

РОЛЬ ЛЮДСЬКОГО ФАКТОРА В ОХОРОНІ ПРАЦІ

Овсіюк В.О.,

здобувач вищої освіти спеціальності 263

«Цивільна безпека (Охорона праці)»,

Національний університет водного господарства та природокористування

Незважаючи на високий технічний рівень виробництва і науки в Україні та за її межами травмується і гине велика кількість людей. Щорічно у світі нещасні випадки відбуваються більш ніж з 10 млн людей, причому понад 600 тис. осіб гине. А в Україні травмується близько 120 тис. осіб, з яких 2,5 тис. із смертельним наслідком, більше 10 тис. осіб отримують професійні захворювання. Настав час робити висновки – людство не може вирішити проблему збереження життя і здоров'я людей шляхом вдосконалення техніки та розвитку науки. Рішення цього питання пов'язане з людиною або, як прийнято сьогодні називати, людським фактором у виробництві [1].

Людський фактор – це система суб'єктивних особливостей трудового процесу, що характеризується комплексом психофізіологічних особливостей працівників (сприйняття інформації, прийняття рішень, психологічні установки тощо) і їх соціаль-

них ролей, що відіграє важливу роль у промисловій безпеці та охороні праці [2].

Установлено, що так званий «людський фактор» присутній у формуванні причин майже 90% нещасних випадків. Уроджене почуття небезпеки в людини розвинене недостатньо й у ряді мотивацій її діяльності «безпека» стоїть на другому місці після «вигоди». Тому нещасні випадки частіше пов'язані зі ставленням до питань охорони праці, ніж із кваліфікацією працюючих або конструкцією машин [3].

За різними даними міжнародної статистики, в межах від 60% до 99% нещасних випадків, головним винуватцем травм є, як правило, не техніка, не організація роботи, а сам працівник, який з тих чи інших причин не дотримувався правил безпеки праці: порушував нормальний хід трудового процесу, не використав передбачені засоби захисту і т.п.

Дослідженням нещасних випадків на одному з машинобудівних заводів, проведеним М. А. Котиком, було встановлено, що в 75,6% випадків винуватцями травматизму були самі постраждалі, в 6,1% випадків – інші працівники. Лише в 10,7% випадків аварія або нещасний випадок стався з технічних, а в 6,7% – з організаційних причин [4]. Також А. Хіршфельд та Р. Беган експериментально підтвердили залежність схильності до нещасних випадків від конфліктів, що виникають у різних сферах особистого життя. На основі вивчення походження 500 нещасних випадків у промисловості Детройта було встановлено, що більшості передували емоційні конфлікти в особистому житті робітників. Цей зв'язок був настільки універсальним, що автори взяли на себе сміливість стверджувати, ніби навчилися станом працівника екстраполювати процес розвитку та прояви нещасного випадку. За результатами досліджень було виділено поведінкові реакції людини перед нещасним випадком:

- досвідчений працівник починає робити такі помилки, яких не робить навіть новачок;
- втрачається почуття самозбереження, і людина у найвідповідальніший момент починає нехтувати правилами безпеки, засобами захисту;
- працівник часом навіть відчуває, що в такій ситуації можливий нещасний випадок, і говорить про це оточуючим, проте сам нічого не робить для його попередження.

Нещасний випадок, як зазначають А. Хіршфельд та Р. Беган, – це лише один ланцюжок тривалого динамічного процесу, який включає періоди до, під час і після події. Діяльність чи дію, яке безпосередньо викликало нещасний випадок, слід розглядати як ланку деякого безперервного процесу психічних проявів особистості [5].

Провокувати прояв людського фактору (помилкові дії) індивіда як причину порушення правил безпеки і здійснення нещасного випадку можуть різні фактори [1]:

- нестача професійних знань, поверхневий інструктаж, незнання специфіки підприємства;
- мотивація отримання вигоди чи економії часу і сил при виконанні виробничого завдання (спрощення технологічної процедури);
- стан втоми, перевтоми у зв'язку з фізичними та нервово-психічними перевантаженнями;
- стан стресу, емоційний шок працівника;
- екстремальні (позаштатні) ситуації на виробництві;

- алкогольне чи наркотичне сп'яніння.

Причини щодо психології безпечної праці можуть бути виділені у наступні класи:

- «не вміє» (працівник не володіє необхідними для даної роботи знаннями);
- «не хоче» (не розвинена психологічна установка на дотримання вимог безпеки);
- «не може» (знаходиться у такому психологічному та фізичному стані, який не дозволяє йому безпечно працювати).

Виділяють ще один клас причин, що відображає стан виробничого довкілля, однак його не розглядають у контексті вивчення людського фактора, оскільки вважають зовнішнім по відношенню до працівника [1].

Доведеним є той факт, що з удосконалюванням техніки недоліки людського фактора стають все більш помітними. Дослідники-психологи і «технарі» вважають, що виробнича небезпека росте швидше, ніж людське протистояння їй; відзначається істотне відставання фізичних і психічних можливостей людини від рівня зовнішньої небезпеки. Тому виділяють сім основних причин психологічного характеру небезпечної поведінки людей [3]:

- еволюція людини проходила у сфері психіки та інтелекту (удосконалення знаряддя праці);
- об'єктивне зростання ціни помилки;
- адаптація людини до небезпеки;
- ілюзія безкарності;
- зниження інтенсивності самоосвіти;
- навмисне завищення вимог безпеки праці;
- конфлікт безпеки та продуктивності праці.

Проблема людського фактора - це проблема педагогічна, психологічна та медична. Відповідно, підходи до її вивчення повинні носити комплексний характер. Дуже важливо значну увагу приділяти організації робочого місця, оскільки воно є вирішальним виробничим фактором щодо умов та змісту трудової діяльності працівника.

Психологічні методи дозволяють прогнозувати ймовірність помилкового, уповільненого, неправильного сприйняття працівником різних зовнішніх сигналів; допомагають правильно та своєчасно оцінювати різні ситуації, приймати адекватні рішення; виконувати дії точно, своєчасно та скоординовано. Ці методи дозволять виявити рівень відповідальності, дисциплінованості та мотивації до безпечної трудової діяльності та порушень вимог безпеки, схильність до ризику, характерологічні особливості тощо. Дуже важливо включати в оцінку людського фактора дослідження не тільки штатних ситуацій, а й можливих небезпечних ситуацій [2]. Лише комплексний аналіз усіх аспектів складників дозволить формувати поняття людського фактора у складі єдиної системи, зможе дати інформацію про те, які заходи профілактики виробничого травматизму будуть ефективними та необхідними.

Список використаних джерел:

1. Ніжельська Ю. П. Психологія безпеки й охорони праці.
URL:<https://cutt.ly/5TI7KS3>

2. Марчишина Є. І. Оцінка впливу людського чинника на ризик травматизму працівників на робочому місці. URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u132/19_npp_mt_2019.pdf#page=34

3. Білько Т. О. «Людський фактор» у формуванні причин нещасних випадків. URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u132/19_npp_mt_2019.pdf#page=8

4. Шибко Є. О. Аналіз виробничого травматизму за віковими ознаками. URL: <https://cutt.ly/eTOoQTf>

5. Склонность к несчастным случаям и факторы, ее обуславливающие. URL: <https://cutt.ly/PTOtAuE>

*Науковий керівник: Г.І. Туровська, канд. техн. наук, доцент
Національний університет водного господарства та природокористування*

МЕДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ

Слісаренко О.О.,

*здобувач вищої освіти за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування»
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Травматизм на дорогах за останнє десятиліття став величезною проблемою для соціуму. Справжня епідемія автомобільних катастроф на дорогах зачепила багато розвинених європейських країн, а кількість жертв сягала величезних масштабів. Багатовікові аналізи та спостереження показують, що життя потерпілих напряму залежить від якості надання їм допомоги після ДТП.

Ставлячи за мету встановлення здатності претендентів у водії до водіння автомобілем відповідно зі ст. 45 українського законодавства «Про дорожній рух» треба проводити медогляд цих людей. Принцип ведення медогляду сформульовані у Положенні про медичний огляд претендентів у водії та водіїв дорожньо-транспортних засобів [1].

Огляд медичного типу полягає у проведенні попереднього, періодичного, щозмінного, огляду до та після відбуття, а також оглядів позачергових, якщо це буде необхідно. Після проведення вищеперерахованих оглядів та підведення результатів перевірки видається медична довідка, в якій оговорено можливість чи неможливість керування відповідним транспортним засобом.

Якщо у водія немає медичних протипоказання до водіння, то видана медична довідка буде чинною на протязі трьох років. Для водіїв, вік яких перевищує 55 років (для жінок – більше ніж 50 років), довідка дійсна два роки.

При виявленні тимчасової непрацездатності, яка може бути викликана патологічним підвищенням або зниженням частоти пульсу, зміною артеріального тиску, вищих за зазначені стандартами норми, присутності підозр сп'яніння будь-яким із видів хімічних або інших речовин, наявності симптомів захворювань, які можуть завадити керуванню транспортом) водія не допускають до керування. Якщо у водія виявлено якісь ознаки хвороби та неспроможності до водіння, що відносяться до пере-

ліку захворювань, які стануть запорукою для водія, його відправляють на позачерговий медичний огляд.

Якщо зі сторони водія лунає відмова від позачергового медичного огляду, то особа, яка відповідає за експлуатацію транспорту підприємства, не повинна долучати водія до водіння.

Якщо водія не влаштовують результати медичного огляду він може подати скаргу на винесене рішення у місцевому органі охорони здоров'я або через суд.

Але у цьому світі не можна бути на сто відсотків від чогось застрахованим, аварії мають непередбачуваний характер. Відразу після виникнення аварії її свідки повинні викликати швидку, але до її приїзду не варто стояти й просто чекати. Доцільним буде надати потерпілому першу до лікарняну допомогу. Треба оглянути постраждалого та якщо в нього травми несерйозні, то його можна не витягати з машини. Слід пам'ятати, що права на помилку немає і треба діяти дуже обережно, бо будь-який невірний рух може коштувати людині життя. Якщо потерпілий знаходиться у тяжкому стані, то негайно потрібно його витягти з автомобіля. Для того, щоб зрозуміти, жива чи мертва людина, треба перевірити наявність дихання, пульсу, реакцію зіниць на світло. Якщо ознак смерті не виявлено, то необхідно почати процес оживлення [2].

Дуже часто аварії супроводжуються переломами. Переломом називають зміну або порушення цілісності кістки, яке може бути повне чи часткове. Вони бувають закриті та відкриті. Закриті переломи - це коли уламки кістки не потрапляють назовні, за межі шкіри. Відкриті – коли кісткові уламки виглядають за шкіряний покрив, розриваючи м'язи та шкіряну клітковину. Якщо є рана, то існує велика ймовірність того, що до неї потрапить інфекція, саме через це відкриті переломи вважаються набагато небезпечніше, ніж закриті. Чіпати та намагатися лікувати перелом самостійно не варто, бо грамотно зробити некваліфікованій в цій справі людині не вдасться, а треба швидко і безпечно відвезти пораненого до лікарні. Якщо людина відчуває різкий біль у місці перелому або поруч з ним, в неї спостерігається зміна довжини кінцівки або кінцівок, наявна достатньо велика рухливість кістки біля або в області перелому, є напух, крововилив в опухлих м'яких тканинах, то скоріше всього це перелом [3].

Для того, щоб забезпечити потерпілих швидким наданням допомоги, створено спеціальні заклади охорони здоров'я та медичної допомоги. Щоб можна було швидко знайти ці заклади, на узбіччі доріг встановлено дорожні знаки, які вказують їх на місце розміщення.

Щоб запобігти аварій та інших неприємностей на дорозі насамперед треба знати всі правила поведінки машиніста на дорозі та досконало володіти практичними навичками. Я вважаю, що на курсах водіння треба встановити суворі правила, тільки після дотримання яких людина зможе отримати водійське посвідчення. Також проводити періодичні практичні та теоретичні тестування.

У кожному авто повинна бути присутня аптечка, яка містить в собі джгут, медичний «маячок», нітрогліцерин, розчин аміаку 10%, розчин йоду спиртовий 5%, пластир бактерицидний, лейкопластир, серветки.

Слід пам'ятати, що саме від нас самих залежить наше життя та життя людей, які нас оточують, тому треба серйозно відноситись до водіння і розуміти, що кожен день ми проживаємо, ризикуючи потрапити у халепу.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про дорожній рух» (3353-12) від 30.06.1993 р. № 3353 – XII.
2. Безсмертний В. О. та ін. Основи керування автомобілем і безпека руху: Підручник – К.: Вища школа., 1996. – 202с
3. Собакарь А. О. та ін. Основи безпеки дорожнього руху. Навчальний посібник. – К.: Знання., 2007. – 312 с

*Науковий керівник: О.І. Богатов, канд. техн. наук, доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

УМОВИ ПРАЦІ ТА ФАКТОРИ ЇХ ФОРМУВАННЯ

Єгізарян А.С.,

*здобувач вищої освіти спеціальності 141 «Електроенергетика,
електротехніка та електромеханіка»,
Миколаївський національний аграрний університет*

Система заходів, націлених на збереження самопочуття і життя найманого персоналу, зайнятого в трудовому процесі підприємства контролюється службою охорони праці. Для розробки та впровадження заходів з охорони праці на підприємстві необхідно мати поставлені правові загально визнані мірки, які будуть враховувати широкий ансамбль всіляких подій: від функціонування системи безпеки до фінансових, лікувально-профілактичних та інших заходів.

Якісне функціонування системи безпеки залежить у першу чергу від виконання обов'язків роботодавця та керівників структурних підрозділів з охорони праці щодо гарантування на підприємстві соціальної захищеності персоналу, які беруть участь у виробничих процесах [1]. Людина, перебуваючи на роботі для досягнення певних результатів праці, витрачає комплекс життєвих сил і енергії. Сукупність факторів виробничого середовища (виробничі, санітарно-гігієнічні, інженерно-психологічні, естетичні, соціальні фактори) суттєво впливають на здоров'я та працездатність людини.

Виробничі фактори обумовлені особливостями техніки і технології, рівнем механізації і автоматизації праці, якістю оснащення робочих місць, режимами праці і відпочинку [2]. Від них залежать фізичні зусилля і нервова напруга, робоче положення працівника, темп і монотонність роботи. Важливим є створення критеріїв дотримання режиму праці і відпочинку працюючих відповідних до законодавчих нормативно-правових актів [3]. Це підвищить організацію праці, соціальну захищеність працівників [4], знизить травматизм та професійні захворювання на підприємстві, виключить вплив на працюючих небезпечних і шкідливих виробничих чинників.

Важливе місце в організації безпечних, нешкідливих умов праці має навчання з питань охорони праці [5]. Всі особи, які оформляються на роботу та змінюють профіль своєї роботи у внутрішньому середовищі підприємства мають проходити інструктажі з охорони праці. При інструктуванні особа, яка буде працювати на підприємстві отримує знання щодо безпечних способів ведення робіт за фахом.

При проведенні шкідливих та небезпечних видів робіт працівники повинні бути захищені колективними та індивідуальними засобами захисту, які мають відповідну сертифікацію та захищають від забруднення, зменшують вплив негативних виробничих чинників (оснащення, прилади, спеціальний одяг, взуття).

Заходи з охорони праці фінансуються роботодавцем, джерело надходження коштів на фінансування заходів безпеки можуть бути як з внутрішніх фінансових потоків підприємства, так і за рахунок державних, регіональних, місцевих програм, позабюджетних джерел.

Комплекс заходів безпеки на підприємстві, впровадження безпечної техніки, зміна технологій з метою ліквідації небезпечних для життя і здоров'я людини робіт сприяє створенню нормальних умов праці [6], мінімізації найгостріших питань охорони праці - боротьби з виробничим травматизмом.

Отже, практика підприємств свідчить, в сучасних умовах господарювання все більшого значення набуває проблема поліпшення умов праці не за рахунок компенсаційних виплат, а шляхом впровадження нової техніки, технологій, оздоровлення виробничого середовища, врахування вимог естетики праці.

Список використаних джерел:

1. Іваненко В. С. Комплексна безпека підприємств агропромислового комплексу, як складова система управління // Проблеми та перспективи розвитку бізнесу в Україні: матеріали міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених і студентів, м. Львів, 19 лютого 2021р. Львів : Львівський торговельно-економічний університет, 2021. С. 295 – 297. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8880>.

2. Курепін В. М. Розвиток аграрного сектору економіки України через забезпечення безпеки на виробництві / В. М. Курепін // Соціально-економічна політика та адміністрування у сфері регіонального розвитку України : збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції, 3-5 квітня 2019 р. - Миколаїв : МНАУ, 2019. - С. 109 - 112. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/5791>.

3. Основи охорони праці : змістовий модуль № 2. «Основи фізіології, гігієни праці». Тема № 6. «Характеристика умов праці, факторів та обставин трудового процесу і виробничого середовища, що впливають на здоров'я та працездатність (загальні положення, фізичні фактори впливу)» : конспект лекції / уклад. В. М. Курепін. Миколаїв : МНАУ, 2021. 61 с. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/9870>.

4. Тищенко І. Є. Соціальний захист осіб з інвалідністю // Глобальні цілі сталого розвитку – безпека світу, соціально-економічні та екологічні прояви, можливості активізації партнерства : тези доповідей - здобувачів вищої освіти денної й заочної форм навчання за результатами щорічного тематичного «круглого столу» на обліково-фінансовому факультеті, м. Миколаїв, 12 листопада 2020 р. Миколаїв : Миколаївський національний аграрний університет, 2020. С. 65 - 66. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8207>.

5. Основи охорони праці : змістовий модуль № 1. «Правові та організаційні основи охорони праці». Тема № 4. «Навчання з питань охорони праці. Профілактика

травматизму та професійних захворювань» : конспект лекції / уклад. В. М. Курепін. – Миколаїв : МНАУ, 2021. – С. 29.

URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/9868>.

6. Курепін В. М. Стратегічні підходи щодо забезпечення активізації виробничої діяльності та охорони праці при вирощуванні високоякісного зерна зернових культур / В. М. Курепін, Д. В. Курепін // Актуальні проблеми землеробської галузі та шляхи їх вирішення : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Миколаїв, 4-6 грудня 2019р. – Миколаїв : МНАУ, 2019. – С. 94 – 97.

URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/6403>.

*Науковий керівник: В.М. Курепін, канд. екон. наук, старший викладач
Миколаївський національний аграрний університет*

ПРОБЛЕМА ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНОСТІ

Красновид А.В.,

*здобувач вищої освіти спеціальності 241 «Готельно-ресторанна справа»
Миколаївський національний аграрний університет*

Інтернет - наймогутніший винахід сучасного світу, безмежний простір інформації та спілкування. Більшість вчених асоціюють Інтернет з наркотиком, внаслідок якого, з'являється залежність.

Термін «інтернет-залежність» запропонував психолог А. Голдберг у 1995 році для опису патологічного використання Інтернету. Діагностичні критерії розладу, відповідають критеріям, щодо нехімічних залежностей, тобто використання комп'ютера завдає шкоду не лише фізичному, а й психологічному стану людини [1]. Залежність – це нав'язливе бажання увійти в Інтернет. На його думку інтернет викликає дистрес. М. Орзак виділяє два симптоми, характерні для патологічного використання комп'ютера: фізіологічні та психологічні. До психологічних, вчена віднесла гарне самопочуття, ейфорію від комп'ютера, неможливість зупинитися, занепад живих родинних та дружніх стосунків, депресія, проблеми з роботою, або навчанням, дратівливість. До фізіологічних: синдром карпального каналу (тунельна поразка нервових стовбурів руки, пов'язана з тривалою перенапругою м'язів), мігрені, розлад сну, не слідкування за особисто гігієною, збій режиму, сухість в очах, оніміння пальців руки, що тримає «мишку».

Відома лікарка Кемберлі Янг, аналізуючи надмірну кількість проблем у поведінці залежних, зазначила, що інтернет-залежність – є не здоровим бажанням особистості постійно перебувати у цифровому віртуальному середовищі, бажання отримати доступ до мережі та відчуття психоемоційного дискомфорту якщо воно відсутнє. Також, лікарка виділила п'ять основних типів інтернет-залежності:

- надмірна пристрасть до віртуального спілкування та віртуальних знайомств, надмірна кількість знайомих та друзів у соціальних мережах, великі обсяги листування тощо;

- постійна «фінансова» потреба – участь в онлайн іграх (азартних, рольових), постійні покупки через мережу (Інтернет-магазинів), або участь в Інтернет-аукціонах;
- ігрова залежність – від комп'ютерних ігор, програмування або інші види комп'ютерної операції у мережі;
- інформаційне перевантаження – нескінченне відвідування мережі, пошук нової інформації на пошукових форумах;
- кіберсексуальна залежність – нездоланий потяг до відвідування сайтів 18+, обговорення сексуальної тематики в чатах чи спеціальних телеконференціях «для дорослих» [3].

До того ж, інтернет-залежність формується у будь-якому віці, та найбільш чутливими до неї є підлітки, адже саме цей вік, має прагнення, до пізнання чогось нового, невідомого, «відчуття дорослості».

Отже, до залежності піддаються більшість молодих людей, дітей, а також дорослих. Інтернет впливає на мозок людини, її моральний стан, на її психіку та поведінку. Людина втрачає довільну увагу в реальному житті, має цілі і зацікавленість саме у віртуальному світі. Користувач стає байдужим до інших людей, її інтересів, бажань, з'являється грубість, жорстокість, втрачання сил, зростання патологічного використання комп'ютера, телефона-хвороба не лише фізична, а й психологічна, яка є найактуальнішою в наш час.

Варто відзначити, що на сьогоднішній день все ще не розроблена чітка та загальноприйнята система критеріїв даної аддикції та практично не вивчені довгострокові наслідки залежності від Інтернет. Проте, зважаючи на періодичні чи постійні фізичні, соціальні, професійні чи психологічні проблеми, що викликаються даним типом аддикції, Інтернет-залежні потребують кваліфікованої психотерапевтичної допомоги.

Список використаних джерел:

1. Посохова В. Особливості життєвого планування Інтернет-залежної молоді // Психологічні перспективи. – 2004. – Вип.6. – С. 150 - 157
2. <http://psytopos.lviv.ua/naukovi-publikatsiji/internet-zalezhnist/>
3. [http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/16627/1/Стаття_Інтернет-залежність та її вплив на підлітків.pdf](http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/16627/1/Стаття_Інтернет-залежність_та_її_вплив_на_підлітків.pdf)

*Науковий керівник: Л.В. Гула, асистент
Миколаївський національний аграрний університет*

ДОСЛІДЖЕННЯ ВИРОБНИЧОГО ТРАВМАТИЗМУ ТА ПРОФЕСІЙНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ

Запорожець Д.В.,

здобувач вищої освіти спеціальності 141

«Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка»,

Миколаївський національний аграрний університет

Курепін В.М.,

канд. економ. наук,

старший викладач кафедри

методики професійного навчання

Миколаївський національний аграрний університет

Унаслідок низки особливостей питання виробничого травматизму завжди гостро стояли перед тими, хто розробляє заходи до запобігання нещасним випадкам та професійним захворюванням на підприємстві. Незважаючи на те, що постійно впроваджуються у виробництво більш сучасні технології, інновації, травматизм на підприємствах, та питання професійних захворювань досі є актуальними [1]. Успішна профілактика виробничого травматизму та професійної захворюваності можлива лише при умові ретельного вивчення причин їх виникнення [2].

Аналіз виробничого травматизму та професійного захворювання дозволяє виявляти причини та визначити закономірності їх виникнення. На основі такої інформації спеціалісти з питань розробки норм, правил, інструкцій розробляють заходи та засоби щодо профілактики виробничого травматизму і професійних захворювань.

Для аналізу виробничого травматизму та професійних захворювань використовують різні методи [3]. Єдиної класифікації методів аналізу травматизму не існує, але дослідники цього питання запропонували поділити методи аналізу травматизму на дві групи імовірісно-статистичні та детерміністичні.

Імовірісно-статистичні методи дозволяють виявити залежність між чинниками системи праці та травматизмом на основі вивчення нещасних випадків, що вже сталися. До імовірісно-статистичного методу відносять статистичний метод, який базується на вивченні травматизму за документами і звітами.

При статистичному методі визначається динаміка травматизму та його тяжкість на окремих дільницях виробництва та підприємстві в цілому. Проводиться порівняльний аналіз динаміки виникнення травматизму з іншими підприємствами галузі, до якого відносять підприємство, виявляють закономірності зростання чи зниження показників негативних явищ. Для оцінки рівня травматизму використовують відносні статистичні коефіцієнти та показники.

Топографічний метод дозволяє наочно бачити місця з підвищеною небезпекою, які вимагають ретельного обстеження та проведення профілактичних заходів. На місця, де сталися нещасні випадки або є свідчення про незадовільний стан охорони праці звертають особливу увагу, вивчають причини травматизму [4]. Шляхом додаткового обстеження згаданих місць виявляють причини, що викликали нещасні випадки, розробляють і впроваджують запобіжні заходи.

Детерміністичні методи дозволяють виявити об'єктивний, закономірний зв'язок умов праці та причинну обумовленість випадків травматизму. До таких методів відносять монографічний метод, який полягає в детальному обстеженні всього комплексу умов праці, технологічного процесу, обладнання робочого місця, прийомів праці, санітарно-гігієнічних умов, засобів колективного та індивідуального захисту.

При застосуванні цього методу проводять аналіз небезпечних та шкідливих виробничих чинників, притаманних лише тому чи іншому структурному підрозділу підприємства, обладнанню, технологічному процесу. Якщо необхідно виконати відповідні дослідження та випробування при цьому методі поглиблено розглядають всі обставини нещасного випадку чи професійного захворювання.

При монографічному методі аналізується кожний випадок травматизму, який розглядається як система, елементами якої є взаємопов'язані умови, обставини та причини явища, що аналізується.

На виробництві можуть діяти декілька негативних чинників, які можуть призвести до нещасного випадку чи професійного захворювання [5]. При з'ясуванні причинних зв'язків їх виникнення використовують метод моделювання. Модель причинних зв'язків будується від моменту травмування до подій, які йому передували, встановлюється логічний зв'язок між явищами.

Такі причинні зв'язки можуть мати різну форму:

- послідовну, коли одна причина викликає наступну, і так далі, поки кінцева не призведе до нещасного випадку;

- паралельну коли декілька послідовних зв'язків викликають одну загальну причину, яка призводить до травмування; колову, коли одна причина викликає наступну, кінцева збільшує першу і так далі по колу, поки будь-яка з цих причин не призведе до травмування;

- розгалужену, коли один чинник є джерелом кількох причин, які розвиваючись паралельно викликають одну загальну причину, що призводить до травмування [6].

Дія несприятливих виробничих чинників на працівника може спричинити не лише його травмування, а й виникнення професійного захворювання. Для аналізу професійних захворювань можуть застосовуватись ті ж методи, що й для аналізу травматизму.

Отже, успішна профілактика виробничого травматизму та професійної захворюваності можлива лише при умові ретельного вивчення причин їх виникнення.

Список використаних джерел:

1. Курепін В. М. Розвиток аграрного сектору економіки України через забезпечення безпеки на виробництві / В. М. Курепін // Соціально-економічна політика та адміністрування у сфері регіонального розвитку України : збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції, 3-5 квітня 2019 р. - Миколаїв : МНАУ, 2019. - С. 109-112. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/5791>.

2. Радіонов М. О. Визначення основних напрямів профілактики травматизму на підприємствах сільського господарства / М. О. Радіонов, Д. Д. Марченко, В. М. Курепін // Вісник аграрної науки Причорномор'я. - 2019. - Вип. 1 (101). - С. 111 - 117. -

DOI: 10.31521/2313-092X/2019-1(101)-16.

URL:

<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/6105>.

3. Попружук Р. О. Необхідні умови досягнення безпеки життєдіяльності // Актуальні проблеми життєдіяльності людини в сучасному суспільстві : тези доповідей здобувачів вищої освіти інженерно-енергетичного факультету та інших учасників освітнього процесу за результатами тематичного «круглого столу» на інженерно-енергетичному факультеті, м. Миколаїв, 18-20 листопада 2020 р. Миколаїв : Миколаївський національний аграрний університет, 2020. С. 47-49. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8141>.

4. Вишняков Д. С. Запобігання професійним захворюванням і виробничому травматизму – запорука підвищення конкурентоспроможності підприємства / Д.С. Вишняков // Участь молоді у розбудові агропромислового комплексу України: 32-ї студентської науково-теоретичної конференції, 18-20 березня 2020 р., Миколаїв. – Миколаїв : МНАУ, 2020 – С. 71 – 74. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/7022>.

5. Іваненко В. С. Комплексна безпека підприємств агропромислового комплексу, як складова система управління // Проблеми та перспективи розвитку бізнесу в Україні : матеріали міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених і студентів, м. Львів, 19 лютого 2021р. Львів : Львівський торговельно-економічний університет, 2021. С. 295 – 297. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8880>.

6. Мазур В. Є. Загальні поняття про хімічні небезпечні та шкідливі виробничі фактори // Глобальні тенденції сучасного світу: соціально-економічні та інформаційно-психологічні аспекти розвитку суспільства : матеріали тематичного «круглого столу» на обліково-фінансовому факультеті, м. Миколаїв, 18 листопада 2021 року Миколаїв : МНАУ, 2021. С. 31-34. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/10167>.

ПСИХОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЯК ЧИННИК ЗБЕРЕЖЕННЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я

Гула Л.В.,

*асистент кафедри методики професійного навчання
Миколаївський національний аграрний університет*

Проблема психологічної безпеки відноситься до однієї з найбільш актуальних. Це зумовлено впливом різноманітних факторів, що сприяють порушенню стану психологічної безпеки та психологічної захищеності особи.

Освітнє середовище пропонує широкий вибір можливостей для розвитку. Проте має й достатню кількість обмежень для особистісних проявів його учасників. Психологізація освітнього середовища з метою збереження та зміцнення здоров'я її учасників, створення в закладах освіти безпечних умов праці і навчання, захист від усіх форм дискримінації можуть виступати альтернативою агресивності соціального середовища, психоемоційному та культурному вакууму, наслідком яких є зростання соціогенних захворювань.

Однією з найважливіших умов зниження числа стресових ситуацій у педагогічній практиці є забезпечення психологічної безпеки при безпосередній взаємодії учасників освітнього середовища.

Питаннями саме моделювання та проектування освітнього середовища, в котрій особистість затребувана та може вільно функціонувати, а її учасники відчують задоволення та захищеність основних потреб займалися Я. А. Коменський, І. А. Баєва, Н. В. Груздева, В. І. Панов та ін. Психологічна безпека являється провідною характеристикою, яка визначає розвивальний характер освітнього середовища.

Навчання, пріоритетом якого являється передача знань, а не особистість, являється загрозливим для здоров'я здобувачів освіти, вважає Л. А. Регуш [1].

Відомо, що постійна негативна оцінка (результатів навчання, поведінки, особистості в цілому, тощо) являється для здобувача освіти психотравмуючою ситуацією. Сутність психотравмуючої (кризисної, абостресової) ситуації полягає в важкості або неможливості задоволення актуальних потреб.

На думку Н. Ю. Максимової, рано чи пізно для дитини настає мить, коли ситуація ускладнення переходить в ситуацію неможливості. Неможливість задоволення життєво важливих потреб і врешті-решт призводить до освітньої та соціальної дезадаптації [2].

На переконання І. О. Баєвої психологічна безпеки освітнього середовища навчального закладу – «це середовище, вільне від проявів психологічного насильства у взаємодії, яке сприяє задоволенню потреб у особистісно-довірчому спілкуванні, створює референтну значимість середовища та забезпечує психічне здоров'я учасників навчально-виховного процесу» [3, с.34].

Освітнє середовище навчальних закладів є частиною життєвого середовища людини. Заклади освіти, як соціальний інститут суспільства, є суб'єктами безпеки, котрі здатні будувати свою локальну систему безпеки як через навчання і виховання, так і через рішення конкретних завдань розвитку.

Психологічна безпека освітнього процесу у закладах вищої освіти (ЗВО) – це стан захищеності студента від погроз його гідності, душевному благополуччю, позитивному світосприйманню.

З наукових джерел літератури відома класифікація з трьох груп психологічних ризиків, що дозволяє здійснювати оцінку рівнів психологічної безпеки освітнього середовища. Ризики психологічного насильства утворюють першу групу ризиків. У другу групу ризиків входить система взаємин з учасниками освітнього процесу, що перешкоджає задоволенню основних потреб в особистісно-довірчому спілкуванні, а третю групу утворює система міжособистісних відносин з учасниками освітнього процесу, котра перешкоджає визнанню референтної значущості освітнього середовища.

Сукупність цих факторів може нести собою загрозу освітнього середовища і розвитку особистості її учасників, і як наслідок – схильність до деструктивної поведінки, негативне ставлення до освітніх установ та порушення психічного і фізичного здоров'я.

Зараз ситуація у ЗВО характеризується, з одного боку, глобальним протиріччям між цінностями, що проголошуються в суспільстві, і реально існуючими з жорстокою

конкуренцією і культом сили, в результаті чого у студентів відбувається різке зростання тривожних станів через сприймання навколишнього світу, як небезпечного, і себе, як недатного протистояти цій небезпеці. Також не можна обійти увагою і такі явища як, наприклад, неадекватне сприйняття вимог і збільшення числа студентів з проблемами у навчанні, адіктивними формами поведінки. З іншого – значним зниженням ступеня педагогічної задоволеності професією, втратою сенсу виконуваної роботи, психологічним дискомфортом, кризами спустошеності, безперспективності, нереалізованості у викладачів [4]. Тому все гостріше виникає необхідність створення психологічно безпечних умов ЗВО, основна мета яких зробити освітнє середовище справедливим і доступним для ефективного розвитку кожного його суб'єкта.

Отже, хотілося б зауважити, що проблема психологічної безпеки освітнього середовища ЗВО вимагає пильної уваги. Практичне втілення багатьох положень вимагає додаткових ресурсів, таких, як:

- психолого-педагогічна підготовка кадрів;
- розробка та впровадження варіативних технологій психолого-педагогічного супроводу психологічної безпеки освітнього середовища та методики вимірювання їх ефективності.

Засобом забезпечення психологічної безпеки може виступати загальна задоволеність характеристиками середовища, до яких можна віднести соціально-психологічну активність суб'єктів освітнього простору та можливість мати свою власну позицію, ініціативу, а саме: можливість зберігати особисту гідність і право на повагу, результатом котрого є збереження психічного здоров'я викладачів та студентів.

Список використаних джерел:

1. Регуш Л. О. Безопасность обучения школьников. // Психологическая культура и психологическая безопасность в образовании (Санкт-Петербург, 27 – 28 ноября 2013). [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://developpsy.ru/DOC/sbornik85.pdf>.
2. Максимова Н. Ю., Милютин Е. Л. Курс лекций по детской патопсихологии: Учебное пособие. – Ростов н/Д.: Феникс, 2018. – 576 с.
3. Обеспечение психологической безопасности в образовательном учреждении: практическое руководство / Под ред. И. А. Баевой. – СПб.: Речь, 2006. – 288с.
4. Илларионов С. Н. Подходы к изучению проблемы психологической безопасности субъекта образовательной среды / С.Н. Илларионов // Гуманитарные аспекты профессионального образования: проблемы и перспективы. Иваново, 2014. С. 49 - 54
5. Гула Л. В. Психологічний аспект конфліктності людських стосунків // Українство: динаміка сенсів і вимірів національного буття : матеріали Всеукраїнської наукової конференції, м. Кривий Ріг, 6 листопада 2020 р. Кривий Ріг : ДЮІ МВС України, 2020. С. 119 - 121.

МІЖОСОБИСТІСНІ КОНФЛІКТИ В ОРГАНАХ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ: СОЦІАЛЬНО-БЕЗПЕКОВИЙ АСПЕКТ

Нікуліна І.В.,

*здобувач вищої освіти спеціальності 281
«Публічне управління і адміністрування»*

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Сучасна концепція дієвого управління персоналом виходить із того, що людина складає основу організації, її сутність і основне багатство. Відповідно потрібно з особливою увагою обирати кадри для роботи в організації, правильно розставляти їх на посади відповідно до їх кваліфікацій, знань та умінь. Загалом від того, як успішно задіяний людський потенціал, істотно залежить успіх організації в конкурентній боротьбі, її здатність до змін, пристосування до сучасних умов, постійних трансформацій, адаптації та тривалого розвитку. У цьому важливу роль відіграє мотивація персоналу до праці [1].

Несподівані зміни не на краще у різних сферах життя в сучасній Україні підривають довіру людей до суспільних інститутів, що відповідно несе деструктивний вплив на функціонування окремих сфер суспільно-політичного життя. Загалом низький рівень соціальної довіри порушує основи соціальних відносин, що негативно позначається на різних аспектах функціонування суспільства [2, с. 700]. Такі фактори негативно впливають на виникнення і перебіг міжособистісних конфліктів в органах публічної влади, тому, на нашу думку, потребують більшої уваги з боку вчених та практиків.

Зазначимо, що причинами міжособистісних конфліктів можуть бути: несумісність характерів; зіткнення протилежних мотивів, потреб, інтересів; внутрішньоособистісні суперечності; особистісна конкуренція. При цьому, індивідуально-емоційні конфлікти ґрунтуються на внутрішніх психологічних причинах, тобто особистісних якостях конкурентів.

Якщо класифікувати конфлікти, то за ступенем прояву конфлікти поділяються на приховані й відкриті, випадкові й хронічні. Прихований конфлікт зазвичай стосується двох людей, які до певного часу намагаються не показувати, що конфліктують. Однак у якійсь час при певних обставинах конфлікт проявляється і перетворюється у відкритий. Крім того, конфлікти бувають випадковими (виникають стихійно) і хронічними (свідомо спровокованими). В останньому випадку вони впливають на продуктивність праці, призводять до зниження результативності індивідуальної та колективної роботи. Відповідно, під час аналізу причин і джерел хронічного конфлікту варто шукати його винуватця, мету, мотиви провокації й ескалації конфлікту.

Міжособистісні конфлікти можуть проявлятися і в різних формах конфліктів: вертикальні (між керівниками і підлеглими в конкретному колективі); горизонтальні (між членами колективу, колегами).

Конфліктологи виділяють джерела конфліктів: суперечності, які виникають на підґрунті робочого процесу; внутрішньоособистісні суперечності, які виражаються в негативних взаєминах між людьми; а також присутність у колективі конфліктної особистості є джерелом конфліктів.

Конфліктні особистості - це люди із завищеною самооцінкою, які виражають постійну тривогу, незадоволеність, претензії до керівників і до оточуючих. Головна небезпека особистісних конфліктів полягає в тому, що внутрішнє напруження, боротьба протиріч вимагають розрядки, а розряджаються конфліктні особистості найчастіше на оточенні. Відповідно це втягує в орбіту конфлікту інших людей. Так особистісний конфлікт перетворюється на міжособистісний [3, с. 19].

Цікаво, що відмінності в уявленнях і цінностях людей є поширеною причиною конфлікту. Замість того, щоб об'єктивно оцінювати ситуацію, люди зосереджуються на тих поглядах, альтернативах і аспектах ситуацій, які, на їх думку, сприятливі для групи або особистісних проблем. Більш того, низький рівень комунікації загалом, між колегами та керівником та колегами зокрема, є причиною конфлікту. Наголосимо, що погана передача інформації є як причиною, так і наслідком конфлікту. Вона може діяти як каталізатор конфлікту, заважаючи окремим особам або групі зрозуміти ситуацію або погляди інших. Погана передача інформації і є наслідком конфлікту. При цьому слід зазначити, що свобода слова – це право кожної людини у демократичному суспільстві, що виражається у свободі преси, ЗМІ, медіа, і яке має дотримуватися [4]. Так, при недотриманні свободи слова, при поганій передачі інформації між його учасниками знижується рівень комунікації, починають формуватися невірні уявлення один про одного, розвиваються ворожі відносини – все це приводить до посилення і продовження конфлікту.

Таким чином, міжособистісний конфлікт – це поширений вид конфлікту в будь-якій групі, колективі, у тому числі в органах публічної влади. При цьому, соціальні і безпекові фактори в сучасній Україні негативно впливають на виникнення і перебіг міжособистісних конфліктів в органах публічної влади, тому потребують більшої уваги з боку вчених та практиків.

Список використаних джерел:

1. Палагнюк Ю. В., Ханін А. С. Сутність та особливості використання методів мотивування персоналу в органах місцевого самоврядування. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування: електр. наук. фах. вид. Херсонського національного технічного університету* / голов. ред. проф. Лопушинський І. П., 2019. № 1. URL: http://el-zbirn-du.at.ua/2019_1/42.pdf.

2. Palagnyuk, Y. (2021). Соціальна довіра до органів публічної влади як фактор розвитку громадянського суспільства. *Публічне управління та регіональний розвиток*, (13), 699 - 725. <https://doi.org/10.34132/pard2021.13.07>.

3. Психологія конфлікту: Навчально-методичний посібник для підготовки магістрів усіх форм навчання / В. Я. Галаган, В. Ф. Орлов, О. М. Отич, О. О.Фурса, К.: ДЕДУТ, 2008, С. 19.

4. Палагнюк Ю. В. Свобода засобів масової інформації в Республіці Польща та Україні у результаті медіареформ. *Наукові праці: Науково-методичний журнал*. Т. 79. Вип. 66. Політичні науки. Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2008, С. 75.

*Науковий керівник: Ю. В. Палагнюк, д-р наук з держ. упр., професор
Чорноморський національний університет імені Петра Могили*

СОЦІАЛЬНИЙ СУПРОВІД ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ ЩОДО ПИТАНЬ БЕЗПЕКИ НА ВИРОБНИЦТВІ

Меркулова Ж.Ю.,

майстер виробничого навчання

Вище професійне училище суднобудування

Курепін В.М.,

канд. економ. наук,

старший викладач кафедри

методики професійного навчання

Миколаївський національний аграрний університет

Існує чимало перешкод на шляху до зайнятості людини з інвалідністю в Україні. Серед основних: індивідуальні бар'єри: недостатній рівень освіти, компетенції внаслідок «домашнього» навчання, відсутність професійного досвіду, психологічна неготовність до роботи, невпевненість у власних силах, брак навичок спілкування тощо; бар'єри, спричинені роботодавцями: упереджене ставлення щодо здатності виконання роботи; незацікавленість у впровадженні гнучких форм зайнятості; бар'єри, спричинені недостатнім рівнем розвитку місцевої соціальної інфраструктури тощо. Більшість з цих проблем так і залишаються не вирішеними. Як правило, такі працівники намагаються самостійно їх долати, що часто завершується звільненням, рідко зверненням за допомогою, адже відповідні служби та послуги наразі відсутні [1]. Досить часто при працевлаштуванні та в процесі реалізації права на працю у осіб з інвалідністю виникають питання щодо того, якими трудовими правами вони наділені.

Особи з інвалідністю володіють повнотою усіх прав щодо їх працевлаштування, створення належних і безпечних умов праці, встановлення певних гарантій [2]. Згідно індивідуальних програм реабілітації, ця категорія працівників повинна працювати на підприємствах із звичайними умовами праці, де застосовується праця інвалідів. Це допомагає працівникам з особими потребами реалізувати свої творчі і виробничі здібності.

Підбір робочого місця особам з інвалідністю здійснюється на підприємствах з урахуванням побажань інваліда, рекомендацій медико-соціальної експертизи та наявних у нього професійних навичок і знань. Професійна реабілітація передбачає відновлення знижених або втрачених професійних функцій людини з інвалідністю, або поновлення її трудової діяльності. Професійна реабілітація включає такі важливі заходи із забезпечення зайнятості людей з інвалідністю, професійної орієнтації тощо, у тому числі професійної підготовки з питань охорони праці та безпеки на виробництві.

Питання, які повинні включатися у програми навчання повинні передбачати відновлення знань та навичок безпечного ведення робіт [3]; набуття фаху тими, хто не мав його раніше з обов'язковим опануванням правил, норм щодо безпечного ведення робіт. При зміні фаху тими, хто не може продовжувати працювати на попередньому місці роботи через обмеження життєдіяльності також необхідно складати плани та програми у які обов'язково повинні бути включені питання охорони праці.

Навчання з питань безпеки повинно бути організоване під конкретні робочі місця працівників з інвалідністю та відповідати певній кваліфікації. Традиційний спосіб тако

го професійного навчання відбувається через систему наставництва, коли досвідченого працівника офіційно закріплюють за особою з інвалідністю і той передає йому навички та знання [4].

Роботодавці повинні всебічно підтримувати таке навчання, важливими умовами якого є навчальна цінність дорученої особам, які навчаються, виробничої роботи [5]. Навчання доречно організувати на звичайному робочому місці, але не в процесі роботи. Таке навчання проводиться в умовах, наближених до виконання справжніх виробничих операцій або операцій аналогічного характеру під наглядом досвідченого керівного персоналу або кваліфікованих працівників, здатних навчати осіб з інвалідністю.

Якщо на підприємстві немає умов організації навчання осіб з інвалідністю, отримання нових знань і навичок може бути організоване роботодавцем у навчальних закладах, на відповідних курсах, зокрема курсах підвищення кваліфікації, або під час проходження стажування на інших підприємствах. Таке навчання може бути, зокрема, організовано у співпраці з громадськими організаціями інвалідів. Навчання людей з інвалідністю також може відбуватися на базі центрів професійної реабілітації інвалідів.

У центрах професійної реабілітації, де окрім професійної підготовки може паралельно відбуватися медична, соціальна та психологічна реабілітація. Тому навчання у таких центрах доцільно розглядати у разі виробничої травми та професійного захворювання працівника, унаслідок якого він не зможе надалі працювати на своїй посаді. Таке навчання може відбуватися коштами Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України або за кошти роботодавця.

Професійне навчання щодо нових вимог та адаптації до умов праці, у тому числі з питань охорони праці та безпеки на виробництві [6] людей з інвалідністю необхідно проводити у разі:

- неможливості підібрати особі з інвалідністю роботу через відсутність у людини необхідної кваліфікації;
- необхідності змінити кваліфікацію у зв'язку з відсутністю роботи, що відповідає професійним навичкам людини з інвалідністю;
- втрати здатності виконувати роботу за попередньою професією у зв'язку з професійною травмою;
- відсутності на підприємстві такої професії за якої особа з інвалідністю не може продовжувати свою трудову діяльність;
- необхідності підібрати роботу людині з інвалідністю відповідно до рекомендацій медико-соціальної експертної комісії.

Набуття практичних навичок після проходження теоретичного курсу навчання особи з інвалідністю набувають при організації стажування [7]. Стажування - різновид підвищення кваліфікації робітників і фахівців з метою засвоєння людиною найкращого практичного досвіду, набуття практичних умінь і навичок для виконання обов'язків на займаній посаді або на посаді, на яку претендує особа з інвалідністю.

Особи з інвалідністю направляються на стажування після здобуття професійної освіти, коли вони потребують досвіду практичної роботи (розширення компетенцій) за

набутою професією (спеціальністю), або ті, які тривалий час не працювали і бажають відновити чи удосконалити свої знання, уміння та навички в практичній діяльності.

Для проведення такого стажування потрібні: наказ керівника підприємства про зарахування на стажування; програми стажування та індивідуальні плани за робітничими професіями, які затверджує керівник підприємства за погодженням з регіональним центром. Слухачам, які завершили курс й успішно пройшли кваліфікаційну атестацію, за рішенням кваліфікаційної комісії видається документ установленого зразка, відповідно до чинного законодавства (свідоцтво про підвищення кваліфікації) [8]. Якщо особу з інвалідністю не можуть працевлаштувати на підприємстві, де він проходив стажування, підприємство надає йому рекомендаційного листа за підписом керівника підприємства.

Отже, кожен громадянин України має право на працю. Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю визнає право людей з інвалідністю на працю, проголошує рівні можливості й рівну винагороду за працю рівної цінності, безпечні та здорові умови праці, розширення на ринку праці можливостей для працевлаштування осіб з інвалідністю та просування їх по службі, а також надання допомоги у пошуку, отриманні, збереженні та відновленні роботи за рахунок професійного навчання, у тому числі і з питань охорони праці та безпеки життєдіяльності.

Список використаних джерел:

1. Русавська В. І. Психологічна надійність людини та її роль у забезпеченні безпеки // Актуальні проблеми життєдіяльності людини в сучасному суспільстві : тези доповідей здобувачів вищої освіти інженерно-енергетичного факультету та інших учасників освітнього процесу за результатами тематичного «круглого столу» на інженерно-енергетичному факультеті, м. Миколаїв, 18-20 листопада 2020 р. Миколаїв : Миколаївський національний аграрний університет, 2020. С. 51-54. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8143>.

2. Тищенко І. Є. Соціальний захист осіб з інвалідністю // Глобальні цілі сталого розвитку – безпека світу, соціально-економічні та екологічні прояви, можливості активізації партнерства : тези доповідей - здобувачів вищої освіти денної й заочної форм навчання за результатами щорічного тематичного «круглого столу» на обліково-фінансовому факультеті, м. Миколаїв, 12 листопада 2020 р. Миколаїв : Миколаївський національний аграрний університет, 2020. С. 65-66. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8207>.

3. Курепін В. М. Теоретичні аспекти організації підвищення кваліфікації працівників підприємства // Актуальні проблеми життєдіяльності людини в сучасному суспільстві : тези доповідей здобувачів вищої освіти інженерно-енергетичного факультету та інших учасників освітнього процесу за результатами тематичного «круглого столу» на інженерно-енергетичному факультеті, м. Миколаїв, 18-20 листопада 2020 р. Миколаїв : Миколаївський національний аграрний університет, 2020. С. 120-122. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8128>.

4. Гуменний М. В. Професійне навчання запорука підвищення конкурентоспроможності персоналу на ринку праці / М. В. Гуменний // Участь молоді у розбудові агропромислового комплексу України: 32-ї студентської науково-теоретич

ної конференції, 18-20 березня 2020 р., Миколаїв. – Миколаїв : МНАУ, 2020. - С. 87-90. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/7026>.

5. Курепін В. М. Механізм управління безпекою вітчизняних підприємств на засадах маркетингу // Сучасний маркетинг: стратегічне управління та інноваційний розвиток : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції присвяченої до 90-тя заснування Харківського національного технічного університету сільського господарства ім. П. Василенка, 17-18 жовтня 2020 року. Харків : Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка, 2020. С. 154-158. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8183>.

6. Іваненко В. С. Комплексна безпека підприємств агропромислового комплексу, як складова система управління // Проблеми та перспективи розвитку бізнесу в Україні : матеріали міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених і студентів, м. Львів, 19 лютого 2021р. Львів : Львівський торговельно-економічний університет, 2021. С. 295 – 297. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8880>.

7. Демченко А.В. Розвиток професійної освіти і навчання в Україні // Актуальні проблеми життєдіяльності людини в сучасному суспільстві : тези доповідей здобувачів вищої освіти інженерно-енергетичного факультету та інших учасників освітнього процесу за результатами тематичного «круглого столу» на інженерно-енергетичному факультеті, м. Миколаїв, 18-20 листопада 2020 р. Миколаїв : Миколаївський національний аграрний університет, 2020р. С. 122-124. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8156>.

8. Курепін В. М., Демченко А. В. Концепція гідної праці як елемент правової політики держави // Глобальні цілі сталого розвитку – безпека світу, соціально-економічні та екологічні прояви, можливості активізації партнерства : тези доповідей здобувачів вищої освіти денної й заочної форм навчання за результатами щорічного тематичного «круглого столу» на обліково-фінансовому факультеті, м. Миколаїв, 12 листопада 2020 р. Миколаїв : Миколаївський національний аграрний університет, 2020. С. 36-39. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8199>.

АВТОМАТИЗАЦІЯ ПРОЦЕСІВ АНАЛІЗУ ПОКАЗНИКІВ ДІАГНОСТИКИ АВТОМОБІЛЯ

Кушнір Р.О.,

*здобувач вищої освіти спеціальності 122 «Комп'ютерні науки»
Харківський національний університет радіоелектроніки*

На сьогоднішній час автотранспорт став невід'ємною частиною нашого життя. Кожного дня понад сотні авто виїжджають з конвеєра, але до того як відправитися в автосалон, авто має пройти діагностику, після чого буде вирішено, готове авто до використання чи ні. Проте сам тест-драйв забирає багато часу та ресурсів, через що кількість протестованих авто – лише декілька на добу.

Вдалим рішенням було б створення додатку, що проводить повний аналіз авто на основ показників, знятих зі спеціальних пристроїв, які перевіряють стан деталей машини під час користування. Таке програмне забезпечення може спростити процеду-

ру аналізу, зменшити час на її проведення, та дозволить власникові автомобіля відразу бачити стан авто.

Комп'ютерна діагностика - процес, що складається з підключення сканера, оснащеного спеціальною програмою, визначення стану електроніки, виявлення помилок та іншої інформації, яка вказує на характеристики роботи автомобіля у режимі реального часу [1].

Комп'ютерна діагностика дозволяє максимально точно визначити несправність електроніки або інших систем автомобіля, завдяки чому буде отримана ясна картина технічного стану окремих вузлів і систем; приблизний план усунення несправностей; контроль за роботою двигуна у режимі реального часу; можливість змінювати деякі параметри у режимі реального часу.

У першу чергу електронна діагностика починається з огляду на предмет зовнішніх ушкоджень, або з визначення ушкоджень за звуком обертових деталей. Далі залучається сканер, який потрібно підключити до діагностичного роз'єму, що знаходиться у салоні під торпедою або під капотом.

Діагностика складається з наступних етапів: зчитування кодів помилок; аналогова перевірка; аналіз отриманої інформації, скидання помилок і повторне зчитування, якщо помилки знову з'явилися.

Існує три основні види спеціалізованого обладнання для проведення діагностики[2].

Дилерське обладнання являє собою сканер, який призначений виключно для однієї марки автомобіля. Подібними сканерами оснащують СТО всіх офіційних дилерів. Таке обладнання дозволяє не тільки провести правильну діагностику, а й побачити можливі втручання у блоки управління, визначити точний пробіг, історію помилок. Дилерські сканери є високоточним устаткуванням, тому діагностика проводиться швидко, несправності визначаються якісно та якісно виконується корегування роботи електронних систем.

Універсальний сканер – портативний пристрій, який відрізняється компактністю і простотою використання. Пристрій показує помилки, дає можливість їх виправлення, прийнятна вартість дозволяє мати такий сканер кожному автовласнику, проте, функціонал не такий широкий.

Мультимарочний сканер - може бути двох видів: у вигляді портативного комп'ютера, або блока з планшетом. Зазвичай застосовується на різних СТО, завдяки широкому функціоналу виконує 90% необхідних операцій. Залежно від марки і вартості є можливість корегування роботи блоків управління.

Для особистого використання також можна використовувати дешеві Bluetooth-сканери, які синхронізуються зі смартфоном. Головним недоліком таких сканерів є те, що вони рідко показують вірну інформацію про технічний стан авто. Краще встановити бортовий комп'ютер, який у режимі реального часу буде контролювати майже всі процеси роботи автомобіля.

Види комп'ютерної діагностики відрізняють за вузлами та агрегатами, наприклад:

1. Діагностика двигуна - нестійка робота, перевитрата пального, падіння потужності, неможливий запуск.

2. Діагностика трансмісії – запізнювання перемикання швидкості, поштовхи при перемиканні передач, одна з передач не вмикається.

3. Діагностика шасі – нерівномірний знос гуми, стукіт підвіски, прекіс підвіски (пневмо), неадекватна поведінка блоку ABS [3].

Існує кілька способів, за допомогою яких можна здійснювати електронну діагностику.

Діагностика на спеціалізованій станції техобслуговування - тут є необхідне і сертифіковане обладнання, яке дасть точні дані про стан автомобіля. Зазвичай, фахівці з електронної діагностики висококваліфіковані, проте, вартість перевірки машини відповідна.

Виїзна діагностика – незамінна послуга для тих, хто «застряг» далеко від найближчого СТО. За викликом приїдуть фахівці з необхідним обладнанням, яке з точністю визначить несправність. Краще замовляти таку діагностику у великих сервісних центрах.

Самостійна діагностика - дозволяє самому визначити несправність завдяки застосуванню сканера OBD-II. Залежно від вартості сканера визначається його функціонал, якщо необхідно більше, ніж просто зчитати і виправити помилки – таке обладнання буде коштувати близько 200 \$ [4].

Під час проведення діагностики можна виділити наступні етапи.

Етап перший – зчитування помилок. Під'єднавши обладнання до діагностичного роз'єму фахівець виконує зчитування помилок несправностей з цифрових носіїв. Це дозволяє визначити місце несправності, якому потрібно приділити більше уваги, наприклад, якщо комп'ютер показав пропуски у системі запалювання, слід уважно оглянути свічки, ВВ-дроти, котушки, паливні форсунки, у крайньому випадку провести перевірку компресії.

Етап другий – аналогова перевірка. На даному етапі проводиться додаткова перевірка електричного кола, проводки і роз'ємів, у випадку обриву або замикання пристрій може показувати невірну інформацію про поточний стан справ.

Етап третій – аналіз отриманої інформації та усунення несправностей. За результатами аналізу отриманої інформації можна безпосередньо почати ремонт за місцем поломки, після чого потрібно ще одне підключення до діагностичного приладу, на якому виконують скидання помилок і проводять тест-драйв.

Таким чином головна мета роботи полягає у проектуванні та розробці додатку, що дозволяє виконувати повний аналіз авто за показниками, отриманими зі сканера.

Подібний додаток дозволить отримати та проаналізувати повний об'єм інформації з блоку помилок, включаючи показники датчиків систем авто на момент виникнення збою.

Зчитані параметри доцільно розподіляти за блоками систем, що дозволить оперативно отримати дані з проблемних ділянок і виправити помилку за максимально коротким терміном. Вихідні параметри датчиків авто повинні відображатися у режимі реального часу, також, необхідна функція розрахунку миттєвих та середніх витрат палива за визначений інтервал, можливість вести журнал записів (заправка, технічне обслуговування, тощо).

Використання подібного програмного забезпечення дозволить попередити можливі несправності, визначити стан вузлів і ступінь їх зносу, щоб вчасно виконати їх заміну, запобігши дорогому ремонту, збільшити термін безаварійної роботи двигуна та ін.

Крім того, використання подібного програмного забезпечення дозволить запобігти ДТП через несправність авто, що підвищить рівень безпеки життєдіяльності користувачів автомобільного транспорту.

Список використаних джерел:

1. Діагностика – що це // <https://ford.dp.ua/service/diagnostika-cto-eto/> (дата звернення 11.11.2021)
2. Прилади для діагностики авто // <https://forceauto.com.ua/diagnostika/> (дата звернення 11.11.2021)
3. Програми діагностики авто // <https://motorstate.com.ua/info/programm-diagnostik-auto> (дата звернення 11.11.2021)
4. Програмне забезпечення // <https://cartools.com.ua/collection/programmnoe-obespechenie> (дата звернення 11.11.2021)

*Науковий керівник: А. Ю. Кальницька, асист. каф. ІУС
Харківський національний університет радіоелектроніки*

ВАЖЛИВІСТЬ ДОТРИМАННЯ ПРАВИЛ ПОВЕДІНКИ ПІД ЧАС ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОВЕДЕННЯ ЕКСКУРСІЙНИХ ПОСЛУГ ДЛЯ БЕЗПЕКИ ЕКСКУРСАНТІВ

Альтгайм Л.Б.,
*канд. географ. наук, доцент
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка*

Продумування правил і рекомендацій поведінки для екскурсантів під час екскурсійного маршруту є важливим етапом не тільки під час проведення екскурсії, але і впродовж всього підготовчого етапу. Особливо педантично до цього питання потрібно підходити, коли планується екскурсія на оборонні і природні споруди і об'єкти, як для дітей так і для дорослих на міжміських маршрутах.

Крім загальноприйнятих положень із техніки безпеки, на екскурсіях важливим є ще і багато інших моментів, особливо, якщо це екскурсії для школярів різних вікових груп і студентів. Важливі акценти екскурсіводу про безпеку огляду екскурсійних об'єктів на екскурсійному маршруті потрібно продумати напередодні і розповісти про них під час організаційної частини вступної бесіди із екскурсійною групою. А саме на те, щоб екскурсанти були уважними під час екскурсії, не відволікалися самі та не відволікали інших зайвими розмовами, знали і виконували правила дорожнього руху під час проходження екскурсійної групи за екскурсійним маршрутом, а також дотримувались правил поведінки у громадських місцях і транспорті, що особливо

важливим є у ці роки пандемії. Важливо, щоб всі переміщення екскурсанти здійснювали за вказівкою екскурсовода, а під час пересування транспортними засобами чи знаходячись на зупинці трималися тільки групою, не штовхалися, не шуміли, були уважними та ввічливими відносно один одного, посадку та висадку виконувати за вказівкою екскурсовода. Якщо стався випадок погіршення стану здоров'я або інших негараздів із одним із екскурсантів потрібно звернутися до керівника групи і залишити місце проведення екскурсії екскурсанти, особливо, коли це учні чи студенти, мають право тільки разом із ним або супроводжуючим. Для того, щоб повернутись до місця початку екскурсії екскурсанти повинні підійти до екскурсовода, в учнівських групах — до вчителя, та спитати дозволу залишити групу [1].

Із метою безпеки і комфорту екскурсантів є також загальноприйняті заборони, такі як:

- залишати місце екскурсії, заважати слухати екскурсантам;
- залишати на місці екскурсії будь-яке сміття;
- слухати музику, вмикати телефон.

Як правило, екскурсійні маршрути передбачають відвідування храмів, замків, музеїв, у яких є внутрішні двори і території, а також експозиційні зали, де екскурсантам потрібно також дотримуватись відповідних правил і рекомендацій щодо їх поведінки. Їх дія поширюється на всіх відвідувачів незалежно від громадянства, статі, віросповідання, віку та мети відвідування замку, музею чи храму. Відвідування здійснюється у період їх роботи відповідно до затвердженого режиму. Потрібно враховувати, що ці об'єкти можуть бути зачинені на час проведення офіційних, масових заходів та із технічних причин. Тоді об'єкт залишає за собою право, у разі проведення офіційних заходів в одному із експозиційних залів чи об'єктів, огляд якого передбачений, виключити їх із екскурсійної програми або огляду.

Під час перебування на території та в експозиційних залах і об'єктах екскурсанти і відвідувачі можуть:

- оглянути територію та експозиційні об'єкти у складі екскурсійної групи за сеансами, самотійно або скористатись індивідуальною екскурсійною послугою;
- отримати інформацію про маршрут, тривалість екскурсії та місце збору екскурсантів;
- отримати екскурсійне обслуговування за затвердженою тематикою із урахуванням зайнятості екскурсоводів та наукових співробітників музеїв;
- зробити попереднє замовлення на екскурсійне обслуговування не пізніше, ніж за один день до його отримання;
- здійснити аматорську фото- та відео зйомку на території за наявності дозволу від адміністрації, а професійна відео- та фотозйомка можлива лише за узгодженням із адміністрацією;
- залишити у книзі відгуків свої враження про відвідання та якість екскурсійного обслуговування [2].

На територіях таких об'єктів є також великий перелік заборон, а саме:

- проїзд усіма видами механізованих транспортних засобів без дозволу адміністрації;

- пересуватись на будь-яких засобах (роликових ковзанах, велосипедах, скейт-бордах, дитячих автомобілях тощо) окрім інвалідних візків чи колясок, якщо є відповідне облаштування;

- вживати алкогольні (а також слабоалкогольні) напої;

- перебувати у стані алкогольного та наркотичного сп'яніння;

- палити;

- забруднювати територію;

- проносити предмети, що забруднюють територію та одяг інших відвідувачів;

- самовільно займатись торгівлею чи розповсюдженням поліграфічної, сувенірної, рекламної продукції;

- проводити огляд сторонніми особами;

- вчиняти дії, що несуть загрозу охороні пам'яток історії та культури, нищити зелені насадження;

- вчиняти дії, що суперечать нормам суспільної моралі, виказують зневагу до інших відвідувачів та працівників;

- відвідувати дітям до 12 років без супроводу дорослих;

- заносити чи завозити на територію зброю;

- заносити чи завозити на територію вибухові, горючі та легкозаймисті речовини;

- розкладати багаття, користуватись відкритим чи закритим вогнем, запалювати будь-які предмети, а також свічки, лампадки, кадило, тощо;

- проводити політичну агітацію, видовищне дійство та інше без письмового дозволу адміністрації [3].

У залах і приміщеннях експозиційних об'єктів і храмів також забороняється:

- порушувати порядок і тишу, голосно розмовляти, бігати, стрибати;

- користуватися мобільним телефоном;

- фотографувати, здійснювати відео- та аудіо запис під час проведення екскурсії;

- забруднювати приміщення;

- проносити предмети, що забруднюють приміщення замку чи музею та одяг інших відвідувачів;

- палити;

- перебувати у стані алкогольного та наркотичного сп'яніння;

- проводити огляд сторонніми особами;

- заходити із великогабаритними речами, дитячими колясками тощо;

- заходити із їжею та напоями;

- вчиняти дії, що несуть загрозу охороні пам'яток історії та культури, заходити за огорожувальні шнури, торкатися стін, експозиційних об'єктів та огорожувальних конструкцій, наближатися до них ближче ніж на 25 см;

- вчиняти дії, що суперечать нормам суспільної моралі, виказують зневагу до інших відвідувачів та працівників замку;

- відвідувати дітям до 12 років без супроводу дорослих;

- проводити богослужіння, релігійні обряди тощо без письмового погодження із адміністрацією;

- торкатися експонатів руками.

У разі порушення цих правил екскурсанти і відвідувачі можуть бути затримані представниками служби охорони та позбавлені права перебування на даних екскурсійних об'єктах.

Як правило, більшість екскурсій, особливо на міжміських маршрутах, відбувається із використанням різного виду транспорту, переважно це автобуси не регулярних перевезень, тому важливим є для екскурсовода ознайомлення екскурсійної групи із правилами і рекомендаціями поведінки для екскурсантів в автобусі. Під подорожі автобус є для екскурсантів місцем їх тривалого перебування, для того, щоб всі почували себе комфортно, важливим є дотримання учасниками руху простих правил поведінки:

- обережно поводитися із обладнанням в автобусі;
- сміття збирати у поліетиленові мішечки і викидати на зупинках у спеціально відведені для цього урни;
- під час руху заборонено ходити салоном автобуса, оскільки при екстремому гальмуванні це може призвести до травмування;
- автобус, як правило, робить санітарні зупинки кожні 3-4 години, якщо виникне потреба зупинки раніше, потрібно попередити екскурсовода або супроводжуючого завчасно, так як не скрізь дорогою є можливість зробити зупинку;
- полиці над сидіннями призначені виключно для легких речей - одяг, плед, подушка тощо, оскільки важкі речі під час руху автобуса можуть впасти і завдати шкоди комусь із пасажирів;
- якщо є потреба відкинути спинку крісла - попередьте про це сусіда позаду, щоб випадково не вдарити і не травмувати його;
- користування кип'ятком в автобусі обмежене, тому якщо є необхідність, можна рекомендувати взяти із собою термос і наповнювати його у придорожніх кафе та на заправках;
- розпивати спиртні напої і курити в автобусі заборонено;
- підтримувати чистоту і порядок в автобусі, щоб зробити свою подорож комфортно, тим самим також і висловити свою повагу до роботи водіїв та інших учасників екскурсійного маршруту [3].

Також потрібно попередити екскурсантів, що транспортне обслуговування у вільний час не передбачено, а даний автобус слідує чітко за вказаним екскурсійним маршрутом, пошкоджене майно потрібно буде оплатити додатково, виходячи із суми нанесеної шкоди, а якщо екскурсантом помічена поломка або пошкодження в автобусі на початку руху, він повинен одразу повідомити екскурсовода або керівника групи. Також не зайвим буде наголосити екскурсантам, що їхні особисті речі знаходяться під їхньою ж відповідальністю, щоб не залишали без нагляду свої гроші і цінні речі в автобусі під час зупинок і на ніч - це дасть можливість уникнути неприємних непорозумінь. Часто екскурсанти у придорожніх кафе та на паркінгах можуть виявити бажання щось для себе придбати чи може виявитися, що там туалет платний, тому рекомендації екскурсовода взяти із собою гроші перед зупинкою має бути також обов'язковою, щоб не витратити більше часу, ніж було заплановано на технічну чи санітарну зупинку. Екскурсанти і туристи, які порушують правила поведінки в автобусі, заважають своєю поведінкою роботі екіпажу і комфортному проїзду інших

пасажирів. Якщо така їх поведінка перевищує всі дозволені норми і вони є повнолітніми, можна приймати і крайні заходи, такі як висадка із автобусу без компенсації вартості подорожі [1].

На екскурсійних маршрутах дуже часто до прямих обов'язків екскурсоводів також додається перелік завдань, які б мали виконувати керівники групи або супроводжуючі - уповноважені представники туристичної агенції чи туроператора на маршруті, які координують і забезпечують виконання програми подорожі. До їх переліку входить: забезпечення програми подорожі чи туру, контроль за кількісним складом групи, інформування екскурсантів і туристів про час і місце збору і від'їзду групи. Контроль за розселенням у готелях за маршрутом згідно схеми розміщення і ваучерами приймаючої сторони, забезпечення екскурсантів і туристів загальною інформацією, взаємодія із екскурсоводами. Однак із різних причин і чинників, особливо на внутрішніх маршрутах у дорослих екскурсійних групах, майже завжди, контроль за виконанням екскурсійної програми, взаємодію із водіями, взаємодію із представниками приймаючої сторони при поселенні, взаємодію із офіційними службами, контроль за дисципліною і правилами поведінки екскурсантів і туристів на маршруті виконує одна людина. Яка постійно перебуває разом із групою і на екскурсійному маршруті як екскурсовод і у всіх решту місцях і об'єктах у межах програми туру. Таке надмірне навантаження може негативно відбитися не тільки на комфорті, але і на безпеці всіх учасників подорожі. Цей важливий момент потрібно враховувати і, звичайно, краще і безпечніше для всіх було б тоді, коли всі перераховані вище обов'язки розподілялися між двома або трьома представниками туристичної агенції чи туроператора на маршруті. Зараз таких рекомендацій дотримуються лише у дитячих екскурсійних групах.

Список використаних джерел:

1. Альтгайм Л. Б. Організація екскурсійних послуг. Навчально-методичний посібник для студентів географічного факультету, які навчаються на спеціальності «Туризм». - Тернопіль 2017. - 204 с.
2. Альтгайм Л. Б. Основи музейної та екскурсійної діяльності. Курс лекцій для студентів географічного факультету, які навчаються на спеціальності «Географія». - Тернопіль 2009. - 118 с.
3. Туристична діяльність в Україні: Нормативно-правове регулювання/Роїна О. М. (2-е вид., змін. та доп.). – К.: КНТ, 2006. – 464 с.

ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ ОБІЗНАНОСТІ ПЕРШОЇ ДОПОМОГИ МЕТОДОМ СОЦІОЛОГІЧНОГО ОПИТУВАННЯ

Давидова П.С.,
*здобувач вищої освіти спеціальності 135 «Суднобудування»
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова*

Соченінова І. О.,
*здобувач вищої освіти спеціальності 101
«Екологія та охорона навколишнього середовища»
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова*

Ушкац С.Ю.,
*канд. фіз-мат. наук, викладач
кафедри техногенної та цивільної безпеки
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова*

Жолобенко Н.Ю.,
*здобувач PhD
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова*

За статистичними даними рівень невиробничого травматизму в Україні сягає 70-80% від загального числа всіх нещасних випадків. Як відомо, за класифікацією він поділяється на транспортний (залізничний, автодорожній, авіаційний), вуличний, побутовий, спортивний та дитячий, тобто екстрена ситуація, що загрожує життю та здоров'ю може трапитись раптово та будь-де. Тому базові знання щодо надання першої допомоги життєво важливі як для окремої особистості, так і для всієї громади разом. Відповідно, чим більше відсоток обізнаних громадян, тим безпечнішим стає наше суспільство [1,3].

Метою даного дослідження було визначення рівня обізнаності щодо надання першої допомоги серед студентів та викладачів Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова (НУК).

Для отримання необхідної інформації використовувалась анкета, що складалась з 17 основних запитань з варіантами відповідей [2]. Опитування було активоване в соціальних групах НУК у форматі Google Forms.

Всього було проаналізовано 223 анкети (до 18 років - 79 осіб, 18-24 років - 107 осіб, 25-30 - 2 особи, 31-45 - 16 осіб, 46-60 - 15 осіб та більше 60 років - 4 особи) (рис.№ 1).

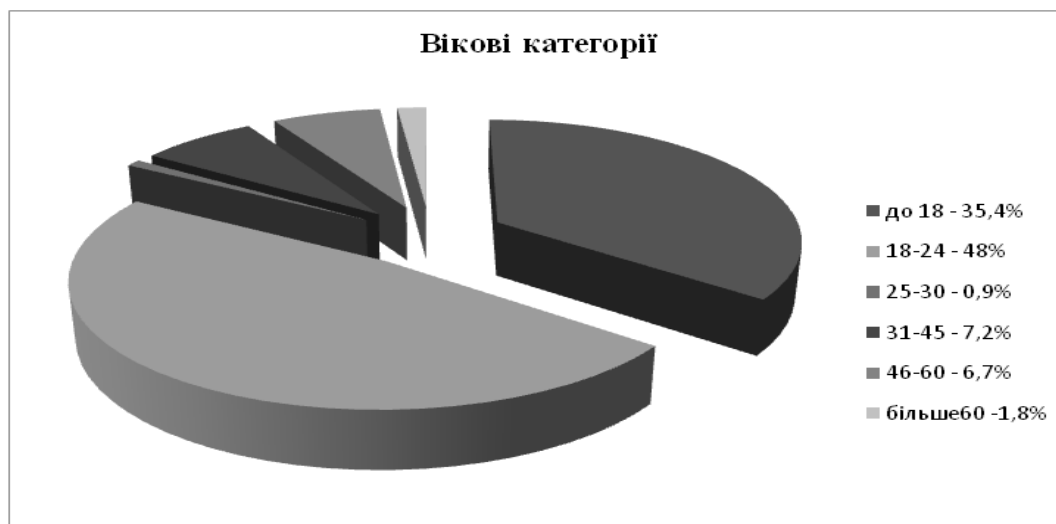

Рисунок № 1. Вікові категорії респондентів (роки)

В опитування прийняли участь 133 особи жіночої статі та 90 чоловічої (рис № 2).

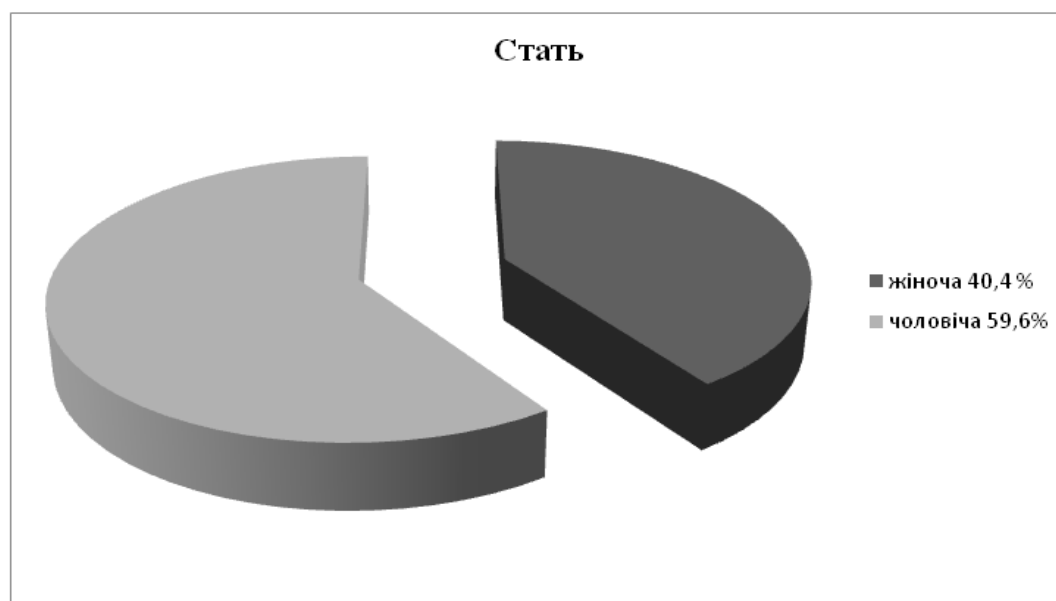

Рисунок № 2. Статева приналежність респондентів

Серед запитань, що були запропоновані учасникам соціального дослідження необхідно відзначити наступні: «Яка відмінність між першою та медичною допомогою?», «Чи надавали Ви в своєму житті першу допомогу, або були свідками її надання іншими?», «Чи знаєте Ви алгоритм надання першої допомоги?», «Що може стати для Вас перешкодою надання першої допомоги?», та найголовніше, «Чи готові Ви надати першу допомогу постраждалому?» (рис. 3) [4].

Рисунок № 3. Готовність громадян надавати першу допомогу

За результатами досліджень було встановлено, що рівень обізнаності навичок першої допомоги серед студентів та викладачів НУК доволі низький, що також свідчить про низький загальний рівень всієї громади міста.

Щоб вирішити цю проблему, на базі НУК був створений навчально-науковий (тренінговий) центр «Перша допомога. First aid», діяльність якого дозволить формувати у студентів та всіх охочих необхідні навички надання першої допомоги у невідкладних станах з використанням інноваційних тренінгових технологій навчання; відпрацьовувати алгоритми дій у критичних ситуаціях до приїзду професійної допомоги.

Необхідно зазначити, що започаткування подібного центру в закладах вищої освіти України (окрім закладів медичного спрямування) є безпрецедентним проектом, що дозволить в рамках сучасного студентоцентрованого підходу до неформальної освіти набувати здобувачам освіти додаткові навички (soft skills) та впевнено рухатись в життєвому просторі.

Список використаних джерел:

1. Ушкац С. Ю., Маркіна Л. М., Жолобенко Н. Ю. Сучасний стан системи першої допомоги в Україні. Забезпечення Цивільної безпеки в сучасних умовах : зб. тез доп. І міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., м. Мелітополь, 26-30 квітня 2021 р. С. 41 - 43.
2. Марущенко О. А., Сіда Ю. С. «Соціологічні дослідження в освіті» для осіб, що навчаються в магістратурі за спеціальністю «Педагогіка вищої школи»: навч. посіб. Харків: ХНМУ, 2015. 32 с.
3. Домедична допомога на місці події : практичний посібник / П. Б. Волянський та ін. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 224 с.
4. Білоус Т. Л. Долякарська допомога: навч. посіб. Суми: видавничо-виробниче підприємство «Мрія», 2020. 148 с.

*Науковий керівник: С.Ю. Ушкац, канд. ф.-м. наук викладач
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова*

КОМП'ЮТЕРНА ЗАЛЕЖНІСТЬ МОЛОДІ: СОЦІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Терещенко А.С.,

*здобувач вищої освіти спеціальності
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова*

Фещенко Я.Ю.,

*здобувач вищої освіти спеціальності
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова*

У статті висвітлено питання збереження фізичного та психічного здоров'я користувачів сучасними пристроями та Інтернетом. Розглянуто проблему Інтернет-залежності підлітків, у яких вікові особливості психічного й особистісного розвитку є сприятливим підґрунтям для виникнення такого виду адикції, охарактеризовано її зміст. Методологічною основою статті стали наукові концепції вивчення феномену Інтернет-залежної поведінки та профілактики її несприятливих наслідків. Розкрито особливості психічного розвитку та формування особистості підлітків, що виступають умовами виникнення у них Інтернет-залежності. Висвітлено головні критерії, згідно з якими можна ідентифікувати патологічну схильність до використання Інтернет-ресурсів. Проаналізовано досвід зарубіжних країн щодо розв'язання проблеми Інтернет-залежності.

Постановка проблеми. Нині інформаційні технології є рушійною силою розвитку всіх сфер буття. Провідні країни світу інтенсивно опрацьовують концептуальні засади формування інформаційного суспільства: розробляють багатомільярдні проекти, спрямовані на вдосконалення інформаційної інфраструктури, проекти інформаційноправової підтримки праці, навчання та життя людини в такому суспільстві.

Наукові дослідження свідчать про те, що підлітки не усвідомлюють або приховують розуміння реального негативного впливу сучасних гаджетів на власну поведінку, зміну у власному емоційно-психологічному стані після тривалого (або неконтрольованого за часом) перебування у цифровому світі. А також через погану поінформованість не розуміють причину виникнення тих чи інших психосоматичних порушень, які можуть бути викликані сформованою Інтернет-залежністю. Тому питання збереження фізичного та психічного здоров'я користувачів сучасними пристроями та Інтернетом набувають дедалі більшого значення.

Мета статті – здійснити теоретичний аналіз феномену Інтернет-залежності як різновиду адиктивної поведінки з урахуванням вікових особливостей психічного й особистісного розвитку підлітків, можливості її профілактики та негативних наслідків її поширення.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Дослідники всього світу б'ють на сполох щодо поглиблення проблеми Інтернет-залежності серед молоді, адже головна небезпека полягає в тому, що патологічна пристрасть до Інтернету може призвести до тяжких наслідків та депресій.

Існують різні авторські визначення поняття «Інтернет-залежність», але загалом вона включає:

- 1) залежність від комп'ютера;
- 2) залежність від Інтернету;
- 3) залежність від віртуального спілкування.

Науковці визначають Інтернет-залежність як форму деструктивної поведінки, що виражається у прагненні втекти від реальності і штучно змінити свій психічний стан шляхом фіксації уваги на Інтернет-ресурсах. Інколи використовується поняття «віртуальна адикція» як загальний термін для позначення залежності від Глобальної мережі Інтернет та комп'ютерних ігор

Першим термін «*Інтернет-залежність*» (*internet addiction*) запропонував американський лікар-психіатр Айвен Голдберг для опису нездоланного потягу до використання Інтернету: це нав'язливе бажання увійти в Інтернет, перебуваючи off-line, і не здатність вийти, перебуваючи on-line. На його думку, в основі Інтернет-залежності лежить поведінка зі зниженим рівнем самоконтролю, що загрожує витіснити реальне життя людини і замінити її віртуальним. У нереальний світ мрій і фантазій з особливою легкістю поринають ті люди, у яких є будь-якого роду психологічні проблеми. Адже знайти друзів або стати супергероєм набагато простіше в онлайн світі, ніж у реальному

Зазначимо, що шанси щодо формування Інтернет-залежності зменшуються, якщо:

- сім'ї підлітка присутня атмосфера дружелюбності, спокою, комфорту та довіри;
- у підлітка/молодої людини є інтереси та захоплення;
- підліток/молода людина вміє налагоджувати позитивні відносини з оточуючими;
- підліток/молода людина вміє ставити перед собою хоча б найменші цілі.

Поряд з цим, умовами, за яких сім'я стає сприятливим середовищем для формування Інтернет-залежності, є:

- відсутність контролю та належного керівництва і підтримки з боку батьків, вчителів, дорослих взагалі;
- відсутність хобі та захоплень;
- відсутність емоційного контакту оточуючих, передусім близьких, з дитиною;
- байдужість інших до неї, її інтересів та проблем;
- грубість та агресивність батьків;
- приниження гідності дітей;
- відсутність духовної близькості, взаєморозуміння, психологічної підтримки тощо.

За таких умов підліток постійно перебуває у тривозі, ворожнеча у сім'ї призводить до відмови від соціальних норм і ризику виникнення Інтернет-залежності.

Загалом боротися із Інтернет-залежністю не менш складно, ніж з іншими видами залежностей, адже позбавлення від неї вимагає тривалої роботи над перерозподілом життєвих пріоритетів і сприйняттям цінностей, відвикання від сформованої звички.

Важливим є те, що Інтернет-залежність впливає на взаємини в родині, тому під час лікування важливо надавати допомогу батькам та близькому оточенню, зокрема, спрямовану на гармонізацію відносин із узалежненою людиною.

Висновки. Таким чином, щоб спрогнозувати подальші тенденції розвитку Інтернет-залежності та шляхи її подолання необхідно скористатися досвідом цивілізованих країн світу, які випереджають Україну в інформаційно-технічній сфері. Стосовно ж профілактики проявів Інтернет-залежності неможливо переоцінити роль сім'ї і близького оточення, оскільки головним завданням дорослих є формування у дітей та підлітків свідомого ставлення до власного здоров'я, здорового способу життя, необхідності власним прикладом демонструвати позитивну поведінку, характер та зміст проведення дозвілля.

Список використаних джерел

1. Вакуліч Т. М. Психологічні чинники запобігання Інтернет-залежності підлітків: автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Т. М. Вакуліч / Центр. інст. післядип. педаг. освіти АПН України. – К., 2006. – 21 с.
2. Вінтюк Ю. В. Психологічні закономірності виникнення uzалежнень у шкільному віці та способи протидії їм / Ю. В. Вінтюк // Здоровий спосіб життя. – 2008. – № 34. – С. 13 – 20.
3. Вісник психології та педагогіки. Український психолого-педагогічний ресурс (електронний збірник наукових праць) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.psych.kiev.ua>
4. В тенетах інтернету. Надмірне захоплення цією мережею призводить до депресій [Електронний ресурс]. – Радіо Свобода. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/2156425.html>
5. Інформаційні технології як фактор суспільних перетворень в Україні. Збірник аналітичних доповідей [Електронний ресурс] / М. А. Ожеван, С. Л. Гнатюк, Т. О. Ісакова [Електронний ресурс] / за заг. ред. Д. В. Дубова. – К. : НІСД, 2011. – 96 с. – Режим доступу: <http://old2.niss.gov.ua/content/articles/files/DUBOV.indd-ee822.pdf>
6. Кіберзалежність – хвороба епохи інформаційних технологій. Надзвичайна ситуація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ns-plus.com.ua/2017/03/29/kiber-zalezhnisthvoroba-epochy-infor/>
7. От электрошока до лагерей для взрослых: как лечат интернет зависимость во всём мире [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://vc.ru/offline/63797-ot-elektroshoka-do-lagerey-dlya-vzroslyh-kak-lechat-internet-zavisimost-vo-vsem-mire>
8. Янг К. С. Диагноз – Интернет-залежність / К. С. Янг // Мир Интернета. – М., 2000. – № 2. – С. 36 – 43.

АТЕСТАЦІЯ РОБОЧИХ МІСЦЬ – ЗАПОБІЖНИК ПОРУШЕНЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАЛЕЖНИХ УМОВ ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

Радчук М.В.,

здобувач вищої освіти спеціальності 263

«Цивільна безпека (Охорона праці)»,

Національний університет водного господарства та природокористування

Здоров'я – найбільша цінність людини. Саме тому порушення норм у цій сфері можуть призвести до непоправних наслідків, адже, підірвавши здоров'я, повернути його в колишній стан дуже важко. Найбільш несприятливий вплив на стан здоров'я мають працівники, зайняті на роботах зі шкідливими і важкими умовами праці, що надає їм право на додаткові пільги та компенсації за роботу в таких умовах [1].

Задля того, щоб врегулювати відносини між власником або уповноваженим органом і працівниками у галузі реалізації прав на здорові та безпечні умови праці, проводиться атестація робочих місць за умовами праці (далі - атестація). Усі учасники трудових відносин повинні розуміти важливість і необхідність проведення атестації, адже саме за підсумками атестації вживають заходів щодо покращання умов праці та встановлюють пільги і компенсації за роботу зі шкідливими та важкими умовами праці, при неможливості проведення безпечного виробничого процесу. Однак, практика показує, що роботодавець не дуже турбується про це, а сам працівник не завжди обізнаний щодо умов праці на своєму робочому місці.

Насправді, атестація потрібна як керівнику підприємства, так і працівнику [2]:

- керівнику – оскільки відповідальність за своєчасне та якісне проведення атестації робочих місць покладається саме на нього;

- працівнику – тому що атестація є правовою підставою надання компенсацій та гарантій для працівників зі шкідливими і небезпечними умовами праці (доплат до заробітної плати, додаткових оплачуваних відпусток, спеціального харчування тощо).

Згідно з п. 4 постанови КМУ «Про Порядок проведення атестації робочих місць за умовами праці» від 01.08.1992 р. № 442 проводити атестацію потрібно в строки, передбачені колективним договором, але не рідше ніж 1 раз на 5 років, при чому дата і термін проведення чергової атестації визначаються з урахуванням того, що вона має бути завершена до закінчення терміну попередньої атестації [3].

Існують випадки, у яких слід проводити атестацію робочих місць у позачерговому порядку (як атестацію окремого робочого місця, так і декількох). Зокрема, коли докорінно змінились умови і характер праці, атестація на підприємстві проводиться з ініціативи роботодавця, профспілкового комітету, трудового колективу чи органу Держпраці [4]. Якщо відбулася реорганізація підприємства або змінено його назву, але умови та характер праці при цьому залишилися не змінними, то в такому випадку немає потреби позачергово проводити атестацію.

Не проведення атестації, так як і недотримання термінів проведення чергової атестації призводить до порушення прав працівників і притягнення роботодавця чи інших посадових осіб до адміністративної відповідальності, що виражається накладенням штрафу. Проте, варто нагадати, що сплата штрафу не звільняє суб'єкта господарювання від проведення атестації і в будь-якому випадку атестацію обов'язко

во потрібно провести [3]. Отже, аби уникнути нервових потрясінь та судових позовів, керівники підприємств повинні виконувати відповідні вимоги законодавства.

Для того, щоб з'ясувати, чи потрібно проводити атестацію, підприємство вивчає норми охорони та гігієни праці щодо свого виробництва, а також: списки № 1 і № 2 виробництв, робіт, професій, посад і показників, зайнятість в яких дає право на пенсію за віком на пільгових умовах, списки виробництв, цехів, професій і посад, зайнятість працівників в яких дає право на щорічні додаткові відпустки за роботу із шкідливими і важкими умовами праці та за особливий характер праці та списки виробництв, цехів, професій і посад, зайнятість працівників в яких дає право на скорочену тривалість робочого тижня. Якщо роботодавець виявить в цих документах роботи, фактори, професії, які є на робочих місцях його підприємства, то він повинен організувати проведення атестації таких місць. Причому атестація проводиться незалежно від того, є роботодавець юридичною особою чи приватним підприємцем. Організація атестації робочих місць розпочинається з видання роботодавцем відповідного наказу, в якому визначається мета та завдання атестації, затверджено склад атестаційної комісії, встановлені графіки та терміни проведення атестації тощо [4].

Гігієнічні дослідження факторів виробничого середовища і трудового процесу під час атестації, проводяться лабораторіями, атестованими Держпраці і МОЗ в порядку, визначеному Мінсоцполітики разом з МОЗ.

За результатами оцінювання умов праці складають листи-спостереження – так звані «фотографії робочого часу». Вони допомагають визначити тривалість дії шкідливих факторів у відсотках до тривалості зміни. Якщо фотографія робочого часу проводиться протягом усієї зміни, вона називається фотографією робочого дня. Під час проведення атестації фотографія допомагає визначити тривалість дії на працівника шкідливих виробничих факторів, важкості й напруженості трудового процесу, пов'язаних із виконанням його трудових обов'язків [5].

Використовуючи узагальнені відомості, отримані в результаті атестації робочих місць, атестаційною комісією заповнюються карти умов праці на всі робочі місця, що атестуються. Карта умов праці підписується усіма членами атестаційної комісії, а з її змістом ознайомлюють під підпис працівників, зайнятих на відповідному робочому місці.

Матеріали атестації є документами суворої звітності, тому керівник підприємства зобов'язаний забезпечити їх збереження на підприємстві протягом 50 років. Варто зауважити, що трапляються випадки, коли навіть діючі підприємства не зберегли матеріали атестацій робочих місць і це створює проблему для працівників, яким підтверджено право на пільгову пенсію за списками № 1 і № 2. Тому, в разі виникнення такої ситуації працівники можуть звертатися до суду з метою захисту своїх прав [3].

Враховуючи вищесказане, можна зробити висновок, що атестація є запобіжником порушень у забезпеченні належних умов праці на підприємствах і має важливе соціально-гігієнічне значення, оскільки дозволяє своєчасно виявити шкідливі і небезпечні фактори виробничого середовища і трудового процесу та впровадити технічні і організаційні заходи, спрямовані на оптимізацію рівня гігієни і безпеки праці, з урахуванням специфіки конкретного підприємства. Завдяки проведенню атес-

тації можна уникнути практики безпідставного позбавлення відповідних прав працівників або ж навпаки – незаконного визначення пільг та компенсацій.

Список використаних джерел:

1. Атестація робочих місць за умовами праці: хто має проводити та як часто? URL: <http://www.visnuk.com.ua/uk/news/100024592-atestatsiya-robochikh-mists-za-umovami-pratsi-khto-maye-provoditi-ta-yak-chasto> (дата звернення 12.11.2021).
2. Роз'яснення вимог порядку проведення атестації робочих місць за умовами праці. URL: <https://kr.dsp.gov.ua/index.php/908-010216vimog-atestac-rab-misc> (дата звернення 12.11.2021).
3. Як проводиться атестація робочих місць за умовами праці? URL: <http://www.zarplata.co.ua/?p=8547> (дата звернення 18.11.2021).
4. Процедура та особливості проведення атестації робочих місць за умовами праці. URL: https://ukrainepravo.com/scientific-thought/legal_analyst/protsedura-ta-osoblyvosti-provedennya-atestatsiyi-robochikh-mists-za-umovami-pratsi/ (дата звернення 13.11.2021).
5. Атестація робочих місць за умовами праці: результати, облік і відповідальність. URL: <https://ibuh.info/atestaciya-robochix-misc-za-umovami-praci-rezultati-oblik-i-vidprovidalnist> (дата звернення 13.11.2021).

*Науковий керівник: Г.І. Туровська, канд. техн. наук, доцент
Національний університет водного господарства та природокористування*

Тематичний напрям № 2

Педагогіка та психологія в освітньому середовищі

СПОСОБИ ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ В СОЦІАЛЬНО-НАПРУЖЕНИХ СИТУАЦІЯХ

Воляннюк Н.Ю.,

*доктор психол. наук, професор
КПІ імені Ігоря Сікорського*

Бортун Б.О.,

*здобувач вищої освіти (аспірант) спеціальності 053 «Психологія»
КПІ імені Ігоря Сікорського*

Соціальна діяльність і соціальна поведінка – це дві форми прояву активності особистості в соціумі. Вони історично виникають одночасно й функціонують системно, цілісно. Своєрідність поведінки людини залежить від характеру її взаємин з соціумом, від норм, ціннісних орієнтацій, рольових приписів. Усе різноманіття моделей поведінки індивідів у соціумі слід упорядкувати у такий спосіб:

- адаптивна, соціально бажана, конструктивна, адекватна;
- дезадаптивна, соціально небажана, деструктивна, руйнівна, неадекватна.

Основна складність поведінки в зв'язку з небезпечною ситуацією полягає в її своєчасному виявленні, діагностуванні та виборі адекватного способу реагування на неї. Жорсткі ж тимчасові обмеження, які зазвичай виникають у таких випадках, і велика ціна помилки роблять небезпечну ситуацію емоційно напруженою. На початку 30-х років минулого століття психотехніки визначали небезпечну ситуацію за критерієм високих психофізіологічних вимог, виділяючи як вищий полюс її градації такі випадки, коли вимоги, висунуті ситуацією, перевищують можливості людини. Був уведений, навіть, коефіцієнт безпеки ситуації, представлений як співвідношення характеристик небезпечної ситуації і психофізіологічних можливостей людини протистояти їй.

Серед наявних показників формування негативних соціально-психологічних явищ (і насамперед, конфліктів) передусім виділяємо соціально-психологічну напруженість, яка стає загрозою безпеки внаслідок її розвитку. Небезпечна ситуація виникає під час загострення протиріч у соціальному оточенні людини.

Повсякчасні зміщення у руслі сучасних прикладних досліджень супроводжуються розширенням розуміння соціальної напруженості. Емпірично виявлено, що соціальний конфлікт і соціальна напруженість – це взаємопов'язані феномени, оскільки один є

продовженням іншого [1]. Соціальний конфлікт є рушійною силою змін й одночасно причинами, предметом, і, наслідком (як позитивних, так і негативних) різноманітних проблемних ситуацій у житті людини. Найчастіше конфлікт існує сам собою, не стаючи справжньою кризою, але провокуючи численні зовнішні й внутрішні мікрокризи. Залежно від того, як конфлікт вирішується, так він й категоризується, а саме: позитивний, негативний, конструктивний чи деструктивний [2]. Крім цього, суттєве місце в проявах багатогранності конфлікту займає з'ясування його психологічних причин, закономірностей та, відповідно, позитивності чи негативності прогнозу.

Соціальна напруженість виникає, коли конфлікти ще не проявляються в гранично оголеному вигляді, коли відсутнє чітке усвідомлення протистояння по лінії «ми – вони», і зникає лише тоді, коли криза розв'язана або конфлікт вичерпаний, а загрози мінімізували свою інтенсивність.

Ситуації соціальної напруженості можуть мати місце на макро- мезо- і мікрорівнях. Макрорівень – це масштаб суспільства. Мезорівень – це спільність невеликої території. Мікрорівень – це гранично мала спільність, виробничий колектив, сім'я, неформальна група. Ситуація соціального напруження – це фактори середовища, що порівняно слабо впливають на людину, проте, які здатні порушити безпеку людини.

До ситуацій соціальної напруженості, які загрожують безпеці особистості слід віднести: тривалу психічну напругу, яка викликала втому або атрофію системи адаптації людини; підвищену відповідальність поєднану з відчуттям внутрішньої тривожності, невпевненості, небезпеки; ситуації із домінуванням пониженого тону та настрою, що викликають у людини почуття гострого невдоволення собою; ситуації, коли систематично не задовольняються базові життєві потреби (у їжі, одязі, житлі та ін.), а також агресивно-ворожу спрямованість міжособистісної взаємодії.

До загальних соціально-економічних джерел соціального напруження слід віднести: безробіття, зростання цін, високі податки, зростання вартості життя, зростання злочинності, неможливість отримання якісної освіти, кваліфікованого медичного обслуговування та соціального забезпечення.

До внутрішньо особистісних джерел соціального напруження, що провокують небезпеку, потрібно зарахувати: негативні акцентуації характеру, некомпетентні комунікації.

В умовах соціального напруження так званий тривожний ряд характеризується такими параметрами, як: відчуття внутрішнього напруження – не має яскраво вираженого відтінку загрози, слугує лише сигналом наближення небезпеки, створює важкий душевний дискомфорт; власне тривога – проявляється у відчутті невизначеної загрози, коли неможливо визначити її характер і передбачити час виникнення; страх – тривога пов'язана із певними об'єктами, які можуть і не бути її причиною, але в особистості створюється уявлення про те, що безпеку можна відновити певними діями; відчуття невідворотності насування катастрофи – інтенсивність тривожних розладів зростає, що спонукає особистість до думки про неможливість запобігти небезпеці; тривожно-боязке порушення, що викликане тривогою дезорганізації, що досягає максимуму, можливість цілеспрямованої діяльності зникає.

Тривале перебування людини в ситуаціях соціальної напруги та впливу загроз може призвести до дефіциту психічних ресурсів регуляції поведінки [2].

З метою опису характерних способів поведінки особистості в соціально-напружених ситуаціях дослідники широко використовують поняття копінг (coping behavior), що охоплює широкий спектр активності людини, починаючи від неусвідомлених психологічних захистів і завершуючи цілеспрямованими способами подолання проблемних ситуацій. Психологічне призначення копінг-поведінки полягає в якомога найкращій адаптації особистості до вимог ситуації.

Нині проблематика копінгу активно розробляється в різних галузях психологічного знання. Так, у межах психології особистості копінг розглядається як ситуативний прояв життєвого стилю, а у якості його основної функції зазначається підтримка психологічного благополуччя / неблагополуччя. У межах клінічної психології основна увага фокусується на з'ясуванні неконструктивних і самодеструктивних стратегій психологічного подолання, які призводять до деліквентної та девіантної поведінки.

Для характеристики процесу подолання дослідники звертаються до поняття «стратегія», в якій інтегрується досвід психічної діяльності особистості, що синтезує різноманітні дії, які, з одного боку визначаються її ресурсами, а з іншого – об'єктивними чинниками.

Річард Лазарус розрізняє дві основні стратегії поведінки подолання:

1) проблемно-сфокусований копінг (зусилля спрямовуються на вирішення існуючої проблеми): а) планомірне вирішення проблеми; б) шлях конфронтації; в) пошук соціальної підтримки;

2) емоційно-сфокусований копінг (зміна власних установок щодо відношення до ситуації): а) дистанціювання масштабу проблемної ситуації; б) прийняття відповідальності на себе; в) самоконтроль; г) позитивна переоцінка [3].

До важливих закономірностей прояву поведінки подолання належить зміна основних її характеристик в процесі розвитку соціально-напруженої ситуації. Копінг-поведінка має власну динаміку й може трансформуватися в тій мірі, в якій змінюються вимоги ситуації до людини.

Широко відома також типологія поведінки особистості у ситуації зіткнення або перетину інтересів. Її автор американський соціальний психолог К. Томас [4; 5, 501-505] виділив такі типи поведінки:

- конкуренції (суперництва, домінування, асертивності, впевненості у власній правоті) може бути застосована в критичних, екстремальних ситуаціях, коли одночасно існують брак часу і необхідність швидко прийняти рішення. Вона передбачає нав'язування іншій стороні особистої точки зору без урахування думки іншого учасника;

- пристосування є протилежною до стратегії конкуренції, тобто людина нехтує своїми власними інтересами заради задоволення інтересів іншої сторони конфлікту, намагаючись зберегти мир і дружні відносини. Найбільш ефективно вона може бути застосована в ситуаціях, коли людина усвідомлює помилковість своєї думки, або коли виникле питання є більш важливим для іншої людини;

- компромісу (помірна асертивність і помірна схильність до кооперації) передбачає, що людина націлена знайти доцільне, взаємоприйнятне рішення, яке частково задовольнить обидві сторони. Застосовується в тих випадках, коли цілі обох сторін однаково важливі, коли опоненти мають однакову владу і обидві сторони прагнуть відшукати рішення, яке влаштовує їх обох;

- уникнення (ігнорування, низький рівень впевненості у собі, відсутність прагнення до кооперації) може бути застосовано в надзвичайно складних ситуаціях підвищеного ризику, коли негайне вирішення проблеми може призвести до погіршення ситуації, а також коли кінцевий результат не є важливим для людини і вона не бажає витратити власний час і сили для вирішення конфлікту. Використовуючи цю стратегію, людина займає нейтральну позицію, залишаючись в стороні від конфлікту й відштовхуючи від себе проблему, не бажаючи брати на себе відповідальність за прийняті рішення;

- співробітництва (асертивність і прагнення до кооперації) може бути застосована в ситуаціях, коли рішення проблеми є важливим для обох конфлікуючих сторін, які мають однаковий ступінь влади і не акцентують увагу на різниці в статусі. Вона передбачає задоволення інтересів обох сторін, пошук їх прихованих потреб, визнання розходжень у думках і готовність зрозуміти позицію іншого.

Запропонована типологія відображає розуміння стратегії поведінки в системі координат: особистість враховує свої інтереси / особистість враховує інтереси партнера.

Отже, в соціально-напружених ситуаціях людина може поводити себе залежно від обраної нею стратегії поведінки: домагатися власних цілей, ігноруючи водночас інтереси та цілі інших, поступатися вимогам будь-кого, йти на компромісне рішення або уникати проблемну ситуацію. Поведінка співпраці є найбільш прийнятною, оскільки є зацікавленість у максимальному досягненні взаємовигідних інтересів.

Список використаних джерел:

1. Ефимова Н. С. Основы психологической безопасности : учебн. пособие. Москва: ИД «ФОРУМ» : ИНФРА. 2019. 192 с.
2. Ложкін Г. В., Воляннюк Н. Ю., Солтик О. О. Психологія праці: навч. посібник/ за заг. ред. Г. В. Ложкін. Хмельницький: ХНУ, 2013. 191 с.
3. Lazarus R. S. Cognitive and coping processes in emotion. Stress and coping. N. Y. Columbia Univ. press, 1977. P. 144 – 157.
4. Thomas K. W. Conflict and Conflict Management: Reflections and Update. Journal of Organizational Behavior. 1992. Vol. 13. P. 265 - 274.
5. Хасан Б. И., Сергоманов И. А. Психология конфликта и переговоры. Москва: Издательский центр «Академия», 2006. 192 с.

АСЕРТИВНІСТЬ ЯК УМОВА БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ МЕНЕДЖЕРА: СТАН СУЧАСНОГО НАУКОВОГО ДИСКУРСУ

Мешко Г.М.,

доктор пед. наук, професор,

Тернопільський національний педагогічний університет

імені Володимира Гнатюка

Мешко О.І.,

канд. психол. наук, доцент,

Тернопільський національний педагогічний університет

імені Володимира Гнатюка

Сучасному менеджеру потрібно бути асертивним, тобто вміти впевнено та з гідністю відстоювати свою позицію, інтереси чи права, не принижувати при цьому прав і гідності інших людей, враховувати їх інтереси. Сформована асертивна поведінка дає змогу уникати багатьох проблем в управлінській діяльності і мати добрі взаємини з колегами по роботі. Асертивна модель поведінки допомагає встановлювати власні психологічні межі, зберігаючи свою ідентичність та автономність. Така поведінка поєднує внутрішню силу керівника та ввічливість і тактовність до колег по роботі. Асертивний керівник вміє і може сказати «ні», коли його щось не влаштовує чи просто йому не подобається. Асертивність допомагає менеджеру зберігати своє «Я», особистий простір та здорові психологічні кордони між «Я» та колегами по роботі. Асертивна поведінка передбачає вміння відчувати, коли порушуються особисті межі, а також уміння дати знати про це, але не агресивно. Асертивність є необхідною умовою безпечної поведінки особистості менеджера.

Асертивність передбачає здатність до емоційної стійкості, рефлексії, самостійності в прийнятті управлінських рішень. Завдяки розвитку навичок асертивної поведінки накопичується позитивний досвід подолання професійних труднощів, прийняття відповідальних рішень та впевнених дій в реальних ситуаціях професійної взаємодії. Фахівці з високим рівнем асертивності краще захищені від емоційних проблем, менш тривожні, рідше страждають від страхів, ніж фахівці з низьким рівнем асертивності. Асертивність є важливою умовою попередження виникнення професійного вигорання [1].

Крім того, менеджери з асертивною поведінкою мають більш адекватну самооцінку, можуть краще протистояти стресу, вони більш успішні в житті. Асертивність сприяє досягненню успіху в професійній діяльності, якщо людина при цьому є ерудованою, раціональною, розумною, мислячою, розвиненою в різних сферах діяльності [2, с. 174]. Тому формування моделі асертивної поведінки майбутніх менеджерів є об'єктивною вимогою сучасного ринку праці і важливим завданням сучасної освіти щодо підготовки конкурентоспроможного фахівця.

Вивчення проблеми асертивності особистості бере початок у 50-х - 60-х років ХХ століття. Концепція асертивності особистості розроблена американським психологом А. Солтером. Огляд наукових джерел з проблеми асертивності особистості свідчить про наявність різних підходів до трактування асертивності та розуміння її значення для життя і професійної діяльності:

1) асертивність визначають як якість зрілої особистості, що характеризує здатність змінювати свою поведінку в спільній діяльності, спілкуванні і пізнанні в позитивному напрямі і виражається у відчутті внутрішньої сили, вмінні особистісного самовираження, емоційної стабільності, відповідальності за свою поведінку і за виконання прийнятих рішень, позитивному ставленні до себе і інших [3];

2) асертивність відносять до міжособистісного аспекта структури емоційного інтелекту [3]. З-поміж трьох основних складників емоційного інтелекту (емпатії, комунікативної толерантності, асертивності), асертивність найбільшою мірою допомагає оптимізувати ділове спілкування. Асертивність сприяє досягненню поставлених цілей, не завдаючи шкоди іншим; тісно пов'язана з емоційною компетентністю [3].

3) поняття асертивності перегукується з феноменом впевненості. Вона передбачає наявність суб'єктивної установки на самого себе, соціальної готовності та здатності адекватно реалізувати власні прагнення. Впевнена поведінка не означає придушення агресивних почуттів, вона сприяє редуції агресивної поведінки й зникненню причин для агресії. Асертивність близька за семантикою до поняття внутрішньої стійкості особистості, а також до поняття нонконформізму. Адже не відчуваючи впевненості в собі, керівник, який приймає рішення, не зможе встояти перед зовнішнім психологічним впливом, тиском і буде легко відмовлятися від власних принципів, ціннісних орієнтацій і поглядів, тобто проявляти конформізм [4].

4) у теорії А. Солтера [5] асертивна поведінка розглядається як оптимальний, найбільш конструктивний спосіб міжособистісної взаємодії на противагу двом найпоширенішим деструктивним способам – маніпулюванню та агресивності. Асертивна поведінка є «золотою серединою» між агресивним і пасивним стилями поведінки. Асертивна людина вміє розпізнати маніпуляцію і захистити себе від неї, вона переконана, що кожен має право вирішувати за себе і нести відповідальність за наслідки своїх рішень.

5) проблему асертивної поведінки тісно пов'язують з особистою відповідальністю особистості. Основними складниками асертивності, вважає С. Стаут, є здатність прийняти на себе відповідальність за свою поведінку та наявність поваги і самоповаги [цит. за 6].

6) асертивність називають однією з визначальних рис низького рівня конфліктності. Асертивна поведінка запобігає виникненню конфліктів, а в конфліктній ситуації допомагає знайти конструктивне рішення. Асертивні вміння передбачають уміння поводитися конструктивно, не створюючи своєю поведінкою неприємностей колегам, уміння тактовно і ввічливо наполягати на своєму, вміння діяти переконливо в контексті досягнення поставлених цілей.

7) асертивність трактують як інтегральну властивість особистості, яка проявляється в орієнтації людини на внутрішній, а не на зовнішній контроль і характеризує розвиток її суб'єктності. Власне асертивність певною мірою учені [7] вважають антиподом так званої «навченої безпорадності», що визначає людину як об'єкт діяльності з орієнтацією на зовнішній контроль і розвивається в умовах дисциплінарно-адаптивної системи навчання.

Аналіз наукової літератури засвідчив наявність двох основних груп досліджень проблеми асертивності: 1) вивчення зовнішніх проявів асертивності; 2) вивчення внутрішніх, потенційних особливостей асертивності.

Асертивність у психології потрактовано як інтегральну властивість особистості, яка охоплює емоційні (впевненість у собі та відсутність тривоги), когнітивні (компетентність і розуміння себе та інших), поведінкові (навички соціальної поведінки) та регулятивні (вміння саморегуляції та самоконтролю) компоненти. Саме ці аспекти необхідно розвивати у менеджерів на етапі професійної підготовки. Для цього важливими є: самопізнання, самоприйняття, адекватне оцінювання себе та інших; самоаналіз та самоконтроль своїх дій та вчинків; здатність самостійно регулювати власну поведінку та відповідати за неї; прийняття на себе відповідальності за власну поведінку; здатність адекватно висловлювати почуття; здатність відкрито висловлювати думки; здатність захищати свої права; здатність демонструвати впевненість і позитивну установку, самоповагу і повагу до інших; здатність оптимально реагувати на критику; здатність приймати компромісні рішення.

Отже, асертивність є необхідною умовою функціонування особистості як суб'єкта діяльності й активності, умовою досягнення життєвих і професійних цілей, успіху в управлінській діяльності. Тому важливим питанням є пошук шляхів і засобів формування асертивної моделі поведінки майбутніх менеджерів на етапі професійної підготовки у закладі вищої освіти.

Список використаних джерел:

1. Мешко Г. М. Теорія і практика підготовки майбутніх учителів до збереження і зміцнення професійного здоров'я: монографія. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2018. 438 с.
2. Мойсеєнко В. В. Аналіз наукових підходів до дослідження поняття «асертивність». *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Психологічні науки*. Випуск 5. Том 1. 2017. С. 170 - 174.
3. Косигіна О. В. Розвиток асертивності особистості в умовах Педагогіки партнерства. *Педагогіка партнерства як основа розвитку суб'єктів освітньої діяльності в умовах НУШ: матеріали науково-практичної конференції* (м. Житомир, 23 квітня 2019 р.). URL: <https://conf.zipro.net.ua/?p=282>
4. Гук О. Асертивність як складова культури демократичного врядування. *Науковий вісник*. 2012. Вип. 9 «Демократичне врядування». http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2012_9_4
5. Солтер А. Условно-рефлекторная терапия. URL: https://enc-dic.com/enc_psy/Solter-JEndrju-26135.html
6. Басова А. Г. Формирование эмпатии. *Молодой ученый*. 2013. № 5. С. 631 - 633.
7. Радчук Г. К., Козак О. В. Розвиток асертивності особистості в контексті актуалізації лідерського потенціалу. *Особистісне зростання: теорія і практика: збірник наукових праць за матеріалами IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції* (м. Житомир, 21 квітня 2020 р.). Житомир, 2020. С. 142 - 144.

ПРЕВЕНЦІЯ НЕГАТИВНИХ НАСЛІДКІВ ПІДЛІТКОВОЇ АГРЕСИВНОСТІ

Бутузова Л.П.,

канд. психол. наук, доцент

Житомирський державний університет імені Івана Франка

Ломанчук А.Л.,

здобувач магістерського рівня вищої освіти спеціальності 014

«Середня освіта. Хімія та біологія»

Житомирський державний університет імені Івана Франка

Постановка проблеми. Агресивність, як деструктивний прояв, у різні часи існування людства породжувала хвилювання, а тому й ставала предметом вивчення наук про людину. Прояви агресії набувають особливої деструкції серед сучасних в підлітків, від чого можуть страждати не лише оточуючі, але й вони самі. У деяких підлітків вона стає стійкою характеристикою особистості. В результаті у них виникає складність із самореалізацією, особистісним розвитком та спілкуванні з оточуючим. Така поведінка значною мірою є результатом негативного впливу соціуму, і часто їх незріла психіка не може справитися з такими впливами без допомоги дорослих. Аналіз основних детермінантів та механізмів агресивності підлітків дозволить краще зрозуміти її глибинні причини, сформулювати екологічні стратегії її вираження та своєчасно попереджати її негативні наслідки в підлітковому середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Автор концепції вродженої людської агресивності К. Лоренц вважає, що агресія має інстинктивний характер і притаманна тваринам та людям [2]. З. Фройд (1923) вважав також агресивний інстинкт руйнування «mortido» вродженою несвідомою енергією, що прагне і знаходить свій вияв у розмаїтті форм людської поведінки.

А. Басс (2005) розробив класифікацію основних форм прояву підліткової агресії, якою користується велике число дослідників до сьогодні [1]. А. Реан (1996) встановив наявність взаємозв'язку рівня агресії з певними характерологічними особливостями підлітків: 1) біологічний механізм, в якому підкреслюється роль нейрофізіологічних медіаторів і функціонального стану глибинних структур мозку; 2) висування динамічної теорії агресивної поведінки, яка припускає, що основним механізмом агресії є патологічний особистісний розвиток, особливо в період життєвих криз [6].

З. Мусатова (1999) констатувала, що ігнорування актів підліткової агресії призводить до негативних наслідків, зокрема підвищення агресивної поведінки та перетворення її в звичну форму поведінкових реакцій особистості в дорослому віці [4]. В. Іванова (2000) вважає, що агресивна поведінка підлітків постає як засіб задоволення потреби в спілкуванні, самовираження та самоствердження, реагування на неблагополучну ситуацію в сім'ї і на жорстоке ставлення з боку батьків, досягнення значущої мети [3].

Мета публікації: узагальнити основні причини, види, прояви та механізми агресії у підлітків та виявити екологічні шляхи попередження негативних наслідків підліткової агресивності.

Методи дослідження: теоретичний аналіз наукових джерел з проблеми; емпіричні методи: опитувальник Басса-Дарки для виявлення основних показників та

форм агресивної поведінки підлітків [8]. Дослідження агресивної поведінки підлітків проходило у Житомирській загальноосвітній школі I-III ступенів № 22 ім. В. М. Кавуна. Вибірку досліджуваних склали 35 підлітків, серед яких 18 хлопців та 17 дівчат віком 14-17 років.

Виклад основного матеріалу. Агресія підлітків - це ознака внутрішнього дискомфорту і складність екологічного вираження почуття гніву. Водночас підвищення агресивності в підлітковому віці є закономірною віковою особливістю.

Проблема причин підліткової агресивності неодноразово ставала предметом дослідження науковців. Так, О. Мойсєєва виділяє з-поміж причин індивідуально-психологічні, соціально-психологічні, спрямованість та самосвідомість особистості [5]. Л. Сіроха акцентує увагу на сімейних, ситуативних та характерологічних детермінантах [7].

В результаті проведеного ними аналізу наукових джерел було узагальнено ключові причини підліткової агресії:

1. Сімейні:

- брак спілкування: нестача тісного спілкування з рідними, низька здатність розказати про свої переживання та проблеми;

- негаразди у сім'ї: конфлікти в сім'ї, відстороненість від батьківської уваги; незацікавленість батьків їхніми емоційними потребами, відсутність допомоги;

- неприйняття дитини підлітка: початкова небажаність дитини, коли батьки навіть можуть відкрито про це говорити; за замовчуванням це неприйняття відчувається підлітком в інтонації, жестах, дефіциті любові та її проявів.

2. Особистісні:

- невпевненість у собі: постійне порівняння себе з оточуючими, залежність від чужої думки, перебування в страху, що однолітки не приймуть і не зрозуміють його;

- почуття самотності: відсутність позитивних підкріплень від контакту з іншими людьми; колектив труднощі входження в групу ровесників, розчарування в друзях;

- залежність від думки ровесників (конформність).

3. Ситуативні:

- перевтома: брак сил через фізичне, психоемоційне та розумове навантаження;

- хвороба;

- надмірне захоплення комп'ютерними іграми.

Аналізуючи форми підліткової агресії А. Басс виділив такі [8]:

1. Фізична – використання фізичної сили проти іншої людини (напад, бійка, насилля).

2. Непряма – дії, які спрямовані або на конкретну особу (плітки, злі жарти, насмішки, нецензурні слова), або ж і ні на кого не спрямований гнів (крик, тупання ногами, биття кулаками по столу, гримання дверима).

3. Вербальна – вираження негативних почуттів за допомогою погроз, лайки.

4. Схильність до роздратування – готовність за найменшого збудження проявляти запальність, грубість.

5. Негативізм – манера поведінки, спрямована проти авторитету або керівництва, що може наростати від пасивного опору до активної боротьби проти сталих законів і звичаїв.

6. Підозрілість – недовіра та обережне ставлення до людей, думка, що оточуючі хочуть завдати цій людині шкоди.

7. Образа – прояв заздрості і ненависті до оточуючих, які зумовлені відчуття гніву, невдоволеністю, що спрямовані на конкретну людину або «на весь світ».

8. Відчуття своєї провини – усвідомлення сумнівності своєї поведінки.

Механізмом агресивної поведінки підлітків є активне відстоювання своїх кордонів. Більшість з них до моменту перехідного віку вже сформували свою автономність, своє уявлення про світ, про себе. І тому, коли у підлітка виникає прагнення розширити або захистити свій кордон, то він може проявляти це різними формами агресії, які можуть бути достатньо жорстокими. І дуже часто ці форми полягають в тому, щоб не просто відстояти себе, а напасти і перевірити наскільки інші сильні. В основі такої агресії лежить прояв гніву як емоції і його невміння виражати злість без шкоди оточуючим. Тому підлітків необхідно навчати екологічно виражати гнів, щоб відстоювати свої кордони в спосіб, який не буде завдавати шкоди не тільки їм, але й іншим.

З метою з'ясування прояву агресивності у підлітковому віці було проведено емпіричне дослідження за допомогою «Методики діагностики показників і форм агресії Басса-Дарки». Результати дослідження засвідчили, що, як у хлопців, так і у дівчат домінують різні види агресії.

Таблиця № 1.

Вираженість агресивності підлітків

№	Форма агресивної поведінки	Кількість (%) Середнє значення	Кількість хлопців (%)	Кількість дівчат (%)
1	Фізична агресія	63%	56%	7%
2	Вербальна агресія	61%	21%	30%
3	Непряма агресія	55%	31%	24%
4	Негативізм	35%	23%	19%
5	Дратівливість	16%	18%	35%
6	Підозрілість	14%	6%	21%
7	Образа	22%	4%	20%
8	Відчуття провини	60%	3%	36%

Аналіз результатів дослідження агресивності підлітків показав, що з 35 досліджуваних дівчат та хлопців мають найвищий показник фізичної агресії (63%), далі йде вербальна агресія - 61%, непряма агресія 55%, дратівливість - 53%, негативізм - 42%, відчуття провини - 39%, підозрілість - 27%, а образа має найнижчий показник - 24%.

Якщо ж говорити окремо про гендерні особливості вияву агресії у підлітків, то у хлопців найвираженішим видом агресії є фізична агресія (56%), а найменш вираженим – образа (4%). Також було діагностовано досить високий показник непрямой агресивності (31%). Хлопці частіше виступають у ролі агресора і більше схильні до проявів агресії фізичного типу. В опитаних дівчат найвищий відсоток сягає почуття

провини (36%), а найнижчий – фізична агресія (7%). Також зафіксовано високі показники дратівливості (36%) та вербальної агресії (30%). Тобто дівчата більше схильні до проявів вербальної агресії.

Слід пам'ятати, що єдиного рішення розв'язати або повністю уникнути проблеми агресивності підлітків просто не існує. Це пов'язано ще й із сепараційними процесами підліткового віку, які супроводжуються агресивними проявами руйнування старих психічних структур. Тому нагально постає питання пошуку ефективних шляхів навчання підлітків екологічному вираженню своїх агресивних імпульсів, які б могли попередити негативні наслідки агресивної поведінки. Аналіз таких шляхів призвів до певних узагальнень та виявлення конструктивних. До останніх віднесемо:

- обговорення з батьками та педагогами провокуючих факторів агресивної поведінки підлітків;

- навчання підлітків конструктивних поведінкових реакцій у проблемних ситуаціях;

- навчання учнів технік і способів керування власним гнівом;

- зниження рівня особистісної тривожності;

- розвиток емпатії у підлітків;

- залучення учнів до різних форм колективної роботи, що навчають повазі один до одного, людяності;

- розвиток особистісних якостей – поміркованості, толерантності, завбачливості, самоконтролю та емоційної саморегуляції;

- проявлення до підлітка любові, ласки і доброти, особливо з боку батьків.

Висновок. Отже, проблема становлення підліткової агресивності впливає з її детермінації, а саме сімейних, особистісних та ситуативних причин. Дослідивши вияв агресивної поведінки підлітків було з'ясовано, що у хлопців більше виявляється фізичної та непрямой агресії, а от у дівчат - почуття провини, дратівливість та вербальна агресія. Також були виділені можливі шляхи попередження підліткової агресивності, які сприятимуть зниженню загального рівня агресивності у підлітків.

Список використаних джерел:

1. Басс, А. Г. Психология агрессии / А.Г. Басс // Вопросы психологии. – № 3, 2005. – 117 с.

2. Данилюк, А. Конрад Лоренц: концепція вродженої людської агресивності / А. Данилюк // Філософська думка. – 2005. – № 3. – С. 78 – 102.

3. Іванова В. В. Причини та форми агресивної поведінки підлітків / В. В. Іванова // Практична психологія та соціальна робота. – 2000. – № 5. – С. 14 – 16.

4. Можгинский Ю. Б. Агрессия у подростков: эмоциональный и кризисный механизм / Ю. Б. Можгинский. – СПб.: Питер, 1999. – 199 с.

5. Мойсеєва О. Є. Агресія підлітків: причини виникнення та можливості психокорекції / О. Є. Мойсеєва // Юридична психологія. – 2015. – № 1. – С. 139 – 148.

6. Реан А. А. Агрессия и агрессивность личности / А. А. Реан // Психол. журнал. – 1996. – № 5. – С. 3 - 18

7. Сіроха Л. В. Психолого-педагогічні причини виникнення агресивності підлітків / Л. В. Сіроха // Теорія і практика сучасної психології. - 2018. - № 4. - С. 154. Степа-

нюк О., Мельниченко О. Методичний посібник для фахівців, які впроваджують Типову програму для кривдників: Збірник практичних матеріалів / О. Степанюк, О. Мельниченко. – Київ, 2020. – 132 с.

THE IMPORTANCE OF EDUCATING CHILDREN IN HEALTH, SAFETY AND SOCIAL INTEGRATION

Тарасенко А. В.,

*здобувач вищої освіти спеціальності 051 «Економіка»
Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця*

Health is an invaluable asset of a person, an important condition for a full and happy life. Health helps to successfully solve the main tasks of life: study, work, communicate, make friends, start a family, raise children, carry out their plans, overcome difficulties, and if necessary, significant overload.

Human health is much more than the absence of disease. It is well-being, energy and the ability to quickly regain strength and successfully cope with illness.

Health is an invaluable asset not only for the individual, but for society as a whole. As the life of an individual is largely determined by the state of his health, so the successful development of society as a whole depends on the state of health of the population. With the increase in the share of people with poor health in society, the opportunities for its socio-economic development are limited.

A person's health depends first of all on himself, his way of life. The vast majority of people put health first in the ranking of life values. But at the same time, many people unknowingly, and sometimes consciously, sacrifice their health to achieve other goals - study, work, career, pleasure (for example, from smoking or drug use). This often happens at a young age, as many people begin to realize the practical value of health later, when they begin to have problems with it.

Thus, preserving and strengthening the health of the population in general and the younger generation in particular is a value that is of strategic importance for the sustainable development of society and is one of the urgent tasks of modern Ukraine.

Educational institutions, and especially schools, where children, adolescents and young people spend most of their time, have a huge educational and health potential. The school, in close cooperation with the family and the immediate environment of the student, solves a dual task: maintaining and strengthening the health and education of a harmoniously developed, educated, creative, socially active and responsible person.

At the same time, a positive perception of school life by students is seen as a resource for health and well-being, while a negative perception of it can be a risk factor that affects their physical and mental health.

In a situation of positive school climate, which provides for the presence of friendly, caring teachers, there is not only higher performance, but also more favorable behavior of students in relation to their health.

In order to actualize the values of health in adolescents and young people, to form in them the motivation and behavioral attitudes necessary for its preservation and strengthening, in educational institutions of all levels should be systematically consistent, purposeful and comprehensive educational work. Students should be covered by programs to motivate a healthy lifestyle, prevent the use of psychoactive substances, and maintain reproductive health.

Such programs should promote the formation of values of the child and adolescent, prepare for adult life, develop skills and abilities to make informed decisions, communicate effectively, adequately express their feelings and emotions, think critically, resist negative influences and pressure from peers and adults. choose behavioral patterns that promote good health.

The state's recognition of the right of children, adolescents and young people to health and safety of life obliges public institutions to provide them with information, education and access to services that enable them to maintain and promote their health.

According to the Convention on the Rights of the Child, signed by 195 states, including Ukraine, children have universal and inalienable rights, including the right to education, which should be aimed at the development of the child's personality, talents, mental and physical abilities to the fullest (Articles 28 and 29) and to obtain information (Article 13).

States that have signed the Convention on the Rights of the Child have an obligation to respect, protect and respect the rights of the child. Education must be in the best interests and goals of the child's sustainable development as a whole, without discrimination, with respect for the child's views and active participation. Skills-based health education is one way to achieve these goals.

In 1994, at the International Conference on Population and Development in Cairo, representatives of 179 countries, including Ukraine, recognized the importance of reproductive health for people to exercise their fundamental rights. The conference adopted the Concept of Reproductive Rights, which provides, inter alia, that women and men, adults and young people have the right to receive complete and accurate information on sexual reproductive health, its preservation, including the prevention of sexually transmitted infections, and on the prevention of unwanted pregnancies.

Health, security and social inclusion education is one of the world's top priorities.

In 2014, the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) identified eight key areas for competence in the 21st century, three of which are directly related to health, security and social inclusion:

- Physical well-being;
- Psychological well-being;
- Social cohesion;
- Culture and art;
- Communication and language literacy;
- Calculus and Mathematics;
- Cognition and teaching methods (ability to learn);
- Science and technology, including digital literacy.

In January 2018, the European Parliament and the Council of the EU approved a Framework Program of renewed key competences for lifelong learning, including "Personal,

social, educational". This competency also includes training in health, safety and social well-being.

The current state standards of primary and general secondary education define the educational fields, which are obligatory for all general secondary education institutions. Two of these areas are health, safety and successful socialization.

Health and physical culture.

Social and health.

Note that two of the six basic principles of the concept of "New Ukrainian School" are:

Health: the formation of a healthy lifestyle and the creation of conditions for physical and emotional development, which is extremely important for children of primary school age.

Security: creating an atmosphere of trust and mutual respect. Transforming the school into a safe place where there is no violence and harassment.

References

1. Convention on the Rights of the Child [Electronic resource]: International document of 20.11.1989. - Electron. text. data. - Access mode: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_021.

2. Charting the Course of Education and HIV (Education move). - Paris: UNESCO Publishing, 2014. - 187 p.

3. ANNEX to the Proposal for a Council Recommendation on Key Competences for Lifelong Learning [Electronic resource]. - Available at: <https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/annex-recommendation-keycompetences-lifelong-learning.pdf>.

4. On approval of the Concept for the implementation of state policy in the field of reforming general secondary education "New Ukrainian School" for the period up to 2029: Order of the Cabinet of Ministers of December 14, 2016 № 988-r.

5. New Ukrainian school: a guide for teachers / Under the general. ed. Bibik NM - Kyiv: Pleiades Publishing House LLC, 2017. - 206 p.

*Науковий керівник: С.К. Василик, канд. економ. наук, доцент,
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця*

ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ОСНОВИ СУЧАСНОГО НАВЧАННЯ

Літвінчук С.Б.,
*канд. пед. наук, доцент
кафедри методики професійного навчання,
Миколаївський національний аграрний університет*

Стимулювання пізнавального інтересу представляє собою вибірково направленість особистості на предмет і явища оточуючої дійсності. Розвиток творчих сил і здібностей студентів – складний процес, який вимагає неперервної, наповненої

пізнавальним змістом різнобічної діяльності стимулювання пізнавального інтересу студентів. Направленість характеризується постійним прагненням до пізнання, до нових, більш повних та глибоких знань. Систематично закріплюючись і розвиваючись, пізнавальний інтерес становиться основою позитивного ставлення до навчання.

Вчені (Г. І. Щукіна, Н. Г. Морозова, Л. І. Божович) одноставні в тому, що пізнавальний інтерес формується в організованій навчальній діяльності, спрямованій на оволодіння знаннями та практичними навичками. Саме тому потреба в знаннях та пов'язаний з нею пізнавальний інтерес духовно збагачують особистість людини. Важливо відмітити, що в більшості наукових праць автори називають пізнавальний інтерес чинником, що стимулює формування творчого мислення здобувачів вищої освіти, посилює їхнє прагнення до самостійного здобування знань, що є основою Болонського процесу [2; 3].

Визначено важливі умови формування пізнавального інтересу здобувачів вищої освіти у вищій школі. Ю. К. Бабанський відносить до них оптимальне поєднання різноманітних методів навчання; І. Я. Лернер, В. І. Лозова, М. М. Скаткін – ситуації проблемного навчання; О. О. Бодальов, О. Д. Алферов, В. С. Ільїн – специфічні мотиви навчання в різному віці; О. О. Леонтьєв, Г. О. Китайгородська, Г. М. Шемякіна – інтенсивність навчання.

«Поганий учитель повідомляє істину, хороший – вчить її знаходити» (А. Дістервег), а отже – пробуджує пізнавальний інтерес студентів і постійне їх бажання здобувати нові знання. Ця беззаперечна істина стала основою для думок і діяльності прогресивних педагогів. А. Дістервег, зазначав: «У багатьох випадках залишається бажаним педагогічний гомеопат, людина, яка навчає нас давати розумові прийоми в такій дозі, в якій вони діють найбільш ефективно і при якій незначна кількість викликає найсильнішу дію. Треба значно більше боятися перегодувати учнів, ніж послабити їх нестачею їжі» [1].

Грунтовну думку мав Л. Толстой, який писав: «... коли прагнеш наукою виховати учня, люби свою науку і знай її, і учні полюблять тебе, і науку, і ти виховаєш їх; але якщо сам не любиш її, то скільки б ти не змушував учити, наука не зробить виховного впливу» [6]. Видатний педагог-гуманіст В. Сухомлинський, звертаючись до вчителів, зауважував: «Не забувайте, що ґрунт, на якому будується ваша педагогічна майстерність, – у самій дитині, в її ставленні до знань і до вас, учителю. Це – бажання вчитися, натхнення, готовність до подолання труднощів. Дбайливо збагачуйте цей ґрунт, без нього немає школи» [5].

Методи формування пізнавального інтересу здобувачів вищої освіти – це, насамперед, методи активізації навчання: робота у малих групах, дискусія, «мозкова атака», аналіз конкретних ситуацій, інсценізація, презентація, проектні роботи, метоплан та інші. До цієї групи сучасні педагоги додають ще метод випереджаючого навчання, коли викладач, враховуючи зону найближчого розвитку особистості, орієнтується не на наявний рівень, а на вищий, якого можна досягти, та метод кооперативного навчання. Практика кооперативного навчання базується на роботі студентів у парах та малих групах над завданнями типу рольових та ділових ігор, кейсів, різних навчальних проектів, дискусій та інших видів навчальної діяльності, пов'язаної із пошуком інформації, якої бракує.

Слід не забувати про величезні можливості впливу навчального матеріалу на емоційний стан студентів. Навчальний матеріал має мати новизну, актуальність, зв'язок із життям.

Пізнавальний інтерес – це один із найважливіших для нас мотивів навчання, його дія дуже сильна. Під впливом пізнавального інтересу навчальна робота навіть у слабких студентів проходить продуктивно і він виступає як сильний засіб навчання, активізація пізнавальної діяльності студента без розвитку його пізнавального інтересу не тільки важка, але і практично неможлива. Ось чому в процесі навчання необхідно систематично збуджувати, розвивати і закріплювати пізнавальний інтерес студентів і як важливий мотив навчання, і як стійку рису особистості, а також як могутній засіб виховного навчання, підвищення його якості.

Формування пізнавальних інтересів студентів у навчанні може відбуватися по двох основних каналах, з однієї сторони, сам зміст учбових предметів має в собі цю можливість, а з другого – шляхом визначеної організації пізнавальної діяльності студентів.

Зміст навчання, навчальний матеріал – це та основа, на якій студенти розширюють свій кругозір, відкривають світ, багато невідомих раніше законів, явищ. Таким чином, перше, що є предметом пізнавального інтересу для здобувачів вищої освіти – це нові світоглядні знання. Тому глибоко продуманий відбір змісту навчального матеріалу є важливою ланкою формування інтересу до навчання, що враховується при підготовці до занять викладачами закладів вищої освіти.

У процесі підготовки майбутнього фахівця виробництва повинно бути забезпечено не тільки формування професійних знань і умінь, а й виховання громадянина України, формування й розвиток його пізнавальних потреб та мотивів в систематичному самостійному поповненні цих знань та вдосконаленні умінь. Суть справи в тому, що в навчанні, як і в суспільно – історичному процесі пізнання людства, відбувається рух від незнання до знання, від поверхового, неповного і неточного знання до більш повного, глибокого і точного. Викладачу далеко не достатньо пропонувати здобувачам вищої освіти повні знання і вимагати від них їх виконання. Тільки мотиви рухають студента до активної пізнавальної діяльності, а формування їх – спеціальне завдання викладача. Це досягається насамперед через усвідомлення студентами пізнавального завдання, що найповніше виступає перед ними у формі проблемної ситуації і він створює проблемну ситуацію і показує всі етапи виходу з неї. Звісно, розвивається пізнавальний інтерес, збуджуються думки, зацікавлюється аудиторія, акцентується увага на певних явищах і поняттях. Так, наприклад, при проведенні розрахунків на міцність балочних систем при умові невиконання умов міцності, що потрібно замінити і яким чином, для виконання цих умов? Яка різниця в числових значеннях повинна бути між розрахунковим і допустимим напруженням для більш нормальної, ефективної і економічної конструкції і експлуатації механізму, при розрахунку зварного чи шпонкового з'єднання? Таким чином, без проблемної ситуації і розв'язання проблеми будь-які спроби самостійної пошукової діяльності не забезпечують достатнього розвитку творчих здібностей студентів.

Вивчення технічного змісту дисциплін проводиться різними методами навчання, і викладачі прагнуть оптимально підібрати їх, щоб матеріал предмету розглядався цікаво, живо, в тісному зв'язку з практикою виробництва. При вивченні матеріалу предмету слід чітко виділити головне, навколо чого проводиться розповідь, вивчати матеріал за чітким планом, чітко переходити від однієї частини до іншої, вносити дискусійні моменти у процес пояснення, використовувати цікаві, добре перевірені факти, використовувати факти сучасних наукових досліджень; мова повинна бути проста і образна, правильна, потрібно володіти інтонацією, логічними наголосами, темпом, мімікою, жестами тощо [4].

Одним із прийомів стимулювання пізнавальних інтересів є порівняння наукових і виробничих тлумачень окремих природних явищ, що використовуються при вивченні технічних дисциплін.

Викладачі вищих закладів освіти повинні вдосконалювати якість викладання і зміцнювати зв'язок з виробництвом. Необхідно кожне заняття проводити на високому науковому й методичному рівні, потрібно пояснювати студентам напрямки розвитку машинобудування на сучасному етапі, як основної галузі виробництва, що визначає технічний прогрес, темпи розвитку нашого суспільства. Для формування інтересу до навчання викладачі розповідають студентам про комплексну автоматизацію і механізацію виробництва на основі широкого використання мікропроцесорів і ЕОМ, комп'ютеризація багатьох виробництв, створення автоматизованих, комп'ютеризованих систем як найбільш актуальних напрямків розвитку техніки, про широке використання при створенні нових машин модульного принципу - комплексу обладнання, який може бути використаний в різних варіантах, про створення і використання у виробництві систем машин, що охоплюють весь технологічний процес, починаючи від отримання заготовки деталі і закінчуючи випробуванням готової продукції. Також мова йде про підвищення потужності, якості, надійності, економічності і продуктивності машин, обладнання і других виробів машинобудування при одночасному зменшенні їх габаритів, енергоспоживання і зниження їх собівартості; про створення багатофункціональних машин і обладнання, про розширення і систематичне оновлення номенклатури і асортименту конструкційних матеріалів, впровадження вискоєфективних методів підвищення їх міцності, корозійної стійкості і зносостійкості; про підвищення виробництва нових конструкційних матеріалів, про економію матеріальних ресурсів тощо. При цьому на кожному занятті необхідно формувати у студентів відчуття високої відповідальності, бережного відношення до технічних систем.

При вивченні предметів із метою більш чіткого уявлення про предмет, що вивчається, використовується модельність і наглядність.

Так, наприклад, проаналізувати причину виходу з ладу деталей і зробити ескіз деталі для замовлення на виготовлення (креслення) і т.д.

Кожен викладач може визначити перелік тих опорних знань і умінь, які спочатку необхідні для успішного застосування навчального матеріалу предмета. На початку вивчення навчального курсу проводиться одне-два заняття для діагностування наявності у студентів відповідної бази знань і умінь. Така діагностика через процес актуалізації здійснюється за допомогою серії оперативних короткочасних контрольних

робіт (письмових, графічних, або практичних, усних, фронтальних опитувань). Результати діагностики для викладача розкривають чітку картину диференціювання студентів по рівню підготовки, а для студентів картину незрозумілостей, слабких місць в засвоєній раніше системі знань. Так з'являється реальна можливість усунення незрозумілих питань, набути студентами на цій основі впевненості в своїх силах, що в більшій мірі сприяє активізації вольових зусиль (на консультаціях, додаткових заняттях).

З самого початку вивчення технічних дисциплін особлива увага приділяється розвитку логічного мислення, просторової уяви. Завдання викладача спрямована на те, щоб здобувачі вищої освіти, опановуючи новий програмний матеріал, розуміли його зміст, і щоб навчити студентів до будь-якої роботи відноситися вдумливо, свідомо; часто даються вправи, що вимагають не тільки завчених напам'ять правил, визначень, формулювань, але і вільного, самостійного мислення. Всі ці вправи тренують думку, здібність визнавати в уяві те, що допомагає розв'язати ту чи іншу задачу; при вивченні технічних дисциплін широко використовуються технічні засоби навчання, моделі, макети, плакати, пристосування. Систематично використовуються інженерні і програмовані мікрокалькулятори, особливо при вивченні технічних дисциплін, враховуючи специфіку предмета. По окремих темах предмету складені програми, які використовуються для розв'язання індивідуальних завдань, проведення розрахунків в задачах.

Крім цього, для активізації пізнавальної діяльності на заняттях технічних дисциплін використовуються і такі нетрадиційні методи, як: проблемні лекції, практичні заняття, лабораторні роботи, взаємооцінка студентів при загальному контролі викладача, індивідуальні тренування й інші.

Пізнавальний інтерес формується і під час позанавчальної діяльності. Така робота створює умови для організації різнобічної діяльності здобувачів вищої освіти, технічної, дослідницької, творчої і ін., у процесі якої можуть розвиватися не тільки пізнавальні інтереси студентів, але і їх здібності. Не розважати студента при допомозі позакласної роботи, а опираючись на його потреби, розвивати і вдосконалювати його особистість. З предметів проводяться тижні предмету, олімпіади, конкурси рефератів і газет, виставки, тощо. Це шлях до поглиблення пізнавального інтересу, до продуктивного засвоєння навчального матеріалу. З метою активізації студентів кожен рік проводяться конкурси на кращого знавця предмету, вікторини.

Такі форми і методи стимулювання пізнавального інтересу до навчання на заняттях технічних дисциплін значно підвищують пізнавальний інтерес студентів – основу сучасного навчання.

Список використаних джерел:

1. Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія: Навч. посібн. /Заг. ред. Є. І. Коваленко. – К. :Центр навчальної літератури, 2006. – 664 с.
2. Літвінчук С. Б. Модернізація професійної підготовки майбутніх фахівців аграрної галузі в сучасних умовах // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі. Запоріжжя - 2020. № 73, Запорізький класичний університет, С. 87 - 93.

3. Літвінчук С. Б. Удосконалення підготовки майбутніх фахівців-аграріїв в умовах викликів сьогодення // «Розвиток українського села – основа аграрної реформи в Україні: матеріали причорноморської регіонально науково-практичної конференції професорсько-викладацького складу, м. Миколаїв, 2021 р., МНАУ.

4. Літвінчук С. Б. Професійна підготовка молоді в аграрних закладах освіти в умовах економічних викликів // Актуальні проблеми життєдіяльності людини в сучасному суспільстві: тези доповідей здобувачів вищої освіти інженерно-енергетичного факультету та інших учасників освітнього процесу за результатами тематичного «круглого столу» на інженерно-енергетичному факультеті / Миколаївський національний аграрний університет. – Миколаїв : МНАУ, 2020. – с. 139 - 141.

5. Сухомлинский В. А. Серце віддаю дітям /В. А. Сухомлинський. – К. :Вища школа, 1972. – 244 с.

6. Толстой Л. Н. Педагогические сочинения /Л. Н. Толстой. –М. :Учпедгиз, 1953. – 441.

ДО ПИТАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Шурин О.І.,

канд. пед. наук, доцент

Рівненський державний гуманітарний університет

Освітня система в умовах сучасних реалій зазнає значних змін, зокрема на здійснення навчального процесу впливають вимушені карантинні заходи. Дана ситуація зумовлює перехід від традиційного навчання до дистанційної його форми, яка передбачає застосування інформаційно-комунікаційних технологій здійснення освітнього процесу.

Застосування дистанційної форми роботи та використання інформаційно-комунікаційних технологій у вищій школі вивчали О. Андреев, Н. Андрусенко, В. Артющенко, С. Архангельський, Ю. Бабанський, О. Блажко, М. Бухаркіна, Я. Ваграменко, Т. Вахрущева, В. Вержбіцький, К. Верішко, І. Власенко, О. Воронкін, Г. Даценко, Є. Долинський, Т. Єфименко, З. Сузанська, В. Каймін, М. Загірняк, Н. Клокар, Г. Козлакова, І. Козубовська, Т. Костунець, І. Кузьміна, В. Кухаренко, О. Матюшкін, М. Махмутова, І. Огороднік, В. Олійник, В. Осадчий, Є. Полат, О. Рибалко, Л. Романишин, Н. Самолук, Н. Сиротенко, А. Хуторський, М. Швець та ін.

Сучасний педагог окрім професійних знань та вмінь у своїй галузі повинен володіти знаннями у сфері інформаційних телекомунікаційних технології, вміти працювати з комп'ютерною технікою, застосовувати такі засоби як електронна пошта, відеоконференції на різних платформах, чати, форуми, веб-сайти, онлайн-бібліотек тощо. Всі ці засоби є невід'ємною частиною здійснення дистанційного навчання.

Дистанційне навчання за своєю суттю є особистісно орієнтованою формою навчання, яка передбачає використання комп'ютерних і телекомунікаційних технологій, які забезпечують інтерактивну взаємодію викладачів та студентів, можли-

вість здобувачам освіти отримувати навчальний матеріал, працюючи віддалено від навчального закладу, здійснювати самостійну роботу з матеріалами інформаційної мережі та постійно взаємодіяти з викладачем за допомогою онлайн зв'язку [1], [2].

Дистанційне навчання – це технологія, що базується на принципах відкритого навчання, широко використовує комп'ютерні навчальні програми різного призначення та створює за допомогою сучасних телекомунікацій інформаційне освітнє середовище для постачання навчального матеріалу та спілкування [3].

За умови дистанційного навчання активна роль викладача не зменшується, оскільки він має визначити рівень знань здобувача та прийняти рішення щодо коригування програми навчання з тим, щоб домогтися найкращого засвоєння пройденого матеріалу [4].

Дистанційне навчання має ряд переваг: гнучкість (викладання матеріалу з врахуванням знань студентів та можливість здобуття додаткової інформації на рекомендованих викладачем сайтах); актуальність (використання новітніх методичних та психолого-педагогічних розробок); мобільність (можливість навчатися віддалено); зручність (здобуття освіти без відриву від роботи, відсутність обмежень у часі для виконання окремих завдань); модульність (вивчення матеріалу окремими модулями, поступово, по мірі засвоєння); інтерактивність; економічна ефективність; доступність матеріалу цілодобово; тощо [1].

Проте існує й ряд недоліків дистанційного навчання: недостатній контроль над засвоєнням матеріалу здобувачами; неможливість сімей забезпечити студента технічними засобами для здійснення дистанційного навчання; відсутність інтернет-мереж у віддалених регіонах; значне навантаження на органи зору; відсутність безпосереднього емоційного контакту учасників навчального процесу; недостатній рівень самоорганізації здобувачів освіти; надмірна гаджетизація навчання; неможливість практичного застосування знань, тощо.

Таким чином, головною особливістю дистанційної форми навчання є самоосвіта, що передбачає самомотивацію студента щодо власного навчання, а також високий рівень самоорганізації. На сьогодні дистанційне навчання є однією з провідних світових тенденцій в освіті – ця технологія реалізує принцип безперервної освіти і здатна задовольнити постійно зростаючий попит на знання в інформаційному суспільстві [2].

Відтак, дистанційне навчання виступає ефективним доповненням традиційних форм освіти, надає можливість у зручний час та в комфортних умовах отримувати знання за допомогою засобів інформаційно-комунікаційних технологій.

Список використаних джерел:

1. Дистанційна освіта. Вища освіта. Інформаційно-аналітичний портал про вищу освіту в Україні та за кордоном: веб-сайт. URL: <http://vnz.org.ua/dystantsijna-osvita/pro> (дата звернення: 05.11.2021).

2. Про дистанційне навчання. Державний Університет Телекомунікацій: веб-сайт. URL: <http://www.dut.edu.ua/ua/1032-pro-distancyne-navchannya-organizaciyno-metodichniy-centr-novitnih-tehnologiy-navchannya> (дата звернення: 05.11.2021).

3. Андрусенко Н. В. Дистанційне навчання в Україні. *Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія: матеріали міжвузівського вебінару /* відп. ред. Л. Б. Ліщинська. Вінниця: ВТЕІ КНТЕУ, 2017. С. 7 – 9.

4. Власенко І. Г. Впровадження дистанційного навчання – вимога сучасності. *Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія: матеріали міжвузівського вебінару /* відп. ред. Л. Б. Ліщинська. Вінниця: ВТЕІ КНТЕУ, 2017. С. 12 – 14.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ТА ОХОРОНА ПРАЦІ»

Ромашенко В.Є.,
канд. пед. наук.

Донецький державний університет внутрішніх справ

В нашій країні безпека життєдіяльності населення, безпека і захист господарських об'єктів і національного надбання держави від дії небезпечних та шкідливих факторів – це частина державної політики, національної безпеки і розбудови держави. Загальні завдання та основні напрямки роботи у сфері техногенно-екологічної безпеки визначаються законодавством з питань цивільного захисту, промислової безпеки та охорони праці, охорони навколишнього природного середовища, охорони здоров'я, законодавством у сфері національної безпеки та оборони [1].

Одним з шляхів вирішення проблем безпеки життєдіяльності людини є формування нового мислення, що спрямоване на зміну підходів щодо визначення мети, шляхів і методів розвитку цивілізації як необхідного чинника виживання людства. Освіта та виховання у сфері безпеки життєдіяльності мають забезпечити формування цілісного знання і мислення, необхідних для прийняття обґрунтованих рішень на рівні людини, сім'ї, суспільства, держави.

Безпека життєдіяльності та охорона праці є дисципліною, яка є науково-методичним фундаментом для всіх спеціальних дисциплін. Людина, яка володіє знаннями з безпеки життєдіяльності здатна грамотно діяти в умовах небезпеки. «Безпека життєдіяльності та охорона праці» – не тільки засіб особистого захисту, це захист особистості, суспільства і держави [2].

Дуже важливим аспектом у вирішенні проблеми безпеки життєдіяльності є виховання молоді спроможної здійснювати професійну діяльність за спеціальністю з урахуванням ризику виникнення техногенних аварій й природних небезпек, формування у здобувачів почуття відповідальності за особисту та колективну безпеку тощо.

«БЖД та охорона праці» є дисципліною специфічною та цікавою, для її кращого засвоєння вважаємо за потрібне використовувати наступні форми та методи роботи: лекції-екскурсії, метод проектів, рольові дидактичні ігри, дебати тощо.

В контексті нашого дослідження наведемо сучасні мультимедійні онлайн-сервіси, які можна творчо використовувати на заняттях з навчальної дисципліни «Безпека життєдіяльності та охорона праці» у закладах вищої освіти та які, на нашу думку, сприятимуть кращому засвоєнню знань здобувачами вищої освіти (ЗВО).

Дуже часто викладачі стикаються з проблемою нестачі часу на занятті. Особливо, коли потрібно перевірити ступінь засвоєння матеріалу з попередньої теми та дати наступну. Дуже дієвим для фронтального опитування вважаємо застосунок Plickers. До його переваг можна віднести те, що він дозволяє значно зекономити час на занятті, оскільки вже під час опитування (тестування) викладач має змогу бачити хто зі здобувачів дає невірну відповідь на запитання, що дає можливість одразу опитати здобувача, з'ясувати проблемні питання та обговорити питання, які викликали утруднення. В застосунку Plickers зберігаються дані всіх опитувань та є різні форми статистичних даних. Маємо зазначити, що використання Plickers на заняттях позитивно впливає на здобувачів, немає такої психологічної напруженості, як під час тестування або усного опитування, атмосфера на занятті є більш довірливою та позитивною, від такого опитування не викликає жодного дискомфорту.

Навчальний застосунок *Learningapps*, дає змогу розробляти дидактичні мультимедійні інтерактивні завдання, виконуючи які ЗВО перевірити та закріпити свої знання в ігровій формі, що значно підвищує їх пізнавальний інтерес та мотивацію до навчання. Для розвитку творчих здібностей та креативного мислення здобувачам можна запропонувати створення власних вправ і завдань.

Суттєвим недоліком додатку *Learningapps*, на нашу думку, є відсутність можливості розробляти вправи, спрямовані на контроль засвоєних знань.

Не менш дієвим вважаємо і використання безкоштовного мультимедійного онлайн-сервісу для створення, спільного редагування та зберігання ресурсів різного типу *Padlet*, використання якого сприятиме розвитку творчих здібностей, креативного мислення, більш швидкому засвоєнню матеріалу завдяки наочності та зручності, а також можливості порівнювати різні види діяльності.

У мультимедійному сервісі *Padlet* здобувачі матимуть змогу створювати колажі, порівняльні схеми та таблиці, дошки із цікавими матеріалами (фото, посилання на відео, цікаві факти тощо) з певної теми.

Для консультацій та надання необхідної інформації ЗВО у будь-який зручний для них час, можна використовувати чат-бот з навчальної дисципліни. Бот можна створювати на основі месенджерів (наприклад, Viber) за принципом реакції на ключові слова. Наприклад, за допомогою такого боту здобувачі можуть отримувати посилання на ресурс із лекційним матеріалом, завданнями до семінарських та індивідуальних занять, поясненнями до виконання самостійної роботи, вимогами до оформлення різних видів робіт тощо.

Отже, курс «Безпека життєдіяльності та охорона праці» формує у майбутніх фахівців знання і вміння стосовно створення безпечних умов діяльності і життя, сприяє опануванню принципів гармонійного розвитку суспільства, саме тому дуже важливим є використання сучасних інноваційних та інтерактивних технологій при її навчанні, що сприятиме удосконаленню методики викладання.

Список використаних джерел:

1. Осипенко С. І., Селіванов С. Є. Формування компетентності спеціалістів в галузі безпеки життєдіяльності. *Безпека життя і діяльності людини – освіта, наука,*

практик. Зб. наук. праць 10-ї міжнародної науково-методичної конференції. Т. II. Київ: Центр учбової літератури, 2011. С. 489 - 494.

2. Чорна Т. М., Слободян О. П., Нещадним Л. П., Заєць В. А. Особливості викладання дисципліни «Безпека життєдіяльності» в Національному університеті харчових технологій. *Проблеми гуманізації навчання та виховання у вищому закладі освіти.* URL:http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/11700/1/Neshchadym_1_1.pdf

ДУАЛЬНА ОСВІТА В КОНТЕКСТІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ЛІСОВОЇ ГАЛУЗІ

Ключка С.І.,

канд. пед. наук, доцент

Черкаський державний технологічний університет

Чемерис І.А.,

канд. біол. наук., доцент,

Черкаський державний технологічний університет

Білик Л.І.,

доктор пед. наук, професор,

Черкаський державний технологічний університет

Постановка проблеми. Систематична щоденна господарська діяльність людей призвела до виснаження природних ресурсів, забруднення довкілля та звела майже нанівець рівень добробуту життя людства з безкінечними кризами, катастрофами, хворобами. Останні світові події, пов'язані з неконтрольованим розповсюдженням вірусної інфекції, довели просту істину, що ніяке економічне зростання, майнові статки, надмірні матеріальні блага і споживацькі пріоритети не в силі протистояти законам розвитку Всесвіту, які вимагають узгоджувати, корелювати будь-які дії антропогенного впливу з законами розвитку біосфери – глобальної екосистеми нашої планети.

Мета статті. Розглянути та обґрунтувати методологічні аспекти формування екологічно компетентного фахівця лісогосподарської галузі в умовах дуального навчання.

Виклад основного матеріалу. Наростаюча необхідність змін у людській свідомості у напрямку розуміння значимості охорони і збереження навколишнього середовища та його природного ресурсу вимагає термінових змін у реформуванні освітньо-виховної системи, базових етичних норм, які гармонізують дії людини з обмеженнями природного світу.

Особлива роль у планетарному масштабі має належати фахівцям лісогосподарського напрямку, оскільки саме лісові природні комплекси біосфери планети наділені основними життєрегулюючими функціями, що забезпечують її цілісність та гомеостаз. Саме здатність застосовувати знання і уміння лісівничої науки й практичний досвід ведення лісового господарства, вміння використовувати набуті знання для аналізу біологічних явищ і процесів, їх біометрична обробка та математич-

не моделювання, розуміння і здатність аналізувати стан лісостанів та закономірності розвитку лісових біогеоценозів з врахуванням екологічних чинників при оцінці економічної ефективності, підвищення продуктивності насаджень та їх біологічної стійкості, ощадливе, на екологічних засадах, використання лісових ресурсів та вміння своєчасно і реально оцінити вплив процесів техногенезу на стан лісових екосистем та виявлення еколого-економічних ризиків, пов'язаних з виробничою діяльністю є найголовнішими завданнями у підготовці здобувачів вищої освіти. Це вимагає нових підходів та методологій організації освітнього процесу, серед яких, на нашу думку, заслуговує на увагу система використання дуальної освіти, як засіб цілісного поєднання поступовості набуття певних знань, що закріплюються практичними вміннями та навичками безпосередньо на місцях роботи майбутніх фахівців, а саме на лісогосподарських підприємствах, лісгоспах, мисливських господарствах. Такий досвід запровадження дуальної освіти існує в нашому університеті і він передбачає включення студентів з другого курсу у виробничий процес галузі.

Впровадження елементів згаданого напряму проводиться на основі освітньо-професійної програми «Лісове господарство», положення про впровадження елементів дуальної форми здобуття вищої освіти у Черкаському державному технологічному університеті та договорами про наміри щодо впровадження елементів дуальної освіти з державними підприємствами лісового господарства області. Метою реалізації елементів дуальної форми навчання є підвищення якості підготовки майбутніх фахівців у галузі лісового господарства відповідно до вимог Стандарту вищої освіти спеціальності 205 Лісове господарство першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, ефективне формування практичних фахових компетенцій, посилення практичної складової у підготовці студентів в Університеті та на базі підрозділів Черкаського обласного управління лісового та мисливського господарства (державних підприємств лісового господарства). При проходженні підготовки на підприємстві здобувач вищої освіти під контролем куратора від університету та наставника від підприємства згідно із щоденником дуальної освіти розвиває загальні та фахові компетенції, що сприяє ефективному формуванню програмних результатів навчання.

Крім цього, фахівці протягом навчання реалізують свої теоретичні знання, завдяки проходженню навчальних практик дисциплін професійного циклу, зокрема лісознавства, лісівництва, лісової таксації, лісових культур, лісової селекції та генетики, лісового ґрунтознавства, дендрології, ботаніки. Завдяки безпосередньому долученню до лісових екосистем здобувачі вищої освіти інтегрують здобутий теоретичний досвід у формування праксеологічного компоненту фахової компетенції, опановують практичні навичками вивчення лісових деревостанів, особливості лісорослинних умов, їх склад, видове різноманіття, здійснюють фітопатологічні обстеження.

Під час навчальної практики студенти закладають дослідні майданчики, здійснюють геоботанічні описи ділянки, роблять контрольні зрізи ґрунтів та фіксують фітопатологічні відхилення деревостану. Перед здобувачами висувається низка завдань: вивчити властивості та характер формування основних типів ґрунтів і їх раціональне використання; знати лісорослинні умови території, властивості ґрунтового покриву, шляхи підвищення родючості та морфологічні ознаки ґрунтів, їх характерис-

тику; будову ґрунтового профілю; розрізняти генетичні горизонти, їх назву і позначення, методики закладання ґрунтових розрізів, вплив лісгосподарських заходів на ґрунт, ґрунтоутворювальний процес і лісорослинні властивості ґрунтів, екологічні основи охорони земельних ресурсів. Також, ставиться одне з актуальних завдань сучасної освіти: вміння та здатність самостійно опановувати, вчитися та оволодівати сучасними знаннями з ботаніки, фізіології рослин, ґрунтознавства, дендрології, фітопатології та визначати за рослинами індикаторами типи лісорослинних умов.

Структурно-логічна схема реалізації компонентів освітньої програми, що забезпечує реалізацію формування як фахових компетенцій, так і загальних передбачає виховання ціннісних орієнтацій, в тому числі й еколого-моральних якостей сучасних студентів (духовності, моральних установок, екологічної культури) скеровують освітній вектор на корекцію змісту вищої освіти, що передбачає самоактуалізацію, самореалізацію і самовдосконалення особистості майбутнього фахівця. Підвищується значення суб'єктивного фактора в процесі підготовки фахівців, реорганізується представлення змістовної складової вищої освіти з позиції гуманізації і гуманітаризації, природоцентризму. Потрібна кардинальна зміна діяльнісного аспекту до організації всього педагогічного процесу в закладах вищої освіти, скерованого на виховання особистості майбутнього фахівця сучасного типу, що виступає авторитетом.

Виходячи з вищесказаного освітній процес у закладах вищої освіти представлений як інтегральний комплекс організації навчального процесу, центральною складовою якого виступає практична підготовка здобувачів. На наш погляд, саме практичні навички виробничого процесу виступають комплексоутворюючою ланкою фахової підготовки майбутнього спеціаліста. Ми підтримуємо позицію І. А. Колесникової, яка доводить, що в умовах практики реалізується трансформація теоретичних надбань в компонент практичної діяльності, що дає підстави втілити й здійснити «сутнісну здатність до творення іншого» [1].

Практична підготовка – виступає суттєвим компонентом професійної підготовки фахівця будь-якої галузі. Саме завдяки такому підходу реалізується здатність студента практично випробувати власні сили, здібності й задатки в обраній галузі, навчитися використовувати у виробничому середовищі знання, отримані під час теоретичної підготовки. Практика виступає формою професійної підготовки студентів за спеціальністю «Лісове господарство» є частиною державного освітнього стандарту.

Такий підхід забезпечує студенту входженню в професійну атмосферу і формує у нього комплексне бачення про набір компетентностей фахівця лісової галузі. Тільки під час практичної підготовки всі методи і способи формування професійних знань, умінь і навичок в галузі лісівничої справи перевіряються і наповнюються змістом. Виступаючи головним компонентом в системі підготовки здобувачів «Лісове господарство», практика скеровує вектор усвідомлення й переконання студентами у правильності здійснення свого професійного вибору, перевірки здобутих теоретичних знань, під час навчання, виокремити професійно необхідні та важливі якості майбутнього фаху. Освітня програма підготовки фахівця з лісівничої справи передбачає щорічне проходження студентами різних видів практики: навчальної, виробничої, переддипломної. Всі види практик здійснюють вагомий вплив на процес професійної підготовки фахівця лісової галузі, покроково формуючи у здобувачів пот-

рібні професійні компетенції, спонукаючи їх до свого розвитку й самовдосконалення.

Організація практики студентів, які навчаються за спеціальністю «Лісове господарство», має свої особливості та вирізняється від інших спеціальним спектром установ, де буде працювати такий фахівець. Основними базами практичної підготовки студентів є державні обласні управління лісового господарства, лісгоспи та лісництва, зокрема, міста Черкаси та Черкаської області, з якими з закладом вищої освіти оформлені договірні відносини. Завдяки наявним базам практики, студенти мають можливість здійснювати проходження практики згідно з навчальним планом.

По кожному виду практик викладачами кафедри лісового господарства та раціонального природокористування спільно з роботодавцями розроблені навчальні та робочі програми, зміст яких відповідає загальним цілям освітньої програми, складені методичні рекомендації з написання і захисту звітів. Загальна мета практики реалізується через формування професійних компетенцій майбутнього фахівця лісової галузі.

Виходячи з мети, можна констатувати основні завдання практичної підготовки: здобуття більш глибоких знань щодо сучасних актуальних проблем лісової галузі, про існуючі традиційних та інноваційних методи, форми і технології ведення лісового господарства; реалізація отриманих знань під час теоретичного оволодіння матеріалом в практико-орієнтовану діяльність; формування особистісної професійної траєкторії розвитку здобувачів, потрібної для майбутньої самостійної практичної діяльності; формування загальнокультурних і професійних компетенцій, що в подальшому дозволять ефективно та раціонально втілювати обов'язки бакалавра лісового господарства. В процесі проходження підготовки студенти вивчають основні типи та види лісгосподарської техніки, що використовується фахівцями різноманітних видах господарської діяльності.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, під час дуального навчання студенти ознайомлюються з передовим професійним досвідом фахівців лісової галузі лісничими, інженерами-фітопатологами, керівниками відділів лісового господарства Черкаського обласного управління лісового та мисливського господарства. Резюмуючи результатами роботи, можна констатувати, що здобувачі демонструють сформованість професійних умінь, відповідальне ставлення до покладених на них обов'язків, уміння працювати з вимірювальними приладами, налагоджувати колективну співпрацю.

Маючи вже певний досвід такого навчання, ми відмічаємо певні позитивні зміни та зрушення у свідомості наших студентів на старших курсах у питаннях необхідності застосовувати набуті практичні навички і знання для вирішення завдань професійної діяльності з обов'язковим урахуванням екологічних вимог та можливостей природних комплексів, як основних виробничих площ майбутніх лісівників. Саме закріплені практичними навичками екологічне мислення та свідомість, виховують у майбутніх лісівників ставлення до природного капіталу як унікальної цінності, розуміння та усвідомлення ними особистої відповідальності за стан довкілля як на місцевому рівні так і на національному та глобальному.

Входження у сутність виробничих процесів галузі з перших кроків освоєння даною професією, сприяє самоорганізації особистості студента, постійному пізнанню

теорії та принципів ведення лісового і мисливського господарства, привчає до вміння організувати та проектувати, інтегрувати та удосконалювати виробничі процеси згідно вимог чинного законодавства та екологічних можливостей природного середовища, що і є визначальним аспектом сталого розвитку. Це один із напрямів екологізації суспільного виробництва, що передбачає впровадження ресурсозберігаючих та екологічно безпечних техніко-екологічних процесів, способів і методів раціонального управління природно-ресурсним потенціалом, завдяки чому і забезпечується збереження, охорона та відтворення навколишнього природного середовища. Еколого-орієнтовані освіта та виробництво мають змінити поведінку та стереотипи мислення нації від необхідності гіпертрофованого використання природних ресурсів до його обмеженого споживання, що є основою раціонального природокористування, як нової парадигми суспільного виробництва.

Список використаних джерел:

1. Колеснікова І. А. Основи андрогогіки, 2007 [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://obuchalka.org/2015040984001/osnovi-andragogiki-kolesnikova-i-a-2007.html#>

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН «БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ» ТА «ОХОРОНА ПРАЦІ»

Шкодин А.В.,

канд. пед. наук

Ніжинський фаховий коледж

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Педагогічна наука та практика використовують термін "інноваційна діяльність", який означає оновлення технології навчання та перебудову особистісних установок викладача. Такою сучасною засадою є розуміння навчального процесу як діалогу особистостей – викладача й студента, які є суб'єктами процесу педагогічної дії. Проведені соціологічні дослідження різних форм і методів викладання свідчать, що засвоєння матеріалу лекції складає 20%, лекції з використанням наукових джерел підвищує даний показник до 30%, лекція з використанням аудіовізуальних засобів дає 50% умов інформації, дискусія – 70%, гра – 90% [1]. На цій основі у навчальному процесі закладу фахової передвищої освіти активно використовуються діяльнісні методики, а також технології, спрямовані на візуалізацію інформації, методика укрупнення дидактичних одиниць, ігрові методики. Особливої актуальності в освітньому процесі набуває створення проблемної ситуації. Основним функціональним полем такої ситуації є аудиторні та практичні заняття, де взаємодіють викладач та студент. Традиційний підхід до встановлення мети, змісту та методики навчання (коли для вивчення пропонуються, в основному, об'єкти та явища навколишнього світу, а не проблеми) показує низьку ефективність. Без знань про окремі об'єкти та явища навколишнього світу не обійтись, але тільки цим обмежувати-

ся не можна. У житті людина стикається не стільки з окремими об'єктами, скільки з проблемами – цілісними життєвими завданнями, розв'язання яких і складає зміст життєдіяльності. В сучасних освітніх технологіях інноваційні процеси носять дискретний, циклічний характер. Це потребує докорінних змін у підходах до оволодіння вміннями і навичками, а саме застосування компетентісного підходу та дуальності навчання, що передбачає спільні зусилля освіти і роботодавців, фахівців-практиків різних галузей.

Компетентісний підхід сприяє формуванню у фахівців готовності до ефективного розв'язання будь-яких професійних, соціальних та особистих проблем в обставинах, що швидко змінюються. Однією з основних причин кризи традиційної системи освіти є те, що цикл навчання в загальноосвітній школі триває значно довше, ніж у сучасних умовах і тому застарілою стає інформація, яку пропонують майбутнім фахівцям. Сучасні глобальні інформаційні технології дають змогу отримати кожному користувачеві відповідних технічних засобів будь-яку інформацію. Внаслідок цього традиційна установка освіти на передачу відомих знань утратила сенс. Тому й цінність мають не загальні теоретичні знання, а конкретні практичні, що можуть знадобитись у майбутньому. Також важливішим стає навчити студента здобувати знання. Навчання поступово перетворюється на процес набуття майбутніми фахівцями під керівництвом педагога та самостійно знань, умінь, навичок і досвіду практичної діяльності, для досягнення професійно та соціально значущих компетенцій. Аналіз трактування поняття «компетентність» ґрунтується на таких інтегральних термінах, як знання, уміння, навички, здібності, професіоналізм, кваліфікація тощо. Єдині визначення цих понять не сформовані й мають суттєві відмінності на різних рівнях освіти. У шкільних програмах і підручниках наведено основні поняття і терміни, без яких неможливо зрозуміти жодного тексту чи елемента знань; фактів повсякденної дійсності й науки; основних законів науки, що розкривають об'єктивні зв'язки та відношення між різними об'єктами і явищами дійсності. У працях вчених (Л. Аристової, М. Данилова, Б. Осипова, І. Передова та ін.) відзначалося, що коефіцієнт роботи учнів на окремих уроках становить від 40 до 60%, що обумовило появу групової форми роботи на уроках. Стосунки між учителем та учнем набувають ознак співпраці, тому що педагог безпосередньо втручається у роботу групи тільки в тому разі, якщо в учнів виникає запитання і вони самі звертаються по допомогу до вчителя. Групова навчальна діяльність не ізолює учнів один від одного, а навпаки, дає змогу реалізувати природне прагнення до спілкування, взаємодопомоги й співпраці. В. В. Ягупов вважає, що «під знаннями розуміють сукупність засвоєних учнем відомостей, понять, уявлень про предмети і явища навколишнього світу й діяльності. Уміння – це здатність робити щонебудь, зумовлена набутими знаннями та досвідом. Навичка – це автоматизована дія, сформована цілеспрямованими вправами і виконується легко та вільно. Навичка формується на базі знань та простих умінь» [7]. А, на думку Н.П. Волкової, «практичне застосування є останнім етапом засвоєння знань, набуття умінь і навичок» [2].

Отже, постає питання покращення професійної підготовки студентів фахової передвищої освіти, виявити аспекти підвищення її ефективності з БЖД та ОП, розглянути питання практичної підготовки студентів агротехнічних спеціальностей, із урахуванням проблем її належного проведення та шляхами їх розв'язання. Сформува-

ти у майбутніх фахівців не лише певні знання і професійні уміння, а й комплекс компетентностей, які включають і фундаментальні знання, і вміння аналізувати та розв'язувати проблеми в нових умовах. Розглянути компетентнісний підхід не лише як засіб оновлення змісту освіти, але і як механізм приведення його у відповідність із вимогами сьогодення, здатність розв'язувати конкретні проблеми, що виникають у різних сферах життя, особливо збереження здоров'я.

Науково-методичний аналіз наукових робіт, дисертацій та методичної літератури засвідчує, а практика і досвід підтверджують, що на кожному етапі суспільного розвитку перед людством поставали соціальні, природні, техногенні, екологічні та інші проблеми, від яких залежало майбутнє суспільства. Водночас зазначимо: серед цих проблем були й ті, що нині входять до змісту поняття «безпека життєдіяльності». Також варто зазначити, що за історію людства вказані проблеми набували різних ознак та характеристик, і, відповідно, суспільство по-різному намагалося їх розв'язувати. Однак спільним для них була зумовленість рівнем розвитку економіки, характером трудової діяльності й суспільних відносин, соціальною структурою суспільства. Проблеми життя і діяльності людини завжди пов'язувалися зі суспільним ідеалом, сенсом життя, зі змістом та метою освіти наступних поколінь. Змінювались уявлення про ідеал людини, сенс її життя - змінювалося ставлення суспільства до самої людини, умов її життя і діяльності, фізичного та духовного здоров'я. У сучасних освітніх технологіях інноваційні процеси носять дискретний, циклічний характер, тісно пов'язаний з життєвим циклом нововведення, та залежать від дії низки чинників, серед яких головними є:

- готовність студентів до сучасних освітніх технологій та позитивна мотивація навчальної діяльності в цій ситуації;

- готовність викладачів і студентів до творчої діяльності;

- оптимальний психологічний клімат освітнього процесу та майстерність педагогів;

- врахування аспектів управління закладом освіти. У зв'язку з імплементацією нового закону про фахову передвищу освіту необхідно переходити від трансляції знань до оволодіння вміннями і навичками, якими студент зможе оперувати після закінчення навчання за обраним фахом.

Тому все більшої ваги набуватимуть компетентнісний підхід, «сендвіч-навчання» та дуальність навчання.

Компетентнісний підхід включатиме володіння набором компетенцій, т.з. вміннями, за фахом:

- 1) **Hardskills:** - за основною спеціальністю; - можливою другою – заочною; – знання та рівень володіння іноземними мовами; - знання та рівень володіння регіональними мовами; - рівень володіння комп'ютером (програми тощо);

- 2) **Softskills:** - організаторські здібності; - креативність; - старанність; - вміння працювати в команді; – спортивні інтереси тощо.

«Сендвіч-навчання» включатиме постійне навчання людини протягом життя, оволодіння новими вміннями, які виникають при роботі в різних проєктах, що передбачають використання все нових знань і навичок.

Дуальність навчання передбачає спільні зусилля освіти і роботодавців, фахівців-практиків різних галузей від залучення їх до формування навчальних планів і освітніх програм і до всього освітнього процесу, врахування рекомендацій і побажань, а також перехід від накопичення знань до оволодіння навичками, виховання вміння вирішувати комплексні завдання, бачити проблему загалом.

Компетентнісний підхід до підготовки майбутніх фахівців та завдань, які стоять перед сучасними закладами фахової передвищої освіти, передбачає:

- надання освіти високої якості;
- використання інноваційних технологій;
- виховання фахівців нового покоління, які б володіли не тільки знаннями обраної спеціальності, а й багатьма актуальними компетентностями, такими як: додаткова освіта, підвищення кваліфікації, знання іноземних мов, комп'ютерна грамотність, організаторські здібності, креативність; мали якісні міждисциплінарні знання і якісні вміння та навички забезпечення безпеки життєдіяльності себе та оточення (у побуті, на виробництві тощо).

Проведене дослідження щодо вивчення вимог до професійних та особистих якостей майбутніх фахівців показало, що серед професійних навичок найбільш бажаними є організаційно-управлінські (ділове спілкування, робота в команді) – 69% та аналітичні здібності – 50%. Визначаючи особисті якості, необхідні майбутнім фахівцям, роботодавці наголошували на відповідальності – 81% та здатності до навчання – 75%. Також вітається наявність комунікабельності – 69%, особливо стресостійкості та гнучкості мислення – 56%. Половина опитаних роботодавців схильна бачити у співробітників здатність генерувати нові ідеї. Розглянувши особисті якості, зазначаємо: половина опитаних вважає, що не вистачає готовності до практичної діяльності, ще 44% вказують на недостатню самостійність та ініціативу, а 25% – на нестачу відповідальності.

У закладах фахової передвищої освіти використовуються інноваційні підходи (технології) на усіх заняттях з БЖД. Серед них розповсюдженими вважаються навчальні диспути чи дискусії, «мозковий штурм» (brain storm), рольові ігри, «коло знань», «павутиння», ситуаційні ігри. Вони відносяться до взаємодіючого навчання і такого, що ґрунтується на досвіді. Ці ж інноваційні методи навчання можна успішно використовувати під час практичних занять із «БЖД (ОП, ОПВГ)». Але найефективнішими і дієвими будуть ті, що допоможуть студентам у процесі вирішення ситуаційних завдань скласти логічний ланцюжок їх розв'язання та отримати на виході розуміння розв'язку очікуваного результату. Поставлені завдання повинні бути пов'язані із реальним життям та надавати студентам практичні уміння і навички [5; 6; 7]. Під час проведення практичних занять із «БЖД (ОП, ОПВГ)» у коледжі використовуються інноваційні технології: прийоми «рольової гри» та різні форми роботи (групова, парна, індивідуальна).

Метою вивчення БЖД є «набуття студентом компетенцій, знань, умінь і навичок для здійснення професійної діяльності за спеціальністю з урахуванням ризику виникнення техногенних аварій і природних небезпек, а також формування у студентів відповідальності за особисту та колективну безпеку» [3]. Відповідно до вимог навчальних програм із «безпекових» дисциплін, студенти повинні набути компетенцій,

знань, умінь та навичок для здійснення професійної діяльності з урахуванням ризику виникнення техногенних аварій і природних небезпек. Також у студентів повинна бути сформована відповідальність за особисту та колективну безпеку. При цьому мета вивчення дисципліни не передбачає набуття знань, умінь тощо для забезпечення особистості, родини, інших колективів у побуті, довіллі, під час дозвілля, творчості, спортивних змагань, подорожей та інших видів непрофесійної діяльності, а лише формування відповідальності за неї. Особа, яка не здатна забезпечити себе, тим більше не зможе здійснити це стосовно інших людей, культурних та матеріальних цінностей, безпека яких не повинна бути вища за рівнем, ніж безпека окремої людини. Ця проблема посилюється суперечностями між: державними вимогами щодо підготовки конкурентоспроможних фахівців, здатних розв'язувати професійні завдання з обов'язковим дотриманням вимог забезпечення персоналу та захисту населення в небезпечних та надзвичайних ситуаціях і забезпечення гарантованого рівня безпеки функціонування об'єктів господарювання, матеріальних та культурних цінностей у межах науково-обґрунтованих критеріїв прийнятного ризику у зв'язку з усвідомленням людством кризового стану ноосфери, і низьким рівнем їх загальнокультурних та професійних компетенцій із безпеки життєдіяльності; потребою формування сукупності загальнокультурних та професійних компетенцій із безпеки життєдіяльності в майбутніх фахівців і відсутністю педагогічної технології, що дає змогу гарантовано формувати ці компетенції в системі неперервної освіти; потребою в неперервності процесу формування сукупності загальнокультурних та професійних компетенцій із безпеки життєдіяльності й із відсутністю узгоджених не лише з іншими дисциплінами професійної підготовки, й між собою навчальних програм дисциплін циклу безпеки життєдіяльності, які можуть забезпечити реалізацію принципу наступності навчання на різних рівнях освіти; традиційною системою підготовки майбутніх фахівців і потребою працювати в сучасних організаціях, що навчаються, де кожен працівник постійно займається виявленням і розв'язанням проблем, що забезпечують для організації можливість безперервних експериментів, змін і вдосконалень, які сприяють її зростанню, навчанню і досягненню цілей.

Список використаних джерел:

1. Баханов К. Технологія групової справи в навчанні історії в школі / К. Баханов // Історія в школах України. – 2002. – № 1. – С. 23 - 29.
2. Бикова О. В. та ін. Основи цивільного захисту: навч. посіб. / О. В. Бикова, О. Ч. Болієв, Д. М. Деревинський, В. Н. Єлісеєв, С. М. Миронець, С. І. Осипенко, Ю. О. Півень, В. І. Плетньов, Л. В. Попов, І. П. Соколовський; за заг. ред. канд. іст. наук М. В. Болотських; МНС України, Ун-тет цивільного захисту України, Ін-тут держ. упр. у сфері цивільного захисту. – К., 2008. – 223 с.
3. Запорожець О. І. Перше засідання науково-методичної комісії з цивільної безпеки. Освіта і виховання у сфері БЖДЛ потребують концептуальних змін / О. І. Запорожець, В. О. Михайлюк // Безпека життєдіяльності. – 2007. – № 12. – С. 7 - 11.
4. Запорожець О. І. Питання державного регулювання викладання у ВНЗ дисциплін «Безпека життєдіяльності», «Охорона праці та цивільний захист» / О. І. За-

порожець, А. В. Русаловський, В. М. Заплатинський, Б. Д. Халмурадов // Безпека життєдіяльності. – 2007. – № 11. – С. 11 - 13.

5. Збірник нормативних документів з безпеки життєдіяльності. – К.: Основа, 2004. – 880 с.

6. Кузьмінський А. Й. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / А. Й. Кузьмінський. – К.: Знання, 2005. – 486 с. 11. Кузьмінський А. Й. Педагогіка : підручник / А. Й. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко. – К.: Знання, 2007. – 447 с.

7. Носенко Е. Л. До проблеми зміни освітньої парадигми // Педагогічний процес: теорія і практика / Е. Л. Носенко. – К., 2002. – Вип. 2. – С. 77 - 80.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ У ПРОЦЕСІ ГРУПОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Андрійчук Т.В.,

здобувачка вищої освіти спеціальності 011

«Освітні, педагогічні науки»

Житомирський державний університет імені Івана Франка

У сучасних умовах реформування в галузі медицини актуалізується проблема якісної підготовки фахівців медичної галузі з відповідним рівнем професіоналізму. Від рівня професіоналізму сучасних медичних працівників залежить ефективність, успішність та результативність їх професійної діяльності та рівень сформованості професійної позиції. Невід’ємним складником професійної позиції майбутнього медичного працівника, показником його моральної та професійної зрілості є рівень професійно-етичної культури. Діяльність медичного працівника, окрім володіння фаховими компетентностями, потребує дотримання норм медичної етики та моралі, вимагає певного рівня професійної культури поведінки [1, с.105].

В умовах зростання потреби сформованості практико-орієнтованих компетентностей медичного фахівця, необхідно є принципово нова організація освітнього процесу на користь тих технологій навчання, які формуватимуть високу професійну компетентність і мобільність, створюватимуть найкращі умови для розвитку в студентів медичних закладів фахової передвищої освіти здатності самостійно приймати рішення, розв’язувати нетипові завдання, дотримуючись при цьому професійної медичної етики.

Різні аспекти цієї проблеми, зокрема окреслення рівня спрямованості студента-медика як майбутнього фахівця медичної сфери, розглянуто у наукових працях У. Безкоровайної, О. Кравченко, Л. Романишиної; особливості використання сучасних педагогічних технологій у процесі підготовки сестер медичних досліджували О. Волосовець, Є. Кривенко, С. Ястремська. Як зазначав В. Русанівський, беззаперечною ознакою інтелігентності для студента-медика мають стати досконале володіння державною мовою та висока культура спілкування на різних рівнях, у різних сферах, зокрема в науковій, офіційно-діловій, навчальній, виробничо-професійній, оскільки людина реалізується в культурі думки, культурі праці й культурі мови [2].

Професійно-етичну культуру студента медичного коледжу потрібно розглядати не тільки через обсяг здобутих знань з обраного фаху, а й через володіння мистецтвом спілкування, риторикита культури його взаємодії з колегами і пацієнтами. У здобувачів медичної освіти ще недостатньо досвіду та уміння орієнтуватися в нетипових ситуаціях, тому вони навчаються слухати себе та інших, аналізують виступи з погляду актуальності, нормативності й науковості, удосконалюючи власну професійну культуру.

Студент-медик як майбутній медичний працівник має бути освіченим, конкурентоздатним, мобільним, самостійним у прийнятті рішень, відповідальним за результати своєї діяльності, гармонійно розвиненим, володіти науковим стилем мислення, усвідомлювати свою подальшу діяльність та її значення для суспільства.

Як зазначає в своїх працях І. Бєлий, методи формування професійно-етичної культури мають виховний характер і повинні бути розраховані на весь період навчання. Наполеглива праця з формування професійно-етичних складових особистості медика має починатися з перших днів навчання. Для формування стійких професійно-етичних навичок і прояву культури в професійній діяльності студентам необхідно опанувати низку знань і законів, принципів і правил, а також отримати досвід вирішення професійно-етичних завдань [3, с. 16 - 17]. Залучення до цієї роботи викладачів гуманітарних дисциплін сприятиме оптимізації процесу формуванню професійно-етичної культури майбутніх медичних працівників.

Найголовнішим атрибутом феномену професійної культури А. Харченко вважає активний і свідомий прояв її в процесі професійної діяльності. При цьому, як зазначає науковець, виявляється діалектика взаємовідносин між характером цієї діяльності та розвитком професійної культури, яка полягає в тому, що, з одного боку, збільшення досвіду і вдосконалення характеру діяльності активно сприяють формуванню і розвитку професійної культури. З іншого боку, розвиток рівня професійної культури збагачує практичний досвід, змінює характер діяльності та ціннісне ставлення людини до неї [4, с. 91].

Становленню особистості, згуртуванню та розвитку студентського колективу сприяє правильно сформована групова діяльність студентів на занятті. Такий вид діяльності не дає можливості викладачу залишити поза увагою жодного студента, дозволяє планувати наступні заняття, прогнозуючи навчальну діяльність кожного студента, враховуючи його темперамент, інертність чи, навпаки, надмірну активність. Активно використовуваними методами в процесі організації групової діяльності студентів є: моделювання ситуацій, відпрацювання практичних навичок, проєктні методики, мозковий штурм, рольові/ділові ігри, дискусії. Методика формування професійно-етичної культури майбутніх медичних працівників у процесі підготовки з використанням таких методів навчання включає змістовну, технологічну і діяльнісну складову, що сприяє формуванню професійної майстерності, відпрацюванню основних професійних умінь, розгляду проблем з різних сторін їх вирішення; сприяють формуванню професійно-етичної культури та професійної майстерності майбутніх медиків; допомагають у вирішенні творчих навчально-виробничих завдань шляхом відтворення наявних знань і вмінь, залучення додаткової інформації, мобілізації практичних і емоційних зусиль.

Важливо, щоб майбутні медичні фахівці усвідомили свою професійну діяльність, уявили себе суб'єктом цієї діяльності, опанували механізм використання особистісного потенціалу для розв'язання професійних завдань, засвоїли елементи техніки самоконтролю і взаємодії в колективі. Застосування інтерактивних технологій у процесі вивчення дисциплін неодмінно принесе позитивні результати у формуванні саме професійно-етичної культури: людина вчиться мислити, аналізувати, висловлювати свої судження, стає комунікабельною.

У загальній системі медичної освіти особливо важливим є й виховання майбутніх медиків на принципах професійної честі, гуманізму, людської порядності й відповідальності. Духовне зростання, збагачення професійно-етичної культури медика – необхідні умови виконання професійного і гуманного обов'язків. Концептуальні основи формування професійно-етичної культури медичних працівників спрямовані на забезпечення особистісного розвитку в процесі професійної підготовки через засвоєння студентом цінностей, закладених у професійному і духовному досвіді діяльності в галузі охорони здоров'я та розвитку медицини як науки. Педагогічні умови формування професійно-етичної культури майбутніх медиків у процесі вивчення різнопланових дисциплін і використання різноманітних методів навчання відображають взаємодію освіти і суспільства, професійної підготовки медичних фахівців, взаємовплив освітнього середовища і технологій, що впроваджуються в медичну галузь.

Список використаних джерел:

1. Попова Н. О. Професійно-етична культура як умова формування професійної позиції майбутніх медичних працівників. *Науковий журнал Причорноморського науково-дослідного інституту економіки та інновацій «Інноваційна педагогіка»*. 2019. Вип. 9. С. 105 – 108.
2. Русанівський В. М. *Культура української мови: довідник*. Київ: Либідь, 1990.
3. Белый И. В. Формирование творчества и профессиональной культуры студентов на лекциях и практических занятиях. *Творчість, духовність, гуманізм в просторі освіти: збірн. доп. науково-практ. конф., 20-21 жовтня 1998 р., Вінниця. У 2-х т.* Вінниця: Універсум-Вінниця, 1998. Т. I. С. 15 - 19.
4. Харченко А. О. Проблеми формування професійної культури в системі підготовки менеджерів. *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічно еліти: зб. наук. праць / за ред. Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКОГО, О. Г. РОМАНОВСЬКОГО*. Харків: НТУ «ХП», 2007. Вип. 15 - 16 (19-20). С. 88 - 96.

*Науковий керівник: Н.М. Мирончук, д-р пед. наук, доцент,
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

АДИКТИВНА (ЗАЛЕЖНА) ПОВЕДІНКА, ЩО ПРОЯВЛЯЄТЬСЯ У ФОРМІ КОМП'ЮТЕРНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ МОЛОДІ

Лукомська А.А.,

*курсант III курсу факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування*

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

За швидкоплинністю змін життя людства з'являються нові форми залежності. Так, наприклад, швидкого поширення на сьогоднішній день набуває комп'ютерна залежність. Поява таких, невідомих раніше людству залежностей, як Інтернет-залежність, комп'ютерна залежність та власне ігроманія, пов'язане з бурхливим втіленням у життя суспільства новітніх мультимедійних технологій, які у свою чергу неабияк впливають на психіку людини. Звісно, дане захоплення не є таким шкідливим, як, наприклад, вживання алкоголю чи наркотиків, проте наслідки можуть бути не менш фатальним, адже результаті тривалого використання віртуальних програм та ігор, свідомість особистості починає пригнічуватись.

Патологічна схильність до азартних ігор – це хвороба, така сама, як шизофренія, депресія чи алкоголізм. Вилікувати дану патологічну схильність до азартних ігор може лише психотерапевт. Стан ігрової залежності минає не одразу – потрібна психотерапія і спеціальні ліки, які слід приймати й не один рік.

Досить відмітити, що азарт є у кожної людини, бо він надає можливість передати момент задоволення. Проте у деякого це починає переростати у психологічну залежність, а в інших людей – ні. От тут і цікаво – чому? Розвиток людини, особливо у ранньому періоді, призводить до незадоволення тих чи інших емоційних потреб. Надміру жорстокий тато, черства мати чи жахливе дитинство – внаслідок цього дитина починає намагатися віднайти ті емоції, які вона до цього не відчувала, але які біологічно в ній існують. І в наслідок цього трапляється такий випадок, коли вже цілком сформована доросла людина знаходить ці емоції у грі.

Проблема ігроманії існує вже не один рік. Окрему увагу слід приділити – копійчаним ігровим автоматам. Весь ігровий бізнес базується на принципі «від простого – до складного». Адже, ігроманія найчастіше знаходить свій початок з безневинного ігрового автомата, де всього лише за 5 грн. дбайливий тато витягує м'яку та яскраву дитячу іграшку, щасливий тим, що так легко здобув для своєї дитини ще один трофей. Таким чином, дитина, ще від самого малечку, спрстерігаючи даний процес, починає потихеньку заражатися ігроманією, і в ще остаточно несформованій свідомості дитини зароджується симптоми «лудоманії». Лудоманія – це паталогічна пристрасть до азартних ігор, що, відповідно до сучасної класифікації хвороб, вважається психічним розладом, а також вимагає невідкладного лікування [4, с. 15]. Проте, захворіти лудоманією ризикує кожний, хто грає, але сам ступінь відповідного ризику залежить від індивідуальних особливостей певного індивіда.

На сьогоднішній день існують різні теорії походження азартності. Найпоширенішими з них є:

1. Нейробіологічна теорія, яка говорить, що азарт і геймлінг (схильність до гри) пов'язані з біологічними змінами в мозку. Біологічно доведено, що в мозку є біологіч-

на субстанція допамін. Якщо вона подразнюється, виникає момент задоволення.

2. Психодинамічна теорія. Згідно з нею, азартна гра - це спосіб заміщення тієї частини особистості, якої не вистачає. Особистість розвивалася в емоційному голоді, й вона запозичує в азартній грі ті відчуття та переживання, яких не здатна пережити в реальності. Психодинамічна теорія розвитку розцінює схильність до гри як протест проти реальної дійсності, а неадекватна впевненість у виграші приховує інфантильні фантазії своєї могутності та задоволення своїх бажань.

3. Теорія нейропластичності говорить, що нервова система, як і всі інші, здатна пристосовуватися до навколишніх умов, тобто ми можемо змінити перебіг нервових імпульсів у мозку за допомогою зовнішніх впливів. Це довів академік Павлов створенням умовних і безумовних рефлексів. Коли людина підходить до грального апарата і виграє, в неї виникає умовний рефлекс, що вона може виграти ще раз, і це підтримує глибоке відчуття радісних емоцій. Ця людина ще і ще тиснутиме на педаль, щоб отримати задоволення.

Питання про те, яка кількість українців охоплена патологічною схильністю до азартних ігор у нашій країні, на жаль, поки що ще не досліджене. Але західна статистика наводить такі цифри: в Італії 150 000 італійців вважають "патологічними гравцями", 5 млн. американців віднесені до "проблемних чи патологічних гравців", а 15 млн. до групи ризику.

Ігрова залежність має своє пояснення: будь-яка азартна гра стимулює викид у кров адреналіну, який викликає збудження і дарує насолоду. Гравець намагається повторити ці відчуття, тому його не може зупинити ні великий виграш, ні програш. Патологічна схильність до азартних ігор відноситься до групи не хімічних, інформаційних, соціально-психологічних наркоманій. Умовним наркотиком з провадіяльністю, азартна гра. Дозою, в даному випадку, виступає тривалість одного сеансу безперервної гри, максимальний виграш і сума загального боргу.

Щодо класифікації ігроманій, то можемо зазначити наступне. Єдиної класифікації до азартних ігор не існує, та все ж можна запропонувати класифікацію по наступних десяти видах:

- карткові ігри, шахрайство. Головним завданням кожного карткового шулера є свідоме маніпулювання процесом гри. При великих ставках шулер повинен вигравати, при дрібних-пасувати або програвати. Для досягнення виграшу або для запланованого програшу шулер застосовує безліч різних прихованих карткових прийомів, багато з яких запозичено із фокусного циркового мистецтва. Деякі з них він готує заздалегідь, в домашній обстановці, де йому ніхто не заважає, а деякі - в процес ігри, коли увага гравців чим-небудь відвернута від його рук. Непросвяченій людині досить важко уявити, в яку ситуацію він може потрапити, вирішивши провести свій вільний час за грою в карти у малознайомій компанії. Потенційними жертвами майстрів карткових справ завжди були довірливі та небайдужі до карткових ігор люди. Серед них були й ті, хто належав до вищих верств суспільства;

- лотереї. Організована гра на щастя, при якій розподіл вигод і збитків залежить від випадкового випадання тих чи інших чисел або квитків. Більша частина внесених гравцями коштів йде на формування призового фонду, частина організаторам лотереї, частина виплачується державі у вигляді відрахувань до державного бюджету. Заздалегідь

гідь оцінюються витрати на організацію проведення лотереї, на виплату призового фонду. Залежно від стратегічних установок організаторів лотереї і їх оцінки суспільних очікувань цільової групи, проводиться розподіл виграшного фонду по категоріях виграшів. Найчастіше пропонується багато дрібних виграшів (вартістю 1-3 лотерейних квитка), і декілька великих (квартири, автомобілі, комп'ютери). Значні засоби використовуються для реклами самої лотереї, і на демонстрацію «щасливчиків»;

- рулетка та інші азартні ігри в казино. Рулетка - це найбільш популярна азартна гра. Популярна вона тим, що навіть новачок може почати грати без підготовки. Основні правила зрозумілі і без пояснень. В перекладі з французької *roulette* означає "маленьке колесо", на справді так воно і є;

- лудоманія (від лат. *ludo* - гра) - залежність від гри на апаратах (деякі фахівці цей термін використовують як назву для всієї групи ігрової залежності), патологічна схильність до азартних ігор полягає в частих повторних епізодах участі в азартних іграх, які домінують у житті людини ведуть до зниження соціальних, професійних, матеріальних і сімейних цінностей, така людина не приділяє належної уваги своїм обов'язкам у цих сферах;

- гра на різних тоталізаторах, букмекерство. Тоталізатор - це гра або заклад, де організатор на підставі правил тоталізатора і регулюючого, цей вид діяльності законодавства, приймає грошові ставки від учасників на результати представлених тоталізатором змагань, розподіляє згідно правил отримані у вигляді ставок грошові кошти (пул) між учасниками, утримуючи собі фіксований відсоток (дохід тоталізатора) для компенсації витрат та отримання прибутку. Букмекер-людина, чиєю професією є отримувати гроші від тих, хто робить ставки. Букмекерство будується, перш за все, на спортивних змаганнях. Перше місце за кількістю ставок посідає футбол, потім хокей, баскетбол, теніс, автоперегони «Формула-1»;

- ставки, парі, суперечки і т. д. Парі - це суперечка. Його укладають між собою сперечальники на виконання певної умови. У суперечці можна програти або виграти, при цьому той, хто програв виконуватиме вимоги переможця, обумовлені заздалегідь. Переможцем вважається той, чи сума виявиться істинною. Термін «парі» часто використовують в азартних іграх при здійсненні ставок на гроші. При цьому розмір ставок і назва гри не настільки важливі. Парі – це використання ставок за методом прогресії. Ризик великого програшу тут мінімальний, тому що ставка збільшується тільки в міру зростання виграшу. Тут важливо встановити ліміт тієї суми, яку можна витратити на ставки;

- комп'ютерні, електронні відеоігри. Комп'ютерна залежність у підлітків - справа небезпечна. Вона може спричинити за собою тяжкі наслідки. В першу чергу, перебуваючи у віртуальному світі, людина практично ніколи адекватно не контролює час, часто спізнюється. Дитина може постійно прогулювати школу, пропускати заняття. Величезну проблему становить той рівень агресії, який може виникати в процесі комп'ютерної гри. Якщо у підлітка щось не вдається, виникає буря емоцій, поступово дестабілізується і розхитується психіка. Це ж дитя переносить і в світ реальний, спілкуючись таким чином зі своїм найближчим оточенням: батьками та друзями. Вплинути на майбутнє може і те, що в комп'ютерній грі рано чи пізно підлітку все завжди вдається, якщо не з першого разу, то з n-ого точно. Дитина може

вирішити, що і в реальному житті все так просто виходить, а це загрожує наслідками і сильним розчаруванням у дорослому житті [2].

Отже, виникає логічне питання: чому «затягують» азартні ігри? причини можуть бути наступні:

1. Відчуття нових емоцій. Сплеск адреналіну. В першу чергу в дану пастку потрапляють ті, хто шукає гострих відчуттів і прагне неодноразово випробувати щось подібне.

2. Бажання здобути «легких грошей». Зігравши кілька разів і зазнавши невдачі, людина втягується в процес і продовжує робити ставки заново і заново, в надії, що йому пощастить. При цьому всі програші він списує на те, що саме сьогодні від нього відвернулася фортуна або на шахраїв.

3. «Чорна полоса у житті». Прагнучи уникнути проблем, потенційний хворий проводить кілька годин, а то й днів за ігровими автоматами, сам того не розуміючи, що поступово стає залежним.

4. Зіграти «за компанію». Чому в цьому випадку існує можливість стати залежним? Досить пограти кілька разів, щоб втягнутися в гру.

Окрім цього, вважаємо за необхідне привести як приклад наступні статистичні дані щодо вищезазначеної проблематики:

Що таке азартні ігри у вашому розумінні? Дана кругова діаграма показує, скільки осіб прийняло участь в опитуванні, які точки зору висказувалися, і скільки осіб підтримало ту чи іншу позицію.

Отже, ігроманія (паталогічний гейблінг, лудоманія, ігрова залежність) – хворобливий потяг до азартних ігор, що є надзвичайно поширеною залежністю. Супроводжується звуженням кола інтересів, втратою контролю і типовими емоційними реакціями. Чинить руйнівну дію на соціальну адаптацію, професійну реалізацію, особисте життя і матеріальне становище хворого, нерідко поєднується з залежностями від психоактивних речовин. Хворий з адитивною поведінкою втягує

близьких людей в свою спотворену реальність, формуючи коло співзалежності. Для того щоб вийти з цього кола, необхідно перестати звинувачувати його і себе, навчитися захищати свій психологічний стан і матеріальні ресурси. Потрібно взяти на себе контроль над сімейними фінансами, це зменшить постійну тривогу і страх перед можливою втратою грошей. Слід заздалегідь продумати, як можна спокійно і твердо протистояти хворому на ігроманію, якщо він буде просити, маніпулювати, звинувачувати і погрожувати, намагаючись отримати гроші для гри.

Не варто читати лекції, погрожувати або гніватися, спілкуючись з ігроманами. Емоційна замученість знижує здатності до критичного осмислення дійсності, ви можете сказати або зробити щось, про що згодом пошкодуєте. Не потрібно відкидати ігромана або очікувати від його негайного виправлення - для вирішення такої серйозної проблеми потрібен час. Не слід приховувати або заперечувати ігроманію – підтримує спотворене мислення пацієнта за принципом «якщо люди не помічають проблеми, значить, її не існує». Необхідно переконати хворого звернутися за допомогою до фахівців.

Список використаних джерел:

1. Наркомания как форма девиантного поведения / под ред. М. Е. Поздняковой. – М.: Ин-т социологии РАН, 1997. – 64 с.
2. Проблема азартної залежності молоді у сучасному суспільстві. URL: <https://www.bestreferat.ru/referat-376680.html>
3. Ігроманія. URL: <https://bolezni.net.ua/index.php/khvorobi/10298-igromanija>

АСПЕКТИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УЧНІВ В ОСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ

Коваленко В.В.,

здобувач вищої освіти спеціальності 121

«Інженерія програмного забезпечення»,

Національний університет кораблебудування

імені адмірала Макарова

Савіна О.Ю.,

канд. техн. наук, доцент

кафедри техногенної та цивільної безпеки

Національний університет кораблебудування

імені адмірала Макарова

Наука психологія не є молодю або новоутвореною наукою, про що свідчать деякі праці Геракліта, Арістотеля, Платона та багатьох інших античних філософів та діячів, що вивчали людську природу, відносини та найголовніше – людську «душу»[1]. У постіндустріальному суспільстві, яким ми себе класифікуємо, актуальність подібного вчення, відомого нам з античності, все більше набуває масового характеру та «популярності» для всіх вікових груп, особливо для підлітків та їх батьків.

Сучасні психологи є фахівцями, що спеціалізуються на допомозі пов'язаній з ментальним здоров'ям людини, тобто її комплексами, страхами, переживаннями тощо. Хоча в сучасній Україні іноді заведено висміювати та зневажати цю професію, але даремно заперечувати, що окрім фізичного здоров'я людина має і духовне, з яким також можуть відбуватися всілякі негаразди, хвороби, що звичайно мають бути вирішені та виліковні – саме у цих цілях люди звертаються до психологів [2].

Одними з найпоширеніших місць виникнення непорозумінь є освітні заклади, адже щодня в них формуються соціальні зв'язки між людьми різних вікових груп та поглядів і утопічність даного середовища є просто неможливою. Поява таких термінів як кібербулінг, кібермобінг та їх масовий характер дуже занепокоює суспільство яке хоч і розуміє, що під новими термінами криються досить старі проблеми, але через прогресування цих проблем до нового «цифрового» рівня, бракує людей, що повною мірою розуміють «що це?» та «як цьому протистояти?».

Також варто зазначити, що покоління змінюються і дорослі люди (як вчителі, так і батьки) далеко не завжди можуть ефективно виховувати та навчати дітей, використовуючи частково застарілі методи виховання на яких вони самі зростали. Внаслідок такої прогалини часто відбуваються сварки та образи між поколіннями, що розмовляють неначе різними мовами та не дивно, тому що для кожного з поколінь властиві певні специфічні сленгові слова та вирази, жаргонна лексика, що є абсолютно незрозумілою їх попередникам [2].

Робота психолога у подібних випадках полягає у збиранні інформації з обох учасників конфлікту та розумінні почуттів та бажань кожної сторони. Це все потрібно для того, щоб зрозумівши контекст та сутність непорозуміння, віднайти шлях до примирення та взаєморозуміння, після чого, конкретизуючи, надати поради кожній зі сторін.

В різних країнах «інтеграція» психологів у освітні заклади відбувається по-різному. Так, наприклад у Швеції психологи працюють у «команді» із трьох осіб. Вони приїжджають до школи та розв'язують проблеми, поставлені вчителями та учнями. У США психолог, зазвичай, не значиться у складі школи. Він обслуговує цілу групу чи мережу шкіл, а у Бельгії, Голландії, Франції та Югославії психологічна служба школи насамперед виконує профорієнтаційні завдання [2].

Висновки. Для забезпечення безпеки учнівської молоді сьогодні існує нагальна потреба зменшення стресових та конфліктних ситуацій. В умовах освітніх закладів де постійно йде боротьба між консервативними та ліберальними ідеями, психологи, виступаючи стороною об'єктивною, можуть та вміють розуми обидві сторони питання та в силах надати доцільні поради, користуючись досвідом, описаним поколіннями для поколінь.

Список використаних джерел:

1. Психологія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Психологія#Історія_розвитку_психологічних_знань.
2. Общие тенденции развития психологической службы образования в различных странах мира URL : https://www.yaneuch.ru/cat_18/obshhie-tendencii-razvitiya-psihologicheskoy-sluzhby/499299.3271564.page1.html

АКТУАЛЬНІСТЬ ВИВЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЇ УСПІХУ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

Шевель А.О.,

канд. філос. наук, доцент

Сумський національний аграрний університет

В наш час дуже важливо передбачити нерозривну єдність світоглядної, фундаментальної, соціально-гуманітарної та спеціальної підготовки студентів з метою формування у них цілісного бачення і розуміння зовнішнього світу.

Питаннями дослідження проблеми успіху займалася низка науковців: У. Джемс (самоповага = успіх / домагання), К. Левін, Ф. Хоппе (зв'язок успіху / неуспіху з рівнем домагань особистості), М. Аткинсон, Р. МакКлелланд (мотивація прагнення до успіху й уникнення невдачі), А. Маслоу, К. Роджерс (успіх як тенденція до самоактуалізації), А. Адлер, К. Г. Юнг (успіх як основа успішної самореалізації).

Позицію про те, що успішність є важливим складником для конкурентоспроможності майбутнього фахівця поділяли видатні науковці. Серед них треба зазначити Амеліну С. А., Аптекаря М. Д., Богомолова С. І., Браже Т. Г., Васяновича Г. П., Громкову М. Т., Гуревичова М. М., Згуровського Ю. Ф., Зіньковського Ю. Ф., Зуєва К. Е., Євдокимову О. О., Ігнатюк О. А., Коваленко О. Е., Козлакову Г. А., Марігодова В. К., Пономарьова О. С., Попову О. П., Романовського О. Г., Скляра П. П. та інших.

В нашому дослідженні спочатку звернімося до етимологічного значення слова «успіх».

Поняття успіху найчастіше має два змісти: 1) вдача у досягненні чого-небудь; 2) суспільне визнання. Якщо виключити ймовірний характер вдачі (везіння, збіг обставин тощо), то останнє завжди є наслідком максимально повного самовираження людини на основі використання всіх її можливостей, «життєвого потенціалу». Те ж можна сказати й відносно суспільного визнання.

Б. Г. Ананьєв наголошував на тому, що саме «активність творчої діяльності людини, втілення, реалізація у ній всіх великих можливостей історичної природи людини обумовлюють й неповторний внесок особистості в суспільний розвиток» і, як наслідок цього, її суспільне визнання.

Успіх тісно пов'язаний із соціальною природою людини, вдалою структурованістю її психологічного простору та часу. Щоб досягти успіху, особистість має бути включена у соціум і відособлена від нього. Тоді вона зможе злитися з професійною групою, почуватися з нею як єдине ціле, і водночас виокремитися, стати помітною, незамінною, визаною. Крім того, вона має відчувати плин часу свого життя, не відкладаючи на далеке майбутнє те, чого потрібно досягати вже тепер.

Моделі успіху, що транслуються засобами масової інформації чи вилучаються з мемуарів, біографій та інтерв'ю, охоплюють такі елементи: сферу активності (одну чи кілька, публічну – приватну), життєві обставини (перешкоди, кризові ситуації), соціальні індикатори успіху (суспільне визнання, фінансові досягнення, авторитет, владу), індивідуальні індикатори успіху (нову ідентичність, самоповагу, задоволеність життям), внутрішні ресурси (ділові, моральні, творчі, соціально-психологічну компете

нтність, стратегії копінгу тощо), ресурси середовища (підтримку, допомогу, протекцію, везіння).

Шанси стати успішною більші у людини, яка має відповідні здібності та мотиви, виражені диспозиції до досягнення, яка вже ознайомена з перемогами та вірить у себе. Як правило, відповідна структура особистості формується ще в дитячі роки, і перші успіхи радісно переживаються саме у сім'ї. Хоча можливі й контрсценарії, коли людина, яку ніколи не підтримували батьки й учителі, всупереч життєвим обставинам доводить собі та своєму колишньому оточенню, чого вона варта.

Розглянемо внесок в розвиток психології успіху канадсько-американського спікера, всесвітньо відомого мотиваційного коуча й мільярдера Браяна Трейсі.

Ще з юнацтва його постійно цікавило питання: чому при рівних можливостях одні люди успішні, а інші - ні.

До переліку американських бестселерів відносять його книгу «Вийди із зони комфорту». Саме вона зробила письменника таким популярним у всьому світі. У цьому творі автор дає 21 цінну пораду щодо того, як правильно організувати свій робочий час, навчитися ставити чіткі завдання, планувати і досягати успіху в будь-якій справі. Книга перекладена на 40 мов світу, а її загальний тираж перевищує 1,2 млн примірників.

Б. Трейсі виокремлює сім основних складових успіху.

1. Мир у душі. Лише живучи в гармонії з власними вищими цінностями та внутрішніми переконаннями, ви зможете досягти миру в душі.

2. Здоров'я й енергія – нормальний фізичний стан людини. У тіла є природне прагнення до здоров'я, і тіло про нього піклується навіть за відсутності фізичного та ментального втручання.

3. Ставлення з любов'ю до тих, хто поруч із вами, до людей, які вас люблять і піклуються про вас.

4. Фінансова свобода. Більшість неприємностей пов'язана із занепокоєнням через гроші.

5. Високі цілі й ідеали, що складають зміст вашого життя.

6. Самопізнання і самосвідомість, що йдуть пліч-о-пліч із внутрішнім щастям і зовнішніми досягненнями.

7. Відчуття самореалізації або того, що ви стаєте тим, ким хочете стати [3, 124].

Визначення семи складових успіху дає набір цілей, яких необхідно досягти майбутньому фахівцю. Життя переконливо свідчить про те, що далеко не кожна людина, яка до чогось прагне, ставить перед собою певну мету та реально її досягає. Дуже рідко трапляються люди, яким удається більш-менш повно реалізувати свій потенціал і досягти успішного виконання життєвих планів. Прагнення ж до життєвого успіху, особливо в молодому віці, властиве майже кожному. Треба лише навчитися його реалізувати. При цьому варто пам'ятати, що всі можливості життєвого успіху закладено в нас самих. Визначаючи мету, ми даємо поштовх процесу вивільнення внутрішніх сил. Вони зможуть розкритися у процесі нашого особистісного зростання.

Зазначимо, що сучасні уявлення про ефективну, успішну, творчу особистість чітко співвідносяться з положеннями суб'єктного підходу до розуміння життєвого шляху особистості. Автор синтез-технології – нового психологічного практичного нап-

ряму – Микола Іванович Козлов так описує філософію життя ефективної людини: «Кожна людина – автор свого життя. ... Якщо вона представляє себе Жертвою – це також її авторський твір. А ті дії, які людина вважає вимушеним чи природним своїм реагуванням на також є її довільним і вільним, авторським вибором. У кожній людині, як у Всесвіті, є все, треба лише вміти відкрити й використати потрібне. ... Отриманий людиною результат свідчить передусім не про вдалі чи складні обставини, а про істинні наміри людини. Ваш головний вибір і головна життєва вдача – вибір між принципово різними способами досягти успіху в житті: перший спосіб – свій успіх створити самому, досягти його своїми зусиллями, другий – очікувати його, як подарунок від світу, чи отримати за рахунок когось». Так визначаються у своєму виборі та з'являються на світ Діячі і Паразити.

Ще важливішими є питання, що визначають філософію життя кожної людини (за М. І. Козловим): заради чого, заради кого ви живете? куди, на що спрямовано ваш успіх? Серед Споживачів, Паразитів, Романтиків і Творців, виокремлених автором синтез-технології, нашу увагу привертає група Творців: їм властиво піклуватися не лише про себе, але й про інших людей і власне життя загалом, усвідомлюючи себе не лише як унікальну «одиницю в космічній порожнечі», але і як учасника та продовжувача людської історії. Творцю властиве відчуття того, що його життя «зробили» таким багато людей до нього, і він сам зможе внести в життя потрібний вклад для майбутнього і майбутніх. Творець набуває, має і багатіє, щоб творити [2, 56].

У цьому контексті Е. Фромм ставив подібне запитання як вибір: «Мати чи Бути», А. П. Брег – ще простіше: «Жити, щоб їсти, чи їсти, щоб жити?».

Людина має вроджене бажання досягти успіху – це щось настільки ж природне для неї, як і подих. Одна з найбільших її потреб – досягти мети у житті, для чого необхідно знання механізму успіху. «Успіх – це постійне здійснення тих цілей, що ми поставили перед собою, і які винятково важливі для нас». Успіх – це не лише результат, але й процес руху на шляху до його досягнення, розвиток можливостей людини, розкриття її потенціалу.

У психології успіх найчастіше розуміють як уміння у душі гармонії і рівноваги пристосуватися до різноманітних і постійно мінливих умов життя; особливу оцінку людиною результату власних дій і зусиль, показник її своєрідного становища у суспільстві, що, відповідно, задає специфіку її соціальних зв'язків і відносин; реалізацію певного прагнення людини у конкретній життєвій ситуації, досягнення бажаної соціальної позиції та переживання задоволеності й високої самооцінки; є позитивним результатом наполегливої і непростой діяльності, спрямованої на досягнення значущих особистісних цілей, що відтворюють водночас і соціальні орієнтири суспільства; особистісне зростання і розвиток. Це такий розвиток сили та здібностей, за допомогою яких людина досягає бажаних етапів у своєму житті, організовує свою енергію і зусилля, а також знання і здібності.

Категорію «успіх» часто використовують нарівні з такими поняттями як самоутвердження, самореалізація, мета, сенс життя, визнання, культурний ідеал, стандарт тощо. Тому в психології складно визначити зміст цього поняття.

На переконання І. Г. Єрмакова, «життєвий успіх – це і результат, і суспільна оцінка результату (результатів) життєвого проекту. Він не може розглядатись у відриві

від передбачених проектом творінь або дій особистості, які оцінені як успішні, здобули визнання. Життєвий успіх – це важливий критерій результативності життєвого проекту, його значущості для оточуючих особистість людей» [1, 345].

Вагомий внесок у дослідження проблеми успіху зроблено психологом Куртом Цадеком Левіним і його психологічною школою, які довели, що не ступінь складності завдання, а рівень домагань (за Тамарою Вульфовною Дембо (американський психолог, учениця Курта Левина, професор та почесний доктор Університета Кларка) - особистості стає вирішальним чинником визначення певного результату як успішного чи неуспішного. Якщо результат досягає змодельованого завдяки рівню домагань чи перевищує його, виникає відчуття успіху, якщо ж ні – людина переживає невдачу. Як правило, після успіху рівень домагань людини підвищується, а після невдачі – знижується.

Сучасний етап соціально-економічного розвитку нашої країни висуває до молодого фахівця безліч вимог стосовно його конкурентоздатності, структурними компонентами якої є професійно-особистісні компетенції (знання, вмінні, навички, компетенції, критичне мислення, рефлексія, самостійність, потреба в успішній діяльності, відповідальність, творчий потенціал) та соціальні компетенції (правова та комунікативна компетентність). Тому модель навчання, спрямована на набуття лише необхідних фахових знань має бути доповнена цільовим формуванням визначених якостей особистості студента ВНЗ – майбутнього фахівця.

Список використаних джерел:

1. Козлов Н. И. Формула успеха, или Философия жизни эффективного человека / Н. И. Козлов. М. : АСТ-ПРЕСС КНИГА, 2004. 304 с.
2. Технології життєвого успіху: [практично зорієнт. посіб.] / [І. Г. Єрмаков та ін. ; редкол. : І. Г. Єрмаков та ін.] М-во освіти і науки України. К.: Гімназія «Консул» № 86, 2007. 663 с.
3. Трейси Б. Достижение максимума / Брайан Трейси. Минск: Попурри, 2000. 368с.

**МЕТОДИЧНИЙ МАЙДАНЧИК «ПЕДАГОГІКА БЕЗПЕКИ»
ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ
ПРЕДМЕТУ «ОСНОВИ ЗДОРОВ'Я» ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ
ОСВІТИ НА ПРИНЦИПАХ АНДРАГОГІКИ ТА ПЕДАГОГІКИ БЕЗПЕКИ**

Чвалун С.В.,

*методист обласного методичного кабінету
Навчально-методичний центр цивільного
захисту та безпеки життєдіяльності Сумської області*

Сучасне життя доводить необхідність повсякденного забезпечення безпеки життєдіяльності та вимагає навчання населення безпечному способу життя в складних умовах соціального, техногенного, природного і екологічного неблагополуччя.

Здатність людини захистити себе формується на основі навчання і формування певного типу свідомості, що створює потребу в оволодінні відповідними навичками та засобами захисту, а також мотивацію діяльності, спрямовану на отримання додаткової інформації, визначення відповідного вибору в ситуації, що склалася і участі в управлінні ризиком на рівні суспільства.

Формування такого типу свідомості базується на системі знань про ризик, і, в свою чергу, являє собою якийсь плацдарм для активних, обдуманих і цілеспрямованих дій. Таким чином, найважливіше завдання в області захисту людини полягає в тому, щоб направити розум людей на досягнення мети гармонійного розвитку людини, природи, техносфери і таким чином приборкати стихійні процеси.

Освітній простір на сьогодні перенасичений інноваційними педагогічними технологіями, малопродуктивними стратегіями. В таких умовах актуальною проблемою управління процесом навчання є формування і здійснення особистісно-продуктивної політики, результатом якої є самодостатня творча особистість, яка шляхом педагогічного експерименту постійно покращує якість навчального процесу.

В даний час зросла потреба в вчителі, здатному модернізувати зміст своєї діяльності за допомогою критичного, творчого її осмислення та застосування досягнень науки і передового педагогічного досвіду. Тому необхідно створити всі умови для підвищення професійної майстерності педагога через зміну функцій методичного супроводу діяльності вчителя. Методична робота починається з педагога. Професійний загальнокультурний рівень вчителя залежить від його поінформованості. Дану функцію інформаційного забезпечення виконують творчі групи вчителів, які узагальнюють і поширюють педагогічний досвід. Діяльність методичної служби не обмежується забезпеченням традиційної освітньої практики. Виникають тимчасові структури, здатні ініціювати ведення експериментальної роботи і забезпечувати науково-методичний супровід інноваційних процесів.

Розуміючи ці проблеми, при обласному методичному кабінеті Навчально-методичному центрі цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Сумської області з 2006 року працює методичний майданчик «Педагогіка безпеки» для вчителів предмету «Основи безпеки життєдіяльності», а з 2012 року для вчителів «Основи здоров'я» закладів загальної середньої освіти міста. Це форма освіти педагогів, яка носить як інформативний, так і практико-орієнтований характер.

В роботі методичного майданчика акцент робиться на підвищення інформованості педагогів, надання нового додаткового матеріалу з основ здоров'я, безпеки життєдіяльності, цивільного захисту, який може застосовуватися вчителями в своїй роботі.

Діяльність майданчика багатопланова: проведення теоретичних та практичних семінарів, тренінгів, квестів, проведення показових уроків для учнів, обговорення сучасних новітніх методик, технологій.

Велика увага приділяється консультуванню вчителів з широкого кола проблем, пов'язаних з основами здоров'я, безпеки життєдіяльності. Ця форма підвищення компетентності педагогічних працівників є найбільш затребуваною та ефективною професійної діяльності.

В якості лекторів, консультантів, тренерів запрошуюються провідні фахівці НМЦ та БЖД області, Інформаційно-методичного центру Управління освіти Сумської міськради, Головного Управління Державної служби України з надзвичайних ситуацій у Сумській області, Сумської обласної рятувально-водолазної служби, фахівців Управління Служби безпеки України в Сумській області, Сумського обласного центру екстреної медичної допомоги та медицини катастроф, практичні психологи області.

Специфічною особливістю процесу підвищення кваліфікації педагогічних кадрів є те, що вона передбачає навчання тільки дорослих людей, які мають закінчену фахову освіту, досвід практичної роботи, усвідомлюють власні професійні потреби й тому прагнуть до професійного розвитку як важливої умови подальшої професійної самореалізації.

Вибір форми занять методичного майданчика залежить від кваліфікації педагогів, від їх зацікавленості в освоєнні інноваційних форм роботи, від активності позицій і творчого потенціалу. Тільки розвиваюча система здатна активізувати процеси професійно-особистісного росту і саморозвитку педагогів. І якщо ми хочемо, щоб педагог протягом усього свого життя зберігав творчу активність, вмів ставити нові проблеми і по-новому вирішувати старі, система підвищення професійної компетентності повинна бути спрямована на безперервний розвиток особистості педагога. На цьому шляху вчитель повинен як мінімум, пройти чотири етапи зрілості:

1 етап - початківець вчитель повинен утриматися в межах своєї предметної області знань;

2 етап - становлення фахівця (педагог використовує безліч форм збагачення досвіду);

3 етап - збільшення ступеня професійного ризику і початок апробації власного досвіду;

4 етап - найскладніший період, коли професіонал впирається в планку досягнутого. Досягнувши вершини своєї компетентності, і залишаючись на старому багажі, вчитель знову може опинитися на сходинці некомпетентності.

Для цього необхідно організувати систему самоосвіти педагога, дати відчутти необхідність у науково-дослідній роботі.

В результаті поданої діяльності активізувалася робота вчителів з самоосвіти, а це веде до нової якості знань.

Таким чином, зміст діяльності майданчика будується на основі диференційованого підходу і є не тільки формою навчання, підвищення професійної компетентності педагогів, але і дозволяють виявити інноваційні шляхи, форми і методи викладання, а також рівень майстерності педагогів.

Вчителі, які відвідують методичний майданчик, це фахівці, як правило, у віці періоду активної професійної діяльності, тому систему підвищення кваліфікації, набуття нових знань, навичок необхідно розглядати в загальному контексті андрагогіки.

В роботі майданчика застосовуються андрагогічні принципи:

1. Навчання відбувається з опорою на наявний життєвий досвід, практичні вміння і навички. Даний принцип дозволяє активно використовувати наявний інформаційний

багаж для надбудови нових знань і є основним у розвитку творчих здібностей, тих хто навчається.

2. Ставлення викладача до вчителів (учасників роботи майданчика) побудовано на основі технологій навчання дорослих - психолого-андрагогічній діагностики, форм, методів, процедур оцінювання процесу навчання, корекції процесу навчання і реалізації процесу самостійного навчання (принцип суб'єктного навчання).

3. Принцип коригування застарілого особистісного досвіду та консервативного підходу, що стоїть на шляху оволодіння новими знаннями. Дане положення носить виховно - просвітницький характер і допомагає людям з усталеними стереотипами, які не бажають йти в ногу з часом, придбати мотивацію та потребу в навчанні.

4. Спрямованість навчання побудована на критичному ставленні до досвіду колег і до власного досвіду професійного розвитку.

5. Професійний підхід до аналізу нових знань і виборче відношення до їх використання в практиці (принцип рефлексивності).

6. Підходи до вивчення нового матеріалу засновані на вмінні знаходити професійні інтереси; будувати спільну навчальну діяльність з викладачами і зі своїми колегами в навчальній групі; підтримувати і розвивати відносини, що склалися в подальшій спільній діяльності (принцип партнерського ставлення).

7. Сприйняття нових знань засноване на власних досягненнях у професійній діяльності та рекомендації викладача.

8. Принцип затребуваності результатів навчання практичною діяльністю тих, хто навчається. сформулювати цілі і завдання навчання.

Результатом навчання педагогічних працівників у процесі підвищення кваліфікації на засадах андрагогіки, стає реальний розвиток професійної компетентності фахівців, основними показниками якого виступають:

- сформоване ціннісне ставлення до своєї професії, розуміння й прийняття для себе провідних ролей педагога: організатора, наставника, консультанта, лідера тощо;
- засвоєнні теоретичні та методологічні знання;
- сформовані певні вміння, як основа подальшої практичної діяльності на посаді педагога, фахівця своєї справи.

В роботі методичного майданчика застосовуються принципи педагогіки безпеки.

Чому методичний майданчик пов'язаний з педагогікою безпеки?

Педагогіка безпеки – це науковий напрямок у педагогіці про закономірності розвитку життєвого досвіду безпечного існування (життєдіяльності) людини.

Об'єктом педагогіки безпеки є процес розвитку життєвого досвіду безпечного існування (життєдіяльності) особистості. Він включає не лише сферу специфічної підготовки людини до безпечної життєдіяльності, а й має свої елементи в інших галузях педагогіки та сфер людської діяльності. Зокрема, вчитель, який веде заняття з основ здоров'я, спирається на такі науки, як психологія, соціологія, медицина, анатомія, фізіологія, валеологія, фізика, хімія, економіка, географія, історія, кримінологія, віктимологія, демографія ін.

Чому сьогодні нам не можна обійтися без педагогіки безпеки?

На думку провідних фахівців, є кілька передумов, що вказують на необхідність невідкладних заходів щодо оформлення наявного досвіду в новий науковий напрям у педагогіці:

- необхідно осмислити, проаналізувати і узагальнити накопичений багатий досвід, що дозволить виявити механізми формування досвіду безпечного існування;
- відсутність в сфері педагогіки єдиної наукової концепції розвитку наукової галузі безпеки життєдіяльності призвело до того, що проведені педагогічні наукові дослідження носять випадковий, безсистемний, часом кон'юнктурний характер;
- низький рівень компетентності педагогів, що здійснюють формування досвіду безпечного існування, не дозволяє розвинути в учнів уявлення про цінності життя, не кажучи вже про світоглядних аспектах безпеки;
- необхідність звернення увагу на підвищення кваліфікації та перепідготовку у сфері безпеки працівників освіти.

Дослідження соціальних наук в проблемному полі «безпека» проводяться досить широко і активно, але носять корпоративний, вузько направлений характер. Міждисциплінарні дослідження практично відсутні. Зазначені дослідження у сфері безпеки, не мають свого відображення в педагогіці. А педагогіка, в свою чергу, не звертається (або вкрай рідко це робить) до результатів досліджень в сфері діяльності людини.

Педагогіка безпеки, як новий науковий напрямок педагогіки, вирішує такі завдання:

- розробка нових методів, засобів, форм, систем та технологій навчання та виховання в галузі безпеки життєдіяльності;
- виховання культури безпеки;
- навчання безпечної діяльності, у тому числі у ситуаціях, небезпечних для життя та здоров'я людини; навичкам надання само- та взаємодопомоги;
- розвиток здатності передбачати, попереджати та запобігати небезпеці; готовності до дій у ситуаціях, небезпечних для життя та здоров'я людини.

Робота методичного майданчика «Педагогіка безпеки» направлена на:

- розвиток компетентностей необхідних для ефективного та результативного навчання учнів;
- формування необхідного рівня знань вчителя з питань здоров'я, здорового способу життя, безпеки життя;
- ознайомлення з принципами навчання на основі життєвих навичок та сучасними інтерактивними методами;
- навчання співпраці не тільки з учнями, але й з батьками, педагогічним колективом та громадою.

Список використаних джерел:

1. Гафнер В. В. Педагогика безопасности как новое научное направление современной педагогики.- ГОУ ВПО «Урал. гос. пед. ун-т». - Екатеринбург, 2011.
2. Мандрик Є. В. Система післядипломного педагогічного забезпечення професійної діяльності інженерно технічного персоналу ДПСУ: дис. канд. пед. наук: 13.00.04/ Є. В. Мандрик. – Хмельницький, 2009. – 243 с.

3. Смирнова М. Є. Андрагогічні основи навчання педагогічних працівників у процесі підвищення кваліфікації: зб. матер. Всеукр. наук- метод. інтернет- конфер., м. Кіровоград, 20-28.04.2015 р. / уклад. О. Е. Жосан - Кіровоград: КЗ «КОІППО імені В. Сухомлинського», 2015. - 405 с.

ОСВІТНІЙ ПРОСТІР І АКСІОГЕНЕЗ МУЗИЧНО ОБДАРОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Музика О.О.,

канд. психол. наук, доцент

Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України

Освітній простір у ціннісному становленні і розвитку музично обдарованої особистості можна змодельовати через три групи чинників: ціннісні впливи родини, цінності педагогічної взаємодії та інформаційні впливи (рис. 1).

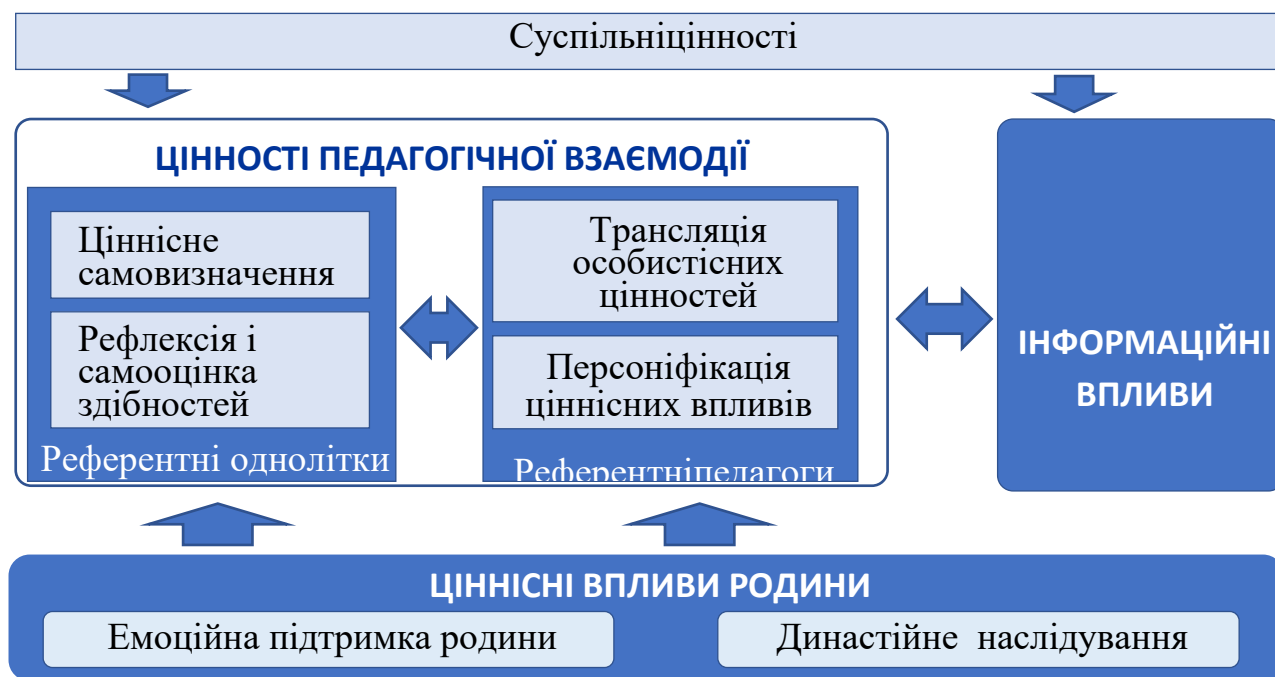

Рис. 1. Аксиогенез музично обдарованої особистості в освітньому просторі

Ціннісні впливи на особистість в освітньому просторі здійснюються опосередковано, здебільшого через референтних осіб. Проведені нами емпіричні дослідження показали, що значимими в аксиогенезі музично обдарованої особистості є два типи референтності: 1) референтність, спрямована на особистісну ціннісно-мотиваційну підтримку, що забезпечується стосунками з батьками та родичами; 2) референтність, в основі якої лежить професійна оцінка вмінь і можливостей розвитку, що отримується в стосунках із музичними педагогами [1; 2].

Аксиогенез музично обдарованої особистості починається в родині й емоційна підтримка членів родини стає важливим чинником її ціннісного розвитку [3]. І хоча ціннісна референтність батьків і родичів згодом поступатиметься впливам музичних педагогів, однак у долученні дитини до занять музикою вона має вирішальне значення.

Ціннісна взаємодія в середовищі однолітків позначається на таких важливих для музично обдарованої особистості процесах як самооцінка і ціннісне самовизначення. Зростаюча особистість збагачує власні імпліцитні теорії здібностей, спостерігаючи за розвитком музичних здібностей ровесників та порівнюючи себе з ними. Розширені уявлення про здібності стають основою для самооцінки і прогнозів саморозвитку [4]. Ціннісне самовизначення виводить осіб із ознаками обдарованості за межі ціннісної референтності однолітків і скеровує на вирішення проблем, пов'язаних із життєвими цілями і оцінкою власних можливостей в їх досягненні.

Основою ціннісної референтності музичних педагогів є їхня здатність надавати справжнє особистісне поцінування, в основі якого лежать як професійна компетентність, так і особистісні цінності, пов'язані з їхнім власним ціннісним досвідом саморозвитку в музичній діяльності. Це позначається на напрямках педагогічних впливів і на формах особистісно-ціннісної взаємодії, при цьому провідна роль відводиться педагогу, який веде клас, і який, як правило, й стає уособленням ціннісних впливів. Важливість музичних педагогів полягає не лише в тому, що вони навчають ремеслу, а й у тому, що вони є ретрансляторами цінностей, необхідних для становлення і розвитку обдарованої особистості.

Зазначимо, що «просторова модель освітньої взаємодії не має осяжних меж і передбачає безліч ступенів свободи, вона відкрита для розвитку й руху в тому напрямку, який вибере для себе суб'єкт розвитку – людина» [5, с. 6]. Ціннісні впливи та емоційна підтримка родини; умови для формування самооцінки і ціннісного самовизначення у взаємодії з ровесниками; ціннісна взаємодія з музичними педагогами – важливі складники освітнього простору, що забезпечують необхідні передумови для ціннісного самовизначення і формування ціннісного ставлення до здібностей як основи особистісного саморозвитку музично обдарованої особистості.

Список використаних джерел:

1. Музика О. О. Референтні стосунки як ресурс духовного розвитку студентів. ISSN Online: 2312-5829. *Освітологічний дискурс*, 2016. № 3 (15). С. 63 - 73. URL: <https://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/379/339> (дата звернення: 12.11.2021).
2. Соціальна взаємодія і цінності обдарованої особистості: методичний посібник / За ред. О. Л. Музики. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2018. 222 с.
3. Ціннісна детермінація становлення обдарованої особистості: монографія / за ред. О. Л. Музики. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2017. 220 с.
4. Музика О. Л. Розвиток здібностей і розвиток особистості. *Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень* / За ред. В. О. Моляко, О. Л. Музики. Житомир: Вид-во Рута, 2006. С. 31 - 42.
5. Аксіогенез обдарованої особистості в освітньому просторі: монографія / за ред. О. Л. Музики. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2020. 160 с.

АДАПТАЦІЯ УЧНІВ ДО НАВЧАННЯ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ НУШ

Булачок М.А.,

*здобувачка вищої освіти спеціальності 013 «Початкова освіта»
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

Проблема соціальної адаптованості молодшого школяра до навчання є надзвичайно актуальною, оскільки цей етап вважається складним і кризовим у житті дитини. Розпочинаючи навчання в умовах нового і невідомого, учні зазнають низки особистісних проблем, пов'язаних із надмірною тривожністю, невпевненістю, замкненістю, відстороненістю, важко пристосовуються до нового розпорядку, їм складно зосереджувати свою увагу на навчальному матеріалі тощо.

Соціальна адаптація першокласника передбачає ефективне пристосування особистості до умов навколишнього середовища (групи/класу/школи) та успішну взаємодію в ньому, прояв умінь узгоджувати свою поведінку, індивідуальні цінності та установки із груповими. Успішність соціальної адаптації учня залежить від психологічних особливостей особистості, набутого досвіду, сприйняття суспільних норм та ін.

Змістова сутність терміну «соціальна адаптація» тлумачиться у працях Т. Алексеєнко, О. Безпалько, А. Фурмана. Особливості формування та чинники соціальної адаптації у молодшому шкільному віці охарактеризували вчені С. Андрійчук, А. Богущ, Н. Варениця, Л. Журавльова, В. Панок, Л. Фролова та інші.

Кількість учнів першого класу, які не можуть повноцінно адаптуватися в освітньому середовищі школи, зростає особливо у сучасних умовах, оскільки процес соціалізації та інтеграції у навчальний колектив не відбувається повноцінно через обмеження соціальних контактів, неможливість/несистемність повноцінної взаємодії/комунікації з іншими дітьми під час перерв, відвідування гуртків, секцій тощо. Пристосування до вимог нового середовища (школи) та нової для першокласника соціальної групи/класу ускладнюється через можливі респіраторні та інші захворювання – відтак існує ризик відсутності інтересу до навчання, низької успішності школяра тощо.

Процес соціальної адаптації дитини молодшого шкільного віку є досить специфічним і складним, а також безпосередньо пов'язаний із новою соціальною роллю – школяра.

Соціальна адаптованість учнів початкової школи у процесі навчання визначається адекватним розумінням учнями правил групи, вмінням співвідносити власні цінності та правила поведінки із колективними, здатністю узагальнювати та диференціювати предмети, явища оточення. Соціально адаптований школяр характеризується високим рівнем розвитку вольових процесів, має адекватну самооцінку, володіє навичками самоконтролю.

Про успіх соціальної адаптації учня початкових класів та їх адаптованість до освітнього середовища школи можна говорити у контексті відповідності до таких критеріїв: мотиваційного, когнітивного, психологічного, емоційного, комунікативного та фізіологічного.

У когнітивному (інтелектуальному) аспекті соціальну адаптованість молодшого школяра також характеризують здатністю особистості до диференційованого сприймання, довільної уваги, аналітичного мислення тощо.

Під емоційною складовою соціальної адаптованості варто розуміти позитивне емоційне ставлення школяра до процесу сприймання нової інформації, до навчання, спілкування, стійкість вольових процесів, дисциплінованість, організованість тощо [1, с. 103].

Комунікативний складник соціальної адаптованості учня пов'язується із потребою у спілкуванні з однокласниками, зі здатністю узгоджувати свої дії, вчинки та інтереси із загальноприйнятими правилами у колективі однолітків, а також зі здатністю взяти на себе соціальну роль школяра в суспільній ситуації шкільного навчання.

Мотиваційна складова соціальної адаптованості передбачає наявність інтересу до процесу навчання та до нової соціальної ролі – школяра, а також наявність стійких мотивів як до навчальної діяльності, так і до процесу комунікації із однокласниками та вчителями.

Під фізіологічною складовою процесу соціальної адаптованості учня слід розуміти наявність/відсутність хвороб, скарг учня на стан свого здоров'я, відсутність систематичних пропусків навчальних занять через хворобу тощо [2, с. 3].

Тому дуже важливо у закладі освіти й у сім'ї допомогти дитині усвідомити, що школа є основним соціальним осередком, у якому, як і в умовах батьківської сім'ї, вона повинна успішно спілкуватися, взаємодіяти, досягати успіхів і в спілкуванні, і в навчанні.

До умов, які роблять процес соціальної адаптації учня до середовища НУШ, відносимо використання нетрадиційних прийомів, які успішно використовуються у межах інтеграції в процес навчання програми «На крилах успіху» (1-2 клас) та освітньої програми-технології «Росток» (1-4 клас). Зміст програм навчання ґрунтується на принципах: взаємодії тріади «школа-дитина-родина», посиленості у засвоєнні змісту навчального матеріалу, відповідності віковим особливостям учнів початкових класів, потребам у грі та використанні нестандартних, та водночас, цікавих прийомів, форм і методів роботи у на уроках та у позанавчальній діяльності. З-поміж нестандартних прийомів роботи доцільно обрати: казкотерапію, музикотерапію, ігротерапію, кляксотерапію тощо, які активізують інтерес учнів до шкільного навчання, знижують рівень їх занепокоєності, страху, невпевненості, налаштовуючи на успішну колективну взаємодію [3, с. 11].

Проаналізовані нами програми для початкових класів НУШ «На крилах успіху», «Росток» у контексті процесу соціальної адаптації учнів спрямовані на максимальну оптимізацію цього процесу, а також на гармонійний розвиток всіх його складових (психологічної, комунікативної, емоційної та інтелектуальної).

Список використаних джерел:

1. Онищук Л. А. Гуманізація освіти як основна детермінанта розвитку особистості. *Український педагогічний журнал*. Київ, 2017. С. 102 - 108.
2. Цимбалару А. Д. Всеукраїнський експеримент як невід'ємний складник прогресивних змін в системі початкової освіти. *Початкова школа*. 2017. № 6. С. 1 - 4.

3. Стадненко Н. Психологічна готовність до навчання дітей шестилітнього віку. *Методика діагностики та корекційно-розвиткові заняття*. Кам'янець-Подільський: Вид. ПП Зволейко Д. Г., 2016. 52 с.

*Науковий керівник: Н.М. Мирончук, д-р пед. наук, доцент,
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

АКТУАЛЬНІСТЬ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО НАВЧАННЯ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ КЕРІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Богданов Є.П.,
*аспірант кафедри педагогіки й менеджменту освіти
Комунального вищого навчального закладу
«Херсонська академія неперервної освіти»
Херсонської обласної ради,
начальник навчально-методичного центру цивільного захисту
та безпеки життєдіяльності Херсонської області*

Для забезпечення захисту учасників освітнього процесу в умовах загрози та виникнення надзвичайних ситуацій, організації заходів пов'язаних із запобіганням та реагуванням на надзвичайні ситуації, навчання дітей дошкільного віку, учнів та студентів діям у надзвичайних ситуаціях Міністерством освіти України створена функціональна підсистема «Навчання дітей дошкільного віку, учнів та студентів діям у надзвичайних ситуаціях (з питань безпеки життєдіяльності) єдиної державної системи цивільного захисту» (далі – функціональна підсистема МОН). До складу функціональної підсистеми увійшли місцеві органи управління освітою, підпорядковані їм сили цивільного захисту, підприємства, установи та організації галузі, заклади освіти та їх сили і засоби [1].

Положенням про функціональну підсистему МОН для всіх учасників визначені загальні завдання, спрямовані на організацію забезпечення захисту учасників освітнього процесу через завчасне планування, навчання, забезпечення та безпосереднє реагування на надзвичайну ситуацію при її виникненні. Окремо визначені завдання функціонального спрямування, зміст яких полягає у забезпеченні підготовки здобувачів освіти з отриманням відповідних знань та вмінь з питань особистої та колективної безпеки в умовах надзвичайних ситуацій.

Заклад вищої освіти є тією первинною ланкою де здійснюється увесь комплекс заходів цивільного захисту. Рівень виконання робіт з планування, організації та забезпечення заходів залежить від рівня усвідомлення керівником кола повноважень та завдань, які виконуються ним у сфері цивільного захисту. Підготовка керівників закладі вищої освіти до виконання спеціальних функцій у сфері цивільного захисту, що визначається як функціональне навчання, відбувається в мережі навчально-методичних центрів цивільного захисту та безпеки життєдіяльності.

Метою статті є актуалізація досвіду навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Херсонської області (Центр) з навчання керівників

закладів вищої освіти та їх заступників, функціональні обов'язки яких пов'язані із забезпеченням цивільного захисту (далі – керівники).

Загальний контекст підготовки керівників, вироблений Центром, в першу чергу спрямований на врахування завдань, визначених для функціональної підсистеми МОН, та полягає у формуванні спроможності об'єктової ланки цивільного захисту закладу до виконання визначених для неї функцій. Метою навчання керівників є отримання ними компетенцій щодо здійснення управлінських функцій в умовах загрози та виникнення надзвичайних ситуацій, дієвого використання завчасно розроблених алгоритмів дій в умовах повсякденного функціонування та при виникненні надзвичайних ситуацій. Такий підхід обумовлюється свідченням проведених досліджень, які серед причин виникнення надзвичайних ситуацій та ускладнення їх перебігу, вказують на значний відсоток організаційних помилок при здійсненні заходів реагування.

Для навчання керівників Центром розроблена відповідна робоча навчальна програма, яка структурована за модульним принципом, кожен з яких має практичну спрямованість на реалізацію конкретних завдань цивільного захисту. Програма складається з загальної, профільної та регіональної складової. Загальний модуль передбачає вивчення завдань, структури, складу сил і засобів функціональної підсистеми МОН, формування у керівника вміння визначати порядок діяльності закладу освіти та організації взаємодії в межах функціональної підсистеми МОН.

Профільна складова, яка має значну частку в загальній структурі програми, орієнтована на формування у керівника чітких алгоритмів дій у режимах повсякденного функціонування, режимах підвищеної готовності та надзвичайної ситуації. Тематичний план модуля передбачає визначення структури цивільного захисту закладу, складання відповідних планувальних документів, які ще на етапі розробки дають керівнику змогу оцінити наявність загроз виникнення надзвичайних ситуацій, спроможність закладу протистояти їм або мінімізувати їх наслідки, а отже й сформувати необхідні сили цивільного захисту та створити необхідні ресурси. Окрема увага приділяється організації навчання працівників закладу вищої освіти за програмами загальної та спеціальної підготовки, специфіки проведення об'єктового тренування як основного способу практичної підготовки до дій та перевірки реальності розроблених планів реагування на надзвичайну ситуацію. Відпрацювання алгоритмів дій керівника формують навички з безпосереднього проведення організаційних заходів та управління діями сил при реагування на надзвичайну ситуацію.

Розглядаючи регіональну складову керівники уточнюють порядок виконання завдань з врахуванням місць його розташування закладу освіти, специфіки діяльності закладу, наявності категорії з цивільного захисту тощо. Так, два заклади вищої освіти у Херсонській області мають категорію з цивільного захисту, а отже й мають додаткові вимоги до організації захисту учасників освітнього процесу, створення відповідних сил цивільного захисту та наявності матеріальних резервів. Також регіональною специфікою обумовлюються особливості планування заходів з евакуації, вихідними даними для яких є визначення небезпечних зон у місті, районі та встановлення місць безпечних пунктів розміщення евакуйованих учасників освітнього процесу та матеріальних і культурних цінностей.

Отже, проходження функціонального навчання керівниками закладів вищої освіти та їх заступниками забезпечує створення на рівні об'єкта дієвої системи захисту учасників освітнього процесу. Формує здатність керівників до організації заходів цивільного захисту, впевненого виконання ними управлінських функцій, забезпеченні реалізації завдань функціональної підсистеми «Навчання дітей дошкільного віку, учнів та студентів діям у надзвичайних ситуаціях (з питань безпеки життєдіяльності) єдиної державної системи цивільного захисту».

Список використаних джерел:

1. Положення про функціональну підсистему навчання дітей дошкільного віку, учнів та студентів діям у надзвичайних ситуаціях (з питань безпеки життєдіяльності) єдиної державної системи цивільного захисту : Наказ Міністерства освіти України від 21.11.2016 № 1400. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1623-16>.

МОВЛЕННЄВА КУЛЬТУРА СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Пшонка А.В.,

*здобувач вищої освіти спеціальності 263 «Цивільна безпека»,
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»*

Стан української мови - проблема, яка не може залишити байдужим жодну сучасну людину. Особливу тривогу викликає сучасна молодіжна мова. На сьогоднішній день все рідше й рідше можна зустріти молоду людину, яка вміє висловлювати свою думку не перекручуючи слова або не користуючись ненормативною лексикою.

Проблема культури мовлення в сучасний період є актуальною. На жаль в наш час люди все менше читають книжки та не намагаються вдосконалювати свою культуру мовлення.

В умовах сучасного світу ми спостерігаємо як «класична», правильна українська мова йде з повсякденності, замінюється спрощеною, часом жаргонною лексикою. Виникає закономірне питання: чому сьогодні молодь, маючи таку багату мову, яку оспівував Шевченко Т. Г, Костенко Л. В., Тичина П. Г. вважає за краще нову форму спілкування, нехтуючи нормами сучасної української мови, вживаючи сленг і ненормативну лексику.

На сьогоднішній день часто буває так, що смак і прагнення до індивідуальності переходить всі межі розумного. За даними досліджень, більший вплив на сучасного підлітка надає перш за все навколишнє культурне середовище (сім'я, друзі, однолітки), а також глобальна мережа Інтернет, телебачення, модні журнали, книги, музика і суспільство в цілому. Особливо варто відзначити музичні композиції деяких сучасних груп і виконавців, тексти пісень яких здатні викликати шок у будь-якої мало-мальськи освіченої людини (пр. Instasamka, SodaLuv, BlackStar). Особливо багато нарікань викликає мовлення депутатів. Народ не прощає своїм обранцям безграмотності: над ними кепкують, їхні мовленні помилки обговорюють, на них буде свої телепередачі розважальна програма «95-й квартал». Порушенням мовних норм часто «грішать» не

тільки телеведучі провідних українських каналів, а й диктори радіо. Особливо багато таких «перлів» лунає в розважальних передачах Нового каналу, 1+1, ТЕТ та НТН. Це слова: прикольно, класно, фіолетово, тіпа, короче тощо.

Мова Інтернет-чатів, соціальних мереж просто перенасичена мовними помилками, її головна функція – швидка і ефективна передача думки, тому на грамотність тут ніхто не звертає увагу.

З прискоренням темпу життя і його зміною зростає словниковий запас і відповідно розширюється словник сленгу. У зв'язку з бурхливим зростанням масових комунікацій в лексикон були додані тисячі нових слів, що відбили політичні і соціальні зміни. Вони віддзеркалюються в засобах масової інформації і, природно, знаходять своє вираження і в жаргоні, який являє собою виклик «культурному» життю.

Основною проблемою в молодіжному середовищі є забруднення мови молодіжним сленгом. Поширення сленгу серед молоді самі студенти пояснюють тим, що саме він допомагає яскравіше висловити свій емоційно-експресивний стан.

Сучасну молодь зовсім без сленгу уявити неможливо. Головні переваги тут – виразність і стислість. Не випадково, що в даний час сленг вживається в пресі і навіть в літературі (причому не тільки детективного жанру). Навіть державні діячі високого рангу використовують в своїх виступах сленгові вислови. Отже, не можна ставитися до сленгу як до чогось того, що тільки забруднює українську мову. Це невід'ємна частина нашої мови. Але і віддалятися від цієї проблеми теж не варто.

Вчені довели, що вся «нехороша» лексика – споконвічно рідна, слов'янська, пов'язана тисячами ниток з загальнонаціональним лексичним багатством всіх слов'янських мов. Можливо, тому, в останній час ненормативна лексика все більше використовується в літературі, кінематографії, на телебаченні, що викликає протести громадськості. Навіть класики української літератури вживали лайливі слова, але у всіх наших великих письменників, крім цензури, був і свій внутрішній редактор – совість [1].

У наш час, на превеликий жаль, ненормативна лексика увійшла в повсякденну розмовну мову величезної кількості українських людей. Мат починає набувати масштабів загальнонаціонального культурного лиха. І це не можна пускати на самоплив, необхідно приймати серйозні заходи по ліквідації даної проблеми.

Однак однією з найбільших проблем в молодіжному середовищі являється безграмотність. І з кожним роком число такої молоді зростає з жахливою прогресією. СМС-повідомлення, якими обмінюється сьогодні молодь, взагалі відкидають всі правила мови: виключаються знаки пунктуації, заголовні букви, активно використовуються скорочення слів. Автоматично все це переноситься і в зошити [2].

Вищий навчальний заклад, як соціальний інститут, має великі можливості для формування у сучасної молоді морально-етичних норм. Ці можливості можуть бути реалізовані як в процесі навчальної, так і позанавчальної діяльності. Саме в студентському співтоваристві, в стінах рідного вузу, у студента може бути сформоване правильне ставлення до української мови. Вуз є одним з найбільш ефективних соціальних інститутів, який може сприяти розвитку української мовленнєвої культури і української мови в цілому.

Однак, проаналізувавши обов'язковий мінімум основної освітньої програми державного освітнього стандарту вищої професійної освіти, було виявлено, що дисципліни, що сприяють, по-перше, розвивати у молоді морально-етичні якості, по-друге, навчати грамотної мови та письма, з усього циклу дисциплін складають приблизно 12% (культурологія, українська мова і культура мови і ін.), що доводить їх крайню недостатність у формуванні системи значущих цінностей особистості випускника вузу. Мінімум цих дисциплін був досягнутий в технічних спеціальностях. Це говорить про те, що українській мові приділяється занадто мало уваги [3].

Наша державна мова – українська. І це не лише наше минуле, це наше майбутнє. Уважне ставлення держави до молодого покоління, до його мовленнєвої культури – це запорука кращого майбутнього.

Таким чином, необхідно відзначити, що формування мовленнєвої культури і зміцнення позицій української мови у молоді, є актуальною задачею. Для того щоб удосконалити культуру мови, необхідно не забувати про мову, піклуватися про неї, кожен з нас повинен уважно ставитися до неї і стежити за тим, що ми говоримо і в якій формі. Звертатися з цього питання також потрібно до представників преси, чії роботи знаходяться в загальній увазі, до людей, які пишуть книги і словники, до тих, хто консультує і навчає українській мові, хто створює правила правопису і всім іншим, хто має справу до великої аудиторії слухачів та читачів.

Список використаних джерел:

1. Пономарів О. Культура слова: Мовностилістичні поради: Навч. посібник. 2-ге вид., стереотип. – К: Либідь, 2001. – 240 с.
2. Савич Л.. Культура мовлення вчителя: аналіз наукових розвідок О. М. Біляєва // Проблеми підготовки сучасного вчителя, 2010. – № 2.
3. Ющук І. П. Мова наша українська. Статті, виступи, роздуми. К.: ВЦ «Просвіта», 2001.

*Наукові керівники: Л.А. Васьковець, канд. біол наук, доцент,
професор кафедри «Безпека праці та навколишнього середовища»
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»;
Л.О. Яценко, канд. техн. наук, старший викладач кафедри
«Безпека праці та навколишнього середовища»
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»*

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ АГРАРНОГО СПРЯМУВАННЯ

Романик О.М.,

*здобувач вищої освіти спеціальності 015 «Професійна освіта
(Технологія виробництва та переробки продукції сільського господарства)»*

Миколаївський національний аграрний університет

Лашенко А.,

здобувач вищої освіти спеціальності 208 «Агроінженерія»

Миколаївський національний аграрний університет

Горбунова К.М.,

канд. пед. наук, доцент

Миколаївський національний аграрний університет

Процес становлення всебічно розвиненої особистості завжди був одним з головних компонентів вищої школи. Звичайно, що кожна історична доба репрезентувала його відповідно до притаманних їй соціокультурних та політичних умов. Важливо чітко розуміти, що сьогодні вимоги до фахівця достатньо високі. Тому навчально-виховний процес вимагає від викладача вчасному реагуванню на новітні технології, розумінню психології студентів, з якими він працює, повної віддачі своїй справі.

Доцільно розуміти етапи становлення вищої освіти в Україні, її виховні студії, зокрема. Кожен час диктує свої особливості. Тому пристосовуючись, сучасна вища школа впроваджує креативні підходи у виховній роботі, коли ініціатива студентів виступає одним з основних факторів, а виховний процес набуває форм безпосереднього, живого, людського контакту повноправних партнерів, зацікавлених у справі. Особливо важливим є такий вид комунікації при роботі на відстані, онлайн.

Аналіз наукової літератури показав, що проблема організації виховної роботи у вищих аграрних навчальних закладах не розкрита. Але вдалося визначити основні організаційно – педагогічні умови ефективної виховної роботи у вищому аграрному навчальному закладі:

- змістова і функціонально – процесуальна підсистеми;
- студентське самоврядування;
- педагогічне забезпечення;
- матеріально – технічна база.

Основною формою виховної діяльності у вищих аграрних навчальних закладах є наукові конференції, лекції, виставки не тільки з тих дисциплін, що вивчаються. Студент аграрник є спеціалістом різносторонньо розвиненим. Тому не останню роль у формуванні такого спеціаліста відіграють мистецькі заходи, участь студентства в художній самодіяльності. Слід керуватись тим, що інформативний і емоційний елементи світосприйняття знаходяться на одному щаблі освіти.

Сьогодні левову частку освітнього процесу займає робота онлайн, робота на самостійне опрацювання. На жаль практика показує, що лише деякі педагоги – ентузіасти можуть зацікавити та донести матеріал до здобувача вищої освіти. Навчання на відстані – тяжкий процес, як для педагога, так і для студента. Робота вик-

ладача має бути на достатньому рівні, підготовлена, виважена, в підходящій формі (лекції, відео матеріали, тести, колоквиуми, конференції). Педагогам слід розуміти, що інформація має бути більш живою, викликати певні емоції.

В основу навчально – виховних процесів вищих аграрних навчальних закладів потрібно покласти три ідеї:

- громадянськості і любові до рідної землі;
- високої моралі, сумління, чесного підприємництва, доброчесності;
- добра і краси.

Основними завданнями виховної роботи у вищих аграрних навчальних закладах повинні бути:

- розвиток високого професіоналізму, який включає глибокі фахові знання і широку гуманітарну підготовку, здатність до самостійного мислення, до прийняття нестандартних, оригінальних рішень;

- висока культура ділового спілкування;

- формування духовності, яка передбачає становлення високої моральності, високих естетичних смаків та ідеалів;

- утвердження почуття громадянськості, що базується, з одного боку, на толерантності, з іншого на любові до рідної землі та примножувальності її багатства.

Виховання майбутнього фахівця у вищих аграрних навчальних закладах має багато спільного (виховний ідеал, загальна мета, принципи, методи виховання тощо) із вихованням фахівців інших профілів. Специфічні особливості підготовки фахівців аграрного підприємницького профілю полягають у тому, що виховуючи студентів на ідеях патріотизму, моральності, добра і краси, необхідно акцентувати увагу на притаманних підприємцю, що працює в аграрно-промисловому комплексі моральних рисах: любові до землі, прагненні примножити її багатства.

Не викликає жодного сумніву той факт, що сучасність ставить нові завдання перед системою аграрної освіти, яка в свою чергу покликана не лише дати фахову освіту, але й сформуванню всебічну особистість, здатну оперативно реагувати на будь – які інноваційні технології та соціальні умови.

Основний напрямок виховного процесу полягає у формуванні громадсько свідомого, морально відповідального, конкурентноспроможного підприємця – аграрника.

В ході історичного процесу склався ідеал фахівця-аграрника. Це перш за все висококваліфікований спеціаліст, що вболіває за свою справу, відчуває потужний не лише фізичний, але й духовний зв'язок з рідною землею, щиро прагне перетворювати на краще селянське життя, виступає моральним орієнтиром для односельців.

Походячи з цього виховний процес у вищих аграрних навчальних закладах спрямований на формування у здобувачів вищої освіти ідей патріотизму, моральності, добра, краси; необхідно акцентувати увагу на таких моральних рисах, як любов до землі, прагнення примножити її багатства, особиста моральна відповідальність, честь ділової людини, комунікативність, розуміння загальнолюдських моральних цінностей і громадського обов'язку.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ДЛЯ ЯКІСНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ

Дударєва А.Є.,

викладач спеціальних дисциплін,

Вище професійне училище № 21 м. Миколаєва

У Вищому професійному училищі № 21 м. Миколаєва використання сучасних педагогічних технологій, інноваційних методик навчання спрямоване на розвиток особистості, на можливість самореалізації учня, на свідоме опанування новими знаннями. А обов'язок кожного педагога – всіляко сприяти всебічному розвитку особистості здобувача освіти, конкурентоспроможного фахівця в нових соціально-економічних умовах.

Під час викладання економічних дисциплін нами було виділено основні психолого-педагогічні умови для формування професійної компетентності кадрів економічного профілю:

- упровадження ігрових та інтерактивних технологій навчання;
- взаємозв'язок навчального матеріалу фахових дисциплін зі змістом фінансово-господарської діяльності підприємства;
- системність теоретичної і практичної підготовки;
- комп'ютеризація та інформатизація навчального процесу;
- застосування різних дієвих методів дистанційного навчання у разі необхідності;
- запровадження формульованого оцінювання під час підготовки кадрів технічного спрямування в ПТНЗ.

Якщо порівняти ефективність методів навчання щодо формування пізнавального інтересу, то досить ефективними є такі інтерактивні методи: бесіда, дискусія, демонстрація, «гра-змагання», рольові ігри, групова робота, проблемно-ігрові ситуації, урок-лекція, робота в групах, «мозковий штурм». Для розв'язання актуальних проблем широко застосовуються нові педагогічні технології навчання, які сприяють розвитку творчих сил, здібностей та нахилів особистості, адже інтерактивне навчання – це навчання, побудоване на активній взаємодії викладача та здобувачів освіти.

Під час вивчення економічних дисциплін у Вищому професійному училищі № 21 м. Миколаєва використовуються такі інтерактивні методи як робота в парах, робота в трійках, «2+2=4», «Карусель», «Акваріум», «Мікрофон», «Велике коло», «Незакінчені речення», «Мозковий штурм», «Мозаїка», «Пароль» тощо.

Ігри дають можливість зняти психологічний стрес, сприяють кращому засвоєнню матеріалу, розвивають швидкість мислення [1].

Велика увага у Вищому професійному училищі № 21 приділяється взаємозв'язку навчального матеріалу фахових дисциплін зі змістом фінансово-господарської діяльності підприємства.

Це можливо реалізувати шляхом почергового використання теоретичного і практичного навчання. В залежності від спеціальності у здобувачів освіти 1-2 рази на тиждень проводиться виробниче навчання, де на практиці закріплюються знання, отримані під час теоретичних занять.

Вагомим фактором є також проходження здобувачами освіти різнопланової практики на виробничих та підприємствах сфери послуг, що також забезпечує системність теоретичної і практичної підготовки.

Застосування комп'ютерних технологій у навчанні є необхідною умовою досягнення цілей інформатизації освіти. Пріоритетом для розвитку системи освіти нині є впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, які забезпечують доступ до мережі високоякісних баз даних, розширюють можливості здобувачів освіти щодо сприйняття складної інформації.

Можемо виділити основні напрями впровадження інформаційних технологій, зокрема комп'ютерної техніки, в навчальний процес у Вищому професійному училищі № 21 м. Миколаєва:

- використання комп'ютерів з метою вирішення навчальних і наукових завдань в різноманітних галузях науки і техніки, включаючи математичне моделювання, обробку інформації, управління навчальним процесом;

- використання комп'ютерної техніки в якості засобу навчання, що удосконалює процес викладання, підвищує його якість і ефективність;

- використання комп'ютерних технологій в якості нових інструментів і засобів навчання;

- використання інформаційних технологій для творчого розвитку студентів, підвищення їхньої мотивації до навчання;

- використання комп'ютерної техніки в якості засобів автоматизації процесів контролю, корекції, тестування і психодіагностики навчання;

- вивчення комп'ютера та інших сучасних засобів інформаційних технологій в якості корисних і цікавих об'єктів вивчення;

- організація комунікацій на основі використання засобів інформаційних технологій з метою передачі та набуття педагогічного досвіду, обміну методичною та навчальною літературою [2].

Важливу роль для якісно навчання відіграє застосування різних дієвих методів дистанційного навчання у разі необхідності, адже вимушене дистанційне навчання стало викликом для всіх учасників освітнього процесу: вчителів, здобувачів освіти та батьків. Пандемія внесла несподівані корективи і змусила всіх терміново опанувувати цифрові інструменти й нові педагогічні підходи та методики.

Під час організації дистанційних занять можна дотримуватися певного алгоритму дій:

1. Встановлення зв'язку та постановка задачі.

Для викладання економічних дисциплін онлайн необхідні платформи, де учні реєструються, отримують інструкції та можуть поставити питання у разі необхідності. Можна використовувати такі додатки як Viber, Telegram, WhatsApp, інші месенджери.

2. Проведення асинхронного уроку.

Асинхронний урок допустимий у випадку, коли матеріал учні здатні опрацювати самостійно. Для такого уроку зручно використовувати GoogleКлас, в якому учні реєструються, отримують завдання і виконують його до зазначеного часу. Основний акцент робиться на підготовці викладачем певного виду та обсягу начального матеріа-

лу, який буде чітким та доступним для учнів з різним рівнем навчальних досягнень, розробці чітких та влучних завдань.

Наявність доступу до Інтернету значно розширює діапазон інструментів. Наприклад, можна використовувати контент, розміщений на каналі Youtube, різноманітні ігрові додатки (наприклад, LearningApps), віртуальну інтерактивну дошку Padlet, онлайн-презентацію Canva; для попереднього запису пояснення вчителя можна застосувати додаток VANDICAM; з метою проведення рефлексії можна використовувати додаток Mentimeter, який дозволяє провести швидке опитування учнів, сприяє формуванню їхнього самооцінювання.

3. Проведення синхронного уроку.

Синхронний урок відбувається у чітко визначений час і передбачає присутність всіх учнів на онлайн-платформі. Такий урок має на меті використання відеозв'язку, коли вчитель може інтерактивно працювати з усім класом і з кожним окремо. Найбільш часто використовуються такі платформи як GoogleMeet, Zoom, Skype. Вибір програми може відрізнятись для різних груп, в залежності від можливостей учнів, обізнаності у використанні даних програм. Іноді перед застосуванням даних додатків, можна провести опитування учнів, щодо їхніх вподобань.

Оцінювання навчальних досягнень учнів є невід'ємною складовою освітнього процесу. Тому концептуальні зміни у вітчизняній освітній системі неможливі без перегляду й реалізації принципово нових підходів до оцінювання поступу навчання учнів. В Україні проголошено курс на компетентнісну освіту, в умовах якої затребуваним стає такий підхід до оцінювання досягнень учнів, який дає можливість виключити негативні моменти в навчанні, сприяє індивідуалізації навчального процесу, підвищенню навчальної мотивації й самостійності учнів.

У Вищому професійному училищі №21 м. Миколаєва оцінка професійних вмінь і навичок здобувачів освіти здійснюється за наступними критеріями:

- якість виконаної роботи;
- продуктивність праці;
- самостійність у роботі;
- правильність виконання прийомів і способів праці;
- організація праці та робочого місця;
- знання навчального матеріалу спецпредметів;
- уміння застосовувати набуті знання на практиці;
- індивідуальні особливості учня.

Вирізняють оцінювання результатів навчання й оцінювання для навчання. У першому варіанті це сумативне оцінювання, у другому – формувальне оцінювання. Формувальне або формативне, формуюче, формаційне оцінювання називають ще оцінюванням для поліпшення навчання.

Покроковість діяльності вчителя щодо організації формувального оцінювання можна представити у вигляді такої послідовності дій:

1. Формулювання об'єктивних і зрозумілих для здобувачів освіти навчальних цілей.
2. Створення ефективного зворотного зв'язку.
3. Забезпечення активної участі здобувачів освіти у процесі пізнання.

4. Ознайомлення здобувачів освіти із критеріями оцінювання.

5. Забезпечення можливості й уміння здобувачів освіти аналізувати власну діяльність (рефлексія).

6. Корегування спільно зі здобувачами освіти підходів до навчання з урахуванням результатів оцінювання.

Під час оцінювання навчальних досягнень у Вищому професійному училищі № 21 м. Миколаєва нами застосовуються такі техніки формуального оцінювання як індекс-картки, сигнали рукою, методи «Світлофор», «Однохвилинне есе», «Вимірювання температури», «Мовні зразки», «Трихвилинна пауза», «Дві зірки й побажання», «Тижневий звіт» тощо.

Активне застосування сучасними педагогами методики формуального оцінювання є одним із ключових чинників якісної освіти [3].

Отже, формувальне оцінювання дає можливість здобувачам освіти усвідомлювати й відслідковувати особистий прогрес і планувати подальші кроки з допомогою учителя. Для педагога формувальне оцінювання означає бути поруч зі здобувачем освіти і вести його до успіху. Учителі використовують інформацію з оцінювання для корегування навчання та забезпечення правильного виконання учнями завдань. Коли наставники регулярно залучають учнів до збирання та перевірки інформації про своє навчання, вони допомагають їм ставати відповідальними та самостійними.

Як висновок, можна зазначити, що в умовах стрімкого розвитку суспільства і економіки необхідно посилювати роль і значення технічних і економічних професій, підвищуючи якість їх підготовки за допомогою впровадження різних психолого-педагогічних технік і технологій, які відповідають вимогам сучасності.

Список використаних джерел:

1. Літвінчук С. Б. Інноваційна педагогічна діяльність у закладах вищої освіти: модульно-компетентністний підхід // Соціально-економічний розвиток регіонів в умовах трансформації : монографія. Ополе, 2021 р., с. 315 - 323.

2. Litvinchuk S. Information Technology In The Management Of Student's Activities While Studying // International Journal of Computer Science and Network: theory and practice, Vol. 21 No 2, February, 2021, p. 14 - 20.

3. Літвінчук С. Б. Модернізація професійної підготовки майбутніх фахівців аграрної галузі в сучасних умовах // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі. Запоріжжя - 2020. № 73, Запоріжський класичний університет, с. 87 - 93.

НЕБЕЗПЕКА ТА РИЗИКИ ЕМОЦІЙНОГО СТРЕСУ У ДІТЕЙ

Шинкаренко І.О.,

канд. психол. наук, доцент

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Проблема емоційного стресу є надзвичайно актуальною у світі. Взаємозв'язок та взаємозалежність емоцій та соматичного (фізичного) здоров'я - є важливим питанням

сучасної науки про людину. Підтвердженням такої точки зору можуть бути матеріали соціологічних та психологічних досліджень про єдність матеріального та духовного життя, факти, що свідчать про погіршення фізичного і психічного здоров'я, про підвищення чисельності так званих психосоматичних захворювань у населення при зростанні постійної психоемоційної напруги в усіх сферах людської діяльності (у побуті, навчанні, роботі).

У рамках проблеми виникнення та первинної профілактики емоційного стресу на базі реалізації концепції здорового способу життя особливе місце посідає попередження цих станів у дітей. Низка вчених підкреслює наскільки складним і своєрідним є емоційний статус дітей, у яких емоційні порушення є однією з найбільш розповсюджених причин відхилень психічного розвитку.

Порушеннями емоційного статусу в дитячому віці є тривожність, побоювання, страхи, агресія, підвищена емоційна спустошеність та ін., що відображають порушення емоційної регуляції поведінки та психічного розвитку дитини в цілому.

Характерним проявом емоційно-стресових станів, що виникають у дітей внаслідок неадекватного міжособистісного спілкування, можна вважати дидактогенні стани, які формуються в учнів внаслідок неадекватних стресогенних впливів. У спілкуванні педагога з колективом учнів існує низка потенційно конфліктогенних ситуацій, які породжують емоційно-стресові стани.

Це ситуації (або конфлікти) пов'язані з виконанням навчальних завдань з порушенням учнями правил поведінки, в сфері емоційно-особистісних відносин, у сфері спілкування.

Характеризуючи відносну легкість виникнення емоційно-стресових станів у дитячому віці, слід відзначити також низьку стресостійкість дітей та підлітків, у яких емоційні реакції частіше ніж у дорослих можуть викликати різноманітні розлади психічного і фізичного здоров'я.

Фактором підвищеної психотравматизації для дітей можуть бути і внутрішньо-сімейні відносини, у яких дитина підлягає сильному і тривалому стресогенному впливу з боку дорослих.

Розвиток емоційно-стресових станів у дитини в родині частіше за все визначається характером психологічного клімату та особливостями людських взаємовідносин між членами сім'ї. Вони значною мірою визначають не тільки психоемоційний статус дітей, а і стан їх нервово-психічного здоров'я. В цьому аспекті вирішальне значення для дитини відіграє та тактика виховання, яка затверджена в родині. Вона може бути психологічно сприятливою, врівноваженою або, навпаки, мати дестабілізуючий та неротизуючий вплив на психіку дитини.

З точки зору педагогіки та психології сім'ї виокремлюють кілька видів сімейного виховання (диктат, опіка, співробітництво та ін.). В межах кожного з них формується певний тип міжособистісного спілкування дитини з дорослими, що вирізняється різним ступенем емоціогенності.

Також особистісні та поведінкові відхилення у дітей часто виникають за наявності у родині негативних психологічних факторів і ситуацій (напружені, конфліктні відносини, алкоголізм та пияцтво, розлучення батьків, неправильне виховання у зв'язку з авторитарним ставленням до дитини, важкий деспотичний або нестриманий

характер батьків та ін.). Наведені фактори мають сильну психотравмуючу дію, обумовлюючи розвиток тривалої напруги, накопичення негативних емоцій, загальне емоційне пригнічення або просто страждання дитини.

У деяких сім'ях характер міжособистісних взаємовідносин оцінюється як деструктивний, де постійні чвари та конфлікти призводять до розвитку у дитини хронічного емоційного стресу. У таких випадках дефекти виховання дітей мають психотравмуючий характер, завдяки якому виникає емоційне відторгнення дитини (виховання «за прикладом Попелюшки») з несприятливими для дитини наслідками у вигляді психічних аномалій та ін.

Спілкування дітей з дорослими у родині і поза неї супроводжується формуванням синдрому тривожності. Найбільш тривожні підлітки, особливо у спілкуванні з батьками, що пояснюється своєрідністю цієї вікової категорії.

Джерела сильних емоційних впливів властиві неблагополучним родинам (родинам алкоголіків, родинам, в яких бракує нормальних відносин і взаємної поваги між членами родини та ін.), у яких діти стають об'єктами жорстокого поводження. Діти з таких сімей складають групу підвищеного ризику щодо розвитку гострого та хронічного емоційного стресу і пов'язаних з ним психосоматичних порушень.

У формуванні нервово-емоційного стресу у дітей, крім фізичного знущання, мають значення патологічні наслідки антигуманного ставлення до дитини. Основними формами таких відносин до дітей можуть бути: емоційне знущання (постійні погрози, ізоляція в темних приміщеннях та ін.), сексуальна наруга, якому піддаються як хлопці, так і дівчата, зумисне катування голодом та ін.

Клінічні обстеження дітей з синдромом недбалого та жорстокого ставлення свідчать, що у дітей, які піддавались емоційним і фізичним знущанням, розвиваються стійкі психічні відхилення; внаслідок постійних погроз та страху вони стають пригніченими, втрачаючи притаманну дітям життєрадісність.

Зважаючи на особливості реагування дітей на стресогенні впливи, важливе місце посідає правильно встановлене виховання у родині, яке має забезпечити такий нервово-психічний розвиток дитини, який за умов інтенсивних навантажень дозволить людині оптимально вирішити складні задачі, що виникають. Це виховання має складатися з раціональних потреб: прагнення до праці, інтерес до фізкультури та спорту, навколишньої природи та ін. Одночасно метою такого виховання має бути негативне ставлення до паління, зловживання алкоголем, поміркована харчова поведінка. Все це сприяє гармонійному розвитку особистості, набуття високої соціальної цінності, формування добрих відносин у родині, захистити людину від конфліктів у своєму оточенні та від негативних емоцій. Формування оптимістичного ставлення до оточуючих та гарного настрою, навіть у стресогенних обставинах є запорукою «антиризик-фактора», який запобігає розвитку емоційно-стресових станів.

Список використаних джерел:

1. Гашіна Г. С., Гончар О. Ю. Педагогіка сімейного виховання : Навч. посібник. - Луганськ. Альма-матер, 2012. 523 с.
2. Семченко В. А., Заслуженюк В. С. Психологія та педагогіка сімейного виховання. - Київ.: Веселка. 1998. с. 3 - 180.

3. Васильківська І. Сімейне виховання в Україні: шляхи вдосконалення в аспекті запобігання злочинності неповнолітніх // Право України. - 2000. № 4. с. 99 - 102.

4. Шинкаренко І. О. Психосоціальні проблеми девіантної поведінки молоді. Актуальні питання протидії злочинності в сучасних умовах: вітчизняний та зарубіжний досвід : матер. II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 2018 р.) - Дніпро : ДДУВС, 2018. - С. 365 - 367.

ФОРМУВАННЯ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ІНШИХ

Стригуль Н.О.,

здобувачка вищої освіти спеціальності 013

«Початкова освіта»

Житомирський державний університет імені Івана Франка

Криза цінностей у суспільстві, втрата ідеалів та орієнтирів стимулює до пошуку нових цінностей, викликає потребу допомогти кожній дитині зрозуміти цінність іншої людини, необхідність взаємодії з іншими на засадах ціннісного ставлення, взаємоповаги і взаєморозуміння. Саме в молодшому шкільному віці закладаються перші установки, основи ціннісних орієнтацій, формується зміст і ставлення до сім'ї, друзів та інших людей, що впливають на все подальше життя дитини. Від своєчасності та повноти процесу ціннісного виховання молодших школярів залежить упевненість учнів у собі, цілісність переживань, стійкість ціннісних установок і, зрештою, ефективність спілкування з людьми, ділові й сімейні взаємовідносини. Тому проблема формування в учнів початкової школи ціннісного ставлення до інших є досить актуальною.

Зміст понять «цінності» і «ціннісні орієнтації» вивчали А. Березянська, К. Журба, С. Матяж, О. Невмержицька, О. Поліщук, О. Осипчук, М. Федорова та ін. Загальні проблеми морального виховання досліджували Л. Білюк, Ю. Вакарчук, О. Дешко, Л. Дубровська, Н. Шагай.

Ціннісне ставлення до інших виявляється у моральній активності особистості, прояві відповідальності, чесності, працелюбності, справедливості, гідності, милосердя, толерантності, терпимості до іншого, доброзичливості, готовності допомогти іншим, обов'язковості, добросовісності, ввічливості, делікатності, тактовності; вмінні працювати з іншими; здатності прощати і просити пробачення, протистояти виявам несправедливості, жорстокості [1].

Діти молодшого шкільного віку потребують особливої уваги в контексті формування ціннісного ставлення до інших, оскільки саме цей віковий період є найбільш сенситивним – діти проявляють емоційну чутливість, у них виникає бажання до засвоєння правил поведінки, формуються стосунки з оточуючими, батьками, однолітками, друзями [2, с. 89].

Ефективність формування у молодших школярів ціннісного ставлення до інших обумовлюється методами його впровадження. Ми пропонуємо для засвоєння школярами поняття «ввічливість» метод бесіди, що може включати запитання такого

змісту: «Як ви розумієте поняття ввічливість?», «Чи потрібно бути ввічливим і чому?», «Чи потрібно бути ввічливим у спілкуванні з усіма людьми? Чому?», «Які слова ввічливості ви знаєте?» та інші. Цей метод допоможе сформувати у дітей уявлення про поняття «ввічливість» та про те, що до усіх людей потрібно ставитися ввічливо.

На уроці «Я досліджую світ» у 1 класі під час вивчення теми «Умій дружити» доцільно використати метод розповіді. Вивчаючи тему «Уроки чемності» у 3 класі, можна використати такий метод, як обговорення. У школярів уже почало формуватися уявлення про поняття «чемність», і саме зараз потрібно його закріпити та навчити дітей розрізняти його як одну з моральних якостей.

Темою обговорення може бути ситуація, в якій, наприклад, дітям пропонується визначити і довести думку, чи є хлопчик чемним. Учні діляться на дві команди: ті, хто вважають його чемним, і навпаки, група з протилежною позицією. Обидві групи з допомогою аргументів доводять свою думку. У ході дискусії діти усвідомлюють, як ця моральна якість проявляється у житті, в учинках; дізнаються, кого можна назвати чемною людиною, якою має бути її поведінка.

У процесі розгляду теми «Моральні норми» доцільно використати метод проблемної ситуації. Саме цей метод допоможе дітям практично розібратися, як проявляється певна якість і як потрібно діяти щодо інших осіб у різноманітних ситуаціях.

Застосування на уроках таких форм і методів сприяє формуванню в молодших школярів ціннісного ставлення до інших, що включає розуміння основних категорій моральних цінностей, уміння аналізувати власну поведінку, критично та всебічно розглядати проблему, поважати інтереси і права інших.

Важливу роль для формування ціннісного ставлення до інших у молодших школярів відіграє вибір форми роботи. Індивідуальну форму роботи доцільно використовувати тоді, коли в дитини неправильно сформоване уявлення про моральну норму, дію, правила ставлення до інших. Під час застосування індивідуальної форми навчання можна використати методи асоціації, бесіди, розповіді та інші.

Групову форму роботи доцільно використовувати на етапі закріплення уявлення про поняття. Наприклад, після ознайомлення з поняттям «ввічливість» можна запропонувати учням в групах скласти власні правила ввічливості або ж запропонувати проаналізувати ситуації. Колективну форму доцільно використовувати на першому етапі формування в дітей молодшого шкільного віку уявлення про моральну якість. Таку процесі засвоєння теми «Уроки чемності» доцільно використати методи бесіди чи розповіді для колективного обговорення важливих моральних понять.

Використання визначених методів роботи під час уроків «Я досліджую світ» у початковій школі дозволить сформувати в учнів уявлення та розвинути наявні знання щодо етичних норм, цінностей, правил моральної поведінки.

Список використаних джерел:

1. Жунку Н. В. *Ціннісне ставлення особистості до суспільства і держави*. Режим доступу: http://natavikzu.blogspot.com/2014/12/blog-post_30.html

2. Осипчук О. П. Моральне виховання як важлива складова становлення особистості молодших школярів. *Нова педагогічна думка*, 2016. № 3. С. 88 – 90.

*Науковий керівник: Н.М. Мирончук, д-р пед. наук, доцент,
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Тарасюк В.В.,

*здобувачка вищої освіти спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

Високий рівень сформованості культури є важливою та необхідною умовою ефективності будь-якої праці, а особливо педагогічної. Педагогічна культура є частиною загальнолюдської культури, у ній втілені духовні цінності освіти і виховання (педагогічні знання, теорії, концепції, накопичений педагогічний досвід, професійні етичні норми) та матеріальні (засоби навчання і виховання), а також способи творчої педагогічної діяльності.

Дослідники визначають педагогічну культуру як професійну культуру, гармонію педагогічного мислення та творчої діяльності, що сприяють якісній організації навчального процесу. Складовими педагогічної культури є мислення, почуття, спілкування, поведінка, зовнішній вигляд, моральна зрілість та ін. Характерними для педагогічної культури є інтелект, гуманізм, широкий кругозір, інтелігентність, толерантність, здатність до творчості.

Проблему формування професійної культури досліджували Г. Балл, С. Вітвицька, В. Гриньова, К. Коновалова, Н. Кузьміна та ін.

Фахову підготовку та професійне становлення майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти розглядали такі науковці, як Л. Артемова, Г. Беленька, О. Богініч, А. Богуш, В. Борова, Н. Грама, Т. Жаровцева та ін.

Сформованість педагогічної культури підносить педагога до вершин професійної майстерності, однією з яких є постійна спрямованість до педагогічного, методичного, морального та духовного самовдосконалення. Складовими педагогічної культури педагога визначають: ерудицію (загальну та наукову), культуру спілкування, культуру мовлення, педагогічну етику, духовне багатство, прагнення до самовдосконалення [1].

К. Коновалова розглядає поняття професійної культури вихователя дошкільного закладу й визначає його як складне інтегральне утворення в цілісній й структурі особистості, що характеризується позитивним ставленням до суб'єктів і об'єктів педагогічної діяльності, глибокими та систематизованими фаховими знаннями, вміннями і навичками, особистісно-професійними якостями, які відображають рівень оволодіння фахівцем галуззю знань (дошкільна освіта) і мають прояв у педагогічній діяльності [2].

Сутність поняття «педагогічна культура» розуміємо як органічний взаємозв'язок сукупності загальнокультурних і педагогічних цінностей, професійних знань, умінь і

навичок, педагогічної майстерності, необхідних викладачеві для успішного здійснення освітньо-виховного процесу в закладі дошкільної освіти.

Визнаючи наукову важливість і результативність різних напрямів у дослідженні проблеми професійних знань, ми виділили комплекс базових знань, необхідних педагогу для успішного формування і розвитку власної педагогічної культури: діагностичні, комунікативні, проєктивні, конструктивні, аналітичні та інші знання.

З метою визначення теоретичних засад досліджуваного явища, педагогічних умов формування професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти використано методи аналізу, синтезу, порівняння, класифікації й узагальнення наукових підходів з проблеми дослідження, поданих у філософсько-соціологічних, психолого-педагогічних і навчально-методичних джерелах.

Засвоєння основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти відбувається у процесі вивчення суспільно-філологічних дисциплін («Людина і світ», «Українська мова за професійним спрямуванням», «Іноземна мова», «Світова література», «Основи філософських знань», «Педагогічна етика та естетика», «Культурологія»), природничих і математичних дисциплін («Основи валеології», «Фізіологія (ВНД і вікова) з основами генетики», «Основи дефектології та логопедії», «Педіатрія», «Основи медичних знань і охорони здоров'я», «Інклюзивна освіта»), психолого-педагогічних дисциплін («Педагогіка», «Психологія», «Основи педагогічної майстерності»), вивчення яких сприяє формуванню гуманістичної спрямованості, цілісного наукового світогляду, опануванню основ наук про людину, суспільство, культуру, суспільну свідомість, оволодінню загальнолюдськими та соціально-моральними цінностями.

Аналіз навчального плану Бердичівського педагогічного коледжу [3] дає підстави стверджувати, що провідне значення у формуванні професійної культури займає цикл професійної та практичної підготовки, який спрямований на підготовку майбутніх вихователів до виконання професійних функцій у системі закладів дошкільної освіти.

Забезпечення знань студентів з основ культури і техніки мовлення відбувається в процесі вивчення дисципліни «Культура техніки мовлення та виразного читання». Теми, що розглядаються під час вивчення дисципліни («Вплив мистецтва художнього слова на формування особистості. Основні ознаки культури мовлення», «Основні вимоги до мовлення. Культура мовлення вихователя», «Літературне мовлення і мова художніх творів для дітей дошкільного віку. Поняття культури мови і культури мовлення») сприяють формуванню у студентів культури професійного спілкування.

Аналіз тематики дисциплін щодо формування професійної культури та її значущості для педагогічної діяльності вихователя свідчить про необхідність зосередити увагу на розгляді робочих програм навчальних дисциплін «Основи педагогічної майстерності вихователя», «Педагогіка дошкільна».

Серед тем програми навчальної дисципліни «Основи педагогічної майстерності вихователя», які сприяють комплексному формуванню професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти такі: «Характеристика фахової діяльності вихователя дошкільного закладу. Професійні якості особистості педагога-вихователя», «Педагогічна майстерність і педагогічна техніка вихователя закладу дошкільної освіти», «Педагогічна діяльність і майстерність вихователя закладу дошкі-

льної освіти», «Самопрезентація вихователя закладу дошкільної освіти», «Єдність внутрішньої та зовнішньої культури педагога», «Майстерність педагогічної взаємодії вихователя в освітньому процесі закладу дошкільної освіти», «Культура мови і техніка мовлення як основні професійні інструменти у педагогічній діяльності вихователя закладу дошкільної освіти».

Головним завданням дослідження було з'ясувати рівень сформованості педагогічної культури, охарактеризувати сутність культури майбутніх вихователів, визначити технології її формування.

Технологія формування професійно-педагогічної культури майбутнього вихователя включала такі етапи:

1. Здійснення діагностики особистих якостей щодо відповідності вимогам до педагогічної культури майбутнього вихователя.

2. Формування теоретичної бази студента педагогічного навчального закладу з проблем професійно-педагогічної культури.

3. Створення програми саморозвитку основних компонентів педагогічної культури.

4. Виконання вправ із розвитку культури спілкування, морально-етичної, правової, управлінської культури тощо.

5. Самоконтроль та самодіагностика набутих професійно-культурних якостей протягом педагогічних практик.

У роботі з майбутніми вихователями необхідно особливо звернути увагу на розвиток аксіологічного і технологічного (діяльнісного) компонентів педагогічної культури.

Інструментарієм для оцінки визначених показників педагогічної культури стали методики, запропоновані студентам на етапі констатувального етапу експерименту, а також спостереження практичної діяльності майбутніх вихователів («Анкета обліку та розвитку професійних умінь», «Визначення моделі взаємодії вихователя з дітьми» (О.А. Скоролупова) і «Карта оцінки професійної діяльності та особистості вихователя» (А. І. Лукіна).

Порівняльні результати рівнів сформованості професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у процесі фахової підготовки за оцінно-креативним критерієм на констатувальному і прикінцевому етапах засвідчують, що в порівнянні з констатувальним етапом, наприкінцевому етапі в експериментальній групі відбулися позитивні зміни. Якщо високий рівень сформованості професійної культури у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти був відсутній на констатувальному етапі, то на прикінцевому за оцінно-креативним критерієм його досягли 29% студентів експериментальної і 5% контрольної груп. На достатньому рівні стало 44% (було 13%) експериментальної і 25% (було 11%) студентів контрольної груп. На задовільному рівні виявлено 13% (було 18%) експериментальної і 17% (було 19%) контрольної груп. На низькому рівні виявлено 14% (було 69%) експериментальної і 53% (було 70%) – контрольної груп.

Аналіз результатів наприкінцевому етапі дослідження засвідчив, що на констатувальному етапі експерименту майбутні вихователі закладів дошкільної освіти мали достатній, задовільний і низький рівні сформованості професійної культури. Резу

льтати прикінцевого етапу свідчать про зменшення кількості студентів у експериментальній групі, рівень сформованості професійної культури яких був задовільний та низький, і про збільшення кількості студентів на високому та достатньому рівнях. Це пояснюється завдяки вивченню дисциплін циклу професійної і практичної підготовки, що сприяє збільшенню рівня значущості фахових знань та розширенню мотиваційної сфери майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Вважаємо, досягненню високого рівня професійної культури майбутніх вихователів ДНЗ також сприяє здійснення, розроблення та реалізація комплексу організаційних та психолого-педагогічних умов, що складаються із сукупності взаємопов'язаних між собою компонентів, та розробка шляхів їх формування й удосконалення. Основним засобом формування педагогічної культури майбутнього вихователя є педагогічна практика, тому що саме в діяльності, у взаємодії з вихованцями можна переконатися у своїх досягненнях та визначити перспективи на майбутнє.

Професійна культура майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти – це складне інтегральне утворення в цілісній структурі особистості, що характеризується позитивним ставленням до суб'єктів і об'єктів педагогічної діяльності, глибокими та систематизованими фаховими знаннями, вміннями і навичками, особистісно-професійними якостями, які відображають рівень оволодіння фахівцем спеціальною галуззю знань (дошкільна освіта) та знаходять свій прояв у педагогічній діяльності.

Жодна інша професія не ставить таких вимог до людини, як професія педагога, вчителя, вихователя. Вихователь ДНЗ є головною особою. Саме від його навиків, професіоналізму залежить розумове, духовне, емоційне, соціальне становлення особистості дітей дошкільного віку. Безумовно, продуктивність роботи освітніх навчальних закладів залежить не лише від навчання і виховання, а й від особистості вихователя, його відносин із дітьми та професіоналізму, підходу до дитини.

Список використаних джерел:

1. Балл Г. Категорія «культура особистості» в аналізі гуманізації загальної та професійної освіти. *Педагогіка і психологія професійної освіти : результати досліджень і перспективи*: зб. наук. праць / за ред. І .А. Зязюна і Н. Г. Ничкало. Київ, 2003. С. 51 – 61.

2. Коновалова К. І. *Формування професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у процесі фахової підготовки*: автореф. ... канд. пед. наук. Одеса, 2018. 24 с.

3. *Бердичівський педагогічний коледж*. Режим доступу: <http://bpedk.com.ua/pridmetno-ciklov-komsyi.html>

*Науковий керівник: Н.М. Мирончук, д-р пед. наук, доцент,
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

ПСИХОЛОГІЧНІ РЕСУРСИ ОСОБИСТОСТІ ПРАЦІВНИКА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Стеценко В.В.,

слухач магістратури

спеціальності 262 «Правоохоронна діяльність»

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Майже кожного дня людина стикається з ситуаціями невизначеності. Невизначеність передбачає неможливість передбачити настання конкретних життєвих обставин. Психологічний спокій визначається суб'єктивним сприйняттям оточуючих умов реальності як визначеної, так і невизначеної.

Тому в дослідженні акцентуємо увагу на проблематиці невизначеності життя поліцейського, в контексті окресленого проаналізуємо наступні особистісні чинники: життєстійкість, довіра до себе, визначення особистих цінностей, почуття зв'язності, толерантність, інтолерантність до невизначеності.

На нинішній день були проведено дослідження щодо проблематики підтримання психологічного спокою за умов невизначеності, проявів функціонування особистості в умовах невизначених життєвих обставин наступними вченими: Белінською О. П., Гранкіною-Сазоною Н. В., Коваленко А. Б., Король В. С., Лушиним П. В., Максименко С. Д., Яворовською Л. М. та ін.

Поняття «невизначеність» осмислено численною кількістю вчених-дослідників, однак оберемо, на нашу думку, найдоцільніше для нашого дослідження, зокрема: О. П. Белінська невизначеність розглядала як суб'єктивну сутність соціальних трансформацій та виділяє три її характеристики: 1) множинність — ситуація містить у собі багато можливостей, допускає варіативність виборів, рішень та інтерпретацій; 2) непередбачуваність - неможливість прогнозу; 3) онографія – суб'єктивна неможливість протистояти непередбачуваності [1, с. 3].

Невизначеність - істотний фактор, який окреслює ситуацію неусвідомленості настання майбутніх подій, розглядається в контексті невизначеності уявлень про самого себе. Проте єдиним і основним джерелом подолання невизначеності є людина, яка має можливості альтернативного вибору в тій чи іншій конкретній ситуації. Тобто, у будь-якій невизначеній ситуації людина є спроможною прийняти рішення, унаслідок чого невизначеність може набути форми: повної або часткової. Часткова невизначеність є характерною для життєвих обставин, для вирішення яких можна застосувати альтернативу вирішення (зробити вибір). Ситуації повної невизначеності на сьогодні практично неможливо зустріти. Адже кожна конкретна ситуація має бути вирішена у будь-який спосіб, таким чином ситуація повної невизначеності набуває форми часткової невизначеності.

Невизначеність, як правило, полягає у складності вибору альтернативи розв'язання проблеми, виокремлення дієвих способів уникнення ситуацій невизначеності, передбачає дефіцит часу та інформації, недостовірність отриманої інформації.

П. В. Лушин зазначає, що ситуації невизначеності є перехідними станами, які дозволяють людині переживати позитивні емоції в нових ситуаціях та сприймати їх не як загрозу, а як виклик [2, с. 144]. Зокрема в поліцейській діяльності це стосується психологічної готовності до несення служби в конкретних надзвичайних ситуаціях, де співробітник має володіти морально-психологічною стійкістю до екстремальних стресових впливів, самоволодінням, розумною обачливістю, вольовою регуляцією.

Екстремальні ситуації, викликані «невизначеністю» під час несення служби поліцейським можуть передбачати наступні варіації прийняття рішень: повідомити про службову недбалість чи протиправну поведінку товариша або залишитися з ним у добрих стосунках, виконати свій службовий обов'язок чи не втручатися в події задля онографія власної безпеки. Причиною невизначеності, на думку, С. Д. Максименка, є «здатність мислити мислення, сприймати сприйняття, переживати життя» [3, с. 540].

У межах здійснення поліцейським владних повноважень, значущим особистісним ресурсом для подолання ситуацій невизначеності є життєстійкість - психологічна якість, зміст якої охоплює здатність приймати та боротися із викликами конкретних життєвих обставин, керувати власними діями та нести за них особисту відповідальність. Життєстійкість як особливість, характерна для правоохоронців та визначає самостійні компоненти: залученість, контроль та прийняття ризику. У свою чергу, зазначені компоненти несуть відокремлений зміст.

Залученість означає, що поліцейський відчуває особисту значущість в системі відносин з іншими громадянами, зокрема особами, які мають намір вчинити протиправні винні діяння. Залученість мотивує співробітників поліції реалізовувати плани дій, застосовувати накопичену особистісну ресурсну базу уникнення ситуацій невизначеності. Тобто, поліцейський у жодному разі не може залишити ситуацію некерованою, повністю невизначеною. Після обрання альтернативи власних дій поліцейський зобов'язаний контролювати ситуацію, сформулювати переконаність у тому, що здійснені власні дії мають результативність. Наступним доцільно зазначити, що прийняття ризику, як складовий компонент життєстійкості, передбачає для поліцейського, що будь-яка життєва ситуація - це одночасно життєвий виклик та можливість набуття нового досвіду та професійних навичок. Вказані складові компоненти формують життєстійкість - психологічну якість, яка націлює здійснювати вибір між минулим (те, як робив раніше, те, що є знайомим та зрозумілим) та майбутнім (те, що є непередбачуваним, змінним, невизначеним).

Почуття зв'язності подібне до особистісного ресурсу життєстійкості, до своєї складової також включає три компоненти: збагненність, керованість та осмисленість.

Почуття зв'язності є основою для уникнення невинного ризику, сприйняття події менш загрозливою, але більш керованою. Поліцейський, який володіє почуттям зв'язності в життєвих обставинах невизначеності та стресу спроможний діяти активніше, вирішуючи настання непередбачуваних подій із відповідним ступенем ризику, готовий звернутися за підтримкою до оточуючих членів суспільства. Поліцейський, який володіє окресленим почуттям, є упевненим в собі та компетентним під час здійснення владних повноважень.

Доцільно акцентувати увагу на тому, що поліцейські з низьким рівнем розвиненості почуття зв'язності часто відчувають депресивний стан, агресію та триво-

гу, професійне вигорання. До того, не тільки поліцейські, а й взагалі особи, які володіють низьким рівнем почуття зв'язності часто хворіють, вживають алкогольні напої, курять тютюнові вироби, свідомо використовують надмірно заспокійливі лікарські засоби.

Довіра до себе - істотний ресурс, за використання якого людина спроможна подолати відчуття невизначеності. Довіра до себе - це уявлення про себе, оцінка власних можливостей керувати ситуацією у невизначених обставинах. Довіра має виражатися у тому, що людина повинна шукати опору та підтримку в самій собі, довіряти оточуючим, брати відповідальність за себе.

Довіра до себе має базуватися на компонентах, як-от: 1) «я повинен»; 2) «я можу»; 3) «я хочу». У контексті діяльності правоохоронних органів, описані компоненти виявляються у ситуації, коли співробітник схильний до стану фрустрації, тобто до того психічного стану, що виражається у невпевненості у власних силах, зневірі впоратися з труднощами на шляху до досягнення мети.

Проявами стану фрустрації поліцейським є апатія, агресія, регресія (співробітник мінімально довіряє іншим своїм колегам, постійно конфліктує без причини, не дістає підтримки, не отримує співчутливого стану, якого очікував). Однак поліцейський повинен перебороти самого себе, оцінити самостійно власні переживання, окреслити стратегію подолання переживань у ситуації невизначеності - діяти за принципом «я можу». Якщо поліцейський націлений на досягнення очікуваного результату, то активізується до дій, що визначає принцип «я хочу», тобто співробітник у будь-який спосіб хоче досягти відповідного результату, визначеного попередньо. Типовими ситуаціями, в яких особистісний ресурс «довіра до себе» є значущим, є застосування вогнепальної зброї, фізичної сили, спеціальних засобів під час несення служби.

Щодо толерантності та інтолерантності до невизначеності, терміни є протилежністю один одному. Маємо на увазі, що толерантність до невизначеності означає, що людина пояснює ситуацію невизначеності як джерело особистісного удосконалення та розвитку. Толерантність визначається як емоційна та перцептивна особистісна змінна. Звернімо увагу, що під час виконання поліцейським покладених обов'язків та повноважень, зокрема ситуація пов'язана з учиненням водієм у стані алкогольного сп'яніння ДТП, поліцейські прибувають на місце вчинення ДТП з метою встановлення фактичних обставин події. Поліцейський виражає власні емоції та почуття перцепції (сприймання об'єктивної дійсності органами чуття), що означає наступне: емоції є мисленнєво-оціночними процесами, складовими елементами комунікації, мотиваційним ґрунтом свідомості, мислення і соціальної поведінки.

Кожна із виявлених емоцій формує мислення поліцейського. Причиною протікання емоцій є відповідний наслідок події, у наведеному випадку щодо ДТП, наслідком є вчинення ДТП у стані алкогольного сп'яніння та наявність потерпілих осіб. Емоції, які переважають у зазначеній ситуації, складні, тобто поєднують в собі розуміння об'єктивної дійсності, усвідомлення життєвого значення останньої. До переліку таких емоцій слід віднести настороженість, відразу, страх, здивування, смуток, презирство тощо.

Проте, коли мова йде про толерантність до невизначеності, можемо стверджувати, що остання є здатністю людини, зокрема поліцейського, протистояти невизначеним

обставинам події, відчувати себе безпечно в обставинах, у яких важко розібратися, сприймати напругу, яка виникає унаслідок невизначеності.

Інтолерантність навпаки за змістовим аспектом передбачає негативну реакцію, неможливість раціонально впоратися зі страхом, емоційними труднощами, посиленою тривогою. До того, інтолерантність зумовлює індивідуальну тенденцію особистості сприймати ситуацію як загрозу або осередок дискомфорту. Більш того, стверджуємо, що інтолерантність є складовою тривожних розладів.

Вагоме місце при аналізі поведінки людини посідає особистісний ресурс цінності. Категорію «цінності» осмислюють в аспекті спрямованої мотивації поведінки людини стосовно досягнення відповідно визначеного ідеалу.

У професійній діяльності поліцейського передовими цінностями є специфічна форма соціальної відповідальності, професіоналізм. Результатом реалізації цінності професіоналізму має бути високий рівень довіри населення до поліції. Довіра, у свою чергу, ґрунтується на впевненості у правоті співробітників поліції під час виконання покладених повноважень, сумлінність та чесність. Зауважимо на тому, що діяльність поліцейського базується на принципах професійної етики поліцейського, згадані принципи розглядаються як цінності, які взаємопов'язані та утворюють єдину комплексну систему. Наприклад, принцип верховенства права в аспекті цінності передбачає дотримання прав і свобод людини, законність, рівність, справедливість.

Професіоналізм обумовлює служіння суспільству, відкритість і прозорість, взаємодію з населенням на засадах партнерства, безперервність здійснення професійної діяльності. Гуманізм як цінність визначає толерантність, неупередженість, гендерну рівність, свободу совісті. Наведені цінності формують поліцейського як професіонала, внутрішньо готового та зосередженого пов'язати своє життя зі служінням народові, захистом порушених прав, свобод та дотриманням законності у суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Белінська О. П. (2014). Неопределенность как категория современной социальной психологии личности. Психологические исследования, 7 (36), 3. URL: <http://psystudy.ru/index.php/num/2014v7n36/1014-belinskaya36.html>.
2. Лушин П. В. Хаос и неопределенность: от страдания – к росту и развитию: монографія, Київ, 2017. 144 с.
3. Максименко С. Д. (Edt.), Кузікова С. Б. & Зливков В. Л. (2017). Особистість як суб'єкт подолання кризових ситуацій: психологічна теорія і практика. Монографія. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 540 с. URL: <http://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/1466>.

*Науковий керівник: І.О. Шинкаренко, канд. психолог. наук, доцент
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*

ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ» ЗА ДОПОМОГОЮ ДИСТАНЦІЙНИХ ЗАСОБІВ ОСВІТИ

Тузніцька А.С.,

здобувач вищої освіти спеціальності 015 «Професійна освіта (Технологія виробництва та переробки продукції сільського господарства)»

Миколаївський національний аграрний університет

Ефективність самостійного навчання, більше ніж інших форм освіти, залежить від способів надання навчальних матеріалів, контролювання роботи і контактування з викладачем. Тому, насамперед, розвиток цієї форми навчання був зумовлений упровадженням новітніх інформаційних технологій і засобів комунікації.

До запровадження карантину при викладанні дисципліни «Цивільний захист» використовувалися окремі елементи дистанційного навчання. Викладачі до початку навчального року оновлювали та розширювали навчально-методичні комплекси дисципліни, розміщували (оновлювали) матеріали для проведення лекцій, практичних занять, презентації, відео лекції та інший навчально-методичний контент дисципліни.

Використання дистанційної платформи СДО «Moodle» при викладанні дисципліни «Цивільний захист» дозволила встановити одночасний зв'язок здобувачів вищої освіти і викладача, можливість самим вибирати час підготовки до занять. Надав можливість здобувачу різнобічної вибірки під час підготовки до занять, а науково-педагогічному працівнику «фундамент», який дозволив в короткий час перейти із загальноприйнятого навчання на вимушене дистанційне навчання [1].

Важливим структурним елементом дистанційного навчання є підготовленість здобувачів вищої освіти, які мають бути з високим рівнем освітньої самомотивації, наполегливими, цілеспрямованими [2], цього на жаль при організації дистанційного навчання здобувачам вищої освіти не вистачало, отже, достатній стартовий рівень освіти і навички самостійної роботи не усіх студентів були на однаковому рівні.

Іншим структурним елементом дистанційної освіти повинен бути кваліфікований викладацький склад, який володіє сучасними педагогічними та інформаційними технологіями. Професорсько-викладацький склад повинен бути психологічно готовий до роботи із здобувачами вищої освіти у дистанційному середовищі [3]. Але за таких умов психолого-педагогічна проблема стала «ахіллесовою п'ятою» при організації викладання навчальної дисципліни «Цивільний захист». Вона пов'язана з тим, що кожен викладач за роки своєї роботи відшліфовує свої методичні матеріали, які індивідуально розроблені на основі власного педагогічного на науково-методичного досвіду і є його інтелектуальною власністю. Але ці наробітки стосувалися класичної форми навчання, до змін у «авральному режимі» не всі викладачі були готові.

Ще однією проблемою стали принципи доброчесності та використання інтелектуальної власності. Не всі викладачі були згодні, щоб його навчальні контенти використовували інші викладачі, або самі викладачі не бажали використовувати напрацювання колег по співапраці.

Не менш важливими елементами організації змішаної форми дистанційного навчання при викладанні навчальної дисципліни «Цивільний захист», особливо зважа-

ючи на карантинні обмеження та стислі терміни його виконання, була матеріально-технічна база та технічна підтримка [4]. Саме ці два компоненти в поєднанні з підготовленими здобувачами вищої освіти та науково-педагогічними працівниками повинні були створити цілісний комплекс якісної організації освітнього процесу в період пандемії.

Дистанційна форма організації освітнього процесу в період запровадження карантинних обмежень в університеті має свої особливості - лекції у дистанційному навчанні, на відміну від традиційних аудиторних, не передбачають безпосереднього спілкування з викладачем. Це не подобається тим здобувачам вищої освіти, які звикли контактувати з викладачами, активно приймати участь у дискусіях та інших формах активної поведінки при проведенні аудиторних занять.

Проте той лекційний матеріал, розміщений у СДО «Moodle» університету у вигляді матеріалів підготовки до лекцій, презентацій лекцій та створених науково-педагогічними працівниками відеолекції хоч і дозволяють здобувачу вищої освіти у будь-який час опрацювати лекційний матеріал та викладачеві читати лекції в синхронному режимі відповідно до розкладу занять, але ж це не забезпечує потрібного контакту, співпраці, активної поведінки (обмеження активності студентів) при опрацюванні тем лекційного матеріалу.

Це не зробило лекції виразними й унаочненими. Здобувачі вищої освіти незважаючи на використання новітніх інформаційних технологій не завжди отримують від викладачів зворотний зв'язок.

Проведення практичних занять при викладанні навчальної дисципліни «Цивільний захист» при класичній формі навчання є активною формою навчальних занять. Їх проводять за допомогою таких методів навчання, як гра, вирішення ситуаційних завдань, диспутів тощо. Активність студентів на таких заняттях висока, мало хто залишається пасивним, неактивні здобувачі не можуть при контактній формі проведення практичних занять оставатися сторонніми, вони втягуються у процес, нехай із запізненням але стають учасниками контактної форми навчання, висловлюють свою особисту думку, залучаються до вирішення завдань.

Незважаючи на те, що науково-педагогічні працівники кафедри, які викладають навчальну дисципліну «Цивільний захист» розробили та досить успішно запровадили в освітній дистанційний процес ситуаційні задачі, так звані кейс-методи, належного рівня співпраці домогтися не вдається: пасивність здобувачів вищої освіти, відсутність візуального контакту, обмежене перехресне опитування та спілкування тощо.

Різне ставлення студентів, які починаючи розбирати нестандартні ситуації та здебільшого мають єдине правильне рішення до проведення онлайн-занять з дисципліни «Цивільний захист», їм дуже швидко стає нецікаво, тому що викладач надає уваги тим, хто ще не зрозумів завдання, висловлює хибну думку. Викладач не зможе переключитися на більш активну аудиторію, оставити без уваги, тих хто висловлює дії, які можуть привести у практичній ситуації до негативних наслідків. Більш допитливі студенти або на деякий час відволікаються від занять, або зовсім виходять з контакту з викладачем.

Труднощі виникають тоді коли студентам пропонуються нетипові ситуації, дії при виникненні нестандартних надзвичайних ситуацій природного та техногенного ха-

рактеру, які передбачають різні варіанти вирішення питання, при цьому акцентується увага на диференційному вирішенні поставлених проблем, які студенти можуть одночасно не сприймати.

Більшість студентів активно залучаються до дискусії з вирішення запропонованої ситуації, аналізують результати отриманої інформації, використовують свої теоретичні знання для вирішення практичних завдань [5], у результаті чого приймається найоптимальніше вирішення проблеми, викладач у даному випадку виступає у ролі консультанта. Але це може незадовільними студентів, які своєчасно не підготувалися до занять та не сприймають отриману інформацію у необхідному форматі. Є здобувачі вищої освіти, які несвоєчасно підключаються до онлайн-занять, вони пропускають важливу частину онлайн-зустрічі на якій повинні отримати необхідну інформацію, уявити її, визначитися з цілями та напрямками праці тощо. Викладачі при цьому не можуть повертатися до початку занять, тому частини студентів не розуміє з чого починати, остається деякий час (на все заняття) пасивними.

Слід зауважити, що такі методи при проведенні онлайн-занять з дисципліни «Цивільний захист» повинні розвивати креативність у студентів, формувати критичне мислення, сприяти розвитку не тільки професійної підготовки, а й комунікативних навичок [5]. Активність студентів залучених до розбору нестандартних ситуацій, дозволяє їм утримувати увагу в умовах дистанційного навчання, але ті студенти які з вищеперерахованих причин осталися без активних дій, досягти цієї мети не можуть. Не допомагає при такій ситуації і використання різних інтерпретації кейс-методу, залежно від ситуації: використовується робота в групах, коли одна група моделює певну клінічну ситуацію, а інша – розв'язує її.

Моделювання надзвичайних ситуацій з використанням рольових ігор, коли викладач відіграє роль стандартизованої особи, яка потрапила у скрутне становище, а студенти виконують функції працівників різного рангу [6], від працівників Державної служби надзвичайних ситуацій, представників державних виконавчих органів, до пересічних громадян – свідків надзвичайної ситуації добре розвиває soft skills: комунікативні навички з оточуючими, взаємодію з «колегами по роботі», із керівництвом підприємства, де працює «умовний потерпілий»; роботу в команді, прийняття рішень, делегування обов'язків, етичні і моральні аспекти поведінки тощо.

Науково-педагогічні працівники створили практичні ситуації, сценарії, кейси завдань, під час розв'язання яких здобувачі вищої освіти мають можливість проявити себе, самореалізуватися.

У сучасних реаліях неможливо представити діяльність людини в процесі здобуття освіти чи на робочому місці без впливу інформаційних технологій, що характеризуються як сукупність системних прийомів обробки інформації в усіх видах діяльності людини з використанням сучасних засобів зв'язку та програмного забезпечення [7]. Використання цих засобів дозволяє збільшити наочність та полегшує відтворення навчальної інформації під час вивчення дисципліни «Цивільний захист».

За допомогою інформаційних технологій студенти мають можливість якісно вивчати організацію діяльності дотримання вимог техногенної безпеки, дій у надзвичайних ситуацій. Цивільний захист – це система заходів і засобів, спрямованих на захист населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від

надзвичайних ситуацій шляхом запобігання таким ситуаціям, ліквідації їх наслідків і надання допомоги постраждалим у мирний час та в особливий період.

У засвоєнні дисципліни важливе місце посідають такі засоби інформаційних технологій як електронні ресурси; ситуаційно-рольові ігри; моделювання процесів і явищ; створення відеофільмів, презентацій навчального матеріалу тощо [8]. Ці елементи освітнього процесу дають змогу здобувачам вищої освіти ефективно залучатися до опрацювання робочих процесів та можливих надзвичайних ситуацій на робочому місці, що допоможе знизити рівень стресу, виникнення нестандартних надзвичайних ситуацій, своєчасно мінімізувати негативні наслідки при виконанні своїх посадових обов'язків в майбутньому.

Таким чином, використання інформаційних технологій у процесі вивчення дисципліни «Цивільний захист» дає можливість більш ефективно розширити навчально-методичне забезпечення освітнього процесу, підвищити доступність та кількість інформації, формує корисні професійні навички для вирішення ситуаційних завдань при виконанні у майбутньому своїх професійних обов'язків, а також мінімізувати наслідки аварій, виробничих катастроф та нещасних випадків при їх мінімізації, фінансових, матеріальних та людських втрат від них, що є дуже важливим для фахівців, працюючих у різних сферах економіки України.

Однак в умовах карантину для ефективної організації освітнього процесу цього виявилось недостатньо. Слід зазначити, що ініціативи викладачів щодо використання сторонніх функціональних платформ повністю підтримувалися керівництвом університету - ректором та кафедри - завідувачем кафедри. Кожна із таких платформ була презентована на засіданні кафедри, під час якої викладачі дисципліни «Цивільний захист» доповіли про наявні переваги та недоліки з якими вони разом із студентами можуть перемикатися. Окрім того, викладачі кафедри проходили онлайн-тренінги щодо можливостей використання різних ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Костюченко М. А., Ноздрьова С. Г. Особливості організації дистанційного навчання у професійно-технічних навчальних закладах // Актуальні проблеми життєдіяльності людини в сучасному суспільстві : тези доповідей здобувачів вищої освіти інженерно-енергетичного факультету та інших учасників освітнього процесу за результатами тематичного «круглого столу» на інженерно-енергетичному факультеті, м. Миколаїв, 18-20 листопада 2020 р. Миколаїв : Миколаївський національний аграрний університет, 2020р. С. 124-126.
URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8160>.

2. Іваненко В. С. Цінності та запити сучасної молоді: життєві пріоритети української молоді // Покоління незалежності: ціннісні орієнтири і перспективи : матеріали міжнародної науково-практичної конференції студентів та магістрантів, м. Костанай, 30 березня 2021р. Костанай : Костанайський регіональний університет імені А. Байтурсинова, 2021. С. 737-741.
URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/9255>.

3. Веліховська А. Б., Курепін В. М. Психолого-педагогічні проблеми готовності викладачів до організації дистанційного навчання. // Наука, освіта, культура: матеріали

міжнар. науково-практичної конференції, присвяченої 30-й річниці Комратського державного університету, 11 лютого 2021 р., м. Комрат. Молдова : Комратський державний університет, 2021. Т. 1: Економічні науки. Сільське господарство і переробна промисловість. Інформаційні технології, математика і фізика. Право і політичні науки. Психолого-Педагогічні науки. С. 462-466. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8486>.

4. Курепін В. М. Підвищення рівня підготовки здобувачів вищої освіти освітнього ступеню «Магістр» з дисципліни «Цивільний захист» / Актуальні питання техногенної та цивільної безпеки України : матеріали II Всеукраїнської наукової конференції, м. Миколаїв, 18 – 19 вересня 2020 р. - м. Миколаїв : Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, 2020р., - С. 172-175. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/7946>.

5. Курепін В. М., Іваненко В. С. Психолого-педагогічні методи формування креативного мислення в майбутніх інженерів-педагогів / Осінні наукові читання : матеріали XXIII міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, секція № 10. Педагогічні науки, м. Тернопіль, 27 листопада 2019 р. - Тернопіль : ГО «Наука та освіта без кордонів», 2019. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/6416>.

6. Паламар Є. В. Гра як метод навчання, її пізнавальне та виховне значення / Є.В. Паламар // Участь молоді у розбудові агропромислового комплексу України: 32-ї студентської науково-теоретичної конференції, 18-20 березня 2020 р., Миколаїв. – Миколаїв : МНАУ, 2020. - С. 144-147. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/7143>.

7. Сидоренко В. В. Smart-технології в освітньому процесі // Актуальні проблеми життєдіяльності людини в сучасному суспільстві : тези доповідей здобувачів вищої освіти інженерно-енергетичного факультету та інших учасників освітнього процесу за результатами тематичного «круглого столу» на інженерно-енергетичному факультеті, м. Миколаїв, 18-20 листопада 2020 р. Миколаїв : Миколаївський національний аграрний університет, 2020. С. 72-74. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8146>.

8. Білецький Д. О. Smart-технологія як інструмент пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти // Актуальні проблеми життєдіяльності людини в сучасному суспільстві : тези доповідей здобувачів вищої освіти інженерно-енергетичного факультету та інших учасників освітнього процесу за результатами тематичного «круглого столу» на інженерно-енергетичному факультеті, м. Миколаїв, 18-20 листопада 2020 р. Миколаїв : Миколаївський національний аграрний університет, 2020р. С. 69-71. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8145>.

*Науковий керівник: В.М. Курепін, канд. екон. наук, старший викладач
Миколаївський національний аграрний університет*

ПСИХОЛОГІЧНА ВКЛЮЧЕНІСТЬ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

Лобчук С.М.,

здобувач вищої освіти спеціальності 141

«Електроенергетика електротехніка та електромеханіка»,

Миколаївський національний аграрний університет

Неможливість позбавити людину від факторів зовнішнього і внутрішньо особистісних небезпек схиляє до думки про те, що слід навчати його передбачення і розпізнаванню небезпек, а також способам поведінки в небезпечних ситуаціях. Поряд з іншими дисциплінами у вищій школі цьому навчають у курсі «Безпека життєдіяльності» (БЖД).

Викладач дає студенту знання за допомогою різних технологій навчання (включаючи технічні засоби - мультимедійні, телевізійні та інші). Студент же, на основі своєї психологічної (психоемоційної, інтелектуальної та ін.) включеності в предмет вивчення - як готовності до ефективної дії - перетворює отримані знання в уміння, навички, компетенції. Найбільш ефективно процес перетворення знань відбувається в середовищі навчання, орієнтованого на студента як суб'єкта взаємодії.

Ідеї суб'єктно-орієнтованого навчання розроблено І. С. Якиманською, В. Я. Ляудіс та ін. Н. А. Лизь дає схематичне відображення двох підходів до організації предметно-змістовної взаємодії педагога і студентів. Згідно з першою схемою в основу розвитку вноситься «наукове знання і способи діяльності». В основу другого - суб'єктність людини («Я сам»). На мій погляд, схема, де в процесі навчального спілкування на перше місце ставиться сам студент зі своїм досвідом, індивідуальними особливостями, інтересами, мотивами і ін., для вищої школи найбільш прийнятна. Визначений об'єм знань і досвіду студенти вже набрали за 18-20 років свого життя, і збагачення, примноження і трансформація їх буде ефективно в тому випадку, якщо викладачем будуть створені умови для психологічної включеності в предмет вивчення (в викладену їм дисципліну).

Б. Д. Паригін зазначає, що поняття «включеність», як і його синоніми - захопленість, заглибленість, зосередженість і ін. - характеризують високий ступінь налаштованості людини на те, щоб максимально реалізувати свій духовно-психологічний потенціал в тій або іншій конкретній діяльності. Такі складові включеності, як увага і його зосередження на предмет діяльності, емоційна налаштованість і висока цілеспрямованість на досягнення кінцевого результату, здатні при певних умовах забезпечити успіх справи.

Як необхідну частину навчальної діяльності включеності має вважати таким психологічним станом, який характеризує ступінь входження людини в систему вимог, норм, ролей, прав, обов'язків і очікувань, які пред'являє до нього сфера вузівського навчання.

Механізми максимальної безпосередньої включеності в значиму ситуацію (наприклад, в практичну опрацювання тієї чи іншої теми вузівської програми) викликає визначення структурно-функціональні зрушення в психічній діяльності інди-

віда, які не можуть пройти для нього безслідно, відзначають в своїх роботах Г. Лозанов, І. Є. Шварц і ін.

Включеність - один з найважливіших елементів психологічної готовності до ефективної діяльності. Ефектами психологічної включеності в навчальну діяльність можна вважати: підвищення рівня якості навчання; скорочення термінів досягнення необхідного, кінцевого результату діяльності; повна особистісна самореалізація тощо.

Проблема вузівського освоєння знань дисципліни «Безпека життєдіяльності», на мій погляд, полягає в тому, що студенти, як правило, тільки інтелектуально включені в процес навчання. Базова ж для людини - психоемоційна сфера, що включає особисті переживання з приводу досліджуваного матеріалу (слід не плутати з переживаннями з приводу одержуваних оцінок і відміток) задіяна на навчальних заняттях слабо. Але ж для присвоєння знань людині важливо «приміряти» їх на себе, тобто, наприклад, спроектувати - «що я відчув і як я буду діяти в разі, наприклад, аварії?», - а для цього необхідно знати свої психологічні особливості, закономірності їх функціонування в різних життєвих ситуаціях.

Освітні інновації характеризуються цілеспрямованим процесом часткових змін, що ведуть до модифікації мети, змісту, методів, форм навчання, способів і стилю діяльності, адаптації освітнього процесу до сучасних вимог часу і соціальних запитів ринку праці. Крім того, впровадження й утвердження нового в освітній практиці зумовлене позитивними трансформаціями, а отже, має стати засобом вирішення актуальних завдань конкретного навчального закладу і витримати експериментальну перевірку для остаточного застосування інновацій. Передусім, це має полягати в сучасному моделюванні, організації нестандартних лекційно-практичних, семінарських занять; індивідуалізації засобів навчання; кабінетного, групового і додаткового навчання; факультативного, за вибором студентів, поглиблення знань; проблемно-орієнтованого навчання; науково-експериментального при вивченні нового матеріалу; розробці нової системи контролю оцінки знань; застосуванні комп'ютерних, мультимедійних технологій; навчально-методичної продукції нового покоління.

На даний час в освітній практиці найбільш часто використовуються такі педагогічні технології:

- структурно-логічні технології: поетапна організація системи навчання, що забезпечує логічну послідовність постановки і вирішення дидактичних завдань на основі поетапного відбору їх змісту, форм, методів і засобів із урахуванням діагностування результатів;
- інтеграційні технології: дидактичні системи, що забезпечують інтеграцію міжпредметних знань і вмінь, різноманітних видів діяльності на рівні інтегрованих курсів (в т. ч. електронних);
- професійно-ділові ігрові технології: дидактичні системи використання різноманітних «ігор», під час проведення яких формуються вміння вирішувати завдання на основі компромісного вибору (ділові та рольові ігри, імітаційні вправи, індивідуальний тренінг, комп'ютерні програми тощо);
- тренінгові засоби: система діяльності для відпрацювання певних алгоритмів вирішення типових практичних завдань за допомогою комп'ютера (психологічні трені

нги інтелектуального розвитку, спілкування, розв'язання управлінських завдань тощо);

- інформаційно-комп'ютерні технології, які реалізуються в дидактичних системах комп'ютерного навчання на основі діалогу «людина-машина» за допомогою різноманітних навчальних програм (тренінгових, контролюючих, інформаційних тощо);

- діалогово-комунікаційні технології: сукупність форм і методів навчання, заснованих на діалоговому мисленні у взаємодіючих дидактичних системах суб'єкт - суб'єктного рівня.

В освітній практиці диверсифікація навчальних технологій дозволяє активно і результативно їх поєднувати через модернізацію традиційного навчання та переорієнтацію його на ефективне, цілеспрямоване. За такого підходу відбувається акцентування на особистісному розвитку майбутніх фахівців, здатності оволодівати новим досвідом творчого і критичного мислення, рольового та імітаційного моделювання пошуку вирішення навчальних завдань та ін.

В нашому випадку в освітньому середовищі інноваційно комунікаційних технологій основою навчання повинні стати цілісні моделі освітнього процесу, засновані на діалектичній єдності методології та засобів їх здійснення. Розглянемо окремі методики викладання з позиції їх новизни, ефективності, дієвості, доцільності використання у сучасних умовах інформатизації вищої школи. На сьогоднішньому ринку освітніх послуг такими є інноваційні активні та інтерактивні методики навчання. Оскільки суттєво зростає творчий компонент освіти, активізується роль усіх учасників навчального процесу, зміцнюється творчо-пошукова самостійність студентів, то особливої актуальності набули концепції проблемного та інтерактивного навчання, пов'язаного з використанням комп'ютерних систем. Під час такого освітнього процесу студент може комунікувати з викладачем онлайн, вирішувати творчі, проблемні завдання, моделювати ситуації, включаючи аналітичне і критичне мислення, знання, пошукові здібності тощо.

Незважаючи на розмаїття підходів у педагогічній і психологічній науці, моделей у практиці роботи вищих навчальних закладів, можна виділити чотири основних варіанти педагогічних технологій.

1. Засновані на випереджуючому фіксованому інтелектуальному розвитку студента; реалізуються в системі розвиваючого навчання Д. Б. Ельконіна – В. В. Давидова (теорія і методика змістовного узагальнення і дедуктивної логіки засвоєння), у системі Л. В. Занкова, у технологіях проблемного навчання, в евристичних моделях навчання тощо. Не дивлячись на значне поширення і позитивні результати, деякі із технологій викликають заперечення (якщо форсований розвиток інтелекту йде на шкоду образно-емоційному пізнанню світу).

2. Технології пріоритетного розвитку емоційно-чуттєвої сфери, уяви, творчих можливостей та здібностей через різні види гри, психологічні тренінги, пов'язані з іменами Л. М. Толстого, К. Вентцеля, М. Монтессорі, С. Френе, Р. Штайнера. У сучасних варіантах, особливо в «школах вільного розвитку», отримані обнадійливі, хоч і не гарантовані результати.

3. Технології пріоритетного розвитку практичного мислення, трудових умінь і навичок; послідовно втілюється в закладах початкової професійної освіти, де загаль-

ний інтелект і різноманітні здібності особистості прагнуть розвивати, залучаючи студентів до трудової діяльності, сприяють їх професійному самовизначенню.

4. Технології духовно-морального становлення особистості, екологічної чистоти підходу до природи студента, виховання в нього шляхетних чеснот на основі віри в його вроджену місію і різноманітні можливості. Найбільш послідовно і плідно цей варіант відображений в педагогічній системі В. О. Сухомлинського: молода людина є явищем, носієм своєї місії й енергії духу. Пріоритетом є розвиток її духовного світу, виховання в ній прекрасномислення, добромислення, відповідальності за свої думки, прагнення, а не лише за вчинки. Пропагується інша система навчальних принципів і вчинків. Педагогіка вважається вищою формою людського мислення, частиною загальнолюдської культури.

Важливо, щоб всі навчальні технології були орієнтовані на людину, тобто на студента. Серед показників того, що дана технологія викладання навчального предмету у вищій школі є особистісно орієнтованою, є такі: наявність мотивації до навчання; сприятливе, комфортне освітнє середовище для досягнення мети; використання ефективних форм, методів і технік навчання; опора на досвід, знання, уміння і навички студентів; наявність в студентів відчуття контролю над процесом свого навчання; досягнення успіху, задоволення пізнавальних потреб та потреби у самореалізації; повне занурення у процес навчання; достатність часу на засвоєння нових знань і вмінь; відсутність факторів ризику для здоров'я; зміна змісту навчання і позиції викладача [1].

Впровадження у навчання принципів Болонського процесу передбачає суттєве скорочення обсягу аудиторних занять, тому доречно давати фундаментальні, «класичні» знання на лекціях, а засвоєння новітнього, проблемного матеріалу виносити на семінарські та практичні заняття з використанням активних методів навчання [2].

Отже, коли інноваційні педагогічні технології міцно займуть своє місце в навчально-виховному процесі, вони поступово, що цілком природно, витіснять традиційні методи і форми роботи. В такому разі вищі навчальні заклади зможуть виробити оптимальний підхід до організації навчального процесу з урахуванням специфіки вищої школи в Україні і вітчизняного культурного середовища.

Список використаних джерел:

1. Стрельников В. Ю. Сучасні технології навчання у вищій школі: модульний посібник для слухачів авторських курсів підвищення кваліфікації викладачів МППК ПУЕТ / В. Ю. Стрельников, І. Г. Брітченко. – Полтава: ПУЕТ, 2013. – 309 с. С. 3 - 4, 11, 18 – 19.
2. Активізація навчального процесу у сучасній вищій школі: Метод. огляд / Уклад. Л. А. Якімова. – К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2010. – С. 3, 5.

*Науковий керівник: С.Б. Литвінчук канд. пед. наук, доцент
Миколаївський національний аграрний університет*

ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЕКТНО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Віліщук А.В.,

здобувач другого рівня вищої освіти спеціальності 014.10.

«Середня освіта. Трудове навчання і технології»

Рівненський державний гуманітарний університет

Сучасний освітній процес вимагає нових підходів до здійснення навчально-виховного процесу, зокрема й на уроках технологій. Успіх здійснення навчального процесу ґрунтується, перш за все, на зацікавленості учнів змістом навчального матеріалу та процесом навчання. Тому рушійною силою процесу навчання є пізнавальні потреби та інтерес, які спонукають учнів до діяльної активності. Відтак, провідним напрямком змісту технологічної освіти є проектно-технологічна діяльність, котра інтегрує всі види сучасної діяльності людини, починаючи від творчого задуму до повної реалізації ідеї.

З досліджень О. Коберника [1], В. Сидоренка [2], О. Сушенцева [3], О. Хищенко [4], С. Ящука [5] видно, що педагогічними умовами успішної активізації пізнавальної діяльності учнів на різних етапах проектно-технологічної діяльності у навчальному процесі основної школи є: систематичний, цілеспрямований розвиток мотивації навчально-трудої діяльності учнів; створення «ситуації успіху» в пізнавальній діяльності; диференціація процесу навчання; організація проблемного навчання. Основним шляхом їх реалізації є впровадження в навчальний процес особистісно-орієнтованих педагогічних технологій. До таких технологій належить і проектно-технологічний підхід у трудовому навчанні. Відповідно, навчання учнів передбачає їх залучення спочатку до навчальних, а згодом і творчих проектів.

Особливість проектно-технологічного підходу у трудовому навчанні, в порівнянні з іншими методами навчання, проявляється в тому, що учні під час цієї діяльності більш активно залучаються до самостійної, практичної та систематичної роботи, в них розвиваються моральні та трудові якості, пізнавальні потреби й інтереси, формуються мотиви навчально-пізнавальної діяльності. Це свідчить про те, що головною складовою даного методу є самостійність учня.

Теоретичні дослідження учених (В. Сидоренко [2], та ін.) засвідчують, що провідні положення проектно-технологічної методики навчання ґрунтуються на врахуванні особливостей особистості учнів, зміні основної схеми взаємодії вчителя та учнів, значному підвищенні автономності учнів при вирішенні особистісно-значимих проблем у процесі активно-пізнавальної розумової діяльності, значному підвищенні рівня внутрішньої мотивації учнів до навчання та рівня їх пізнавальних потреб.

Однією з перших особливостей проектно-технологічної діяльності є наявність значимої соціальної або особистої проблеми, що вимагає для свого рішення інтегрованого знання й дослідницького пошуку. Таким чином, стрижнем проектування є зв'язок задуму й подальша його реалізація.

Одним з провідних критеріїв оцінки діяльності школярів у проектно-технологічній діяльності є володіння способами навчально-пізнавальної діяльності (навички у використанні різних джерел інформації й методів дослідження); уміння пра

цювати в колективі, приймати чужу думку, протистояти труднощам; здатність до самоорганізації й рефлексії.

Проектна діяльність містить у собі кілька етапів: пошуково-дослідницький (коротке формулювання завдання, пошук і аналіз проблеми або теми проекту, об'єкта проектування, збір та вивчення й обробка необхідної інформації й пророблення оптимальної ідеї; конструкторський (визначення критеріїв відповідності проектуваного виробу, дослідження варіантів конструкції об'єкта праці на основі вимог дизайну й економічної оцінки, вибір і розробка найбільш оптимального варіанта конструкції й технології виготовлення виробу); технологічний (розробка конструкторської й технологічної документації, практична реалізація проекту з підбором необхідних матеріалів та інструментів, внесення при необхідності змін у конструкцію й технологію, контроль якості виготовлення об'єкта праці; заключний (оцінка якості реалізації проекту, захист (презентація), проведення міні маркетингових досліджень).

Система навчання учнів проектною діяльністю є відкритою, у неї можуть додаватися ті або інші дидактичні прийоми, методи навчання, що враховують різні фактори й умови цілісного рішення технологічної проблеми, тому що найбільшою ефективністю володіють різні їхні сполучення. Дидактичні принципи навчання, на яких ґрунтується проектно-технологічна діяльність учнів (саморегуляція навчання, навчання в практичній діяльності, зв'язок школи з життям) забезпечують вирішення конкретних педагогічних завдань: розвиток самостійності, активності, здатності до формування інтегративного знання; активізація самостійної пізнавальної діяльності, здатності до цілеспрямованості, планування, ухваленню рішення, баченню проблеми; знання своїх можливостей і здатностей

В узагальненому змісті педагогічне значення методу проектів (О. Коберник [1], та ін.) полягає і в тому, що він є засобом створення середовища для здійснення самостійної освітньої діяльності учнів, причому на міжпредметній основі. Саме метод проектів, як спланована й постійна частина освітнього процесу, створює умови для розвитку в учнів умінь самостійно діяти в різноманітних життєвих обставинах, прагнення до самопізнання й самоорганізації.

Проаналізувавши зміст проектно-технологічної діяльності видно, що в її процесі в учнів формуються навички добувати потрібну інформацію самостійно в науковій, навчальній і довідковій літературі, активно розвиваються основні види мислення, розвиваються інтелектуальні здібності, підсилюється позитивна мотивація навчання, тому що виріб створюється з урахуванням власних інтересів, потреб і можливостей. Також розвиваються пізнавальні потреби та інтереси. Як показує практика, виконуючи творчі проекти від ідеї до її втілення, учні вчаться самостійно з'ясувати прогалини у своїх знаннях і знаходити шляхи виправлення такого стану. Самостійне виготовлення учнями творчого проекту, формує в них творче системне мислення, технологічну культуру, привчає школярів до цілеспрямованої діяльності, що є основним компонентом перетворення матеріалів, сировини, енергії й інформації та розвиває уяву, що в майбутньому стає основою інноваційного мислення.

Змістом проектно-технологічної діяльності передбачено включення учнів у дослідницьку діяльність, що сприяє формуванню в них умінь аналізувати, оцінювати.

При цьому ними осмислюється власна готовність до творчої пізнавальної діяльності. На етапі проектування в процесі навчально-пізнавальної і практичної діяльності учнями здійснюється усвідомлення своїх творчих можливостей, ступінь готовності до творчої діяльності; планування і конструювання найбільш раціональних і ефективних способів діяльності з набуття знань, умінь і навичок; прогнозування результатів і можливих труднощів на шляху їх досягнення; обґрунтування, проектування, вибір засобів, методів, форм здійснення творчої діяльності [5].

Таким чином, невід'ємною складовою організації уроків профільного навчання в старших класах стає проектно-технологічна діяльність, яка розглядається нами як обґрунтована і спланована діяльність, що передбачає розробку конструкції, технології виготовлення і реалізацію об'єкта проектування, та спрямована на активізацію навчально-пізнавальної діяльності учнів.

Список використаних джерел:

1. Коберник О., Бербец В., Сидоренко В., Ящук С. Методика навчання учнів 5-9 класів проектуванню у процесі вивчення технології обробки деревини і металу: Навчально-методичний посібник. Умань: УДПУ, 2004. 114 с. (С. 8)
2. Сидоренко В. Проектно-технологічний підхід як основа оновлення змісту трудового навчання школярів: Трудова підготовка в закладах освіти, 2004. № 1. С. 2-4.
3. Сушенцев О. Є. Сутність пізнавальної діяльності учнів: Рідна школа, 2002. № 11. С.13 – 15.
4. Хищенко О. Особливості організації проектно-технологічної діяльності учнів на уроках технологій. Випуск 51. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи, 2015. С. 293 - 296
5. Ящук С. Організаційно-методичні умови проектно-технологічної діяльності учнів на уроках трудового навчання. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: зб. наук. праць Уманського держ. пед. ун-ту ім. Павла Тичини. Київ: Міленіум, 2004. С. 160 - 170

*Науковий керівник: О.І. Шурина канд. пед. наук, доцент
Рівненський державний гуманітарний університет*

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ АГРОІНЖЕНЕРНИХ КАДРІВ, РОЗВИТОК І САМОРОЗВИТОК ПЕДАГОГА В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ АГРАРНОГО ПРОФІЛЮ

Курепін В.М.,
*канд. екон. наук,
старший викладач кафедри
методики професійного навчання
Миколаївський національний аграрний університет*

Інтенсивне і бурхливий розвиток науки і техніки в перебігу останніх десятиліть, фантастичні досягнення в інформаційних технологіях, генної інженерії, деталізація економіки і перенесення новітніх військових технологій на цивільні галузі викликали

істотний вплив на зміст, цілі та завдання педагогіки професійної та вищої освіти. Серед численних проблем, які виникли перед педагогікою одна мабуть є основною - як підвищити якість і кількість інформації учням, студентам, не збільшуючи при цьому термінів навчання.

Погоня за максимальним обсягом інформації, деталізація відомостей про всі, нехай навіть дуже цікавих і важливих новинки науки і техніки, гальмують розвиток здібностей студентів самостійно мислити, застосовувати основні закони природи на практики, знаходити і приймати нові знання [1]. Зазначене завдає шкоди не тільки учнем, але і випускників навчальних закладів на початку їх трудової діяльності.

Для досягнення цілей і завдань, які ставить перед людством третє тисячоліття необхідна нова парадигма освіти - навчити суб'єкта вміння вчитися. Вона передбачає активізацію наявних і створення нових педагогічних технологій, орієнтованих на максимальну самостійність учнів і студентів у здобутті знань, умінь, навичок.

Одним із стратегічних напрямків розвитку освіти є стимулювання творчого пошуку викладачів, науково-педагогічних колективів, формування у молоді усвідомлення в необхідності отримання знань, відповідних ринку праці та індивідуальних потреб [2]. Досягти цього можливо тільки за умови, що в навчальних закладах в свідомість студентів буде закладатися не лише інформаційний багаж (через 3-5 років морально застаріває), а й механізм позааудиторного самостійного пошуку нових знань, вміння бачити проблеми і підбирати шляхи їх вирішення.

Національна доктрина розвитку освіти в Україні передбачає поступовий перехід від репродуктивного, авторитарного освіти до інноваційного, гуманістичного утворення на основі нових науково-інформаційних технологій, які базуються на парадигмі фундаментальних наукових досліджень нашої вітчизняної педагогіки, в динаміці змін, що відбуваються в політичній, економічній, культурній та соціальній життя нашої держави. Один з прогресивних напрямків вдосконалення педагогічного процесу - розвиток різних форм самостійної роботи, пошук оптимальних композицій самостійності, їх частки від загального обсягу навчального навантаження і місця в структурно-логічних схемах підготовки фахівців аграрного профілю. Впровадження навчальних технологій в педагогічний процес (індивідуалізація і диференціація навчання, застосування особистісно орієнтованих технологій, інших напрямків) повинні розвивати творчу пізнавальну активність суб'єктів навчання і відповідати генеральному напрямку педагогічної освіти.

Важливе завдання підготовки фахівців, здатних в сучасних умовах адекватно реагувати на зміни в суспільному, політичному та економічному житті України особливо актуальна для аграрного сектора країни [3]. У цій сфері змінилися форми власності на землю; ринкові відносини між товаровиробниками, державою і споживачами; реорганізовані або повністю виведені з виробничого комплексу специфічні підрозділи.

Агроінженер - ключова фігура в технічному забезпеченні технологічних процесів в рослинництві, тваринництві та переробної галузі аграрного сектора країни. Він залучений, як правило, в усі процеси життєвого циклу технічних пристроїв, які є предметом інженерної справи, включаючи прикладні дослідження, проектування, конструювання, розробку технології виготовлення, підготовку технічної документації,

наладку, випробування, експлуатацію, технічне обслуговування, ремонт [4]. Кваліфікаційні вимоги до знань і вмінь Агроінженерія різко відрізняються від аналогічних показників інженерів промислової групи.

Підготовка сучасного агроінженера - досить складний і багатогранний процес, їх специфіка визначається особливостями виробництва сільськогосподарської продукції: тваринництво (тварини, механізми, устаткування, мікроклімат, корми); рослинництво (сільськогосподарські польові роботи, знаряддя праці - їх раціональне використання, ремонти, система спеціальних технологічних приміщень); переробка сільськогосподарської продукції (технології, спеціальне обладнання, постачання води, енергії, теплом). Головне завдання педагога вищої школи навчити молоду людину загальним законам механіки, підвести її до розуміння будь-якого процесу, як до системи закономірностей, які можна диференціювати, аналізувати, відтворювати, прогнозувати, оцінювати кількісно і якісно.

Процес навчання агроінженера ускладнюється тим, що об'єктом вивчення являються машини і механізми, матеріали, середа з різними, часто діаметрально протилежними механіко-технологічними, агротехнічними, зооветеринарними властивостями і, як правило, біологічно живими [5]. Переносити форми і методи педагогічних технологій, які непогано «працюють» у промисловій, будівельній, транспортній інженерії іноді не ефективно, а часто, недоцільно. Не всі класичні технології педагогіки, методи і прийоми ефективні. Потрібні нові підходи - активізують особистісно орієнтовані, що враховують особливості аграрної галузі; більш універсальні, побудовані на принципах, що передбачають навчання методики самостійного освоєння матеріалу.

Назріла нагальна потреба діяти творчо, сміливо, відходити від системи «вузівського авторитаризму», проектувати і впроваджувати нові освітні технології, прийоми і методи навчання, з широким внутрішнім наповненням задач здатних вирішити весь спектр задоволення потреб держави, регіону, різних галузей фахівцями, підготовленими до впровадження інноваційних технологій і техніки [6].

Сьогодні найбільш перспективними є ті педагогічні технології, в основу яких закладено концепцію самостійної діяльності суб'єкта навчання, при якій відпрацьовується два аспекти - отримання знання, умінь і навичок і механізм, система, методика самостійного індивідуального навчання. Найкраще відповідають цим вимогам педагогічні технології:

- неперервної професійної освіти;
- технологія особистісної орієнтації на учня;
- технологія навчальних проектів.

Сучасне сільське господарство ґрунтується на механізованих технологіях, ефективність яких залежить від технологічної оснащеності і рівня використання технічного потенціалу аграрними підприємствами. Не всі підприємства аграрного профілю можуть використовувати високотехнічну, високопродуктивну зарубіжну і вітчизняну техніку, яка занадто дорога для придбання та експлуатації. У зв'язку з цим господарствам агросектору вигідніше проводити ремонти і підтримувати в працездатному стані існуючу техніку.

Входження України в Європейський простір вищої освіти значно розширило можливості педагогічної галузі. Одна з основних завдань компетентностей до агроінженера навчити студентів професійної діяльності; швидкої адаптації до вимог сучасного агропромислового комплексу; вирішувати складні спеціалізовані та управлінські завдання [7]. Це визначило першочерговим завданням модернізацію освітнього процесу на абсолютно нових принципах, що передбачають максимальне використання передових педагогічних технологій, мобільність і гнучкість робочих програм, об'єктивний, оперативний і незалежний від людського фактора контроль знань.

Одним з переваг кредитно-модульної системи організації навчального процесу в закладах вищої освіти України аграрного профілю є значна активізація самостійної роботи студентів. У положеннях про організацію освітнього процесу в закладах вищої освіти самостійна робота трактується як основний засіб оволодіння програмним матеріалом у вільний час від обов'язкових аудиторних занять (мінімальна частка самостійного вивчення програмного матеріалу студентом становить 1/3 обсягу навчального часу).

На тлі детально розроблених правил організації аудиторної роботи (лекції, семінари, практичні заняття, лабораторні роботи), організація самостійної роботи методично розроблена недостатньо (її специфіка, зміст, види). Тому пошук нових форм активізації самостійної роботи в цілому і деталізація для окремих дисциплін є реальною необхідністю.

Зміни відбуваються в контексті трансформацій, обумовлених як широким розповсюдженням нових освітніх технологій, заснованих на використанні можливостей сучасної комп'ютерної техніки, так і істотним розширенням можливостей і потреб в індивідуальному особистому розвитку людини. За таких умов виникає необхідність розвитку системи неперервної професійної освіти.

Продовольча і сировинна безпеку країни забезпечується стабільним розвитком аграрного сектора економіки та окремих його галузей - землеробства, тваринництва, переробної та ремонтної складових. Всі галузеві напрямки мають свою специфіку в менеджменті та маркетингу, технології виробництва і вирошування сільськогосподарської продукції, матеріального забезпечення. Тому ключовими в аграрному секторі економіки є агроінженерні кадри: кваліфіковані робітники, фахівці технологічної ланки - менеджери виробництва.

Зміна форм власності, особливо на землю, побудова економіки на основі ринкових відносин, вимагають змін цілей, ідеалів змісту освіти, шляхів, засобів, методів підвищення її ефективності. З Національної доктрини освіти України в ХХІ столітті з розділу «Мета, пріоритети і принципи розвитку освіти» можна виділити: «Головна мета української освіти - створити умови для розвитку громадянина України як самостійної особистості, сформувані покоління, здатне навчитися протягом життя створювати і розвивати цінності громадянського суспільства». Тому пріоритетними напрямками сучасної педагогічної діяльності необхідно вибирати такі, які будуть спрямовані на підготовку знає, думає фахівця, який вміє самостійно застосовувати знання на практиці.

Перед педагогами нашої країни стоїть важливе завдання йти в ногу з життям суспільства, випереджаючи реагувати на економічні та соціально-політичні зміни, готувати молоде покоління до сприйняття реалій, багатих на суперечності, неприйняття багатьох моментів людьми старшого покоління і певною розгубленістю людей середнього віку.

Зміни вимог до фахівців-аграріїв вимагає відповідно змін до аграрного утворення в цілому. Якщо до 90-х років готувалися фахівці на великі аграрно-індустріальні підприємства з розвинутою інфраструктурою виробництва і вирощування сільськогосподарської продукції, ремонтною базою, соціально-побутовим сектором - школами, дитячими садами і лікарнями, то внаслідок кардинальних змін в нашому суспільстві за останні 15 років освітня система країни переносити свої акценти з масовою фронтальної підготовки «всебічного охоплення» на фахівця з реальною потребою в подальшому навчатися, перенавчатися, підвищувати свою кваліфікацію.

Установи вищої освіти активно включилися в процес адаптації організації освітнього процесу до нових умов [8]. Вчені-педагоги Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих Національної академії педагогічних наук України розробили ряд положень про безперервне професійну освіту і шляхи його реалізації, вони такі:

- забезпечення наступності змісту та координації освітньої діяльності на різних ступенях освіти;
- формування потреби і здатності особистості до самонавчання;
- модернізація системи післядипломної освіти на підставі відповідних державних стандартів;
- розробка інтенсивних навчальних планів і програм;
- створення навчально-наукових комплексів ступеневої підготовки фахівців;
- розвиток і впровадження особистісно-орієнтованої освіти.

Для практичної реалізації цього необхідно провести цілий ряд наукових теоретичних досліджень концептуального характеру і не менш важливо розробити прикладні, чисто методичні документи з реформування професійної освіти. Вчені-педагоги виділяють 10 напрямків наукового пошуку:

- дослідження проблеми філософії і соціології професійної освіти;
- створення системи постійного оновлення професійної освіти;
- розробка гнучких освітніх структур по оперативній реакції на зміну умов виробництва;
- вдосконалення форми підготовки фахівців без відриву від виробництва;
- вдосконалення методики педагогічних досліджень;
- розробка питань змісту освіти та створення моделей фахівців;
- дослідження з гуманітаризації, гуманізації, інтеграції та диференціації професійної освіти;
- створення ефективних систем екологічно природоохоронного виховання молоді;
- теоретичне і експериментальне обґрунтування системи компетенцій самоосвіти для студентів і дорослого населення;
- аналіз та вдосконалення системи управління всією галуззю професійної освіти в форматі її взаємодії зі спорідненими по суб'єктам взаємодії галуззями.

Все це розмаїття наукових напрямків об'єднується однією особистісно орієнтованою педагогічною ідеєю на основі базової підготовки суб'єкта навчання - студента, дорослої людини з урахуванням його індивідуальних і вікових особливостей, мотивованих виробничими, соціально-побутовими, моральними факторами, забезпечити отримання конкретних і ситуаційно необхідних компетенцій і, головне, навчити як їх купувати самостійно, з мінімальною, а в деяких випадках з відсутністю допомоги консультанта-викладача.

Підкреслимо, що підготовка фахівців аграрного профілю - важкий, трудомісткий і багатогранний процес. Це пов'язано зі специфікою галузі і її складових: рослинництва і тваринництва; переробки і зберігання сільськогосподарської продукції; ремонтної справи різних за своїми властивостями об'єктів інженерного значення, машинами і механізмами; ґрунтом, насінням, добривами, рослинами, тваринами і найбільш складними в плані взаємодії - людьми, які працюють з цим величезним розмаїттям. Тому сьогодні на першій діяльності педагогів-аграрників виходить стратегія індивідуального особистісно-орієнтованого підходу до підготовки майбутніх фахівців аграрного сектора країни, з використанням при цьому передових педагогічних напрацювань класиків, новацій сучасних вчених, як на загальноконцептуальному предметному рівні науково-дослідницької діяльності, так і на окремих спеціальних напрямках діяльності викладачів навчальних закладів різного типу і рівня акредитації за професійним спрямуванням.

В Україні система освіти розвивається і вдосконалюється, вона виконує економічну, продуктивну функцію, забезпечує відтворення висококваліфікованих фахівців з різних напрямків аграрного профілю і тим самим сприяє розвитку продуктивних сил, реалізує і соціально-політичну функцію - задовольняє духовні, інтелектуальні потреби суспільства, сприяє всебічному розвитку особистості. Ставлячи конкретні шляхи розвитку аграрної освіти МОН України стимулює творчий пошук викладачів, формує у молоді усвідомлення необхідності отримання знань, які відповідають сучасним вимогам ринку праці і індивідуальних потреб.

Підготовка інженерних кадрів для аграрного сектора країни є частиною глобальної проблеми - нагодувати людей і дати сировину для промисловості, при цьому зі збереженням екології, механізмів відтворення рослинного і тваринного світу. Вона була, є і буде «проблемою проблем», наріжним каменем усіх технологій вирощування і виробництва сільськогосподарської продукції, її переробки, зберігання і реалізації.

Тому закономірний висновок: специфіка підготовки фахівців з Агроінженерія на сьогоднішній день вимагає різкої активізації всіх форм освітнього процесу побудованого на основі розроблених нових, нестандартних, інноваційно-інформаційних та педагогічних технологіях.

Сучасна психологія професійного розвитку особистості розглядає людину як суб'єкта професійної діяльності в діапазоні її професійного становлення і розвитку, починаючи від вибору певного виду професійної діяльності та до постпрофесійного періоду життєдіяльності людини. Важливо стратегічне бачення кінцевого результату. Кінцевою метою професійного розвитку є формування професійної культури працівника, виявляється у високому рівні професійної освіти, компетентності та май-

стерності, в усвідомленні людиною цінності своєї професії і себе як професіонала, відданість своїй професії, досягнення на цій основі суспільно і особистісно значущих творчих результатів, істотного внеску в культуру суспільства і людства.

Список використаних джерел:

1. Болюбаш Я. Я. Організація навчального процесу у вищих навчальних закладах: Навчальний посібник для слухачів закладів підвищення кваліфікації системи вищої освіти. - М.: Колос, 2018. - 64 с.

2. Веліховська А. Дидактичні основи формування інформаційного освітнього середовища навчального закладу // Нова педагогічна думка. - 2015. - № 2. - С. 183-186. URL: <http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/3778>.

3. Веліховська А. Б. Нові підходи до організації освітньої діяльності майбутніх інженерів з дисципліни «психологія управління» в умовах переходу до економіки знань // Розвиток українського села - основа аграрної реформи в Україні: матеріали причорноморської регіональної науково-практичної конференції професорсько-викладацького складу, м. Миколаїв, 25 - 27 квітень 2018 - Миколаїв: ННАУ, 2018. - С. 86-88. URL: <http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/3894>.

4. Веліховська А. Б. Формування резилентності на заняттях з психології управління, як однієї з ключових якостей, необхідних керівнику в умовах кризи // Розвиток українського села - основа аграрної реформи в Україні: тези доповідей Причорноморської регіональної науково-практичної конференції професорсько-викладацького складу, 17-19 квітня 2020 року, м. Миколаїв. - Миколаїв: ННАУ, 2020. - С. 66-70. URL: <http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/7008>.

5. Веліховська А. Б. Методологічні засади формування емоційного інтелекту майбутніх інженерів в умовах їх професійної підготовки // Актуальні проблеми життєдіяльності людини в сучасному суспільстві: тези доповідей ЗВО інженерно-енергетичного факультету та, інших учасників освітнього процесу за результатами тематичного «круглого столу» на інженерно-енергетичному факультеті. Миколаїв: ННАУ, 2020. С. 153-156. URL: <http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8366>.

6. Закон України «Про вищу освіту». Із змінами внесеними згідно із Законом України від 26.12.2019 №380-IV (380-15) // Вища шк.: Наук.-метод. видання. 2019 - №6. - С.74-120.

7. Курепін В. Н., Іваненко В. С. Психолого-педагогічні методи формування креативного мислення в майбутніх інженерів-педагогів // Осінні наукові читання: матеріали XXIII міжнародній науково-практичній інтернет-конференції, секція № 10. Педагогічні науки., м Тернопіль, 27 листопада 2019 - Тернопіль: ГО «Наука і освіта без кордонів», 2019. URL: <http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/6416>.

8. Курепін В. Н. Зупинимо пандемію: безпека і здоров'я на роботі можуть врятувати життя [Електронний ресурс] / В. Н. Курепін: план конспект проведення занять зі студентами ННАУ до Всесвітнього дня охорони праці / уклад. В.Н. Курепін. - Електрон. текст. дані. - Миколаїв: ННАУ, 2020. - 8 с. URL: <http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/7019>.

ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Чуйко Н.О.,

*здобувач вищої освіти спеціальності 015 «Професійна освіта
(Технологія виробництва та переробки продукції сільського господарства)»
Миколаївський національний аграрний університет*

Зацікавленість у навчанні тих, хто навчається, є однією з головних задач у педагогічній психології та визначається як мотивація. Оскільки і результат, і процес засвоєння знань значною мірою залежать від залученості до навчального процесу здобувачів вищої освіти, це визначення виступає чинником потреби знань, вмінь та навичок, які будуть допомогати майбутнім фахівцям у їх професійної діяльності й кар'єрному зростанні.

Складність і багатоаспектність проблеми мотивації зумовлюють багатовимірність у розумінні її сутності, природи, структури, а також функцій окремих мотивів. Мотивація навчання визначається як окремий вид мотивації, що включена до навчальної діяльності [1]. Під мотивом навчальної діяльності розуміють усі чинники, які зумовлюють вияви навчальної активності: мету, потреби, установки, почуття обов'язку, інтереси, тощо.

Слід зазначити, що на здобувачів вищої освіти впливають два види мотивації: внутрішня і зовнішня. Внутрішня мотивація сприяє одержанню задоволення від отримання освіти, нових знань, викликає інтерес, радісне збудження, підвищує самоповагу особистості тощо. Зовнішня мотивація заснована на стимуляції, заохоченнях та покараннях, які або спрямовують, або гальмують поведінку людини до тих завдань, які особистість поставила перед собою.

Сучасна вища освіта являє собою один з найважливіших соціальних інститутів суспільства, вона є важливим чинником стимулювання економічного розвитку нашої держави й забезпечення конкурентоздатності економіки на міжнародному рівні [2]. Без якісної системи освіти (кузниця майбутніх кадрів розвитку держави) неможливо побудова правового, економічно розвиненого, конкурентноспроможного суспільства, тому побудова освітнього процесу, як основи формування мотиваційної сфери молоді є однією з найбільш актуальних проблем сучасності.

Важливо підкреслити, що мотивацію до вищої освіти студентів слід розглядати не тільки як умову ефективного оволодіння знаннями, вміннями та навичками, а й як важливий чинник розвитку особистості майбутнього фахівця [3].

Мотивація сприяє розвитку особистості студента, визначає не тільки напрям, але і способи реалізації різних форм освітньої діяльності, розвиває емоційно-вольову сферу, яка виступає як значима детермінація факторів, що обумовлюють ефективність та специфіку навчальної діяльності та подальшої її реалізації у професійній діяльності.

Мотиваційна діяльність визначається рядом специфічних факторів: характером системи освітнього процесу; організацією освітнього процесу у закладах вищої освіти [4]; особливостями самого студента (рівень інтелектуального розвитку і здібностей, рівень самооцінки, взаємодія з іншими студентами та викладачами тощо); особливос-

тями стосунків викладача і студентів, ставленням до педагогічної діяльності; специфікою вивчаємих навчальних предметів [5]. Важливо зазначити, що мотиваційна діяльність залежить від активності студентів та має різні джерела. Виділяють три види джерел активності: внутрішню, зовнішню, особистісну.

До внутрішніх джерел мотивації відносять пізнавальні і соціальні потреби, потреби майбутньої професії. Зовнішні джерела визначають умови життєзабезпечення студента: необхідність дотримання соціальних норм поведінки, спілкування і діяльності. Особистісні джерела характеризуються відношенням суспільства до навчання, як до норми поведінки, яка приймається людиною і дозволяє долати труднощі, пов'язані із здійсненням освітньої діяльності (наявність закладів вищої освіти, посібників, підручників, бібліотеки тощо). До особистісних джерел відносять інтереси, потреби, еталони і стереотипи, які обумовлюють прагнення до самовдосконалення, самоствердження і самореалізації.

Структурними компонентами мотивації є мотивація ініціації (спонукає до діяльності); мотивація селекції (сприяє вибору мети); мотивація реалізації (забезпечує регулювання, контроль реалізації виконання відповідної дії); мотивація постреалізації (уможливорює завершення виконання дії і спонукання до іншої) [6].

Безпосередній мотиваційний інтерес виникає на основі привабливості змісту та процесів конкретної діяльності (навчання, вибору майбутньої професії, рівню освіти тощо), включає інтерес до предметів, процесів під час навчання, до результатів, які виражаються у отриманих критеріях до оцінки знань; базується на уявленні про майбутню обрану професію; може формуватися на основі випадкових, нетипових для певної поведінки ознак. Мотиваційний інтерес зумовлений деякими організаційними, соціальними та іншими характеристиками, включає пізнавальний інтерес який базується на прагненні до пізнання певних природних, технічних, гуманітарних та інших процесів і явищ.

Йому притаманні інтерес до самовиховання (проявляється у прагненні до духовного збагачення і формування суб'єктно-ціннісних якостей особистості); престижний інтерес (вибір професії, зумовлений перспективами професійного зростання і престижністю професії у суспільстві); інтерес супутніх можливостей (відображає прагнення молодої людини за допомогою обраної професії задовольнити певні духовні й життєво-побутові запити та потреби).

Серед низки проблем, притаманних вищій освіті визначають проблему доцільності досягнення високого рівня підготовки майбутніх фахівців, оскільки в подальшому виникають труднощі із працевлаштуванням молоді, забезпеченням його соціальних і правових гарантій, які нині держава фактично не реалізує. На сьогодні держава не може впливати на плинність кадрів, небажання працювати за отриманим фахом і неможливість використати свої знання там, де це можна зробити найбільш ефективно, оскільки для цього немає умов.

Від цього не бажання студента навчатися, його низька мотивація до отримання знань. Оскільки сучасний студент не бачить перспектив використання здобутих знань, тобто можливості роботи за спеціальністю в гідних умовах за достойну платню, він втрачає мотивацію.

Отже, для підвищення рівня підготовки молодих фахівців до успішної конкурентоспроможної професійної діяльності на ринку праці є розвиток мотивації здобувачів вищої освіти до отримання якісної освіти. Заклади вищої освіти мають систематично формувати мотивацію студентів до професійної діяльності за допомогою фахової практики, розкриття можливостей позитивного використання професійного досвіду.

Список використаних джерел:

1. Веліховська А. Б. Социально – педагогический сервис в контексте развития профессионализма педагогических работников // Problems of correlation of informational interactions and educational technologies in social relation : peer-reviewed materials digest (collective monograph) published following the results of the LXXV international Research and Practice Conference and I stage of the Championship in Pedagogical and Psychological sciences, Landon, January 27–February 03, 2014 / The International Academy of Science and Higher Education; Organizing Committee: T. Morgan (Chairman), D. Zhytnior, S. Godvint, A.Tim, S. Serdechny, L. Streiker. – Landon : IASHE, 2014. – P. 14 - 18.

2. Доценко Н. А. Теоретичне обґрунтування процедури оцінювання різнорідних і різнорозмірних процесів систем управління якістю / Н. А. Доценко // Розвиток українського села – основа аграрної реформи в Україні : матеріали причорноморської регіональної науково-практичної конференції професорсько-викладацького складу, м. Миколаїв, 25 - 27 квітня 2018 р. – Миколаїв : МНАУ, 2018. – С. 57 - 60.

3. Самойленко О. М. Компетентнісно орієнтоване середовище як засіб підготовки здобувача вищої освіти / О. М. Самойленко, І. В. Бацуровська, Я. Е. Андрущенко // Розвиток українського села – основа аграрної реформи в Україні : матеріали причорноморської регіональної науково-практичної конференції професорсько-викладацького складу, м. Миколаїв, 25 - 27 квітня 2018 р. – Миколаїв : МНАУ, 2018. – С. 48 - 50.

4. Доценко Н. А. Технологія застосування інструментів інформаційно-освітнього середовища для професійної підготовки бакалаврів з агроінженерії / Н. А. Доценко // Розвиток українського села – основа аграрної реформи в Україні : тези доповідей Причорноморської регіональної науково-практичної конференції професорсько-викладацького складу, 17-19 квітня 2020 р., м. Миколаїв. – Миколаїв : МНАУ, 2020. – С. 38 - 42.

5. Веліховська А. Б. Нові підходи до організації освітньої діяльності майбутніх інженерів з дисципліни «психологія управління» в умовах переходу до економіки знань / А. Б. Веліховська // Розвиток українського села – основа аграрної реформи в Україні : матеріали причорноморської регіональної науково-практичної конференції професорсько-викладацького складу, м. Миколаїв, 25 - 27 квітня 2018 р. – Миколаїв : МНАУ, 2018. – С. 86 - 88.

6. Веліховська А. Б. Методологічні основи формування емоційного інтелекту майбутніх інженерів в умовах їхньої професійної підготовки // Актуальні проблеми життєдіяльності людини в сучасному суспільстві : тези доповідей ЗВО інженерно-енергетичного факультету, інших учасників освітнього процесу за результатами те-

матичного «круглого столу» на інженерно-енергетичному факультеті. Миколаїв : МНАУ, 2020. С. 153 - 156.

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Ткачова Є.С.,

*здобувач вищої освіти спеціальності 015 «Професійна освіта
(Технологія виробництва та переробки продукції сільського господарства)»*

Миколаївський національний аграрний університет

Горбунова К.М.,

канд. пед. наук, доцент

кафедри методики професійного навчання

Миколаївський національний аграрний університет

Кожна людина є індивідом, що володіє вродженими властивостями або рисами, які упродовж її життя динамічно змінюються. До таких рис відноситься фізична конституція, темперамент, тип нервової системи тощо. Всі ці зміни впливають на формування особистості. Але особистість є специфічним людським утворенням, що створене суспільними відносинами. Дослідники стверджують, що розвиток особистості є результатом більш складної діяльності людини, що накопичує досвід, на фоні якого формує цінності і переконання. Поза діяльністю розвитку не існує. Також на формування особистості впливають світогляд та мотиви людини [1].

Важливо зазначити, що існує зв'язок між віковими періодами індивіда та особливостями розвитку особистості, тому це потрібно враховувати під час вироблення стратегії виховання та навчання [2]. Стандартний вік студента – від 17 до 22 років, а нестандартний – від 23 років, що належать до другого періоду юності – початку зрілості, який пов'язаний з навчанням в університеті [3].

«Студент» у перекладі з латинської означає «той, що сумлінно працює, бажає знань». За визначенням А. С. Власенко, студенти відносяться до сформованої з різних соціальних утворень суспільства соціальної групи. Їх характеризують особливі умови життя, праці, побуту, особлива суспільна поведінка і психологія. Головним заняттям студентства є набуття знань і підготовка до майбутньої роботи у суспільному виробництві, науці і культурі [4]. З точки зору особистості в цьому віковому періоді відбувається активний розвиток моральних та естетичних почуттів, стабілізація характеру, а також опанування повного комплексу соціальних ролей дорослої людини. Починається включення студента в самостійну виробничу діяльність, бо в сучасних складних економічних умовах більшість студентів поєднують навчання з трудовою діяльністю, а це своєю чергою змінює системи ціннісних орієнтацій та формує спеціальні здібності пов'язані з професією. Тобто завершується розвиток суб'єктної активності особистості як цілісної системи та настає час її практичної реалізації. У цей період з'являється нова детермінанта саморозвитку: самоставлення до себе як до суб'єкта активності [7].

В процесі навчання у вищому навчальному закладі відбувається розвиток когнітивної сфери студентів, тобто протягом кожного навчального року відбуваються зміни у їх мисленні. Відомий фахівець з психології Грейс Крайг виділив три стадії послідовних змін у мисленні студентів:

1. Стадія початкового дуалізму полягає в інтерпретації світу і свого освітнього досвіду авторитарним, дуалістичним чином. Це пошук істини та прагнення до знань. Проявляється «юнацький максималізм, коли світ навколо лише хороший або поганий.

2. Стадія концептуального релятивізму – поступове визнання й схвалення у процесі навчання різних точок зору та думок, тобто терпимість до суперечливих поглядів та думок різних вчених.

3. Стадія самостійно обраної позиції та відповідальності полягає у потребі прийти до якоїсь власної думки, до своїх переконань і відповідей на спірні запитання. Спочатку це реалізується дослідним, випробувальним шляхом. Потім студенти цілком визначаються і беруть на себе відповідальність за вибір власних цінностей, поглядів і свого стилю життя [8].

Студента, як особистість, можна розглядати з трьох позицій:

1. Психологічна - єдність психологічних станів, процесів і властивостей особистості. До цієї позиції відносяться такі психічні властивості, як здібності, характер та темперамент, які впливають на психічний стан, перебіг психічних процесів і прояв психічних утворень. Важливо враховувати психічні особливості та стани кожного студента, як індивіда.

2. Соціальна - залежно від належності студента до певної соціальної групи, національності втілюються суспільні якості та відносини.

3. Біологічна - визначається спадковістю і вродженими задатками, до яких можна віднести риси обличчя, статуру, колір очей, шкіри, інстинкти, безумовні рефлексії тощо. Але біологічна позиція може змінюватися під впливом умов життя.

Ретельне вивчення та аналіз цих позицій сприяє не тільки розкриттю вікових та особистісних особливостей, але й якостей та можливостей студента [5].

Потрібно пам'ятати, що всупереч посиленню свідомих мотивів поведінки у студентському віці, здатність людини до свідомої регуляції своєї поведінки в 17-19 років розвинена не повною мірою, тобто нерідко зустрічаються такі негативні прояви, як невмотивований ризик або невміння передбачати наслідки своїх вчинків. Особистісний зміст психологічних проблем студентів дуже різноманітний: суперечності, невідповідності, зриви, відхилення спостерігаються майже в усіх психічних якостях особистості. Тому психологічні проблеми особистості доцільно розглядати у певній системі. Як таку доцільно використовувати психологічну структуру особистості, відтак за особистісним змістом психологічні проблеми можуть належати до різних вимірів структури особистості – соціально-психолого-індивідуального, діяльнісного, генетичного – та до їх підструктур, компонентів і рівнів розвитку [9].

Сьогодні, у нових економічних умовах, особливого значення набуває різнобічне формування особистості. Конституцією України закріплено право громадян на всебічний розвиток особистості, що передбачає гармонічний розвиток інтелектуальної, духовної, емоційної та фізичної сфер людини, а також виявлення її інтересів, нахилів і

здібностей. Головна мета української системи освіти згідно з Національною доктриною розвитку освіти України у ХХІ столітті – «створити умови для розвитку і самореалізації кожної особистості як громадянина України, формувати покоління, яке здатне навчатися впродовж життя, створювати й розвивати цінності громадянської освіти» [6, 7].

Список використаних джерел:

1. Михайличенко В. Є. Психологія розвитку особистості: монографія. Харків: НТУ «ХП», 2015. 388 с.
2. Вікові періоди розвитку особистості: megalib.com.ua. *MegaLib.com.ua*. URL: http://megalib.com.ua/content/3840_Vikovi_periodi_rozvitku_osobistosti.html (дата звернення: 04.10.2021).
3. Вікові особливості студентської молоді. *Pidru4niki*. URL: https://pidru4niki.com/12800528/pedagogika/vikovi_osoblivosti_studentskoyi_molodi (дата звернення: 04.10.2021).
4. Вітвицька С. С. Студент як об'єкт педагогічної діяльності. 2000. URL: https://www.researchgate.net/publication/29539276_Student_ak_ob'ekt_pedagogicnoi_dialnosti/references (дата звернення: 04.10.2021).
5. Заяц М. Особливості розвитку особистості студента – PSYH.KIEV.UA – Вісник психології і соціальної педагогіки. *PSYH.KIEV.UA – Вісник психології і соціальної педагогіки*. URL: https://www.psyh.kiev.ua/Особливості_розвитку_особистості_студента (дата звернення: 04.10.2021).
6. Організація процесу виховання сучасного студента ВТНЗ| Наукові конференції. *Грудень / Декабрь 2013 | Наукові конференції*. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/2538> (дата звернення: 05.10.2021).
7. Виноградова В. Є. Розвиток особистості студента як суб'єкта спілкування -. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. 2015. 12 (14). С. 337. URL: <http://ap.uu.edu.ua/subject/3>.
8. Професіоналізація особистості студента як новоутворення студентського віку. *StudFiles*. URL: <https://studfile.net/preview/5319040/page:19/> (дата звернення: 05.10.2021).
9. Особистість у сучасній психології. Психологічна характеристика. *Освіта.UA*. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/psychology/10026/> (дата звернення: 05.10.2021).

МОЛОДІЖНИЙ СЛЕНГ ЯК ЗАПОЗИЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ СЛІВ: СОЦІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

Кубрак О.В.,
старший викладач,
Сумський національний аграрний університет

Український молодіжний сленг – це цікавий феномен, обмежений такими рамками, як просторові, часові та соціальні.

Велика кількість слів, які є сленгом молоді, були запозичені з іноземних мов. В основному запозичення йдуть з англійської мови, що є найбільш широко використовуваною по всьому світу.

Найбільше запозичень іноземних слів відбувається у нових сферах, де не встигли сформуватися еквіваленти іноземних назв і термінів.

Чому ж саме молодь - найсприйнятливіша до іноземних слів і виразів? Це можна пояснити тим, що молоді люди більше схильні до вивчення нового та досягнення незвіданого. Молодіжний сленг формується переважно віковою категорією від 14-15 років до 24-25 років.

Важливо, що лексика, активно використовувана молоддю, обмежена її інтересами, тобто: навчальним закладом, музикою, книгами, кіно, інтернетом, поведінкою, спілкуванням з однолітками. Слова, що використовуються, відносяться тільки до світу, що оточує суспільство зараз і часто не зрозумілі іншим віковим категоріям.

З історії відомо, що відокремлення молодіжної культури пов'язують з виникненням бар'єру між батьками і дітьми внаслідок маргіналізації в індустріальному і постіндустріальному суспільстві, що швидко змінюється.

На Заході – це був час розквіту руху хіпі, сексуальної та психоделічної революції 1960-х років. Тоді молодь усвідомила своє власне "я" як важливу частину політичної сили суспільства, окремий споживчий шар.

В Україні суспільство визнало молодь як специфічний пласт у 1980-х роках, тоді з'явилися особливі словники молодіжного сленгу, а також прагнення дізнатися про молодіжні субкультури.

Історію молодіжних культур України варто почати згадуючи перших хіпі, а потім стиляг. Лексику і сленг молоді утворювали в основному жителі великих міст: Києва, Харкова, Донецьку, але відокремлення молоді та певна специфіка її спілкування була характерна не тільки для міської, але й для сільської культури. Тут прикладами можуть служити вечірки та сурядки - збори молоді, в які не пускали старше покоління.

З початку ХХ століття виділяється три етапи у розвитку молодіжного сленгу.

Перший етап відноситься до 20-х років, коли революція і Громадянська війна зруйнували в центрі структуру суспільства. Ці події вплинули на появу великої кількості безпритульних, мова яких була далека від освічених людей. Внаслідок спілкування з безпритульними суспільство прийняло у повсякденну мову безліч нових слів.

Другим етапом є 50-ті роки, коли на вулиці та танцмайданчики міст вийшли "стиляги". Вони також внесли свій лексикон у мову населення.

Третій етап співвідноситься з періодом застою, коли задушлива атмосфера суспільного життя 70-80-х породила різні неформальні молодіжні рухи, і молоді люди, що "хипують", створили свій сленг як спосіб протистояти офіційній ідеології.

Кількість іноземних запозичень в українській мові величезна, але багато слів настільки прижилися у повсякденності, що ні відчуються як чужі самими носіями мови.

Так "бізнесмен" використовується частіше, ніж "підприємець", "презентація" - частіше, ніж "вистава", "принтер" і зовсім змістив "друкарський пристрій".

Молодіжний сленг ніколи не стоїть на місці. Силою та водночас слабкістю сленгу, запозиченого з іноземних мов, є суттєва залежність від реалій сьогодення.

Зміна моди, явищ навколо, подій впливає на використання актуальної лексики, забуваються старі висловлювання, їм на зміну приходять нові. Цей процес відбувається дуже стрімко і якщо у злодійському жаргоні або комп'ютерному деякі слова затримуються на десятки років, то в молодіжному сленгу багато виразів залишаються в історії вже після декількох років.

Завдяки інтересу молоді до іноземної культури, англійської мови та подорожей, все більше слів використовується у щоденному лексиконі. Якщо кілька поколінь назад в СРСР була залізна завіса і проникнення іноземних слів і висловлювань у лексику було практично неможливим, нині такої ситуації немає.

Молодіжна лексика використовує ті висловлювання і слова, які можуть увійти в загальний словник. Сленг сам по собі проникає у повсякденну лексику і пристосовується до будь-яких змін, стає рідним для мови.

Найчастіше літературною мовою приймається той сленг, до якого суспільство встигло звикнути і, відповідно, вираз втрачає своє експресивне забарвлення.

Великий вплив також мають інтернет ресурси. Доступ до іноземних сайтів, фільми іноземними мовами – все це розширює словниковий запас молоді та додає нових виразів.

Запозичення з іноземних мов можна поділити на кілька груп:

- 1) прямі запозичення;
- 2) гібриди;
- 3) українські слова, які звучать схоже на англійські та використовуються у значенні англійських слів.

До першої групи прямих запозичень з іноземних мов відносяться слова, зміст яких однаковий з мовою оригіналу. Так все частіше в промові молоді можна почути "мен" - замість "чоловік", "блек" - афроамериканець, "мані" - гроші, "фрік" - божевільна людина.

До другої групи слів-гібридів відносяться ті іноземні слова, до яких у українській мові додається закінчення, суфікс або приставка, від чого суть слова практично не змінюється. У такий спосіб з'являються слова олдовий (old – старий), френдівий (friend – друг), брендівий (brand – новий)

Молодь схильна до гри зі словами, прагне висловити свої думки яскраво. На тлі офіційної мови, молодіжний сленг є розкутим, вільним стилем.

Приклади слів-гібридів, що зміцнилися в сленгу: "аскати" (ask - питати з англ.), "апгрейдити" (upgrade - удосконалити з англ.), "юзати" (use - використовувати з англ.), "коннектити" (connect - з'єднуватися з англ.), "дрінкати" (drink - пити з англ.)

До третьої групи слів, що звучать як іноземні, відносяться багато слів і виразів з лексики комп'ютерників ("мило" - e-mail, "вінда" - windows).

Рекламники вже давно зрозуміли, що використання зрозумілого для цільової аудиторії сленгу – це відмінний піар – хід, який приносить великі гроші та увагу до рекламованого продукту. Використовуючи яскраві висловлювання, часто запозичені з англійської мови, рекламні кампанії довго залишаються на слуху у споживача і допомагають просувати продукт.

Чим цікавіший, актуальніший і оригінальніший сленговий вираз, що з'явився в рекламному ролику на пару секунд - тим краще продукт, що рекламується, запам'ятовується.

Так пивоварна компанія "Балтика" використовувала слово кул (cool - відмінний) у розкручуванні нового продукту, назвавши пиво "Балтика-кулер", а слоганом рекламної компанії обрала "BE COOL" (будь відмінним, класним).

Компанія мобільного зв'язку в рекламі інтернету для мобільного телефону використовувала слово лайк (like - подобається). У рекламному ролику дівчина відзначає "лайком" фотографії молодого людини у соціальній мережі.

Тут важливо відзначити, що часом рекламні компанії, що вживають сленг, негативно впливають на сприйняття продукту, використовують надмірні жарти та орфографічні помилки.

Прикладом активного використання сленгу є інтернет: он-лайн щоденники, соціальні мережі, пошукові системи. У листуванні між знайомими використовуються аббревіатури, укорочені слова, різні неологізми (нові слова, що з'явилися в мові).

Варто відзначити, що використання сленгу в листуванні на просторах інтернету часто суперечить орфографії української мови і використання нових, невідомих старшому поколінню слів збиває з пантелику навіть освічених людей.

Утворення комп'ютерного сленгу зазвичай відбувається шляхом скорочення слів (комп - комп'ютер, вінд - віндчестер, клава - клавіатура), оскільки спочатку слово важковимове або довге.

Популярний додаток для швидкого спілкування в мережі ICQ (скорочено від I SEEK YOU – я шукаю тебе) прижився під назвою "аська".

Часто як у письмовій, так і в розмовній мові серед молоді використовується слово "лол", яке є англійським lol, скороченням від laughing out loud, що російською мовою перекладається як реготати на всю горлянку. Подібне пишеться у відповідь на дуже дотепний жарт.

В ігровому середовищі часто утворюються жаргонні слова, що безпосередньо описують основний напрямок і дію в грі. Так, серед ігromанів, в описі ігрового продукту, що вийшов, використовуються "ходилки", "леталки", "стрілялки", "бродилки".

Таким чином запозичення слів з інших мов часто не має альтернативи, особливо якщо це стосується професійної діяльності. В таких випадках замінити слово близьким за змістом аналогом на українській мові майже неможливо.

Список використаних джерел:

1. Береговская Э. М. Молодежный сленг: формирование и функционирование / Э. М. Береговская // Вопр. языкознания. – М., 1996. – № 3.
2. Борисова-Лукашанец Е. Г. Лексические заимствования и их нормативная оценка (на материалах молодежного жаргона 80-90 годов) / Е. Г. Борисова-Лукашанец – М., 2005. – 102 с.
3. Грачев М. А., Гуров А. И. Словарь молодежных сленгов / М. А. Грачев, А. И. Гуров. – Горький, 2004. – 366 с.

4. Масенко Л. Т. Українська жаргонологія : проблеми становлення /Л. Т. Масенко // Українська мова та література. – № 38. – 2006. – С. 3-24

5. Мосенкіс Ю. Український молодіжний сленг: Стан і перспективи досліджень / Ю. Мосенкіс // Дивослово. – 2007. – № 12. – С. 32 - 35

PROFESSIONAL STRUCTURE COMPETENCIES OF FUTURE ENGINEERS

Baranova O.,
assistant

Mykolaiv National Agrarian University

Medvedeva L.,
senior teacher

Mykolaiv National Agrarian University

Of the above definitions, the project culture of the individual contains not only knowledge and skills, but also some are professionally important personality traits. In other words, the concept of "project personality culture" is interrelated with the concept of "specialist personality structure". Personality qualities have been considered by many researchers. In the works of K. Platonova, I. Ivanov, D. Kettell, E. Fromm, Z. Freud and others considered various aspects and aspects of building a model of personality. In this study, the authors rely on the personality structure of the specialist, which was proposed by E. Zeer [1] and presented by the authors of the monograph [1, p. 27] in the form of table 1. In this table, competence means awareness, erudition of the individual in a particular field of work. Under professional competence is understood "a set of professional knowledge, skills and methods of effective performance of professional activities" [1, p. 23].

The main components of professional competence, the authors [1, p. 23 - 24] include:

– socio-legal competence: knowledge and skills in the field of interaction with social institutions and people, as well as mastery of techniques of professional communication and behavior;

– special competence: readiness to independently perform specific activities, solving typical professional problems, the ability to adequately assess the results of their work, the ability to independently master new knowledge and skills in the specialty;

– personal competence: the ability to continuous professional growth and training;

– auto competence: an adequate idea of one's own socio-professional qualities and mastery of methods of overcoming possible professional destruction.

Key qualifications are understood as "relatively stable integrative ensembles (symptom complexes) of professionally important personality traits" [1, p. 25].

Substructures of personality can be divided into two groups:

a) due to natural inclinations,

b) those that can be developed as a result of pedagogical influence.

Table 1

Professionally determined structure of the specialist's personality

Substructures of personality	Socio-psychological and psychophysiological components of the substructure	Professionally determined ensembles of substructure components (key qualifications)
Professional orientation	Inclinations, interests, attitudes, expectations, attitudes, motives	<i>Socio-professional abilities:</i> willingness to cooperate, focus on achievement, success and professional growth, corporatism, reliability, social responsibility, etc.
Professional competence	Professional knowledge, skills, qualifications	<i>Economic competence,</i> special and personal competence, self-competence
Professionally important psychological qualities	Attentiveness, observation, creativity, determination, contact, self-control, independence, etc.	Professional independence, socio-professional intelligence, ability to plan technological processes, diagnostic capabilities, professional mobility, self-control, etc.
Professionally significant psychophysiological properties	Energetism, neuroticism, extroversion, visual-motor coordination, reactivity, etc.	<i>Generalized professional abilities:</i> coordination of actions, speed of sensorimotor reactions, endurance, resistance to stresses, etc.

The first group includes professionally significant psycho-physiological properties and partially – professionally important psychological qualities. The analysis allows us to present the sources of the concept of "design culture of future engineers" as follows (figure 1). The inscriptions above the arrows convey the meaning of the relationship between the sources and the concept being defined.

The first approach. On the basis of generalization of definitions "project culture of the teacher", "project culture of subjects of educational process", "project culture of the person", "structure of the person of the specialist" we will give such interpretation to concept "project culture of future engineers-teachers": it is the qualitative characteristic of development of integrative properties specialist, characterized by mastery of design, systems, analytical thinking and worldview, achieved as a result of mastering theoretical knowledge and practical skills in project activities and the development of professionally important qualities that improve and create new objects, objects, technologies, processes, in including pedagogical, in order to meet the growing material, spiritual, informational and other needs of people.

The second approach. In order to research, form or develop the project culture of the future engineer-teacher, a definition based only on generalization is not enough. Therefore,

we construct another definition on the basis of "explication by" splitting "concepts in accordance with the various possible shades of their content". This method is constantly used by science when it comes to logical analysis of expressions and clarification of their content in accordance with the requirements of science".

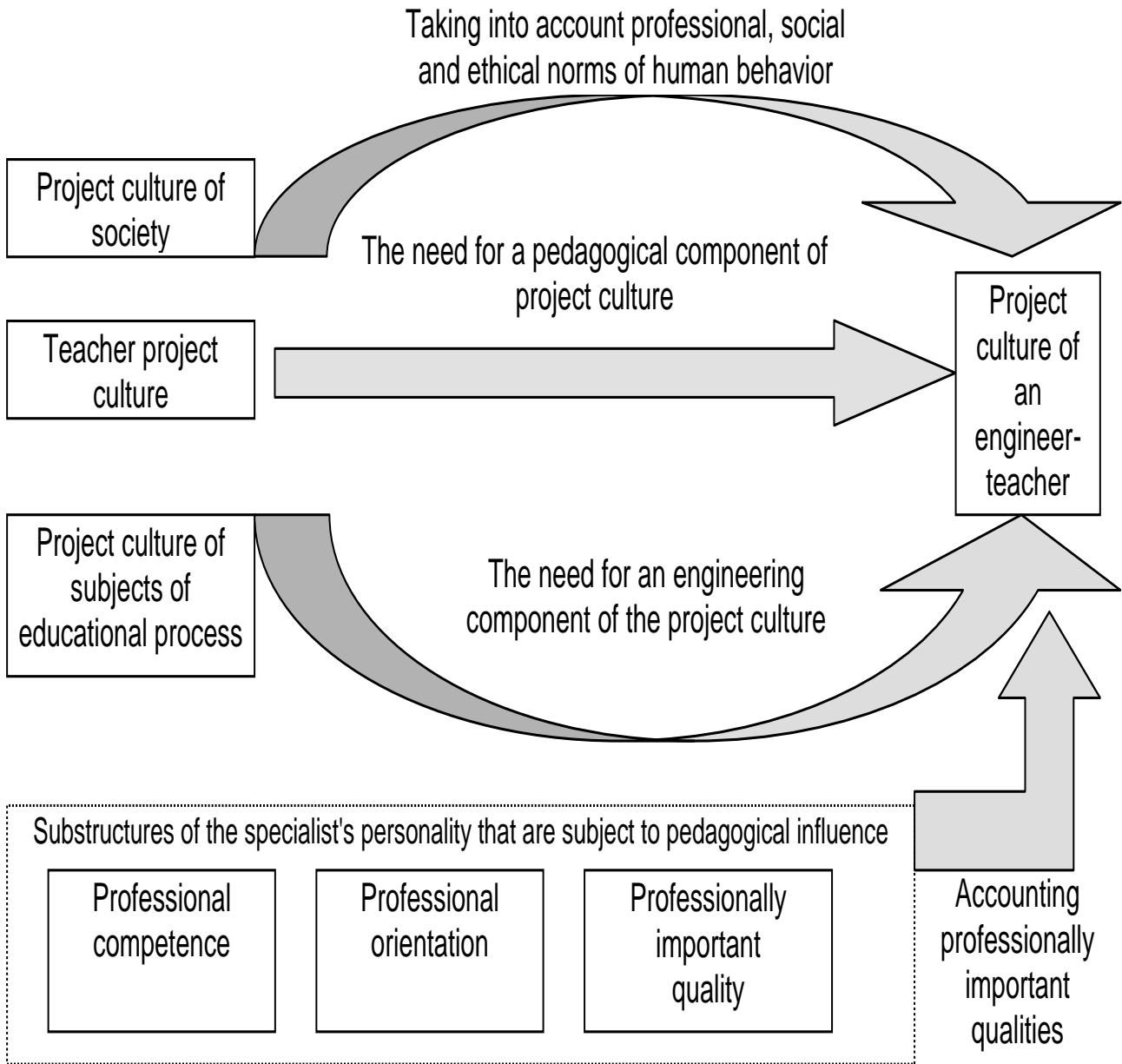

Fig. 1. Sources of the concept of "project culture of future engineers"

As mentioned above, the concept of professional culture is widespread in the psychological and pedagogical literature [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7]. Based on a number of works, we can assume that for an engineer, professional culture is synthesized from many components (figure 2).

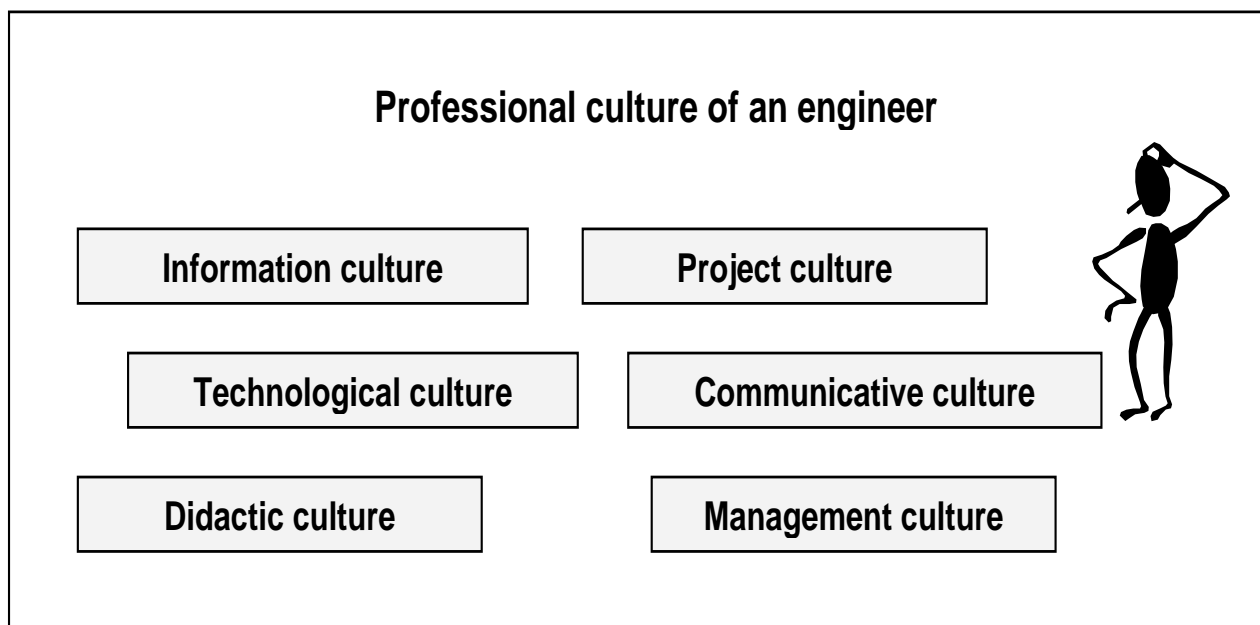

Fig. 2. Some components of the professional culture of the engineer

The basis of the engineering component of the professional culture of the engineer is characterized primarily by design, information and technological culture. There is much in common between project and information cultures, because both reflect a new level of socialization and inculturation of man. Therefore, to implement the second approach to define the concept of "project culture of the engineer" we use the logical scheme of explication of the concept of "information culture of students of technical specialties" [4], namely, considering this concept as a multifaceted and multilevel phenomenon.

The explication of the concept of "project culture of future engineers" can be made using two variations, expressed in word forms: "aspects of project culture" or "components of project culture". When it comes to approaches to research (formation, development) of project culture, the authors distinguish cognitive, operational-content, communicative and value-reflexive aspects. When it comes to the meaning of the concept of PC in terms of knowledge and skills that characterize these aspects, it is advisable to use the word form "components of PC". Since the research plan is primary and the content is secondary, the word form "aspects of project culture" is used everywhere in the dissertation to simplify teaching. Let's analyze the above definition and separate in it (by analogy with [4, 5, 6]) semantic units on four aspects of studying the phenomenon of "design culture of future engineers":

- ***in the cognitive aspect:*** knowledge for design activities, based on systems analysis and a systematic approach to the design object; knowledge of rules and standards of behavior in the information design environment; readiness to put forward a range of ideas for the project, the ability to choose the optimal (appropriate) idea;

- ***in the operational-substantive aspect:*** skills and abilities of design activity, based on a systematic approach to the design object; compliance with design standards; willingness to independently determine the needs and opportunities for activities in the project; ability to evaluate the project and make its presentation;

- *in the communicative aspect*: observance of laws, norms, rules and standards of behavior in the information environment of design, confident stay in the subject-professional community;

- *in the value-reflexive aspect*: ethical, aesthetic, value-content and moral qualities of the individual as the author of the project.

We will take the proposed explication of the scientific category "engineer's design culture" as a basis for further research. In this explication, cognitive and operational-substantive aspects reflect professional competence, and professionally important psychological qualities and professional orientation reflect communicative and value-reflexive aspects.

Thus, the concept of "engineer's design culture" is constructed, constructed as an interdisciplinary general methodological category. It differs from the concept of "project culture of personality" taking into account the pedagogical component, from the concept of "project culture of the teacher" taking into account the engineering component and from other related concepts by disclosing professionally determined personality traits of the engineer.

References

1. Zeer E. F. Psychology of vocational education: Textbook/ E. F. Zeer. – 2nd ed., Rev. – M.: Publishing house of the Moscow Psychological and Social Institute; Voronezh: Publishing house NPO "MODEK", 2003. – P. 480.

2. Kalinichenko T. V. Communicative component of engineering and pedagogical education /T.V. Kalinichenko // Problems of engineering and pedagogical education: collection of scientific works. – H.: UIPA, 2005. – Issue 9. – P. 76.

3. Kashpur T. O. Professional training of the future engineer-teacher on basis of competence approach /T. O. Kashpur // Bulletin of Luhansk Taras Shevchenko National University. – Luhansk, 2009. – Issue. 17. P. 79 – 83.

4. Krokoshenko O. Ya. Components of professional-pedagogical activity of an engineer-teacher in the system of professional education /O. Ya. Krokoshenko Collection of scientific works. I 1. – Luhansk, LNU, 2010, – P. 262.

5. Sychavska N. S. Formation of professional competence of future technicians technologists in the process of studying professionally-oriented disciplines, dis ... can. ped. Science: 13.00.04. Kyiv. 2012. – P. 273.

6. Tsidilo I. M. Theory and methods of training future engineers-teachers to the application of intellectual technologies in professional activities, dis .. doc. ped. Science: 13.00.04. Ternopil. 2015. – P. 528.

7. Yakimovich T. D. Fundamentals of didactics of professional and practical training: educational and methodical manual / T. D. Yakymovych// Lviv, 2013. – 8.0 printed sheets, P. 21 - 22.

ОРГАНІЗАЦІЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Дем'янчук О.С.,

здобувач освіти спеціальності 013 «Початкова освіта»

Педагогічний інститут Київський університет імені Бориса Грінченка

Мета статті висвітлення основних методів та прийомів із боку психології, які впливають на здоров'язбереження дітей. Продемонструвати на прикладах способи втілення даних прийомів.

Актуальність проблеми. В останні роки в початковій школі відбуваються спроби переорієнтувати педагогічний процес на реалізацію інноваційних засобів збереження й зміцнення здоров'я школяра. Це не означає повну відмову від традиційних підходів до організації педагогічного процесу, а передбачає їх розширення завдяки впровадженню інноваційних технологій. Даний аспект набуває актуальності у зв'язку з погіршенням здоров'я дітей на фоні інтенсифікації шкільної освіти, підвищення вимог до учнів.

Виклад основного матеріалу. Пріоритет триєдності фізичного, духовного то соціального аспекту здоров'я особистості, що повинен проявлятися у вихованні школярів у дусі відповідного ставлення до власного (і не тільки) здоров'я, як до особистісної цінності задекларований в міжнародних і державних документах. Та на сучасному етапі в школах спостерігається де-яка розбіжність між методологічною базою та процесом уживання комплексу психологічних навичок та прийомів під час формування здоров'язбережувальної компетентності.

При всій цінності й важливості медичної допомоги дітям (варіанти медичних центрів у школах, медичних кабінетів, поліклінік у школах), використання медичних заходів як варіанту зниження негативних впливів навчального процесу вважаємо, що школа не повинна підміняти собою поліклініку й реалізовувати лише медичні заходи.

Безумовно, визначення стану учнівського здоров'я, його особливостей, динаміки надто важливі й необхідні. Але вони мають бути основою як для визначення форм і методів навчально-виховного процесу, так і для контролю за ефективністю їх використання. Адже школа покликана, насамперед, розв'язувати свої безпосередні завдання, створюючи всі умови для збереження й зміцнення здоров'я учнів.

Здоров'язбереження – це педагогічна система, яка інтегрує способи та засоби організації, проведення, управління освітнім процесом, спрямовані на підвищення його ефективності через досягнення запланованих результатів з одночасним забезпеченням сприятливих умов для всіх учасників педагогічного процесу.

Фізичний розвиток дітей багато в чому залежить від їх психічного розвитку. Цей зв'язок особливо проявляється, при аналізі вікових особливостей дітей. Дитячий організм не є зменшеною копією організму дорослої людини. У кожному періоді він має свої, особливі властивості фізичної і розумової діяльності, які поступово переходять в якість, характерні для організму дорослої людини.

Психічне здоров'я дитини - стан душевної рівноваги, емоційного комфорту, впевненість у своєму майбутньому, пов'язана з відчуттям захищеності свого «Я». Психічно здорова дитина - характеризується гармонійністю розвитку, врівноваженістю

адаптивністю, а також духовністю, орієнтацією на саморозвиток і самоактуалізацією. Гармонійний особистісний розвиток і фізичне здоров'я сприяють успішній адаптації дитини у соціумі.

Одним з елементів підтримання загального здоров'я дітей є збереження їхнього психічного здоров'я. Існує метод, що поєднує у собі фізичні вправи і розвиток психіки. Таким методом є психогімнастика. Завданням психогімнастики є збереження психічного здоров'я, запобігання емоційним розладам у дитини через зняття психічного напруження, розвиток кращого розуміння себе та інших, створення можливостей для самовираження особистості.

Танцювально-рухова терапія – ще один метод, який впливає на формування здоров'язбережувальної компетентності учнів молодших класів. Ще у літописних джерелах згадується про першого лікаря, який використав для лікування рух.

Казкотерапія, в основі якої також лежить психокорекція засобами літературного твору казки. За допомогою казкотерапії можна надати допомогу дітям із проблемами (агресивним, невпевненим, соромливим, із проблемами прийняття своїх почуттів, а також з різного роду психосоматичними захворюваннями). Ефективність використання казкотерапії в період шкільного дитинства забезпечується специфікою діяльності дитини в цьому віці, а також притягальною силою цього літературного жанру, що дозволяє вільно мріяти й фантазувати. Казка дозволяє розсовувати рамки звичайного життя, зустрічатися зі складними явищами й почуттями у доступній формі осягати світ почуттів і переживань. Вона дає можливість дитині ідентифікувати себе із близьким для нього персонажем, порівнювати себе з героєм, зрозуміти, що в нього є такі ж проблеми, як у героя казки. За допомогою казкових образів, їх дій, дитина може знайти вихід з різних складних ситуацій, побачити шляхи розв'язання конфліктів, засвоїти моральні норми й цінності, розрізнати добро й зло.

Сміхотерапія. Одним з малорозвинених напрямків здоров'язберігаючих технологій є напрямок вправ зі сміхом. Як це не дивно звучить, але саме «сміхові» вправи дозволяють виконати всі задачі здоров'язберігаючих технологій, які впроваджуються в навчальних закладах. Проведені дослідження показали, що сміх здатний стимулювати роботу серцевого м'яза, так само як фізичні навантаження і вправи, тому й загальний оздоровчий ефект однаковий. Приблизно 1 хвилина сміху на добу прирівнюється до 15 хвилин занять на велотренажері або 25 хвилинам катання на роликах. Проведені дослідження показали, що сміх здатний стимулювати роботу серцевого м'яза, так само як фізичні навантаження і вправи, тому й загальний оздоровчий ефект однаковий. Крім усього іншого, сміх робить дитину щасливою.

У дитини, що сміється, в організмі починають вироблятися ендорфіни, які називаються також гормонами щастя. Вони можуть дещо притупити душевний або фізичний біль. Тому сміх можна вважати і своєрідним ліками від стресу, болю та заподіяних кривд. В дитячому віці дуже важливо, щоб стреси та кривди не мали довгострокового впливу на організм. Інакше в дитини буде занижена самооцінка, вона стане замкненою. Варто зазначити, що ефективним вважається далеко не всякий сміх. Він повинен бути щирим і йти від душі.

Оздоровчі хвилини під час уроків слід комбінувати з фізичними вправами для постави, вправи для очей, рук, шиї, ніг. Фізичні вправи можна проводити під музичний

супровід. Цей прийом допомагає зняти втомленість, відновити рівновагу учнів. Такі вправи досить успішно проводять самі учні. Також поєднуючи фізичні вправи з елементами ігор на розвиток уваги «Заборонений рух», «Вікно, стеля, двері», «Пори року».

Пальчикова гімнастика допомагає не лише зняти втому, а розвиває мислення. Маніпуляції рук впливають на функціонування центральної нервової системи, розвиток мовлення. Прості рухи зап'ясть допомагають зняти загальну напругу, а також власне з рук, розслаблюють губи, що сприяє покращенню вимови звуків, розвитку мовлення дитини. Мовлення дітей перебуває у прямій залежності від розвитку дрібної моторики руки. "Пальчикові" ігри являють собою віршовані рядки, що ілюструються за допомогою ритмічних рухів рук, пальчиків. Пропонуючи таку гру, вчитель створює її настрій, правильно вимовляє кожен звук, задалегідь продумує всі рухи і поступово їх повторює.

Обов'язковою умовою ефективного використання всіх вищеперерахованих вправ є позитивне емоційне забарвлення. Виконання вправ з нудьгою, без бажання не дасть позитивного результату, а скоріше навпаки. Сама радість навчання, так само, як і радість будь-яких вправ і праці, робить дитину здоровішою. Пояснюється це тим, що коли людина перебуває в стані радості, позитивної напруги, в її організмі виробляється природний стимулятор, який сприяє підвищенню імунітету і працездатності.

Здоров'язберігаючі освітні технології є сукупністю засобів, методів, форм, прийомів організації, проведення, управління навчально-виховного процесу, спрямованих на забезпечення ефективності здоров'язбереження учнів.

Основними групами здоров'язберігаючих освітніх технологій є технології організації навчального процесу, технології організації пізнавальної діяльності учнів, технології виховної роботи, предметні технології та ін. Найважливішими складниками здоров'язберігаючих освітніх технологій є технології, спрямовані на врахування коливань працездатності людини протягом навчальних циклів (уроку, дня, тижня, року), залучення рухової активності, оздоровчого впливу мистецтва й праці, на забезпечення суб'єкт – суб'єктної (фасілітуючої) взаємодії вчителя з учнями.

Список використаних джерел:

1. Омельченко О. В. Характеристика моделі здоров'язберігаючої професійно-педагогічної діяльності вчителя початкових класів // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. пр. – Харків: Харківська державна академія дизайну і мистецтв, 2007. – № 2. – С. 94 - 97.
2. Оржеховська В. М., Єжова О. О. Методологічні засади діяльності освітнього закладу, спрямованої на здоров'я. Педагогіка і психологія. 2018. № 4. С. 5 – 17.
3. Півненко Ю. В. Психолого-педагогічні умови впровадження здоров'язберігаючих технологій в освітній процес початкової школи. Теорія та методика фізичного виховання. 2017. № 5. С. 31 – 34.
4. Савченко О.Я. Реформування шкільної освіти і реалізація її оздоровчої функції // Шлях освіти. – 2002. - №1. – С. 2 - 6.
5. Чистякова М. І. Психогімнастика. / Ред. М.І. Буянова. М. : Просвіта. 1990. 128 с.

6. Бойченко Т. Валеологія – мистецтво бути здоровим // Здоров'я та фізична культура. – 2005. - № 2 с. 1 - 4

7. Ващенко О. Свириденко С. Готовність вчителя до використання здоров'язберігаючих технологій у навчально-виховному процесі // Здоров'я та фізична культура. – 2006. № 8 – с. 1 - 6.

8. Воронцова Т. В. Навчання здоровому способу життя на основі життєвих навичок / Т.В. Воронцова, В.С. Пономаренко. – К. : Просвіта, 2007. – 246 с.

9. Державні санітарні правила і норми влаштування, утримання загальноосвітніх навчальних закладів та організації навчально-виховного процесу / ДСанПін 5.5.2008-01 МОЗ України, МОН України, 2001 р.

10. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: Методичний посібник. Автор-укладач.: О. Пометун. Л. Пироженко. – К.: А.П.Н.; 2002 – 136 с.

11. Осадченко Т. М. Підготовка майбутнього вчителя до створення здоров'язбережувального середовища початкової школи як педагогічна проблема / Т. М. Осадченко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. - 2014. - № 7. - С. 309 - 317.

*Науковий керівник: І.С. Мельник, канд. психол. наук, доцент
Педагогічний інститут Київського університету імені Бориса Грінченка*

МОТИВАЦІЯ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Воронкова Г.М.,

*здобувач вищої освіти спеціальності 015 «Професійна освіта
(Технологія виробництва і переробка продуктів сільського господарства)»,
Миколаївський національний аграрний університет*

Важливість вирішення проблеми мотивації навчальної діяльності визначається тим, що мотивація навчання, є істотною необхідною для ефективного здійснення навчального процесу. Відомо, що саме негативне або байдуже ставлення до навчання може бути причиною низької успішності або неуспішності студента. Діагностика та корекція мотивації навчання як основа вирішення проблеми мотивації навчання є нагальним завданням психологів - фахівців у сфері народної освіти. Проблема полягає в тому, щоб знайти такі методи педагогічного впливу, які не тільки найкращим чином мотивували б дану особистість, а й сприяли б максимальному її розвитку, становленню та реалізації. Розглянемо, як в педагогічній психології розв'язуються основні питання теорії навчальної мотивації. Проблема мотивації і мотивів поведінки діяльності - одна із стрижневих у психології. Для цього спочатку звернемося до поняття самого мотиву. Мотив (від лат. moveo, movere – рухати, приводити в дію, штовхати) – спонукальна сила дій і вчинків людини [1]. Під мотивом також розуміють усвідомлену потребу, яка викликає активність людини й визначає спрямованість цієї активності. Відповідно мотивація - це так звані психічні явища, що стали спонуканням до виконання тієї або

іншої дії, вчинку, що визначають активність особистості та її спрямованість на досягнення запланованого результату.

Проблема мотивів навчальної діяльності студентів тісно переплітається з необхідністю підвищення результативності та зниження навчання. Як одні із провідних особистісних характеристик мотиви, будучи важливими регуляторами діяльності, визначають напрямок активності студента, стійкість його поведінки і моральних устоїв. Не враховуючи особливостей мотивів своїх вихованців педагог втрачає важливі підстави для прогнозування, визначення завдань, засобів і способів своєї діяльності. Зазначимо, що погляди на сутність мотиву у психологів суттєво розходяться. Але, незважаючи на це, всі вони сходяться в одному: за мотив приймається якийсь один конкретний психологічний феномен (але різний у різних авторів). В основному психологи групуються навколо наступних точок зору на мотив: як на спонукання, на потребу, на ціль, на намір, на властивості особистості, на стани, на задоволеність.

Мотив, чи причину дій людини встановити не складно, якщо він один. Але, як правило, поведінку людини визначають багато факторів. Однак у будь-якому випадку мотиви в чистому вигляді не існують, вони лише результат відображення у психіці потреб організму, викликаних зовнішніми чи внутрішніми умовами. Тому кажуть, що мотив – це усвідомлена потреба і лише в певному випадку він стає основою цілеспрямованих дій особистості [2]. Оскільки з розвитком людини як особистості розширюються її потенційні можливості, потреба в самовдосконаленні ніколи не може бути задоволена цілком. Тому і процес розвитку мотивації не є обмеженим. Акцентуємо увагу на визначальній ролі задоволення потреб у розвитку мотиваційних процесів. Рівень задоволення розглядається як показник ефективності навчання, орієнтованого на майбутнє. Поточне задоволення підвищує мотивацію навчання в майбутньому. Незадоволення навчанням викликає механізм ставлення до навчання як до вимушеної дії і знижує мотивацію. Мотив не тільки визначає потребу, але й спрямовує студента на об'єкти вивчення, в яких задовольняється потреба. Особливо велику роль при цьому відіграє сила мотивів. При слабкій мотивації студент не може активно працювати на заняттях, не кажучи вже про результати його навчання. Говорячи про мотив як усвідомлену спонуку до певних дій, зокрема навчання, слід пам'ятати, що сам по собі мотив не є причиною їх цілеспрямованості. Він лише результат відображення у психіці потреб організму, викликаних зовнішніми чи внутрішніми об'єктивними явищами. Тобто потреби і мотиви тісно пов'язані з інтересами, переконаннями та ідеалами особистості [1].

Навчальна мотивація, як і інші види мотивації характеризується стійкістю, спрямованістю і динамічністю. В рамках концепції А. К. Маркової стійкість навчальної мотивації досліджувалася Л. К. Золотих, Т. А. Платоновою, Е. І. Савонько. Психологічна стійкість визначається ними як здатність підтримувати необхідний рівень психічної активності при широкому варіюванні чинників що діють на людину. Ґрунтуючись на дійсному представленні стійкості, автори розглядають її в комплексі з такими характеристиками навчальної мотивації, як сила, усвідомленість, дієвість, сформованість змістоутворюючого мотиву діяльності, орієнтація на процес і т.д. Дослідження Е. І. Савонько, І. П. Іменітової показали, що зв'язок стійкості мотивацій-

ної структури з її динамічністю полягає в диференціації компонентів в структурі, їх впорядкування з тенденцією до стійкості структури. Це дозволяє дослідникам припускати, що абсолютне домінування процесуальної мотивації додає структурі велику стійкість.

Вчені довели, що мотивація є одним із провідних факторів успішного навчання. Але його особливості і його дієвість відрізняються на різних етапах навчального процесу, через які проходить студент. Від першого до останнього курсу змінюється і сама навчально-професійна діяльність, і її мотивація. Специфічним для студентів-першокурсників вважається процес їх адаптації до нової ситуації в цілому і до навчальної діяльності, зокрема [1].

Умовою успішного навчання все ж є мотивація, котра спонукає студента до певної діяльності з метою розширення й поглиблення своїх знань, підвищення впевненості та незалежності від зовнішніх факторів.

Основною проблемою будь-якої професійної освіти є перехід від актуально здійснюваної навчальної діяльності студента до засвоювання ним професійної діяльності. З позиції загальної теорії діяльності, такий перехід йде перш за все вздовж лінії трансформації мотивів, оскільки саме мотив є конструктивною ознакою діяльності. Однак, якщо діяльності навчання притаманні пізнавальні мотиви, то практичній діяльності - професійні. Отже, перехід від навчально-пізнавальної діяльності студента до професійної діяльності фахівця багато в чому виступає проблемою трансформації пізнавальних мотивів в професійні.

Тому мотивація зводиться до з'ясування студентами, що їм приходить до душі в особистому житті або навчанні, майбутній діяльності або кар'єрі та використання отриманих ними знань для самоспонукування до дії [3].

Список використаних джерел:

1. Вітенко І. С. Загальна та медична психологія. К.: *Здоров'я*, 2006. - 296 с.
2. Олійник В. В. Особливості формування професійної мотивації майбутніх практичних психологів. // *Вісник Одеського національного університету. Серія: Психологічна*. Одеса: «Астропринт», 2013. Том 18. Випуск 23. С. 211 - 219.
3. Сільвейстр А. М. Мотивація навчальної діяльності студентів нефізичних спеціальностей педагогічного ВНЗ до вивчення курсу загальної фізики. // *Наукові записки*. Випуск 108. Серія: Педагогічні науки. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2012. Частина 2. С. 120 - 124.

*Науковий керівник: С.Б. Літвінчук канд. пед. наук, доцент
Миколаївський національний аграрний університет*

АГРЕСИВНА ПОВЕДІНКА: ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВИМІР ПРОБЛЕМИ НА ПРИКЛАДІ ЗАКОРДОННИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Білюченко Ю.М.,

*аспірантка кафедри соціології та психології факультету № 6
Харківський національний університет внутрішніх справ*

Закордонні дослідники приділяють достатньо багато уваги проблемі агресивної поведінки, оскільки вони впевнені, що розуміння даного феномену є важливим для сфери охорони здоров'я та безпеки життєдіяльності через широку палітру ймовірних негативних наслідків для гармонійного функціонування особистості. Вчені вважають, що агресивна поведінка обов'язково зачіпає сфери медицини, економіки та правоохоронну, адже подібна поведінка має деструктивний характер та завдає неабияких збитків, що становить небезпеку для розвитку [1]. Згідно зі звітом Всесвітньої організації охорони здоров'я станом на 2002 рік, майже 4400 людей загинули внаслідок насильства, що доводить важливість вивчення агресивної поведінки як негативного явища, що становить небезпеку для громадського здоров'я та досить часто призводить до трагічних наслідків [4].

Пропонуємо розглянути специфіку формування агресивної поведінки та основні її особливості з урахуванням вікових особливостей. В період дитинства прояви агресивної поведінки у дітей віком від 18-ти місяців до 5-ти років є цілком нормальним явищем в процесі розвитку особистості. В даний період активно формуються мовленнєві навички, тому досить часто агресивна поведінка проявляється через акти фізичної агресії. Коли вже дитина добре опанувала мовленнєвим апаратом, то її вибухи гніву виражаються через вербальні форми. Діти даного віку демонструють агресивну поведінку: через плач, крик, укуси, падіння, відштовхування, махами руками, пошкодження іграшок та інших предметів. Безсумнівно подібна поведінка потребує прискіпливої уваги з боку батьків, заради безпеки своєї дитини та ближнього оточення [7]. Згідно закордонних досліджень найперші спалахи гніву простежуються у дітей віком від 17-ти місяців до 2-х років, і з часом вони зменшуються по досягненню дитиною 5-ти річного віку, але вікові періоди можуть варіюватися [3].

Коли дитина починає відвідувати школу, то прояви агресивності трохи трансформуються, але в більшості випадків проявляються в тій самій формі, що й у дітей до 2-х років. Діти шкільного віку вже інтенсивніше починають спілкуватися та розвивати міжособистісні відносини з однолітками, тому досить часто агресивна поведінка може бути направлена на них [2]. До вже відомих ознак агресивності, можуть приєднатися такі як: роздратування, дратливість, знуцання з тварин, бійки або інші форми деструктивної поведінки. В закордонних дослідженнях, на підставі опитування матерів, повідомляється, що з часом ознаки агресивної поведінки зменшуються, приблизно, починаючи з 2-х років і до 11-ти. Однак, досить часто її прояви мають непрямий характер, особливо у віці від 4-х до 11-ти років, вчені це пов'язують з активним оволодінням вербальних навичок і збільшенням соціальних контактів у дітей. Проте, згідно з тим самим дослідженням, кількість фізичних проявів агресивної поведінки не знайшла свого підтвердження, що дозволило науковцям зробити висновок про зменшення її проявів у дітей після 6-ти років [9]. Отримані дані

дозволяють нам говорити про те, що перші прояви агресивної поведінки мають ранішні свої коріння. Ми вважаємо, що від способів вираження почуттів дітей, залежать їх подальші звички та особливості поведінки, тому завданням батьків є вчасно їх розпізнати та попередити.

Підлітковий вік є особливим періодом у розвитку людини, адже він має досить проблемний характер, оскільки організм дітей пристосовується до більш дорослого життя та зазнає фізіологічних змін. Згідно з дослідженнями, саме в підлітковому періоді, спостерігається найбільше число випадків агресивної поведінки. Поліцейська статистика свідчить, що в даному віці не поодинокі випадки скоєння насильницьких дій з застосуванням вогнепальної та холодної зброї. Підлітки, під впливом емоцій, схильні скоювати агресивні дії стосовно своїх рідних або авторитетів, що має, на жаль, свої трагічні наслідки. На думку вчених, подібні факти насильства обумовленні розвитком фізичних здібностей підлітків та впливом однолітків [8]. Дослідники сходяться у думці, що агресивна поведінка притаманна в більшій мірі підліткам, котрі входять до девіантних груп, включаючи кримінальні угруповання, які заохочують підлітків до скоєння крадіжок, актів вандалізму та інших протиправних дій [5]. Ми також впевнені в тому, що стосунки з однолітками відіграють важливу роль у формуванні агресивної поведінки підлітків. Яскрава її демонстрація свідчить, про бажання підлітків отримати популярність або високий соціальний статус шляхом маніфестації влади, сили та контролю. Досить часто тиск з боку однолітків може призвести до проявів агресивної поведінки через страх ізоляції або втрати авторитету.

Досить часто в закордонних дослідженнях зустрічаються роботи, в котрих підкреслюються гендерні розбіжності у виявленні ознак агресивної поведінки. Підлітковий період характеризується наявністю перших романтичних почуттів та стосунків, що досить часто спонукає осіб однієї статі по відношенню до іншої проявляти агресію, яка виражається у насильницьких проявах. Численна когорта вчених вважає, що агресивна поведінка підлітків є важливою суспільною проблемою охорони здоров'я та потребує надмірної уваги з боку батьків, соціальних інституцій, які залученні у вихованні дітей [4].

Перехід від підліткового віку до дорослості містить ряд суттєвих небезпек, котрі пов'язані з тим, що прояви агресивної поведінки можуть мати ще більш серйозні та насильницькі дії, такі як домашнє та сексуальне насильство, жорстоке поводження з тваринами та вбивство. Департамент юстиції США за 2007 рік повідомив, що найвищий рівень вбивств припадає на людей віком від 18-ти до 24-х років, однак, даний показник з роками дещо зменшується, що є само по собі обнадійливим результатом, але все одно несе в собі небезпеку та занепокоєння.

В дорослому віці все більше фіксується фактів агресивної поведінки щодо дітей, що становить істотну загрозу та потребує якнайшвидшого втручання та контролю з боку держави, яка стоїть на захисті прав дітей. Досить часто подібні діяння дорослих мають трагічні наслідки й призводять до загибелі, це стосується ситуацій батьківської недбалості чи не належного виховання, що призвели до подібних наслідків.

В сімейних стосунках агресивна поведінка зображується через домашнє насильство, яке носить не лише фізичний, а й емоційний та психологічний характер.

Однак, до даного насильства схильні всі не залежно від ознаки статі. З віком ускладнюються особистісні характеристики та знаходять нові форми вираження агресії.

В закордонних дослідженнях значна увага приділяється вивченню агресивної поведінки у літніх людей. Вчені сходяться у думці, що саме люди похилого віку схильні до неконтрольованих спалахів агресії. Так, у дослідженні літніх людей, котрі мешкають у будинках для людей похилого віку, йдеться, що досить високий відсоток пенсіонерів проявляли агресивну поведінку стосовно інших мешканців будинку або персоналу. В тому ж дослідженні наголошується, що причиною подібної поведінкової реакції, є порушення особистого простору під час медичних чи гігієнічних процедур, що сприймаються літніми людьми доволі агресивно. Вчені підкреслюють, що подібні реакції є ознаками порушення психічного або фізичного здоров'я, наприклад, деменція або когнітивні порушення. Науковці стверджують, що найбільш яскраві агресивні реакції у людей, які мають порушення вербального характеру, тому агресія досить часто є реакцією на потреби, які вони не можуть задовольнити або пояснити працівникам закладу [10].

Цікавими є дані щодо агресивної поведінки у літніх людей, які свідчать про найпоширеніший спосіб агресії як вбивство-самогубство. Закордонними вченими виявлено, що найбільше самогубств припадає на вік від 55-ти років і чоловіки в більшій мірі схильні до його скоєння, на відміну від жінок [6]. Варто зазначити, що науковці впевнені, що вбивство-самогубство частіше трапляється серед подружніх пар. Суїцид – є формою агресивної поведінки, яка спрямована проти себе.

Отже, на підставі проведеного теоретичного дослідження наукових праць закордонних вчених було встановлено, що агресивна поведінка змінюється протягом всього життя людини. Дослідження демонструють, що дана агресивна поведінка може розвиватися за двома напрямками: перші ознаки з'являються в дитинстві і прогресують в підлітковому та дорослому віці; або бере свій початок з дитинства через фізичні або емоційні проблеми зі здоров'ям, пагубні звички або механічні пошкодження мозку. Ми вважаємо, що агресивна поведінка має серйозні наслідки для безпеки життєдіяльності, тому потребує комплексних заходів щодо профілактики та лікування, щоб зменшити дані негативні наслідки. Вивчення факторів ризику та особливостей агресивної поведінки є життєво важливим завданням для ефективної профілактики та попередження.

Список використаних джерел:

1. Bastiaens L., Bastiaens I. Youth Aggression: Economic Impact, Causes, Prevention, and Treatment. *Psychiatric Times*. 2006. №23(11). P.1-2.
2. Greydanus D., Pratt H., Greydanus S., Hoffman A. Corporal punishment in schools: A position paper of the Society for Adolescent Medicine. *Journal of Adolescent Health*. 1992. №13. P.240-246.
3. Hay D., Castle J., Davies L. Toddlers' use of force against familiar peers: a precursor of serious aggression? *Child Dev*. 2000. №71. P.457-467.
4. Krug E., Dahlberg L., Mercy J., Zwi A., Lozano R. World Health Organization. *World report on violence and health*. Geneva: 2002. 360 p.

5. Lopez V., Emmer E. Influences of beliefs and values on male adolescents' decision to commit violent offenses. *Psychology of Men & Masculinity*. 2002. №3(1). P.28-40.
6. Malphurs J., Cohen D. A Statewide Case-Control Study of Spousal Homicide-Suicide in Older Persons. *American Journal of Geriatric Psychiatry*. 2005. №13(3). P.211-217.
7. Raine A., Reynolds C., Venables P., Mednick S., Farrington D. Fearlessness, stimulation-seeking, and large body size at age 3 years as early predispositions to childhood aggression at age 11 years. *Archives of General Psychiatry*. 1998. №55. P.745-751.
8. Reiss A., Roth J. Understanding and preventing violence. Vol. 1. Washington, DC, US: National Academy Press, 1993. p. 464.
9. Tremblay R.E., Boulerice B., Harden P.W., McDuff P., Perusse D., Pihl R.O., Zoccolillo M. Human Resources Development Canada & Statistics Canada. *Growing up in Canada: National longitudinal survey of children and youth*. Ottawa: Statistics Canada; Do children in Canada become more aggressive as they approach adolescence? 1996. P.127-137.
10. Zeller A., Hahn S., Needham I., Kok G., Dassen T., Halfens R. Aggressive behavior of nursing home residents toward caregivers: a systematic literature review. *Geriatr Nurs*. 2009. № 30(3). P.174-187.

НЕОБХІДНІСТЬ ПЕРЕГЛЯДУ НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ З ДИСЦИПЛІНИ «БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ»

Мешкова В.В.,

завідувач відділення денного перебування

Територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг)

в Корабельному районі м. Миколаїв

Курепін В.М.,

канд. екон. наук,

старший викладач кафедри

методики професійного навчання

Миколаївський національний аграрний університет

Процес Європейської інтеграції помітно впливає на всі сфери життя держави. Стратегічні цілі розвитку освіти зумовлені новими функціями вищої школи, яка сьогодні є не лише засобом підготовки фахівців для народного господарства: в суспільстві створюється певний інтелектуальний потенціал що до впровадження нових інформаційних технологій, переходу до інноваційної економіки. Освіта має бути випереджаючою на шляху вирішення проблеми безпеки людини як умови сталого розвитку людства [1]. За нових умов особлива увага повинна приділятися напрацюванню нових стандартів освіти та удосконаленню старих згідно до умов кредитно-модульної системи. Головною умовою створення єдиного освітнього простору є в найбільшій мірі формальна відповідність різних національних освітніх систем (структурна відповідність – дворівнева система; кваліфікаційна відповідність – додаток до диплому; відповідність залікової системи - ECTS).

Якість освіти залишається важливою проблемою, з якої виникає одне з найбільш

важливих завдань освіти – застосування основних принципів Болонської декларації, європейських стандартів освіти. Це приведе до створення системи максимально порівнянних академічних цінностей за рахунок введення уніфікованого додатку до диплома, що сприятиме формуванню єдиного європейського ринку висококваліфікованих кадрів і міжнародної конкурентоспроможності вищої освіти як такого.

Приєднання до Болонського процесу вимагає значного збільшення значення університетської освіти і університетської науки. Ці вимоги відносять до навчальних планів і програм дисципліни «Безпека життєдіяльності», їх потрібно постійно удосконалювати, як зміст, так і методи викладання [2].

Вивчення науки, пов'язаної з безпекою людини, дисципліна «Безпека життєдіяльності», повинна здійснюватися як безперервний освітній процес, з послідовною підготовкою майбутніх фахівців. Цей процес не повинен обмежуватися тільки однією дисципліною «Безпека життєдіяльності», а продовжуватися при викладанні дисциплін «Основи охорони праці», «Основи екології», «Охорона праці в галузі», «Цивільний захист».

Дисциплінам безпеки притаманні обов'язкові принципи побудови процесу освіти, це системність, безперервність, систематичність, практичність, універсальність[3], які виступають на провідні позиції, але у деяких робочих програмах дисципліни «Безпека життєдіяльності» закладах вищої освіти при формуванні змісту дисципліни викладачі допускають простий набір норм і правил по безпеку, за принципом «чим більше – тим краще».

За своїм змістом дисципліна «Безпека життєдіяльності» формує світогляд майбутнього фахівця, який в своєму звичайному житті повинен забезпечувати попередження розвитку надзвичайних ситуацій або зменшення наслідків від їх розвитку [4]. Тому, не зважаючи на те, що дисципліна ще формується в Україні (постійні економічні, соціальні, політичні, інші зміни), «Безпека життєдіяльності» має головну мету, яка полягає в тому, щоб зробити її по-справжньому дієвою на практиці.

Фундаментальні знання, уміння і навички, формування поглядів і поведінки при вивченні питань безпеки людиною мають мету запобігання виникненню загроз життю та здоров'ю людей, формування адекватного мислення та цілісної системи знань[5], необхідних для прийняття обґрунтованих рішень на рівні окремої особи, сім'ї, підприємств, галузі, суспільства то що. Освіта у сфері безпеки життєдіяльності людини спрямовані на одержання саме таких результатів, але при цьому особливу роль у визначенні змісту курсу «Безпека життєдіяльності» повинен зіграти принцип міждисциплінарних зв'язків.

Необхідність безперервної освіти, яка повинна починатися в загальноосвітніх закладах середньої освіти та продовжуватися в межах вищої освіти[6] і включати питання безпеки життєдіяльності у всій сфері життєдіяльності людини, від основ особистої безпеки і здорового образу життя до поведінки у разі настання надзвичайних ситуації і дій при їх ліквідації. Ці напрями безпеки повинні розділити між собою дисципліни «Безпека життєдіяльності», «Основи охорони праці», «Охорона праці в галузі» та «Цивільний захист».

Таким чином, визначальною умовою у формуванні змісту освітніх програм для

дисциплін, які пов'язані з безпекою людини, різного рівня є забезпечення принципу «освіта протягом усього життя». Це один з основних принципів прогресивної освіти, дотримання якого є обов'язковим для фахівців з питань безпеки людини. У зв'язку з перебудовою системи освіти, удосконаленням освітнього процесу, перед викладачами закладів вищої освіти виникає необхідність пошуку нових інноваційних методів навчання, які б удосконалювали самостійну роботу студентів, забезпечували розвиток у них гнучкості мислення, ініціативності, пізнавальної активності, самостійності прийняття рішень, творчого підходу до розв'язання проблемних ситуацій.

Стандартизація навчання в сучасних вищих навчальних закладах у вигляді затвердження систем ОКХ та ОПП для всіх спеціальностей передбачає створення змістових модулів з окремих питань безпеки життєдіяльності людини, внесення їх до всіх ОКХ та ОПП, контроль безпосереднього їх виконання. Сьогодні змістові модулі ОКХ діючого стандарту повністю не реалізуються, тому що на опанування вмінь та змістових тем передбачається лише 36 аудиторних годин.

Системний вид діяльності, стосовно забезпечення освітнього процесу, це об'єднання всіх існуючих організаційно-методичних заходів у взаємозв'язану систему, направлену на досягнення єдиної мети[3]. Ключовими частками цієї системи є: навчальні плани і робочі програми, форми і методи проведення аудиторних та практичних занять, комплекс навчальних і методичних посібників, система поточного і підсумкового контролю. Тому актуальність реформування освітніх програм зумовлена факторами відповідності рівня освіти світовим стандартам.

Головними нормативними документами, що на сьогодні регламентують порядок планування та викладання дисципліни «Безпека життєдіяльності» у закладах вищої освіти є накази Міністерства освіти України про вдосконалення навчання з безпеки життєдіяльності, накази Державної служби України з надзвичайних ситуацій про порядок здійснення підготовки населення на підприємствах, в установах та організаціях до дій при виникненні надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру.

З цих документів випливає, що при розробці та перегляді освітньо-професійних програм кількість годин, передбачених для вивчення нормативної навчальної дисципліни «Безпека життєдіяльності», не може зменшуватися та повинен бути не меншим за 54 години при підготовці фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «молодший бакалавр» і «бакалавр». Викладання цієї дисципліни повинно проводити на протязі першого чи другого курсів, формою підсумкового контролю повинен бути залік. На підставах названих документів складається схема навчання студентів з дисциплін, що вивчають безпеку людини, у закладах вищої освіти.

Статтею 3 Конституції України визначено, що «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою цінністю». Запроваджений на території нашої країни карантин, спричинений розповсюдженням COVID-19, вніс зміни не тільки в умови освітнього процесу закладів вищої освіти, але і у зміст дисципліни «Безпека життєдіяльності».

Оскільки дисципліна «Безпека життєдіяльності» знаходиться у стадії становлення, то місце та роль її в циклі гуманітарно-природничих дисциплін загально-

освітнього процесу вищих навчальних закладах розуміється авторами по-різному. Про це свідчать і змісти навчальних програм та галузевих стандартів.

На відміну від попередніх програм, новими стандартами передбачено 144 години загального навантаження (4 єврокредити). Автори галузевого стандарту вищої освіти пропонують до програми курсу з дисципліни «Безпека життєдіяльності» включити питання, які є складовими дисципліни «Цивільний захист», або повинні були розглядатися в межах середньої освіти (якщо враховувати концепцію безперервної освіти з питань безпеки людини).

Хоча дисципліна «Безпека життєдіяльності» це дисципліна гуманітарно-технічного спрямування, котра повинна носити, насамперед, світоглядний характер, її завдання – забезпечити загальну освіту в галузі безпеки, вона повинна бути базовою дисципліною для вивчення таких дисциплін як «Основи охорони праці», «Охорона праці в галузі» та «Цивільний захист». Такий підхід узгоджується з висновками засідання Національної ради з питань безпечної життєдіяльності населення, на якому були чітко розмежовані ці дисципліни та послідовність їх викладання.

За наявності недостатньої кількості годин і вилучення як окремої теми з галузевого стандарту освіти із програми навчання студентів практично випадають такі питання як формування здорового способу життя та надання невідкладної допомоги постраждалому на етапах до приїзду швидкої медичної допомоги (частіше вони вивчаються лише теоретично, без залучення до викладання фахівців відповідного профілю).

Виходячи із галузевого стандарту вищої освіти для студентів економічних спеціальностей, в програмі дисципліни «Безпека життєдіяльності» втрачений також цілий розділ курсу, який раніше визначав взаємовідносини людини і середовища в системі «людина-техніка-середовище». Це може вказувати на те, що укладачі програми мають віддалене уявлення про сутність дисципліни «Безпека життєдіяльності». До того ж цей стандарт фактично порушує схему вивчення дисциплін з безпеки людини.

Об'єднання цих дисциплін та викладання дисципліни «Охорона праці» (замість двох дисциплін: «Основи охорони праці» та «Охорона праці в галузі») раніше ніж дисципліни «Безпека життєдіяльності», а також викладання дисципліни «Цивільний захист» для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» є недоцільним та не відповідає діючому законодавству (а саме п.2 спільного наказу міністра освіти України та начальника штабу – заступника начальника Цивільної оборони України № 182/200).

Крім того, на цей період (1 - 3 курси навчання) більшість студентів не мають достатнього уявлення про їх подальшу роботу, а тому не бачать сенсу вивчення цих дисциплін, таким чином, у студентів виявляється низька мотивація до освіти з означених дисциплін. Наявність об'єданого блоку змістових модулів не дає можливості розділити вивчення цих дисциплін у відповідності до діючої нормативно-правової бази. До того ж об'єднання цих дисциплін не є доцільним виходячи з того, що охорона праці вирішує проблеми безпеки людини, яка знаходиться в умовах виробництва, цивільний захист – в надзвичайних ситуаціях, екологія – поняття еколо-

гічної рівноваги [7], а безпека життєдіяльності – у всіх життєвих обставинах, тому і завдання, що стоять перед цими дисциплінами різняться між собою.

Таким чином, неузгодженість і відсутність єдиного підходу до викладання курсу «Безпека життєдіяльності» у вищих навчальних закладах не сприяють підвищенню рівня підготовки студентів і не відповідають сучасним вимогам.

Список використаних джерел:

1. Аносова Н. О., Афанасова Г. Є. Розвиток інноваційних процесів у системі професійної освіти// Актуальні проблеми життєдіяльності людини в сучасному суспільстві : тези доповідей здобувачів вищої освіти інженерно-енергетичного факультету та інших учасників освітнього процесу інженерно-енергетичного факультету та інших учасників освітнього процесу за результатами щорічного тематичного «круглого столу» на інженерно-енергетичному факультеті, м. Миколаїв, 18-20 листопада 2020 р. Миколаїв : Миколаївський національний аграрний університет, 2020. С. 136-138. URL: <http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8163>.

2. Попружук Р. О. Необхідні умови досягнення безпеки життєдіяльності // Актуальні проблеми життєдіяльності людини в сучасному суспільстві : тези доповідей здобувачів вищої освіти інженерно-енергетичного факультету та інших учасників освітнього процесу за результатами тематичного «круглого столу» на інженерно-енергетичному факультеті, м. Миколаїв, 18-20 листопада 2020 р. Миколаїв : Миколаївський національний аграрний університет, 2020. С. 47-49. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8141>.

3. Курепін В. М. Системний підхід в організації самостійної роботи майбутніх фахівців агроінженерного профілю з дисципліни «Безпека життєдіяльності» // Молодь і наука - 2021 : тези наукових доповідей казахстанських і зарубіжних вчених, а також молодих дослідників в різних галузях сучасної науки Міжнародної науково-практичної онлайн конференції, м. Петропавловськ, 9 квітня 2021 рік. Петропавловськ : Північно-Казахстанський університет імені Манаша Козыбаєва, 2021. Том № 1, С. 141-144. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/9444>.

4. Курепін В. М. Проблеми вивчення дисципліни «Безпека життєдіяльність» в Миколаївському національному аграрному університеті // Цивільний захист: збереження життя, матеріальних цінностей та довкілля: матеріали VI міжнародної заочної науково-практичної конференції, 01.03.2021. Мінськ, Республіка Білорусь : УЦЗ, 2021. С. 153-157. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8878>.

5. Демченко А. В. Знання безпеки життєдіяльності - запорука збереження життя та здоров'я учасників освітнього процесу у закладах вищої освіти / А. В. Демченко // Участь молоді у розбудові агропромислового комплексу України: 32-ї студентської науково-теоретичної конференції, 18-20 березня 2020 р., Миколаїв. – Миколаїв : МНАУ, 2020. - С. 90-93. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/7027>.

6. Іваненко В. С. Цінності та запити сучасної молоді: життєві пріоритети української молоді // Покоління незалежності: ціннісні орієнтири і перспективи : матеріали міжнародної науково-практичної конференції студентів та магістрантів, м. Костанай, 30 березня 2021р. Костанай : Костанайський регіональний університет імені

- А. Байтурсінова, 2021. С. 737-741.
URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/9255>.
7. Іваненко В. С. Окремі поняття екологічної безпеки життєдіяльності // Проблеми та перспективи розвитку системи безпеки життєдіяльності : матеріали XVI Міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених, курсантів та студентів, м. Львів, 25-26 березня 2021р. Львів : ЛДУ БЖД, 2021. С. 192-194.
URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/9075>.

АДАПТАЦІЯ ПЕРШОКЛАСНИКІВ ДО НАВЧАННЯ ЗАСОБАМИ ДИДАКТИЧНОЇ ГРИ

Шайко Ю.В.,

*здобувачка вищої освіти спеціальності 013 «Початкова освіта»,
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

Вступ дитина до школи пов'язаний з низкою суперечливих емоцій для неї та її батьків. З однієї сторони, радість і гордість, які виникають внаслідок передчуття «нового», з іншої – невпевненість, а іноді й страх перед обов'язками, що чекають попереду. Адаптація дитини до першого класу має значний вплив на її життя. Шести-, семирічна дитина має невеликий ресурс адаптаційних навичок і стратегій, її нервова система характеризується низьким імунітетом, високою чутливістю і втомою.

Згідно зі статистикою, тільки 50% дітей адаптується до нових умов і вимог протягом півроку. Другій половині потрібно більше часу. Щоб оцінити вплив освітнього середовища Нової української школи на процес адаптації першокласників до навчання, ми на базі ЗСО №298 м. Києва проаналізували перші місяці навчання 20 молодших школярів у віці 6-7 років, а також перевірили ефективність застосування дидактичної гри як засобу адаптації першокласників до школи.

Експериментальна робота складалася з трьох етапів: 1) констатувального – виявити вихідний рівень адаптації першокласників до школи; 2) формувального – з метою розробки і реалізації корекційно-розвивальної програми з подолання ознак дезадаптації у першокласників; 3) контрольного – для визначення динаміки рівня адаптації першокласників до школи й оцінки ефективності розроблених і проведених корекційно-розвивальних занять на основі дидактичних ігор.

В основу відбору діагностичних методик було покладено такі критерії діагностики, як емоційне ставлення до школи, рівень шкільної мотивації, рівень соціально-психологічної готовності до школи. Ми використовували методику діагностики адаптації першокласників до школи «Будиночки» О. Орехової, анкету Н. Лусканової та експертну оцінку соціально-психологічної адаптації дітей до школи О. Александрівської.

Результати проведеної на констатувальному етапі діагностики засвідчують, що у 15% першокласників виявлено достатній рівень адаптованості до школи; у 55% дітей – середній рівень адаптованості до школи, 30% дітей демонструють ознаки дезадаптованості потребують комплексної психолого-педагогічної підтримки. У зв'язку з виявленими результатами з дітьми експериментальної групи була проведена

спеціальна корекційна робота із застосуванням дидактичних ігор (табл. №1).

Таблиця № 1

Програма корекційно-розвивальних ігрових занять
з адаптації першокласників

№ з/п	Назва заняття	Цілі та задачі	Зміст заняття
1.	Заняття «Ти – чудовий!»	Мета: формувати впевненість. Завдання: формування самооцінки дитини; створення позитивного настрою.	1. Ритуал вітання «Сонячні промінчики». 2. Гра «Зайчики і слоники». 3. Дихальна гімнастика. «Водолази за перлами». 4. Гра «Хто більше дій назве». 5. Гра «Я дуже хороший».
2.	Заняття «Головне – віра в себе!»	Мета: формувати впевненість дітей. Завдання: формування позитивної самооцінки дитини; мотивування та створення позитивного настрою.	1. Ритуал вітання «Сонячні промінчики». 2. Гра «Ось так сміливець!» 3. Гра «Я впевнений на всі 100». 4. Гра «Показуємо вірш». 5. Гра «Моє доросле майбутнє». 6. Ритуал прощання «Спасибі за цікаве заняття». 7. Рефлексія.
3.	Заняття «На початку шляху»	Мета: формувати позитивне ставлення до школи. Завдання: формування впевненості; закріплення знань про шкільне приладдя; розширення знань про школу; розвиток логічного мислення, фантазії, активізація уваги і пам'яті дітей.	1. Ритуал вітання «Сонячні промінчики». 2. Гра «Вгадай, про кого говоримо». 3. Гра «Першокласник». 4. Гра «Школяр і дошкільник». 5. Гра «Для чого ходять до школи». 6. Ритуал прощання «Спасибі за цікаве заняття». 7. Рефлексія.
4.	Заняття «Ці шкільні правила!»	Мета: формувати розуміння особливостей поведінки в школі. Завдання: розвиток впевненості; закріплення навички контролювати свою поведінку; розширення знань про школу; розвиток логічного мислення, активізація уваги дітей.	1. Ритуал вітання «Сонячні промінчики». 2. Гра «Я покладу в свій портфель». 3. Гра «Докажи слівце». 4. Гра «Урок або зміна». 5. Гра «Склади фігуру». 6. Ритуал прощання «Спасибі за цікаве заняття». 7. Рефлексія.
5.	Заняття «Вчимося поведінки на уроці»	Мета: формувати розуміння особливостей поведінки в школі. Завдання: розвиток впевненості в собі; закріплення навички контролювати свою поведінку.	1. Ритуал вітання «Сонячні промінчики». 2. Гра «Вітер дме на того ...». 3. Гра «Тихіше їдеш – далі будеш». 4. Гра «Швидко по місцях!». 5. Гра «У кого довгий хвіст?»

Завдання програми роботи з першокласниками полягали у: корекції емоційного сприйняття першокласником школи; підвищенні навчальної мотивації школярів; формуванні соціально-психологічної готовності першокласника до умов навчання в школі; формування адекватної самооцінки дитини.

Основоположними принципами корекційної програми обрано: принцип єдності діагностики і корекції (корекційна робота з молодшими школярами здійснювалася на основі проведеної діагностики адаптації першокласників до школи з урахуванням виявлених порушень); принцип урахування вікових, психологічних та індивідуальних особливостей дітей; принцип системності корекційних, профілактичних і розвивальних задач; принцип заохочення досягнень дитини.

Результати повторної діагностики засвідчили підвищення рівня адаптованості першокласників унаслідок упровадження корекційно-розвивальної програми в експериментальній групі, порівняно з контрольною.

Узагальнені результати вивчення за усіма критеріями засвідчують підвищення рівня адаптованості школярів: кількість дітей з достатнім рівнем адаптованості зросла з 15% до 25%, із середнім рівнем – з 55% до 70%, а кількість дітей, які мають початковий рівень адаптованості, зменшилася з 30% до 5%. Таким чином, можемо стверджувати про ефективність застосування дидактичної гри в підвищенні рівня адаптації першокласників до школи.

*Науковий керівник: Н.М. Мирончук, д-р.пед.наук, доцент,
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

РЕАЛІЗАЦІЯ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ У НАВЧАННІ З ДИСЦИПЛІНИ «ОХОРОНА ПРАЦІ В ГАЛУЗІ»

Овчаренко Н.І.,
*здобувач вищої освіти спеціальності 015 «Професійна освіта
(Технологія виробництва та переробки продукції сільського господарства)»
Миколаївський національний аграрний університет*

Пріоритетними підходами до змісту освіти є компетентнісний, особисто-зорієнтований та діяльнісний. Діяльнісний підхід - розвиток умінь і навичок особистості, застосування на практиці здобутих знань з різних навчальних дисциплін, успішну адаптацію людини в соціумі, професійну самореалізацію, формування здібностей до колективної діяльності та самоосвіти [1].

Особистісно - зорієнтований підхід - основний акцент у освітньому процесі на взаємодію і плідний розвиток особистості педагога та студента на основі рівності в спілкуванні та партнерства в навчанні.

Компетентнісний підхід - формування у студентів під час освітнього процесу інтегрованої здатності застосовувати набуті знання, уміння, досвід в конкретних навчальних і життєвих ситуаціях [2]. Компетентнісний підхід передбачає спрямованість освітнього процесу на формування у здобувачів вищої освіти ключових та предметних (галузевих) компетентностей.

Удосконалення освітнього процесу з позиції компетентнісного підходу полягає в тому, щоб навчити студентів застосовувати набуті знання й уміння в конкретних навчальних та життєвих ситуаціях. Реалізація компетентнісного підходу в нашому випадку передбачає: забезпечення особистісної спрямованості процесу навчання дисципліни «Охорона праці в галузі»; реалізацію міжпредметного підходу під час вивчення дисципліни; запровадження у освітній процес інноваційних технологій; пізнання предмету через творчу навчальну діяльність; розвиток здібностей дослідження та набуття власного досвіду;

Завдання викладача з дисципліни «Охорона праці в галузі» наступні: реалізувати на практиці компетентнісний підхід, сформувати у студентів, готовність використовувати отримані знання, вміння та навички в реальному житті для розв'язання практичних завдань та життєво важливих ситуацій. Реалізувати ці завдання можна, використовуючи на заняттях активні методи навчання, інноваційні технології, які розвивають передусім пізнавальну, комунікативну і особистісну активність сьогоденних студентів.

Інженерна праця, як і всяка інша, має свої особливості. Предметом праці інженера в основному є як сам технологічний процес і його окремі елементи, так і інформація в різних формах її прояву. Як засоби праці найчастіше виступають інженерні й управлінські методи, а також технологічні пристосування, інструменти й устаткування. Управлінський характер інженерної праці - передача інженеру (фахівцю, керівнику), у зв'язку з поділом праці, найбільш складних функцій: координації, підготовки й організації виробництва, навчання працівників і контроль за ними [3].

У сучасному розумінні інженер - це фахівець з вищою освітою, що, спираючись на теоретичні знання, професійні навички, ділові якості, забезпечує створення, перетворення, підтримку в працездатному стані технічних, технологічних і інших систем з необхідними (заданими) показниками їхнього функціонування [4].

Праця інженера носить соціальний характер. Розглядаючи його роль у суспільстві в зв'язку з діяльністю в системі трудових відносин, ми вважаємо, що соціальний характер професії інженера з погляду її сутності і змісту припускає високий ступінь відповідальності. Адже кваліфіковано вирішувати з користю для суспільства різні задачі в обраній сфері діяльності і розвивати цю сферу інженер здатний якщо він усвідомлює свій обов'язок перед суспільством, колективом, індивідом, готовий діяти відповідно до прийнятими в суспільстві й у колективі правовими і моральними нормами.

Прищепити високий ступінь відповідальності майбутньому інженеру за життя і здоров'я працівників, підлеглих йому в процесі виробництва, можна тільки у випадку якщо він опанує всім комплексом понять, знань і умінь [5] розглянутих у рамках такої дисципліни як «Охорона праці в галузі».

Випускники закладів вищої освіти повинні засвоїти основні принципи охорони праці з метою формування необхідного в їхній подальшій професійній діяльності рівня знань та умінь з правових та організаційних питань з охорони праці, основ фізіології праці, виробничої санітарії, гігієни праці, пожежної та техногенної безпеки, електробезпеки.

Умовами реалізації компетентнісного підходу з дисципліни «Охорона праці в галузі» є: використання інноваційних технологій в освітньому процесі; зміна конструкції занять; використання ефективних форм організації освітньої діяльності: групових, індивідуальних, широке використання форм творчої організації праці, ситуації взаємного навчання, створення ситуації для застосування здобутих знань, обмін думками, інтерактивні форми; створення умов для самоосвітньої діяльності здобувачів вищої освіти; забезпечення інформаційної компетентності студентів: мультимедійне навчання, комп'ютерне моделювання; визначення критеріїв оцінювання компетентності студентів.

З практичної точки зору ключові компетентності з дисципліни формуються лише у процесі наявності досвіду практичної діяльності, тому викладання дисципліни «Охорона праці в галузі» повинно вибудовуватися таким чином, щоб студент опинявся в ситуаціях, тобто моделювання ситуацій. Отож, сучасна освіта повинна бути орієнтована на проектування навчально-практичних ситуацій, в яких діє студент.

Складові вимоги до фахівця конкретизується в освітніх установах і формують у фахівця соціальну і світоглядну позицію. На виробництві уміння фахівця кваліфіковано вирішувати конкретні задачі забезпечить йому конкурентоздатність, професійну адаптацію і наступний ріст в ієрархії управління [6]. Чим краще при навчанні він буде підготовлений до виконання задач існуючого виробництва, тим швидше пройде період адаптації, що триває до трьох років, і вдало буде протікати професійна діяльність фахівця. Інша складова вимог до фахівця, яку можна умовно назвати стартовими професійними вимогами, визначається існуючим рівнем самого виробництва і стартовими (первісними) посадами, наданими на виробництві молодим фахівцям.

Інженер є фахівцем широкого профілю, здатним до самостійної інженерної, дослідницької, управлінської й організаційної діяльності і відповідно до фундаментальної і спеціальної підготовки може здійснювати наступні основні види професійної діяльності: експлуатаційно-технологічну; проектно-конструкторську; виробничо-управлінську; науково-дослідну; учбово-виробничу; сервісну.

Відповідно до державного освітнього стандарту до інженера висувають наступні вимоги: загальні вимоги до освіченості фахівця; по гуманітарним і соціально-економічним дисциплінам; по математичним і іншим природно науковим дисциплінам; по загальноосвітнім дисциплінам; по спеціальним дисциплінам (у даному випадку і по технічній експлуатації), що побудовані за схемою: мати представлення, знати і уміти використовувати, мати досвід.

Зазначені вимоги конкретизуються і реалізуються в навчальних планах, програмах, практиці підготовки і стосовно до інженера по відповідній спеціальності можуть бути зведені в наступні основні блоки.

Загальна культура, соціальна і гуманістична спрямованість, професійна і суспільна діяльність:

- розуміння пріоритетності людської особистості, прав, життя і здоров'я людини;
- повага до Конституції і законів, дотримання їх;
- розуміння загальних закономірностей розвитку суспільства, економіки, техніки; використання цих закономірностей і тенденцій у професійній діяльності;

- заповзятливість, активність, прагнення до лідерства;
- високий моральний, культурний, професійний рівень;
- чесність і ділове співробітництво в спілкуванні з партнерами, клієнтурою, персоналом і підлеглими;
- професійна і соціальна активність у трудовому колективі, професійних співтовариствах і організаціях;
- вміння відстоювати свої погляди і позиції, особливо перед керівництвом;
- вміння письмово й усно викладати свої думки і пропозиції.

Високі професійні знання і навички:

- знання цілей і місця інженерно – технічного складу, основ і змісту транспортного законодавства;
- розуміння економічних методів і механізмів управління галуззю і підприємствами;
- вміння проводити маркетинговий аналіз своєї сфери діяльності;
- знання конструкції сучасних автомобілів, їхнього технічного обслуговування і ремонту, технологічного устаткування;
- знання основ ведення нормативно-технічної документації і вміння застосовувати його на практиці;
- знання технологічних процесів і методів технічної експлуатації, ремонту, збереження і заправлення;
- володіння методами інженерних технологічних і економічних розрахунків;
- знання трудового законодавства, прав і обов'язків персоналу;
- знання вимог техніки безпеки й охорони праці;
- знання причин, джерел і розмірів забруднення навколишнього середовища від автомобільного транспорту, володіння методами оцінки і скорочення цього забруднення;

- вміння організувати своє робоче місце і підтримувати гідний зовнішній вигляд.

Уміння приймати керуючі й інженерні рішення:

- знання своїх прав і обов'язків, задач підрозділу і його місця в ієрархії системи управління (підприємства, організації, фірми і т.д.);
- володіння основами наукового прогнозування, що базується на розумінні закономірностей розвитку системи;
- вміння передбачати появу проблем і неузгодженостей;
- визначення і поділ перспективних і поточних (оперативних) цілей підрозділу;
- вміння сформулювати власні цілі і задачі, що відповідають генеральним цілям системи.

Уміння реалізувати рішення і працювати з персоналом:

- чітка постановка задачі, формулювання цілей перед виконавцями і підлеглими;
- вміння делегувати частину своїх обов'язків підлеглим;
- тактовність спілкування з керівництвом і клієнтурою;
- організація регулярного і поетапного контролю виконання рішень;
- володіння діловим стилем роботи і спілкування з підлеглими, тактовність, вимогливість;
- вміння передавати знання і навички;

- уміння використовувати, узагальнювати і розвивати корисну ініціативу й активність персоналу;
- турбота про освітній, професійний і культурний ріст підлеглих, підготовка резерву, у тому числі на свою посаду;
- справедливе і відкрите моральне і матеріальне заохочення чи покарання підлеглих.

У результаті вивчення навчальної дисципліни «Охорона праці в галузі» здобувач вищої освіти повинен знати:

1. Міжнародні норми соціальної відповідальності. Стандарт SA 8000 «Соціальна відповідальність». Міжнародний стандарт ISO 26000 «Настанова по соціальній відповідальності». Вимоги до забезпечення охорони праці в структурі соціальної відповідальності.

2. Законодавчу та нормативну базу України з охорони праці; Закони; Кодекси; державні нормативно-правові акти, які регулюють правові відносини у сфері охорони; міжнародні договори та угоди, до яких Україна приєдналася в установленому порядку; підзаконні нормативні акти України, акти з охорони праці, що діють на підприємстві.

3. Трудові норми Міжнародної організації праці. Конвенції та Рекомендації МОП. Основні Конвенції МОП в галузі охорони праці.

4. Соціальну політику, спрямовану на підвищення безпеки праці; компетенції та повноваження органів державного управління та органів державного нагляду охороною праці України.

5. Організацію системи управління охороною праці в галузі.

6. Організацію охорони праці на підприємствах, організаціях, установах України. Громадський контроль за дотриманням законодавства про охорону праці.

7. Основні вимоги до побудови і функціонування системи управління охороною праці на підприємстві АПК.

8. Основні завдання та функції служби охорони праці підприємства, комісії з питань охорони праці підприємства.

9. Організацію робіт та порядок проведення атестації робочих місць за умовами праці на підприємстві.

10. Організацію і здійснення навчання та перевірки знань працівників з питань охорони праці на підприємстві.

11. Функціональні обов'язки керівника, посадових осіб і фахівців підприємства АПК з питань охорони праці.

12. Планування заходів з охорони праці на підприємстві АПК.

13. Основні заходи щодо попередження та усунення причин виробничого травматизму і професійної захворюваності на підприємстві. Порядок розслідування нещасних випадків.

14. Аналіз умов праці за показниками шкідливості та небезпечності чинників виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу.

15. Вимоги до санітарного контролю за станом повітря робочої зони.

16. Професійні та виробничі ризики. Програми поліпшення стану безпеки, гігієни праці та виробничого середовища.

17. Технічні засоби протипожежного захисту об'єктів господарювання АПК.

18. Соціальне страхування від нещасного випадку та професійного захворювання на підприємствах АПК.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен вміти:

1. Вирішувати професійні завдання з урахуванням вимог охорони праці.
2. Застосовувати сучасні методи дослідження і аналізу ризиків, загроз і небезпек на робочих місцях та виробничих об'єктах.
3. Поставити завдання та організувати наукові дослідження з визначення професійних, виробничих ризиків, загроз на робочих місцях.
4. Обґрунтовувати і розробляти безпечні технології (в галузі діяльності).
5. Проводити розслідування нещасних випадків, аварій та професійних захворювань.
6. Розробляти та проводити заходи щодо усунення причин нещасних випадків, з ліквідації наслідків аварій на виробництві.
7. Впроваджувати організаційні і технічні заходи з метою поліпшення безпеки праці.
8. Врахувати положення законодавчих та нормативно-правових актів з охорони праці при виконанні виробничих та управлінських функцій.
9. Організовувати діяльність виробничого колективу з обов'язковим урахуванням вимог охорони праці.
10. Управляти діями щодо запобігання виникненню нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві.
11. Ефективно впроваджувати розподіл функцій, обов'язків і повноважень з охорони праці у виробничому колективі.
12. Розробляти і впроваджувати безпечні технології, вибір оптимальних умов і режимів праці, проектувати робочі місця на основі сучасних технологічних та наукових досягнень в галузі охорони праці.
13. Розробляти методичні забезпечення і проводити навчання та перевірку знань з питань охорони праці.
14. Надавати допомогу та консультації працівникам з практичних питань безпеки праці.
15. Контролювати виконання вимог охорони праці на підприємстві.

Основні завдання вивчення навчальної дисципліни «Охорона праці в галузі» полягають: набутті здобувачами знань, умінь і здатностей (компетенцій) ефективно вирішувати завдання професійної діяльності з забезпеченням гарантій збереження здоров'я і працездатності працівників у виробничих умовах конкретних галузей господарювання через ефективне управління охороною праці та формування відповідальності у посадових осіб і фахівців за колективну та власну безпеку.

Здобувачі вищої освіти повинні навчитися: ефективно застосовувати сучасні методи дослідження і аналізу ризиків, загроз і небезпек [7] на робочих місцях та виробничих об'єктах, здатність поставити завдання та організувати наукові дослідження з визначення професійних, виробничих ризиків, загроз на робочих місцях; умінні обґрунтувати і розробити безпечні технології (в галузі діяльності), розробки та проведення заходів щодо усунення причин нещасних випадків, з ліквідації

наслідків аварій на виробництві; умінні проведення досліджень, вибору безпечних режимів, параметрів, виробничих процесів, впровадження організаційних і технічних заходів з метою поліпшення безпеки праці та профілактики виробничого травматизму та професійної захворюваності; здатності та готовності до врахування положень законодавчих та нормативно-правових актів з охорони праці при виконанні виробничих та управлінських функцій, організації діяльності виробничого колективу з обов'язковим урахуванням вимог охорони праці, управління діями щодо запобігання виникненню нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві.

Список використаних джерел:

1. Курепін В. М. Педагогічні умови формування професійних компетентностей майбутніх інженерів-енергетиків про вивченні дисципліни «Основи охорони праці» засобами дистанційної освіти // Педагогічні інновації : матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, м. Миколаїв, 28-29 квітня 2021 р. Миколаїв : МНАУ, 2021, С. 91-94. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/9294>.

2. Аносова Н. О., Афанасова Г. Є. Розвиток інноваційних процесів у системі професійної освіти// Актуальні проблеми життєдіяльності людини в сучасному суспільстві : тези доповідей здобувачів вищої освіти інженерно-енергетичного факультету та інших учасників освітнього процесу інженерно-енергетичного факультету та інших учасників освітнього процесу за результатами щорічного тематичного «круглого столу» на інженерно-енергетичному факультеті, м. Миколаїв, 18-20 листопада 2020 р. Миколаїв : Миколаївський національний аграрний університет, 2020. С. 136-138. URL: <http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8163>.

3. Курепін В.М., Іваненко В. С. Психолого-педагогічні методи формування креативного мислення в майбутніх інженерів-педагогів / Осінні наукові читання : матеріали XXIII міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, секція № 10. Педагогічні науки, м. Тернопіль, 27 листопада 2019 р. - Тернопіль : ГО «Наука та освіта без кордонів», 2019. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/6416>.

4. Блідар А. А., Пиріг О. І. Вплив процесів глобалізації та інтеграції суспільства на розвиток освіти в Україні // Актуальні проблеми життєдіяльності людини в сучасному суспільстві : тези доповідей здобувачів вищої освіти інженерно-енергетичного факультету та інших учасників освітнього процесу за результатами тематичного «круглого столу» на інженерно-енергетичному факультеті, м. Миколаїв, 18-20 листопада 2020 р. Миколаїв : Миколаївський національний аграрний університет, 2020. С. 156-158. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8165>.

5. Кучай А. О., Мягкоступова Т. С. Професійно-технічна освіта в Україні (базові індикатори) // Актуальні проблеми життєдіяльності людини в сучасному суспільстві : тези доповідей здобувачів вищої освіти інженерно-енергетичного факультету та інших учасників освітнього процесу інженерно-енергетичного факультету та інших учасників освітнього процесу за результатами щорічного тематичного «круглого столу» на інженерно-енергетичному факультеті, м. Миколаїв, 18-20 листопада 2020 р. Миколаїв : Миколаївський національний аграрний університет, 2020. С. 129-132. URL: <http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8162>.

6. Курепін В. М., Демченко А. В. Використання методики системного аналізу при викладанні дисципліни «Безпека життєдіяльності» // Актуальні проблеми життєдіяльності людини в сучасному суспільстві : тези доповідей здобувачів вищої освіти інженерно-енергетичного факультету та інших учасників освітнього процесу за результатами тематичного «круглого столу» на інженерно-енергетичному факультеті, м. Миколаїв, 18-20 листопада 2020 р. Миколаїв : Миколаївський національний аграрний університет, 2020. С. 146-150. URL: <http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8130>.

7. Курепін В. М. Проблеми вивчення дисципліни «Безпека життєдіяльність» в Миколаївському національному аграрному університеті // Цивільний захист: збереження життя, матеріальних цінностей та довкілля: матеріали VI міжнародної заочної науково-практичної конференції, 01.03.2021. Мінськ, Республіка Білорусь : УЦЗ, 2021. С. 153-157. URL: <http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8878>.

*Науковий керівник: Курепін В.М., канд. екон. наук, старший викладач
Миколаївський національний аграрний університет*

ВПЛИВ ДЕПРЕСІЇ НА ГЕПАТОБІЛІАРНУ СИСТЕМУ

Гоженко М.М.,

*здобувач вищої освіти спеціальності 091 «Біологія»
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

Полянська Д.В.,

*здобувач вищої освіти спеціальності 091 «Біологія»
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

Все більше даних свідчить про те, що депресія є основною причиною інвалідності в усьому світі [1]. За останні роки захворюваність суттєво збільшилася [2], при цьому, принаймні кожна п'ята людина відчувала депресію протягом свого життя [3, 4]. Численні дослідження показали, що депресія часто супроводжує багато хронічних захворювань і поступово погіршує стан здоров'я [5, 6]. Зокрема у пацієнтів з депресією ризик розвитку метаболічного синдрому збільшується у 2 рази [7, 8]. Окремо можна виділити захворювання гепатобіліарної системи, тому що печінка є найбільшою багатофункціональною залозою організму, яка займає центральне місце в обміні речовин. В ній відбувається більш ніж 500 біохімічних реакцій вуглеводного, жирового і білкового обміну [9]. У зв'язку з цим її пошкодження віддзеркалюється на стані всього організму і щорічно являється причиною мільйонів смертей [10]. Тому вивчення стану гепатобіліарної системи за умов розвитку депресії є актуальним питанням сьогодення.

У дослідженнях науковців існують підтверджені дані щодо впливу депресії на підвищення рівню три гліцеридів крові [7, 11], синтез яких відбувається в печінці з гліцерину та жирних кислот. Також підвищується рівень загального холестеролу [11], 50% якого утворюється в гладкому ендоплазматичному ретикулумі клітин печінки та виводиться у складі жовчі. Джерелом усіх атомів вуглецю в молекулі холестеролу є

ацетил-SКоА, що надходить з мітохондрій у складі цитрату, так само як і при синтезі жирних кислот [12]. У цьому ж дослідженні [11] відображено вплив депресії на показники ліпопротеїнів низької та високої щільності: підвищуються обидва рівні, але ліпопротеїни низької щільності підвищуються значно більше. Ця фракція являється атерогенною, тому що містить дуже багато холестерина та транспортує його у позапечінкові тканини [12]. Вищеперераховані показники порушення ліпідного обміну можуть свідчити про наявність метаболічного синдрому [7], цукрового діабету, захворювань печінки, розвиток серцево-судинних порушень тощо [5, 11,13].

У працях інших авторів [14] прослідковується залежність між депресивним станом та загальним ступенем тяжкості неакогальної жирової хвороби печінки, це свідчить про те, що депресія сприяє розвитку та більш складному перебігу даного захворювання. Але не підтверджується залежність між депресивним станом та рівнями аспартатамінотрансферази (АСТ) та аланінамінотрансферази (АЛТ), які синтезуються внутрішньоклітинно, й у нормі лише невелика їх частина потрапляє у кров.

Вченими [15] проаналізовано літературні дані та показано результати власних досліджень щодо зв'язку між депресією та рівнем загального білірубину, кореляцією симптомів депресії з високим рівнем біоприліну (окислювального метаболіту білірубину) у сечі. Але є переконливі докази того, що низький рівень білірубину, навпаки, є фактором ризику розвитку депресії.

Також існують переконливі дані, щодо підвищення С-реактивного білку (СРБ) в крові пацієнтів з симптомами депресії, тривожного стану та відчуття нелюбимості в дитинстві[16]. С-реактивний білок є білком гострої фази, який широко використовується в клінічній практиці. Синтез індукується в печінці прозапальними цитокінами – особливо інтерлейкіном 6 (ІЛ-6) – у відповідь на інфекцію, запалення та пошкодження тканин.

Таким чином, можна зробити висновок, що вплив депресії на стан гепатобіліарної системи не достатньо вивчений та має дуже багато суперечливих даних, що є підставою для подальших досліджень.

Список використаних джерел:

1. World Health Organization. Depression and Other Common Mental Disorders: Global Health Estimates. Geneva: World Health Organization. 2017. URL: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/254610/WHO-MSD-MER-2017.2-eng.pdf>.
2. Liu Q, He H, Yang J, Feng X et. al. Changes in the global burden of depression from 1990 to 2017: findings from the global burden of disease study. *J Psychiatr Res*. 2020. Vol.126. P. 134–140. DOI: 10.1016/j.jpsychires.2019.08.002.
3. Malhi G.S, Mann J.J. Depression. *Lancet*. 2018. Vol. 392. P. 2299–2312. DOI:10.1016/S0140-6736(18)31948-2.
4. Herrman H, Kieling C, McGorry Pet. al. Reducing the global burden of depression: a lancet-World psychiatricas sociation commission. *Lancet*. 2019. Vol.393. P.42–43. DOI: 10.1016/S0140-6736(18)32408-5.
5. Lotfaliany M, Bowe S. J, Kowal P. et. al. Depression and chronic diseases: Co-occurrence and communality of risk factors. *Journal of affective disorders*. 2018. Vol.241. P. 461–468. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2018.08.011>.

6. Khan S. A, Shahzad U, Zarak M. S. et. al. Association of Depression with Subclinical Coronary Atherosclerosis: a Systematic Review. *Journal of cardiovascular translational research*. 2021. Vol.14. №4. P.685–705. <https://doi.org/10.1007/s12265-020-09985-4>.

7. Wu Q, Hua Y. Y, Ma Q. H. et. al. Depressive symptoms and 5-year incident metabolic syndrome among older adults. *Scientific reports*. 2021. Vol.11(1). P.14842. <https://doi.org/10.1038/s41598-021-94503-y>.

8. Bhuiyan A. R, Payton M, Mitra A. K. et. al. Progression of Metabolic Syndrome Component along with Depression Symptoms and High Sensitivity C-Reactive Protein: The Bogalusa Heart Study. *International journal of environmental research and public health*. 2021. Vol.18. №9. P.5010. <https://doi.org/10.3390/ijerph18095010>.

9. Мельниківська Н. В, Кудря М. Я, Палагіна І. А. та ін. Коморбідна патологія: розлади гепатобіліарної системи та ендокринні порушення (огляд літератури). *Ліки – людині. Сучасні проблеми фармакотерапії і призначення лікарських засобів: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції м. Харків. 12-13 березня 2020 р. Харків. 2020. С.317-324.*

10. Shantan Cheemerla M.D, Maya Balakrishnan M.D. Global Epidemiology of Chronic Liver Disease. *Clinical Liver Disease a multimedia review journal*. Vol.17, № 5. 2021. P. 365-370. <https://doi.org/10.1002/cld.1061>.

11. Cho I. Y, Chang Y, Sung E. et. al. Depression and increased risk of non-alcoholic fatty liver disease in individuals with obesity. *Epidemiology and psychiatric sciences*. 2021. Vol.30. №23. P.1-9. <https://doi.org/10.1017/S204579602000116X>.

12. Д. Нельсон, М. Кокс. Основы биохимии Ленинджер. *Биоэнергетика и метаболизм: лучший зарубежный учебник*, пер. с англ. Москва. 2014. С.445-504.

13. Castañer O, Pintó X, Subirana I et al. Remnant Cholesterol, Not LDL Cholesterol, Is Associated With Incident Cardiovascular Disease. *Journal of the American College of Cardiology*. 2020. Vol.76. №23. P.2712–2724. <https://doi.org/10.1016/j.jacc.2020.10.008>.

14. Choi J. M, Chung G. E, Kang S. J. et. al. Association Between Anxiety and Depression and Nonalcoholic Fatty Liver Disease. *Frontiers in medicine*. 2021. №7. P. 585618. <https://doi.org/10.3389/fmed.2020.585618>.

15. Gao J, Xu W, Han K et. al. Changes of serum uric acid and total bilirubin in elderly patients with major postischemic stroke depression. *Neuropsychiatric disease and treatment*. 2017. №14. P.83–93. <https://doi.org/10.2147/NDT.S149712>.

16. Chamberlain S. R, Cavanagh J, deBoer P. et. al. Treatment-resistant depression and peripheral C-reactive protein. *The British journal of psychiatry: the journal of mental science*. 2019. Vol.214 №1. P.11–19. <https://doi.org/10.1192/bjp.2018.66>

*Науковий керівник: О. О. Дьомшина, канд. біол. наук, доцент
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИШІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Ліло Г.Я.,

*здобувач вищої освіти спеціальності 015 «Професійна освіта
(Технологія виробництва і переробка продуктів сільського господарства)»,
Миколаївський національний аграрний університет*

Ткачова Є.С.,

*здобувач вищої освіти спеціальності 015 «Професійна освіта
(Технологія виробництва і переробка продуктів сільського господарства)»,
Миколаївський національний аграрний університет*

В сучасній педагогічній практиці і в педагогічній науці одне з головних місць займає саме проблема освітнього середовища. Для проектування освітнього середовища потрібно приділяти головну увагу в значному обсязі різного профілю навчального середовища, при різнорівневих навчальних ресурсах в просторовому предметному компоненті.

Освітнє середовище – це цілісна, системна організаційна діяльність як для студентів, так і для навчальних і відповідних структурних організацій, в українському словнику, який складається з 20-ті томів трактується слово «середовище» як сукупність природних умов, у яких проходить життєдіяльність якого-небудь організму, наприклад з точки зору (з публ. літ) – це організм немислимий без потрібних для його існування умов зовнішнього середовища [1].

Середовище забезпечує функціонування поглиблених в ній об'єктів в результаті невідомих закритих систем, а будь-яка відкрита система існує за рахунок активного балансу, і воно підтримується під час обміну з оточуючою її системою. Адже середовище – це не просто сукупність яких-небудь причин, на які реагує людина в процесі життєдіяльності, але це така система де проходить взаємодія людини зі світом.

У сучасній педагогіці і психології поняття «середовище» займає важливе місце, і визначається, що середовище – навколишній простір соціальної людини, і це особиста зона безпосередньої активності індивіда, його найближчого розвитку і особистих дій.

Керницький О. М. висловив свою думку, що досліджувати середовище як педагогічний феномен – це означає виявити його можливості як джерело професійного й особистісного досвіду, стимулів самореалізації майбутнього фахівця в професійно значущих ситуаціях. На його думку сучасний етап науково педагогічних досліджень характеризується орієнтацією на цілісність в оцінці фахівців особистісного зростання фахівця, що спонукає звернутися й до феномену середовища.

Дослідник Керницький О. М. вважає, що проблема дослідження полягає у визначенні природи й розвиваючих можливостях освітнього середовища ВНЗ як ресурсу якості професійної підготовки фахівців, а також концептуального підходу до проектування й реалізації освітнього потенціалу середовища [3].

Реалізація функцій освітнього середовища такі:

- адаптивне – забезпечує оптимальні умови для входження суб'єкта в навчальний процес з урахуванням нових умов і цілей діяльності;

- соціокультурний – передача і засвоєння соціальних і культурних норм від попереднього покоління до нового, орієнтація на входження особистості в культуру;

- інтегративна – це коли людина реагує більш на когнітивне представлення про обставини; більша частина людського знання когнітивнонепрямий; почуття, думки і форма самої поведінки взаємозв'язані, що і забезпечує цілісне відображення прояву навколишніх подій;

- професійно-особистий розвиток – невід'ємна категорія особистісного розвитку середовища, викладання в якій засновано на гуманітарно-особистісній парадигмі.

Сучасний дослідник Братко М. В. надав таку думку, що освітнє середовище ВНЗ багатосуб'єктне та багатопредметне системне утворення, що має можливості цілеспрямовано впливати на професійно-особистісний розвиток майбутнього фахівця, забезпечуючи його готовність до професійної діяльності та продовження навчання, успішного виконання соціальних ролей та самореалізації у процесі життєдіяльності.

Дослідник вважає, що освітнє середовище за своєю природою – це комплекс умов, можливостей і ресурсів: матеріальних, фінансових, технологічних, репутаційних, особистісних і організаційних, особистісно для освіти, і що це скликалось цілеспрямовано в установі, яка виконує навчальні функції щодо надання вищої фахової освіти, і що забезпечує можливості для загальнокультурного та особистісного розвитку суб'єктів навчального процесу [2].

Тож розглянувши питання психолого-педагогічний феномен в освітньому середовищі вищих закладах, ми прийшли до такого висновку, що освітнє середовище ВНЗ відображає цілісні тенденції професійної і наукової системи і в той же час відображається і реалізується через взаємовідносин між суб'єктами навчального процесу, їх безпосередня взаємодія і є якістю і ефективністю.

Список використаних джерел:

1. [Електронний ресурс] [https:// 1677.slovaronline.com](https://1677.slovaronline.com).
2. Братов М. В. Освітнє середовище вищого навчального закладу: Функціональний фспект. // Педагогічний процес: Теорія і практика, № 1-2 (46-47), 2015. Точка доступу: file:///C:/Users/Admin/Desktop/pptp_2015_1-2_4.pdf
3. Керницький О. М. Освітнє середовище вищого навчального закладу як педагогічний феномен. [Електронний ресурс] / О. М. Керницький // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. – 2013. - № 38-39. – с. 43-50. – режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pipo_2013_38-39_8.

*Науковий керівник: С.Б. Літвінчук канд. пед. наук, доцент
Миколаївський національний аграрний університет*

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ СОМАТИЧНИХ РОЗЛАДІВ

Бондарчук К.П.,

здобувач вищої освіти спеціальність 053 «Психологія»

Хмельницький національний університет

Сучасна ситуація у світі засвідчила критичність у існуванні людської цивілізації уже в сенсі того, що людина втрачає опору свого буття, не має сили протистояти панічному страху від ризиків, загроз і тиску глобальних небезпек, пов'язаних із пандемією, загостренням соціально-економічних, політичних, екологічних ситуацій. Складність сучасного стану України загострюється хронікою воєнних подій на Сході. За таких умов гострий, і хронічний стрес, що негативно впливає на психологічний стан, а за тим і на стан їхнього фізичного здоров'я, набуває загального характеру. Емоційне життя сучасної людини визначає частота та інтенсивність емоційних навантажень, цьому сприяє низка умов: стрімка зміна соціального та фізичного середовища, прискорення темпів життя і підвищення його вартості, соціальні та екологічні катаклізми. Результатом є критичне накопичення страху, тривоги, безпорадності, туги і відчаю. Емоції людини спочатку покликані мобілізувати захист організму, пригнічуються і можуть стати причиною руйнівних процесів в організмі.

З античних часів емоційний стан людини пов'язують із тілесними порушеннями і захворюваннями. Холістичний підхід до пізнання світу мислителів і дослідників античності ґрунтувався на розуміння неподільності тілесного і психічного. Кожен орган розглядався в тісному зв'язку з певною емоцією. Хвороба органу впливає на емоційний стан людини, невідреаговані почуття зумовлюють захворювання органу – це постулати концепції єдиного організму, де симптоми передбачають особистісний сенс.

Наукового висвітлення психосоматичні явища набули у працях Ф.Александера, О.Лоуена, В.Райха, М.Фельденкрайза, Г.Сельє, М.Сандомирського, С.Кулакова, Н.Пезешкіана. З 80-90 рр. ХХ ст. почали широко проводити психологічні дослідження в царині соматичної медицини А. Лурія, Б. Зейгарнік, Г. Калашнікова, М. Орлова, О. Прокоф'єва, М. Коркіна, В. Ніколаєва та ін. Проблему взаємозв'язку соматичних функцій і психічних процесів досліджували як фізіологи (І. Сеченов, В.Бехтерев, П. Анохін, Н. Бехтерева, Ю. Александров та інші), так і психологи (В. Вундт, Б. Теплов, В. Небиліцин, О. Леонт'єв, П. Сімонов та багато інших). Взаємозв'язок психічних і соматичних процесів на основі розуміння природної цілісності людини у сучасні дослідження входить як психосоматика. Психосоматика дає можливість зрозуміти причини деяких захворювань і соматичних реакцій людини.

В основі психосоматичних захворювань лежать внутрішні конфлікти, які не завжди легко зрозуміти. Людина з самого дитинства може виправдовувати чужі очікування замість того, щоб домагатися власних цілей. В результаті внутрішня рівновагу втрачається - стає складно проявляти себе, накопичуються невиражені емоції, росте внутрішнє напруження. Організму потрібно все більше сил, і навіть незначний стрес може спровокувати порушення

Будь-яке психосоматичне захворювання є властивістю людського організму як системи. Воно не походить окремо ні з психічних, ні з фізіологічних (включаючи спад

ковість) якостей індивіда, їх неможливо пояснити шляхом дослідження властивостей якоїсь однієї підсистеми – психічної чи соматичної. Лише взаємодія цих підсистем та навколишнього середовища можуть призвести до нового стану організму, який визначається як психосоматичне захворювання. І лише чітке розуміння цих зв'язків дає можливість ефективно впливати на захворювання, що виникло, в тому числі й засобами психотерапії.

Попри помітну увагу і посилення інтересу до психосоматичних проблем, як відзначають дослідники, досі не сформована єдина теорія психосоматичного патогенезу з урахуванням впливу психосоціальних факторів, що утруднює етіопатогенетичне лікування соматичних розладів [1, с. 123 - 127]. Наразі в науці існує два основні теоретичні виникнення психосоматичних захворювань. Один – це концепція стресу. Експерименти над тваринами довели, що стрес може викликати багато соматичних порушень: виразку шлунка та дванадцятипалої кишки, підвищення артеріального тиску, випадіння волоссяного покриву. Отже, людина, як частина тваринного світу, теж підлягає його законам. Відомо також, що багато психосоматичних захворювань починається чи загострюється після переживання важких і тривалих психотравмуючих ситуацій: втрата близької людини (через її загибель або розрив з нею), службові та сімейні конфлікти, різкі зміни у житті.

Другий - психодинамічна концепція інтрапсихічного мотиваційного конфлікту. Суть його в тому, що механізми психологічного захисту орієнтовані на збереження цілісності усвідомленої поведінки. Тому мотив, який суперечить установкам поведінки, не повинен усвідомлюватися, бо інакше відбудеться дезінтеграція поведінки і виявиться недосяжним цілісне, внутрішньо несуперечливе сприйняття світу. Тому такий мотив повинен бути або інтегрований із соціальними мотивами, або витіснений із свідомості. Витіснений мотив стає джерелом невротичної тривоги або психосоматичних захворювань [2, с. 37].

Появу і розвиток психосоматичних розладівна думку Н.Волошко визначають 3 основні чинники:

- наявність специфічних інтрапсихічних конфліктів, притаманних особам з певними хворобами;
- вразливість певних органів (вроджена або набута в ранньому віці);
- стресова ситуація-прискорювач, яка впливає на хворого.

З'ясовано, що особа зі специфічною вразливістю органу та характерним внутрішньоконфліктним переживанням захворіє відповідною психосоматичною хворобою лише в тому випадку, коли випадковий збіг подій мобілізує її центральний конфлікт, призводячи до руйнування психічного захисту організму. Якщо відповідна стресова ситуація не виникне, незважаючи на фізіологічну вразливість органу й інтраконфліктні тенденції, людина може ніколи не захворіти тією хворобою, до якої вона схильна психологічно й органічно [3, с. 126].

Причини психосоматичних захворювань криються в психіці людини, тому лікувати такі захворювання повинен не лише вузькопрофільний спеціаліст, але і психотерапевт. Схильність до психосоматичних розладів буває генетичною, а буває набутою через ситуації, що травмують психіку.

В аналітичних дослідженнях основних психічних причин, що викликають органічні захворювання відзначають:

- сильні стреси, які індивідуально переживаються людиною;
- внутрішньо-психічний конфлікт (між свідомим і несвідомим, між хочу – можу – повинен);
- суб'єктивна мотивація – хвороба вигідна, щоб отримати любов, увагу, турботу близьких людей;
- самонавіювання на основі ототожнення: коли в близькому колі людей є хворий на певне захворювання;
- нав'язливий страх певної хвороби актуалізує її ймовірність;
- самопокарання на основі загостреного почуття провини;
- болісний досвід минулого-психічні травми дитинства зберігаються тілесною пам'яттю у вигляді хвороб;
- алекситимія - нездатність людини виражати власні емоції, почуття, переживання, які намагаються вийти у вигляді больових відчуттів, різних хвороб.

Патофізіолог Ганс Сельє [4] вивчаючи природу стресових станів, встановив, що стрес буває умовно позитивним (еустрес) або умовно негативним (дистрес). При зіткненні з труднощами, організм реагує на них або активно - боротьба або пасивно - втеча від труднощів, спроба їх перетерпіти. Причому, якщо перша реакція допомагає організму адаптуватися до постійно мінливих умов і ритму життя, то друга найчастіше веде до витрати внутрішніх ресурсів, нездужань і розладів. Стрес - неспецифічна нейрогуморальна відповідь організму, що виникає під впливом будь-яких сильних подразників і супроводжується перебудовою захисних сил організму. Помірний стрес є важливим пристосувальним механізмом людського життя. О. Гура, посилаючись на класичну теорію стресу Г. Сельє, зазначає, що потрібно відрізнити стрес як необхідний і корисний компонент активного життя від дистресу, що шкідливо впливає на здоров'я. Але класична теорія стресу не дозволяє зрозуміти, де проходить межа між цими станами і за якими закономірностями стрес може переходити в дистрес» [2, с. 36].

Г. Сельє [4] описав три стадії адаптаційного синдрому: стадію тривоги, під час якої здійснюється мобілізація ресурсів організму; стадію резистентності, коли організм опирається стресору, якщо його дії сумісні з можливостями адаптації; стадію виснаження, за якої відчувається брак адаптаційної енергії через дію інтенсивного подразника або при тривалій дії слабкого подразника, а також у разі нестачі адаптивних механізмів організму.

Певний рівень емоційної напруги може бути корисним для виконання порівняно легкого завдання та формування стресостійкості як психічної властивості особистості. Однак зміни, що виникли при стресі, здатні формувати і довготривалі порушення в структурі особистості. Найбільш негативним варіантом реакції на стресову ситуацію є поява апатії, пасивності. Людина втрачає властиву їй активність, знімає з себе відповідальність, розцінює ситуацію як безнадійну. За таких умов довготривалий стрес призводить не тільки до психічних відхилень, але й до соматичних розладів.

Як відомо, психовегетативні процеси формуються у функціональних системах організму, частиною яких є емоції та внутрішні органи. Ця єдність спрямована на швидке вирішення пристосувальних завдань організму. Ідентичний механізм викорис-

товується і в ситуації стресу при формуванні хворобливого стану. Вибір органу чи системи, що піддається руйнівному впливу стресу, для кожної людини індивідуальний і визначається функціональним та морфологічним станом особистості. Основа розвитку хвороби при тривалому стресі - це тривала дія гормонів, що формують стрес - реакції та викликають порушення в обміні ліпідів, вуглеводів, електролітів. Якщо емоційний стрес призводить до стійких порушень психічної адаптації, вони проявляються клінічно вираженими розладами. Сильний або відносно слабкий, але тривалий емоційний стрес, порушуючи механізми саморегуляції вегетативних функцій, є причиною становлення початкових стадій соматичних розладів.

Отже, фізіологічно закономірним результатом послідовного накопичення так званих затриманих емоцій в певних умовах (пригнічення та витіснення одних компонентів емоцій і надмірна активація інших) стає різна патологія. Функціональний етап ураження переходить у деструктивно-морфологічні зміни в соматичній системі, відбувається генералізація психосоматичного розладу. Таким чином, психічний фактор виступає як руйнівний. Емоційні, психологічні фактори є чинником захворювання або його лікування.

Список використаних джерел:

1. Пипа Л.В., Лисиця Ю.М., Світільник Р.В. Соматоформні (психосоматичні) розлади у дітей. Актуальність проблеми у педіатричній практиці (частина 1) // Современная педиатрия.- 2015.- №2 (66). С.123-127.
2. Гура О.С. Теоретичні основи вивчення психосоматичних захворювань, спричинені розладами психосексуальної сфери особистості // Вісник Дніпропетровського університету.- 2014. - №20.- С. 36 - 37.
3. Волошко Н.І. Психосоматичні хвороби як результат впливу негативних психологічних факторів // Проблеми сучасної психології.-2015.- №30.-С.126.
4. Сельє, Г. Стресс без дистресса / Ганс Сельє ; под ред. Е. М. Крепса ; предисл. Ю. М. Саарма ; пер. с англ. А. Н. Лука, И. С. Хорола. Москва : Прогресс, 1979. 124 с.

*Науковий керівник: В.І. Афанасенко, доктор філософ. наук, доцент
Хмельницький національний університет*

БОЛОНСЬКИЙ ПРОЦЕС ЯК ЄДИНА СИСТЕМА ОСВІТИ В ЄВРОПІ

Гнатюк А.Є.,

здобувач вищої освіти спеціальності 141

«Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка»,

Миколаївський національний аграрний університет

Отримання вищої освіти є одним з головних етапів в житті людини. Мало таких занять, на які люди витрачають п'ять років життя, багато в чому собі відмовляючи. А справа в тому, що побудова гарної кар'єри без отримання вищої освіти практично неможливо. Крім того, освіта прищеплює не тільки навички і знання, але ще і сприяє особистісному розвитку.

Навіть якщо процес навчання людину не надихає, йому все одно постійно доводиться стикатися з різними проблемами і вирішувати їх спільно зі своїми колегами. Беручи участь в подібних громадських заходах, людина вдосконалює власних характер, а це і є платформа для успішного життя в майбутньому. Саме при отриманні вищої освіти у людини закладаються основні ціннісні орієнтири, формуються життєві цілі. Для того, щоб досягати успіхів на кар'єрних сходах, людина повинна володіти міцним фундаментом, що містить велику кількість знань і навичок. Вкрай бажано, щоб абітурієнт правильно обрав напрямок для здобуття вищої освіти [1].

Варто також відзначити, що освіта формує людину, і такі особистісні якості, як самодисципліна, цілеспрямованість, вихованість, толерантність, комунікабельність, тяга до нових джерел інформації та багато іншого. Відповідно, вироблені якості можуть допомогти людині краще адаптуватися в соціальному середовищі, вільно і відкрито виступати на публіці, висловлюючи свої думки і точку зору, знайти однодумців, а також придбати значущий статус в суспільстві.

Перелік того, що можна отримати за рахунок освіти:

1. Гроші
2. Саморозвиток
3. Втілення своєї мрії в життя
4. Впевненість в самому собі

Всі ці факти наочно показують, що освіта зараз дуже важлива для людей і без неї в житті буде набагато важче. В отриманні освіти теж бувають труднощі, але до кращого життя завжди треба стрімко йти і не опускати руки. Коли результат буде отримано, то відразу стане приємно і добре від того, що ці старання не були даремними.

Що таке "Болонський процес"? «Болонським» прийнято називати процес створення країнами Європи єдиного освітнього простору. Його початок було покладено підписанням в 1999 р в Болоньї (Італія) Болонської декларації, в якій були сформульовані основні цілі, що ведуть до досягнення сумісності і, в кінцевому рахунку, гармонізації національних освітніх систем вищої освіти в країнах Європи.

Основними цілями Болонського процесу є: розширення доступу до вищої освіти, подальше підвищення якості та привабливості європейської вищої освіти, розширення мобільності студентів і викладачів, а також забезпечення успішного працевлаштування випускників вищих навчальних закладів за рахунок того, що всі академічні ступені й інші кваліфікації повинні бути орієнтовані на ринок праці. Приєднання України до Болонського процесу дає новий поштовх модернізації вищої професійної освіти, відкриває додаткові можливості для участі вузів у проєктах, що фінансуються Європейською комісією, а студентам і викладачам вищих навчальних закладів - в академічних обмінах з університетами європейських країн [2].

При цьому в нормативних документах зазначалося, що кожна країна виробляє свої шляхи досягнення якісної зміни освіти і створення сприятливих умов для отримання будь-якої освіти людьми з різними здібностями, можливостями, інтересами і схильностями.

Організація навчального процесу здійснюється на основі кредитово-модульної системи відповідно вимогам Болонського процесу. Кредитово-модульна система організації навчального процесу - це модель організації навчального процесу, яка ґрунтується на об'єднанні модульних технологій навчання і залікових освітніх одиниць (залікових кредитів).

Заліковий кредит – це одиниця вимірювання навчального навантаження студента, необхідного для засвоєння змісту модуля програми навчальної дисципліни. Заліковий Кредит (Credit) включає всі види робіт студента, які передбачені в затвердженому індивідуальному плані.

Модуль – це задокументована завершена частина освітньо-професійної програми (навчальної дисципліни, практики, державної атестації), яка реалізується відповідними формами навчального процесу.

Рекомендується єдина європейська шестибальна система оцінок:

A - "відмінно" (10 відсотків).

B - "дуже добре" (25 відсотків).

C - "добре" (30 відсотків).

D - "задовільно" (25 відсотків).

E - "посередньо" (10 відсотків).

F (FX) - "незадовільно".

Всі заходи, всі реформи в рамках Болонського процесу спрямовані, природно, на створення оптимальних умов для якнайкращої підготовки студентів. Оскільки студент повинен бути не тільки об'єктом, а й суб'єктом навчального процесу, абсолютно ясно, що без активної участі студентів ніякі реформи не можуть бути досить ефективними. Студенти повинні ясно розуміти завдання і цілі Болонського процесу, їх голос повинен бути чутний при прийнятті тих чи інших рішень. Інструменти, що дозволяють враховувати точку зору студентів при вирішенні тих чи проблем вищої освіти, різноманітні. Це і представництво студентів у вчених радах вузів, і систематичне анкетування студентів з метою з'ясування їх задоволеності або незадоволеності викладанням, і сприяння адміністрації вузів в організації та функціонуванні органів студентського самоврядування.

Об'єктивно існує така небезпека як «витік мізків» в результаті приєднання України до Болонського процесу. Визнання українських дипломів в Європі істотно полегшить працевлаштування наших випускників в країнах – учасницях Болонського процесу, але треба тверезо визнавати, що процес відтоку фахівців може стати менш активним тільки тоді, коли вітчизняні роботодавці, включаючи державу, зможуть запропонувати випускникам умови роботи, які можна порівняти з тими, на які вони можуть в принципі розраховувати на Заході (гідну оплату праці, можливість працювати в області високих технологій з використанням найсучаснішого обладнання і т.д.). У цих умовах можна очікувати не тільки скорочення відтоку вітчизняних фахівців, а й появи зарубіжних претендентів на вітчизняні робочі місця, що підвищить вимоги до конкурентоспроможності випускників вузів.

Чи не всі професори і дослідники вважають, що Болонський процес позитивно позначається на освіті. Систему часто критикують за спрощення умов для надходження і закінчення університету і скорочення часу навчання.

Звичайно, обсяг матеріалу, який зараз вивчають на бакалавраті не порівняти зі старою формою освіти. Але з іншого боку, студентам дають потрібні знання і для початку роботи, і для продовження навчання на магістратурі. І якщо людина не прагне до науки, він може відразу почати працювати.

Існують також студентські організації, які борються не тільки з поганими результатами впровадження в життя принципів Болонської конвенції, а й проти самих цих принципів. Так, деякі вважають, що Болонський процес спрямований на комерціалізацію вищої освіти, орієнтацію його лише на ринок праці, зниження рівня якості масової освіти, адже магістратура доступна лише невеликій частині студентів (більшість обмежується бакалаврською освітою), і на те, щоб освіта стала «фрагментарним», нездатним сформувати людини з самостійним, критичним мисленням.

Питання перспектив і проблем болонської світної системи постійно знаходиться в полі обговорення країн-учасників Болонського процесу. Оскільки рейтингова система, яка встановлена як єдиний стандарт, викликає розбіжності у представників освітньої сфери і обурення у студентів.

Згідно з Болонською системою освіти, для того щоб студенту отримати вищий бал з якого-небудь предмету, йому необхідно вивчити 90-100% матеріалу, яким його навантажує викладач. Одна дисципліна включає в себе: лекції, семінари, лабораторні та практичні заняття, а таких предметів на курсі в середньому 10-12. При цьому приблизно 60% навчальної програми дається на самостійне вивчення студентом і учень вузу елементарно не встигає засвоювати матеріал на належному рівні.

До того ж з'являється жорстока конкуренція в групах за можливість відповісти на парі і отримати свою оцінку. І чим більше студентів в академічній групі, тим складніше вирватися в ряди відмінників.

Ще один істотний мінус болонської освітньої системи в тому, що в Україні досі не сприймають дипломованих бакалаврів, як фахівців з вищою освітою. Це пов'язано з тим, що більшість роботодавців звикли до радянської системи, коли бакалаврат вважався не закінченою вищою освітою.

Плюс до всього, Україна до цих пір не може створити своїм студентам сприятливий клімат для переїзду на навчання за кордон. При цьому всім кращої альтернативи Болонському процесу поки немає і думок «за» набагато більше ніж «проти». Це єдина система, якій вдалося упорядкувати вищу освіту, при цьому не нав'язувати багато правил. Положення в декларації написані у вільній формі і як їх реалізовувати кожен ВНЗ вирішує сам.

Необхідність реформування системи освіти України, її удосконалення і підвищення рівня якості є найважливішою соціокультурною проблемою, яка значною мірою зумовлюється процесами глобалізації та потребами формування позитивних умов для індивідуального розвитку людини, її соціалізації та самореалізації в цьому світі.

В Україні, як і в інших розвинених країнах світу, вища освіта визнана однією з провідних галузей розвитку суспільства, тому основною метою державної політики в галузі освіти є створення умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України, оновлення змісту освіти та організації навчально-ви-

виховного процесу відповідно до демократичних цінностей, ринкових основами економіки, сучасних науково-технічних досягнень.

Пріоритетними напрямками державної політики щодо розвитку вищої освіти є:

- особистісна орієнтація вищої освіти;
- формування національних і загальнолюдських цінностей;
- створення для громадян рівних можливостей у здобутті вищої освіти;
- постійне підвищення якості освіти, оновлення її змісту та форм організації навчально-виховного процесу;
- впровадження освітніх інновацій та інформаційних технологій;
- формування в системі освіти нормативно-правових і організаційно-економічних механізмів, залучення і використання позабюджетних коштів;
- підвищення соціального статусу і професіоналізму працівників освіти, посилення їх державної і суспільної підтримки;
- розвиток освіти як відкритої державно-громадської системи;
- інтеграція вітчизняної вищої освіти до європейського та світового освітнього просторів.

Список використаних джерел:

1. <https://hr-portal.ru/blog/vazhnost-vysshego-obrazovaniya-dlya-karery>
2. https://ru.wikipedia.org/wiki/Болонский_процесс
3. <https://kudapostupat.com/bolonskaya-sistema-obrazovaniya-v-ukraine-perspektivy-i-problemy/>
4. Активізація навчального процесу у сучасній вищій школі: Метод. огляд / Уклад. Л. А. Якимова. – К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2010. – С. 3, 5.
5. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи: Методичний посібник для студентів магістратури / С. С. Вітвицька // К.: Центр навчальної літератури, 2003.
6. Стрельников В. Ю. Сучасні технології навчання у вищій школі: модульний посібник для слухачів авторських курсів підвищення кваліфікації викладачів МПК ПУЕТ / В. Ю. Стрельников, І. Г. Брітченко. – Полтава: ПУЕТ, 2013. – 309 с.

*Науковий керівник: С.Б. Літвінчук канд. пед. наук, доцент
Миколаївський національний аграрний університет*

ВИКОРИСТАННЯ SMART-ТЕХНОЛОГІЙ НА ЗАНЯТТЯХ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В АГРАРНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Петренко Н.В.,
*канд. пед. наук, доцент
завідувач кафедри фізичного виховання
Миколаївський національний аграрний університет*

Науково-педагогічна діяльність науково-педагогічних працівників університету сприяє розвитку закладу вищої освіти та спрямована на підвищення якості навчання здобувачів вищої освіти, надання освітніх послуг, що забезпечує конкурентноспро-

можність і престижність самого закладу вищої освіти. Отже, становлення й успішний розвиток кожного закладу вищої освіти визначається, перш за все, професійно-кваліфікаційними якостями персоналу, його інтелектуальним потенціалом, професійною компетентністю науково-педагогічних кадрів.

Науково-педагогічні працівники фізичного виховання аграрного університету є тією професійною групою, яка вирішує надзвичайно важливі завдання щодо прилучення молоді до здорового способу життя, організації здоров'язбережувального середовища в університеті, формування готовності у майбутніх фахівців-аграріїв до професійної діяльності на засадах ціннісного ставлення до здоров'я населення України.

Досліджуючи проблему професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту із застосуванням інформаційних технологій, Р. В. Клопов зазначає, що такий вид професійної підготовки варто розглядати як освітній процес у вищій школі, що спрямований на формування готовності майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту до застосування інформаційних технологій в процесі навчання, майбутньої професійної діяльності, та самовдосконалення впродовж всього життя [98, с. 13]. Під готовністю майбутнього фахівця фізичного виховання і спорту до професійної діяльності із застосуванням інформаційних технологій вчений розуміє інтегративну характеристику особистості майбутнього фахівця, що характеризує результат професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту із застосуванням інформаційних технологій, який формується в процесі спеціально організованої взаємодії викладач – студент та відображає рівень сформованості професійних знань, вмінь, навичок та особистісних якостей майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту щодо використання інформаційних технологій у процесі навчання та здатності до застосування інформаційних технологій у майбутній професійній діяльності, неперервній професійній освіті, розвитку, професійному вдосконаленні [3, с. 13].

Р. В. Клопов розробив та науково обґрунтував структурно-компонентну модель професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту із застосуванням інформаційних технологій у закладах вищої освіти, яка містить складові (змістовну, інформаційно-технологічну, критеріальну та підсистему готовності), що відображають процес професійної підготовки і засоби формування високого рівня готовності до застосування інформаційних технологій у майбутній професійній діяльності з урахуванням специфіки та особливостей діяльності у галузі фізичного виховання і спорту [3, с. 11]. Дослідник визначив наступні організаційно-методичні умови застосування інформаційних технологій у професійній підготовці майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту [3, с.22]: розробка та застосування інформаційно-технологічного забезпечення процесу інформатизації вищої фізкультурної освіти; відбір змісту, форм і методів застосування інформаційних технологій; використання електронних засобів освітнього призначення у процесі професійної підготовки; інтеграція дистанційної форми навчання в організацію освітнього процесу за очною формою навчання; створення електронних навчально-методичних комплексів дисциплін на основі інформаційних технологій.

Підвищення рівня якості підготовки здобувачів вищої освіти спортсменів постійно вимагає створення нових засобів навчання та тренування на основі використання сучасних інформаційних технологій, що обумовлено стрімким зростанням науково-технічного прогресу [1]. На перший погляд такі технології пов'язані з телебаченням де постійно вдосконалюються спортивні трансляції. Проте це далеко не так, адже постійно йде подальший активний розвиток інноваційних комп'ютерних програм та систем.

Smart-технології передбачають використання комп'ютерних систем і мікропроцесорів для виконання щоденних завдань і обміну інформацією. Комп'ютери, камери спостереження, електронні карти, GPS-навігатори - усе це належить до «розумних» технологій і дійсно приносить користь людям [2]. Турбота про здоров'я стає простіше з пристроями SmartHealth (розумне здоров'я). Наприклад, розумні браслети і розумні трекери мають ряд важливих функцій: відстеження витрачених калорій, вимірювання пройденої відстані, визначення частоти серцевих скорочень, пошук предметів. Обчислення кількості спалених калорій мають високу точність, так як засновані на спеціальному алгоритмі, який бере до уваги швидкість метаболізму, пульс, інтенсивність і тривалість вправ. Розумні пристрої допоможуть поліпшити фізичну форму, привести в норму тиск, знизити вагу, поліпшити роботу серця. Зараз ринок розумних гаджетів для забезпечення здоров'я постійно поповнюється новими розробками.

На сьогодні вже розроблено наступні комп'ютерні програми: за допомогою яких здійснюється контроль різних видів підготовленості здобувачів вищої освіти спортсменів [4]; які забезпечують інформаційне наповнення процесу навчання і розвиток рухових здібностей [6]; що оптимізують фізичні навантаження в залежності від антропометричних даних, віку, статі, спортивної спеціалізації, та встановленої мети заняття [7]. Можливість науково-педагогічним працівникам університету ефективно проаналізувати та оцінити технічну підготовленість здобувачів вищої освіти спортсменів, знайти найефективніші шляхи підвищення їх технічної майстерності за допомогою розроблених комп'ютеризованих програмно-апаратних комплексів.

У мережі Інтернет доступні для завантаження багато програмних додатків, що розроблено під операційні системи iOS, Android, Windows Phone. Вони дозволяють отримати чимало корисної інформації. Більшість з них створено з метою заміни особистого тренера. За допомогою таких програмних додатків, можна: відстежувати тривалість виконання вправи, швидкість, з якою рухався спортсмен та дистанцію, яка була подолана за час тренування; підрахувати кількість витрачених за тренувальне заняття калорій та планувати раціон харчування спортсмена; оцінювати рівень фізичної підготовленості та розрахувати рівень витривалості за показником максимального споживання кисню; в залежності від мети тренування підібрати вправи з детальною аудіо-інформацією та відео-вправами; використовувати готові програми тренувань та створювати свої; оцінювати свої досягнення за допомогою статистики та аналізувати результати, вести щоденник тренувань; ділитись досвідом з іншими спортсменами та користуватись їхніми порадами.

Сьогодення доводить, що вже створено технології дистанційного і веб-зорієнтованого навчання (веб-додатки, вебінари, веб-квести, веб-мультимедіа, веб-зорієнтована система відкриті дистанційні курси, віртуальні лабораторії, тощо). Освіта орієнтується на діяльнісні, розвиваючі технології, які формують у молоді уміння вчитися, оперувати і управляти інформацією, швидко приймати рішення, пристосовуватись до потреб ринку праці (формувані основні життєві компетенції) [5].

Таким чином, можна сказати, фізичне виховання в сучасному своєму розвитку стає позитивно залежним від інформаційного прогресу, модифікуючись відповідно до нових вимог сучасної освіти в Україні. Тому повинна бути виражена інтеграція навчальної дисципліни «Фізичне виховання» з іншими науками, зокрема інформаційними. В ідеальному випадку освітній простір повинен бути організований так, щоб процеси професійного й особистісного розвитку протікали взаємопов'язано, стимулюючи один одного по замкнутій системі з позитивним зворотнім зв'язком.

Список використаних джерел:

1. Богуславська В.Ю. Інформаційні технології нової парадигми освіти у фізичній культурі і спорті / Фізична культура, спорт та здоров'я нації: зб. наук. праць. Випуск 3. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського; Житомирський державний університет імені Івана Франка / за ред. В. М. Костюкевич. – Вінниця: ТОВ «Планер», 2017. – С. 19 - 24.

2. Smart-технології в Україні і світі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://molodi.in.ua/smart-tehnolohiji/>.

3. Клопов Р. В. Теорія і практика професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту із застосуванням інформаційних технологій: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Р. В. Клопов. – Вінниця, 2012. – 40 с. – С. 13.

4. Мітова О.О. Аналіз застосування комп'ютерних технологій у контролі різних видів підготовленості і спортсменів у командних ігрових видах спорту / Proceedings of the XVII International Academic Congress "History, Problems and Prospects of Development of Modern Civilization" Tokyo University Press . – 2016. – Т. 2. – С. 639-644.

5. Омельчук О. В. ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ СУСПІЛЬСТВА І ГАДЖЕТ-ЗАЛЕЖНІСТЬ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ – ПОКОЛІННЯ DIGITAL NATIVES / О. В. Омельчук, Л. М. Левіцька. // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова Випуск 3 К (123) – 2020. – С. 296–300.

6. Худолій О.М. Інформаційне забезпечення процесу навчання і розвитку рухових здібностей дітей і підлітків (на прикладі спортивної гімнастики) / О.М. Худолій, О.В. Іващенко // Теорія та методика фізичного виховання. 2013. № 04. С. 3-18.

7. Шрам М.С., Кравець Р.Б. Інтелектуальна інформаційна система формування індивідуальної програми занять з бодібілдингу / Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2010. – № 689 : Інформаційні системи та мережі. – С. 255–261.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД СТАНДАРТИЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Білецька О.І.,

*здобувач вищої освіти спеціальності 015 «Професійна освіта
(Технологія виробництва і переробка продуктів сільського господарства)»*

Миколаївський національний аграрний університет

В умовах прискорення темпів розвитку економіки і ринку праці, що викликає старіння одних професій і спеціальностей та виникнення нових, взаємне визнання кваліфікацій на засадах їх прозорості дасть змогу ефективніше вирішувати економічні та соціальні завдання. Проблема стандартизації в освіті стала темою обговорення на щорічній науковій конференції Європейської асоціації дослідників у сфері освіти (EERA), (Стамбул, 2013). Актуальність цієї проблеми педагогічної науки і практики зумовлена тим, що вона спричиняється не тільки потребами підвищення якості та посилення контролю за зростаючою вартістю освіти в «тяжкі часи», а й необхідністю поліпшення здатності освітніх систем досягати високих результатів на шляху до створення інноваційних та безпечних європейських суспільств рівних можливостей у контексті безпрецедентних перетворень і зростання глобальної взаємозалежності.

Головна мета кожної системи професійної освіти і навчання полягає в підготовці кваліфікованих робітників для задоволення потреб ринку праці. Для глибшого розуміння тієї чи іншої кваліфікації необхідно знати стандарти, на яких вона базується. Стандарт встановлює норми виконання і може бути орієнтиром в оцінюванні результатів діяльності працівника.

Копенгагенська Декларація, яка започаткувала «Копенгагенський процес (за місцем проведення зібрання Європейської Комісії і міністрів освіти європейських країн у листопаді 2002 р.) націлює Європейську Спільноту на вирішення таких завдань: створення єдиного європейського простору в сфері професійної освіти і підготовки; забезпечення прозорості кваліфікацій; вирішення проблеми визнання компетентностей і кваліфікацій; збільшення підтримки розвитку компетентностей і кваліфікацій на секторному рівні; розроблення спільних принципів визнання неформального інформального (спонтанного) навчання; сприяння співробітництву в сфері оцінювання якості з наголосом на обміні моделями і методами, а також загальними критеріями й принципами оцінки якості професійної освіти і навчання; надання уваги навчальним потребам викладачів і майстрів у межах всіх форм професійної освіти і навчання. [4]

У 1946 р. створено міжнародну організацію по стандартизації International Organization for Standardization (далі – ISO) для вирішення задач розроблення, координації та уніфікації міжнародних стандартів, а також здійснення обміну інформацією в цій галузі. На початку 80-х рр. Технічні комітети ISO приступили до складання стандартів, призначених для навчання персоналу, що обслуговує машини й механізми. Це стало точкою відліку у розробці міжнародного стандарту професійної освіти. До практики освітньої стандартизації різні країни вдаються різними способами, враховуючи величезні відмінності соціокультурних умов, традицій, що притаманні для їх систем освіти [2; 3].

Термін «стандарт» стосовно змісту освіти в зарубіжній літературі використовується не завжди. У США, Австралії так називають документ, що визначає зміст освіти з того чи іншого навчального предмету для різних класів школи. Згідно з формулюванням Міністерства (Департаменту) освіти США, «стандарти» – це визначення того, що учні повинні знати і вміти робити». Рада з базової освіти США дає визначення стандарту, що – це твердження, які виражають те, що учні повинні знати і вміти робити в певних пунктах їх навчальної кар'єри». У зарубіжних стандартах зустрічаються поняття, що позначають вимоги до рівня підготовки учнів, які в США називаються *performance standards*, у Великобританії *attainment targets*, в Австралії *learning outcomes*. [1; 2]

У 1991 р. в США створено Національний комітет з освітніх стандартів та тестування. Для освітніх стандартів США характерні такі особливості: вони регулюються такими нормативними документами: «Акт про освіту з метою зміцнення економічної безпеки», «Америка в 2000 р.: стратегія освіти» (1991), програмна концепція пріоритетних цілей освіти Національної асоціації губернаторів США «Цілі 2000: досягнення національних цілей освіти» (1991); стандарт розглядається як сукупність кінцевих і супутніх цілей (в області реформи освіти); стандарт передбачає досягнення фіксованих показників; випускні іспити проводяться в кінці кожного рівня освіти; має місце інтерпретація навчального плану як загальної усередненої картини по країні; здійснюється фундаменталізація головних академічних предметів з установкою на неприпустимість їх прискореного вивчення; усуваються прояви безсистемності, дискретності, випадкового підбору предметів, еkleктичності.

У Великобританії освітні стандарти розробляються і функціонують на основі урядового документу «Національний навчальний план» (*National Curriculum* (далі – *NC*), що створений на неконкурентній, неконкурентній основі (1987) та вводився поетапно (1991–1995), і «Закону про освіту» (1988). Особливості англійських освітніх стандартів: *NC* включає 10 навчальних предметів, у тому числі 3 дисципліни, що утворюють ядро програми – (*foundation subjects*), і виступає як широкий та збалансований єдиний навчальний план. Професійна освіта Великобританії перебуває у віданні Міністерства освіти і науки, а також Міністерства зайнятості. Об'єктами стандартизації професійної освіти Великобританії виступають: навчальні плани (контроль над навчальними планами); робота освітньої установи в рамках державної програми; екзаменаційні вимоги; рівні кваліфікації.

Об'єктами стандартизації професійної освіти Федеративної Республіки Німеччини виступають: структура професійної освіти; основи професійної освіти; класифікатор професій; тривалість підготовки; вимоги до знань і вмінь. До особливостей національних стандартів професійної освіти Німеччини слід віднести: наявність стандартних комплексів навчально-програмної документації за окремими групами професій (інструкція про структуру професій, каталог старих і нових професій, опис професій, навчальні плани, механізм проведення іспитів); контрольні функції за професійною освітою залишаються за торговопромисловими палатами.

Стандартизація професійної освіти у Франції регулюється «Законом про учнівство» і «Законом про децентралізацію освіти». Як об'єкти стандартизації виступають: навчальні програми; сертифікати; кваліфікації; вимоги до іспитів; конт-

рольні завдання (600 типових робіт) та міжміністерські спостереження за професійним становленням випускників. Особливостями національних стандартів професійної освіти Франції є: взаємодія з промисловими колами; вивчення професійними консультативними комісіями еволюції професій та умов праці; контрольні функції департаментських підкомісій професійної підготовки кадрів. Професійна освіта у Франції знаходиться (з різними рівнями компетенцій) у віданні Міністерства народної освіти, Міжурядового консультативного комітету (СІС), ряду напівурядових організацій.

Професійна освіта в Японії регулюється такими нормативними актами: «Закон про професійну освіту» (1969), поправкою до Закону 1985 р., документом Міністерства праці «Нормативи освіти». Об'єктами стандартизації професійної освіти в Японії виступають: вимоги прийому; зміст навчального плану; тривалість навчання; загальний обсяг навчального часу; посібники та навчальні засоби. Особливостями національних стандартів професійної освіти Японії є: уніфікація навчальних програм незалежно від відомчої підпорядкованості навчального закладу; розширення профілю підготовки; відповідність професійної освіти встановленим нормам; введення мінімальних типових вимог і типових програм; проведення кваліфікаційних іспитів спеціальними асоціаціями; контроль в межах своєї компетенції професійної освіти з боку Міністерства освіти і Міністерства праці; введення Міністерством освіти програми з великою загальноосвітньою спрямованістю.

Освітній стандарт, відображаючи цілі функціонування й розвитку освітньої системи – це сукупність соціальних (державних) норм, вимог до рівня освіченості, підготовленості випускника, до самої освітньої системи.

Важливим для освітніх стандартів, є глибина і якість, ясність і чіткість, баланс між знаннями та вміннями, у тому числі інтелектуальними та комунікативними вміннями. Англійські, французькі та австралійські педагоги підкреслюють також необхідність включати в стандарт розуміння і застосування знань у вирішенні стандартних та нестандартних завдань і ситуацій, на практиці, в житті. У країнах ЄС значення сучасних стандартів професійної освіти полягає у «забезпеченні зв'язку між професійною підготовкою та економічним сектором, в якому учасники мають знайти роботу після підготовки». Безумовно, для України важливим є урахування досвіду, висвітленого у рекомендаціях Другого Міжнародного конгресу ЮНЕСКО з технічної і професійної освіти «Освіта і підготовка протягом усього життя: шляхопровід у майбутнє» (1999 р.), у яких підкреслено важливість та необхідність «досягнення нового партнерства між освітою і світом праці, що враховує потреби в загальнолюдських цінностях і стандартах для зміцнення зв'язку між секторами освіти, промисловості та іншими економічними секторами, забезпечення розвитку загальних умінь, робітничої (трудової) етики, технологічних і підприємницьких вмінь, почуття громадянської відповідальності».

Отже позиція країн орієнтована діагностований, нормативний підхід до ролі, структури і змісту освітнього стандарту. У такому контексті під стандартом освіти потрібно розуміти опис обов'язкових мінімальних вимог до окремих сторін освіти чи освітнього цілому. При всьому різноманітті дослідницьких позицій у визначенні державного освітнього стандарту, його функція і зміст полягає в підготовці кваліфіко-

ваних робітників для задоволення потреб ринку праці. Для цього необхідно: підвищити привабливість системи П(ПТ)О, що має дати випускникам потенціал для довгострокової самореалізації у суспільстві; мобільно і гнучко навчати фахівців за сучасними, орієнтованими на практику, широкопрофільними професіями.

Список використаних джерел:

1. Державні стандарти професійної освіти: теорія і методика: Монографія / За заг. ред. Н.Г. Ничкало. – Хмельницький: ТУП, 2002 -334 с.
2. Професійні стандарти і кваліфікації у країнах з високо розвинутою економікою / Л. П. Пуховська, А. О. Ворначев, С. В. Мельник, Ю. І. Кравець; 68 за наук.ред. Л. П. Пуховської. – К.: «НВП», 2014. –130 с.
3. Педагогічні основи формування змісту підготовки кваліфікованих робітників за інтегрованими професіями : посібник / С. Г. Кравець, Ю. І. Кравець, Н. П. Дерев'янку, О. Г. Оліферчук. – К. :Інститут професійно-технічної освіти НАПН України, 2014. – 208 с.
4. Професійні стандарти: теорія і практика розроблення / авт. кол.: Л.І. Короткова, Л.Б. Лук'янова, Г.І. Лук'яненко та ін.– К.:Пед. думка, 2011.– 220 с. – С. 13-33.

*Науковий керівник: С.Б. Літвінчук, канд.пед.наук, доцент
Миколаївський національний аграрний університет*

ПСИХОЛОГІЧНА РОЛЬ ДОВІРИ В РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Саранчук Д.Л.,

здобувач вищої освіти спеціальність 053 «Психологія»
Хмельницький національний університет

Актуальність теми дослідження. Характеристикою сучасності є мережеве суспільство, яке зумовлює створення єдиного комунікативного простору або єдиного світу. У зв'язку із цим особливого значення набувають питання, що стосуються готовності особистості до взаємодії на основі відкритості її когнітивного простору. Оскільки відкритість є показником спроможності до встановлення контакту, то у сукупності актуальних наукових проблем виокремлюється аспект чинників відкритості, їх психологічного змісту і значення. Одним з необхідних чинників відкритості буття людини у мережі суспільних відносин є довіра. Спроби осмислення феномену довіри здійснювалися ще древніми мислителями і продовжуються нинішніми дослідниками. Історія розвитку людського суспільства показує, що дефіцит довіри згубно впливає на соціум, а її наявність, навпаки, виявляє високу спроможність у прискоренні соціального розвитку.

Сучасна епоха характеризується кризою довіри, яка визнається політиками, представниками бізнесу, вченими і в цілому народами різних країн як соціальний дефіцит, що вимагає свого рішення. Відносини між людьми в цілому і довіру, зокрема, сучасні дослідники визначають як найбільш важливу проблему сучасності, що лежить в основі формування і розвитку якостей як окремих індивідів, так і діяльності спільнот

та функціонування суспільства в цілому Розробка проблеми довіри у руслі психологічного дослідження має виняткове значення для її вирішення, на внутрішньо психічному рівні закладається основа ціннісних орієнтирів і стратегічного спрямування розвитку особистості та спільнот, які вона створюватиме.

Аналіз феномену довіри і його соціокультурної обумовленості представлений у працях А. Селігмена, Ф.Фукуями, де розглядається як найважливіший ресурс соціального капіталу. Саме у цьому напрямку ведуться серйозні розробки як вітчизняними, так і зарубіжними вченими. Серед них особливий внесок – це дослідження В.Столяр, Е. Гідденса, Н.Лумана, Д.Коулмена.

Згідно із соціально-психологічною точкою зору, довіра є фундаментальною складовою внутрішньоособистісного простору людини, однак, функціонуючи, вона виявляється у просторі міжособистісної, міжгрупової взаємодії, здійснюючи функцію зв'язку людини зі світом. Фундаментальна функція довіри полягає в тому, що вона виступає умовою цілісної взаємодії людини зі світом.

Провідними у висвітленні проблеми є роботи таких авторів, як К. Ясперс, К. Хорні, Е. Фромм, Е.Еріксон, А. Маслоу, К. Роджерс, В. Франкл, А. Купрейченко, В. Зінченко та інші. Дослідники виявляють зв'язок довіри із психічним здоров'ям людини, життєвою орієнтацією, процесами самоактуалізації.

Серед найбільш фундаментальних робіт можна відзначити твори Е. Еріксона (онтогенез довіри; базисна довіру; базисна недовіра), К. Р. Роджерса (довіра і самоактуалізація особистості; довіра до природи людини), А. Г. Маслоу (довіра і самоактуалізація; чинники, що формують довіру; довіру і здоров'я; проблема недовіри в сучасному суспільстві); Е. Фромма (віра і довіра; довіра і несвідоме знання, втрата довіри до себе), Е. Шострома (довіра і самоактуалізація; терапія недовіри). До проблеми довіри звертається і безліч інших психологів: Д. С. Вітакер, П. Глассер, Дж. Коттлер, К. Рудестам, С. Файн, К. Фопель і ін. Хоча в рамках цих підходів отримано багато важливих і практично значущих результатів, однак, не розробляється теорія довіри, вона розглядається лише як необхідний і суттєвий фактор розвитку особистості і терапії особистісних розладів, і дослідники здебільшого задовольняються інтуїтивним розумінням довіри. Феномен довіри включений у взаємодію між людьми, перш за все, в процес спілкування. Актуальною і мало розробленою сучасною проблемою є визначення ролі довірив міжособистісному спілкуванні.

Основні надбання із дослідження природи довіри зосереджені у психологічних науках. Довіра розглядається як особистісна характеристика, як елемент спілкування та комунікації, як форма соціальної, організаційної та професійно-компетентної поведінки. Провідними у висвітленні проблеми є роботи таких авторів, як К. Ясперс, К. Хорні, Е. Фромм, Е.Еріксон, А. Маслоу, К. Роджерс, В. Франкл, А. Купрейченко, В. Зінченко та інші. Дослідники виявляють зв'язок довіри із психічним здоров'ям людини, життєвою орієнтацією, процесами самоактуалізації. Так, А. Купрейченко виявляє дві незалежні соціально-психологічні категорії: довіру і недовіру, оптимальне співвідношення яких задовольняє вимоги сучасності в ситуаціях соціальної взаємодії (зацікавленість в співробітництві і мирному співіснуванні разом із необхідністю заходів обережності та контролю в потенційно небезпечних сферах і ситуаціях взаємодії підвищеної невизначеності [1, с.91].

Довіра людини до світу як самостійний феномен вперше була обґрунтована американським соціальним психологом і психотерапевтом Е.Еріксоном у контексті психосоціальної теорії життєвого циклу людини. Автор розглядає довіру людини до світу як базову соціальну установку особистості. «Це почуття формується на підставі досвіду першого року життя дитини і перетворюється на установку, що визначає її ставлення до себе і до світу» [2, с.80]. Однією з головних умов «психічного здоров'я» особистості Е.Еріксон виділяв прийняття свого образу у стосунках із навколишнім світом. Цей образ себе він визначає як «ідентичність». У динамічних стосунках особистості із навколишнім середовищем їй доводиться змінювати образ себе, свої форми поведінки та ін., що зумовлює «кризу ідентичності». Почуття довіри і недовіри є фундаментальними почуттями, які визначають подальший розвиток всіх інших видів відносин особистості до світу, себе і інших людей. Це почуття виникає дуже рано і залежить від «якості отримуваної дитиною материнської турботи» [2, с.80]. «Таким чином, почуття довіри не залежить від кількості їжі або проявів батьківської ніжності; швидше, воно пов'язане зі здатністю матері передавати своїй дитині почуття впізнаваності, сталості і тотожності переживань» [2, с.81]. Має бути рівновага між «потребою дитини отримувати і потребою матері давати. Мати має взаємодіяти із дитиною на *безпомилковій мові внутрішнього зв'язку*, тоді дитина зможе довіряти їй, світу і самій собі... Тільки таким чином виникає почуття базової довіри – це перша і основна цілісність, яка, мабуть, передбачає те, що всередині і ззовні має знаходитися досвід, взаємопов'язаний з добротою» [2, с.77]. Якщо ж дитина на першому році не відчує любов, добро, то може сформуватися недовіра, злість до себе, до світу і інших людей. Довіра до себе і довіра до світу є взаємозалежними і визначають взаємний вплив. Відчуття довіри виникає при контакті з матір'ю, на любов матері дитина відповідає довірою. У дитини, яка не відчуває любові, не отримує материнської турботи, ласки, не відчуває материнського зв'язку, розвивається негативне уявлення про себе, почуття недовіри, агресія, почуття провини, а потім агресія направляється на весь зовнішній світ і на людей, зокрема.

Під базовою довірою до світу Е.Еріксон має на увазі власну природну відкритість дитини та відчуття стабільної прихильності до неї інших людей. Якщо у дитини виникає і стабілізується «базова недовіра», то, ставши дорослою, вона буде прагнути закриватися у собі, відчужуватися від інших людей, відмовлятися від задоволення потреб, бажань, насолоди від життя, підтримки й допомоги інших у скрутних ситуаціях. Втрата чи відсутність материнської любові, ласки і материнської присутності можуть призвести до дитячої депресії й хронічного негативу. Світ сприймається як чужий і холодний та незатишний, якщо ніхто не проявляє турботи. І одночасно байдужий, холодний світ – не завжди джерело зла, бо зло активне. Життєвий досвід свідчить про те, що причина сприйняття світу як джерела зла – в жорстокості і насильстві, якого в ранньому дитинстві зазнає людина.

«Глобальною психологічною травмою» називає такий дитячий досвід В.Дружинін і визначає його як «катастрофу всередині індивідуального світу, мікрокосмосу людини»[3]. Її результатом є «вигорання» природної семантики особистісного простору. На відміну від локальної психологічної травми, яка, на думку автора, викликає невроз, фобію або манію, змістом яких можуть бути окремі аспекти життя,

глобальна психологічна травма видозмінює ставлення до життя. Таким чином, психологічна практика перекликається із філософськими дослідженнями стосовно визначальної ролі довіри у здійсненні людського життя та виявляє умови становлення – руйнації довіри у внутрішньому просторі особистості.

Слід відзначити, що одна з ідей концепції Е. Еріксона полягає в тому, що довіра і недовіра змінюються в процесі особистісного розвитку людини. На різних етапах вікового розвитку людини довіра і недовіра можуть посилюватися або слабшати залежно від особистого досвіду, соціального оточення, вікових особливостей, але фундаментальне, центральне ставлення довіри і недовіри до себе і світу формується на першому році життя, в дитинстві, на його думку. Почуття базової довіри і недовіри закладає ґрунт для переживань і виникнення багатьох інших почуттів. На формування почуття власного Я, почуття дорослості, своєї особистості, самооцінки, впевненості в собі впливає становлення базового почуття довіри. Довіра до себе взаємопов'язана із довірою до іншого і до світу в цілому.

Довіра є досить складним, багатофакторним і багат шаровим феноменом, який формується та існує на рівні почуття, емоцій у вигляді образу, символу та іміджу, у вигляді поняття в понятійно-логічній сфері; раціонального усвідомлення світу і у вигляді способу практичних взаємини індивіда й навколишньої дійсності. Це явище характеризує своєрідність особистісного світогляду, системи життєвих пріоритетів і цінностей людини і, одночасно, специфіку духовної атмосфери, яка існує в суспільстві. Сама довіра є базовим елементом онтогенезу людини і визначається раннім дитячим досвідом її взаємин із найближчим оточенням. Базова життєва, екзистенціальна потреба індивіда у безпеці трансформується на основі довіри у ціннісно-моральний принцип, що регулює взаємини між людьми і уможливорює їх спільну діяльність. Таким чином, довіра спочатку формується на несвідомому, інтуїтивному і дорациональному рівні, причому вона супроводжується виникненням почуттів недовіри. Базова довіра, закладена на ранніх етапах соціалізації індивіда, виявляється найважливішим дорефлексивним надбанням, людини, яке визначає спроможність повноцінного пізнання і розвитку. Цей соціопсихологічний і соціокультурний механізм корегує всі дії кожного індивіда і є своєрідним каталізатором прийняття рішень в різних сферах його життєдіяльності. Відсутність довіри – причина дезадаптації, зростання рівня невдоволення, конфліктності, тривожності, депресії. Відсутність довіри спотворює сприйняття дійсності, породжує відчуження контактів та інформації, ускладнює взаємодію. Виняткове значення має довіра у просторі освіти. Система пізнавальної діяльності реалізується повноцінно лише за умови наявності довіри, яка відкриває доступ до кожної особистості у просторі освіти, забезпечує взаємообмін інформацією, сприяє розвитку кожного.

Список використаної літератури:

1. Психология доверия и недоверия: научное издание / А. Б. Купрейченко; Рос. акад. наук, Институт психологии. – М.: Ин-т психологии РАН, 2008. – 571 с.
2. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис / Э. Эриксон; Пер. с англ. / Общ. ред. и предисл. Толстых А. В. – М.: Издательская группа «Прогресс», 1996. – 344 с.

3. Дружинин В. Н. Варианты жизни / В. Н. Дружинин. – СПб: Питер, 2010. – 156с.

*Науковий керівник: В. І. Афанасенко, доктор. філософ. наук, доцент
Хмельницький національний університет*

МЕХАНІЗМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ ЯК ОСНОВА ЕМОЦІЙНОЇ САМОРЕГУЛЯЦІЇ В ПРОЦЕСІ АДАПТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Болух М.А.,

здобувач вищої освіти спеціальність 053 «Психологія»

Хмельницький національний університет

Глобальна цивілізаційна криза рубежу тисячоліть, породжена інтерференцією багатьох циклічних соціокультурних процесів на межі самознищення, охопила всі сфери людської життєдіяльності. Ервін Ласло називає сучасність «епохою біфуркацій», маючи на увазі фундаментальну особливість статусу складних систем, які перебувають під сильним впливом і напруженням. Сучасні умови життя і діяльності людини часто пов'язані з деструктивним впливом на неї екологічних, соціальних, психологічних та інших чинників. Ускладнення інформаційного середовища, прискорення соціальних процесів, мережева інтенсифікація спілкування впливає на зростання психічного напруження, а події у світі, на тлі соціально-економічної нестабільності в цілому, призводять до підвищення психоемоційних навантажень на кожну людину. Стрімка динаміка у навколишньому соціальному середовищі змушує людину шукати нові алгоритми і форми поведінки, для успішної адаптації до нових обставин, при цьому використовуючи наявний життєвий досвід, когнітивні здібності, творчий потенціал та ініціативність. Це зумовлює необхідність вивчення психологічних захисних механізмів та копінг-стратегій особистості як механізмів регуляції життєдіяльності та адаптації до важких життєвих умов.

Захисна активність психіки спрямована на збереження психічної рівноваги суб'єкта, зниження рівня напруги та тривоги. В психоаналізі З. Фройд визначає їх продуктами розвитку та навчання, які послаблюють єдиний внутрішньо-зовнішній конфлікт і регулюють індивідуальну поведінку. Дія захисних механізмів починається з моменту актуалізації суб'єктивного відчуття тривоги, напруженості, що з'являються внаслідок зіткнення конфлікуючих імпульсів. З розвитком психологічних досліджень погляди науковців на психологічні захисти значно розширилися. У психології накопичено значний емпіричний матеріал із проблем психологічних захисних механізмів та копінг-стратегій особистості, зокрема розробці даного питання присвятили свої роботи зарубіжні вчені (З. Фройд, А. Фройд, Д. Амірхан, Дж. Роттер, Р. Лазарус, С. Фолкман) та вітчизняні автори (Н. Нікольська, Р. Грановська, С. Фролова, Н. Сирота та інші).

Поява і функціонування психологічних захистів пов'язані з необхідністю вирішення основної проблеми людського існування, яка за словами З. Фрейда [1], заключається в подоланні страху і тривоги, що виникають в найрізноманітніших ситуаціях життєдіяльності. А. Фройд [2], досліджуючи феномен «психічних захистів»,

мотивує їх появу трьома основними типами тривоги, які здатний переживати суб'єкт: інстинктивну тривогу, об'єктивну та тривогу свідомості. Саме тому актуалізація захисної активності людини зумовлюється потребою емоційної регуляції через нейтралізацію тривоги і позбавлення від страху.

Емоція страху за класифікацією К.Е. Ізарда [3] належить до базових емоцій, оскільки є реальною частиною життя кожної людини. Незалежно від того, що людина переживає страх у різних життєвих ситуаціях, кожного разу певна емоція викликається загрозою спокою чи безпеки суб'єкта. На жаль К.Е. Ізард не досліджує особливостей взаємозв'язку базових емоцій і механізмів психологічного захисту. Та для дослідження сутності і генезису останніх доцільно звернутися до аналізу фундаментальних досліджень і розробок у теорії емоцій. К.Е. Ізард [3] побудову теорії емоцій починає із розгляду взаємозв'язку емоцій із мотивацією. Визнаючи залежність базових потреб і мотивів, які забезпечують виживання і фізичне благополуччя індивіда, автор вказує на ефективність появи емоції в ситуаціях, коли несприятливі умови середовища, недолік емоції в ситуаціях (дефіцит) традиційних ресурсів загрожують виживанню чи благополуччю індивіда. Таким чином, саме емоції стають сполукою формування нових форм і засобів пристосування до середовища і реалізації потреб індивіда.

Найбільш визначальними базовими емоціями, які пов'язані із адаптацією є страх і тривога. Досліджуючи емоції страху К.Е. Ізард вважає її своєрідною специфічною емоцією, яка не тотожна феномену тривоги. Страх, як автономна базова емоція певним чином взаємодіє із іншими емоціями, впливає на поведінкові акти та когнітивні процеси індивіда. Автор визначає емоцію страху, як таку, що складається із певних і цілком специфічних фізіологічних змін, експресивної поведінки і специфічного переживання, що походять із очікування загрози чи небезпеки [3]. На примітивному рівні організації психіки (у дітей, тварин) прослідковується кореляція відчуття загрози і небезпеки з фізичним дискомфортом з неблагополуччям фізичного «я»; страх, який з'являється як реакція на загрозу, пов'язаний найперше із небезпекою фізичного пошкодження. Зрілість людини супроводжується зміною об'єктів, які актуалізують емоцію страху. Фізичне пошкодження та фізіологічні ускладнення не являють собою виняткової загрози уже через сформовану автономну здатність забезпечувати самостійно базові потреби організму. З віком більшу загрозу можуть являти ситуації чи об'єкти, які можуть вплинути на дискредитацію власного «я». Тому потенційна можливість актуалізації страху виявляється у психологічних чинниках.

Досліджуючи причини страху Томкінс С. [4] називає драйви, емоції та когнітивні процеси. Найменш суттєвою групою активаторів страху є драйви та інші найпростіші процеси, котрі забезпечують гомеостаз організму. Драйв набуває психологічного значення тоді, коли його інтенсивність досягає критичного рівня і він сигналізує індивіду про гострий фізіологічний дефіцит. За таких умов драйв активує емоцію, якою найчастіше виявляється страх. Таким чином, стає очевидним, що уже на органічному рівні запуск захисного організму із збереження життя, цілісності структури здійснюється актуалізованою емоцією.

У свою чергу активатором емоції страху може виступати будь-яка інша емоція, за принципом емоційного зараження. На думку С. Томкінса, реакції переляку і збудження через подібність їх нейрофізіологічних механізмів з механізмами, які ле-

жать в основі емоції страху, часто виявляють вплив на активацію останнього. Автор вважає, що між емоціями інтересу, подиву і страху також існуючий базовий взаємозв'язок, обумовлений подібністю нейрофізіологічних механізмів. Специфічні взаємозв'язки між збудженням і страхом чи подивом і страхом можуть бути результатом досвіду і закріплюватися в досвіді. У процесі життєдіяльності людини і набуття нею емоційного досвіду активаторами страху можуть виступати будь-які емоції. Окрім цього, страх сам для себе може виявлятися активатором, оскільки переживаючи страх і виражаючи його у поведінці, суб'єкт отримує зворотній зв'язок від власної емоційної експресії, і це може підсилювати страх. Тому, як переживання страху, так і його передчуття, може лякати суб'єкта, чим і запускаються захисні механізми психіки.

Таким чином, на рівні активації страху іншими емоціями виявляється тенденція запуску функцій механізмів психологічного захисту без наявності реальної небезпеки чи загрози. Емоція страху може бути також результатом когнітивної оцінки ситуації, як потенційно небезпечної. С. Томкінс називає таку причину когнітивно конструктивною. У психіці людини позитивні процеси складають найбільш об'ємний та найбільш поширений полюс активаторів емоцій, зокрема страху. Оскільки інтенсивне переживання страху запам'ятовується надовго, найперше це стосується дитячих вражень, - то ситуації, обставини, люди і предмети залишаються емоційно значущими досить тривалий час. Тому емоція страху швидко може бути активована спогадом певної події чи об'єкта, його мисленевим образом чи активацією певної емоції. Особливістю таких когнітивних процесів є те, що вони відображають не конкретну реальну загрозу, а уявну, зумовлену репродукцією попереднього досвіду, часом виправлену суб'єктивно. В результаті суб'єкт починає переживати сильний страх без об'єктивних на те причин, зокрема, ситуацій, які не представляють небезпеки, або ж таких, які хоч чимось нагадують минулий досвід. Пережита в минулому емоція страху може бути генералізована на всі життєві події і ситуації. За таких умов психологічні захисти проявляють гіперфункційну активність і не сприяють стабілізації самопочуття людини, внутрішньому психічному балансу.

Значення психічних захистів у емоційній регуляції вважається експериментально доведеним, однак допоки не існує єдності в термінології, думки вчених розходяться щодо кількості типів захисних механізмів. Розробка, трансформація теорій психологічних захистів триває і є досить актуальним напрямом у психологічній науці. Сьогодні ще мало досліджень, які б узагальнювали накопичений теоретичний та емпіричний матеріал, важливий для подальшого вивчення проблеми психологічних захисних механізмів та копінг-стратегій особистості, особливо учнів. У психологічних дослідженнях поняття психічного захисту знаходиться на стадії подальшого вивчення і обґрунтування. Захисну поведінку вважають зумовленою самою природою людини. На думку Ф.Бассіна, психічні захисти є нормальним, постійно діючим механізмом, який може широко спостерігатися не лише при конфліктах свідомого та несвідомого, а й тоді, коли травмуючі суперечливі фактори усвідомлюються суб'єктом.

Розвиток особистості зумовлюється емоційним досвідом, яким програмується все подальше життя. саме емоції стають сполукою формування нових форм і засобів пристосування до середовища і реалізації потреб індивіда. Найбільш визначальними

базовими емоціями, які пов'язані із формуванням різноманітних форм адаптації, в ролі яких ми розглядаємо механізми психологічного захисту, є страх і тривога. Пережита в минулому емоція страху може бути генералізована на всі життєві події і ситуації. За таких умов психологічні захисти проявляють гіперфункції і не сприяють стабілізації самопочуття людини, внутрішньому психічному балансу. Найбільш емоційно сильними є драматичні ситуації. Саме драми, травми, як виявляє психологічна практика, найчастіше зумовлюють несвідомий пошук, моделювання та репродукування в актуальних умовах деструктивних (кризових, драматичних) ситуацій. На рівні активації страху іншими емоціями виявляється тенденція запуску функцій механізмів психологічного захисту без наявності реальної небезпеки чи загрози. Подібність нейрофізіологічних механізмів різних базових емоцій, так само як і здатність зворотнього зв'язку від актуально переживаної емоції і передчуття певної емоції може актуалізувати функції захисної системи психіки. При цьому, доцільно зазначити, що адекватність функцій захисних механізмів може бути сумнівною, або дисфункційною, оскільки опосередковується іншою емоцією, подібною за нейрофізіологічним механізмом, чи викликається передчуттям, визначеність і змістовна конкретність якого умовні.

Тому оптимізація адаптації людини у актуальному навколишньому середовищі потребує, виявлення та аналізу механізмів психічних захистів, сформованих під впливом значущого емоційного досвіду. Означені завдання досить успішно реалізуються в тренінгових групах. Тому перспективи вирішення проблеми емоційної регуляції з метою успішної адаптації ми вбачаємо у впровадженні у психологічну практику тренінгової роботи екологічного спрямування.

Список використаних джерел:

1. Фрейд З. Избранное. – М.: Внешторгиздат, 1990. – 448 с.
2. Фрейд А. Психология «Я» и защитные механизмы. - М.: 1993. - 141 с.
3. Изард К.Э. Психология эмоций. – СПб.: Питер, 1999. – 464с.
4. Tomkins. S.S. Affekt, imageri, consciousness. Vol.1. The positive affects. –New York, Springer, 1962. –236р.

*Науковий керівник: В. І. Афанасенко, доктор філософ. наук, доцент
Хмельницький національний університет*

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ ОХОРОНИ ПРАЦІ»

Жуминська Д.С.,

*здобувач вищої освіти спеціальності 015 «Професійна освіта
(Технологія виробництва та переробки продукції сільського господарства)»*

Миколаївський національний аграрний університет

Курепін В.М.,

канд. економ. наук,

старший викладач кафедри

методики професійного навчання

Миколаївський національний аграрний університет

Творчість починається там, це здійснюється самостійний пошук принципів, способів поведінки і дій. Творчість набуває розвитку на основі самостійності особистості і є вищим ступенем її розвитку [1]. У сучасних умовах самостійність стає професійно необхідною якістю особистості будь-якого фахівця [2]. Отже, і підготовка майбутніх спеціалістів у закладах вищої освіти має орієнтуватися на формування у здобувача освіти цієї якості, а не лише на репродуктивну виконавську діяльність з оволодіння певною сумою знань і вмінь.

Самостійність є необхідною умовою ефективності будь-якої діяльності: навчальної, виробничої, розумової, пізнавальної тощо. Вираження самостійності особистості - вчинки, дії, висловлювання, оцінка особистості стосовно як тих, хто оточує, так і самої себе. Тобто самостійність – це не риса волі або характеру, здібностей або мислення, а більш складна, інтегративна особистісна риса [3]. Самостійність співвідноситься із самореалізацією особистості, з її активністю щодо внутрішнього спонукання, без зовнішнього примушення, з відносною залежністю. Вищому рівневі розвитку самостійності властиві продуктивний творчий характер діяльності, не стереотипність рішень, що приймаються, вчинків, дій самої особистості.

Самостійність не є вродженою властивістю людини. Якість виникає і розвивається в процесі життєдіяльності індивіда. Рівень розвитку самостійності залежить від умов у яких розвивається особистість, характеру її стосунків з довкіллям. Самостійна особистість не тільки вирішує поставлені завдання або ті, що виникають перед нею, а й володіє ініціативністю, має потребу приймати та здійснювати власні рішення. Після прийняття рішення самостійна особистість готова нести відповідальність за його практичні втілення, за свої дії, в основі яких лежить впевненість у їх правильності та своєчасності.

Самостійна робота є різнобічним, поліфункціональним явищем і має не тільки навчальне, а й особистісне, суспільне значення. Сутність цього складного і багатогранного явища термінологічно точно не визначена [3].

Ефективність освітнього процесу визначається якістю викладання і самостійної пізнавальної діяльністю студентів. Ці два поняття дуже тісно пов'язані, але слід виділити самостійну роботу як провідну форму навчання у зв'язку з низкою обставин. По-перше, знання, навички, вміння, звички, переконання, духовність не можна переда

вати від викладача до студента так, як передаються матеріальні предмети. Кожен студент опановує шляхом самостійної пізнавальної праці.

По-друге, процес пізнання, спрямований на виявлення сутності та змісту досліджуваного матеріалу підпорядковується чітким законам, що визначають послідовність пізнання: знайомство, сприйняття, переробка, усвідомлення, прийняття. Порушення послідовності призводить до поверхневих, неточних, неглибоких, неміцних знань, що практично не можуть реалізуватися.

Сутність самостійної роботи полягає в організації пізнавальної діяльності студента закладу вищої освіти. Організація такої роботи здобувачів вищої освіти означає створення умов для розвитку вмінь планувати, реалізувати та вносити корективи у свою діяльність. Вона складається з двох головних аспектів: один з них - розробка форм і методів організації контролю за самостійною роботою і другий – навчально-методичне забезпечення самостійної роботи.

Зміст самостійної роботи студента дисципліні «Основи охорони праці» визначається робочою навчальною програмою, методичними розробками, завданнями та методичними рекомендаціями викладача. Забезпечується системою навчально-методичних засобів, передбачених для вивчення дисципліні: навчальний посібник, конспекти лекцій, робоча навчальна програма дисципліні, навчально-методичний комплекс та методичні матеріали на допомогу організації освітнього процесу та забезпечення самостійної роботи студентів.

Форми самостійної роботи з дисципліні «Основи охорони праці» для студентів визначаються робочою навчальною програмою, специфікою спеціальності за якою навчаються студенти. Серед них:

- опрацювання теоретичних засад матеріалу, який видається на аудиторних заняттях;
- вивчення окремих тем або питань, що передбачені для самостійного опрацювання студентами;
- виконання поза аудиторних завдань самопідготовки;
- підготовка до практичних та лабораторних занять;
- підготовка до контрольних, самостійних, тестових робіт та інших форм поточного контролю;
- виконання самостійних індивідуальних завдань;
- написання творчих робіт.

Усі види самостійної роботи можна класифікувати різноманітними ознаками: по дидактичній меті, характером навчальної діяльності студентів, за змістом, за рівнем самостійності елемента творчості тих, хто навчається тощо[4].

Навчальні самостійні роботи. Їх сенс залежить від самостійному виконанні студентами даних викладачем завдань під час пояснення нового матеріалу. Мета цих робіт розвиток інтересу до досліджуваному матеріалу, залучення кожного студента на роботу на аудиторному занятті. За виконання цього виду робіт студент відразу бачить, що не зрозуміло, і може попросити додатково пояснити цю частину матеріалу. А викладач становить схему подальшого пояснення матеріалу, у якій прописує складні для студентів моменти, куди надалі потрібно буде звернути увагу.

Самостійна робота, що організується під час засвоєння нових знань студентів має важливого значення. Слід зазначити, що це вид діяльності можна організувати у таких випадках:

- у процесі встановлення нового матеріалу з раніше засвоєними знаннями, вміннями і навички;
- під час створення пошукової ситуації та розкритті перспективи майбутньої навчальної роботи;
- під час перенесення придбаних прийомів пізнавальної діяльності в опануванні новими знаннями, вміннями, навичками.

Якщо студент у процесі самостійної роботи продумує факти, виходячи з яких викладається новий матеріал чи вирішується завдання, то значно підвищується продуктивність подальшої роботи [5].

Сутність самостійної роботи студентів визначається особливостями поставлених у ній навчально-пізнавальних завдань. Аудиторна самостійна робота з дисципліни «Основи охорони праці» виконується на навчальних заняттях під безпосереднім керівництвом викладача та за його завданнями.

Правильна організація самостійних навчальних занять, їх систематичність, доцільне планування робочого часу дозволяє студентам розвивати вміння та навички у засвоєнні та систематизації знань, що набуваються, забезпечувати високий рівень успішності в період навчання, отримати навички підвищення професійного рівня.

Тренувальні самостійні роботи. До них належать завдання на розпізнавання різних об'єктів і властивостей. Тренувальні самостійні роботи у основному складаються з однотипних завдань, містять суттєві ознаки й властивості даного визначення, правила. Така самостійна робота дозволяє виробити основні вміння і навички, цим створити базу знань для її подальшого вивчення матеріалу [6]. Для виконання тренувальних самостійних робіт необхідна допомога викладача. Можна дозволити користуватися підручником і записами у конспекті, таблицями тощо. Усе це створює сприятливі умови для студентів з слабкими знаннями. За цих умов вони охоче входять у роботи й виконують її.

Закріплюючі самостійні роботи. До них віднести самостійні роботи, що сприяють розвитку логічного мислення та вимагають комбінованого застосування знань та вмінь. Вони показують, наскільки міцно засвоєно навчальний матеріал. За результатами перевірки завдань такого типу викладач визначає кількість часу, яку треба присвятити повторення і закріплення цієї теми. Приклади таких робіт у достатку зустрічаються в дидактичному матеріалі. Дуже важливі так звані повторювальні (оглядові чи тематичні) роботи.

Розвиваючі самостійні роботи. Це може бути завдання щодо складання доповідей визначені теми, підготовка до олімпіад, конференцій, круглих столів тощо [7].

Велике зацікавлення студентів в творчих самостійних роботах, які передбачають досить високий рівень самостійності. Тут здобувачі вищої освіти відкривають себе з нові боку, навчаються застосовувати знання в несподіваних, нестандартних ситуаціях. У творчі самостійні роботи можна включити завдання, при виконанні яких необхідно знайти кілька радикальних способів їх виконання, впровадити свої власні розробки, теорії, винаходи.

Контрольні самостійні роботи. Як зрозуміло з назви, їх головною функцією є функція контролю. Слід наголосити умови, які слід врахувати під час упорядкування завдань для самостійних контрольних робіт. По-перше, контрольні завдання мають бути рівноцінними за змістом й обсягом роботи; по-друге, повинно бути спрямовані на відпрацювання основних навичок; по-третє, забезпечувати достовірну перевірку рівня знань; по-четверте, вони мають стимулювати студентів, дозволяти їм продемонструвати всі ці навички та вміння.

Ефективність самостійної роботи, формування навичок самостійної діяльності, що залежить від своєчасного аналізу результатів роботи. Аналіз самостійної роботи повинен носити навчальний характер, тобто не просто констатувати кількість помилок, а виробляти їх розбір так, щоб здобувачі вищої освіти змогли остаточно зрозуміти питання, у яких зробили помилки.

Самостійна робота необхідна не лише для оволодіння змістом певної дисципліни, але й для формування здатності брати на себе відповідальність, самостійно вирішувати проблему, знаходити конструктивні рішення й вихід із проблемних ситуацій, ситуацій, які потребують креативного миттєвого мислення тощо. Вона дозволяє опанувати навички навчальної, наукової та професійної діяльності.

Самостійна робота завершує завдання всіх видів навчальної роботи. Ніякі знання, які не підкріплені самостійною діяльністю, не можуть стати справжнім надбанням людини. З іншого боку, самостійна робота має виховне значення: вона формує самостійність як сукупність умінь і навиків, а й як рису характеру, що грає істотну роль структурі особистості сучасного фахівця вищої кваліфікації.

При розробці та практичній реалізації різних видів самостійних робіт слід намічати їх дидактичні, розвиваючі і виховні цілі, проектувати використання різних джерел знань [7]. Крім того, завдання повинні передбачати різні рівні пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти.

Проблема активізації пізнавальної діяльності студентів однією з найактуальніших як у методичній науці, так і у всьому освітньому процесі. Тут містяться джерела формування пізнавальних інтересів, розвитку самостійності, розумових здібностей. Розв'язання проблеми активізації пізнавальної діяльності потребує нових підходів до подальшого вдосконалення змісту, форм та способів навчання, спрямованих на реалізацію принципу активності в навчанні, пошуку таких комбінацій, які дали б змогу створити базу для забезпечення максимальної активізації пізнавальної діяльності студентів.

Самостійна робота здобувачів вищої освіти у процесі вивчення дисципліни «Основи охорони праці» є основним засобом виявлення і розвитку в них творчих здібностей і обдарованості, підготовки їх до практичної діяльності. Залежно від підготовленості студентів викладач щоразу повинен сам визначати послідовність і насиченість самостійної роботи, проявити свою творчість та ініціативу. В міру навчання молоді зростає рівень їх знань і пізнавальні можливості. Навчальний процес розкривається все повніше й глибше. У зв'язку з цим і види самостійної роботи поступово ускладнюються, але треба також пам'ятати, що самостійна робота не самоціль, а один із засобів поліпшення всієї навчально-виховної роботи, підготовки молоді до життя та практичної роботи.

Організація самостійної роботи, це відповідальна і складна робота викладачів. Виховання активності і самостійності необхідно розглядати як складову частину виховання студентів. Це першочергове завдання, що стоїть перед кожним викладачем. Самостійна робота не самоціль, вона є засобом формування у студентів активності і самостійності, як рис особистості, розвитку їх інтелектуальних і творчих здібностей.

Для самостійної роботи студентів можна запропонувати такий метод, як «Гра» і завдання, що потребують різного рівня інтелектуально активності [8].

Гра «Змагання доповідачів». Завдання: репродуктивний рівень - підготувати коротку, до 3 хвилин, змістовну доповідь про поставлену задачу та шляхи її вирішення. Евристичний рівень - підготувати повідомлення про подію (за темою заняття) і виступити з ним. Пошуковий рівень - підготувати проблемну доповідь за темою дисципліни та захистити свою промову.

Гра «Ситуацій конкурс». Завдання: репродуктивний рівень - обіграти в ролях нестандартну ситуацію на прикладі ймовірної виробничої ситуації. Евристичний рівень - обіграти в ролях нестандартну ситуацію та варіант її розв'язання (керівник, підлеглий, постраждалий, свідок нещасного випадку тощо). Пошуковий рівень - оперативно знайти варіанти розв'язання запропонованих нестандартних ситуацій, прийняти рішення та віддати розпорядження на виконання.

Гра «Службове засідання». Завдання: репродуктивний рівень - підготувати питання, які необхідно поставити перед керівництвом для їх вирішення. Евристичний рівень - підготувати проблемні запитання, зіграти роль громадського контролю. Пошуковий рівень - підготуватися до відповідей на можливі запитання та зіграти роль керівника об'єкту господарювання.

Гра «Презентація новітніх технологій та наукових впроваджень». Завдання: репродуктивний рівень - ознайомитися з технологіями, що можуть покращити виробництво і подати їх для реалізації. Евристичний рівень - вивчити кілька новітніх технологічних впроваджень, представити аудиторії та на їх основі скласти комплексну програму впровадження. Пошуковий рівень - розробити і представити авторську технологію.

Гра «Вибори керівника». Завдання: репродуктивний рівень - зіграти роль працівників об'єкту господарювання, які вибирають нового керівника підприємства (керівника структурного підрозділу). Евристичний рівень - ознайомитись із сучасними методами управління підприємством, на цій основі скласти програму розвитку підприємства (структурного підрозділу) та представити цю програму «колективу підприємства». Пошуковий рівень - захистити власну програму діяльності майбутнього керівника (керівника структурного підрозділу).

Робота має містити теоретичний огляд джерел інформації з теми, яку обрали студенти, опис методики експериментального дослідження та аналіз його результатів та дій.

Методичні рекомендації з організації самостійної роботи студентів. Методологічну основу самостійної роботи студентів становить діяльнісний підхід, який полягає в тому, що цілі навчання орієнтовані на формування умінь вирішувати типові та нетипові завдання, тобто на реальні ситуації, де студентам треба виявити знання конкретної дисципліни. Хід самостійної роботи студентів з виконання завдання

курсу дисципліни неможливо передбачити в усіх деталях, але основне може й повинно бути передбачено й сплановано, а саме:

1. Характер завдання, яке повинен виконувати студент.
2. Розділення завдань на частини.
3. Визначення та обґрунтування найважливішого, що має бути у завданні та студентами.
4. Прийоми та методи виконання завдань, які мають бути особисто показані викладачем.
5. Методики особистого показу.
6. Методика контролю свідомих дій виконання завдань студентами.
7. Засоби, які забезпечують дотримання студентами правил охорони праці.
8. Виховання студентів культури праці.
9. Методи відпрацювання у студентів самостійності та відповідальності за результат в роботі.

Щоб правильно визначити характер завдання, треба розуміти, що в основі навчання лежить операційно комплексна система, суть якої полягає в тому, що перші вміння студент отримує при засвоєнні окремих операцій, а остаточно їх удосконалює при виконанні спочатку простих, а потім більш складних комплексних робіт.

Великі, складні завдання, які складаються з кількох прийомів і операцій, краще розділити на частини. Тоді здобувач вищої освіти має можливість щоразу зосереджувати свою увагу на вузькому колі питань і краще засвоїти їх.

У будь-якій роботі повинне бути щось головне, найбільш складне для засвоєння, те, що значною мірою визначає якість усієї роботи. Викладач рекомендує студенту знайти це головне, пояснити, як це зробити одна із задач методичної розробки.

Таким чином, щоб виховувати у студентів тверду звичку дотримуватись правил охорони праці, треба постійно переконувати їх у тому, що тільки виконання правил охорони праці за нормативно-правовими актами є небезпечними. Необхідно бути вимогливими до студентів з цих питань, пояснювати, до чого призводить не виконання цих правил. Під час виконання практичного завдання важливе значення має культура праці, тому в розробці треба висвітлювати й це питання. Викладач має виховувати в студентах здатність самостійно працювати, вміти без сторонньої допомоги вирішувати складні виробничі й навіть життєві задачі.

Список використаних джерел:

1. Іваненко В. С. Цінності та запити сучасної молоді: життєві пріоритети української молоді // Покоління незалежності: ціннісні орієнтири і перспективи : матеріали міжнародної науково-практичної конференції студентів та магістрантів, м. Костанай, 30 березня 2021р. Костанай : Костанайський регіональний університет імені А. Байтурсінова, 2021. С. 737-741.
URL:<http://dSPACE.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/9255>.

2. Іваненко В. С. Державна політика щодо кадрового забезпечення агропромислового комплексу: пріоритети та напрями // Актуальні проблеми, пріоритетні напрями та стратегії розвитку України : тези доповідей III міжнародної наук.-практ. онлайн-конференції, м. Київ, 13 жовтня 2021 року / редкол. О.С. Волоши-

на та ін. Київ : ІТТА, 2021. С. 1076-1081.
URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/10108>.

3. Курепін В.М., Іваненко В.С. Психолого-педагогічні методи формування креативного мислення в майбутніх інженерів-педагогів / Осінні наукові читання : матеріали XXIII міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, секція № 10. Педагогічні науки, м. Тернопіль, 27 листопада 2019 р. - Тернопіль : ГО «Наука та освіта без кордонів», 2019. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/6416>.

4. Курепін В. М. Системний підхід в організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти з дисципліни «Безпека життєдіяльності» // Педагогічні інновації : матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, м. Миколаїв, 28-29 квітня 2021 р. Миколаїв : МНАУ, 2021. С. 175-179.
URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/9300>.

5. Блідар А. А., Пиріг О. І. Вплив процесів глобалізації та інтеграції суспільства на розвиток освіти в Україні // Актуальні проблеми життєдіяльності людини в сучасному суспільстві : тези доповідей здобувачів вищої освіти інженерно-енергетичного факультету та інших учасників освітнього процесу за результатами тематичного «круглого столу» на інженерно-енергетичному факультеті, м. Миколаїв, 18-20 листопада 2020 р. Миколаїв : Миколаївський національний аграрний університет, 2020. С. 156-158. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8165>.

6. Курепін В. М. Педагогічні умови формування професійних компетентностей майбутніх інженерів-енергетиків про вивченні дисципліни «Основи охорони праці» засобами дистанційної освіти // Педагогічні інновації : матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, м. Миколаїв, 28-29 квітня 2021 р. Миколаїв : МНАУ, 2021, С. 91-94. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/9294>.

7. Аносова Н. О., Афанасова Г. Є. Розвиток інноваційних процесів у системі професійної освіти / Актуальні проблеми життєдіяльності людини в сучасному суспільстві : тези доповідей здобувачів вищої освіти інженерно-енергетичного факультету та інших учасників освітнього процесу інженерно-енергетичного факультету та інших учасників освітнього процесу за результатами щорічного тематичного «круглого столу» на інженерно-енергетичному факультеті, м. Миколаїв, 18-20 листопада 2020 р. Миколаїв : Миколаївський національний аграрний університет, 2020. С. 136-138. URL:
<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8163>.

8. Паламар Є.В. Гра як метод навчання, її пізнавальне та виховне значення // Участь молоді у розбудові агропромислового комплексу України: 32-ї студентської науково-теоретичної конференції, 18-20 березня 2020 р., Миколаїв. – Миколаїв : МНАУ, 2020. - С. 144-147. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/7143>.

ВДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ В ЖИТТЯ НОВИХ ФОРМ НАВЧАННЯ МОЛОДІ СУМЩИНИ В ГАЛУЗІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТА БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

Чвалун С.В.,

*методист вищої категорії обласного методичного кабінету
Навчально-методичний центр цивільного захисту та
безпеки життєдіяльності Сумської області*

Безпека життєдіяльності населення багато в чому залежить від грамотних дій кожного громадянина. Тому підвищення культури безпеки життєдіяльності та вдосконалення підготовки населення в галузі цивільного захисту, захисту від надзвичайних ситуацій, забезпечення пожежної безпеки є найважливішим завданням.

Спільними принципами при організації та проведенні навчання населення з цивільного захисту та безпеки життєдіяльності є: науковість; систематичність і послідовність; свідомість і активність; наочність і доступність; міцність оволодіння знаннями, навичками і вміннями; колективізм та індивідуальний підхід в навчанні; вироблення морально-психологічної стійкості.

Якість навчання залежить від правильно застосованих форм і методів навчання.

Кількість надзвичайних ситуацій, рівень смертності в результаті різних нещасних випадків, пригод однозначно свідчить про відсутність у громадян, в тому числі дітей, навичок безпечної поведінки. У зв'язку з цим особливу увагу необхідно приділяти формуванню в учнів культури безпеки життєдіяльності.

В статті 41 Кодексу цивільного захисту України «Формування культури безпеки життєдіяльності населення» визначається, що культура безпеки життєдіяльності населення - це сукупність цінностей, стандартів, моральних норм і норм поведінки, спрямованих на підтримання самодисципліни як способу підвищення рівня безпеки. Популяризація культури безпеки життєдіяльності серед дітей та молоді організовується і здійснюється центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, спільно з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері освіти і науки, громадськими організаціями.

У сучасних умовах важливим завданням колективу педагогічних працівників Навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Сумської області (далі - Центр) є розробка і впровадження сучасних педагогічних методів у навчальний процес та нових форм роботи з населенням з питань цивільного захисту та безпеки життєдіяльності.

Педагогічним колективом розроблено та запроваджено низку заходів з практичної реалізації поставлених перед Центром завдань.

На базі навчального містечка Центру з червня 2017 року працює Обласний центр з підготовки формувань цивільного захисту.

На площі в понад 31 тис. кв. м. розташовані спеціалізовані майданчики, які є навчально-тренувальною базою для практичної підготовки територіальних спеціалізованих служб та формувань цивільного захисту, для підготовки комунальних аварійно-рятувальних служб територіальних громад та добровольців-вогнеборців, для

відпрацювань навичок добровільними формуваннями (дитячими, студентськими та ін.) громадських об'єднань та рухів рятувального спрямування, для проведення спільних навчань та тренувань, змагань служб та формувань цивільного захисту, що залучаються до ліквідації надзвичайних ситуацій.

Зміни, що відбуваються в сучасному суспільстві, вимагають розвитку нових способів освіти; нових педагогічних технологій, сприяючих індивідуальному розвитку особистості, творчої ініціативи; виробленню навичок самостійної навігації, для тих хто навчається, в інформаційних полях; формування універсального уміння вирішувати проблеми, що виникають в житті.

Для підвищення професійної підготовки вчителів предметів «Основи здоров'я», «Захист України», в співпраці з Центром професійного розвитку педагогічних працівників Сумської міської ради більше десяти років в Центрі працює методичний майданчик. Мета якого: надати додаткову інформацію з профілактики негативних явищ в суспільстві, з надання медичної допомоги, з рятувальної справи, з питань здоров'я та безпеки життєдіяльності, правил поведінки в різних життєвих ситуаціях. Вчителям надаються адреси передового педагогічного досвіду.

В основу роботи методичного майданчика, як форми підвищення кваліфікації педагогів, закладена багатовимірна система навчання, тобто розвиток знань, здібностей і навичок в сферах мислення, мотивації, практичного вживання.

До роботи методичного майданчика, запрошуються фахівці з медичної, рятувальної справи, Національної поліції також представники молодіжних громадських організацій, діяльність яких спрямована на пропаганду здорового способу життя та профілактику негативних явищ в суспільстві.

Наприкінці навчального року проводиться підсумкове заняття у формі квесту з питань цивільного захисту. Метою якого є - надати учасникам необхідну інформацію та показати її практичне застосування в разі виникнення надзвичайних ситуацій шляхом упровадження сучасних методик та форм роботи.

Завданнями заходу є:

- ознайомлення з алгоритмом надання першої домедичної допомоги в разі дій різних травматичних чинників;
- ознайомлення з алгоритмом поведінки педагогів та учнів у надзвичайних ситуаціях;
- відпрацювання основних прийомів надання першої допомоги потерпілому та алгоритму дій в змодельованій надзвичайній ситуації;
- акцентування уваги на необхідність поширення інформації серед учасників навчально-виховного процесу щодо основних правил надання само- та взаємодопомоги в ситуаціях, що загрожують життю та здоров'ю людини
- дати уяву про квест, як форму організації навчально-пізнавальної діяльності педагога та учнів.

Участь вчителів в роботі майданчика сприяє підвищенню якості проведення уроків в школі, а також проведенню позашкільних заходів з цивільного захисту та безпеки життєдіяльності.

Вже чотири роки при обласному методичному кабінеті Центру працює мобільна інтерактивна виставка пожежного спорядження та засобів порятунку.

Інтерактивна виставка - це сучасний і дуже ефективний навчальний прийом. Відвідувачі такого заходу можуть не лише оглядати демонстровані матеріали, але і взаємодіяти із експонатами. Відвідувачі можуть ставити питання, знайомитися з експонатами живцем, торкатися до них, спостерігати у дії.

Учасникам виставки розповідається про професію пожежника та рятувальника, наочно демонструється, як потрібно поводитися в аварійних ситуаціях, допомогти собі та тим, хто цього потребує.

Інтерактивна виставка пожежного спорядження та засобів порятунку стає популярною серед мешканців міста Суми. За цей час її відвідало біля 4000 чоловік.

Центром впроваджено проведення інтелектуального турніру «Безпека людини» з основ безпеки життєдіяльності серед учнів загальноосвітніх, спеціалізованих шкіл та гімназій; серед позашкільних навчальних закладів та студентів ВНЗ I-II рівнів акредитації Сумської області.

У школі чи в коледжі молода людина одержує обсяг знань, визначений рамками освітньої програми. Найпоширеніший метод навчання в школі – метод «шаблонів». При цьому розвитку логічного та творчого мислення учнів приділяється дуже мало уваги. На думку автора, інтелектуальні турніри дозволяють учнівській молоді самостійно одержувати більш глибокі знання з окремих, цікавих для них, предметів, демонструвати їх в інтелектуальних змаганнях. Ігрова модель турніру не є новою. І якщо до цього часу така ігрова модель використовувалась для відповіді на питання «Яка команда сильніша?», то в цьому турнірі запропоновані навчальні пакети питань, що направлені на розвиток логічного та творчого мислення, а також на засвоєння нового матеріалу з безпеки життєдіяльності.

Очікувані результати від проведення турнірів:

- розвиток інтелектуального руху, в системі освіти;
- реорганізація системи пропаганди безпечного життя;
- подолання кризи безграмотності у підлітків;
- започаткування науково-методичного забезпечення системи інтелектуальних турнірів з безпеки життєдіяльності;
- підвищення активності учнів на уроках і в позаурочний час, їхньої зацікавленості у вивченні предмета, відповідно, підвищення якості викладання.

Інтелектуальні турніри також є ефективною формою співпраці Центру з вчителями та викладачами навчальних закладів області.

Більше десяти років нами проводяться відкриті міські змагання з порятунку на воді серед учнівської молоді. Це є ще однією сучасною формою залучення молоді до рятувальної справи.

Випробовування складаються з чотирьох етапів. На першому етапі учасники рятують умовного потопуючого з поверхні водойми. Другий етап ускладнюється тим, що «постраждалого» необхідно підняти з дна басейну. Навички молоді плавання з перешкодами відпрацьовувались на третьому етапі. А у останньому випробовуванні, рятувальній естафеті, свої вміння демонструють всі учасники команди.

Для прищільних оздоровчих таборів проводиться «Тренінг-маршрут», який користується популярністю. До заходу залучаються педагоги Центру, підрозділи Го-

ловного Управління ДСНС у Сумській області та Головного Управління Національної поліції в Сумській області, медичні працівники обласного центру.

На старті кожна команда отримує маршрутний лист та карту м. Суми з нанесеними станціями: «Рятувальна», «Пожежна», «Надзвичайних ситуацій», «Правова», «Медична». Учасники повинні за певний час знайти ці станції та виконати низку завдань та продемонструвати свої навички з рятувальної справи, надання домедичної допомоги, поведінки в криміногенній ситуації.

Центр став ініціатором проведення фестивалю «Суми - місто безпеки», який присвячений Міжнародному дню захисту дитини.

Учасники фестивалю, а це юні сумчани пройшли близько 20-ти пізнавальних випробувань, які сприяли розвитку в підростаючого покоління культури безпечної поведінки та набуття навичок поведінки у надзвичайних ситуаціях.

Особлива увага організаторів заходу була зосереджена на підготовці дітей до купального сезону. Їх навчали, як використовувати рятувальне коло та надавати допомогу умовному потопаючому. Крім того, гості освоїли особливості проведення непрямого масажу серця та отримали майстер-клас з надання допомоги умовному постраждалому у автокатастрофі.

Для дітей та учнівської молоді у м. Сумах постійно проводяться профорієнтаційні інтерактивні заходи «Ярмарок вакансій» та «Місто професій». До проведення національного проекту долучаються Управління Державної служби України з надзвичайних ситуацій у Сумській області спільно з Навчально-методичним центром цивільного захисту та безпеки життєдіяльності в області.

Серед багатьох професій на цих заходах найяскравіше та наймасштабніше були представлені рятувальники-вогнеборці.

Рятувальники та співробітники НМЦ ЦЗ та БЖД області демонструють у дії спеціальне обладнання, яке використовується у рятувальних операціях, показують молоді, як треба надавати домедичну допомогу людині, яка стала жертвою тієї чи іншої надзвичайної ситуації.

Такі заходи стають яскравим прикладом того, як спільними зусиллями Головного Управління Державної служби України з надзвичайних ситуацій у Сумській області, Центру області та волонтерів можна нестандартно організувати масову пропагандистську роботу з безпеки життєдіяльності, щоб це було цікаво та корисно для підростаючого покоління, у тому числі й у виборі професії.

Якість підготовки молоді з цивільного захисту та безпеки життєдіяльності багато в чому визначається формами і методами проведення занять. Пошук нових, нетрадиційних форм навчання повинен бути спрямованим на надання навчально-виховного процесу більшої гнучкості, оперативності, звільнення його від штампів, заорганізованості.

Для вирішення проблеми навчання молоді необхідна розробка і впровадження в процес навчання нових прогресивних ідей, сучасних інноваційних форм і методів навчання. Це сприятиме вдосконаленню в умовах розвитку ринку освітніх послуг нових форм і активних методів освіти з використанням з сучасних педагогічних, інформаційних технологій.

Тематичний напрям № 3

Екологічні аспекти збереження навколишнього середовища в сучасних умовах

РАДІАЦІЙНА БЕЗПЕКА НАСЕЛЕННЯ ПРИ СПОЖИВАННІ ЗАБРУДНЕНОЇ РАДІОНУКЛІДАМИ РИБИ

Скиба В.В.,

канд. с.-г. наук, доцент

Білоцерківський національний аграрний університет

Волкова О.М.,

доктор біол. наук, старший науковий співробітник

Інститут гідробіології Національної академії наук України

Беляєв В.В.,

канд. біол. наук, старший науковий співробітник

Інститут гідробіології Національної академії наук України

У складі комплексного антропогенного впливу на біосферу виняткової актуальності набуло прогресуюче радіонуклідне забруднення природного середовища, оскільки оволодіння ядерними технологіями супроводжувалося аваріями та інцидентами на підприємствах ядерного паливного циклу у різних країнах. Однією з найбільших за всю історію ядерної енергетики вважається аварія на Чорнобильській АЕС (ЧАЕС) 26 квітня 1986 р., яка призвела до значного радіонуклідного забруднення території Європейського континенту. Забруднення водних об'єктів відбувалося внаслідок випадання аерозолів на водну поверхню і завдяки змиву радіонуклідів з території водозбірних басейнів і їхнього перенесення в більш чисті регіони.

Серед біологічних ресурсів водойм важливе значення для населення України відіграють риби природних водойм та риборозплідних господарств, і саме прісноводні риби стали додатковим джерелом надходження радіонуклідів до людини. Слід відзначити, що поряд з трагічними наслідками Чорнобильської катастрофи, інтенсивним радіонуклідним забрудненням території України, склалися унікальні можливості для досліджень закономірностей формування радіонуклідного забруднення прісноводної іхтіофауни. З перших тижнів після аварії на ЧАЕС і до теперішнього часу співробітниками Інституту гідробіології НАН України разом з фахівцями інших організацій, зокрема Білоцерківського національного аграрного університету, виконуються тривалі радіоекологічні дослідження різнотипних водойм зон Лісостепу та Полісся. Отримані результати дозволяють розробити рекомендації для населення щодо вживання риби з водойм, розташованих на радіоактивно забруд-

нених територіях, та запропонувати заходи, що сприятимуть зменшенню потоків радіонуклідів до організму людей з продукцією рибництва. При цьому слід враховувати не тільки те, що значна кількість водойм України забруднена радіонуклідами чорнобильського викиду, а й імовірність виникнення аварійних ситуацій на діючих АЕС та інших ядерних інцидентів. Тобто, у випадку аварійного надходження радіонуклідів у прісноводні екосистеми досвід подолання наслідків Чорнобильської катастрофи може слугувати підґрунтям для прогнозних оцінок формування радіонуклідного забруднення іхтіофауни.

Виконані в перші тижні після аварії на ЧАЕС дослідження показали, що практично всі коротко- та тривалоіснуючі аварійні радіонукліди, які надійшли у водне середовище, накопичувалися в організмі риб. Так, у червні 1986 р. в рибах Київського та Канівського водосховищ були зареєстровані ^{90}Sr , $^{95}\text{Zr}+^{95\text{m}}\text{Nb}$, ^{131}I , $^{103,106}\text{Ru}$, ^{140}Ba , $^{134+137}\text{Cs}$, ^{140}La , $^{144,141}\text{Ce}$, ^{144}Pr , а середня сумарна радіоактивність риб різних видів складала 2368 ± 555 Бк/кг [1]. З 1987 р. радіонуклідне забруднення прісноводної іхтіофауни обумовлювали тривалоіснуючі ^{90}Sr та ^{137}Cs , при цьому висока радіоактивність риб у розташованих поза межами зони відчуження водоймах формувалася внаслідок накопичення в організмі ^{137}Cs . Встановлено, що через місяць після надходження радіонуклідів до екосистеми Дніпровських водосховищ найвищими рівнями накопичення радіонуклідів, зокрема ^{137}Cs , характеризувалися бентосоїдні види – лящ, плоскирка, плітка. В організмі хижих риб (судак, щука, білізна, окунь) питома активність ^{137}Cs поступово збільшувалася і досягла максимальних значень у 1987–1988 рр. У подальшому вміст ^{137}Cs в організмі хижих риб перевищував рівні його накопичення бентосоїдними видами у 2–3 рази [1].

Встановлено, що за умов аварійного надходження продуктів поділу доводних об'єктів з ультрапрісними та прісними гідрокарбонатними водами, до яких належать більшість водних екосистем північних регіонів України, основну роль у формуванні рівнів накопичення ^{137}Cs рибами відіграють щільність його випадіння на поверхню і площу водозбору водойм та швидкість водообміну. У найменшому ступені радіонуклід затримується в екосистемі водотоків, зокрема незарегульованих річок. Визначено, що відносна кількість ^{137}Cs , яка затримується у водних екосистемах, збільшується із уповільненням водообміну водойм, що, у свою чергу, впливає на рівні накопичення радіонукліда рибами. У водоймах з коефіцієнтом водообміну ≤ 1 (озера) близько 95 % радіонукліда залишається в екосистемі, якщо коефіцієнт водообміну дорівнює 10 (водосховища та ставки з уповільненим водообміном) – в екосистемі затримується близько 35 %, а при збільшенні коефіцієнту водообміну до 40 (проточні ставки) – близько 10 %. Отже, при однаковій щільності радіонуклідного потоку водозбору, в екосистемах озер та ставків з уповільненим водообміном утворюються умови для формування підвищених рівнів накопичення ^{137}Cs в організмі риб [2].

Цілком закономірно, що з 1986 р. і до теперішнього часу найвищі рівні вмісту ^{137}Cs притаманні риbam з водойм зони відчуження, де будь-яка господарська діяльність заборонена. У 1986 р. питома активність ^{137}Cs в організмі представників іхтіофауни водойми-охолоджувача ЧАЕС досягав 970000 Бк/кг [3], а нині становить 1000–2000 Бк/кг [4].

Щодо продукції рибництва радіаційна безпека населення регламентується допустимими рівнями (ДР) [5]. Варто відзначити вкрай обмежену кількість даних щодо забруднення у перші післяаварійні роки іхтіофауни водойм, які розташовані поза межами зони відчуження, де мали місце промисловий і аматорський вилов риби. Увага фахівців в основному була зосереджена на закономірностях формування радіонуклідного забруднення риб водойм зони відчуження та Дніпровських водосховищ. У 1986–1989 рр. питома активність ^{137}Cs у рибах Київського, Канівського та Кременчуцького водосховищ перевищувала ДР, які становлять 150 Бк/кг, до 1999 р. – у хижих рибах Київського водосховища, а в організмі окремих екземплярів рибцієї водойми перевищення реєстрували до 2010 р. У подальшому було встановлено, що й у деяких інших водоймах поза межами зони відчуження спостерігалися високі рівні вмісту ^{137}Cs у рибах, які перевищували ДР (таблиця № 1).

Таблиця № 1

Максимальні за період досліджень ($A_{\text{макс}}$) та у 2021 р. (A_{2021}) рівні питомої активності ^{137}Cs у рибах деяких водойм України

Водойми	Роки досліджень	$A_{\text{макс}}$	A_{2021}
Київське водосховище	1986–2021	6290	90
Канівське водосховище	1986–2021	400	13
Водосховище на р. Жерів, Житомирська область	1995–2021	800	50
Оз. Біле (північ Рівненської області)	1998–2021	1100	285
Оз. Лісове (північ Київської області)	2016–2021	1400	1200
Ставки риборозплідні (північ Рівненської області)	1996–2000	180	—*
Ставки комплексного призначення (північ Житомирської області)	1996–2000	220	—
Ставки комплексного призначення (північ Рівненської області)	1996–2000	330	—

*—дані відсутні

У науковій літературі наведена незначна кількість даних щодо формування забруднення товарної риби, яка вирощувалася у ставкових господарствах. Проте, виходячи з результатів досліджень природних процесів очищення водних екосистем від радіонуклідів та вибіркового визначення активності ^{137}Cs у рибах рибоводних ставків [2], можна припустити, що упродовж приблизно 10-ти післяаварійних років у продукції розташованих на забруднених територіях господарств мали місце перевищення ДР.

Отже, одним з найважливіших завдань, що постають перед працівниками рибної галузі при веденні рибництва в умовах радіонуклідного забруднення місцевості є одержання рибної продукції з максимально низьким вмістом радіонуклідів. Досвід подолання наслідків Чорнобильської катастрофи показав, що меліоративно-інтенсифікаційні заходи (внесення вапна, калійних, фосфорних та азотних добрив, видалення поверхневого забрудненого шару донних відкладів та деякі інші) та методи

аквафітодезактивації у деякій мірі сприяють зменшенню надходження радіонуклідів у рибу та інші компоненти екосистеми. Але якщо розглядати такі заходи у якості шляхів до зниження вмісту радіонуклідів у рибній продукції, слід враховувати значні фінансові витрати і те, що ефект можна очікувати лише через кілька років [2, 6,7].

Для рибогосподарських водойм з вирощуванням риб за пасовищними технологіями, тобто за рахунок природної харчової бази, нами запропоновано метод блокування надходження ^{137}Cs до організму риб, який ґрунтується на тому, що радіонуклід засвоюється водними тваринами з кормових об'єктів. Тому годівля риб у нагульних ставках штучними кормами з низьким вмістом ^{137}Cs буде перешкоджати переходу радіонукліда до організму від природних кормових об'єктів.

Для визначення оптимального режиму годівлі риб, завдяки якому можна буде досягнути зменшення їхньої питомої активності до заданого рівня, були проведені дослідження в експериментальних водоймах [2, 8]. Встановлено, що у разі надходження до організму риб однакової кількості ^{137}Cs існує залежність між зменшенням питомої радіоактивності та збільшенням маси тіла риб, і якщо за рахунок споживання комбікорму маса тіла риб збільшиться на 100 г, питома радіоактивність зменшиться на 10–15%. Якщо при контрольному облові організмі риб буде зафіксовано перевищення ДР, то масу риби, в якій рівень вмісту ^{137}Cs буде відповідати нормативам можна розрахувати за формулою:

$$m_1 = \frac{A_1}{A_0} m_0 + 1650 \left(1 - \frac{A_1}{A_0}\right)$$

де m_1 – запланована маса риби, г; A_1 – запланований рівень радіоактивного забруднення риб (150 Бк/кг); A_0 – рівень радіоактивного забруднення риб при контрольному облові, Бк/кг; m_0 – запланована маса товарної риби без застосування кормів, г; 1650 – коефіцієнт, розрахований за консервативних умов.

За формулою можна визначити доцільність застосування методу у різних вихідних умовах. Наприклад, якщо при контрольному облові маса риби становить 350 г, а її питома активність 300 Бк/кг, рибу потрібно дорощувати за рахунок штучних кормів до 1000 г. Розроблений метод дозволяє уникнути фінансових збитків у разі вирощування риби за пасовищною технологією при забрудненні ставків ^{137}Cs .

Варто відзначити, що зменшенню вмісту ^{137}Cs у рибній продукції сприяє кулінарна обробка. Перш за все до 30 % загальної кількості ^{137}Cs у риби видалається з неїстівними органами та тканинами (голова, луска, внутрішні органи, плавці). При смаженні, тушкуванні та копченні майже 100 % радіонуклідів залишається у готовій продукції. При відварюванні та вологій засолці риби близько 40 % радіонукліда переходить у розчин [9, 10].

Таким чином у разі забруднення навколишнього середовища ^{137}Cs слід враховувати наступне: найбільші рівні накопичення радіонукліда рибами спостерігаються у замкнених та слабопроточних водоймах; як правило, питома активність ^{137}Cs в організмі хижих риб у 2–3 рази вища, ніж у бентосоїдних; деякі методи кулінарної обробки дозволяють видалити з риби 60–70 % від загальної кількості радіонукліда; меліоративно-інтенсифікаційні методи та методи аквафітоде-

зактивації ставків доцільні у довгостроковій перспективі, методи блокування надходження ^{137}Cs до організму риб – безпосередньо після реєстрації перевищення ДР.

Список використаних джерел:

1. Радиоактивное и химическое загрязнение Днепра и его водохранилищ после аварии на черновыльской АЭС / [В.Д.Романеко, М.И.Кузьменко, Н.Ю. Евтушенко и др.] – К.: Наукова думка, 1992. – 194 с.
2. Волкова О.М. Техногенні радіонукліди у гідробіонтах водойм різного типу: автореф. дис. ... доктора биол. наук (Київ, 2008) 34с.
3. Рябов И.Н. Радиоэкология рыб водоемов в зоне влияния аварии на Чернобыльской АЭС – М.: Товарищество научных изданий КМК. – 2004. – 215 с.
4. Каглян Є., Гудков Д. І., Кіреєв С. І. та ін. Динаміка питомої активності ^{90}Sr і ^{137}Cs у представників іхтіофауни водойм чорнобильської зони відчуження. ЯДЕРНА ФІЗИКА ТА ЕНЕРГЕТИКА.2021 Т. 22 № 1, С. 62–73. <https://doi.org/10.15407/jnpae2021.01.062>.
5. ДЕРЖАВНІ ГІГІЄНІЧНІ НОРМАТИВИ. Допустимі рівні вмісту радіонуклідів ^{137}Cs і ^{90}Sr у продуктах харчування та питній воді. (ДР-2006).–Київ, 2006.–13с.
6. Радиогеоэкология водных объектов зоны влияния аварии на Чернобыльской АЭС. Прогнозы загрязнения вод, оценки рисков водопользования и эффективности водоохраных контрмер для водных экосистем зоны влияния Чернобыльской аварии / под ред. О.В.Войцеховича. – К.: Чернобыльинтеринформ, 1998. – Т. 2. – 277 с.
7. Гринжевський М.В. Аквакультура України (організаційно-економічні аспекти) – Львів: “Вільна Україна”, 1998. – 365 с.
8. Методичні рекомендації щодо регулювання рівнів накопичення ^{137}Cs рибами у риборозплідних ставах /Євтушенко М.Ю., Волкова О.М., Беляєв В.В., Потрохов О.С., Зіньковський О.Г. – К.: Український фітосоціологічний центр, 2010 / КМ України Національний університет біоресурсів і природокористування України, Інститут гідробіології НАН України; Погоджено Заступником Голови Державного комітету рибного господарства України В.В. Казімерчук, 10 жовтня 2010 р. – 24 с.
9. Марей А.Н. Санитарная охрана водоемов от загрязнений радиоактивными веществами – М.: Атомиздат, 1976. – 224 с.
10. Катков А.Е. Разработка оценочных критериев гигиенического нормирования радиоактивного загрязнения дна водоема // Проблемы и задачи радиоэкологии животных. – М.: Наука, 1980. – С. 43–68.

МІСЦЕ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА В КОНЦЕПЦІЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Федорчук О.М.,

канд. екон. наук, доцент

Херсонський державний університет

Федорчук Є.М.,

аспірант Південно-Українська філія

державної наукової установи «Український науково-дослідний інститут прогнозування та випробування техніки і технологій для сільськогосподарського виробництва імені Л. Погорілого

Зниження екологічної якості продукції рослинництва та тваринництва обумовило інтерес споживачів до екологічно чистої, безпечної продукції. Тому на сучасному етапі розвитку аграрного сектору спостерігається тенденція до зростання попиту на органічну продукцію. Галузь органічного сільського господарства активно розвивається в Україні, Європі та цілому світі.

Перевагою органічного сільського господарства є те, що воно має серйозний потенціал для забезпечення життєдіяльності сільського населення і пожвавлення роботи дрібних фермерських господарств. Разом зі зростанням органічного сектора зростатиме і працевлаштування місцевого населення, оскільки органічне землеробство менш механізоване і потребує, як правило, більше ручної праці. Як результат, органічне виробництво може стати ефективним інструментом збереження традиційних знань ведення господарства у кожному регіоні, а також зменшення міграції сільського населення до мегаполісів. Також до переваг ведення саме органічного землеробства можна віднести відновлення природної родючості ґрунтів, підвищення якості сільськогосподарських угідь, зменшення шкідливих викидів, скорочення застосування штучних засобів хімізації та витрат невідновлюваних енергетичних ресурсів. Але на противагу цьому, існує і ряд перешкод та недоліків ведення органічного господарства, а саме: низька кількість кваліфікованого персоналу, несформований попит на органічну продукцію, нерозвинений ринок органічної продукції, відсутність прямих дотацій [2].

На сьогодні в Україні не існує чітко сформованої системи стандартизації, сертифікації, маркування органічної продукції, а відповідно й не окреслено державне регулювання аграрного сектора органічного виробництва, оскільки основні аспекти, що охоплюють та регламентують діяльність на відповідному ринку, не закріплено на законодавчій основі. Проте існує низка діючих нормативно-правових актів, які можуть стати гарним підґрунтям для створення власного правового поля у сфері органічного виробництва.

Органічне виробництво є пріоритетним напрямом розвитку сільського господарства, яке дозволяє реалізувати концепцію збалансованого розвитку агросфери за рахунок соціально-економічної і природно-ресурсної збалансованості і має на меті забезпечення суспільства безпечними та якісними продуктами харчування, а також збереження та покращення стану навколишнього природного середовища. Сучасними головними мотивуючими факторами для українських сільськогосподарських підпри-

ємств у цьому напрямку є можливість реалізувати органічні продукти за кордон, про що свідчить дефіцит органічної продукції на міжнародних ринках та великий попит на неї з боку іноземних країн, та зменшити собівартість виробництва, користуючись економічними перевагами органічних технологій.

Екологізація виробництва на основі органічного підходу є тривалим і ресурсовитратним процесом і вимагає комплексної роботи. На забезпечення конкурентоспроможності діяльності аграрних підприємств суттєво впливають різного роду фактори, зокрема, застаріла техніка та технології виробництва сільськогосподарської продукції, а вказує на значні перешкоди внесення кардинальних змін в процеси управління. Поступове впровадження заходів у сферу діяльності підприємств та розробка довгострокових стратегій розвитку ґрунтуються на підвищенні екологічної орієнтації виробництва, яка є додатковим джерелом конкурентних переваг [1].

Конкурентні переваги екологічно чистої сільськогосподарської продукції формуються на ефективності використання ресурсного потенціалу.

В процесі дослідження виокремимо переваги такої продукції:

- безпечність (відсутність хімічних елементів та поживність харчування);
- усунення шкідливого впливу на навколишнє середовище;
- якість продукції;
- раціональне відношення ціни і затрат на виробництво продукції.

Зазначимо недоліки виробництва екологічно чистої сільськогосподарської продукції:

- обмежені строки зберігання продукції;
- відсутність впровадження механізму стимулювання (державні дотації отримують фактично тільки виробники звичайної продукції сільського господарства);
- перевищення економічних інтересів над екологічними;
- недостатній рівень інформатизації аграрних підприємств;
- слабке функціонування ринку екологічно чистої продукції;
- відсутність державної системи сертифікації та маркування екобезпечної продукції;
- неплатоспроможний рівень попиту (висока ціна реалізації екобезпечної продукції та низька платоспроможність більшості споживачів стримує підвищення попиту на неї).

З метою виробництва конкурентоспроможної органічної сільськогосподарської продукції визначимо такі передумови: забезпечення необхідного рівня цінності для покупця; унеможливлення дублювання із звичайною продукцією; особливість та унікальність; високу економічну та екологічну ефективність виробництва.

Джерелами отримання конкурентних переваг екобезпечної продукції сільського господарства є: орієнтація на покупця; забезпечення відповідної якості продукції при збереженні навколишнього середовища; раціональне використання природних ресурсів; впровадження нових технологій виробництва продукції; швидкість та оперативність прийняття рішень.

Отже, напрямками забезпечення екологічно чистої сільськогосподарської продукції на рівні аграрного підприємства є: удосконалення параметрів якості продук-

ції; використання економічних методів управління якістю продукції; використання екологічно безпечних технологій; проведення маркетингових заходів.

Напрямами забезпечення екологічно чистої сільськогосподарської продукції на рівні держави є: розробка і впровадження стандартів; стимулювання екологічного виробництва; контроль за екологічною безпекою виробництва; удосконалення законодавчої бази.

Екологізація сільськогосподарського виробництва має передбачати:

- розробка та впровадження пропозицій щодо призупиненню негативного впливу господарської діяльності на навколишнє середовище сільських територій, ґрунтів, довкілля та ліквідацію наслідків цього впливу; попередження забруднення ґрунтів і продукції рослинництва та тваринництва важкими металами, промисловими викидами, пестицидами й іншими агрохімікатами, радіонуклідами, токсичними хімічними речовинами;

- зберігання та використання органічних та мінеральних добрив, пестицидів;

- забезпечення розвитку органічного виробництва сільськогосподарської продукції, яке ґрунтується на забороні використання синтетичних хімічних добрив, пестицидів і синтетичних ліків, шляхом запровадження системи державного стимулювання, фінансової підтримки, створення національного органу сертифікації сільськогосподарської продукції; гарантування належної якості вітчизняних харчових продуктів, продовольчої сировини та супутніх матеріалів відповідно до міжнародних стандартів;

- організацію утримання тварин з урахуванням їх фізіологічних потреб, годівлі якісними та безпечними кормами; застосування методів ведення тваринництва, що зменшують стрес, запобігають поширенню хвороб і паразитів, забезпечують нормативний рівень поголів'я худоби та птиці на одиницю площі;

- забезпечення ветеринарно-санітарної й фітосанітарної безпеки, попередження негативного впливу фізичних факторів на довкілля;

- запровадження та дотримання базових агроекологічних вимог і стандартів при веденні сільського господарства;

- зниження техногенного навантаження, підтримку природного потенціалу шляхом самовідновлюваного режиму природних процесів;

- раціональне використання природних ресурсів на основі створення та впровадження інноваційних екологічно безпечних технологій сільськогосподарського виробництва.

Доцільність різноспрямованих підходів щодо забезпечення екологічних констант підтверджується окремими негативними тенденціями: низькими показниками якості розвитку суспільства в цілому, зокрема існуючими екологічними та агроекологічними проблемами, низьким рівнем екологічної культури, екологічної свідомості й самосвідомості, в багатьох випадках невідповідними показниками якості та безпечності харчових продуктів вітчизняного виробництва та іншими аспектами. Стратегію інституціоналізації вітчизняних аграрних підприємств слід реалізувати через такі екологічні детермінанти: екологічне спрямування усіх економічних дій; екологічне нормування виробничих проектів та господарської діяльності через стандартизовані принципи, норми та соціально обґрунтовані вимоги; екологічне (при-

родоохоронне) обґрунтоване використання природних ресурсів; спрямування заходів господарської діяльності на зниження навантаження діяльності підприємства на довкілля з одночасним збереженням мети виробництва або підприємницької ініціативи[2].

З позицій екологічних параметрів органічного виробництва принципи державного регулювання реалізують з урахуванням високого ступеня залежності аграрного господарювання від зовнішніх природно-кліматичних факторів, використанням значної кількості природних ресурсів, зокрема в рослинництві, прямою взаємозалежністю природних та аграрних циклів розвитку [4].

Тому важливим у господарській аграрній практиці є дієві економічні важелі, спрямовані на покращання екологічної ситуації, додання окремих ризиків та загроз, попередження небажаних подій.

З метою практичної реалізації перспективних агроекологічних змін у контексті конкурентоспроможності аграрних підприємств необхідною є сучасна, виважена, прогресивно орієнтована державна політика регулювання розвитку аграрної економіки за екологічними критеріями, що буде сприяти, з одного боку, підвищенню соціально-економічної ефективності системи аграрного господарювання, з іншого боку – дозволить спрямувати аграрні відносини в економічне русло інтеграційних параметрів.

Одночасно необхідним є використання ринкових механізмів саморегулювання, розширення перспектив розвитку аграрної підприємницької діяльності й ініціатив на основі економічної зацікавленості у виробництві якісної, екологічно безпечної продукції, яка буде користуватися попитом як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках [3].

Структурні зміни в напрямі кологізацію органічного виробництва аграрних підприємств потребують нових технологій, що забезпечать значно менше навантаження на навколишнє природне середовище, одночасно вони будуть переважними за споживчими пріоритетами, конкурентоспроможними, гармонізованими до цілей державного регулювання, швидко захоплювати відповідні ринки. Такі зміни повинні проводитись в умовах удосконалення нормативно-законодавчої бази, зокрема, підвищення екологічної відповідальності суб'єктів аграрного господарювання, посилення технічного регулювання у сфері кологізацію економіки, насамперед, за рахунок більш жорстких державних стандартів, нормативів щодо технологічних процесів виробництва аграрного продукту, що забезпечуватиме відновлення довкілля, отримання продукції, яка не буде наносити шкоди природним об'єктам протягом усього життєвого циклу.

Трансформація об'єктивних умов функціонування організації та зміна її природи зумовили необхідність перегляду основних поглядів на формування системи управління нею. Вихід суб'єктів аграрного господарювання на новий екологічний рівень з одночасним забезпеченням економічної стабільності дозволить підвищити інвестиційну привабливість вітчизняних аграрних підприємств та запропонує нові економічні перспективи, зокрема через систему банківського кредитування, залучення іноземних інвестицій на основі спільних агроекологічних проектів [1].

На сьогодні екологічно орієнтоване регулювання вітчизняних аграрних підприємств повинно являти собою інформаційно насичену систему, елементами якої

є регулювання, зокрема прогнозування, планування, контролювання на різних етапах, а також ринкове саморегулювання, внаслідок чого така система буде продукувати ефективні форми та засоби цілеспрямованого впливу на об'єкти – господарюючі та природні.

Отже, окреслюючи перспективи удосконалення органічної складової у реалізації системи кологізацію вітчизняної системи аграрного господарювання, слід зробити висновок про важливість процесів поєднання у економічних та екологічних регуляторних механізмів у створенні «досконалого» агроекологічного продукту, екологічних фондів природокористування, переходу на нові засади збалансування економічних інтересів та екологічних пріоритетів в економічно обґрунтованих формах – структурних змінах аграрного господарювання, підвищенні інвестиційної привабливості аграрних підприємств, формування ринку екологічно чистої, безпечної та конкурентоспроможної аграрної продукції.

Список використаних джерел:

1. Забезпечення конкурентоспроможності аграрних підприємств в умовах сталого розвитку : монографія / О. І. Протосвіцька, О. М. Федорчук, В. М. Свиридовський, В. В. Дудченко. – Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. – 196 с.
2. Шлапак В.О. Про вирощування екологічно чистої продукції в Україні URL:<http://www.lol.org.ua>.
3. Fedorchuk O.M., Mokhnenko A.S., Protosivitska O.I. Concept of sustainable development of the food sector enterprises in the competitive environment [O. Fedorchuk and oth.] // Development of the innovative environmental and economic system in Ukraine : [collective monograph]/ in edition V .Khudolei, T.Ponomarenko. – OKTAN PRINT s.r.o. – 2019 – Czech Republic. – P. 123-141.
4. Kovalenko O, Fedorchuk M, Sviridovsky V, Babenko V, Fedorchuk O. (2020) Analysis of Efficiency of using Various Systems of Growing Flaxseed Oil Based on the Application of Siderates, Microfertilizers, Soil and Endophytic Microorganisms. Prensa Med Argent, S3:003.

ЕКОЛОГІЧНІ ПИТАННЯ СУЧАСНОСТІ УКРАЇНИ

Нестер А.А.,
д-р техн.наук, доцент
Хмельницький національний університет

На сучасному етапі розвитку суспільства все більшого значення у міжнародній, національній і регіональній політиці набуває концепція збалансованого (сталого) розвитку, спрямована на інтеграцію економічної, соціальної та екологічної складових розвитку. Поява цієї концепції пов'язана з необхідністю розв'язання екологічних проблем і врахування екологічних питань в процесах планування та прийняття рішень щодо соціально-економічного розвитку країн, регіонів і населених пунктів.

Проблема забезпечення належного екологічного стану водноресурсного та ґрунтового потенціалу залишається актуальною для всіх регіонів України. Практично

всі поверхневі і значна частина підземних водних ресурсів, особливо в районах розміщення потужних промислових і сільськогосподарських комплексів, відчувають антропогенний вплив, що проявляється у забрудненні, виснаженні і деградації цих об'єктів. Значним трансформаціям піддаються господарсько освоєні водозбірні території, що істотно змінило характер формування стоку і водний режим багатьох водних об'єктів. Незадовільне становище систем водовідведення та відсутність у багатьох населених пунктах централізованого водовідведення є однією з причин забруднення водних ресурсів в Україні.

Крім того проблема утилізації відходів промислового і побутового походження набуває в даний час все більш гострий характер у зв'язку з тим, що обсяги генерування відходів постійно зростають, тоді як темпи їх переробки незрівнянно малі. В результаті до теперішнього часу накопичені сотні мільйонів тон різних твердих відходів, які необхідно переробляти і знешкоджувати але вони продовжують накопичуватися на звалищах, що веде до забруднення ґрунтів, водних об'єктів.

Найбільше забруднюють водні об'єкти солями підприємства Дніпропетровської, Донецької, Харківської, Одеської областей.

Питання водозабезпечення населення і галузей економіки залежить від екологічного стану річок і водойм. З метою недопущення загострення санітарно-епідемічної ситуації, покращення якості води, зменшення негативного впливу від скиду забруднених стічних вод у водні об'єкти постійно проводяться організаційно-технічні та водогосподарсько-екологічні заходи. Найбільш ефективним заходом зменшення впливу стоків на водні об'єкти є їх очищення на очисних спорудах.

Основними джерелами забруднення вод є промислові (скиди виробничих стічних вод, забруднені території підприємств, сміттєзвалища промислових відходів), комунальні (скиди господарськопобутових стічних вод, забруднені території населених пунктів, сміттєзвалища побутових відходів), сільськогосподарські (меліоративні території, тваринницькі ферми). Практично всі поверхневі джерела водопостачання України інтенсивно забруднюються через низьку якість очищення стічних вод. До основних забруднювачів води належать хімічні, нафтопереробні й целюлозно-паперові комбінати, великі тваринницькі комплекси, гірничорудна промисловість. Серед забруднювачів води особливе місце посідають синтетичні миючі засоби [1].

Найбільш цінні землі в Україні – це сільськогосподарські угіддя, які займають досить велику частку загальної площі країни. Україна має один із найвищих у світі показників забезпеченості сільськогосподарськими угіддями і ріллею на душу населення. Так, найбільшу питому вагу мають орні землі, які займають 53,9%, перелоги – 0,4%, багаторічні насадження – 1,5%, сіножаті – 4,0% і пасовища – 9,0%. Такий розподіл земельних угідь характеризує високу розораність і сільськогосподарську освоєність території України [1].

Але масштаби щорічного продукування і накопичення твердих відходів вимагають створення потужних переробних установок продуктивністю, яка вимірюється мільйонами тонн в рік з їх промисловим освоєнням. Але потрібно визнати, що тут є великі проблеми. Специфіка твердих відходів виробництва полягає в тому, що в малих кількостях вони не роблять помітного впливу на навколишнє середо

вище, а в великих скупченнях стають екологічним лихом. Світ активно веде дослідження та розробки техніки і технологій для переробки та знешкодження відходів промислового та сільського господарства [2].

У 2018 р в Україні за даними Державної служби статистики, на підприємствах, які охоплені статистичним спостереженням, та у домогосподарствах утворено 352,3 млн т відходів. Із загального обсягу утворених відходів 98,1% (306,2 млн. т) припадає на відходи, що утворились унаслідок економічної діяльності підприємств та організацій, а 1,9% (6,1 млн. т) – у домогосподарствах. Особливістю структури утворення відходів в Україні, у зв'язку з сировинною орієнтацією економіки, є висока частка у їх складі гірничопромислових відходів (розкритих порід та продуктів збагачення корисних копалин – шлаків, хвостів тощо) – понад 75 %. В той же час на відходи комунальної сфери припадає менше 2%. Найбільша кількість відходів утворюється на підприємствах гірничо-металургійної, вугільної, хімічної промисловості та енергетики[1].

Як же вирішуються екологічні проблеми в економічно розвинутих та густонаселених країнах світу. Які у них проблеми з побутовими відходами?

Японія навчила людей сортувати відходи. Якщо є порушники, то у багатоквартирних будинках ними опікуються, та морально впливають сусіди. Але є і закон, який дозволяє карати за злісні порушення правил: він передбачає штраф до 10 млн. ієн (понад \$90 тис.) або навіть ув'язнення на строк до п'яти років. Однак такі покарання застосовуються дуже рідко - у кричущих випадках.

У Японії переробляють, за різними даними, приблизно від 21 до 46% майже з 44 млн тон побутових відходів, що збираються щорічно. Це не найвищі показники порівняно з найбільш сучасними країнами Євросоюзу, але японці активно працюють над поліпшенням ситуації.

При цьому країна вже займає рекордні позиції щодо найважливіших для себе категорій. Наприклад, повторно використовується понад 85% ПЕТ-пляшок (у США трохи більше 20%, у країнах ЄС приблизно 41%). До 90%, як і в Німеччині, в Японії наближається збирання та переробка алюмінієвих банок. Також непогано налагоджено вилучення з побутової техніки різноманітних корисних матеріалів — наприклад, золоті медалі для літньої токійської Олімпіади 2020 року виготовляли із дорогоцінного металу, видобутого саме зі сміття.

Але частина побутових відходів все одно йде в піч. І якщо ще наприкінці 1990-х років країну потрясли скандали, пов'язані з високим вмістом шкідливих діоксинів у викидах сміттєспалювальних заводів, то після ухвалення серії законів проблему вдалося вирішити, а викиди в атмосферу скоротити на 90%. На основі нових норм японська промисловість розробила і почала виробляти, можливо, одні з найкращих у світі заводів з переробки та знищення відходів. Один із таких знаходиться за 10–15 хвилин їзди від Гіндзі - центрального торгово-розважального кварталу Токіо, безпосередньо поряд з елітним житлом. Спалюванням сміття в Японії займаються 1120 заводів, при цьому 358 із них ще й виробляють електроенергію.

На вулицях китайських міст встановлені баки з двома-трьома типами контейнерів - для вторинної переробки, непереробного сміття та харчових відходів. Іноді до них додають окремі баки для пластику та скла.

Але, незважаючи на можливості для сортування, сміття в Китаї часто викидають за принципом "який контейнер ближче". Тому що на сьогоднішній день в країні немає поняття як такої соціальної відповідальності за неправильно викинуте сміття, як не існує і штрафів для населення за викид пластикової пляшки у відсік для харчових відходів. Це питання "регулюється" особистою совістю кожного. А ось для юридичних осіб покарання поступово запроваджують.

Що стосується сортування сміття самими китайцями в житлових будинках, то такий досвід теж поки що не надто розвинений. Але влада деяких міст вживає активних заходів для того, щоб прищепити населенню цю корисну звичку. Наприклад, у Шанхаї наразі близько 3,8 млн сімей у місті зареєструвалися у програмі, яка дозволяє накопичувати бали за правильне сортування сміття, а потім змінювати їх на деякі продукти харчування, оплату комунальних платежів та мобільного зв'язку. Для тих, хто зацікавлений у матеріальній винагороді, у Китаї також встановлюють спеціальні автомати для переробки пластикових пляшок – за одну здану ємність громадянам нараховують 0,05 юаня (менше 1 цента).

За даними Міністерства навколишнього середовища КНР, наразі близько 90% сміття Китай утилізує за допомогою спалювання або вивезення на звалища. Але поряд із переробкою власного сміття, з 1980-х років Китай імпортує тверді побутові відходи як джерело сировини, а головними постачальниками залишаються країни ЄС та США. За даними Міністерства комерції КНР, у 2017 році переробна галузь стала другою за величиною після сільського господарства роботодавцем у країні.

Але саме з 2017 року країна почала обмежувати ввезення іноземної вторинної сировини через посилення екологічної небезпеки. У МЗС Китаю зазначили, що "подальші плани уряду націлені на розвиток передової переробної промисловості, яка допоможе впоратися із проблемою утилізації відходів усередині країни".

А як справи в Індії. Бруд індійських вулиць — явище досить нове, зазначають експерти з урбаністики. Вони пояснюють проблему традицією – в Індії традиційно відходи викидали просто на вулиці. Але якщо раніше спека і сонце висушували їх у пил, то з пластиком, картоном та іншими продуктами сучасності, що з'явилися в ХХ столітті, вони впоратися вже не можуть. Погіршується це все міграцією до міста сільського населення, яке продовжує по-старому викидати сміття на вулиці.

Індія лише починає організовувати сучасну систему збирання та вивезення відходів. При цьому професія сміттяря залишається кастовою, сміттям займаються далити — недоторканні. Чоловіки двічі на день – вранці та ввечері – звозять відходи прямо у квартали, де вони живуть. А жінки сортують його, відбираючи пластикові пляшки, макулатуру, металобрухт, скло, ганчірки, викинутий одяг та взуття. Усе це потім продають. Але якщо щось годиться і сміттярам, воно нерідко так і залишається на вулицях [3].

Як бачимо не все в цих країнах може слугувати прикладом боротьби з відходами. Але окремі приклади, особливо в частині побудови заводів з переробки відходів, заслуговують особливої уваги вищого керівництва держави та структурних підрозділів відповідних міністерств.

В Україні наразі нема серйозних прикладів роботи з відходами. Прийняті міри та рішення недостатні для зменшення відходів, або їх переробки.

Проблема полягає в тому, що доведення пропозицій до практичної реалізації в промисловості пов'язано з численними труднощами фінансового, соціального і технічного характеру.

Проводяться конференції, виносяться рішення, які не підкріплені фінансово і це не веде до корінних змін в боротьбі з відходами: продовжують рости площі та об'єми звалищ, не проектується заводи з переробки відходів, не проводиться агітація населення. Кількість відходів, є значною і вимагає конкретних рішень по його зменшенню за рахунок утилізації, повторного використання.

У світовій практиці накопичено значний досвід з питань запобігання несприятливого впливу токсичних промислових відходів на навколишнє середовище. Серед таких заходів належать їх захоронення на полігонах, а також використання в якості вторинної сировини в народному господарстві, зокрема, в будівельній індустрії. Поховання певних видів відходів на полігонах є не вигідним в економічному сенсі через заняття сільськогосподарських угідь, а також спорудження дорогих спеціальних полігонів. Поховання відходів небезпечно і з точки зору охорони навколишнього середовища, оскільки відходи, будучи продуктами з токсичними властивостями і нестабільного хімічного характеру, можуть мігрувати у повітряне середовище або ж у формі різноманітних розчинних сполук переходити в ґрунтові води, а потім асимілюватися в рослинах і потрапляти в корм тварин і в їжу людям. Більш перспективним є шлях утилізації ряду відходів у будівництво, а також їх використання в якості напівпродуктів у промисловості.

Найбільшою небезпекою для навколишнього середовища володіють рухливі форми хімічних сполук, які визначають ступінь токсичності й шкідливості шлаків-виробництва плат та гальваніки. Речовини, що входять до складу відходів, можуть впливати на цитогенетичні характеристики ґрунтів, води та екосистеми. Повна оцінка інтенсивності забруднення ґрунтів передбачає аналіз спільної дії факторів впливу при накопиченні та обліку міграційної здатності забруднюючих речовин. Основні напрямки впливу реагентів на ґрунт: фітотоксична дія аніонів, пряма фітотоксична дія водонерозчинних реагентів, зміни в складі поглинального комплексу ґрунту й руйнування структури ґрунту. У місцях розміщення відходів існує сформована структура техногенних літохімічних ареалів, що проявляється в різному вмісті важких металів: цинку, нікелю, заліза й міді, залежно від особливостей технологічних процесів. На відстані до 0,3 км від місць розміщення шлаків можливе перевищення фонові концентрації цинку (в мг/кг сухого ґрунту), нікелю (в мг/кг сухого ґрунту) і міді (в мг/кг сухого ґрунту) у ґрунті, що приводить до забруднення ґрунтів, вод, погіршення якості життя населення. Найбільшим недоліком процесу нейтралізації є утворення шлаків та практика складування їх у шламонакопичувачі. Істотний вплив на здоров'я людей має компонентний склад шламу. Велика обводненість території, пухкі водопроникні ґрунти ускладнюють вибір полігонів промислових відходів і обмежують їх площі, створюють умови для забруднення іонами важких металів не тільки прилеглих до місць складування ґрунтових покривів і поверхневих вод, а й підземних водних горизонтів.

Окремі підприємства шукають шляхи утилізації накопичених відходів, але через фінансові та технічні труднощі реальних успіхів не мають.

Зважаючи на викладене можна зробити висновки, які викладено нижче.

Висновки. Для вирішення проблем з відходами та покращення екологічної ситуації в державі можуть бути рекомендовані кроки, серед яких:

1. Широке навчання всіх шарів населення основам екологічного виховання за посередництва шкіл, вищих навчальних закладів.
2. Використання радіо, телебачення для розповсюдження знань про екологічну поведінку населення в повсякденній діяльності.
3. Вивчення досвіду розвинених країн Європейського Союзу в боротьбі з відходами для прийняття відповідних рішень.
4. Фінансування державою питань проектування, будівництва заводів з переробки відходів.

Список використаних джерел:

1. Звіт про стратегічну екологічну оцінку Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2027 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2020/02/zvit-seo-pidpys.pdf>
2. Нестер А.А. Очистка стічних вод виробництва друкованих плат. Монографія. - Видавництво Хмельницького національного університету. 2016 219 с.
3. Сотрудничество для решения проблемы отходов. Материалы III Международной конференции. Харьков, 2006. 251 с

ОСНОВНІ СКЛАДОВІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РАДІАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ОБ'ЄКТУ ТА ПРИЛЕГЛОЇ ДО НЬОГО ТЕРИТОРІЇ

Давидов Д.В.,

здобувач вищої освіти спеціальності 121

«Інженерія програмного забезпечення»,

Національний університет кораблебудування

імені адмірала Макарова

Савіна О.Ю.,

канд. техн. наук, доцент кафедри техногенної та цивільної безпеки

Національний університет кораблебудування

імені адмірала Макарова

Дотримання допустимих меж радіаційного впливу на персонал, населення та навколишнє природне середовище, встановлених нормами, правилами та стандартами з безпеки називають радіаційною безпекою.

Радіаційна безпека персоналу, населення і оточуючого середовища вважається забезпеченою, якщо дотримуються основні принципи радіаційної безпеки (виправданості, оптимізації, неперевершення) і вимоги радіаційного захисту, встановлені діючими нормами радіаційної безпеки та санітарними правилами.

Принцип виправданості передбачає заборону всіх видів діяльності з використанням джерел радіоактивного випромінювання, за яких отримана для людини та суспільства користь не перевищує ризику можливої шкоди, яка може бути заподія

ною випромінюванням. Цей принцип повинен застосовуватись на стадії прийняття рішення уповноваженими органами при проектуванні нових джерел випромінювання та об'єктів підвищеної радіаційної безпеки, видачі ліцензій та затвердженні нормативно-технічної документації на використання джерел випромінювання, а також при зміні умов їх експлуатації. В умовах радіаційної аварії принцип виправданості стосується не джерел випромінювання та умов опромінення, а захисних заходів, при цьому в якості величини користі слід оцінювати попереджену даними заходами дозу. Заходи ж, що направлені на відновлення контролю над джерелами випромінювання, мають проводитись в обов'язковому порядку.

Принцип оптимізації передбачає підтримання на максимально низькому рівні як індивідуальних (нижче лімітів, встановлених діючими нормами), так і колективних доз опромінення, з врахуванням соціальних та економічних факторів. В умовах радіаційної аварії, коли замість лімітів доз діють більш високі рівні втручання, принцип оптимізації має застосовуватись до захисних заходів з врахуванням попередженої дози опромінення і збитків, пов'язаних з втручанням.

Принцип неперевершення вимагає запобігання перевищення встановлених діючими нормами радіаційної безпеки індивідуальних лімітів доз та інших нормативів радіаційної безпеки. Даного принципу повинні дотримуватись всіма організаціями та особами, від яких залежить рівень опромінення людей [1].

Радіаційна безпека об'єкту та прилеглої до нього території забезпечується за рахунок:

- якості проекту радіаційного об'єкту;
- обґрунтованого вибору району та майданчика для розміщення радіаційного об'єкту;
- фізичного захист джерел радіоактивного випромінювання;
- зонування території навколо найнебезпечніших об'єктів та всередині них;
- умов експлуатації технологічних систем;
- санітарно-епідеміологічної оцінки та ліцензування діяльності з джерелами випромінювання;
- санітарно-епідеміологічної оцінки виробів та технологій;
- наявності системи радіологічного контролю;
- планування та проведення заходів з забезпечення радіаційної безпеки персоналу та населення за нормальної роботи об'єкту, його реконструкції та виведення з експлуатації;
- підвищення радіаційно-гігієнічної грамотності персоналу та населення [2].

Радіаційна безпека персоналу забезпечується:

- обмеженням допуску до роботи з джерелами випромінювання за віком, статтю, станом здоров'я, рівнем раніше отриманої дози опромінення та іншими показниками;
- знанням та дотриманням персоналом правил роботи з джерелами випромінювання;
- достатньою кількістю та якістю захисних бар'єрів, екранів та відстанню від джерел випромінювання, а також обмеженням роботи з джерелами випромінювання;
- створенням умов праці, що відповідають вимогам діючих норм і правил радіаційної безпеки;

- застосуванням індивідуальних засобів захисту;
- дотриманням встановлених контрольних рівнів випромінювання;
- організацією радіологічного контролю;
- організацією системи інформації про радіаційний стан;
- проведенням ефективних заходів щодо захисту персоналу при плануванні підвищеного опромінення в разі загрози та виникненні аварії.

Радіаційна безпека населення забезпечується:

- створенням умов життєдіяльності людей, які відповідають вимогам діючих норм і правил радіаційної безпеки;
- встановленням квот на опромінення від різних джерел випромінювання;
- організацією радіологічного контролю;
- ефективністю планування та проведення заходів з радіаційного захисту в нормальних умовах та у випадку радіаційної аварії;
- організацією системи інформації про радіаційний стан [2, 3].

Підсумовуючи усе вищезазначене, можна сказати, що радіаційна небезпека складне явище, яке потребує вмілого та досвідченого управління, а дотримання допустимих меж радіаційного впливу на людей, дотримання правил та стандартів безпеки, може запобігти виникненню радіаційно-небезпечної ситуації.

Список використаних джерел:

1. Радіаційна безпека. URL: <https://pu.org.ua/8%20Радіаційна%20безпека.pdf>
2. Радіаційна безпека. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Радіаційна_безпека
3. Радіаційна безпека. Норми радіаційної безпеки URL: <https://dl.kpt.sumdu.edu.ua/mod/book/view.php?id=17935&chapterid=6988>

МІКРООРГАНІЗМИ У БІОРЕМЕДІАЦІЇ СЕРЕДОВИЩ, ЗАБРУДНЕНИХ ВАЖКИМИ МЕТАЛАМИ

Ткачук Н.В.,

канд. біол. наук, доцент

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Зелена Л.Б.,

канд. біол. наук,

Інститут мікробіології і вірусології ім. Д.К. Заболотного НАН України

Жидок Л.А.,

здобувач вищої освіти спеціальності 091 «Біологія»,

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Забруднення довкілля важкими металами є однією з екологічних проблем [1]. Як стандартна практика відновлення середовищ, забруднених важкими металами, поступово сприймається біоремедіація [2]. Метою даної роботи був аналіз та узагальнення відомостей щодо використання мікроорганізмів як агентів біоремедіації середовищ, забруднених важкими металами. Для досягнення поставленої мети в проце

сі дослідження сформовано й вирішено важливі наукові та практичні завдання, а саме:

- охарактеризувати сутність поняття біоремедіація, узагальнити відомості про мікроорганізми-агенти біоремедіації;
- проаналізувати відомості використання деяких мікроорганізмів для вирішення проблеми очистки середовищ від важких металів;
- окреслити перспективи використання сидерофор-продукуючих бактерій для вирішення проблеми забруднення середовищ важкими металами.

Біоремедіація - метод видалення забруднювачів навколишнього середовища з екосистеми з використанням біологічних механізмів, властивих мікробам і рослинам, та відновлення екосистеми до її початкового стану [2]. В цілому використання мікроорганізмів (бактерій, дріжджів, водоростей та мікроскопічних грибів) у біоремедіації важких металів є ефективною, економічно доцільною екобезпечною альтернативною технологією [3]. Показано ефективне використання *Escherichia coli*, *Streptomyces rochei*, *Neopestalotiopsis clavispora*, *Beauveria bassiana* та *Metarhizium anisopliae* як економічно вигідних біосорбентів Pb^{2+} , Zn^{2+} , та Cd^{2+} з водних розчинів [3-6]. Бактерії зменшують токсичність йонів важких металів шляхом імобілізації, мобілізації, поглинання та трансформації [7]. Є думка, що мікроорганізми обмежують біодоступність металів, формуючи комплекси із сидерофорами [8-10], або навпаки, підвищуючи їх біодоступність, зокрема у ризосфері рослин [11]. У останньому випадку може підвищуватися ефективність фітоекстракції забрудненого ґрунту. Наразі на сьогодні визнана ефективність сидерофорів-хелаторів у біоремедіації середовищ, забруднених важкими металами [9, 12]. Раніше нами виділено та ідентифіковано штами сидерофор-продукуючих, а саме бацилібактин-продукуючих, бактерій *B. velezensis* NUChC C1 та NUChC C2b [13]. Перспективою подальшого дослідження є оцінка використання культуральної рідини зазначених бацилібактин-продукуючих бактерій для зниження токсичності середовища, забрудненого важкими металами.

Список використаних джерел:

1. Fernández D.S., Puchulu M.E., Georgieff S.M. Identification and assessment of water pollution as a consequence of a leachate plume migration from a municipal landfill site (Tucumán, Argentina). *Environ. Geochem. Health*. 2014. №36. P. 489–503.
2. Ayangbenro A.S., Babalola O.O. A new strategy for heavy metal polluted environments: A review of microbial biosorbents. *Int. J. Environ. Res. Public Health*. 2017. № 14. P. 94.
3. Hamdan A.M., Abd-El-Mageed H., Ghanem N. Biological treatment of hazardous heavy metals by *Streptomyces rochei* ANH for sustainable water management in agriculture. *Sci. Rep.* 2021. №11. P. 9314.
4. Abskharon R.N.N., Hassan S.H.A., Gad El-Rab S.M.F., Shoreit A.A.M. Heavy metal resistant of *E. coli* isolated from wastewater sites in Assiut City, Egypt. *Bull. Environ. Cont. Toxicol.* 2008. №81. P.309–315.
5. Hussein K.A., Hassan S.H.A., Joo J.H. Potential capacity of *Beauveria bassiana* and *Metarhizium anisopliae* in the biosorption of Cd^{2+} and Pb^{2+} . *J. Gen. Appl. Microbiol.* 2011. № 57. P. 347–355.

6. Hassan S.H.A., Koutb M., Nafady N.A., Hassan E.A. Potentiality of *Neopestalotiopsis clavispora* ASU1 in biosorption of cadmium and zinc. *Chemosphere*. 2018. №202. P. 750–756.

7. Hassan T.U., Bano A., Naz I. Alleviation of heavy metals toxicity by the application of plant growth promoting rhizobacteria and effects on wheat grown in saline sodic field. *Int. J. Phytoremediation*. 2017. № 19. P. 522–529.

8. O'Brien S., Hodgson D. J., Buckling A. Social evolution of toxic metal bioremediation in *Pseudomonas aeruginosa*. *Proceedings. Biological sciences*. 2014. Vol. 281, № 1787. P. 20140858.

9. Ojuederie O.B., Babalola O.O. Microbial and Plant-Assisted Bioremediation of Heavy Metal Polluted Environments: A Review. *Int. J. Environ. Res. Public Health*. 2017. Vol.14, № 12. P. 1504.

10. Tiwari S., Lata C. Heavy Metal Stress, Signaling, and Tolerance Due to Plant-Associated Microbes: An Overview. *Front. Plant. Sci*. 2018. №9. P. 452.

11. Braud A., Jézéquel K., Bazot S., Lebeau T. Enhanced phytoextraction of an agricultural Cr-, Hg- and Pb-contaminated soil by bioaugmentation with siderophore-producing bacteria. *Chemosphere*. 2009. № 74. P. 280–286.

12. Rajkumar M., Ae N., Prasad M.N.V., Freitas H. Potential of siderophore-producing bacteria for improving heavy metal phytoextraction. *Trends in Biotechnology*. 2010. Vol. 28, № 3. P. 142–149.

13. Tkachuk N., Zelena L., Lukash O., Mazur P. Microbiological and genetic characteristics of *Bacillus velezensis* bacillibactin-producing strains and their effect on the sulfate-reducing bacteria biofilms on the poly(ethylene terephthalate) surface. *Ecological Questions*. 2021. Vol. 32, Issue 2. P.119-129.

МЕТОДИ ОЧИЩЕННЯ ВОДИ ВІД ВАЖКИХ МЕТАЛІВ

Гош Т.В.,

здобувач вищої освіти

Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»

Кожного року техногенне навантаження на навколишнє природне середовище тільки зростає. Однією з причин такого навантаження є зростання чисельності промислових та побутових викидів, які вимагають своєї утилізації та захоронення. Для вирішення проблеми утилізації та захоронення будують очисні споруди та фабрики для переробки сміття. Порівняно з побутовими викидами, промислові є більш шкідливими і чинять більш негативний вплив на довкілля. Особливо небезпечний вплив на екологічну систему здійснює забруднення водою важкими металами.

Важкі метали – природні компоненти Земної кори. У невеликих кількостях вони потрапляють в людський організм з їжею, питною водою й повітрям. Деякі важкі метали (наприклад, Мідь, Селен, Цинк) необхідні для підтримки метаболізму людського організму. Однак, при більш високих концентраціях вони можуть призвести до отруєння.

Важкі метали дуже небезпечні, тому що вони мають схильність до біоаккумуляції. Біоаккумуляція означає збільшення концентрації хімічного елемента в біологічному організмі, через деякий час, порівняно з концентрацією цього елемента в навколишньому середовищі. Сполуки накопичуються в живих істотах швидше, ніж руйнуються чи перетворюються. Тому необхідно розуміти, які існують методи очищення вод і які з них найбільш підходящі.

Токсичні метали можуть бути присутніми в промислових, муніципальних та міських стоках, і зазвичай є шкідливими для людини та водної флори і фауни. Підвищеному вмісту важких металів у водоймах сприяє стрімка урбанізація та індустріалізація. Згідно з однією класифікацією [1], до групи важких металів належить більше 40 елементів з високою відносною атомною масою й густиною більшою 6 г/см³, а 17 з них вважаються дуже токсичними.

Джерела надходження важких металів у воду можна розділити на дві групи: природні та техногенні. Важкі метали можуть потрапити у воду через вивітрювання гірських порід, вулканічні процеси, ерозію ґрунту тощо. Але частіше забруднення води важкими металами є результатом діяльності людини. До техногенних джерел забруднення вод належать: викиди промислових підприємств; відходи металургійних виробництв; міські побутові стоки; деякі види добрив; спалювання палива.

Також важкі метали можуть потрапляти у воду з дощем або снігом. Причинами потрапляння токсичних речовин до атмосфери зазвичай є: вихлопні гази і викиди підприємств.

Розрізняють два види впливу важких металів на організм людини:

- специфічний, що приводить до виникнення певних захворювань в результаті вибіркового впливу на органи і системи організму;
- неспецифічний, при якому дія елементів сприяє зростанню хвороб, пов'язаних з іншими факторами [2].

Специфічна дія проявляється при значних дозах важких металів, неспецифічне - при низьких. Специфічна дія характерно для більшості важких металів, в тому числі ртуті, кадмію, свинцю, миш'яку.

Загальнотоксична дія високих доз важких металів на людину або тварин призводить до ураження або зміни діяльності таких важливих систем організму, як центральна і периферична нервова система, кровотворення, внутрішня секреція. Важкі метали поряд із загальним токсичним впливом володіють специфічним впливом на репродуктивну функцію, сприяють виникненню злоякісних новоутворень, порушенню апарату спадковості. Кадмій, хром, нікель, свинець, ртуть впливають на статеві клітини, специфічну канцерогенну дію надає миш'як, кобальт, кадмій, хром, нікель.

Важкі метали вибірково накопичуються в різних органах і тканинах людини і тварин [3,4]. Зазвичай вони акумулюються в органах з інтенсивними біохімічними процесами - в печінці, нирках, ендокринних залозах. Найбільшу загрозу надає можливість прояву негативного впливу на організм через багато років і в наступних поколіннях, тому очищення стічних вод грає для життєвого середовища людини важливу роль.

Методи очищення стічних вод можна умовно поділити на деструктивні і регенеративні. Деструктивні методи очищення зводяться до руйнування забруднюючих воду речовин шляхом їх окислення або відновлення. Утворені при цьому продукти розпаду видаляються з води у вигляді осадів або газів, або залишаються в ній у формі розчинних мінеральних солей.

Регенеративні методи дозволяють витягати і утилізувати цінні речовини, що містяться у воді. Регенеративні методи далеко не завжди очищують воду до такого стану, в якому її можна скидати у водоймище. У цих випадках воду доочищують деструктивними методами.

Механічне очищення стоків призначається для підготовки виробничих стічних вод перед наступним хімічним, фізико-хімічним або біологічним методам більш глибокого очищення.

1. Хімічні методи. Складаються з двох підметодів: нейтралізації і окислення. Цей метод застосовується як самостійний в поєднанні з механічним і іншими методами:

- попередній метод перед фізико-хімічним або біологічним очищенням;
- метод глибокого очищення виробничих стічних вод з метою дезінфекції, знебарвлення або вилучення з них різних компонентів.

2. Фізико-хімічні методи. На даний момент відомо більш ніж двадцять способів очищення стоків від важких металів. Вибір відповідного методу очищення залежить від багатьох факторів. Найбільш широке застосування на практиці, знайшли такі методи, як реагентний, сорбційний, електрохімічний.

Суть реагентного методу полягає в трансформації розчинних у воді речовин на нерозчинні з додаванням різних реагентів з наступним відділенням їх від води у вигляді осаду. В якості реагентів для очищення стічних вод від іонів важких металів використовують гідроксиди кальцію і натрію, карбонат натрію, сульфід натрію, різні відходи, наприклад феррохромовий шлак та ін. Найбільш широко використовують гідроксид кальцію. Осадження металів здійснюється у вигляді гідроксидів. Процес проводять за різних значень рН. Недоліком реагентного методу є втрата цінних речовин разом із осадом, утворення великих об'ємів обводнених осадів, які потребують утилізації, в результаті чого зростають експлуатаційні витрати.

Метод сорбції, як природний сорбент використовують бентонітову глину. Відомий аналог - спосіб адсорбції важких металів зі стічних вод методом сорбційного концентрування на природних цеолітах. Суть способу полягає в тому, що в розчин, що вміщує іони сорбованого металу, додають сорбент у співвідношенні між твердою і рідкою фазами не менш ніж 1:50. Як адсорбент використовують глиноподібний мінерал, представлений каолінітом, монтморилонітом та гідрослюдою. Процес відбувається за нормальної температури та періодичного перемішування, тривалість контакту - 8 год. Недоліком такого методу є недостатня якість очищення у кислому і нейтральному середовищах ($\text{pH} \leq 7$). Крім цього, значне набухання мінералу ускладнює його видалення та регенерацію після використання. При використанні як природного сорбенту бентонітової глини досягається вилучення важких металів у певному інтервалі рН, що призводить до підвищення ступеня очищення стічних вод.

Електрохімічне очищення води являє собою комбінацію хімічних перетворень, що супроводжуються впливом постійного електричного струму. Вони дозволяють по-

долати сили міжмолекулярної взаємодії і перевести колоїдні розчини в форму, зручну для видалення.

Недолік електрохімічного методу полягає у високому споживанні електроенергії, використанні листового металу. До переваг відносяться: менша потреба в виробничих площах, автоматизація технологічного процесу, витяг зі стоків багатьох цінних продуктів, доочищення для створення оборотного циклу, значне спрощення схеми і експлуатації установок, не збільшує сольовий склад очищених стічних вод [6].

3. Біологічний метод. Завданням біологічного очищення стічних вод, що містять солі важких металів, є виведення активних штамів бактерій, здатних окислювати іони важких металів у воді [7]. На жаль, біологічний метод очищення виробничих стічних вод від іонів важких металів не знайшов широкого застосування на практиці, він має обмежене застосування.

Одним з найефективніших методів очищення води від важких металів є фізико-хімічний, а саме, застосування реагентів. Використання реагентного методу очищення виробничих стічних вод не залежить від токсичності присутніх домішок, що в порівнянні зі способом біохімічної очищення має істотне значення.

Отже, збільшення обсягів промислових стоків та викидів спричиняє зростання техногенного тиску на навколишнє середовище. Деякі органічні та неорганічні речовини значно змінюють органолептичні властивості води або роблять її абсолютно непридатною для споживання та використання у промислових цілях.

Захист водних ресурсів від виснаження і забруднення та їх раціонального використання для потреб народного господарства - одна з найважливіших проблем, що вимагає невідкладного рішення. Зараз для очищення стічних вод використовують різноманітні методи: реагентний, сорбційний, електрохімічний та інші. Істотний вплив на підвищення використання водних ресурсів може надати впровадження високоефективних методів очищення стічних вод, зокрема фізико-хімічних, з яких одним з найбільш ефективних є застосування реагентів. Таким чином, охорона і раціональне використання водних ресурсів - це одна з ланок комплексної світової проблеми охорони природи.

Список використаних джерел:

1. Ритчи Г.М., Эшбрук А.В. "Экстракция: принципы и применение в металлургии." Пер. с англ. - М.:Металлургия, 1983.
2. Запольский А. К., Образцов В.В. Комплексная переработка сточных вод гальванического производства. – К.: Техника, 1989. - 199 с.
3. Кораблева А. Н. Введение в экологическую токсикологию / А. Н. Кораблева, Л. Г. Чесанов, А. Г. Шапарь. – Д.: Центр экономического образования, 2001. – 308 с.
4. Долина Л. Ф. Сточные воды предприятий горной промышленности и методы их очистки. Справочное пособие. – Д.: УЭА "Зеленийсвіт", 2000.-44 с.
5. Долина Л.Ф. Современная технология и сооружения для очистки нефтесодержащих сточных вод: Монография. – Д.: Континент, 2005. - 296 с.
6. Химия радионуклидов и металл-ионов в природных объектах. Тезисы докладов Межгосударственной конференции. АН Беларусь. – Минск., 1992. - 158 с.

7. Юрьев Б. Т. Аппараты и установки для аэрирования и очистки сточных вод. – Рига, Информагпропром, 1991.-234.

*Науковий керівник: П.Г. Кирієнко канд. техн. наук, доцент
Національного аерокосмічного університету ім. М.Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»*

БЕЗПЕКА ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ. ТРЕНДИ І ВИКЛИКИ

Іваненко П.В.,

*здобувач вищої освіти спеціальності 121
«Інженерія програмного забезпечення»,
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова*

Савіна О.Ю.,

*канд.техн.наук, доцент кафедри техногенної та цивільної безпеки
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова*

За оцінками ООН 420тис. людей у всьому світі щороку помирають після вживання зараженої їжі, а діти віком до 5 років несуть 40% тягаря від харчових захворювань [1]. небезпечні харчові продукти, що містять хвороботворні бактерії, віруси, паразити або шкідливі хімічні речовини, є причиною більш як 200 різноманітних хвороб - від діареї до онкологічних захворювань.

Безпека харчових продуктів важлива на всіх етапах від виробництва та збору врожаю, перероблення, зберігання, розподілу, аж до приготування та споживання їжі [2]. Виробники й реалізатори продуктів харчування мають дотримуватися низки правил, щоб уникнути потенційно серйозних небезпек для здоров'я.

Безпека харчових продуктів – це поняття, що включає в себе обробку, підготовку та зберігання харчових продуктів таким чином, щоб запобігти хворобам харчового походження [2]. Мається на увазі, що виробники та реалізатори продуктів харчування повинні дотримуватися низки процедур, щоб уникнути потенційно серйозних небезпек для здоров'я. Як відзначає ВООЗ, достатня кількість безпечного та збалансованого харчування є важливим фактором для підтримки життя та укріплення здоров'я.

В Україні діє Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» [3], основні поняття якого описуються як:

- пріоритетність збереження і зміцнення здоров'я людини та визначення її права на якість та безпеку харчових продуктів і продовольчої сировини;
- державний контроль і нагляд за їх виробництвом, переробкою, транспортуванням, зберіганням, реалізацією, використанням, утилізацією або знищенням, ввезенням в Україну;
- створення гарантій безпеки для здоров'я людини під час виготовлення, ввезення, транспортування, зберігання, реалізації, використання, споживання, утилізації або знищення харчових продуктів і продовольчої сировини;

- встановлення відповідальності виробників, продавців (постачальників) харчових продуктів, продовольчої сировини і супутніх матеріалів за забезпеченням їх якості та безпеки для здоров'я людини під час виготовлення, транспортування, зберігання та реалізацію, а також за реалізацією цієї продукції у разі її невідповідності стандартам, санітарним, ветеринарним та фітосанітарним нормам.

Також існують всесвітні організації, які здійснюють контроль продукції і якості харчування у багатьох країнах світу. Зокрема це:

- система управління безпечністю харчування НАССР – важливий інструмент для контролю безпеки харчування. Він охоплює багато різних аспектів: вимоги до стану приміщень, де зберігаються або готуються продукти, чистоту поверхонь, гігієну персоналу, зберігання та транспортування та багато іншого. Виробники мають дотримуватися принципів НАССР, а також різні установи, адміністрації навчальних закладів тощо, вони повинні впроваджувати та постійно підтримувати функціонування принципів системи НАССР на харчоблоках;

- CODEX ALIMENTARIUS - це міжнародні стандарти, методичні вказівки, норми та правила, що забезпечують безпеку та якість харчових продуктів. Він містить положення про гігієну харчових продуктів, харчові добавки, залишки пестицидів і ветеринарних лікарських препаратів, маркування та методах аналізу і відбору проб, контроль та сертифікацію імпорту та експорту харчових продуктів [4].

За авторами [5], основними заходами для поліпшення екологічного стану харчових продуктів є такі:

1) вдосконалення нормативно-правової бази у сфері якості та безпечності харчової продукції, а саме прийняття досвіду країн світу;

2) нормативно-методичне забезпечення розроблення нормативних документів у сфері безпечності харчових продуктів, зокрема національних стандартів, технічних регламентів, перейняття цих стандартів від розвинутих країн, що допоможе нашій країні підвищити якість та безпеку харчових продуктів у своїй країні та дасть змогу вести торгівлю з іншими країнами, де це забезпечення перейняли;

3) проведення широкої просвітницької роботи, ознайомлення з міжнародними вимогами, введення у шкільну програму курсів із вивчення якості та безпечності продукту, вивчення маркування та органолептичної оцінки продукту.

Окрім цього, в сучасному світі існує велика проблема забруднення питної води, повітря, ґрунтів, і відповідно харчових продуктів. Джерелами забруднення навколишнього середовища, продуктів харчування і продовольчої сировини є викиди промислових підприємств, транспорту, відходи комунальних господарств, радіація, засоби хімізації сільського господарства. Усі ці фактори стали причинами появи трендів здорового харчування [6], наприклад таких, як:

- веганство, вегетаріанство, флекситаріанство. Їхня популярність зростає з кожним роком. Це сприятиме не лише можливості кращого забезпечення харчуванням, а дає переваги для здоров'я та для клімату планети;

- індивідуальний підхід до харчування. При якому воно повинно бути адаптоване до потреб конкретної людини і націлене на тривале дотримання відповідних норм, а точніше - по життєве;

- «Інтуїтивне харчування». Людям набридли дієти, зростає рух «боді-позитиву» й насолоди життям. Суть у тому, що ви не дотримуєтеся дієти, не відокремлюєте «добрі» та «погані» продукти, а дозволяєте собі їсти те, що бажаєте. Це не дієта, а спосіб харчуватися на все життя;

- рослинний білок. Ця тенденція зачіпає безліч аспектів: вплив нашого вибору в їжі на навколишнє середовище, турбота про тварин, бажання харчуватися здоровіше, а також розвиток технологій вирощування рослинного білка. Замінники м'яса, доступні сьогодні, дійсно за смаком і зовнішнім виглядом схожі на м'ясо та є його альтернативою не тільки для веганів, за умов наявності властивостей, які притаманні тваринному білку.

У соціальних мережах з'являється дуже багато різноманітних викликів, що переростає в популярну галузь челенжів чи інших випробувань. Люди кидають один одному виклик, найчастіше тривалістю у тиждень-два й змагаються одне з одним. Найпопулярніші виклики зараз такі [7]:

1. 14 днів без солодкого – за правилами треба відмовитися від цукру, цукрозамінників, натуральних смаколиків, обов'язковим є триразове харчування, можна додати перекус.

2. Безглютенний виклик – 120 днів люди не вживають глютен, а також допомагають один одному й діляться, як відмова від глютену впливає на їхнє самопочуття, вагу тіла й тіло.

3. Веганчелендж – це повна відмова від їжі тваринного походження. Крім їжі, вегани уникають одягу, медикаментів, інших речей, які тестують на тваринах. З ідейних міркувань, щоб спробувати щось нове чи перейти до повноцінного веганства люди ставлять собі виклик на якийсь час побути веганами. Вони їдять винятково рослинну їжу, наприклад, бобові, гриби, соєве м'ясо, сухофрукти.

Підбиваючи підсумки, можна сказати, що безпечність харчових продуктів залежить від державних заходів і розгляду даної теми на всесвітньому рівні, адже виробники продуктів повинні дотримуватися усіх норм виготовлення своєї продукції. А у сучасному світі люди активно розвивають теми правильного і здорового харчування, вигадують нові челенджи і заходи з метою поліпшення не тільки свого здоров'я, а й навколишнього середовища.

Список використаних джерел:

1. Безпека харчових продуктів - це важливо. URL: <https://phc.org.ua/news/bezpeka-kharchovikh-produktiv-ce-vazhливо>

2. Безпечність харчових продуктів - один з головних пріоритетів політики Європейського Союзу. URL: <https://dp.dpss.gov.ua/news/bezpechnist-harchovih-produktiv-odin-z-golovnih-prioritetiv-politiki-yevropejskogo-soyuzu>

3. Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» URL: [:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-%D0%B2%D1%80#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-%D0%B2%D1%80#Text)

4. Основні заходи поліпшення якості та безпеки харчової продукції. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/13_ukr/92.pdf

5. Екологічна безпека харчових продуктів. URL: <https://library.udau.edu.ua/fondi-ta-kolekcii/virtualni-vistavki/ekologichna-bezpeka-harchovih-produktiv.html>

6. Головні тренди здорового харчування у 2020. URL: <https://eventukraine.com/health/golovni-trendi-zdorovogo-harchuvannya-u-2020/>

7. Виклик прийнято: 5 челенджів здорового харчування, які вас змінять. URL: <https://www.lustrum.com.ua/healthy-challenges/>

ПРО ЕЛЕКТРОМАГНІТНЕ ЗАБРУДНЕННЯ ДОВКІЛЛЯ УНАСЛІДОК ГЕНЕРАЦІЇ НИЗЬКОЧАСТОТНИХ СПІРАЛЬНИХ ХВИЛЬ ІНФРАЗВУКОМ В ІОНОСФЕРІ В ПЕРІОДИ ПОТУЖНИХ АТМОСФЕРНИХ ЯВИЩ

Гоков О.М.,

канд. фіз-мат. наук, доцент

Харківський національний економічний університет ім. Сємена Кузнеця

Вступ. Експериментальні дослідження, виконані в останні роки, показали, що стан атмосфери і нижньої іоносфери часто істотно контролюється потужними природними джерелами збурень у тропосфері (грози, циклони і антициклони, великі пожежі, потужні атмосферні фронти іт.д.), у світовому океані (тайфуни, цунамі та ін.) і в літосфері (виверження вулканів, землетруси), які, до того ж, часто мають місце на тлі сонячних і геомагнітних варіацій, включаючи сонячні спалахи та геомагнітні бурі.

Природні збурення в нижній іоносфері часто справляють істотний вплив на атмосферу й іоносферу Землі і тому становлять значний інтерес для розуміння фізики іоносфери і рішення цілого ряду прикладних задач радіозв'язку, радіонавігації і т.д.

Відомо, що центральну роль у динаміці та енергетиці атмосфери та іоносфери відіграють атмосферні гравітаційні хвилі (АГХ): акустичні хвилі (АХ), періоди яких менше 5 хв. і довжини хвиль менше 100 км, та внутрішні гравітаційні хвилі (ВГХ) з характерними періодами від 5 хв. до 3 год. і довжинами хвиль більше 100 км. Проникаючи на висоти іоносфери, АГХ проявляють свої властивості у вигляді іоносферних збурень, що переміщуються (ПІЗ). Джерелами хвильових збурень, що поширюються знизу у верхню атмосферу та іоносферу, можуть бути: тропосферні циклони, фронтальні системи, струменеві течії, полярна і екваторіальна струмові системи, пов'язані з магнітними бурями, сонячний термінатор, урагани, грози, ядерні випробування, землетруси, виверження вулканів, надзвуковий політ ракет і т. д. Хвильовий механізм є одним з ефективних механізмів взаємодії між шарами атмосфери і впливу з боку нижніх шарів атмосфери.

Збурення атмосфери збуджують широкий просторово-часовий спектр АХ і ВГХ. Ці хвилі розходяться від джерела збурення в різних напрямках з різними швидкостями завдяки дисперсії і фільтруються у міру їх поширення в атмосфері. Як показують дослідження, над місцем збурення спостерігаються АХ, а на великих відстанях, в основному, ВГХ [1]. Тому крім контролю геліо- і геомагнітної обстановки при аналізі ефектів прояву хвильових збурень в іоносферних параметрах необхідно враховувати метеорологічну обстановку у досліджуваному регіоні, оскільки проходження атмосфер

них фронтів (АФ) також можуть бути джерелами ВГХ, про що свідчать результати досліджень (див., наприклад [2]).

Відомо, що потужні атмосферні процеси і явища (циклони, АФ, струменеві течії, урагани, сильні грози іт. д) супроводжуються генерацією АГХ й, зокрема, інфразвукових хвиль. Останні, поширюючись не тільки в горизонтальному напрямку від джерела, але і вгору, досягають висот 170 – 200 км (івище) та взаємодіють з магнітоактивною плазмою, що призводить до появи додаткових струмів та збуренню електричних і магнітних полів, тобто до генерації або посилення різних хвиль. В [3–4] показана можливість генерації низькочастотного вістлера інфразвуком и розроблена методика визначення частот низькочастотних вістлерів, які генерируються інфразвуком у середньоширотній нижній іоносфері поблизу епіцентру сильної грози та при проходженні потужного атмосферного фронту в атмосфері Землі.

Результати досліджень. В роботі показано, що за вимірами доплерівського зрушення частоти при вертикальному зондуванні іоносфери в епіцентральної зоні джерела збурень (вибухи, землетруси, грози, АФ та ін.) можна визначити частоту інфразвукових хвиль f_1 як $f_1 = f_d$ (тут f_d – доплерівське зрушення частоти).

В [3] отримане співвідношення, що визначає зв'язок між частотами інфразвуку f_1 і частотами низькочастотних вістлерів f_3 , які генеруються у цій області висот:

$$f_3 = \frac{c^2}{v_1^2} \frac{f_1^2 f_{Be}}{f_p^2} \cos \theta \cos \theta_1, (1)$$

де θ_1 – кут між вертикаллю і напрямком поширення інфразвукової хвилі;

c – швидкість світла; v_1 – швидкість інфразвуку; f_p – плазмова частота

За використанням формули (1) можна одержати чисельні значення цих частот і за відомим співвідношенням визначити їхню довжину хвилі $\lambda_1 = v_1 / f_1$. Відзначемо, що експериментально низькочастотні вістлери, очевидно, будуть реєструватися поблизу епіцентру джерела збурень.

Експериментальні дослідження були проведені при проходженні потужного атмосферного фронту за допомогою комплексу апаратури [5] методами часткових відбиттів (ЧВ) і вертикального доплерівського зондування (ВДЗ) поблизу м. Харкова в Радіофізичній обсерваторії ХНУ ім. В.Н Каразіна.

Виміри виконувалися сеансами беззупинно тривалістю 3 – 5 діб. до, у період і після проходження потужного атмосферного фронту. Порівняння проводилося з даними, отриманими на тій же апаратурі у подібних геліогеомагнітних умовах без прояву грозової активності в регіоні спостережень і у незбурених умовах до й після проходження потужного атмосферного фронту (у контрольні дні). Контроль за станом іоносфери здійснювався за допомогою іонозонда. Загальна кількість циклів одночасних спостережень за допомогою методів ЧВ і ВДЗ становить 4.

Експериментально підтверджено з використанням методів ВДЗ і ЧВ, що під час проходження потужного атмосферного фронту можлива генерація інфразвукових

хвиль із частотами $f_1 \approx 0,4 - 0,8$ Гц, які проникають до висот Е-області іоносфери (висоти $z \approx 100 - 170$ км.).

На основі механізму трансформації інфразвукових хвиль в Е-області іоносфери в низькочастотні вістлери (спіральні хвилі) і отриманого дисперсійного співвідношення експериментально визначені частоти вістлерів $f_3 \approx 7 - 29$ кГц, які добре погоджуються з теоретичними розрахунками та відомими в літературі експериментальними даними. Потужність таких хвиль відносно невелика, але вони можуть поширюватися на значні відстані, взаємодіючи при цьому з магнітоактивною плазмою (середовище поширення), викликаючи генерацію додаткових електромагнітних випромінювань (хвиль) (див., наприклад [6]).

Зазначено їх вплив на навколишнє середовище та поширення радіохвиль. Встановлено, що розглянутий механізм генерації низькочастотних електромагнітних хвиль може призводити до помітного додаткового електромагнітного забруднення навколишнього середовища. Тому вплив цього джерела слід враховувати під час планування роботи систем радіозв'язку, радіонавігації і різного роду комп'ютерних і комп'ютеризованих систем.

Список використаних джерел:

1. Куницын В. Е., Сураев С. Н., Ахмедов Р. Р. Моделирование распространения акустико-гравитационных волн в атмосфере для различных поверхностных источников // Вестник Московского ун-та. Серия 3. Физика. Астрономия. 2007. Т. 1, № 2. С. 59 - 63.
2. Гоков О.М. Збурення в низькотемпературній плазмі середньопівнічної нижньої іоносфери, обумовлені природними джерелами. Монографія. Харків: Вид. ХНЕУ, 2010. 176 с.
3. Gokov A.M. Low frequency whistlers generated by infrasonic waves in the ionospheric E-region during disturbances of different nature // Journal of Atmos. Electricity. 2000. Vol. 21, № 1. Pp. 1 - 6.
4. Gokov A.M., Tyrnov O. F. Low frequency whistlers generated in lower ionosphere during strong thunderstorms // Telecommunications and radio engineering. 2002. Vol. 57, № 10&11. Pp. 110 - 122.
5. Tyrnov O.F., Garmash K.P., Gokov A.M. et. al. The Radio physical Observatory for remote sounding of the ionosphere // Turkish J. Phys. 1994. Vol. 18, № 11. Pp. 1260 - 1265.
6. Мазур В. А. О распространении низкочастотного вистлера в ионосфере // Известия вузов. Радиофизика. 1988. Т. 31, № 12. С. 1423 - 1430.

АНАЛІЗ ПОТЕНЦІАЛУ ВІДНОВЛЮВАНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Малєєв В.О.,

канд. с.-г. наук, доцент

Херсонський національний технічний університет

Безпальченко В.М.,

канд. хім. наук, доцент

Херсонський національний технічний університет

Поняття «нові та відновлювані джерела енергії» включає такі форми: сонячна, геотермальна, вітрова, енергія морських хвиль, припливів і океану, енергія біомаси деревини, деревного вугілля, торфу, тяглової худоби, сланців, бітумінозних пісковиків і гідроенергія [1]. Нижче наведено короткий аналіз використання альтернативних джерел енергії в Херсонській області.

Сонячна енергетика – найбільш прогресивний спосіб виробництва «екологічної» енергії. Використання лише 1% сонячної енергії може забезпечити всі потреби світової енергетики. Основний недолік – висока вартість конструкції і залежність установки від погоди і часу доби. Територія Херсонської області характеризується великою кількістю сонячних днів зі значною інсоляцією, що обумовлює актуальність використання даної енергетики. Перехід на сонячну енергетику дозволить скоротити бюджетні витрати на енергоносії і забезпечить безперебійне та аварійне електропостачання. Розвиток даної енергетики можливо у всіх районах Херсонської області, але вимагає значних інвестиційних вкладень. Як приклад: компанія «Соларенерго» ввела до експлуатації електростанцію поблизу селища Лазурне, потужність якої становить 9,8 МВт.

Вітроенергетика є галуззю, що бурхливо розвивається: в Данії з допомогою вітрогенераторів виробляється 39% всієї електрики; в Португалії – 27%; Іспанії – 20%; Ірландії – 19%; Німеччині – 8%; ЄС – 7,5%. Вітрогенератор (1МВт) скорочує кількість викидів в атмосферу вуглекислого газу на 1800 т, оксиду сульфуру (IV) на 9 т, а оксидів нітрогену на 4 т за рік. Недолік розвитку вітроенергетики в області – незначна сила вітру. У 2013 р. на території Скадовського району ввели до експлуатації вітроелектростанцію Vestas V-112 потужністю 3 МВт/год. Розвиток вітроенергетики можливий у всіх районах області, але вимагає значних капіталовкладень. При розміщенні вітрогенераторів у рекреаційних зонах Херсонської області необхідно враховувати зміни мікроклімату, допустимі шумові показники та елементи відеоурбоєкології. Основним об'єктом гідроенергетики на Херсонщині є філія ПАТ «УКРГІДРОЕНЕРГО» – «Каховська ГЕС», що складається з шести агрегатів потужністю по 58,5 МВт, середньорічне вироблення електроенергії становить 1,42 млрд. кВт/год. Для нашої області вкрай необхідна розробка й прийняття програми щодо розвитку малої гідроенергетики.

Геотермальна енергія виробляється за рахунок вилучення тепла з надр планети. Перевага такої технології в практичній невичерпності ресурсу. У деяких країнах (Угорщина, Ісландія, Італія, Мексика, Нова Зеландія, Росія, США, Японія) геотермальна енергія використовується для теплопостачання, одержання енергії. В Іс-

ландії 26,5% виробництва електроенергії забезпечується за рахунок геотермальної енергії. У буферній зоні Чорноморського Державного заповідника в 800 метрах від Тендрівської лиману розташовано термальне йодо-бромисте джерело «Гарячий ключ» або «Мертве море України», якому немає аналогів у Європі. Другим термальним джерелом на Херсонщині є радонове термальне джерело поблизу с. Щасливцеве (Арабатська стрілка) [2]. Ці два термальні джерела є туристичними комплексами, але їх подальший розвиток, як і розвиток будь-яких інших енергетичних джерел, вимагає додаткового фінансування.

Біопаливо – альтернативний метод видобутку енергії. Розроблені й успішно застосовуються декілька технологій отримання біопалива: виробництво палива з відходів господарського виробництва; додавання біологічних компонентів у традиційні види палива; хімічний синтез пального. Результати даних наукових досліджень представлені в працях науковців ХНТУ В.В. Карманова, С.І. Кузнєцова, В.О. Малєєва. На території області побудовано декілька підприємств по виробництву пелетів, брикетів та паливних гранул. Сировиною для отримання біогазу служать органічні відходи. Біогазові установки можуть встановлюватися в якості очисних споруд, що є актуальним завданням щодо поліпшення екологічного стану Херсонщини. Джерелом виробництва біопалива в області є водорості, які можуть вилучатися як з морів (Чорного, Азовського, Каховського), так і вирощуватися в спеціальних фотобіореакторах. Тепловий насос (ТН) являє собою пристрій для переводу низькотемпературної енергії у високотемпературну і навпаки. ТН використовує розсіану енергію довкілля: землі, воді, повітрі (низькопотенційне тепло). ТН реалізує зворотний термодинамічний цикл, відбираючи низькопотенційне тепло в ґрунті, повітрі або воді. В якості джерела тепла ТН може використовувати стічні води, викиди ТЕЦ.

Перспективним для області є розробка й впровадження грозової, космічної енергетики, керованого термоядерного синтезу. Комплексний розвиток відновлюваних джерел енергії, підвищення енергоефективності в області має обов'язково враховувати існуючу практику у сфері енергетики Європейських країн, специфіку мікрокліматичних характеристик наших ландшафтів, особливості та нормативні вимоги до розміщення рекреаційних зон, відеоурбоєкологію, перспективи розвитку соціально-територіальних виробничих комплексів, інвестиційний клімат як окремих районів, так і в цілому Херсонської області.

Список використаної літератури:

1. Резолюція 33/148 Генеральної Ассамблеї ООН (1978г.) – URL: <https://www.un.org/ru/ga/33/docs/33res.shtml> (дата звернення 14.11.2021)
2. Малєєв, В.А. Возобновляемые источники энергии Херсонщины: анализ потенциала и возможности использования / В.А. Малєєв, В.М. Безпальченко, А.Н. Костюнина // Актуальні проблеми сучасної енергетики : матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. студентів, аспірантів і молодих вчених. 25-27 травня 2016 р., Херсон : ХНТУ, 2016. – С. 146 – 149.

ВПЛИВ ПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА НА БІОСФЕРУ

Калужин Д.В.,

здобувач вищої освіти спеціальності 141

«Електроенергетика електротехніка та електромеханіка»

Миколаївський національний аграрний університет

Екологічна оцінка промислового виробництва базується на простих принципах: це розміри споживання відновлюваних та не відновлюваних природних ресурсів і рівень відходів з урахуванням небезпечності цих відходів для природного середовища та людини. Основну деградаційну дію стосовно природного середовища спричинюють відходи промислових підприємств. Існує самостійне поняття про промислове забруднення навколишнього середовища, що набуло глобального характеру. Промисловим забрудненням називають надходження до навколишнього природного середовища різноманітних несприятливих для нього речовин, що є побічним результатом промислового виробництва.

Мета роботи полягає в аналізі впливу різноманітних технологічних комплексів на біосферу і природу взагалі. Промисловість створює помітне теплове забруднення приземного шару повітря за рахунок відхідних газів багатьох підприємств, викиду до навколишнього середовища залишків тепла найрізноманітніми способами. Так, для охолодження спрацьованої пари на ТЕС та АЕС використовують велику кількість води, яка створює теплове забруднення, підвищуючи температуру води в місцях стоку на 8 – 12°С вище, ніж в інших ділянках водойми. Загальновідоме високе шумове забруднення, що породжується багатьма типами виробництв.

Відходність металургійної та хімічної промисловості найбільша. При отриманні однієї чавунної відливки утворюється викид у навколишнє середовище: 10 – 30кг пилу, 200 – 300 кг чадного газу, 1 – 2 кг окислів сірки та азоту, 0,15 – 1,5 кг фенолів та інших органічних речовин і 3 м³ стічних вод.

Високовідходними є і транспортні системи. Так, у Канаді щорічно виливається до каналізації або захоронюється 240 млн. літрів спрацьованих масел. У світі лише 40% таких масел йде на рециклінг або використовується як паливо, решта масел надходить до відходів [1].

Відходів промисловості в епоху науково-технічної революції стало так багато, що в розвинених країнах світу їх вже неможливо розміщувати на власній території. У 1987 році з Західної Німеччини до НДР було вивезено 870 тисяч промислових відходів. У 1992 році Організація африканської єдності заборонила ввозити до держав Африки відходи з економічно розвинених країн. Робилися та робляться спроби використовувати для складування або «переробки» відходів і територію України.

Промисловість є найбільшим споживачем енергії. Головним чином, саме для її потреб велось спорудження великих ГЕС. Ці промислові об'єкти викликають серйозні екологічні та соціальні порушення. Під водосховища відводяться великі території часто досить цінних земель, на великих територіях піднімається рівень ґрунтових вод, відбувається переселення великої кількості населення та «перенесення» сіл та невеликих міст [2].

Найбільш поширені ТЕС сильно забруднюють атмосферу, з ними пов'язане утворення величезних відвалів гірської породи при видобуванні палива для них шахтним або кар'єр-

ним способом. Багато проблем створюють АЕС. Екологічно небезпечно саме видобування урану та його переробка для отримання ядерного палива, не вирішена проблема захоронення відходів, а їхня перевозка також небезпечна. Не вирішена проблема демонтажу та консервації АЕС після закінчення терміну їхньої експлуатації, яка складає в середньому 30 років.

Науково-технічна революція привела людство до епохальних досягнень - з'явилися потужні комп'ютерні системи, радіо та телебачення стали загально доступні для всіх людей світу, людина освоїла найближчий космос. Але одночасно науково-технічна революція, ігноруючи важливість збереження природного середовища для виживання людини, наблизила планету до глобальної екологічної кризи. Якщо в методах промислового виробництва не відбудуться докорінні зміни, то забруднення біосфери буде продовжуватися й здатність екосистем до самоочищення в певний момент виявиться вичерпаною.

Метою науково технічного процесу є збільшення об'ємів виробництва, підвищення різноманітності продуктів виробництва та їхніх споживацьких якостей. Досягнення науково-технічного прогресу щодо цього відомі. Однак, в більшості країн світу та в Україні зокрема, науково технічний прогрес другої половини 20-го ст. виявився зорієнтованим, перш за все, на непропорційно потужний розвиток промисловості на шкоду іншим галузям виробництва та за рахунок майже повного ігнорування екологічного імперативу.

У ході науково технічної революції була здійснена глибока трансформація промислового виробництва. Галузева та територіальна структури промисловості набули доміантного характеру, підкоривши собі інфраструктуру інших галузей економіки. Відбулося стрибкоподібне нарощування потужностей виробництва [3].

Висновки. Наукові дослідження показують наскільки гострим є питання вирішення проблеми екологічної безпеки на виробництві. Особливо в світлі катастрофічної нестачі прісної води, парникового ефекту. Одним з методів покращення екологічного становища на підприємстві є удосконалення технологічних рішень та пристроїв на їх основі.

Список використаних джерел:

1. Україна З. Цивільний кодекс України: чин. законодавство зі змін. та доп. станом на 1 квіт. 2019 р. : (офіц. текст). Київ: ПАЛИВОДА А.В., 2019. 448с.
2. Ціник М., БесарабО., МотроненкоВ. Біобезпека та охорона праці. *Біомедична інженерія і технологія*. 2021. №5. С. 52–58. URL:<https://doi.org/10.20535/2617-8974.2021.5.231250> (дата звернення: 11.11.2021).
3. PavlovS.S. Цивільний захист як об'єкт системи публічного управління: питання теорії. *Scientific papers of the legislation institute of the verkhovna rada of ukraine*. 2019. № 4. С. 137–144. URL:<https://doi.org/10.32886/instzak.2019.04.14> (дата звернення: 11.11.2021).

*Науковий керівник : В.О. Мартиненко канд. тех. наук, доцент
Миколаївський національний аграрний університет*

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ УТИЛІЗАЦІЇ ВІДХОДІВ В УКРАЇНІ

Воронкова Г.М.,

*здобувач вищої освіти спеціальності 015 «Професійна освіта
(Технологія виробництва та переробки продукції сільського господарства)»*

Миколаївський національний аграрний університет

Карпова М.В.,

*здобувач вищої освіти спеціальності 015 «Професійна освіта
(Технологія виробництва та переробки продукції сільського господарства)»*

Миколаївський національний аграрний університет

Кувшинова А.О.,

*здобувач вищої освіти спеціальності 015 «Професійна освіта
(Технологія виробництва та переробки продукції сільського господарства)»*

Миколаївський національний аграрний університет

Проблема утилізації та знешкодження відходів в сучасних умовах являється глобальною світовою проблемою на сьогодні. Незалежно від рівня розвитку правової системи, країни прагнуть покращити систему утилізації відходів та вдосконалити сучасні технології щодо реалізації охорони навколишнього природного середовища від забруднення.

При вирішенні даної проблеми законодавство має охоплювати екологічний, економічний та соціальний розвиток країни. В сучасних умовах характерною рисою розвитку суспільства є значне підвищення техногенного навантаження на навколишнє природне середовище. Таким чином, в результаті виробничої та побутової діяльності утворюються відходи, утилізацію яких потрібно регулювати за допомогою правових норм, запобігаючи уникнення колізій в законодавстві. Ситуація, яка склалася на даний момент, виявила, що відходи, які не утилізуються певним чином, можуть призвести до глобальної світової проблеми. Отже, це потребує необхідності аналізу правових норм та, завдяки цьому, вирішення проблеми знешкодження відходів [1].

Забруднення довкілля у результаті діяльності підприємств, установ, організацій та взагалі всіх громадян яскраво свідчить про те, що в даний час проблеми поводження з відходами набувають особливої актуальності. У першу чергу це зумовлено їхньою значною кількістю і постійним збільшенням їх питомої ваги. Закон України «Про відходи» визначає поняття відходів як будь-які речовини, матеріали і предмети, що утворилися у процесі виробництва чи споживання, а також товари (продукція), що повністю або частково втратили свої споживчі властивості і не мають подальшого використання за місцем їх утворення чи виявлення і від яких їх власник позбувається, має намір або повинен позбутися шляхом утилізації чи видалення [2]. У свою чергу Закон України «Про відходи» дає визначення поняттям «утилізація», «знешкодження відходів», «захоронення відходів», «збирання відходів». Утилізація відходів – використання відходів як вторинних матеріальних чи енергетичних ресурсів. Знешкодження відходів – зменшення чи усунення небезпечності відходів шляхом механічного, фізико-хімічного чи біологічного оброблення. Захоронення відходів – остаточне розміщення відходів при їх видаленні у спеціально відведених місцях чи на об'єктах таким чином, щоб довгостроковий шкідливий вплив відходів на навколишнє

природне середовище та здоров'я людини не перевищував установлених нормативів. Збирання відходів – діяльність, пов'язана з вилученням, накопиченням і розміщенням відходів у спеціально відведених місцях чи об'єктах, включаючи сортування відходів з метою подальшої утилізації чи видалення [2]. Отже, з вищенаведеного можна зробити висновок, що утилізація відходів є найкращим способом переробки та знешкодження сміття, з використанням його у подальшому як вторинних ресурсів, що може значно покращити стан економічного та екологічного життя країни. По тому, як людство ставиться до сміття, можна судити, наскільки суспільство цивілізоване. Чим вище ступінь розвитку, тим гостріше постає проблема утилізації різноманітніших відходів. Водночас, суворішають і вимоги до тих, хто дозволяє собі смітити у громадських місцях. Підприємства не зацікавлені за свої кошти створювати спеціалізовані цехи й ділянки з переробки й утилізації промислових відходів. Неутилізоване сміття завдає шкоди навколишньому природному середовищу, сміттєзвалища, де гниють сотні тонн непотребу, отруюють повітря, ґрунт, підземні води, які перетворюються на серйозну небезпеку для людини і довкілля [3].

Законодавство, що регулює процес утилізації відходів представлено низькою як національних нормативно-правових актів, так і міжнародного характеру, зокрема, ЗУ «Про відходи», ЗУ «Про охорону навколишнього природного середовища», Розпорядження КМУ, Директиви ЄС.

Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» встановлює обов'язок суб'єктів господарювання вживати ефективних заходів для зменшення обсягів утворення відходів, а також для їх утилізації, знешкодження або розміщення, на основі дозвільної системи [4].

Закон України «Про відходи» визначає заходи щодо запобігання або зменшення обсягів утворення відходів, організаційно-економічні заходи щодо забезпечення утилізації відходів і зменшення обсягів їх утворення, стимулювання заходів щодо утилізації відходів та зменшення обсягів їх утворення, до яких відносяться: розроблення та впровадження науково обґрунтованих нормативів утворення відходів, виконання робіт і надання послуг, періодичний перегляд встановлених нормативів утворення відходів, спрямований на зменшення їх обсягів, розроблення та впровадження системи поводження з пакувальними матеріалами і тарою, системи збирання та утилізації електричного та електронного обладнання; розроблення загальних вимог щодо поводження з побутовими відходами; розроблення системи інформаційного, науково-методичного забезпечення виробників відходів відомостями про технологічні та інші можливості зменшення обсягів утворення та утилізації відходів; встановлення ставок екологічного податку, що справляється за розміщення відходів, із диференціацією залежно від рівня небезпеки відходів та цінності території; надання в установленому законодавством порядку податкових, кредитних та інших пільг суб'єктам підприємницької діяльності, які здають відходи як вторинну сировину та займаються збиранням і заготівлею таких відходів; цільове фінансування науково-дослідних робіт з конкретних проблем утилізації відходів і зменшення їх утворення; встановлення пільг щодо оподаткування прибутку від реалізації продукції, виготовленої з використанням відходів, пріоритетного державного кредитування, державних субсидій, дотацій [2].

Директива 2006/12/ЄС від 5 квітня 2006 р. про відходи встановлює правову основу для поводження з відходами на території Співтовариства [5]. Вона визначає такі ключові поняття, як «відходи», «відновлення та утилізація», а також висуває конкретні вимоги щодо поводження з відходами. Цей документ встановлює основні принципи щодо обов'язкової обробки відходів таким чином, щоб зменшити негативний вплив на навколишнє природне середовище або здоров'я людини; містить вимоги про те, що відповідно до принципу «забруднювач платить», витрати, які пов'язані з утилізацією відходів, мають покриватися власником відходів, попередніми власниками або виробниками продукту, з якого отримані відходи.

Ще одним документом, що регулює проблему утилізації відходів, є Директива 2002/96/ЄС, яка покликана звести до мінімуму екологічну шкоду від утилізації відходів електричного обладнання, зобов'язавши виробників, продавців і імпортерів збирати, повторно використовувати, переробляти або утилізувати такі відходи. Відходи від обладнання мають бути поділені на різні категорії для подальшого використання, переробки та утилізації. Зокрема, в окремі групи потрібно виділити пластикові корпуси та інші деталі обладнання [6].

Зазначені нормативно-правові акти становлять основу системи управління відходами в країнах-членах ЄС. Вони є правовим інструментом у боротьбі зі зростаючим обсягом відходів в європейських країнах. Питання щодо використання цього інструменту європейські держави вирішують шляхом впровадження і застосування внутрішніх нормативно-правових актів [7].

Ути вироблений остаточний текст директиви. Як свідчить практика, проблема утилізації залишається актуальною, оскільки Україна виступає європейським лідером за кількістю відходів на душу населення. Якщо суто правова форма цілей правового регулювання є універсальною, то його кінцеві цілі для сфери поводження з відходами потребують окремої уваги. Так чи інакше відповідні цілі зумовлені природою відходів як техногенних об'єктів, які, з одного боку, становлять загрозу для навколишнього природного середовища і здоров'я людей, а з іншого – є матеріальною цінністю, ресурсом, що може бути використаний у виробництві різної продукції. Звідси випливають дві основоположні цілі, досягнення яких має визначати спрямованість та зміст поводження з відходами – екологічна та економічна. На національному рівні правове регулювання утилізації відходів практично відсутнє, що породжує відсутність повної інформації, необхідної для формування і реалізації державної політики та досягнення цілей правового регулювання у цій сфері [8].

Таким чином, необхідно впровадити правове регулювання утилізації відходів відповідно до угод та директив ЄС на національному рівні для подальшого використання відходів для вторинного виробництва. Нещодавно була прийнята Національна стратегія управління відходами в Україні до 2030 року, яка має на меті впровадження системного підходу до поводження з відходами на державному та регіональному рівнях, зменшення обсягів утворення відходів шляхом збільшення обсягу їх переробки та повторного використання. Реалізація цієї стратегії сприятиме впровадженню системи управління відходами на інноваційних засадах; розробленню відповідного законодавства; покращенню стану навколишнього природного середовища, а також санітарного та епідемічного благополуччя населення [9]. З ураху-

ванням зазначеного, слідє висновок, що для досягнення рівня європейських країн, у яких переробляється більше половини використаної тари та упаковки, необхідно створити сприятливі законодавчі умови для України. На сьогоднішній день найкращим шляхом є наближення національних стандартів до європейських, що дасть змогу розширити сферу діяльності і обмежити шкідливий вплив відходів на навколишнє середовище.

Список використаних джерел:

1. Кулакова В. Д. Правові проблеми утилізації відходів. *Журнал «Молодий вчений»*. 2018. Вип. № 11 (63). 18 лист. С. 117-121.
2. Про відходи : Закон України в редакції від 04.10.2018 р. URL:<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187/98-вр>.
3. Романів М. В. Проблема утилізації сміття в Україні. *Безпека життєдіяльності*. 2017. 10 жовт. С. 32-33.
4. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України в редакції від 12.10.2018 р. <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>.
5. Про відходи : Директива 2006/12/ЄС від 05.04. 2006 р. URL: <https://old.minjust.gov.ua/file/33012.docx>
6. Об отходах электрического и электронного оборудования : Директива 2002/96/ЄС від 27.01.2003 р. URL:<http://certforum.ru/eu-certification/wEEE-directive-2002-96-ec.html>.
7. Плаван В.П. Поводження з полімерними відходами: законодавчі вимоги Євросоюзу та України. *Екологічний вісник*. 2017. № 4. С. 22-23.
8. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України в редакції від 12.10.2018 р. URL:<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>.
9. Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року: Розпорядж. Каб. Міністрів України від 08.11.2017р. №820-р: станом на 17 верес. 2020р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-р> (дата звернення: 06.10.2021).
10. Божович Л.И. Проблемы формирования личности: Избранные психологические труды / Л.И. Божович. - М.: Издательство Московского психологического социального института; Воронеж: НПО «МОДЭК», 1995. - 212 с.
11. Paul R. Critical Thinking: Basic Questions and Answers. SantaRosa, 1993.

ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ, ПОВ'ЯЗАНІ З ВИДОБУТКОМ УРАНУ В УКРАЇНІ

Шевченко Н.Д.,

*здобувач вищої освіти спеціальність 101 «Екологія
(Екологія та охорона навколишнього середовища)»*

*Національний аерокосмічний університет ім. М. С. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»*

В південній частині України, в Кіровоградській області розташовані підприємства з видобутку і збагачення уранової руди. Тому питання, пов'язані з впливом урановидо-

бувної промисловості на стан довкілля і безпеку населення, що проживає в цьому регіоні, є досить актуальними для нашої країни.

Україна, за даними Всесвітньої ядерної асоціації, входить до 15 країн світу, в яких зосереджені основні (96,5 %) запаси уранової руди. Частка українського урану в світових запасах становить 2 %. В той же час самостійно збагачувати уран та виготовляти з нього ядерне паливо Україна не може. Проте на гідрометалургійному заводі у місті Жовті Води із уранової руди українських родовищ отримують урановий оксидний концентрат U_3O_8 – так званий «жовтий кек», що має вигляд жовтої порошкоподібної речовини. Цей концентрат є матеріалом для подальшого отримання ізотопів урану-233 та урану-235.

Видобування урану є процесом, що потребує достатньо багато часу та зусиль. Наприклад, розвідка майбутнього родовища триває від 10 до 15 років, а підготовка документації техніко-економічного обґрунтування видобутку – від одного року до трьох років. Стільки ж часу триває спорудження рудника. Час безпосередньої експлуатації родовища, а саме видобування руди та її перероблення для отримання уранового концентрату становить від 5 до 50 років, залежно від «потужності» родовища. Після завершення експлуатації на рекультивацію та відновлення території необхідно буде витратити ще від 2 до 10 років.

Не зважаючи на низький вміст урану в рудах, українські родовища мають певні особливості, які забезпечують конкурентну здатність виробленого в нашій країні уранового концентрату:

- достатньо великі розміри уранових покладів, що дозволяє застосовувати високопродуктивні системи видобутку;
- висока міцність вміщуючи порід, що дозволяє проходити гірничі виробки без кріплення і проходити очисні блоки великих обсягів;
- незначні водні притоки до гірничих виробок;
- низький вміст урану в рудах дозволяє застосовувати досить прості заходи радіаційного захисту.

Для видобутку урану в Україні зараз застосовується метод підземного вилуговування (ПВ), який визнаний МАГАТЕ найбільш екологічно чистим та безпечним способом розробки родовищ. Розроблення родовищ урану способом ПВ включає: подавання в рудоносний пласт або блок хімічного реагенту, що переводить уран із мінералів в розчин, фільтрацію вилуговувального розчину через рудоносну товщу, повернення урановмісних розчинів на поверхню, наступне сорбційне вилучення урану з розчинів. Вказаний метод відрізняється від традиційних способів високим рівнем ресурсозбереження та економічністю, а також дозволяє знизити рівень забруднення навколишнього природного середовища та інші екологічні наслідки.

Але актуальною залишається проблема відходів урановидобувної промисловості. Державне підприємство «Східний гірничо-збагачувальний комбінат» (ДП «СхідГЗК») забезпечує зберігання таких відходів та здійснює моніторинг екологічної ситуації поблизу «хвостосховищ», так само як й інших радіаційно-небезпечних і хімічних об'єктів підприємств, зокрема шахт «Інгульська», «Смолінська», «Новокостянтинівська», гідрометалургійного заводу та інших.

Значна кількість відходів накопичилась за період діяльності виробничого об'єднання «Придніпровський хімічний завод», на якому упродовж 1946–1972 років переробляли 65% уранових руд усього Радянського Союзу. За 1948–1991 роки було створено 9 «хвостосховищ», у яких зберігається близько 42 млн. тонн відходів загальною активністю $3,17 \times 10^{15}$ Бк. Значний вміст природного урану в навколишньому середовищі спостерігається і в районі «хвостосховищ» поблизу м. Жовті Води, в якому функціонує завод з переробки уранової руди.

Для переробки однієї тонни уранової руди використовують у замкнутому циклі до 4–5 м³ оборотної води зі ставків-відстійників «хвостосховищ», які через високий вміст хімічних та радіоактивних речовин забруднюють ґрунти, поверхневі та підземні води, а тому потребують постійного моніторингу ситуації й впровадження заходів щодо зменшення шкідливого впливу на довкілля.

За таких умов здійснення постійного контролю та реалізація заходів щодо зниження рівня техногенного навантаження відходів перероблення урану на навколишнє середовище є дуже важливим. Саме тому у 2019 році, у рамках «Меморандуму про співпрацю і партнерство між ДП «СхідГЗК», ДК «Ядерне паливо» та Кіровоградською міськрадою, Кіровоградською облрадою та Кіровоградською ОДА» виконувались заходи із захисту навколишнього природного середовища та радіоекологічного моніторингу довкілля, було зміцнено дамби і греблі, нанесено покриття для пляжів для попередження розпорощення пилоподібних часток на хвостосховищі в балці «Щербаківська».

Список використаних джерел:

1. Сайт з питань ядерної безпеки, радіаційного захисту та нерозповсюдження ядерної зброї. Режим доступу: <https://www.uatom.org/uranovi-obyekty>.

Науковий керівник: В. Л. Клеєвська Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»

ЕКОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ ЗАСТОСУВАННЯ ПЕСТИЦИДІВ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ДОВКІЛЛЯ

Філоненко А.М.,
*здобувачі вищої освіти спеціальності 208 «Агроінженерія»,
Миколаївський національний аграрний університет*

Бурлаченко А.В.,
*здобувачі вищої освіти спеціальності 208 «Агроінженерія»,
Миколаївський національний аграрний університет*

Пестициди – це хімічні препарати, що використовуються для знищення бур'янів, шкідників, різних грибків, ектопаразитів домашніх тварин, переносників небезпечних захворювань людей і тварин. Однак пестициди, що застосовуються в сільському господарстві, мають токсичність не тільки для шкідливих організмів, але і людини, тварин, несуть небезпеку для навколишнього середовища. За порушення технології

використання ці хімічні препарати неминуче викликають глибокі зміни всієї екосистеми, де їх використали. Через сукупність екологічних властивостей, властивих всім пестицидам, їх дії ніколи не бувають однозначними. Легко розчиняючись у дощовій воді, вони проникають у ґрунт, викликаючи деградацію угруповань різних мікроскопічних істот. Під їх впливом гинуть амеби, бактерії, інфузорії, черв'яки, дрібні кліщі, личинки комах та інші ґрунтові тварини, роль яких полягає у прискоренні гниття рослинних та тваринних залишків, їх переробки та утилізації, завдяки чому відновлюється природна родючість ґрунту. Крім того, пестициди негативно впливають на здоров'я людини: як прямо, так і опосередковано через накопичення залишкових кількостей у сільськогосподарських продуктах [1].

З іншого боку, при правильному використанні та чіткому дотриманні техніки безпеки пестициди не завдають суттєвої шкоди, а навпаки, допомагають врятувати врожай, підвищивши якість продукції. По-перше, препарати застосовують лише у разі, коли без них не можна обійтися. Наприклад, чисельність шкідників така, що вони можуть повністю знищити врожай. При ураженні картоплі збудником фітофторозу не уникнути суттєвих втрат урожаю та зниження якості продукції. Висока засміченість посівів зернових культур знижує врожайність, викликає забруднення зерна насінням бур'янів, в результаті його не можна використовувати для харчових та кормових цілей. По-друге, застосування кожного пестициду суворо регламентується і ці регламенти підлягають обов'язковому дотриманню. Насамперед, зазначається, для яких культур дозволено застосування тій чи інший препарат.

На пестициди, що потрапили у ґрунт, впливають різні небіотичні та біотичні фактори та процеси як у період їх ефективної дії, так і надалі, коли препарат вже стає залишковим. Фізичні та хімічні властивості ґрунту впливають на перетворення препаратів, що знаходяться в ньому. Так, глини, оксиди, гідроокислі та іони металів, а також органічна речовина ґрунту виконують роль каталізатора у багатьох реакціях розкладання пестицидів. Зазвичай це розкладання відбувається за участю мікроорганізмів: бактерій, грибів та вищих рослин. Існує дуже мало діючих речовин, що не розкладаються біологічним шляхом. Тривалість розкладання пестицидів мікроорганізмами може коливатися від кількох днів до кількох місяців, іноді десятків років, залежно від специфіки діючої речовини, видів мікроорганізмів і властивостей ґрунтів. Найбільшу небезпеку являють собою стійкі препарати, які найдовше здатні накопичуватися і зберігатися в ґрунті (десятиліттями) [2].

З іншого боку, токсини грибків, що викликають хвороби рослин, мають не менш шкідливий вплив на здоров'я людини. В даний час відомо, що трихотеценові мікотоксини грибів роду *Fusarium* (дезоксиніваленол, ніваленол, Т-2 токсин, діацетоксисцирпенол), крім ураження шлунково-кишкового тракту, серцево-судинної та нервової систем, мають мутагенну дію, індукують хромосоми. З інших небезпечних для людини мікотоксинів слід звернути увагу на фумонізину, які продукують гриби *F. Verticillioides* і *F. Proliferatum*. Вони мають гепатотоксичну, нефротоксичну, нейротоксичну та канцерогенну дії. Небезпечним є широко поширений на зернових культурах вид *F. Avenaceum*, який продукує мікотоксинимоніліформін та фузарин С. Перший є імунодепресором, пригнічує біосинтез білків, спричиняє патологічні зміни серцевого м'яза. Другий надає канцерогенну та мутагенну дію на клітини теплокровних

організмів. Афлатоксини, що продукуються грибами роду *Aspergillus*, виявляють у пшениці, кукурудзі, ячмені, рисі, сої, деяких овочах, у різних горіхах і бобах. Насамперед, вони мають гепатотропну здатність, при цьому печінка піддається найсильнішій інтоксикації. Крім того, їм притаманні канцерогенні, мутагенні, тератогенні та імунодепресивні властивості. У літературі є інформація, що деякі з фітопатогенних грибів – представники пологів *Fusarium*, *Alternaria*, *Aspergillus*, *Aureobasidium*, *Botrytis*, *Cladosporium*, *Epicoccum*, *Curvularia*, *Colletotrichum*, *Penicillium*, *Phoma*, *Stemphylium*, *Rhizopus*, *Mucor* – також можуть викликати захворювання. Одні види стають причиною алергічних захворювань, інші призводять до серйозних інфекційних мікозів [2,3].

Дія пестицидів проявляється в їхньому стимулюючому (позитивному) або фітоцидному (ушкоджуючому) впливі. Стимулююча дія спостерігається в умовах, що забезпечують активний обмін речовин (оптимальні температури, вологість, інтенсивність освітлення, нормальна забезпеченість елементами живлення). Стимуляцію росту та розвитку рослин під впливом пестицидів називають хімічною стимуляцією. Вона призводить до збільшення врожаю.

Високі норми витрати препаратів або багаторазові обробки можуть викликати пригнічення процесів життєдіяльності рослин, особливо за несприятливих умов проростання. При нераціональному застосуванні пестициди можуть утворювати на рослини фітоцидну дію. Одні препарати, поширюючись судинною системою рослин, викликають їх отруєння. Дія інших обмежується ураженням окремих органів чи ділянок тканин (місцева дія). Фітоцидна дія проявляється у зміні кольору окремих органів рослин. На листі утворюються коричневі або темно-вишневі плями, які засихають, тканина продірявлюється, листя деформується і опадає. На багаторічних насадженнях дія пестицидів може тривати протягом кількох років. Виявляється воно в тому, що плодів дерева слабо цвітуть, розвиваються ненормально [4].

Дія пестицидів на рослини визначається анатомо-морфологічними, біологічними та фізіолого-біохімічними особливостями окремих видів рослин. Будова епідермісу, цілісність кутикули, наявність опушеності та воскового нальоту зумовлюють утримуваність отрут на рослині, проникнення та ступінь їхнього впливу. Огірок, кавун більш чутливі до шкоди пестицидів, ніж квасоля, соняшник, морква. Порівняно стійкі злакові та бобові культури.

Проникаючи в рослину і пересуваючись судинною системою, деякі отрути можуть концентруватися в тих чи інших органах і тканинах рослин. Засвоєння отруйних речовин відбувається через надземні органи, і через кореневу систему з ґрунту.

Порівняльна токсичність пестицидів для рослин і шкідливих організмів, що захищаються, характеризується хемотерапевтичним коефіцієнтом (ХК), який виражається ставленням мінімальної дози пестициду (D_1), при використанні якої уражається шкідливий організм, до максимальної дози (D_2), що переноситься рослиною, що захищається [4]:

$$ХК = D_1 / D_2,$$

Для гербіцидів встановлюють індекс селективності (ІС), що є відношенням дози, при використанні якої врожай знижується незначно, до дози, що знищує більшість

бур'янів. Він показує, у скільки разів доза, що викликає значне зниження засміченості, менша за дозу, що надає фітотоксичну дію на культурні рослини. Відношення дози, що викликає 20% зниження врожаю культурних рослин, до дози, що дає 80% знищення бур'янів, умовно приймають за одиницю. Отже, що більше одиниці ІС, то більш високою вибірковістю характеризується гербіцид.

Для захисту довкілля від негативного впливу пестицидів необхідно дотримуватися всіх регламентів щодо застосування пестицидів: норм внесення, строків, способів внесення, також необхідно суворо дотримуватися ГДК препарату у продукції, ґрунті, воді, робочій зоні застосування препарату. Більш глибоке вивчення біологічних процесів, пов'язаних з вирощуванням сільськогосподарських культур за сучасного рівня землеробства, дослідження популяційної динаміки шкідливих і корисних організмів, вдосконалення тактики боротьби за рахунок повнішого використання агротехнічного методу, стійких сортів, біологічних засобів дасть можливість скоротити застосування пестицидів і зменшити негативний вплив на навколишнє середовище [3, 4].

Таким чином, необхідний постійний моніторинг фітосанітарної ситуації на посівах сільськогосподарських культур, їхній ефективний захист від хвороб, ретельний мікологічний та мікотоксикологічний контроль сільгосппродукції.

Список використаних джерел:

1. Курепін В. М. Агрохімічне обслуговування та його вплив на екологічний стан і охорону навколишнього середовища / В. М. Курепін, В. С. Іваненко // Актуальні проблеми землеробської галузі та шляхи їх вирішення : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Миколаїв, 4-6 грудня 2019р. – Миколаїв : МНАУ, 2019. – С. 92 – 94. URL: <http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/6405>.

2. Научные основы процессов обработки почвы в системе рационального возделывания зерновых и овощных культур / В.Ф. Пащенко, С.И. Корниенко, В.В. Ким, А.А. Рожков, А.В. Нанка, С.А. Харченко, А.И. Аникеев, В.А. Муравьев, В.Я. Турчин, Н.С. Храмов, К.В. Седых. [под ред. Пащенко В.Ф., Корниенко С.И.] – Х.: ТОВ «Планета принт» – 2016 – 320 с.

3. Балюк С. А. Сучасні проблеми деградації ґрунтів і заходи щодо досягнення нейтрального її рівня. / С.А. Балюк, В.В. Медведєв, Л.І. Воротинцева, В.В. Шимель// Вісник аграрної науки. серпень 2017. С. 5.

4. Раціональне використання ґрунтових ресурсів і відтворення родючості ґрунтів: організаційно-економічні, екологічні й нормативно правові аспекти / [колективна монографія]; за ред. С.А. Балюка, А.В. Кучера. – Х. 2015. – 432 с.

*Науковий керівник: М.С. Храмов асистент
Миколаївський національний аграрний університет*

ПИТАННЯ ЕКОЛОГІЇ В РОЗРІЗІ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Ступка М.А.,

*здобувач вищої освіти спеціальності 208 «Агроінженерія»
Миколаївський національний аграрний університет,*

Турманенко Д.Л.,

*здобувач вищої освіти спеціальності 208 «Агроінженерія»
Миколаївський національний аграрний університет,*

Бондарчук Антоніна,

інженер ТОВ СГВП «Агро-Флагман»,

Галєєва А.П.,

канд. пед. наук, доцент.

Миколаївський національний аграрний університет

Забруднення навколишнього середовища відходами, викидами, стічними водами всіх видів промислового виробництва, сільського господарства, комунального господарства міст набуло глобального характеру і поставило людство на грань екологічної катастрофи.

Втручання людини у природні процеси різко зростає і може спричинити зміну режиму ґрунтових і підземних вод, поверхневого стоку, структури ґрунтів, інтенсифікацію ерозійних процесів, активізацію геохімічних та хімічних процесів у атмосфері, гідросфері та літосфері, зміни мікроклімату у цілих регіонах.

Важливим завданням сучасного сільськогосподарського виробництва є підвищення стійкості зернового господарства, росту врожайності зернових культур, збереження і покращення ґрунтових умов.

Відомо, що найбільші в світі запаси чорноземів зосереджені на території України. Сьогодні, на жаль, запаси та якість цього неоціненного ресурсу в нашій державі істотно знизилась, що пояснюється варварською, непродуманою їх експлуатацією: виснаженням, ерозією, засоленням, відчуженням земель під кар'єри та промислові споруди.

Роки безконтрольної експлуатації сільськогосподарських земель призвели до того, що у багатьох районах забруднення у десятки разів перевищує гранично допустимі норми. Такий показник на пряму залежить від людей, а саме їх кваліфікаційного рівня, розуміння основних технологічних процесів.

Ґрунти становлять величезну цінність не лише тому, що це основне джерело отримання продуктів харчування, сировини а й тому, що вони беруть активну участь в очищенні природних і стічних вод, регулюють водний баланс суші та слугують нейтралізатором багатьох видів антропогенних забруднень.

Згідно з дослідженнями українських вчених, найбільшу шкоду навколишньому середовищу спричиняють транспорт, промисловість, енергетика та сільське господарство. Тому питання про впровадження природозберігаючих технологій у цих сферах життєдіяльності стоїть особливо гостро.

Протягом усіх років питання забезпечення екологічної безпеки в Україні багато декларувалися, але реально не вирішувалися на рівні державного керівництва.

Основними негативними наслідками сільськогосподарської діяльності людини є збіднення і виснаження родючих українських чорноземів, промислове забруднення ґрунтів та інтенсивне освоєння цілинних земель, широке розповсюдження монокультур, застосування азотних і нітратних мінеральних добрив, пестицидів.

Всі вище зазначенні чинники згубно впливають на екологічну ситуацію як в певних регіонах, так і в Україні в цілому. Невеликі камерні зміни несуть за собою великі проблеми такі, як: парниковий ефект, кислотні дощі, руйнування озонового шару. У разі подальшого зберігання подібного стану речей наша держава й надалі буде перебувати в екологічно небезпечному для життя людей рівні.

Завдання українців - тримати основні екологічні проблеми в фокусі суспільної уваги, добиватися від керівництва держави реального покращення ситуації з охороною навколишнього середовища.

Україна й досі на державному рівні не почала розвивати органічне землеробство в якості альтернативи інтенсивному веденню сільськогосподарської діяльності.

Отже, щоб вивести зернове господарство на належний рівень та забезпечити його прибутковість, потрібна фінансова підтримка з боку держави, яка б спрямовувалась на придбання та застосування новітніх технологій щодо вирощування зернових; високоврожайних, стійких проти хвороб сортів посівного матеріалу; розробку науково-обґрунтованих програм з підтримки зерновиробництва, які б реально працювали.

Головним напрямом підвищення ефективності зерновиробництва в господарствах слід вважати мінімізацію втручання в ґрунти.

Однією із передумов забезпечення стабільного економічного розвитку та високого рівня добробуту населення будь-якої країни є достатній рівень ефективності відтворення в усіх сферах агропромислового комплексу.

В Україні на сучасному етапі в цьому напрямку існує багато труднощів та проблем, що потребують комплексного підходу до їх вирішення. З глибокої кризи вивести цю сферу економіки може тільки вміла організація відтворювальних процесів поряд з пошуком та впровадженням нових прогресивних досягнень науково-технічного прогресу в технічному та технологічному напрямках, застосування ресурсоощадних технологій вирощування, забезпечення комплексної механізації та автоматизації сільськогосподарського виробництва.

В гонитві за врожаєм ґрунти розорюються дедалі глибше й частіше, в них у неймовірних кількостях вносяться мінеральні добрива й пестициди. В результаті на величезних площах степової і посушливої зон ґрунти втратили здатність вбирати й пропускати воду, їхня структура деградувала, вони перенасичені шкідливими хімічними сполуками. Або дуже багато агротехнічних прийомів з використанням одноопераційних машин вимагає збільшення кількості проходів тракторів, що в свою чергу веде до ущільнення верхнього шару, його руйнування, деструктуризації і, в кінцевому результаті, зниження родючості. Тобто, система агротехнічних заходів повинна не тільки забезпечувати отримання високих і стійких врожаїв сьогодні, але й закладати основу для ще більш високих врожаїв в наступні роки. По всій території України родючість ґрунтів катастрофічно зменшується.

Особливо слід приділити увагу терміну «грунтозахисна система землеробства», який носить чисто зональний характер і відноситься до зон з недостатньою кількістю вологи, а також до ґрунтів, де має місце виникнення і розвиток водної чи вітрової ерозії. На сьогоднішній час розроблено багато таких систем землеробства, які дозволяють при мінімальних затратах зберігати, а також підвищувати родючість ґрунтів. Тобто, всі вони повинні сприяти не тільки максимальному збору врожаю, але і забезпечити захист ґрунту від ерозії та підвищення її родючості.

З вищенаведеного випливає, що в вирішенні проблеми підвищення врожайності зернових культур, немає другорядних питань - всі фактори єдиної виробничої системи важливі, і ігнорування яким-небудь із них, приводить до різкого зниження ефективності впровадження всіх інших. Все це необхідно врахувати як при обґрунтуванні прогресивних технологій, їх впровадженні так і при їх покращенні, виходячи з виробничої практики.

При оцінці дії будь-якого агротехнічного прийому, а особливо всієї системи в цілому, необхідно враховувати не лише найближчу, але і найбільш віддалену дію і вплив на підвищення врожайності.

На теперішній час розроблені і успішно застосовуються технології, в основі яких лежать передові прийоми агротехніки обробки ґрунту, посівів, догляду та збирання зернових культур. Важливе значення відводиться мінімізації обробки ґрунтів, захисту її від водної та вітрової ерозії та інше.

У наш час людство спроможне виробляти достатню кількість сільськогосподарської й промислової продукції, не завдаючи шкоди навколишньому середовищу. Досягнення науки й техніки відкривають не тільки можливості для задоволення потреб людини, але й створюють передумови для збереження і примноження ресурсів Землі. Людство в змозі істотно поліпшити умови, які склалися в біосфері планети.

ВПЛИВ ТРАНСПОРТУ НА ДОВКІЛЛЯ НА ТЕРИТОРІЇ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Вітовщик Д.В.,

*здобувач вищої освіти спеціальність 101 «Екологія
(Екологія та охорона навколишнього середовища)»*

*Національний аерокосмічний університет імені М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»*

Проблема забруднення довкілля в Україні від транспортної інфраструктури є досить актуальною в наш час. Це, по-перше, вплив автомобільного, залізничного, авіаційного та водного транспорту, а також підвищений техногенний вплив на навколишнє середовище під час будівництва, проектування та експлуатації лінійних транспортних об'єктів.

На території Волинської області існує розгалужена транспортна мережа, що забезпечує як внутрішні, так і зовнішні транспортні зв'язки господарського комплексу регіону. Транспортна система області представлена автомобільним, залізничним і трубопровідним транспортом. Це складне, багатогалузеве господарство з конкретними особливостями розміщення, технічного оснащення, експлуатаційної діяльності та

форм організації транспортного процесу. Природні умови території Волинської області все ще впливають на розвиток і розміщення деяких видів транспорту, хоча останнім часом, з розвитком науково-технічного прогресу, цей вплив стає дедалі меншим і по-різному позначається на різних видах транспорту.

Транзитне положення області, що перетинається важливими автомобільними і залізничними магістралями загальнодержавного та міжнародного значення, а також магістральними газопроводами, які сходяться в центрі області, в Ковельському транспортному вузлі, забезпечує високий рівень розвитку транспортних зв'язків не тільки в межах регіону, а й з іншими суміжними територіями. Територією Волинської області проходять два важливі транспортні коридори: Балтика – Чорне море та Євразійський, які забезпечують транспортне сполучення між країнами Південної Азії, Середньої Азії, Близького Сходу та Європою. Наявні транспортні комунікації забезпечують сполучення Волинської області з усіма регіонами України. Також область має чотири транспортні виходи по автомагістралям (Дольськ, Доманове, Піща, Пулемець) та один залізничний вихід (Заболоття) в Білорусь, і далі в Польщу, країни Балтії. Вагомою перевагою транспортно-географічного розташування області є наявність двох залізничних (Ізов, Ягодин) і двох автомобільних переходів (Устилуг, Ягодин) переходів через р. Західний Буг на кордоні з Польщею.

Найбільш потужним джерелом викидів забруднювальних речовин в навколишнє середовище і порушення екологічної рівноваги є автомобільний транспорт. Вказані забруднювальні речовини концентруються поблизу автомагістралей та прилеглих до них житлових забудов, де проживає і працює значна частина населення. Функціонування автомобільного транспорту також створює підвищений рівень шуму, забруднює ґрунти та об'єкти гідросфери в результаті змиву та протікання паливно-мастильних матеріалів, призводить до утворення пилу та інших забруднювальних речовин, все це здійснює несприятливий вплив на навколишнє природне середовище в цілому і на стан здоров'я населення зокрема. На частку автотранспорту припадає близько 55 % загального обсягу надходження шкідливих сполук: оксиди азоту, вуглецю, свинець, формальдегіди, домішки ароматичних вуглеводів, бенз(а)пірен.

Загальні викиди токсичних речовин залежать від багатьох чинників: потужності і типу двигуна, режиму його роботи, технічного стану автотранспортного засобу, швидкості руху, стану дорожнього покриття, якості палива.

Зменшення негативного впливу транспортного комплексу на стан довкілля в Волинській області, зокрема, в м. Луцьк відбувається шляхом збільшення кількості міського електричного транспорту, посилення контролю за показниками викидів автобусів, які беруть участь в конкурсах на отримання ліцензії на перевезення пасажирів, впровадженням вдосконаленої схеми дорожнього руху, збільшенням протяжності велосипедних доріжок та нарощуванням вело інфраструктури, покращенням стану дорожнього покриття. З метою регулювання навантаження на довкілля від автомобільного транспорту в регіоні впроваджується низка заходів: рух транспорту контролюється системою GPS навігації, що сприяє координації дій щодо кількості автотранспорту, графіків руху тощо, у вихідні дні кількість громадського автотранспорту в м. Луцьк зменшено, до участі в конкурсах на отримання ліцензії на пасажирські перевезення допускаються автобуси класу не нижче ЄВРО-2. Засобами

зменшення викидів від автомобільного транспорту можуть стати такі технічні, технологічні та організаційні заходи для покращення стану атмосферного повітря: здійснення постійного контролю якості нафтопродуктів, які реалізуються шляхом оптової та роздрібною торгівлі; поступове переведення автомобілів на альтернативні види палива; виведення потоків транзитного транспорту за межі населених пунктів; скорочення кількості автостоянок та паркувальних майданчиків у густозаселених житлових масивах та місцях масового відпочинку населення; впровадження практики європейських країн щодо введення податку на використання автомобілів з великим вмістом забруднювальних речовин у відпрацьованих газах одночасно з поступовим виведенням таких автомобілів із експлуатації тощо.

Список використаних джерел:

1. Регіональна доповідь про стан довкілля у Волинській області за 2018 рік.
Режим доступу: <https://voladm.gov.ua/admin-assets/files/file/Ekologiya/>.

Науковий курівник: В. Л. Клеєвська Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»

Тематичний напрям № 4

Стратегічні аспекти розвитку підприємства в сучасних умовах

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ГАЛУЗІ МОЛОЧНОГО СКОТАРСТВА УКРАЇНИ

Кругляк О.В.,

канд. екон. наук, старший науковий співробітник

Інститут розведення і генетики тварин імені М.В. Зубця НААН

Мартинюк І.С.,

науковий співробітник

Інститут розведення і генетики тварин імені М.В. Зубця НААН

Чорноостровець Н.М.,

провідний економіст

Інститут розведення і генетики тварин імені М.В. Зубця НААН

Нинішня ситуація в молочному секторі України набула загрозливих ознак для економічної безпеки держави. За роки незалежності відбулось значне скорочення поголів'я молочного стада (з 8,5 млн. гол. до 1,7 млн. гол.), змінилась виробнича структура молочного скотарства з переважно великотоварного виробництва (де 74% корів заходило на утриманні у сільськогосподарських підприємствах у 1990 році) на дрібнотоварне (коли наразі 75% корів утримується у господарствах населення). Внаслідок системного зменшення поголів'я молочного стада та скорочення власної повноцінної кормової бази через переорієнтацію аграрної галузі на більш маржинальні культури, знижується валове виробництво сирого молока та надходження його на промислову переробку. В середньому обсяги виробництва молока в Україні зменшуються щороку на 1,5% [1].

Крім цього, сформувалась висока собівартість виробництва молока внаслідок зростання енергетичних, логістичних та трудових витрат. Це призвело до підвищення закупівельних цін на молоко в Україні. Для прикладу, з 28-ми країн-членів ЄС, у 26-ти країнах ціни на молочну сировину нижчі, ніж в Україні. Наразі закупівельні ціни на молоко сорту екстра майже на 12% вищі від середніх по ЄС і вказаний розрив надалі збільшується. За даними Союзу молочних підприємств України, рівень цін на молоко-сировину в Україні перевищує ціни у Польщі на 18%, Латвії – на 23%, Білорусі – на 31%. Таким чином, ціна на сире молоко в Україні у середньому на чверть перевищує відповідний рівень цін у сусідніх країнах, що автоматично знижує конкурентоспроможність вітчизняної молочної продукції та створює передумови для

росту імпорту. За оцінкою аналітичного агентства «Інфагро» та Союзу молочних підприємств України, у 2021 році за кордоном буде закуплено понад 500 тис. т молокопродуктів в молочному еквіваленті на суму більше 400 млн. євро. Наразі частка імпортних свіжих молокопродуктів в загальній структурі продажів в Україні знаходиться на рівні 3%, сичужного сиру – 35% [2].

В грошовому еквіваленті Україна втратила положення нетто-експортера молочної продукції. Якщо у 2018 році тільки вершкового масла Україна експортувала 24,4 тис. т і увійшла у ТОП-5 світових експортерів цього виду молочної продукції, то у 2019 році ситуація відкотилася до нульового торгового балансу по експорту-імпорту молочної продукції. А у 2020 році вперше в історії незалежності торговий баланс молочною продукцією увійшов у від'ємну зону – зовнішньоторговельне сальдо становило мінус 77,6 млн. доларів [3]. Фактично Україна нині є нетто-імпортером через дві імпортні групи: кисломолочна продукція та сири. Зростання імпорту більш дешевої продукції значною мірою зумовлено тим, що вітчизняне виробництво забезпечує рівень споживання продукції молочного скотарства з розрахунку на одну особу менше половини від раціональної норми [1].

Системність кризових явищ в молочному скотарстві простежується також і на стані молокопереробної галузі, яка через високі закупівельні ціни на сире молоко скорочує його переробку, в результаті біля 30% молокопереробних підприємств у 2019 році працювали зі збитками. Останніми роками щороку закривається щонайменше одне молокопереробне підприємство. Значних збитків зазнали потужні підприємства-експортери, які, хоч і мають дозволи на експорт до Європи, але неконкурентоспроможні в порівнянні з європейськими виробниками.

В цих умовах важливого значення набуває формування цільових орієнтирів розвитку галузі молочного скотарства на перспективу. Ситуація, що склалась у галузі, наразі має ознаки системної кризи, коли негативні явища поширились на всіх рівнях економічної активності, – відбувається зниження виробництва молока і молочних продуктів, втрата експортних позицій, скорочення робочих місць, зменшення податкових надходжень до бюджетів всіх рівнів, погіршення стану продовольчої безпеки.

Тому виникає необхідність комплексного аналізу сучасного стану галузі для виявлення факторів та резервів підвищення прибутковості використання генетичних ресурсів молочного скотарства, який пропонується проводити поетапно:

- економічна оцінка ефективності розвитку галузі молочного скотарства на макрорівні економічної активності (в країні, регіоні);
- на мезорівні (за порідною приналежність генетичних ресурсів худоби);
- на мікрорівні (в господарюючих суб'єктах (сільськогосподарське підприємство, селянське (фермерське) господарство, особисте господарство)) [4].

Аналіз показників ефективності доцільно проводити як пряму оцінку використання окремих видів ресурсів та одержання результатів, так і з використанням методу порівнянь із попередніми періодами, плановими показниками, базовим варіантом (еталоном).

Економічна ефективність галузі молочного скотарства на макрорівні (в країні, регіоні) є критерієм її розвитку і фінансовою основою вирішення комплексу соціаль-

но-економічних завдань. Соціальна ефективність молочного скотарства в регіоні характеризує здатність галузі забезпечувати його населення достатнім обсягом молока і молокопродуктів визначеної якості. Показники економічної оцінки ефективності розвитку галузі молочного скотарства в регіоні визначаються за даними спостережень Державної служби статистики України та її територіальних управлінь [1].

Показники оцінки ефективності розвитку галузі молочного скотарства на мезорівні, за породами, визначаються за даними форми №7-мол «Звіт про результати бонітування великої рогатої худоби молочних і молочно-м'ясних порід»; Державного реєстру суб'єктів племінної справи у тваринництві; даними зоотехнічного та бухгалтерського обліку племінних суб'єктів [5].

Показники розвитку генетичних ресурсів молочного скотарства України доцільно порівнювати із відповідними показниками розвитку галузі в інших країнах, в тому числі на даних ICAR (The International Committee for Animal Recording – Міжнародний комітет реєстрації тварин) [6].

Показники економічної оцінки ефективності розвитку галузі молочного скотарства в окремих суб'єктах господарювання визначаються за даними бухгалтерського обліку та звітності, статистичної звітності, даними внутрігосподарського (управлінського) обліку, первинної облікової документації.

Оцінка досягнутого рівня виробництва на підприємстві визначається за критеріями: досягнутий рівень виробництва порівняно із запланованими показниками; попередніми періодами (3–5 років); із конкурентним середовищем (місцеві підприємства, зарубіжні ферми).

Використання генетичних ресурсів молочного скотарства можна вважати прибутковим, коли досягнуті всі наведені параметри ефективності на макро-, мезо- та мікрорівнях економічної діяльності. Такий комплексний підхід дає можливість робити висновок як про досягнення окремих цільових орієнтирів (виробничі, економічні, соціальні, екологічні тощо), так і про передумови для забезпечення стійкості галузі молочного скотарства в цілому.

В наших дослідженнях, проведених на результатах виробничо-господарської діяльності державних підприємств дослідних господарств Національної академії аграрних наук (НААН) України, що займались розведенням великої рогатої худоби молочних і молочно-м'ясних порід (кількість господарств $n=45$, поголів'я корів $n=13043$), за 2015-2019 роки встановлено, що в економічних умовах вказаного періоду підприємства молочного скотарства, в яких від однієї корови отримували надій від 5500 кг молока, були здатні досягати прибутковості. На рівні порід – всі комерційні породи молочного напрямку продуктивності (крім англєрської) у вказаний період мали відповідний генетичний потенціал, здатний забезпечити товаровиробникам прибутковість.

Для вітчизняних молочних порід (українські чорно-, червоно-рябі, червона молочні породи) найвищі показники окупності виробленої продукції чистим доходом (від 1,4-1,7 раза перевищення собівартості чистим доходом) отримані за рівня молочної продуктивності від 6,0 тис. кг молока, із вмістом молочного жиру від 3,75%, білка – від 3,05%. При цьому вік телиць при першому осіменінні становив від 16 до 18 міс. за досягнення живої маси від 380 кг і вище. Показники відтворювальної здатності

корів знаходились на рівні – сервіс-період до 120 днів, вихід телят на 100 корів – від 70–80 голів.

Визначальним параметром забезпечення розвитку галузі молочного скотарства є ефективність функціонування виробничих підприємств на мікрорівні. Для них головним критерієм ефективності господарювання, що стимулює як до входження в молочний бізнес, так і до продовження участі в ньому, є прибутковість. За даними Асоціації виробників молока, у 2020 році достатню рентабельність виробництва молока (від 15%) зберегли лише великі підприємства, де сконцентровано значне поголів'я корів та досягнуто надоїв вище 7500 кг молока на голову. Інші сільськогосподарські підприємства ледве досягли окупності, дотуючи галузь скотарства за рахунок рослинництва.

В умовах зростаючого імпорту молочної продукції, скорочення поголів'я худоби на тлі наростаючої соціально-економічної кризи забезпечення стійкості підприємств галузі потребує зосередження на ключових стратегічних напрямках:

- система менеджменту (стратегія розвитку, організація виробництва, програма управління виробництвом, планування спеціалізації галузей рослинництва і тваринництва підприємства, кадрова політика, моніторинг ефективності);

- селекційно-племінна робота (програма селекційного удосконалення стада, оцінка маточного поголів'я, індивідуальний підбір бугаїв, моніторинг параметрів продуктивності);

- система годівлі тварин (вирощування, заготівля та зберігання кормів, балансування раціонів, приготування кормів та кормосумішей, згодовування їх та контроль засвоюваності);

- технологія експлуатації тварин (умови утримання, доїння корів, дотримання оптимальної структури стада, вирощування молодняка, організація ефективного відтворення, ветеринарне забезпечення).

Поряд з іншими напрямками, особливо відчутним в системі заходів із забезпечення прибуткового ведення скотарства є впровадження досягнень сучасної селекційної науки. Саме параметри, що описують стабільні властивості тварини, характеризують генетично обумовлений ресурсний потенціал, що має визначальний вплив на реалізацію всіх інших видів ресурсів, задіяних в процесі виробництва (земля, праця, інтелект, капітал) і ступінь їх окупності. Тому важливим напрямом державної підтримки прибутковості використання генетичних ресурсів молочного скотарства має бути фінансове забезпечення національної системи селекції.

Зростання виробництва молока значними темпами в стислі терміни можливо досягти у великотоварному секторі шляхом нарощення поголів'я молочних корів спеціалізованих порід із високим генетичним потенціалом продуктивності, що є позитивним з точки зору застосування сучасних інтенсивних технологій, економічної ефективності виробництва, привабливості вкладання інвестицій.

Наразі забезпечення умов для прибуткової діяльності таких підприємств в молочному скотарстві має бути пріоритетом на рівні держави. Також необхідно впровадити механізми підтримки створення виробничих кооперативів для зупинення прогресуючої тенденції скорочення поголів'я корів у неорганізованому секторі. За умови удосконалення державної політики регулювання та стимулювання галузі в нап-

рямі забезпечення підтримки й захисту товаровиробників, є значні передумови для подальшого ефективного розвитку молочного скотарства України.

Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики : вебсайт. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 02.10.2021).
2. Аналітичне агенство «Інфагро» : вебсайт. URL : <https://infagro.com.ua/> (дата звернення: 07.10.2021).
3. Асоціація виробників молока : вебсайт. URL : <http://avm-ua.org/uk> (дата звернення: 01.10.2021).
4. Гладій М. В., Кругляк О. В., Мартинюк І. С., Порхун М. Г., Чорноостровець Н. М, Кулакова М. Б. Методичні рекомендації з прибуткового використання генетичних ресурсів молочного скотарства України / за ред. М. В. Гладія. Чубинське, 2020. 16 с.
5. Державний реєстр суб'єктів племінної справи у тваринництві / Інститут розведення і генетики тварин імені М.В.Зубця НААН : вебсайт. URL : <http://animalbreed-ingcenter.org.ua/derjplemreestr> (датазвернення: 29.09.2021).
6. Milk recording surveys on cow, sheep and goats. The International Committee for Animal Recording (ICAR) : вебсайт. URL: <https://www.icar.org/survey/pages/tables.php> (датазвернення: 01.09.2021).

СУТНІСТЬ, ЗНАЧЕННЯ І ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МЕНЕДЖМЕНТУ ШОУ-БІЗНЕСУ

Лазіс М.І.,

*здобувач вищої освіти спеціальності 028 «Event-менеджмент і шоу-бізнес»,
Київський університет культури*

Сучасний шоу-бізнес пов'язують з мистецтвом поп-музики як компоненту масової культури, що задовольняє потреби широкої аудиторії в організованих дозвіллі, розвазі, грі, емоційній компенсації засобами популярної й загальнодоступної естрадної музики. Шоу-бізнес формує сприятливі умови для творення, пропаганди та поширення мистецтва, для творчості та професійного зростання молодих виконавців, розвитку жанрів професійного мистецтва[1]. Структурну основу менеджменту у сфері шоу-бізнесу складає організація, ефективність якої залежить від правильно знайденої моделі, а також особистості та професійної підготовки менеджера.

З переходом української економіки на ринкові рейки вітчизняний шоу-бізнес переживає великі труднощі і проблеми. Уникнути ці сьогоденні проблеми можна за рахунок своєчасного та важливого внеску молодих виконавців у різні компоненти масової культури.

Сьогоднішні концертні агенції, які є наступниками великих державних організацій та компаній, зростають і кількісно і географічно. Вони розширюється завдяки потребам глядацької аудиторії, що постійно збільшується, завдяки фінансовим потокам меценатів [2]. Це позитивне явище, оскільки: відбувається насичення ринку

культурних послуг, розвивається індустрія культури, задовольняються потреби аудиторії, формується нова система взаємовідносин суб'єктів шоу-бізнесу і держави.

Шоу-бізнес сьогодні, це один із найрозвиненіших професійних напрямів. Найчастіше його проекти стають дочірніми підприємствами великих організацій, що дозволяє розглядати шоу-бізнес як сполучний професійні сфери сектор. Він постає як своєрідна майданчик для спілкування між представниками різних професійних напрямів. Тому фахівці, які пов'язали професійну діяльність із цією галуззю, повинні мати не лише управлінські та організаторські, а й високо розвинені комунікативні навички.

Розподіл праці у шоу-бізнесі, пов'язаний з організацією та проведенням видовищних заходів та відрізняється від притаманного матеріального виробництва [2]. У різних видах мистецтва визначальна роль належить і автору, і виконавцю, але режисер, продюсер, менеджер, іміджмейкер й інші учасники цієї сфери посідають настільки вагоме місце, що без них шоу може і не відбутися.

Діяльність шоу-бізнесу, це створення художньо-творчої продукції індустрії розваг та просування його на творчому ринку, де конкуренція дуже висока. Художньо-творча продукція це шоу-програми, концерти, фестивалі, конкурси, клубні вечори, покази мод, розважальні та ігрові програми, теле- та радіопрограми, спеціалізовані газети та журнали, книги, які повинні бути завжди конкурентоспроможні. До неї належить кіно, телебачення, радіо, виробництво професійного світлового, звукового, сценічного обладнання та музичних інструментів, видавнича діяльність, артистичний менеджмент тощо.

Функціонування системи сучасного шоу-бізнесу передбачає органічний взаємозв'язок як фінансового, організаційного так і творчого потенціалу. Ключовою фігурою в організації та постановці видовищних форм є продюсер. Поняття продюсер сформувалося у процесі зародження кіновиробництва та визначало новий тип підприємця, який здійснював ідейно-фінансовий та художній контроль за постановкою. Оскільки технології створення фільмів та телешоу подібні за своєю природою, термін «продюсер» утвердився і в цих галузях.

Продюсер як підприємець шукає нові ідеї та засоби їх втілення. Від витоків до фіналу створення продукту він відповідає за всю творчу та виробничу діяльність: формує бюджет майбутнього проекту, підбирає та наймає творчий та виконавський персонал, забезпечує графік робіт у рамках встановленого бюджету, розробляє рекламну стратегію, здійснює прокат, дистриб'юцію.

Глобальність багатьох проектів поділили діяльність продюсерів на кілька напрямків. Так розрізняють посади:

- виконавчий (executive) продюсер – довірена особа компанії, яка здійснює фінансовий, організаційний та художній контроль за постановкою[3];
- функціональний продюсер - відповідає за конкретні творчо-організаційні компоненти, тобто. виконує певну функцію;
- асоційований (associate) продюсер – партнер, який частково фінансує проект та бере участь у підготовці творчих та виробничих планів головного продюсера постановки;

- лінійний (line) продюсер - відповідає за технологічний процес та складні етапи проекту;

- незалежний (independent) продюсер - людина, що самостійно створює проєкт без участі великих компаній;

- формуючий (creative) продюсер - виступає в якості режисера-співстановника, бере участь у малобюджетних постановках.

Одним із напрямів в артистичному менеджменті є створення нових «зірок». Цей процес досить складний і тривалий: знайти талановитих виконавців, визначити їх творчі здібності, виявити творчий потенціал, побачити можливості формування майбутніх світил.

Складність відбору виконавців полягає в тому, що в період економічної трансформації, що відкрила шлях до створення альтернативних форм організації концертної діяльності, посилення комерціалізації мистецтва та отримання прибутку, особливо у музичному шоу-бізнесі, на концертних майданчиках, у програмах радіо та телебачення з'явилася велика кількість виконавців, продукція яких не завжди якісна[4]. На жаль за наявності фінансових засобів та сучасної апаратури в умовах студії можна виготовити якісну фонограму з виконавцями, які не володіють ні виконавчою майстерністю, ні вокальними даними.

До творчого аспекту менеджменту у шоу-бізнесі відносять професійну роботу авторів концертних номерів та програм, артистів-виконавців, майстрів звуку, працівників музичних видавництв, програмних директорів. Розробкою художньо-сценічного образу та іміджу естрадного артиста постійно піклуються режисери, хореографи, студійні музиканти та інші сценічні майстри та спеціалісти.

У шоу-бізнесі домінує жорстка стихійна здорова конкуренція, але останні роки помітна тенденція до розкручування проєктів шляхом скандалів. На цьому можна виділитись, але важко втриматися на завойованих позиціях.

Таким чином, сучасний шоу-бізнес є одним з найінтелектуальніших й найекспресивніших видів комерційно-прикладної діяльності у кий працюють справжні фахівці. Але шоу-бізнес, це жорстка стихійна конкуренція, тому домагатися успішності у галузі сучасного шоу-бізнесу може лише людина яка володіє стійкими і вольовими якостями, самовладанням у керуванні власними почуттями у відповідності з конкретними життєвими ситуаціями.

Список використаних джерел:

1. Гагоорт Г. Менеджмент мистецтва. Підприємницький стиль / переклад з англ. Богдан Шумилович // Гіп Гагоорт. – Львів : Літопис, 2008. – 360 с.

2. Осік Ю.І., Нурмагамбетова Н.А., Давлетбаєва Н.Б., Нижегородцева М.А. Особливості менеджменту у сфері шоу-бізнесу // Міжнародний журнал експериментальної освіти. - 2013. - № 10-2. - С. 437-442.

3. Словник-довідник з культурології / Укл. Р. Д. Шестопад / Навчальний посібник для вищих навчальних закладів культури і мистецтв I – II рівнів акредитації – Вінниця, ПП «Нова книга», 2007. – 184 с.

4. Поплавський М. М. Менеджер культури: Підручник. – К. : Вища Школа, 1993. 155 с. : іл.

ФОРМУВАННЯ МЯКИХ НАВИЧОК УПРАВЛІНСЬКОГО СПІЛКУВАННЯ У МАЙБУТНІХ КЕРІВНИКІВ

Старовойтенко Н.В.,

канд. пед. наук, доцент

Черкаський державний технологічний університет

У ХХІ столітті дедалі популярнішими стають численні сфери діяльності, де потрібен емоційний інтелект. Зважаючи на те, що наразі комп'ютери не здатні опанувати цю гнучку навичку, люди з високими комунікативними здібностями та вмінням керувати своїми емоціями є завжди бажаними співробітниками в компаніях. «Проблема в тому, що ми звикли ставити жорсткі цілі і йти до них, виконуючи конкретні дії. Ми наполегливо формуємо корисні звички – стандартні і статичні. Однак ми не приймаємо в рахунок змінні умови. Коли змінюється ситуація, повинна коректуватися ціль і вироблятися нова стратегія. Наші звички повинні бути гнучкими» [1, с 182].

Soft skills пов'язані з емоційним інтелектом керівника. «Оскільки Е.І. впливає на все, що ви робите, навіть невеликі зусилля, витрачені на його збільшення, здатні привести до значних позитивних змін в житті. EQ важливий настільки, що на його долю відводиться 58% успіху у всіх видах діяльності[1, ст. 14].

Формуючи у майбутніх управлінців м'які навички, ми сприяємо їх здатності швидко навчатися, зокрема новому, системно мислити, генерувати ідеї, адаптуватися до змін. Завдяки вмінню бути гнучкими, чуйними, емпатичними, покращується комунікація, співробітництво з персоналом, рішення прийматимуться нешаблонні, а з урахуванням різних, навіть раніше неприйнятних ідей.

Також цінними будуть вважатися «людиноорієнтовані» якості: вміння працювати в команді, вести переговори й переконувати, налагоджувати контакти з різними аудиторіями і вдало «розрулювати».

На відміну від hard skills, для освоєння soft skills не існує легких покрокових інструкцій: людина або ж володіє якою – небудь якістю від народження, або ж набуває її з досвідом, шляхом спроб та помилок (наприклад, вміння працювати в команді, лідерські якості). Soft skills засвоюються повільніше, ніж hard skills [2]

Мистецтво спілкуватися з людьми і керувати ними – це не тільки результат спеціальної професійної підготовки управлінських кадрів, але і товар, що сьогодні користується попитом і високо оцінюється на ринку професійних послуг. «Це такий товар, що купується за гроші, як цукор, і кава, – стверджує Д. Рокфеллер.- І я готовий платити за таке вміння більше, ніж за будь-який інший товар у цьому світі» [3, ст. 3]. Зрозуміло, що для керівника (менеджера), який прагне досягти високих результатів у професійній діяльності, соціальний інтелект та соціальна компетентність на високих рівнях свого розвитку забезпечать прояв таких властивостей як адекватність, автономність та автентичність. Вищезазначені властивості керівника проявляються в ситуаціях комунікативної взаємодії, коли він:

- висловлюється етично і доцільно, враховуючи контекст і підтекст висловів, влучно застосовує метафору, жарт, прислів'я в новому соціальному контексті;
- володіє навиками активного слухання партнера;

- володіє засобами невербального спілкування, вірно інтерпретує невербальну поведінку партнера по спілкуванню;
- здатний аналізувати цілі, наміри, потреби учасників комунікації;
- вміє бачити, відчувати, адекватно сприймати інших людей, ситуації, що виникають у процесі спілкування;
- має здібності прогнозувати поведінку інших;
- дотримується норм суб'єктивних взаємин;
- поводить себе так, щоб опоненти відчували підтримку й схвалення, знаходили співучасть і співпереживання, відчували увагу до себе;
- підтримує вільний обмін ідеями й оцінками, висловлює свою думку, з повагою ставиться до позиції опонентів;
- критикує конструктивно й доброзичливо;
- стимулює й мотивує ініціативу, схвалює самостійність та прагнення до нового, оцінює ідеї і пропозиції, а не форму висловлювання й особисті риси опонента;
- ділові інтереси переважають над особистими інтересами;
- демонструє високий рівень комунікативної толерантності, поважає індивідуальність опонента, проявляє терпимість;
- дотримується норм партнерської етики, зауваження на адресу опонента й оцінювання напрацьованого робить в коректній формі;
- позитивно сприймає й відкрито радіє успіхам партнерів зі спілкування і спільним досягненням;
- здатний «грати у команді», не протиставляти себе групі;
- володіє виробленими сценаріями поведінки в складних, конфліктних ситуаціях;
- розуміє свої сильні та слабкі сторони, можливості і ресурси, усвідомлює причини власних промахів, помилок, вміє застосовувати прийоми саморегуляції;

Усвідомлення значущості управлінських умінь і навичок є важливим етапом їх формування у майбутніх економістів та інженерів в процесі вузівської підготовки. З метою діагностування особливостей уявлень студентів економічних та технічних спеціальностей стосовно вимог до особистості керівника та самоусвідомлення власного управлінського потенціалу, нами було проведено анкетування 208 студентів Черкаського державного технологічного університету, зокрема, 103 студенти 2 і 3 курсу факультету економіки та управління та 105 студентів 3 курсу будівельного факультету. Ми використали авторську анкету, яка містила низку запитань щодо розуміння управлінських функцій та вимог до особистості керівника: сильні та слабкі сторони керівника, бачення себе в майбутньому керівником, володіння окремими управлінськими вміннями, здібностями та рисами характеру: комунікабельність, вміння працювати в команді, проявляти ініціативу, радіти успіхам інших, виступати публічно, сприймати критику, жартувати, наявність інтересу до самоосвіти, тренінгових занять з управлінської майстерності. Аналіз відповідей опитаних студентів в нашій роботі представлено без гендерного аспекту. Ми обмежилися таким показником як напрям підготовки: студенти - менеджери і студенти - економісти (гуманітарний), студенти-технологи харчових виробництв і студенти-інженери-будівельники (технічний).

Результати опитування дозволили виявити стан психологічної готовності студентів до управлінської діяльності та їхні уявлення про власний управлінський потенціал. В цілому можна констатувати, що у студентів домінує загальне позитивне ставлення до управлінської діяльності, а система ціннісних орієнтацій студентів тісно пов'язана з майбутньою професійною діяльністю, в тому числі управлінською. Враховуючи, що у студентів 2 і 3 курсу ще остаточно не сформоване ясне бачення своєї спеціальності (економіст, менеджер, інженер), то різні компоненти психологічної готовності до управлінської діяльності (когнітивний, емоційний, особистісний, поведінковий) потребують розвитку, зокрема, соціальної активності, комунікативних та організаторських здібностей, мобільності, прагнень до самоосвіти й самовдосконалення.

Список використаних джерел:

1. 12 soft skills 21 века. Коуч-книга для вдохновения и развития / сост.ООО «Смарт Ридинг». – Харьков: Монолит Бизз, 2021. – 232с.
2. Биккулова О. Что такое hard и soft skills? В чем разница? Что важнее? URL: <https://proforientator.ru/publications/articles/chto-takoehard-i-soft-skills-v-chem-raznitsachto-vazhnee.html> (дата звернення: 25.03.2019)
3. Шпалінський В.В., Помазан К.А. Психологія управління: Навч. посіб. для керівників навч. закладів. – Харків: Веста: Видав. «Ранок», 2002. – 128с.

ОЦІНКА КОНКУРЕНТНИХ ПОЗИЦІЙ ПІДПРИМСТВ КОНДИТЕРСЬКОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Фесенко В.О.,

*здобувач фахової передвищої освіти спеціальності 051 «Економіка»,
Черкаський державний бізнес-коледж*

Кондитерський ринок України значно змінився в умовах системної економічної кризи, внаслідок якої ключові гравці здали свої позиції, а покупці вже по іншому підходять до вибору солодоців.

У 2020 році ринок кондитерської продукції приблизно на 90-91 % забезпечувався внутрішнім виробництвом. Імпорт кондитерської продукції в Україну за результатами 2020 року склав приблизно 60 тис. т., що займає 9-10 % всього обсягу українського виробництва кондитерської продукції, це свідчить про те, що українські компанії спроможні в повній мірі забезпечувати потреби внутрішніх споживачів на кондитерську продукцію. Варто зазначити, що українські виробники після втрати експортних поставок на ринки Російської Федерації та інших країн Митного Союзу протягом 2017–2018 років займались оптимізацією своїх бізнес процесів, проводили диверсифікацію бізнесу, здійснювали пошук перспективних напрямків збуту продукції та вдосконалювали якість кондитерської продукції для виходу на ринки Європи та розвитку нових експортних можливостей.

Структура ринку кондитерських виробів України в розрізі основних його сегментів зображена на рисунку № 1.

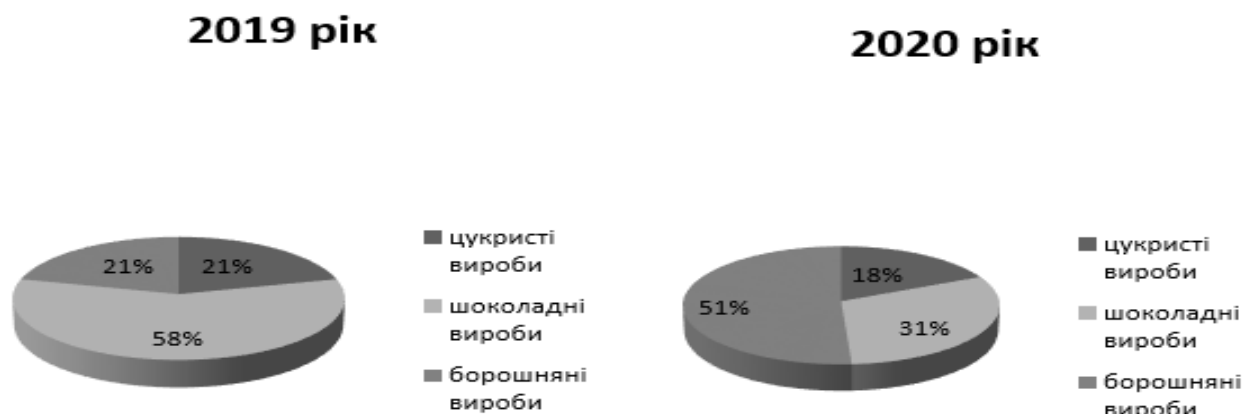

Рис. № 1. Структура ринку виробництва кондитерської продукції в Україні у 2019 та 2020 роках, %.

За 2019-2020 роки, як видно з рисунку 1, відбулося зростання обсягів виробництва борошняних виробів, що зумовлене насамперед їх високою поживною цінністю та ціною доступністю для широких мас населення та особливо проявляється в умовах падіння доходів населення.

Досліджуючи попит на ринку кондитерських виробів України, відзначимо перспективи для його подальшого зростання. Адже рівень споживання цих товарів на душу населення становить лише 7,4 кг і за цим показником Україна знаходиться на восьмому місці у світі [1].

На українському кондитерському ринку панує висока конкуренція: наразі функціонують понад 900 компаній.

За оцінками експертів список найвагоміших українських виробників кондитерської продукції складають компанії «Roshen», «АВК», «БісквітШоколад», «Монделіс Україна», «Грона», «KontiGroup», «КФ Лагода», «Жако». Незважаючи на зменшення обсягів виробництва, компанії «Roshen», «АВК», «Конті» входять у топ-100 виробників кондитерської продукції у світі. За рейтингом «CandyIndustry» позиції українських підприємств – виробників кондитерської продукції розподілись таким чином:

- «Roshen» – 25 місце (обіг становить \$800 млн.);
- «KontiGroup» – 43 місце (обіг становить \$473 млн.);
- «АВК» – 64 місце (обіг становить \$269 млн.).[2]

Найбільш потужним вітчизняним підприємством кондитерської галузі є корпорація «Roshen». Виробничі потужності компанії «Roshen» на території України складаються з таких фабрик як: Київська, Вінницька та Кременчуцька, кондитерської фабрики «Bonbonetti» в Угорщині та Клайпедської кондитерської фабрики у Литві. Також «Roshen» має розширену роздрібну торговельну мережу як на території України так і у більшості країн Європи [3].

«Roshen» вдалося завоювати ринок Європи, за рахунок випуску товарів під брендами уже відомих угорської та литовської фабрик. Однак, «Roshen» на цьому не

зупиняється та активно нарощує темпи розвитку за межами України. Річні темпи зростання обсягів експорту компанії досягають 30% [4].

За даними міжнародного рейтингового агентства «CandyIndustry» у період з 2018 по 2021 рік до рейтингу «GlobalTop 100 Candy Companies» постійно входило лише дві українські компанії – «Roshen» та «Konti» (рис. 2)[5]:

1) «Roshen». Кондитерська корпорація, що входить до складу групи «Укрпромінвест» та існує з 1996 року. Один з найбільших виробників кондитерських виробів в Україні та Східній Європі. У рейтингу «Global Top 100 Candy Companies – 2021» вона увійшла до ТОП-30 кращих виробників кондитерської продукції, посівши 29 місце.

2) «Konti». Компанія була заснована в 1997 році та належить до п'ятірки лідерів галузі. До складу компанії входить сучасна Костянтинівська кондитерська фабрика та логістичний центр класу «А» в місті Дніпрі. У рейтингу «GlobalTop 100 CandyCompanies – 2021» «Konti» посідає 89 місце.

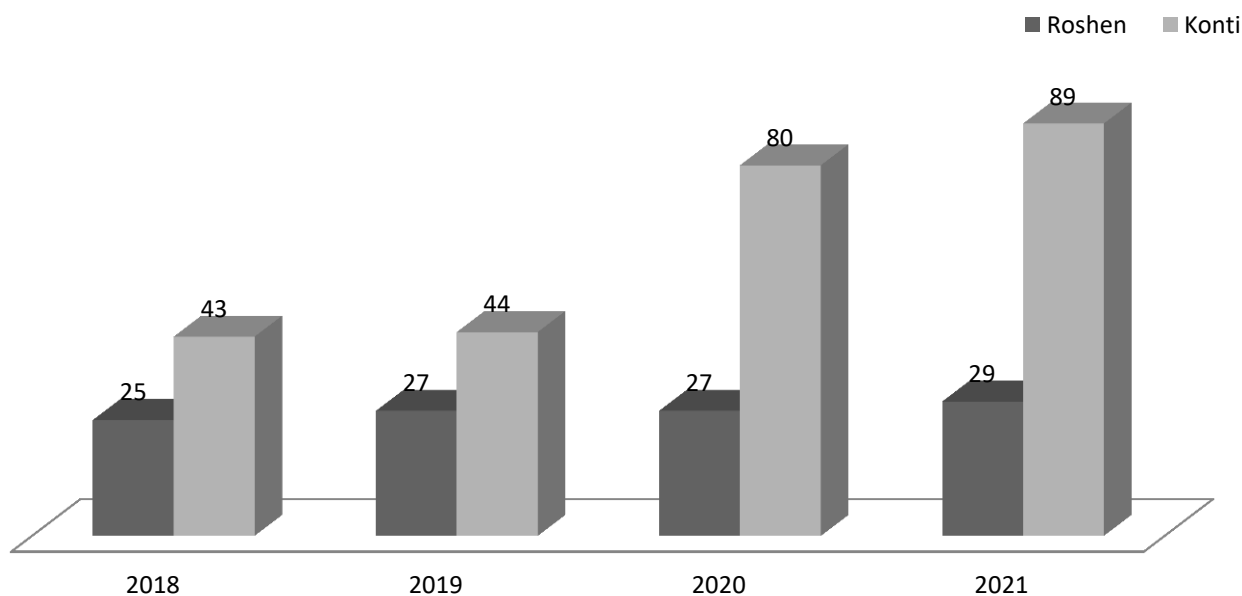

Рис. 2. Місця компаній «Roshen» та «Konti» у міжнародному рейтингу «GlobalTop 100 CandyCompanies» за період з 2018 по 2021 роки

Наразі кондитерський ринок України є висококонкурентним та насиченим, особливо, враховуючи значне скорочення експорту. Більшу частину продукції виробляють та реалізують 5-10 кондитерських компаній.

Отже, дослідивши конкурентне середовище можна виділити три основні конкурентні позиції підприємств кондитерської галузі:

- ринковий лідер, яким є компанія «Roshen», що займає на ринку найбільшу частку і виробляє найбільшу кількість кондитерських виробів;
- ринковий претендент, якими є такі компанії: «АВК» та «Конті», що борються за вхід до числа лідерів та мають сильну конкурентну позицію на ринку;
- ринковими послідовниками, є наступні компанії: «Бісквіт Шоколад», «Монделіс Україна», «Грона», «КФ Лагода», «Жако», які займають слабкі конкурентні позиції.

Проте ці компанії значними зусиллями можуть покращити своє становище на ринку і в майбутньому зможуть конкурувати з іншими компаніями, такими як: “Конті” та “АВК”.

За прогнозами аналітичного департаменту НРА «Рюрік», у наступні декілька років рівень концентрації українського кондитерського ринку підвищуватиметься, оскільки головною передумовою розвитку галузі є удосконалення виробництва (що потребує значних капітальних інвестицій, які є непосильними для дрібних кондитерських виробників) та необхідність виживання підприємств в умовах скорочення зовнішніх ринків, подорожчання сировини та зниження платоспроможного попиту на внутрішньому ринку. Стабільний розвиток кондитерської галузі для економіки країни дасть змогу паралельно стимулювати розвиток та зростання обсягів виробництва у сфері сільського господарства, транспортно-логістичній сфері, торгівлі, підвищити зайнятість населення, а також суттєво підвищити експортний потенціал країни.

Список використаних джерел:

1. Єрмак С.О., Плотницька В.В. Інноваційні аспекти розвитку ринку кондитерських виробів України. *Бізнес інформ*. 2016. № 11. С.398-403.
2. Мировой рейтинг кондитерских компаний “CandyIndustryGlobalTop 100 – 2018”// Candy industry: вебсайт.URL: <https://www.candyindustry.com> (дата звернення: 02.11.2021).
3. Фабрики і заводи //Офіційний вебсайт кондитерської корпорації«Roshen»URL: <https://www.roshen.com/ua/uk/> (дата звернення: 02.11.2021).
4. Експорт Roshen зростає на 30% в рік// Інтернет-видання «Економічна правда»: вебсайт.URL: <https://www.epravda.com.ua/news> (дата звернення: 02.11.2021).
5. Roshen, «Конті» и «АВК» вошли в рейтинг GlobalTop 100 CandyCompanies// Інтернет-видання «Букви»: вебсайт. URL:<https://bykvu.com/ua/bukvy/106611-roshen-konti-i-avk-voshli-v-rejting-global-top-100-candy-companies/> (дата звернення: 02.11.2021).

*Науковий керівник: А.О. Цибань, викладач 2-ої категорії
Черкаський державний бізнес-коледж*

АВТОМАТИЗАЦІЯ ПРОЦЕСІВ АНАЛІЗУ, МОНІТОРИНГУ І РОЗРАХУНКУ ВАРТОСТІ ДОГОВОРІВ У СФЕРІ АВТОСТРАХУВАННЯ

Григоренко Ю.В.,
*здобувач вищої освіти
спеціальності 122 «Комп’ютерні науки»,
Харківський національний університет радіоелектроніки*

У сучасних умовах постійних змін необхідно підвищувати ефективність діяльності і підтримувати конкурентоспроможність серед підприємств та компаній. Одним із шляхів підвищення інвестиційного потенціалу сучасних компаній може стати

автоматизація процесів діяльності людини, так як саме вона дозволяє швидше виконувати певні бізнес-процеси, що, насамперед, збільшує продуктивність роботи. Це стосується також компаній, які надають послуги з різних видів страхування.

На сьогоднішній день автостраховання є одним з домінуючих видів цього напрямку діяльності. Проблеми страхового захисту громадян у сфері автостраховання вимагають особливої уваги у зв'язку зі зростанням кількості автомобілів на дорогах і збільшенням кількості ДТП. Таким чином, актуальність цього питання напряму пов'язана з проблемами безпеки життєдіяльності.

Договір обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (ОСЦПВ) – є обов'язковим видом страхування. Для укладання цього виду договору, страхова компанія повинна мати ліцензію від МТСБУ[1].

На вартість страхового полісу впливають наступні чинники: місце реєстрації транспортного засобу (далі ТЗ); розмір франшизи; період страхування; тип ТЗ; сфера використання ТЗ; наявність пільг; тип страхувальника (юридична або фізична особа); кількість ТЗ, які підлягають страхуванню та інші.

Наступні чинники формують коефіцієнти вартості страхового полісу: К1 – коефіцієнт типу ТЗ; К2 – коефіцієнт місця реєстрації ТЗ; К3 – коефіцієнт сфери використання ТЗ; К4 – коефіцієнт водійського стажу осіб, допущених до керування забезпеченим ТЗ; К5 – період використання («сезонне використання ТЗ») тільки для річних договорів; К6 – шахрайство; К7 – строк дії договору; укладання договорів може здійснюватись на строк менший, ніж 1 рік, але не менше 15 днів; БМ (Бонус-малус) – знижка за безаварійність страхувальника; Кпарк – коефіцієнт за парк транспортних засобів (застосовується у разі одночасного укладання одним страхувальником п'яти і більше внутрішніх договорів страхування); Кпільга - пільговиками, згідно Закону України, є громадянин України: учасник війни, інвалід II групи, особа, яка постраждала внаслідок Чорнобильської катастрофи та віднесена до I або II категорії, пенсіонер [2].

Ціна договору формується добутком усіх коефіцієнтів та базового платежу. Умови, які впливають на ці коефіцієнти постійно змінюються. Для більшості українських компаній вони стали різними і не повністю відповідають своєму первинному значенню. Тому для одних і тих самих умов у різних компаніях ціна договору може суттєво відрізнятись. Наприклад, для окремих страхових компаній розмір франшизи впливає на значення коефіцієнту К2, інші компанії відмовилися укладати договори страхування зі страхувальниками, які використовують свій ТЗ у якості таксі.

Також існує посередник, який знаходиться між страховиком та страхувальником, має певний відсоток від вартості страхового договору та може працювати з різними страховиками. Посередник може підібрати найбільш відповідний варіант для клієнта, а також, за власним бажанням зробити знижку у межах того відсотку, який отримує від компанії.

Таким чином, створюється конкурентне середовище між різними посередниками та компаніями, які надають цим посередникам різні відсотки та умови. Також велике значення має рейтинг та надійність страхової компанії. Цей фактор забезпечує гарантії виплати у разі настання страхового випадку.

За такими частими змінами умов та відповідно коефіцієнтів різних компаній, одним із найкращих рішень є створення автоматизованої інформаційної системи із гнучкою структурою бази даних, що дозволить відстежувати зміни коефіцієнтів страхових полісів кожного страховика та інших залежних від цього змін (співпраця з посередниками, статус ліцензії від МТСБУ).

Перевагою таких інформаційних систем є можливість клієнтів переглянути рейтинги страховиків, статистичні дані, розрахувати вартість страхового договору за різними параметрами та обрати індивідуальний оптимальний варіант оформлення страхового договору з отриманням електронного шаблону. У результаті можна миттєво отримати будь-яку інформацію з будь-якого місця згідно зі своїми правами доступу, використовувати будь-які методи обробки та аналізу інформації.

Таким чином, запропонована інформаційна система може стати найкращою інвестицією у розвиток фірми, що займається обробкою інформації та прийняттям управлінських рішень у сфері страхування, за умови, що всі дані зберігаються за допомогою простої та продуманої структури, база даних реалізована на основі сучасних технологій, методи роботи з даними стандартизовані та всі процеси задокументовані [3].

Список використаних джерел:

1. Ifactor. Стаття 6. Добровільне страхування та його види [Електронний ресурс]. – 2019. URL: <https://i.factor.ua/ukr/law-75/section-454/article-11435/>
2. Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – 2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0689-10#Text>
3. Любашенко І. Автоматизація страхування: теорія та досвід (інформація з перших рук) [Електронний ресурс]. – 2014. URL: <https://forinsurer.com/public/03/03/14/34/>

*Науковий керівник: А. Ю. Кальницька, асист. каф. ІУС
Харківський національний університет радіоелектроніки*

РОЗРОБКА СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА У СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Панчошна Т.М.,

*здобувач вищої освіти спеціальності 051 «Економіка
(Економіка підприємства)»*

Національний авіаційний університет

Смірнова А.С.,

*здобувач вищої освіти спеціальності 051 «Економіка
(Економіка підприємства)»*

Національний авіаційний університет

Будь-яка стратегія підприємства розробляється на певний період, протягом якого вона реалізується. Цей період називають горизонтом стратегічного планування або горизонтом. Стратегічний горизонт має бути максимально повним, але кожна компанія

різна і залежить від внутрішніх і зовнішніх умов і цілей. Чим більш віддалений горизонт планування, тим менш точними можуть бути оцінки, і тому цілі змісту – це визначення ключових областей предмета. «Планування описує картину майбутнього, де події відбуваються з певною послідовністю, відповідно ясністю за цілим планом, а віддалені – намальовані більш-менш розмито». У сучасних умовах розвитку України горизонт стратегічного планування не повинен бути занадто довгим. Ринок – це багатofакторне, багатofаспектне явище, яке формується з великої кількості факторів, що впливають один на одного стохастично, а також через спонтанний розвиток. Це можуть бути непередбачувані зміни в середовищі підприємства, яке є відкритою системою, що безперервно взаємодіє зі своїми елементами. Аналіз та оцінка навколишнього середовища є одним із концептуальних завдань стратегічного менеджменту. Тому будь-яку стратегію не слід сприймати як директивний план дій.

Стратегія розвитку в сучасних умовах може коригуватися з урахуванням змін ринкової кон'юнктури. Ринок буде вигідним для тих, хто швидко і адекватно реагував на зміни навколишнього середовища. Це доводить, що життєдіяльність компанії складається з довгострокових і короткострокових явищ. Відповідно до нього недоцільно будувати стратегічні плани в календарному форматі, тому краще складати стратегічні плани змін у разі потреби. Такі поправки можуть змінити не тільки зміст стратегічних планів, а й горизонт планування. [1]

Стратегічне управління означає розробку планів функціонування підприємства на основі довгострокових прогнозів ринкової ситуації та потенціалу підприємства. Тому стратегічне планування часто ототожнюють із не зовсім точним прогнозуванням діяльності, оскільки передбачення є лише однією з функцій стратегічного управління. Прогноз змін необхідний для планування перспективних можливостей об'єкта. Для реалізації стратегії необхідні інвестиційні та фінансові ресурси, і жодна стратегія не може бути реалізована у фінансовому вакуумі. Розробка та реалізація робочої стратегії вимагає розробки інвестиційної політики, за допомогою якої компанія продає свої стратегічні плани. Майже всі рішення щодо управління бізнесом, включаючи розробку та впровадження політики, пов'язаної з оцінкою та вибором альтернатив фінансування, витрат і доходів на основі фактора часу, процесу інфляції як стратегічного планування, а також будь-якого іншого типу плану, значною мірою приписуються до фінансових рішень. Але рішення щодо довгострокових цілей і короткострокових завдань матимуть фінансові наслідки. Ці ефекти необхідно прогнозувати та планувати. Наслідок розробки будь-якої планової компанії - фінансовий аналіз і побудова фінансового плану. [2]

Сутність стратегічних процесів формування капіталу в об'єктивізованому просторі визначається на основі перетворення ресурсів у потік вартості. Стратегічний характер процесів активізації та продуктивного використання ресурсів пов'язаний, насамперед, з ефективністю комбінаційної діяльності, що є основою формування конкурентоспроможності підприємства. А стратегічні аспекти нагромадження капіталу визначаються новою якістю факторів економічного зростання, що зміщує фокус досліджень у сферу інтелектуального капіталу. У ментально-когнітивному організаційному просторі відбуваються процеси інклюзивної капіталізації, їх сутність розкривається через трансформацію імпліцитних (неформалізованих) знань в їх явну

(формалізовану) форму. У ментально-когнітивному організаційному просторі відбуваються процеси інклюзивної капіталізації, їх сутність розкривається через трансформацію імпліцитних (неформалізованих) знань в їх явну (формалізовану) форму. Сучасна економічна література використовує поняття неявного знання, неявного знання, неформульованого знання, локальні знання, поширення знань, особисті знання, приховані знання (приховані знання) як одна із субстанцій інтелекту.[3]

Отже, довгострокова стабільність і конкурентоспроможність підприємства забезпечує стратегічний підхід до управління цим підприємством забезпечує швидку адаптацію до зовнішніх змін. Стратегія розвитку підприємства повинна відображати втручання тактичних і стратегічних цілей. При розробці стратегій у сучасних умовах господарювання основна увага має бути зосереджена на аналізі середовища, прогнозуванні його параметрів у майбутньому потенціалі компанії, у тому числі фінансової складової. Цей аналіз має бути безперервним, оскільки стратегічний план повинен мати можливість постійного коригування для відображення змін умов функціонування як інструменту реалізації стратегії.

Список використаних джерел:

1. Василенко В.О., Ткаченко Т.І. Стратегічне управління підприємством : навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2014. 400 с.
2. Смолін І.В. Стратегічне планування розвитку організації : монографія. Київ: КНТЕУ, 2014. 346 с.
3. Шершньова З.Є., Оборська С.В. Стратегічне управління, 2014. 277 с.

*Науковий керівник: А.М. Ковальчук, канд. ек. наук, доцент
Національний авіаційний університет*

ПСИХОЛОГІЯ І МАРКЕТИНГ

Саркова А.М.,

*здобувач вищої освіти спеціальності 073 «Менеджмент»
Миколаївський національний аграрний університет*

Маркетинг і психологія дійсно нерозривно пов'язані. У маркетингу існують «чарівні» способи підвищення продажів, які не вимагають часових і фінансових витрат. Тому щоб надавати потрібний вплив на людину потрібно знати, як зробити це ефективніше. Саме тут приходять на допомогу найрізноманітніші психологічні прийоми, які ще називають тригерами.

Що таке тригер? У перекладі з англійської - "спусковий гачок". Якщо говорити простою мовою, то тригер - це прогнозована реакція нашого мозку на конкретні дії. Тригери сформувалися у нас мільйони років тому, вони були пов'язані з інстинктами виживання, розмноження, збереження роду, тому вони дуже глибоко сидять у нас в голові. Існують десятки тригерів, які вже науково доведені і якими користуються маркетологи у всьому світі.

Психологічні тригери ґрунтуються на емоціях людини і вводять його в певний стан. Вони працюють на підсвідомому рівні і залежно від ситуації - включають радість, гнів, страх, жадібність, бажання і т.д.

Тобто тригери на пряму впливають на поведінку цільової аудиторії.

Для яких цілей використовуються тригери:

- збільшення попиту;
- зняття страхів і заперечень, що виникли у аудиторії;
- підвищення продажів «тут і зараз»;
- програмування поведінкових факторів;
- закриття клієнта на покупку або будь-яка взаємодія.

Існує безліч різних тригерів. Поговоримо про 10 із них.

1. Дефіцит. Штучно створений дефіцит продукту - це прийом в тригер-маркетингу, який змушує користувачів швидше придбати товар. Люди бояться щось втратити, тим більше, якщо людині подобається продукт або бренд. Приклади: «залишилося всього 3 костюма від відомого бренду», «встигніть записатися в групу по вивченню англійської мови: вільне 1 місце», «обмежена кількість товарів».

2. Обмеження за часом. Ще один тригер в маркетингу - обмежений час продажу. В даному випадку тригер працює на установку: встигни зараз, так як завтра доступ буде закритий. Наприклад: «тільки сьогодні знижка 15% на всі товари», встановлений таймер на сайті з часом до кінця або початку акції, унікальна пропозиція, актуальне тільки в зазначені терміни - більше такого не буде.

3. Страх «Тому перше, що потрібно зробити, - це записати зверху точку А - проблему, біль, ситуацію, в якій зараз знаходиться потенційний покупець, потім знизу відзначити точку В - стан, який буде для нього наслідком споживання продукту» [1]

Страх - це потреба в безпеці: за себе, за своє життя, за близьких і рідних, за збереження будинку або особистих даних. З іншого боку, цей тригер можна розглядати як страх самотності або втрати.

Приклад реклами медичної страховки: «Один вірус може коштувати вам машини або навіть дома. Основна медична страховка захищає вас від високих медичних витрат» [2].

4. Ексклюзив. По-іншому цей тригер в маркетингу називають індивідуальністю. Тригер грає на бажанні відрізнятись, не бути як всі, виділятися з натовпу і привертати до себе увагу. Маркетологи акцентують на тому, що продукт зробить покупця особливим. Наприклад: розкішний автомобіль - виготовлено всього 8 моделей, одяг від відомого модельєра, індивідуальне виготовлення аксесуарів і прикрас. Або це підписка для VIP клієнтів, ексклюзивна пропозиція для постійних користувачів, закритий доступ до товариства або групи.

5. Взаємність або подяка. «Отримавши крихітну корисність «просто так», людина відчуває себе зобов'язаним і готовим віддавати натомість набагато більше.»

«Слід бути дуже обережними, погоджуючись виконати незначні прохання. Подібна згода може не тільки змусити нас задовольнити аналогічні прохання, а й змусити піти на різного роду великі поступки, лише віддалено пов'язані з тим невеликим проханням, яке ми задовольнили раніше» [3].

Тригер змушує користувача бути зобов'язаним. Ви пропонуєте клієнту подарунок, безкоштовну підписку або зразок продукції. Він, в свою чергу, починає відчувати потребу віддячити вам: повернутися на сайт і придбати ваш продукт. Приклад: подарунок і бонус від компанії, яка займається купівлею автомобілів з аукціону. Клієнт, який залишив свої контактні дані, отримує добірку машин, що відповідає його запитам.

6. Жадібність. Найпопулярніший тригер в маркетингу, який використовується для акцій, знижок і розпродажів. У користувача з'являється відчуття, що він платить менше за товар. Наприклад, низькі ціни під час Чорної П'ятниці, розпродаж товару з 50% знижкою, акція «2 за ціною 1».

7. Інтрига. Цей тригер в маркетингу зав'язаний на цікавості. Ви починаєте розповідати про свій новий і таємничий проект, який переверне світ, але обриває розповідь на фразях: «В наступному пості я розповім, що це за проект», «Продовження в наступному випуску». Приклад: пост зі спільноти «Яндекс». Тема і текст поста мотивують дізнатися про нові фішки «Яндекс.Пошта». Щоб прочитати статтю, потрібно перейти за посиланням.

8. Соціальний доказ. «Принцип соціального доказу свідчить: чим більше людей вважають дану ідею правильною, тим більш вірною буде вважатися ця ідея.» [3]

Тригер в маркетингу, який означає стадне почуття. Коли ви розміщуєте інформацію про те, що продукт купили 1000 чоловік, а 900 з них рекомендують його придбати, швидше за все, користувач зацікавиться вашою пропозицією. Так працює соціальний доказ. Наприклад: «300 000 чоловік вже оцінили якість матраців», «50 000 клієнтів щодня користуються нашими послугами», «250 сімей вже отримали ключі від нової квартири.» [2]

9. Новинка. Тригер працює на бажанні володіти чимось новим або дізнатися першим останні новини. Люди відчувають почуття радості і задоволення від нових речей. Наприклад, купівля останньої моделі iPhone або відеогри, отримання нової інформації або послуги.

10. Гарантії. Цей тригер в маркетингу формує довіру до бренду або продукту. Гарантіями можуть бути сертифікати якості, послуги безкоштовного сервісу, можливість повернути гроші за товар.

Отже, на нашу думку, тригери необхідно використовувати на будь-якому комерційному сайті, щоб залучати та утримувати клієнтів, перетворювати їх в прихильників бренду, готових рекомендувати компанію своїм близьким і друзям. Для досягнення максимальної ефективності, потрібно визначитися, які емоції ви хочете викликати у споживача і на чому зіграти і відштовхуватись від цього, створювати своє рекламне звернення.

Список використаних джерел:

1. Воронка продаж в інтернеті. Інструмент автоматизації продаж и підвищення середнього чека в бізнесі/ М. Солодар <https://magbook.net/read/41392>

2. Маркетинговое агентство. Стаття: Маркетинг и психология: превращаем знания в триггеры URL:<https://mgn.com.ua/marketing-psihologija-prevrashhaem-znaniya-v-triggery/>

3. «Психология влияния»/ Роберт Чалдини URL:<https://ru.bookmate.com/books/snE2rNxK>

*Науковий керівник: Л.В. Гула, асистент
Миколаївський національний аграрний університет*

ПРОБЛЕМИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОДУКЦІЇ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Постоловка Д.І.,

*здобувач фахової передвищої освіти спеціальності 051 «Економіка»
Черкаський державний бізнес-коледж*

Діяльність ринкових відносин в Україні неможлива без ефективного та сталого розвитку економіки, яка сильно залежить від виробництва конкурентоспроможної продукції. Один із найважливіших факторів, що визначає успіх підприємства та забезпечує конкурентоспроможність – це якість його продукції, яка має відповідати не лише національним особливостям, а й міжнародним. Підвищення якості продукції - це інтенсивний розвиток економіки країни, ефективність суспільного виробництва, джерело економічного зростання. Харчова промисловість завжди була ключовим пріоритетом і стратегічним напрямком для України, забезпечуючи потреби внутрішнього ринку та забезпечуючи національне лідерство в групі країн-лідерів у виробництві харчових продуктів, що обумовлює актуальність дослідження.

Проблемами якості та конкурентоспроможності продукції займалися багато зарубіжних та вітчизняних вчених. Відомі вчені, а саме: Г. Азоєв, Ф. Найт, В. Л. Дикань, зверталися до питання конкурентоспроможності та якості як найважливішого аспекту забезпечення конкурентоспроможності підприємства

Конкурентоспроможність продукції — це сукупність характеристик, що вказують на ступінь виконання вимог конкурентоспроможності щодо подібних товарів на ринку[1].

Одним із оперативних інструментів підтримки конкурентоспроможності та стабільності вітчизняних компаній є гнучкість їх виробничих систем, здатність дешево та без втрат пристосовуватися до мінливих умов праці. Якщо якість продукції не відповідає міжнародним нормам, пошук своїх клієнтів і створення нових продуктів самостійно не зможе зберегти конкурентні переваги та стійкість компанії [2].

Під якістю продукції часто розуміють сукупність властивостей, що визначають ступінь здатності задовольняти потреби певних споживачів відповідно до їх цільового використання. Якість також може бути охарактеризована як цілісність оригінальної структури, зовнішнього вигляду та умов використання, які повинні бути забезпечені продуктом відповідно до цільового використання. Перераховані вище елементи є вимогами до якості продукції, які на етапі проектування знаходять відображення в тех

нічних характеристиках виробу, у конструкторській документації, в технічних умовах, що впливають на якість сировини, розміри т.д. [3].

Наразі однією з головних причин малої ефективності виробництва та його низької конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішньому ринках є недостатня дослідженість важливості та ролі якості продукції.

Основними причинами, які визначають необхідність забезпечення та підвищення якості є:

- кількісне та неухильне зростання потреб (соціальних, особистих, виробничих), їх зміна та якісний розвиток;
- зростання ролі і темпів науково-технічного прогресу в розвитку економіки, науки, виробництва і техніки;
- ускладнення буди, структури продукції, що випускається, тим самим підвищуючи цінність виконуваних ними функцій;
- підвищення вимоги до виробництва та його ефективності;
- посилення конкуренції на національному та світовому ринках [4].

Є два способи змінити якість: перший — це проста перестановка властивостей продукту; другий – зміна складу характеристик товару [5].

За зацікавленої участі всіх співробітників з усіх сфер діяльності компанії підвищується рівень якості, оскільки 80-90% заходів з підвищення якості не контролюються технічним контролем. Для найкращої якості продукції важливо постійно навчати співробітників і підвищувати мотивацію їх роботи.

Головним завданням уряду на даним момент має стати заохочення виробництва якісної, екологічно чистої та конкурентоспроможності продукції з застосуванням новітніх технологій. Якість сільськогосподарської продукції та продуктів харчування наразі має бути пріоритетом для влади всіх рівнів.

Зростання обсягів виробництва сільськогосподарської продукції та продуктів харчування найвищої якості можливе за наступних умов:

- створення ефективної системи підтримки українських сільгоспвиробників відповідно до вимог СОТ та ЄС;
- зміна національних стереотипів щодо сільськогосподарської та харчової продукції через міжнародні стандарти;
- визначення та виконання державної програми акредитації сільськогосподарської продукції та продуктів харчування [6].

Однією з важливих передумов удосконалення системи контролю якості на рівні СОТ є заміна старих систем на нові, які давно закріпилися на міжнародному ринку. У світі розроблено кілька систем, щоб вивести якість продуктів харчування компаній на міжнародний рівень. Однією з них є НАССР (Risk and Critical Risk Control Speech) або системи критичного моніторингу та аналізу ризиків. Це науково обґрунтована система, яка допомагає ідентифікувати та відстежувати небезпеки для створення безпечних продуктів. Система НАССР є єдиною системою управління безпечністю харчових продуктів, яка пройшла випробування та сертифікацію міжнародною організацією [7].

Забезпечення необхідної якості продукції має бути постійним і контрольованим на всіх етапах виробництва. Для цього необхідно створити регламентовану систему

дій, що задовольняє потреби споживачів на національному та міжнародному ринках та покращує виробничий процес.

Для підвищення якості продуктів харчування та, відповідно, їх конкурентоспроможності необхідне:

- забезпечення вітчизняних переробників високоякісною сільськогосподарською сировиною;

- підвищення технологічного і технічного рівня підприємств;

- інформування органів державної влади всіх рівнів про проблему якості сільськогосподарської та харчової продукції;

- впровадження систем управління якістю та безпечністю харчових продуктів на основі принципів НАССР у всіх компаніях, що працюють у країні та за кордоном;

- створення програм фінансування проектів підвищення якості продукції.

Отже, якість є одним із найважливіших факторів підвищення конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішньому ринках. А харчові компанії повинні уважно стежити за цим фактором, навіть якщо це вимагає додаткових витрат. Адже, такі витрати повністю компенсуються додатковим прибутком, який забезпечує високий попит на якісні та екологічні продукти харчування. Високі стандарти якості допомагають місцевому бізнесу виходити на зовнішні ринки, тому ці стандарти мають бути пріоритетними для влади.

Список використаних джерел:

1. Кардаш В.Я. Маркетингова товарна політика: Підручник. К.: КНЕУ, 2017. 240с.
2. Конкурентна стійкість на ринок: оцінка конкурентоспроможності як чинник визначення стійкості підприємства ринку//Легка промисловість.2014, №3. С.37.
3. Гиссин В.И. Управление качеством продукции / В.И.Гиссин. Ростов н/Дону : Феникс, 2018. С.6.
4. Вандяк Н.П. Значення підвищення якості продукції на підприємствах харчової промисловості / Вандяк Н.П. // Стратегія ресурсозберігаючого використання аграрно-економічного потенціалу на основі активізації інноваційно-інвестиційної діяльності – об'єктивна передумова інтеграції країни в світове співтовариство.Збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції 18 травня 2017 р. Тернопіль, 2017. С. 39
5. Шаповал М.І. Менеджмент якості : підручник / М.І.Шаповал.3-тє вид., випр. I допов. К. : Т-во «Знання», КОО, 2017. 471 с.
6. Лайко П.А., Бабієнко М.Ф., Бузовський Є.А., Іщенко Т.Д. Якість сільськогосподарської продукції та продуктів харчування як вирішальна складова продовольчої безпеки. // Економіка АПК. 2015. №1. С.12.
7. Сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України: вебсайт. URL:<http://www.minagro.gov.ua>

*Науковий керівник: А.О. Цибань, викладач 2-гої категорії
Черкаський державний бізнес-коледж*

ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ РЕЄСТР: ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Філіпченко К.Ш.,

*здобувач вищої освіти спеціальності 081 «Право»
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

З впровадженням у 2019 році концепції «держава в смартфоні» в Україні було зроблено значний прорив в отриманні інформації та послуг в електронному вигляді. Цифровізація сьогодні є досить актуальним питанням у будь-якій сфері суспільного життя, оскільки не залишився і аграрний сектор. Тенденція переходу до онлайн в агросекторі пов'язана, передусім, із протидією рейдерству та корупційним схемам, а також для більш швидкої, звучної та ефективної взаємодії суб'єктів сільськогосподарської діяльності, суспільства та держави в цілому. Дана тенденція є ключовою й для 2021 року.

Перші спроби на шляху до цифровізації сільськогосподарської сфери були зроблені у 2020 році з прийняттям Закону України «Про національну інфраструктуру геопросторових даних», за яким через створення єдиного порталу постала можливість отримати доступ до даних про об'єкти нерухомості, зокрема, земельні ділянки, природні ресурси тощо. Цим же Законом передбачається відкриття даних Державного земельного кадастру.

Наприкінці 2020 року було прийнято Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування Державного аграрного реєстру та удосконалення державної підтримки виробників сільськогосподарської продукції», який створив нормативне регулювання для функціонування державного аграрного реєстру. Також 2 червня 2021 року постановою Кабінету Міністрів України «Про функціонування державного аграрного реєстру» було затверджено «Порядок ведення та адміністрування Державного аграрного реєстру», відповідно до якого Порядок визначив правові та організаційні засади ведення та адміністрування Державного аграрного реєстру, який є державною автоматизованою інформаційною системою збирання, обліку, накопичення, оброблення та надання інформації про виробників сільськогосподарської продукції та сільськогосподарську діяльність, яку вони провадять [1].

Державний аграрний реєстр забезпечить облік аграріїв-отримувачів державної допомоги; забезпечить прозоре адміністрування, спрямування та розподіл коштів державної підтримки в агропромисловому комплексі за допомогою електронних засобів; надасть зручні електронні сервіси аграріям, зокрема відображення у «кабінеті аграрія» інформації про землю, зареєстровані речові права оренди, зареєстрованих тварин; також забезпечить отримання статистичної інформації для органів державної влади та органів місцевого самоврядування та створить надійний канал комунікації між державою, органами місцевого самоврядування та виробником сільськогосподарської продукції [2, С. 4].

До проблем, що покликаний вирішити даний реєстр належать подання заявок на державну підтримку та її адміністрування здійснюється в ручному режимі, що призводить до помилок, корупційних ризиків, часових та фінансових затрат держави і

аграрія; обмежений облік виробників сільськогосподарської продукції та недостатність достовірної і актуальної статистичної інформації про галузь, що унеможливує формування якісної аграрної політики; низький рівень поширення електронних державних сервісів в агропромисловому комплексі; відсутність стабільного, надійного та швидкого каналу комунікації держави з аграріями [2, С. 3].

Особливостями даного реєстру є його ведення за рахунок коштів державного бюджету, шляхом добровільного внесення сільськогосподарськими виробниками відомостей про себе. Такі виробники, що внесли відомості про себе в Державний аграрний реєстр набуватимуть право на отримання державної підтримки на основі інформації, що міститься в реєстрі без надання відповідних відомостей в паперовій формі. Це однією особливістю є те, що Державний аграрний реєстр відображає інформацію про сільськогосподарських виробників з інших державних реєстрів та кадастрів. Також, даний ДАР використовується для електронної взаємодії між фізичними та юридичними особами, державними органами, органами місцевого самоврядування, центрами надання адміністративних послуг.

Отже, впровадження Державного аграрного реєстру сприятиме зростанню кількості отримувачів державної підтримки, спрощенню взаємодії між державою та сільськогосподарськими товаровиробниками, запровадженню програм цільової державної підтримки з можливістю виконання всіх процесів через електронні інструменти. Однак, наразі Державний аграрний реєстр працює в пілотному режимі лише в деяких територіальних громадах, проте далі планується повномасштабне запровадження даного реєстру в усіх громадах.

До переваг реєстрації в Державному аграрному реєстрі для сільськогосподарський виробників можна віднести можливість відстежувати актуальну інформацію про себе в державних реєстрах та кадастрах, отримувати інформацію про ініціативи в аграрній політиці та про державну підтримку, здійснювати взаємодію з органами влади, отримувати консультації від операторів-консультантів даного реєстру, накопичувати історію свого перебування в реєстрі, що дозволить бути у фокусі держави при формуванні аграрної політики та першим скористатися новим функціоналом.

Слід зауважити, що державна підтримка аграрної сфери України повинна бути спрямована на забезпечення достатнього рівня прибутковості сільськогосподарського виробництва на рівні, який дозволяє забезпечити розширене відтворення, виконання соціальних стандартів та сприятиме розвитку сільських територій. Крім того, від ефективності її здійснення залежатимуть можливості розширення експорту сільськогосподарської продукції і відповідного збільшення валютних надходжень, та формування цілісної системи продовольчої безпеки країни [3, С. 113-120].

Список використаних джерел:

1. Постанова Кабінету Міністрів України «Про функціонування державного аграрного реєстру» [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/573-2021-%D0%BF#Text>.

2. Державний аграрний реєстр / Presentation Pauer Point [Електронний ресурс]. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: https://apk.cg.gov.ua/web_docs/2141/2020/10/docs/%D0%9F%D1%80%D0%B5%D0%B7.

3. Захарова Н.Ю. Державна підтримка розвитку сільськогосподарських підприємств України / Захарова Н.Ю., Мазурова І.В.. – Мелітополь: Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету ім. Д. Моторного (економічні науки), 2020. – (№ 2 (42)). – с.232.

*Науковий керівник: О. М. Савельєва, к.ю.н., асистентка
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

АВТОМАТИЗАЦІЯ АНАЛІЗУ ЧИННИКІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ВАРТІСТЬ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ У ПРИВАТНИХ МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДАХ

Стрельцова І.В.,

*здобувач вищої освіти спеціальності 122 «Комп'ютерні науки»,
Харківський національний університет радіоелектроніки*

Питання державного регулювання приватної медичної діяльності в Україні набули особливої актуальності. Приватні медичні заклади можуть бути рівноправним учасником процесу надання медичної допомоги в умовах проведення реформи сфери охорони здоров'я. Це важливо як для формування єдиного медичного простору, так і для забезпечення і гарантування з боку держави прав пацієнтів.

Основними конкурентними перевагами приватної медицини перед державною є: доступність, оснащеність, кваліфікація персоналу і зв'язок з потужними лікувальними установами. Окрім цього, приватні лікувально-профілактичні заклади знімають навантаження з державних лікарень та поліклінік, адже на сьогоднішній день понад 10% населення України обслуговується у приватних медичних кабінетах або приватних медичних центрах [1].

Правове регулювання цього процесу має відбуватись з урахуванням особливостей їх організаційно-правового статусу та цільового призначення. Державні, комунальні, приватні та відомчі медичні заклади мають здійснювати обслуговування пацієнтів, виходячи з однакових (стандартизованих) правил надання медичної допомоги. Сервісні можливості, додаткові послуги можуть відрізнятись, проте підходи щодо лікувально-діагностичного процесу мають бути однаковими. Саме тому невирішеними в умовах України є питання належного правового регулювання діяльності приватних медичних закладів. Адже з одного боку, вони є суб'єктами підприємницької діяльності та вільні у виборі її здійснення, проте з іншого, вони перебувають у рамках єдиних правил і стандартів, обумовлених побудовою єдиного медичного простору [2].

Більшість медичних центрів надають вузькоспеціалізовану амбулаторно-консультативну допомогу, широко представлені такі напрямки, як стоматологія, хірургія (особливо пластична), урологія, гінекологія, косметологія, неврологія, психотерапія, як найбільш привабливі з комерційної точки зору види спеціалізації [3].

В умовах динамічного ринкового середовища прибуток комерційних закладів охорони здоров'я від надання медичних послуг є одним з найголовніших показників, що визначає ефективність роботи та мету підприємницької діяльності.

У комерційних закладах охорони здоров'я розподілу підлягає чистий прибуток – прибуток, що залишився в розпорядженні підприємства після сплати податків та інших обов'язкових платежів.

Розподіл чистого прибутку характеризує процес формування фондів і резервів для реалізації потреб виробничої діяльності та розвитку соціальної сфери. Комерційні заклади охорони здоров'я мають кошторис видатків, що фінансуються з прибутку. Цей документ має включати видатки, пов'язані з розвитком виробництва медичних послуг, реалізації соціальної програми закладу охорони здоров'я.

До видатків, пов'язаних із розвитком виробництва медичних послуг, відносяться витрати:

- на науково-дослідну діяльність;
- на розробку та впровадження нових методів діагностики, лікування, профілактики та реабілітації тощо;
- на реконструкцію та модернізацію.

Розподіл прибутку на соціальні програми включає витрати на утримання об'єктів соціальної сфери, проведення спортивно-культурних заходів тощо. Тобто видатки, пов'язані із розвитком виробництва медичних послуг, сприяють зростанню майна, процесу накопичення; друга складова – соціальна – характеризує частку прибутку, що спрямовується на споживання [4].

При розрахунку вартості таких послуг після визначення всіх видів витрат, які складають собівартість певної послуги, закладається прибуток на підставі заданого рівня рентабельності. Зокрема, розпорядженням голови обласної державної адміністрації встановлена гранична рентабельність у розмірі 20% на платні послуги, що надають лікувально-профілактичні та санітарно-профілактичні заклади охорони здоров'я [5].

Також згідно з п.п. 1 п. 1 ст. 13 Закону № 5007 державне регулювання цін здійснюється Кабміном, органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування відповідно до їх повноважень шляхом установаження обов'язкових для застосування суб'єктами господарювання:

- фіксованих цін;
- граничних цін;
- граничних рівнів торговельної надбавки (націнки) та постачальницько-збутової надбавки (постачальницької винагороди);
- граничних нормативів рентабельності;
- розміру постачальницької винагороди;
- розміру доплат, знижок (знижувальних коефіцієнтів) [6, 7].

Тарифи на платні медичні послуги, що надаються державними і комунальними закладами охорони здоров'я, визначаються лікувально-профілактичними закладами, які безпосередньо надають такі послуги. Формування тарифів відбувається з урахуванням багатьох факторів, наприклад, вартість лікарських засобів і витратних матеріалів, вартість роботи медичного обладнання, кваліфікація фахівців, що виконують прийом та лікування хворих, тощо. Також потрібно брати до уваги наявність малозабезпечених верств населення, соціальні державні програми та інші чинники. З огляду на це, під час формування вартості медичного обслуговування дово

диться аналізувати велику кількість поточних показників і показників за минулі роки з метою порівняння.

Таким чином, доцільно розробити програмне забезпечення, яке дозволить зберігати тарифи та показники, на основі яких ці тарифи були розраховані, за попередні роки, виконувати кореляційний аналіз цих показників і прогнозування зростання цін.

Також програма повинна дозволяти формувати повну структуру витрат для кожної послуги; надавати функціонал з керування плановими та нормативними витратами на медикаменти, зарплатню, амортизацію обладнання; виконувати розрахунки щодо вартості окремих послуг або комплексу послуг за будь-який період; виконувати планування закупок та аудит витрат медикаментів і матеріалів, інвентаря, тощо.

Крім того програмне забезпечення подібного призначення повинно дозволяти імпортувати або вводити в ручну інформацію номенклатурного, класифікаційного, нормативного, розрахункового та іншого характеру, зберігати її та експортувати у зовнішні інформаційні системи у вигляді структурованих даних. З огляду на сферу застосування подібне програмне забезпечення можна віднести до програмно-технічних засобів з організації безпеки життєдіяльності пацієнтів та персоналу медичних закладів.

Список використаних джерел:

1. Переваги приватної медицини та вигоди держави у підтримці розвитку приватного сектора системи охорони здоров'я України. URL:<http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=381>
2. Бедрик І.О., Буравльов Л.О. Державне регулювання приватної медичної діяльності: організаційно-правові засади // Економіка та держава. – 2008. – № 6.
3. Удовиченко Н.М. Ефективність як складова об'єктивізації державного регулювання розвитку системи охорони здоров'я / Д.В. Карамішев, Н.М. Удовиченко // Теорія та практика державного управління. – Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2008. – Вип.. 1 (20).
4. Щербина І. Ф. Бюджетні аспекти реформування системи охорони здоров'я в Україні / І. Ф. Щербина.
5. Деякі проблеми правового регулювання діяльності приватних медичних закладів. URL:https://forumprava.pp.ua/files/075-082-2020-1-FP-Sedelkovsky_11.pdf
6. Про ціни і ціноутворення: Закон України від 21.06.2012р. № 5007-VI. Відомості Верховної Ради, 2013, № 19-20, ст.190.
7. Урсол Г.М., Скрипник О.А., Бугро В.І. Стратегія реформ. Регулювання фінансових ресурсів галузі охорони здоров'я: від державного до приватного сектору. – Кіровоград: ТОВ “Імекс_ЛТД”, 2009.

*Науковий керівник: А. Ю. Кальницька, асист. каф. ІУС
Харківський національний університет радіоелектроніки*

Тематичний напрям № 5

Інноваційні технології переробки продукції тваринництва

ВИКОРИСТАННЯ ГМО ПРИ ВИРОБНИЦТВІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ: ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Бінус А.К.,

*здобувач вищої освіти спеціальності 081 «Право»
студентка Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

Сьогодні в світі доволі актуальними є питання захисту довкілля, підтримки біобезпеки, перехід до безпечного виробництва. Україна не є виключенням, але найбільшій актуальності набуває саме регулювання використання генетично-модифікованих організмів в сільськогосподарській діяльності.

Українським законодавством врегульовано відносини між органами виконавчої влади, виробниками, споживачами генетично модифікованих організмів та поводження з ГМО із забезпеченням біологічної і генетичної безпеки. Всі ці питання набули свого закріплення у Законі України “Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів”. Зазначеним нормативно-правовим актом встановлюються основні завдання закону: охорона здоров'я людини і навколишнього природного середовища при здійсненні генетично-інженерної діяльності та поводженні з ГМО; забезпечення права громадян на безпечне використання ГМО; створення умов для безпечного практичного використання ГМО в господарських цілях; визначення прав і обов'язків суб'єктів регулювання при поводженні з ГМО та встановлення їх відповідальності за порушення законодавства; захист громадян у разі заподіяння шкоди їх здоров'ю внаслідок споживання ГМО; встановлення правових основ міжнародного співробітництва в галузі генетично-інженерної діяльності та поводження з ГМО. Також, законом визначено суб'єктів регулювання у цій сфері, передбачено порядок реєстрації генетично-модифікованих організмів та закріплено відповідальність за порушення норм законодавства в галузі поводження з ГМО[1].

Незважаючи на наявність спеціального законодавчого акту, що регулює вказані відносини, значна кількість науковців та фахівців вважають існуючий закон таким, що не відповідає суспільній динаміці розвитку у сфері регулювання біологічної і генетичної безпеки, використання ГМО тощо. Не є досконалим правове регулювання щодо поводження з ГМО у відкритій системі та відсутній ефективний державний конт

роль за використанням ГМО у сільському господарстві. Через наявність таких проблемних питань було запроваджено проект Закону “Про державне регулювання генетично-інженерної діяльності та державний контроль за обігом генетично модифікованих організмів і генетично модифікованої продукції для забезпечення продовольчої безпеки” від 05.08.2021, який у разі прийняття міг би вирішити визначені проблемні питання. Очікується, що ухвалення законопроекту дозволить досягти системної сумісності законодавства України із законодавством ЄС у сфері поводження з ГМО[2].

Крім того, в Україні стартував новий проект Твіннінг від 14 червня 2021 року, його бюджет складає 1, 1 мільйон, та він буде тривати з квітня 2021 по грудень 2022. Основною метою Твіннінга є наближення українського законодавства до норм ЄС, удосконалення роботи Держпродспоживслужби та фітосанітарних лабораторій України. Буде розроблено пропозиції щодо внесення змін до законодавства України у сфері ГМО, прав на сорти рослин, насінництва та розсадництва. Як видається, проект допоможе вдосконалити українську систему контролю за використанням ГМО, щоб забезпечити безпечне виробництво сільськогосподарської продукції та відстежити її якість і безпечність “з лану до столу”. Буде можливість отримання практичного досвіду для фахівців під час запланованих тренінгів та навчальних візитів до країн-членів ЄС[3].

Виходячи з вищенаведеного, чинне українське законодавство регулює певну кількість питань у сфері використання генетично-модифікованих організмів, але воно не є досконалим та потребує впровадження великої кількості змін. З урахуванням запроваджених останнім часом нововведень, є вірогідність приведення національного законодавства у відповідність до міжнародного та європейського, та усунення існуючих проблем.

Список використаних джерел:

1. Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів. *ВРУ. Законодавство України* : [сайт]. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1103-16#n240>
2. Проект Закону про державне регулювання генетично-інженерної діяльності та державний контроль за обігом генетично модифікованих організмів і генетично модифікованої продукції для забезпечення продовольчої безпеки. *Офіційний веб-портал ВРУ* : [сайт]. URL:http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72618
3. Українське законодавство у сфері ГМО синхронізують зі стандартами ЄС. *Державні сайти України. Gov.ua* : [сайт]. URL:<https://dpss.gov.ua/news/ukrayinske-zakonodavstvo-u-sferi-gmo-sinhronizuyut-zi-standartami-yes>

*Науковий керівник: О. М. Савельєва, к.ю.н., асистентка
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

ТЕХНОЛОГІЯ ВИРОБНИЦТВА КОРЕЙКИ В УМОВАХ ТОВ ПП «МАЛИЦЬКИЙ» МИКОЛАЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Підбережник В.В.,

здобувач вищої освіти спеціальності 204

«Технологія виробництва та переробки продукції тваринництва»

Миколаївський національний аграрний університет

Організація роботи з охорони праці в умовах ПП «Малицький» м. Миколаїв здійснюється у відповідності із Законами України «Про охорону праці», «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» та Кодексу цивільного захисту України». Територія підприємства, виробничі та інші приміщення відповідають вимогам, що забезпечують безпечні і нешкідливі умови праці.

Вимоги охорони праці, які діють на підприємстві включають безпечну експлуатацію устаткування і механізмів, організацію технологічного процесу, захист працівників від впливу небезпечних і шкідливих виробничих чинників, утримання виробничих приміщень і робочих місць відповідно до санітарно-гігієнічних норм [1]. Машини, механізми, устаткування, яке використовується на підприємстві мають сертифікати, що засвідчують безпеку їх використання, це забезпечує безпеку праці, життя і здоров'я працюючих людей.

Для організації і контролю безпеки праці на підприємстві функціонує служба охорони праці у вигляді одного співробітника (особа за сумісництвом, яка має відповідну підготовку). Діяльність її регламентована положенням розробленим на підприємстві і затвердженим у встановленому порядку [2]. Організація роботи щодо охорони праці на підприємстві, права і обов'язки посадових осіб і працівників викладені в нормативних актах, розроблених у відповідності з Порядком опрацювання та затверджені власником ПП «Малицький».

Ефективна організація охорони праці передбачає постійну співпрацю роботодавця з найманими працівниками та їх представниками, створення з ними спільних органів управління. До таких суб'єктів належить комісія з питань охорони праці підприємства, але такої комісії на ПП «Малицький» не створено.

Створюючи на робочих місцях підприємства умови праці відповідно до нормативно-правових актів роботодавця забезпечує додержання вимог законодавства щодо прав працівників у галузі охорони праці. З цією метою він:

1. Призначив посадових осіб, які забезпечують вирішення конкретних питань охорони праці, затвердив інструкції про їх обов'язки, права та відповідальність за виконання покладених на них функцій.

2. Розробляє і реалізує через відповідні нормативні документи підприємства (накази, інструкції, положення, розпорядження) комплексні заходи для досягнення встановлених нормативів та підвищення існуючого рівня охорони праці.

3. Впроваджує прогресивні технології, засоби механізації та автоматизації виробництва, вимоги ергономіки, позитивний досвід з охорони праці інших підприємств.

4. Забезпечує належне утримання будівель і споруд, виробничого обладнання та устаткування, моніторинг за їх технічним станом.

5. Забезпечує усунення причин, що призводять до нещасних випадків, професійних захворювань.

6. Організовує проведення аудиту охорони праці, лабораторних досліджень умов праці, оцінку технічного стану виробничого обладнання та устаткування,

7. Проводить атестації робочих місць на відповідність нормативно-правовим актам з охорони праці в порядку і строки, що визначаються законодавством.

8. Розробляє і затверджує положення, інструкції, інші акти з охорони праці, що діють у межах підприємства, встановлює правила виконання робіт і поведінки працівників на робочих місцях підприємства відповідно до нормативно-правових актів з охорони праці.

9. Організовує пропаганду безпечних методів праці та співробітництво з працівниками у галузі охорони праці.

Одним із заходів соціального захисту працівників на підприємстві, яке ми досліджуємо, є своєчасне проведення атестації робочих місць зі шкідливими умовами праці, яка надає можливість встановити пільги та компенсації за роботу із шкідливими та важкими умовами праці. Порядок проведення атестації робочих місць за умовами праці у ПП «Малицький» здійснюється згідно Постанови Кабінету Міністрів України № 442 від 1 серпня 1992 р «Про порядок проведення атестації робочих місць за умовами праці». Основна мета атестації яку проводять на підприємстві полягає у: регулюванні відносин між власником і працівниками підприємства у галузі реалізації прав на здорові й безпечні умови праці; пільгове пенсійне забезпечення; пільги та компенсації за роботу у несприятливих умовах.

Однією із складових ефективної роботи з профілактики виробничого травматизму в умовах ПП «Малицький» є належна підготовка та навчання працівників з питань охорони праці. Навчання з питань охорони праці - це навчання працівників з метою отримання необхідних знань і навичок з питань охорони праці або безпечного ведення робіт[3].

Відповідно до Закону України «Про охорону праці» та наказу Держнаглядохоронпраці №15 від 26.01. 2005 «Типове положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці» відповідальною особою за проведення навчання з питань охорони праці складне перелік робіт з підвищеною небезпекою, виходячи із специфіки і складу виконуваних робіт на підприємстві. Для цього було використане перелік робіт з підвищеною небезпекою – НПАОП 0.00-2.24-05, затверджений наказом Держнаглядохоронпраці України № 15 від 26 січня 2005 року; перелік видів робіт підвищеної небезпеки – постанова Кабінету Міністрів України №1107 від 26 жовтня 2011 року – додаток № 2, № 6; перелік робіт, де є потреба у професійному доборі – наказ МОЗ та Держнаглядохоронпраці № 263/121 від 23 вересня 1994 року.

У зв'язку з тим, що ПП «Малицький» не має своєї навчальної бази, навчання працівників з питань охорони праці проводиться експертно-технічним центром Держпраці Миколаївський області. Цей суб'єкт господарювання має ліцензію Міносвіти та дозвіл Держпраці на провадження такого навчання яке відповідає умовам праці ПП «Малицький», має в наявності викладацький склад, що спеціалізується у сфе

рі охорони праці, відповідну матеріально-технічну базу та достатнє навчально-методичне забезпечення.

Усі працівники, які приймаються на постійну чи тимчасову роботу, згідно наказу Держнаглядохоронпраці України № 15 від 26 січня 2005 року, проходять на підприємстві навчання в формі інструктажів з питань охорони праці, подання першої допомоги потерпілим від нещасних випадків, а також з правил поведінки та дій при виникненні аварійних ситуацій, пожеж і стихійних лих, за діючими на підприємстві інструкціями з охорони праці відповідно до виконуваних робіт [4].

Для безпечного виконання робіт на підприємстві своєчасно розробляються і затверджуються у встановленому порядку інструкції з охорони праці та пожежної безпеки у відповідності з Положенням про розробку інструкцій з охорони праці. Ці інструкції містять заходи щодо усунення впливу на працівників ПП «Малицький» небезпечних і шкідливих чинників під час проведення виробничих процесів з переробки м'яса і м'ясопродуктів. Вони включають:

- максимальну їх механізацію процесу переробки м'яса;
- припинення дії небезпечних і шкідливих чинників, процесами і операціями, за яких зазначені чинники відсутні або менш інтенсивні (заміна технологічних процесів і операцій);
- механізацію переміщення сировини і відходів виробництва на подальшу технологічну обробку;
- зниження шумових характеристик устаткування, яке використовується на підприємстві;
- зниження віддачі тепла за рахунок теплоізоляції гарячих поверхонь технологічного устаткування і трубопроводів;
- з метою запобігання виділенню в повітря робочої зони шкідливих парівгерметизацію технологічного устаткування;
- виключення можливості забруднення зовнішнього середовища [5];
- застосування засобів колективного і індивідуального захисту працюючих;
- усунення безпосереднього контакту працюючих з шкідливими речовинами;
- зниження фізичного навантаження до допустимого.

На основі проведеного аналізу, незважаючи на деякі відхилення від нормативно-правових актів з охорони праці, можна зробити висновки, що стан організації охорони праці в умовах ПП «Малицький» м. Миколаїв є задовільним та відповідає вимогам нормативно-правовим актам з охорони праці.

Список використаних джерел:

1. Попружук Р. О. Необхідні умови досягнення безпеки життєдіяльності // Актуальні проблеми життєдіяльності людини в сучасному суспільстві : тези доповідей здобувачів вищої освіти інженерно-енергетичного факультету та інших учасників освітнього процесу за результатами тематичного «круглого столу» на інженерно-енергетичному факультеті, м. Миколаїв, 18-20 листопада 2020 р. Миколаїв : Миколаївський національний аграрний університет, 2020. С. 47-49. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8141>.

2. Охорона праці в галузі та цивільний захист [Електронний ресурс] : навчальний посібник / В. М. Курепін, К. М. Горбунова, В. М. Курепін [та ін.]. Миколаїв : МНАУ, 2020. 266 с. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8596>.

3. Курепін В. М. Управління кадровою безпекою аграрних підприємств // Молодь і наука - 2021 : тези наукових доповідей казахстанських і зарубіжних вчених, а також молодих дослідників в різних галузях сучасної науки Міжнародної науково-практичної онлайн конференції, м. Петропавловськ, 9 квітня 2021 рік. Петропавловськ : Північно-Казахстанський університет імені Манаша Козибаява, 2021. Том 1, С. 165-169. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/9443>.

4. Радіонов М. О. Визначення основних напрямів профілактики травматизму на підприємствах сільського господарства / М. О. Радіонов, Д. Д. Марченко, В. М. Курепін // Вісник аграрної науки Причорномор'я. - 2019. - Вип. 1 (101). - С. 111-117. - DOI: 10.31521/2313-092X/2019-1(101)-16.

URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/6105>.

5. Іваненко В. С. Окремі поняття екологічної безпеки життєдіяльності // Проблеми та перспективи розвитку системи безпеки життєдіяльності : матеріали XVI Міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених, курсантів та студентів, м. Львів, 25-26 березня 2021р. Львів : ЛДУ БЖД, 2021. С. 192-194. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/9075>.

*Науковий керівник: Курепін В.М., канд. екон. наук, старший викладач
Миколаївський національний аграрний університет*

РОЗРОБКА ТЕХНОЛОГІЇ МАФІНІВ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ КЕРОБУ ТА ПРИРОДНИХ ПІДСОЛОДЖУВАЧІВ

Федянович Г.В.,

*здобувач вищої освіти спеціальності 181 «Харчові технології»,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

Сучасне життя населення України супроводжується постійними стресами, зменшенням фізичного навантаження та неповноцінним раціоном харчування, а саме відмічається надмірне споживання цукру та насичених жирів. Перспективним об'єктом для збагачення базових продуктів відсутніми функціональними інгредієнтами є борошняні кондитерські вироби. Адже більшість борошняних виробів бідні на вітаміни та біологічно активні речовини, тому що вони або відсутні в основній сировині, або руйнуються під дією високих температур в процесі випікання. Рішенням даної проблеми є пошук і додаткове внесення нетрадиційних та нових видів сировини для отримання функціональних борошняних виробів масового виробництва, які володіють необхідними технологічними властивостями, збагачені білками, мікроелементами, мінеральними солями, харчовими волокнами, які дозволяють не тільки підвищити харчову цінність готових виробів, а й знизити вміст цукру і жиру [1].

Нами пропонується розробка нового продукту- мафіни зі зниженою калорійністю, які будуть мати оздоровчу і функціональну спрямованість. До складу даних виробів

перспективним є внесення порошку плодів ріжкового дерева - керобу, замість какао-порошку. Кероб - низькокалорійний продукт, дещо нагадує смак і запах какао, проте має свої особливості та переваги. Він володіє рядом цінних функціональних властивостей, є цінним джерелом харчових волокон, цукрів, калію, кальцію, магнію, водо- та жиророзчинних вітамінів [2].

Враховуючи стрімкий ріст кількості людей з порушеним обміном вуглеводів і жирів, хворих на діабет та атеросклероз, стоїть також завдання розробки технології мафінів із повною заміною цукру. В якості підсолоджувачів перспективними є стевія у поєднанні з еритрітолом. Серед основних переваг стевії можна виділити її солодкий смак, вона в 300 разів солодша за цукор, має практично нульову калорійність, покращує роботу травлення, зміцнює серце і судини, захищає зуби і кістки від руйнування. Крім того, стевія сприяє нормалізації концентрації глюкози в крові і відновленню порушеного процесу обміну речовин. Еритрітол - натуральний підсолоджувач із природної сировини - кукурудзи. Він має нульову калорійність, не впливає ні на рівень глюкози, ні інсуліну. Відповідно, глікемічний та інсуліновий індекси дорівнюють нулю. Еритрітол є одним з найкращих підсолоджувачів, що застосовуються в дієтотерапії, спрямованої на зниження маси тіла [3, 4]. Враховуючи вище сказане, розробка нової рецептури та технології мафінів із використанням функціональних видів сировини, задля отримання продукту з широким діапазоном функціональних властивостей є актуальною науково-технічною задачею.

Дослідженню підлягали зразки мафінів із додаванням керобу в кількості 5, 10 та 15 % від кількості борошна та з повною заміною цукру на підсолоджувач. Показники якості оцінювали в порівнянні з контролем – зразком без керобу, який виготовлений із цукром. Результати дослідження фізико-хімічних показників готових виробів представлені в таблиці № 1.

Таблиця № 1

Зведені фізико-хімічні показники готових виробів

Показник	Контроль	Зразки з керобом		
		5 %	10 %	15 %
Упік, %	8,05	7,8	8,2	8,4
Вологість, %	22,85	30,2	27,9	24,6
Лужність, град.	1,5	1,4	1,3	1,2
Намочуваність, %	122,8	120,1	123,3	131,25
Пористість, %	45,8	58,4	56,6	54,05

Експериментальним шляхом встановлено, що найбільш оптимальні структурно-механічні та фізико-хімічні показники якості мафінів спостерігаються у зразку з дозуванням порошку ріжкового дерева у кількості 15%. Особливо помітний позитивний вплив компонентів є запозначниками намочуваності, лужності та вологості, відмічено також, що додавання керобу сприяє зменшенню вологості виробів, а також незначному зниженню лужності.

Встановлено, що зі збільшенням вмісту добавки значення показника упікумафінів сприяє збільшенню у зразку 10 та 15% у порівнянні з контрольним зразком на 1,82 та 4,1% відповідно. Значне підвищення втрат при випіканні є небажаним – при цьому зростають витрати сировини, що призведе до збільшення собівартості мафінів. У разі внесення 5 % кербу показник упіку знижується на 3,1%.

Зниження вологості мафінів із добавкою пояснюється тим, що керб має певні особливості полісахаридного складу, харчові волокна добавки представлені переважно целюлозою, яка має розвинуту систему тонких субмікроскопічних капілярів, які дозволяють фізично зв'язувати та утримувати вологу. Під час випікання відбувається підвищення температури, а тому фізично зв'язана волога легко видаляється, що зумовлює зниження вологості готових виробів. Дослідження показали, що додавання кербу та підсолоджувачів до складу мафінів знижує показник лужності з 1,5 град до 1,2 град у зразку з максимально досліджуваним дозуванням добавки. Зниження лужності пояснюється тим, що керб у своєму складі містить органічні кислоти, які вступають у взаємодію з розпушувачем лужної природи, що призводить до його нейтралізації, крім цього, зниження лужності позитивно впливає на якість готового виробу і на його органолептичні показники. Зі збільшенням відсотку кербу показник намочуваності зростає, це пояснюється вмістом харчових волокон у складі кербу, які мають вищу водопоглинальну здатність. Це позитивно впливає на якість мафінів, вони мають гарну пористість. Встановлено, що досліджувані зразки за значенням показника намочуваності відповідають вимогам нормативної документації – згідно з ДСТУ даний показник має бути не менше 100 %.

За результатами досліджень визначено, що енергетична цінність мафіну, виготовленого на стевії та ерітрітолі з внесенням 5 % кербу, на 19,4 % менша за калорійність зразка на цукрі, а мафін із внесенням 15 % кербу – на 20,7 % відповідно. Виходячи із вищевказаних розрахунків можна зробити висновок, що при внесенні до рецептурного складу кербу у кількості 5...15 %, енергетична цінність мафіну зменшується, а вміст харчових волокон збільшується до 1,8 г на 100 г. Таким чином, енергетична цінність із 289,5 ккал зменшилася до 229,5 ккал.

За органолептичними показниками, визначено, що оптимальним внесенням кербу до рецептури мафінів, яке надає їм якостей, наближених до контрольного зразка є 15 %. Дегустатори зазначили привабливий зовнішній вигляд мафіну, скоринка і м'якуш більш вираженого темно-коричневого кольору, із характерним присмаком та приємним ароматом. При додаванні кербу у кількості 5 % дегустатори вказували на нерівномірну пористість м'якуша, його нерівномірну пористість та щільну структуру, скоринка мала слабо виражений колір. При внесенні кербу у кількості 10 % був відмічений привабливий темно-коричневий колір скоринки, приємний і гармонійний смак, але з щільною структурою та поганою розжовуваністю.

Експериментальним шляхом встановлено, що найбільш оптимальні структурно-механічні, фізико-хімічні та органолептичні показники якості мафінів спостерігаються у зразку з дозуванням порошку ріжкового дерева у кількості 15 %.

Список використаних джерел:

1. Ревуцька Л.Я. Дослідження технології борошняних кондитерських виробів із використанням сировини тропічних рослин та цукрозамінників. *Технічні науки – Інноваційн і технології*. 2017 №5, т. 1. С. 81-89.

2. Свинина А. А., Кокорева Л. А. Кэроб функциональный пищевой ингредиент. *Потребительский рынок Евразии: современное состояние, теория и практика в условиях Евразийского экономического союза и ВТО* : сборник статей III Междун.науч.-практич. конф., 2015. С. 137-140.

3. Дорохович А.Н., Дорохович В.В., Лазоренко Н.П. Сахарозаменители нового поколения низкой калорийности и гликемичности. *Продукти& ингредиенты*. 2011. №6. С. 46-48.

4. Дорохович А.Н., Яременко О. М. Сахарозаменители и подсластители, их преимущества и недостатки с позиции их применения при производстве кондитерских изделий. *Продукты & ингредиенты*. 2011. №6. С. 1-34. URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/bitstream/123456789/430/1/jomtsiptnznzpvuvkv.pdf>.(дата звернення: 05.11.2021).

*Науковий керівник: А. Г. Фарісеєв, канд. техн. наук
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

ТЕХНОЛОГІЯ ВИРОБНИЦТВА ГРУДИНКИ В УМОВАХ ТОВ «АЛИМАНИКА» МИКОЛАЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Галаєва І.В.,

*здобувач вищої освіти спеціальності 204
«Технологія виробництва та переробки продукції тваринництва»
Миколаївський національний аграрний університет*

Зростаючий рівень технічного оснащення підприємств, ускладнення виробничих процесів супроводжуються зростанням енергоємності виробництв, високою концентрацією потужностей і матеріалів, застосуванням полімерних синтетичних матеріалів, зростанням площ та поверховості виробничих будівель [1]. За таких умов недодержання вимог пожежної безпеки призводить до великих економічних збитків та людських жертв. Пожежі на промислових підприємствах виникають у більшості випадків від несправностей технологічного обладнання, електроустаткування, контрольно-вимірювальних та захисних приладів, необережного поводження з вогнем та порушення правил пожежної безпеки обслуговуючим персоналом.

Забезпечення пожежної безпеки в умовах ТОВ «Алиманика» м. Миколаїв є складовою частиною виробничої і іншої діяльності керівника, посадових осіб та працівників підприємства. Це відображено в трудових договорах працівників та статуту підприємства.

Згідно Кодексу цивільного захисту України (статті № 39, 40) навчання працюючих діям у надзвичайних ситуаціях є обов'язковим в умовах ТОВ «Алимани-

ка» і здійснюється в робочий час за рахунок коштів роботодавця, за програмами підготовки працюючих діям у надзвичайних ситуаціях.

Виконуючи вимоги Кодексу цивільного захисту України щодо навчання з питань пожежної безпеки відповідальні особи за стан пожежної безпеки здійснюють навчання згідно Постанови Кабінету Міністрів України № 444 від 26.06.2013 р. «Про затвердження порядку здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях» та НАПБ А.01.001-2014 «Правила пожежної безпеки в Україні, наказ № 1417 від 30.12.2014 року, розділ II. «Організаційні заходи щодо забезпечення пожежної безпеки», пункти №№ 15 – 17, вимог державних міжгалузевих і галузевих нормативних актів та наказу керівника підприємства про навчання з питань пожежної безпеки.

Роботодавець протягом першого місяця після прийому на роботу забезпечує проходження навчання з пожежно-технічного мінімуму осіб, які були прийняті на роботу, пов'язану з підвищеною пожежною небезпекою[2]. Це підтверджено відповідними документами Навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Миколаївської області - об'єкт господарювання який організовував та проводив таке навчання. Результати заліків оформлені відповідними протоколами.

З метою залучення працівників до проведення заходів щодо запобігання пожежам, організації їх гасіння в умовах ТОВ «Алиманика» створена добровільна пожежна команда. Пожежна команда не має пожежної техніки, у разі виникнення загорань вона буде ліквідувати полум'я наявними вогнегасниками, пожежним інвентарем та інструментом, який у достатньої кількості налічується на підприємстві.

До виробничих будівель, електроустановок, протипожежного інвентарю підприємства забезпечений вільний доступ [3]. Протипожежні розриви між вказаними об'єктами відповідають вимогам будівельних норм. Власник ТОВ «Алиманика» не дозволяє використовувати протипожежні розриви для складування матеріалів, устаткування, тари і стоянок автотранспорту, на це є відповідний наказ. Проїзди на території підприємства забезпечують проїзд до пожежних вододжерел і засобів пожежогасіння.

Сміття і виробничі відходи необхідно систематично вивозяться на спеціально відведені ділянки транспортом підприємства, відходи виробництва і тара на території підприємства не складається. На території підприємства обладнані спеціальні для куріння, які забезпечені первинними засобами пожежогасіння та попереджувальними знаками і написами. Курити безпосередньо у виробничих приміщеннях заборонено наказом керівника.

Кожне підприємство повинно бути забезпечене необхідною кількістю води для цілей пожежогасіння. Мережі протипожежного водогону повинні забезпечувати потрібні за нормами витрату та напір води [4]. Аналізуючи протипожежне водопостачання ТОВ «Алиманика» слід зазначити, що мережі протипожежного водогону на території підприємства немає.

Воду, у разі виникнення пожежі на підприємстві, підрозділи ДСНС будуть відбирати за допомогою пожежних автомобілів із гідрантів розташованих на прилеглих до територіях підприємства вулицях. Ці гідранти розташовані поблизу території підприємства та відповідають протипожежним нормам. Біля місць розташу-

вання пожежних гідрантів встановлені покажчики з нанесеними на них літерного індексу ПГ та цифрових значень відстані в метрах від покажчика до гідранта, внутрішнього діаметра трубопроводу в міліметрах, виду водогінної мережі (кільцева). Внутрішнього протипожежного водопостачання ТОВ «Алиманика» немає.

Будівлі, споруди, приміщення територія підприємства забезпечені первинними засобами пожежогасіння: вогнегасниками, ящиками з піском, бочкою з водою, покривалами з негорючого теплоізоляційного полотна, пожежними відрами, совковими лопатами, пожежним інструментом (гаками, ломачами, сокирами тощо), які використовуються у випадку небезпеки для локалізації і ліквідації пожеж. Але за період який ми досліджуємо, випадків виникнення загорянь і пожеж не виявлено.

Оснащення первинними засобами пожежогасіння ТОВ «Алиманика» здійснене за Правил пожежної безпеки в Україні та відповідає їх вимогам [5]. Місця знаходження первинних засобів пожежогасіння зазначені вказівними знаками. Експлуатація і технічне обслуговування вогнегасників здійснюється на підприємстві у відповідності з паспортами заводів-виготовлювачів, а також затвердженими у встановленому порядку регламентами технічного обслуговування.

Евакуаційні шляхи і виходи у будівлях підприємства утримуються вільними, не зашарашуються. На шляхах евакуації двері відчиняються в напрямі виходу з будівель і приміщень, евакуаційні виходи замикаються лише на внутрішні заборони, які легко відмикаються. Двері основних виходів з приміщень у робочий час не замикаються, над дверима вивішена табличка з написом «Вихід».

Шляхи евакуації мають забезпечені евакуаційним освітленням відповідно до вимог будівельних норм та ПУЕ, світильники евакуаційного освітлення (у разі необхідності) вмикаються з настанням сутінків [6]. Шляхи евакуації, що не мають природного освітлення постійно освітлюються електричним світлом.

Ширина шляхів евакуації відповідає нормам безпеки - 1,0 м дверей - 0,8 м, висота дверей - 2,0 м. Висоту дверей і проходів, які ведуть у приміщення без постійного перебування в них людей, а також підвальні і технічні поверхи відповідно вимогам складає 1,8 м. Аналізуючи стан евакуаційних шляхів можна стверджувати, що в разі виникнення пожежі вони забезпечать безпеку під час евакуації всіх людей, які перебувають у виробничих приміщеннях підприємства.

Діяльність із забезпечення пожежної безпеки в умовах ТОВ «Алиманика»є складовою виробничої та іншої діяльності посадових осіб і працівників підприємств. Для забезпечення пожежної безпеки посадові особи і працівники користуються:

1. Кодексом цивільного захисту України, від 02. 10. 2012 р.
2. НАПБ А.01.001-2014 «Правила пожежної безпеки в Україні», наказ № 1417 МВС України від 30.12. 2014 року.
3. Постановою Кабінету Міністрів України № 444 від 26 червня 2013 року «Про затвердження Порядку здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях».
4. Вимогами державних міжгалузевих і галузевих нормативних актів.
5. Наказами та розпорядженнями керівника підприємства.
6. Іншими нормативно-правовими актами з питань пожежної безпеки підприємства.

Виконання правил пожежної безпеки є обов'язковими для всіх посадових осіб підприємства, незалежно від виду їх діяльності.

На підприємстві наказом керівника встановлено протипожежний режим, який включає: порядок утримання шляхів евакуації; визначення спеціальних місць для куріння; порядок застосування відкритого вогню, використання побутових нагрівальних приладів, проведення тимчасових пожежонебезпечних робіт; правила проїзду та стоянки транспортних засобів; місця для зберігання і допустиму кількість сировини, напівфабрикатів та готової продукції, що можуть одночасно знаходитися у приміщеннях і на території; порядок відключення від мережі електроживлення обладнання та вентиляційних систем у разі пожежі; порядок огляду й зачинення приміщень після закінчення роботи, інше.

На основі проведеного аналізу можна зробити висновки, що стан організації пожежної безпеки в умовах ТОВ «Алиманика» м. Миколаїв є задовільним та відповідає вимогам нормативно-правовим актам з пожежної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Курепін В. М. Розвиток аграрного сектору економіки України через забезпечення безпеки на виробництві / В. М. Курепін // Соціально-економічна політика та адміністрування у сфері регіонального розвитку України : збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції, 3-5 квітня 2019 р. - Миколаїв : МНАУ, 2019. - С. 109-112. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/5791>.

2. Курепін В. М., Курепін Д. В. Державне управління у сфері цивільного захисту та безпеки життєдіяльності в умовах реформування місцевого самоврядування та децентралізації влади. Modern Economics. 2020. № 19(2020). С. 94-100. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V19\(2020\)-16](https://doi.org/10.31521/modecon.V19(2020)-16). URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/7419>.

3. Байбарак М. А. Нераціональне розміщення об'єктів господарювання у зонах потенційної небезпеки, їхні вражаючі фактори // Актуальні проблеми життєдіяльності людини в сучасному суспільстві : тези доповідей здобувачів вищої освіти інженерно-енергетичного факультету та інших учасників освітнього процесу за результатами тематичного «круглого столу» на інженерно-енергетичному факультеті, м. Миколаїв, 18-20 листопада 2020 р. Миколаїв : Миколаївський національний аграрний університет, 2020. С. 104-106. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8155>.

4. Герасіме О. А., Курепін В. М. Концепція захисту населення і території у разі загрози та виникнення надзвичайних ситуацій // Актуальні проблеми життєдіяльності людини в сучасному суспільстві : тези доповідей здобувачів вищої освіти інженерно-енергетичного факультету та інших учасників освітнього процесу за результатами тематичного «круглого столу» на інженерно-енергетичному факультеті, м. Миколаїв, 18-20 листопада 2020 р. Миколаїв : Миколаївський національний аграрний університет, 2020. С. 10-12. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8122>.

5. Сидоренко В. В. Система захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру / Глобальні цілі сталого розвитку – безпека світу, соціально-економічні та екологічні прояви, можливості активізації

партнерства : тези доповідей здобувачів вищої освіти денної й заочної форм навчання за результатами щорічного тематичного «круглого столу» на обліково-фінансовому факультеті, м. Миколаїв, 12 листопада 2020 р. Миколаїв : Миколаївський національний аграрний університет, 2020р. С. 49-51.
URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8205>.

6. Курепін В. М. Автоматизація сучасних заходів пожежної безпеки на підприємствах малого бізнесу / В. М. Курепін, К. М. Комісаренко // Технічні науки в Україні: сучасні тенденції розвитку : матеріали Всеукраїнської інтернет-конференції студентів, аспірантів та молодих учених, секція № 6 Автоматизація та інтелектуалізація проектування технічних систем, м. Київ, 21-22 листопада 2019 р.- Київ : Державний університет інфраструктури та технологій, 2019.
URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/6402>.

*Науковий керівник: Курепін В.М., канд. екон. наук, старший викладач
Миколаївський національний аграрний університет*

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗРОБКИ ТЕХНОЛОГІЇ БЕЗГЛЮТЕНОВИХ ВИРОБІВ З ПІСОЧНОГО ТІСТА

Хамза Зерігат Омар,
*здобувач вищої освіти спеціальності 181«Харчові технології»
Дніпровський національний університет імені О. Гончара*

Один із сучасних трендів у сфері неінфекційних захворювань пов'язаний зі збільшенням кількості недужих на целиакію. Ця тенденція може обумовлюватись як збільшенням захворюваності, так і впровадженням новітніх методів діагностики, котрі виявляють захворювання в латентній формі.

Целиакія чи ентеропатія глютеніна - хронічне захворювання, яке є спадковим і характеризується атрофією слизової оболонки тонкого кишечника, яка викликає мальабсорбцію. Мальабсорбція (від лат. Malus - поганий і лат. Absorbatio - поглинання) - втрата одного або багатьох поживних речовин, що надходять в травний тракт, обумовлена недостатністю їх всмоктування в тонкому кишківнику. Тривалий перебіг нерозпізнаної целиації призводить до важких вторинних імунних порушень: інсулінозалежного цукрового діабету, хронічного гепатиту, артрити, стоматиту, виразки кишечника, пухлини ротової порожнини, а також шлунково-кишкового тракту, безплідності. При наявності захворювання на целиакію небезпека раку порожнини рота, кишечника та стравоходу підвищується до 78 відсотків [1].

Захворювання пов'язане з непереносимістю глютену, який надходить до організму людини з їжею. «Глютен» називають проламіни і глютеліни – нерозчинний у воді комплекс білків злаків із малим вмістом ліпідів, цукрів і мінералів. Характерним білком зерна великої кількості злакових є проламін. Він розчиняється в 60...80%-му розчині етанолу. До проламінів відносять гліадин із зерна пшениці і жита (складова частина клейковини), гордеїн – ячменю, зеїн – кукурудзи, авенін – вівса. Глютелін розчиняється в розчинах лугів (0,1...0,2%). Він вивчений досить мало, оскільки

ки його в чистому вигляді складно виділити. Найбільш вивченим є глютелін зерна пшениці (складова частина клейковини), оризенін рису і глютелін кукурудзи [2].

Разом з цим, хвороба має тенденцію до зворотного розвитку з повним відновленням слизової при суворому дотриманні безглютенової дієти. Аглютенова дієта передбачає виключенню з раціону продуктів, які містять у своєму складі «явний глютен». До них відносять хліб, хлібобулочні, кондитерські та макаронні вироби, страви з пшеничної, житньої, ячмінної та вівсяної круп. Також особливої уваги варто надавати і продуктам, які містять «прихований глютен», тобто продукти, до яких в якості харчових добавок вносять крохмалі і стабілізатори, виготовлені з пшениці: сосиски, варені ковбаси, м'ясні, рибні та овочеві консерви, йогурти, концентровані розчинні супи, квас, пиво, кавові напої тощо [1].

Крім цього, при дотриманні дієти важливим також є дотримання повноцінного харчування, що досягається за рахунок споживання страв, складові яких не містять глютену.

Враховуючи зростаючу потребу у безглютеновій продукції і значний попит на борошняні кондитерські вироби, в тому числі на вироби з пісочного тіста, актуальним є розробка технології безглютенових виробів з пісочного тіста.

Основними складовими пісочного тіста за традиційною рецептурою є борошно пшеничне вищого сорту, масло вершкове, цукор, яйця та ін. Для створення безглютеного пісочного печива першочерговою задачею постала заміна борошна пшеничного на його безглютенові аналоги. Проведений аналіз хімічного складу доступних видів безглютенового борошна показав перспективність пшоняного, гречаного, рисового і кукурудзяного борошна.

Так, пшоно достатньо поживне і володіє гарними смаковими якостями, містить 12,0% білків, 3,5% жирів, 82,2% вуглеводів (табл. № 1). 100 г пшона має п'яту частину щоденної норми споживання вітамінів В1, В6, РР, магнію, фосфору, міді та марганцю.

Поруч з цим, рис–культура, яка високо ціниться у світі та володіє високими споживчими властивостями. За хімічним складом рис містить 6,0% білків, 0,5% жирів, 88,8% вуглеводів.

Гречка, у свою чергу, багата на вуглеводи 84,3%, містить білків та жирів на рівні з пшоном – 10,0% і 3,0% відповідно, у тому числі поліненасичені жирні кислоти (ω -3) і фосфоліпіди, вітаміни групи В (В1, В2, В3, В6, В8 (інозитол), В9), вітамін Е, а також необхідні організму людини макро-і мікроелементи.

Кукурудза в середньому у залежності від сорту і екологічних умов має 12,5% білків, 0,6%, жирів, 86,5 % вуглеводів.

Таблиця № 1

Хімічний склад безглютенових круп [3]

Вид крупи	Вміст, %						Розварюваність, хв.
	Білок	Жир	Крохмаль	Цукор	Клітковина	Вода	
Пшоно	12,0	3,5	81	0,15	1,04	1,45	25
Рисова	6,0	0,5	88	0,50	0,30	0,60	40
Гречана	10,0	3,0	82	0,30	2,00	2,10	35
Кукурудзяна	12,5	0,6	86	0,25	0,25	0,10	45

Розробка технології безглютеного пісочного печива полягала у повному виключенні глютенісного компонента – борошна пшеничного вищого сорту з наступною заміною на борошно з пшона, рису, гречки, кукурудзи.

Попередні органолептичні результати замісу та випікання довели можливість створення пісочного печива з використанням борошна з пшона, рису, гречки, кукурудзи. Разом з цим, готові вироби між собою за зовнішнім виглядом поверхні, кольором, смаком та запахом мають значну відмінність. Так, печиво з використанням борошна пшона мало більш гладеньку та рівномірну поверхню, колір – світло-жовтий, смак і запах – характерний виробам даної групи. Печиво на борошні з рису володіло гладкою поверхнею, блідо-жовтим кольором, смак і запах – менш виражений ніж у печива з використанням пшоняного борошна. Вироби з використанням кукурудзяного борошна мало найяскравіше забарвлення, смак і запах більш виражений у порівнянні з попередніми зразками з легким присмаком кукурудзи, поверхня – рівна та гладка. У свою чергу, печиво на основі борошна з гречки вирізнялосьокрім гладкої та рівної поверхні, рівномірним золотисто-коричневим кольором, смак і запах були з відповідним гречаним присмаком.

Усі зразки піддавалися органолептичній та фізико-хімічній оцінці на відповідність ДСТУ 3781-98 «Печиво. Загальні технічні умови»[4].

Отримані результати органолептичних показників у порівнянні з контрольним зразком наведено у табл. № 2.

Таблиця № 2

Органолептичні показники пісочного безглютенового печива у порівнянні з пісочним печивом за традиційною рецептурою

Назва показника	Пісочне печиво за традиційною рецептурою	Безглютеніспісочнепечиво з використаннямборошна			
		пшона	рису	гречки	кукурудзи
Форма	4,67	4,80	4,67	4,68	4,78
Поверхня	4,73	4,87	4,74	4,73	4,85
Колір	4,60	4,73	4,60	4,58	4,71
Смак та запах	4,93	4,93	4,93	4,93	4,93
Вигляд у розломі	4,67	4,73	4,67	4,67	4,75

Дані таблиці свідчать про високі органолептичні показники розробленого безглютенового пісочного печива з використаннямбезглютенових видів борошна. Так, за показниками смак та запах розроблене печиво відповідає показникам печива за традиційною рецептурою, а за показниками форма, поверхня та вигляд на розломі – переважає. Дегустаторами відмічено, що пісочне печиво з використанням пшоняного та кукурудзяного борошнамає більш привабливу рівномірну та однорідну за кольором

поверхню, у кольорі переважають жовті відтінки. Печиво є більш крихким та має більшу пісочну текстуру.

Найвищі результати за показниками намоочуваності отримали зразки з борошном пшона та гречки, що склали 150,29 і 150,32 відповідно у порівнянні з традиційним печивом – 148,25. Більші значення намоочуваності можна пояснити відсутністю клейковини у складі пшоняного та гречаного борошна у порівнянні з пшеничним. При цьому, показники по всіх досліджуваних зразках відповідають значенню стандартів.

Разом з намоочуваністю досліджено лужність готових виробів. Отримані дані знаходяться на рівні 2,0 градусів, що повністю відповідає ДСТУ 3781-98 «Печиво. Загальні технічні умови».

Оскільки вологість готових борошняних кондитерських виробів напряму впливає на їх якість та тривалість зберігання та є регламентованим показником за стандартом, проведено дослідження вологості у розроблених виробках з метою встановлення відповідності ДСТУ 3781-98, за яким цей показник не повинен перевищувати 15,5 %. Результати досліджень наведено у табл. № 3.

Таблиця № 3

Вологість пісочного безглютенового печива у порівнянні з пісочним печивом за традиційною рецептурою

Назва показника	Пісочне печиво за традиційною рецептурою	Безглютеновепісочнепечиво з використаннямборошна			
		пшона	рису	гречки	кукурудзи
Вологість	12,8	12,2	12,4	12,4	12,8

Так, дослідження вологості готового печива за традиційною рецептурою та розробленого безглютенового борошна з використанням борошна пшона, рису, гречки і кукурудзи показали високі результати. Отримане значення вологості знаходяться в межах 12,2...12,8 % і відповідають стандарту. Разом з цим, значення вологи у розробленому печиві з використанням борошна пшона, гречки і рису є меншими, що позитивно впливає на такі його структурно-механічні властивості як розсипчастість та потенційно може позитивно впливати на термін зберігання, тобто збільшувати його.

Таким чином, за результатами досліджень органолептичних та фізико-хімічних показників усі безглютенові зразки пісочного печива з використанням борошна пшона, рису, гречки та кукурудзи можна стверджувати про доцільність впровадження розроблених технологій у виробництво. Отримані вироби дозволять розширити асортимент безглютенових борошняних кондитерських виробів.

Список використаних джерел:

1. Литинська Т.О. Целіакія: етіологія, патогенез, класифікація, клінічна картина, сучасні методи діагностики та лікування. Український журнал дерматології, венерології, косметології. 2008. № 2. С. 7-10.
2. Харчова хімія : Навчальний посібник. Львів : Новий Світ – 2000, 2020. 514 с.

3. Поживна цінність продуктів, виготовлених із зерна круп'яних культур / О. І. Шаповаленко та ін. URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/4613/1/kru.pdf> (дата звернення: 17.11.2021).

4. ДСТУ 3781-98 Печиво. Загальні технічні умови. [Чинний від 01.01.1999]. Київ, 2001. 16 с. (Інформація та документація).

*Науковий керівник: А.Г. Фарісеєв, к.т.н., доцент
Дніпровський національний університет імені О. Гончара*

ТЕХНОЛОГІЯ ВИРОБНИЦТВА ВАРЕНО-КОПЧЕНИХ КОВБАС В УМОВАХ ТОВ «АЛИМАНИКА» МИКОЛАЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Манюх Н.В.,

здобувач вищої освіти спеціальності 204

«Технологія виробництва та переробки продукції тваринництва»

Миколаївський національний аграрний університет

Безпеку виробництва визначають як стан діяльності людини, за якого з визначеною ймовірністю виключено прояв небезпек або ж відсутня надзвичайна небезпека. Безпека праці – це стан умов праці людини, за яких відсутня дія небезпечних і шкідливих факторів [1].

Виробничі будівлі, споруди, приміщення ковбасних цехів ТОВ «Алиманика» м Миколаїв відповідають вимогам норм правил охорони праці для працівників м'ясопереробних цехів, правил пожежної безпеки в Україні. У відповідності з вимогами технологічної документації виробничі приміщення забезпечують можливість проведення технологічних операцій по виробництву варено-копчених ковбас.

Згідно технології виробництва варено-копчених ковбас в умовах ТОВ «Алиманика» виробничі процеси, що вимагають однакових температурно-вологісних режимів проводять в одному приміщенні (оброблення сировини і вироблення різних продуктів), це: приготування фаршу, шприцювання ковбас, виробництво м'ясних напівфабрикатів пакування продукції. Ті приміщення, що відрізняються за температурно-вологісними режимами і мають сполучення між собою, відокремлюються тамбурами (виробничі приміщення, холодильні камери).

У виробничих будівлях ТОВ «Алиманика» є приміщення для службового персоналу, ветеринарної і санітарної служби, відпочинку працівників. Аналізуючи розташування приміщень, які використовують для виробництва варено-копчених ковбас, слід зауважити, що зручного сполучення між приміщеннями виробничого характеру та обслуговуваними цехами немає.

Тара у виробничих приміщеннях не зберігається, для зберігання тари є окреме приміщення. Подача чистої тари і контейнерів для напівфабрикатів ковбасних виробів здійснюється через коридори, минаючи виробничі приміщення [2]. Згідно наказу керів

ника ТОВ «Алиманика» подача палива у термічне відділення ковбасного цеху через виробничі приміщення не дозволяється.

Територія ТОВ «Алиманика» має надійну огорожу, поділяється на зони:

- господарську з будівлями допоміжного призначення і спорудами для зберігання палива, будівельних і підсобних матеріалів;
- виробничу, де розміщуються будівлі основного виробництва.

Санітарно-захисна зона для підприємства з урахуванням м'ясокоптильного виробництва складає 107 м.

Розташування будівель, споруд на території підприємства має шляхи транспортування сировини, готової продукції, виробничих відходів та шляхи пересування працівників підприємства. Але ці шляхи не завжди забезпечують можливість транспортування без перехрещень шляхів перевезення сировини, готової продукції та виробничих відходів. Паливне господарство ТОВ «Алиманика» має стічні відводи, води з паливного господарства на територію не попадають.

Товариство має автотранспорт, для дезінфекції коліс автотранспорту під час в'їзду і виїзду з території підприємства біля воріт влаштовані спеціальні дезінфекційні бар'єри, які заповнені дезінфікуючим розчином [3]. Асфальтобетонні покриття території, вантажно-розвантажувальних майданчиків, автомобільних платформ, рівні, водонепроникнені, легко доступні для миття і дезінфекції, але деякі ділянки асфальтобетонні покриття території потребують ремонту.

Територія підприємства утримується в чистоті, прибирання проводиться щоденно. Пішохідні доріжки максимально короткі з мінімальною кількістю перехрещень із шляхами вантажопотоків. У літній час під'їзні шляхи, проїзди, поливають, а взимку - очищають від снігу та льоду і в разі ожеледиці - посипають піском.

Видалення відходів і сміття з бачків і контейнерів проводиться робітниками підприємства при їх накопиченні не більше ніж на 2/3 ємкості, але не рідше одного разу в день. Після звільнення від сміття бачки миються і дезінфікуються.

Під'їзні шляхи, проїзди, автомобільні майданчики регулярно очищаються від сміття. Для збирання сміття на території встановлені водонепроникні контейнери-сміттєзбірники з кришками. Розмір площадки - $3 \times 3 \text{ м}^2$.

Площадки для розміщення контейнерів, призначених для виробничих відходів, обладнані системами гарячого, холодного водопостачання і каналізації. Сміттєзбірники своєчасно дезінфікують 10%-ним розчином хлорного вапна. Такі майданчики розташовуються на відстані 30 м від виробничих і допоміжних приміщень.

На території підприємства для робітників влаштовані зони відпочинку (майданчики відпочинку, міні спортивний майданчик). Вільні ділянки території підприємства озеленені деревинно-чагарниковими насадженнями і газонами [4]. Площа ділянки яка озеленена становить 13% загальної площі території.

На території ТОВ «Алиманика» час від часу для поліпшення умов перебування робітників підприємства на виробництві проводять ремонтні роботи. Під час ремонтних робіт на території на деякий час виникають незакриті заглиблення (траншеї, ями), які мають огороження висотою 1,4 м з суцільним захистом унизу.

Тимчасово відкриті колодязі постійно огорожені щитами та мають попереджувальні переносні знаки безпеки. В темний час доби такі відкриті колодязі освітлюються загальним черговим освітленням, яке є на території ТОВ «Алиманика». Під час ремонтних робіт для переходу людей через канали, траншеї устанавлюються надійні трапи і містки.

Організація робочого місця значній мірі впливає на умови праці та її ефективність. Основним елементом організації робочого місця є компоновка обладнання, вибір основних та допоміжних пристроїв, які забезпечують безпеку праці. При виборі того чи іншого технологічного обладнання та його розташуванні слід враховувати джерела шкідливих та небезпечних чинників і вимоги безпеки праці. Правильне розташування дозволяє найбільш раціонально організувати робочі місця, забезпечувати безпеку, зменшувати втому працюючих, а відтак підвищувати продуктивність праці.

При розташуванні технологічного обладнання необхідно враховувати габарити і конструкцію машин, зону технологічного обслуговування, ремонту та розміщення сировини, робочі проходи, розриви між машинами, шляхи евакуації, центральні і пристінні транспортні смуги і т. ін. Обладнання встановлюють за даними експлуатаційних паспортів.

Ширина вільного проходу призначається для масового руху людей після зміни або кінця робочого дня, а також для евакуації працюючих в екстрених випадках. По розташуванню проходи можуть бути центральними або пристінними. Ширина проходу визначається сумою значень ширини проходу для руху людей і транспорту, зон обслуговування або ремонту машин. Смуга руху людей входить в ширину проходу (2 - 2,5 м). Евакуаційних виходів з будівель має бути не менше двох. Розміри їх добирають відповідно до існуючих будівельних норм та рекомендацій.

Організація безпечних робочих місць передусе початку будь-якого технологічного процесу. Робоче місце – це ділянка де, постійно або тимчасово перебувають працюючі при виконанні ними трудових процесів [5]. Простір, який охоплює всю площу робочого місця і має висоту 2 м над її рівнем, називається робочою зоною. Організація робочого місця має забезпечувати найкращі умови для освітлення, вентиляції і опалення, подавання матеріалів або сировини, видалення готової продукції та відходів виробництва. Найбільш важливим питанням при організації робочих місць має положення працюючого і його поза, що визначається антропометричними даними. Від антропометричних даних залежить зона досяжності, тобто та частина робочої зони, яка обмежується дугами, що описується максимально-втягнутими руками.

Розташування технологічного обладнання в плані і по висоті має відповідати наступним вимогам:

1. Забезпечувати мінімальну кількість основних і допоміжних робочих рухів.
2. Не допускати систематичних рухів для контролювання роботи технологічного обладнання.
3. Виключати перехресні рухи рук або ніг.
4. Допоміжні пристрої не повинні заважати управлінню технологічними обладнанням.

Положення технологічного обладнання, пристосувань та інвентарю має бути стійким і таким, щоб не спричинити їх випадкового зміщення. Продумане оптимальне розташування технологічного обладнання дозволяє найбільш ефективно використовувати виробничі приміщення, уникати зайвої тісноти, створювати безпечні та комфортні і зручні умови праці. Отже, організація робочих місць - це комплекс заходів, що забезпечують раціоналізацію трудових процесів, зручність прийомів і робочих рухів з метою зниження втоми і підвищення продуктивності праці.

На основі проведеного аналізу можна зробити висновки, що стан організації охорони праці при виробництві варено-копчених ковбас в умовах ТОВ «Алиманика» м. Миколаїв є задовільним та відповідає вимогам нормативно-правовим актам з охорони праці.

Список використаних джерел:

1. Курепін В. М. Розвиток аграрного сектору економіки України через забезпечення безпеки на виробництві / В. М. Курепін // Соціально-економічна політика та адміністрування у сфері регіонального розвитку України : збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції, 3-5 квітня 2019 р. - Миколаїв : МНАУ, 2019. - С. 109-112. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/5791>.

2. Курепін В. М. Механізм управління екологічною безпекою об'єктами господарювання на засадах маркетингу / В. М. Курепін, В. С. Іваненко // Обліково-аналітичне і фінансове забезпечення діяльності суб'єктів господарювання: національні, глобалізаційні, євроінтеграційні аспекти : матеріали IV міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, м. Миколаїв, 20-21 листопада 2019р. – Миколаїв : МНАУ, 2019. – С. 169 – 172. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/6411>.

3. Чіріков А. О. Дезінфекція, як захід попередження поширення інфекційних захворювань // Актуальні проблеми життєдіяльності людини в сучасному суспільстві : тези доповідей здобувачів вищої освіти інженерно-енергетичного факультету та інших учасників освітнього процесу за результатами тематичного «круглого столу» на інженерно-енергетичному факультеті, м. Миколаїв, 18-20 листопада 2020 р. Миколаїв : Миколаївський національний аграрний університет, 2020. С. 89-91. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8149>.

4. Єгіазарян А. С. Сутність нематеріальної мотивації персоналу підприємства та основні її компоненти / А. С. Єгіазарян // Участь молоді у розбудові агропромислового комплексу України: 32-ї студентської науково-теоретичної конференції, 18-20 березня 2020 р., Миколаїв. – Миколаїв : МНАУ, 2020. - С. 95-98. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/7031>.

5. Курепін В. М., Демченко А. В. Концепція гідної праці як елемент правової політики держави // Глобальні цілі сталого розвитку – безпека світу, соціально-економічні та екологічні прояви, можливості активізації партнерства : тези доповідей здобувачів вищої освіти денної й заочної форм навчання за результатами щорічного тематичного «круглого столу» на обліково-фінансовому факультеті, м. Миколаїв, 12

листопада 2020 р. Миколаїв : Миколаївський національний аграрний університет, 2020. С. 36-39. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8199>.

*Науковий керівник: Курепін В.М., канд. екон. наук, старший викладач
Миколаївський національний аграрний університет*

ТЕХНОЛОГІЯ ВИРОБНИЦТВА НАПІВКОПЧЕНИХ КОВБАСВ УМОВАХ ТОВ «АЛИМАНИКА» МИКОЛАЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Петренко В.А.,
*здобувач вищої освіти спеціальності 204
«Технологія виробництва та переробки продукції тваринництва»
Миколаївський національний аграрний університет*

Виробництво це єдиний комплекс де поєднані технічні об'єкти, люди і навколишнє середовище, які взаємодіють між собою при виконанні певних функцій. Безпеку виробництва визначають як стан діяльності людини, за якого з визначеною ймовірністю виключено прояв небезпек або ж відсутня надзвичайна небезпека. Безпека праці – це стан умов праці людини, за яких відсутня дія небезпечних і шкідливих факторів [1].

Безпека праці на виробництві містить такі складові:

1. Безпеку виробничого обладнання.
2. Безпеку технологічних процесів.
3. Організацію безпечного виконання робіт.

Безпека виробничого обладнання. Технологічне обладнання, що нині використовується у виробничій діяльності, надзвичайно різноманітне за принципом дії, конструктивними особливостями, типами та габаритами [2]. Однак не зважаючи на це існують деякі загальні вимоги, дотримання яких при конструюванні обладнання дозволяє забезпечувати вимоги безпеки при його експлуатації.

Нині існує дуже багато методів забезпечення безпеки технологічного обладнання, а з часом вони постійно будуть розширюватися й вдосконалюватися. Методи забезпечення безпеки обладнання поділяються на [3]:

1. Загальні - належать механізація і автоматизація технологічних процесів, дистанційне управління і спостереження, блокування і сигналізація, надійність і міцність конструктивного виконання.

2. Часткові - належать захист обладнання від певної безпеки (герметизація, екранування, теплоізоляція, звукоізоляція, амортизація, огороження, заземлення і т. ін).

Безпека технологічного обладнання забезпечується правильним вибором методів захисту [4]. Крім цього безпека праці забезпечується:

1. Використанням у конструкціях спеціальних захисних засобів.
2. Дотриманням ергономічних вимог.
3. Включенням вимог безпеки у технічну документацію з монтажу, експлуатації, ремонту і ін.

Конструктивні елементи технологічного обладнання не повинні мати гострих країв, кутів, нерівних, гарячих чи переохолоджених поверхонь [5].

Рухомі частини технологічного обладнання, а також пасові та ланцюгові передачі мають бути огороженні або захищені іншим шляхом якщо огороження не допускається. Огороження запобігає проникненню людини або частини її тіла у небезпечну зону. Огороджувальні пристрої мають різноманітне конструктивне виконання. Вони бувають стаціонарні, рухомі та переносні і такі, що не погіршують спостережень за роботою технологічного обладнання. Вони повинні мати гладку поверхню, бути пофарбованими в один колір з технологічним обладнанням і виконуватися відповідно до вимог стандартів.

Безпека технологічних процесів. Ефективним методом забезпечення безпеки на тяжких видах робіт є механізація і автоматизація виробничих процесів від надходження сировини до виходу кінцевої продукції, що дає можливість значно знизити рівень виробничого травматизму і виробничих захворювань.

Автоматизація виробничих процесів являє собою вищу форму механізації. Залежно від ступеня участі людини в технологічному процесі вона може мати комплексний або частковий характер. Комплексна автоматизація передбачає повну ізоляцію людини від будь-яких операцій виробничого циклу.

Нині типовим явищем у виробничій діяльності є праця оператора в автоматизованих системах. У процесі автоматизації ускладнюється взаємодія людини з технічними засобами, що вимагає врахування психологічних чинників [6]. Ідеальним було б оптимальне узгодження фізіологічних і психічних особливостей оператора з технологічним процесом. Зневага до вказаного може призводити до аварій, травматизму або профзахворювань.

В автоматичних системах безпека праці досягається за рахунок використання захисних пристроїв винесення робочих операцій у безпечну зону. Можливість людини оператора розширює електронна техніка, якій задається відповідна програма самостійного оптимального режиму технологічного процесу. Використання електронних машин позбавляє оператора фізичної і емоційної напруги, а роботу робить більш безпечною, без втручання людини в технологічний цикл, що виключає помилкові дії оператора.

Дистанційне спостереження та керування технологічними процесами для безпеки праці має велике значення, бо дає можливість уникнути необхідного перебування працівника у небезпечній зоні (шкідливі або небезпечні для організму людини речовини, або потрібні дуже складні засоби захисту) [7]. Воно застосовується там, де присутність людини небезпечна або існує складність у керуванні технологічним обладнанням.

Дистанційне управління здійснюють:

а) візуально – використовують промислове телебачення за важкодоступними або небезпечними ділянками виробництва;

б) за допомогою телесигналізації - дає можливість оператору здійснювати необхідний вплив пристроями телемеханіки на керовану систему.

Контрольно-вимірювальні засоби і пристрої використовуються оператором під час роботи для безпеки технологічних циклів. Вони мають бути надійними, легкодоступними і такими, що добре розпізнаються.

Для усунення небезпечних чинників, які можуть виникати в процесі експлуатації технологічного обладнання використовують автоматичні запобіжні блокувальні пристрої. Вони здійснюють фіксацію робочих частин обладнання або систем у відповідному робочому або неробочому положенні.

Після спрацювання блокувальних пристроїв робота технологічного обладнання може відновлюватись тільки після приведення контрольних параметрів до норми.

Сигналізація – це система спеціальних засобів, за допомогою яких сповіщається про небезпеку, що настає або вже настала. Самостійно спрацьовує, без участі оператора, при відхиленні від контрольних параметрів.

За призначенням сигналізація поділяється на попереджувальну, аварійну, контрольну, оперативну, що забезпечує зв'язок між робітниками. За способом передавання інформації буває візуальною, звуковою, контрольною, знаковою і жестовою.

Сигнальні кольори та знаки мають такі значення:

- червоний – «Заборона», «Стоп», «Явна небезпека»;
- жовтий – «Увага», «Попередження»;
- зелений – «Безпека», «Дозвіл», «Шлях вільний»;
- синій – «Інформація».

Знаки безпеки мають різну форму:

- забороняючи – червоне коло з білим поясом всередині і червоною косою смугою;

- попереджуючі – жовтий рівнобедрений трикутник з символічним зображенням чорного або червоного (для радіації, струму) кольору;

- приписуючі – зелений квадрат з символічним зображенням білого кольору (або з білим колом і пояснюючим написом чорного кольору).

Білим кольором визначають лінії руху, місця для зосередження виходів. Для кольорової сигналізації використовують також термофарби, що змінюють свій колір при нагріванні. За допомогою такої сигналізації отримують інформацію про підвищення температурної межі на об'єкті спостереження.

В сучасній техніці застосовується безліч речовин, які можуть потрапляти в повітря і становити небезпеку здоров'ю людей. Для визначення небезпечності досліджується вплив цих речовин на організм людини і встановлюються безпечні для людини концентрації та дози.

На промислових підприємствах повітря робочої зони може забруднюватися шкідливими речовинами, які утворюються в результаті технологічного процесу, або містяться в сировині, продуктах чи напівпродуктах, у відходах виробництва. Ці речовини потрапляють у повітря у вигляді пилу, газів або пари і діють негативно на організм людини.

Для відокремлення пилу від повітря застосовуються різні фільтри, які затримують пилові частинки розміром до 0,1 мкм і більше, залежно від розміру пор фільтра.

Методи нормалізації складу повітря робочої зони:

а) запобігання проникненню шкідливих речовин у повітря робочої зони за рахунок герметизації обладнання, ущільнення з'єднань, люків та отворів, удосконалення технологічного процесу;

б) видалення шкідливих речовин, що потрапляють у повітря робочої зони, за рахунок вентиляції, аспірації або очищення і нормалізації повітря за допомогою кондиціонерів;

в) застосування засобів захисту людини.

На основі проведеного аналізу можна зробити висновки, що стан організації охорони праці повинен відповідати вимогам нормативно-правовим актам з охорони праці та бути належним та безпечним.

Список використаних джерел:

1. Кулабухова Н. Ю. Безпечна праця, як чинник збереження урожаю // Актуальні проблеми життєдіяльності людини в сучасному суспільстві : тези доповідей здобувачів вищої освіти інженерно-енергетичного факультету та інших учасників освітнього процесу за результатами тематичного «круглого столу» на інженерно-енергетичному факультеті, м. Миколаїв, 18-20 листопада 2020 р. Миколаїв : Миколаївський національний аграрний університет, 2020. С. 99-102. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8154>.

2. Курепін В. М. Розвиток аграрного сектору економіки України через забезпечення безпеки на виробництві // Соціально-економічна політика та адміністрування у сфері регіонального розвитку України : збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції, 3-5 квітня 2019 р. - Миколаїв : МНАУ, 2019. - С. 109-112. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/5791>.

3. Радіонов М. О. Визначення основних напрямів профілактики травматизму на підприємствах сільського господарства / М. О. Радіонов, Д. Д. Марченко, В. М. Курепін // Вісник аграрної науки Причорномор'я. - 2019. - Вип. 1 (101). - С. 111-117. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/6105>.

4. Вишняков Д.С. Запобігання професійним захворюванням і виробничому травматизму – запорука підвищення конкурентоспроможності підприємства / Д.С. Вишняков // Участь молоді у розбудові агропромислового комплексу України: 32-ї студентської науково-теоретичної конференції, 18-20 березня 2020 р., Миколаїв. – Миколаїв : МНАУ, 2020 – С. 71 – 74. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/7022>.

5. Курепін В. М. Формування інформаційно-облікового забезпечення фінансування заходів з охорони праці на підприємстві // Обліково-аналітичне і фінансове забезпечення діяльності суб'єктів господарювання: національні, глобалізаційні, євроінтеграційні аспекти: матеріали V Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 19-20 листопада 2020 р., м. Миколаїв 19-20 листопада 2020 року. Миколаїв : Миколаївський національний аграрний університет, 2020. С. 57-62. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8182>.

6. Герасіменя О. А., Курепін В. М. Концепція захисту населення і території у разі загрози та виникнення надзвичайних ситуацій // Актуальні проблеми життєдіяльності людини в сучасному суспільстві : тези доповідей здобувачів вищої освіти інженерно-

енергетичного факультету та інших учасників освітнього процесу за результатами тематичного «круглого столу» на інженерно-енергетичному факультеті, м. Миколаїв, 18-20 листопада 2020 р. Миколаїв : Миколаївський національний аграрний університет, 2020. С. 10-12. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8122>.

7. Курепін В. М., Курепін Д. В. Державне управління у сфері цивільного захисту та безпеки життєдіяльності в умовах реформування місцевого самоврядування та децентралізації влади. *Modern Economics*. 2020. № 19(2020). С. 94-100. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/7419>.

*Науковий керівник: Курепін В.М., канд. екон. наук, старший викладач
Миколаївський національний аграрний університет*

ТЕХНОЛОГІЯ ВИРОБНИЦТВА СИРОКОПЧЕНИХ КОВБАС В УМОВАХ ТОВ ПП «МАЛИЦЬКИЙ» МИКОЛАЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Єліневський В.В.,

здобувач вищої освіти спеціальності 204

«Технологія виробництва та переробки продукції тваринництва»

Миколаївський національний аграрний університет

Санітарно-гігієнічні вимоги устаткування і технологічного процесу виробництва сирокоччених ковбас в умовах ПП «Малицький» м. Миколаїв відповідає встановленим санітарно-гігієнічним та ветеринарно-санітарним нормам і правилам.

У виробничих цехах розміщення устаткування виконане таким чином, що створені умови праці та безпеки виробництва, забезпечують проведення ветеринарно-санітарного контролю за виробничими процесами, якістю сировини і готової продукції, а також надають можливість миття, прибирання і дезінфекції [1]. Конструктивні особливості устаткування та приміщень повинні забезпечувати можливість проведення ефективної санітарної обробки.

Устаткування, інвентар, які використовують працівники при виробництві сирокоччених ковбас в умовах ПП «Малицький» виготовлені з матеріалів, допущених органами охорони здоров'я для контакту з харчовими продуктами, хімічно стійкі, що не піддаються корозії.

Призначені для приймання сировини виробничі столи мають огороження для запобігання падінню сировини на підлогу. Поверхні столів гладкі, без щілин та інших дефектів [2]. Для оброблення і жилкування м'яса використовують спеціальні дошки з твердих порід дерева, дозволених Мінздравом України.

Чани, ванни, металевий технологічний посуд, лотки, жолоби мають гладку поверхню, що легко очищається, без щілин, зазорів, болтів або заклепок, що виступають, та інших елементів, це не утрудняє санітарну обробку. Після закінчення роботи кожної зміни працівники підприємства обов'язково своєчасно очищають, миють і дезінфікують інвентар, який використовували у продовж зміни.

Профілактичну дезінфекцію інвентарю і устаткування на підприємстві проводять один раз на тиждень, але в деяких випадках за вказівкою ветеринарно-санітарної служ

би м. Миколаєва така дезінфекція проводилася частіше [3] (приписи ветеринарно-санітарної служби м. Миколаєва). У цехах приготування сирокочених ковбас ванни для змішування фаршу дезінфікують після кожного замісу, інше устаткування - щоденно, у цеху напівфабрикатів - також щоденно.

Жилувальні і обкачувальні дошки підлягають механічному очищенню і стерилізації гострою парою кожної зміни. Після миття і дезінфекції устаткування промивають водою до повного видалення мийних і дезінфікуючих засобів [4].

У виробничих приміщеннях ПП «Малицький», що використовуються для вироблення сирокочених ковбас, установлені стерилізатори для дрібного інвентарю (ножів тощо). Для миття і дезінфекції більш великого інвентарю і обігової тари застосовують мийні машини з підведенням до них холодної і гарячої води.

Керівники структурних підрозділів підприємства періодично, один раз в 15 днів, у всіх цехах здійснюють відповідно до графіку контроль ефективності санітарної обробки шляхом бактеріологічних досліджень змивів з технологічного устаткування, інвентарю, виробничої тари, спецодягу, рук працівників. У деяких випадках, при таких бактеріологічних дослідженнях були одержані незадовільні результати. У цих випадках негайно проводилася робітниками повторна санітарна обробка з наступним контролем її ефективності (акти контролю бактеріологічних досліджень) [5].

Технологічні процеси в умовах ПП «Малицький» організують таким чином, що можливість перехрещення потоків, стикання сировини і готової продукції виключається. Сировина і допоміжні матеріали, що надходять для переробки, піддаються вхідному контролю з додержанням санітарних вимог.

Сировина і допоміжні матеріали, що надходять у цехи на переробку зберігаються і підготовляються до виробництва в умовах, що виключають їх забруднення. Вивільнена упаковка від сировини і допоміжних матеріалів негайно видаляється з виробничих приміщень.

Розморожування, сортування і промивання субпродуктів, використовуваних у ковбасному виробництві, проводять в окремому приміщенні ковбасного цеху підприємства. Для миття і дезінфекції інвентарю, транспортних засобів і тари біля холодильника обладнане мийне відділення з водонепроникною підлогою, підведенням гострої пари, гарячої і холодної води, трапами для стікання змивної води в каналізацію.

ПП «Малицький» для перевезення м'яса і субпродуктів має автомобільні транспортні засоби, кожний транспортний засіб має санітарний паспорт. Згідно інструкції, яка затверджена керівником підприємства, перевезення м'яса і субпродуктів разом з готовими м'ясними виробами не дозволяється. М'ясні вироби перевозять у чистій тарі, виготовленій з матеріалів, дозволених Мінохорони здоров'я України. Перевезення таких продуктів навалом, без тари, не допускається.

Якщо у продовж зміни автомобільні транспортні засоби перевозили готові в їжу м'ясні продукти, автомашини використовують для транспортування м'яса і субпродуктів без промивання. Щоденно, після закінчення перевезень, транспортні засоби піддають санітарній обробці у відповідності з інструкцією з миття і профілактичної дезінфекції на підприємствах м'ясної і птахопереробної промисловості.

Особи, що беруть участь у перевезенні м'ясних продуктів (вантажники, експедитори), мають особисті медичні книжки з відмітками в них про здачу санітарного мінімуму і проходження у встановлений строк медичного огляду. Ці працівники під час навантаження м'яса користуються брезентовими захисними панчохами, надягнутими поверх взуття.

Працівники підприємства забезпечені побутовими приміщеннями (службові і побутові) відповідно до вимог санітарних норм та правил [6]. Убиральні, приміщення для відпочинку, особистої гігієни жінок, пристрої питного водопостачання, умивальні розміщені безпосередньо в убудованих приміщеннях виробничих цехів і дільниць ПП «Малицький». Норми площі приміщень на одну людину відповідають санітарним нормам та правилам.

За облікової чисельності працюючих на підприємстві влаштовані загальні гардеробні для всіх груп виробничих процесів. Біля гардеробних розташовані комори спецодягу, убиральні, приміщення для чергового персоналу з місцем для прибирального інвентарю, місця для чищення взуття, висушування волосся.

Шафи для зберігання різних видів одягу закриті з відділеннями, кожне з яких обладнується поперечником для плічок та крючків, місцями для головних уборів, взуття, туалетних предметів. Відділення шаф мають відповідні технічні розміри. У гардеробних передбачені лавки шириною 0,50 м, що устанавлюються біля шаф на всю довжину їх рядів.

Душові обладнані відкритими кабінами, що огорожуються з трьох боків та індивідуальними змішувачами гарячої і холодної води. Кабіни відокремлюються одна від одної перегородками з вологостійких матеріалів. Розміри відкритих кабін у плані - 0,9^x0,9 м [7]. Поряд з душовими влаштовані приміщення парильних і мікробасейн. Для жінок, що працюють на підприємстві передбачено приміщення для особистої гігієни жінок з гігієнічним душем (кабіна розмірами в плані 1,8^x 0,9 м) [8].

Переддушові, що призначені для витирання тіла і переодягання, обладнані лавками шириною 0,3 м і довжиною 0,8 м на одну душову сітку. Над лавками є крючки для одягу та рушників і полиці для туалетних речей. Відстань між рядами лавок - 1,5 м.

Біля гардеробних домашнього одягу для працівників підприємства влаштовано приміщення і місце відпочинку в робочий час, функціонує їдальня та кімнати приймання їжі. Кімнати приймання їжі обладнані умивальником, стаціонарним кип'ятильником, електричною плитою, холодильником. Улаштування і утримання цих побутових та допоміжних приміщень здійснюється відповідно до Правил охорони праці для підприємств громадського харчування.

На основі проведеного аналізу, незважаючи на деякі відхилення від нормативно-правових актів з охорони праці, можна зробити висновки, що стан організації охорони праці в умовах ПП «Малицький» м. Миколаїв є задовільним та відповідає вимогам нормативно-правовим актам з охорони праці.

Список використаних джерел:

1. Курепін В. М. Розвиток аграрного сектору економіки України через забезпечення безпеки на виробництві / В. М. Курепін // Соціально-економічна політика

та адміністрування у сфері регіонального розвитку України : збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції, 3-5 квітня 2019 р. - Миколаїв : МНАУ, 2019. - С. 109-112. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/5791>.

2. Вишняков Д.С. Запобігання професійним захворюванням і виробничому травматизму – запорука підвищення конкурентоспроможності підприємства / Д.С. Вишняков // Участь молоді у розбудові агропромислового комплексу України: 32-ї студентської науково-теоретичної конференції, 18-20 березня 2020 р., Миколаїв. – Миколаїв : МНАУ, 2020 – С. 71 – 74. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/7022>.

3. Курепін В. М. Механізм управління екологічною безпекою об'єктами господарювання на засадах маркетингу / В. М. Курепін, В. С. Іваненко // Обліково-аналітичне і фінансове забезпечення діяльності суб'єктів господарювання: національні, глобалізаційні, євроінтеграційні аспекти : матеріали IV міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, м. Миколаїв, 20-21 листопада 2019р. – Миколаїв : МНАУ, 2019. – С. 169 – 172. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/6411>.

4. Курепін В. М. Правове регулювання органічного сільськогосподарського виробництва в Україні // Сучасний стан науки в сільському господарстві та природокористуванні: теорія і практика : матеріали II міжнар. наук. інтернет-конф. м. Тернопіль, 20 листопада 2020 р. Тернопіль : Західноукраїнський національний університет, 2020. С. 98-101. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8209>.

5. Курепін В. М. Причини приховування нещасних випадків на виробництві та їхні наслідки / В. М. Курепін, А. В. Демченко // День Землі - Earth Day [Електронний ресурс] : тези доповідей здобувачів вищої освіти спеціальностей 071 «Облік і оподаткування», 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» та інших учасників освітнього процесу за результатами тематичного «круглого столу» на обліково-фінансовому факультеті, м. Миколаїв, 22 квітня 2020 року. - Миколаїв : МНАУ, 2020. – С. 23-25. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/7039>.

6. Курепін В. М. Механізм управління безпекою вітчизняних підприємств на засадах маркетингу // Сучасний маркетинг: стратегічне управління та інноваційний розвиток : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції присвяченої до 90-ча заснування Харківського національного технічного університету сільського господарства ім. П. Василенка, 17-18 жовтня 2020 року. Харків : Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка, 2020. С. 154-158. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8183>.

7. Курепін В. М. Сутність відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки / В. М. Курепін, В. С. Іваненко // День Землі - Earth Day [Електронний ресурс] : тези доповідей здобувачів вищої освіти спеціальностей 071 «Облік і оподаткування», 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» та інших учасників освітнього процесу за результатами тематичного «круглого столу» на обліково-фінансовому факультеті, м. Миколаїв, 22 квітня 2020 року. - Миколаїв : МНАУ, 2020. – С. 31-33. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/7042>.

8. Лазіс М. І. Правове регулювання праці жінок в Україні. Проблеми та виклики // Глобальні цілі сталого розвитку – безпека світу, соціально-економічні та екологічні прояви, можливості активізації партнерства : тези доповідей - здобувачів вищої освіти денної й заочної форм навчання за результатами щорічного тематичного «круглого столу» на обліково-фінансовому факультеті, м. Миколаїв, 12 листопада 2020 р. Миколаїв : Миколаївський національний аграрний університет, 2020. С. 39-42. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8204>.

*Науковий керівник: Курепін В.М., канд. екон. наук, старший викладач
Миколаївський національний аграрний університет*

ТЕХНОЛОГІЯ ВИРОБНИЦТВА ВАРЕНИХ КОВБАС В УМОВАХ ТОВ ПП «МАЛИЦЬКИЙ» МИКОЛАЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Погорслова О.В.,

здобувач вищої освіти спеціальності 204

«Технологія виробництва та переробки продукції тваринництва»

Миколаївський національний аграрний університет

Ефективність трудової діяльності людини в значній мірі залежить від предмета і знарядь праці, працездатності організму, організації робочого місця, гігієнічних факторів виробничого середовища, які характеризуються умовами праці.

Умови праці на виробництві диференціюються залежно від фактично визначених рівнів факторів виробничого середовища порівняно із санітарними нормами, правилами, гігієнічними нормативами, а також з урахуванням можливого шкідливого впливу їх на стан здоров'я працюючих [1].

Людина, що працює, проводить на виробництві значну частину свого життя. Для нормальної життєдіяльності в умовах виробництва необхідно створити такі умови, які б дали змогу їй плідно працювати, не перевтомлюючись та зберігаючи своє здоров'я. Для цього треба, щоб енергетичні витрати при праці компенсувалися відпочинком та умовами оточуючого середовища.

Різноманітність характеру і змісту праці знаходить відображення в різноманітності класифікаційних видів праці [2]. Не заперечуючи ролі суспільної форми праці (наймана, приватна, індивідуальна, колективна), слід визнати, що характер праці формується значною мірою під впливом особливостей змісту праці.

Працездатність людини і її самопочуття залежать від декілька факторів, основним з яких є мікроклімат - комплекс фізичних факторів навколишнього середовища в обмеженому просторі - робочій зоні. Фізичний стан повітряного середовища визначається сполученням температури, відносної вологості і швидкості руху повітря, барометричним тиском та інтенсивністю теплового випромінювання [3].

У виробничих приміщеннях виробництва варених ковбас в умовах ПП «Малицький» м. Миколаїв у вікнах влаштовані пристрої, що забезпечують провітрюваність приміщень і напрямленість руху повітря, що надходить. ПП «Малицький» частково має цехи з відкритим технологічним процесом, у таких примі-

щення передбачено очищення зовнішнього повітря, що подається, від пилу в системах механічної припливної вентиляції. Забір припливного повітря для виробничих приміщень проводиться в зоні найменшого забруднення.

У приміщеннях, де відбувається виділення тепла, обладнана припливно-витяжна вентиляція. На деяких робочих місцях влаштовані місцеві відсмоктувачі. Крім того, кожне приміщення виробництва варених ковбас має додаткове природне провітрювання.

Побутові приміщення підприємства обладнані припливною і витяжною вентиляцією. Однократний повітрообмін дозволяє влаштувати природну припливну і витяжну вентиляцію [1]. На підприємстві постійно проводиться аналіз вмісту шкідливих газів, пари і пилу в робочій зоні виробничих приміщень, за актами перевірок вміст шкідливих газів, пари і пилу в робочій зоні виробничих приміщень виробництва варених ковбас в умовах ПП «Малицький» відповідає санітарним нормам та правилам.

Варильні камери, шпарильні чани, варильні котли та інші джерела значних виділень парів герметизовані і обладнані місцевими відсмоктувачами. Викид в атмосферу повітря, що видаляється загальнообмінною вентиляцією і місцевими відсмоктувачами мають пристрої очищення. У виробничих приміщеннях з виділенням шкідливих парів встановлені газоаналізatori, зблоковані із звуковою і світловою сигналізацією, що попереджає про небезпечну концентрацію шкідливих речовин.

Температура, відносна вологість, швидкість руху повітря в робочій зоні виробничих приміщень ПП «Малицький» відповідає вітчизняним стандартам. Вентиляційні канали, повітровідводи від технологічного устаткування згідно графіка періодично прочищаються (акти перевірки стану вентиляційних каналів, повітровідводів).

Основним джерелом шуму в робочих зонах виробничих приміщень і території підприємства ПП «Малицький» являються:

- транспортери, дробарки;
- вентилятори, компресори, парові і водогрійні котли;
- транспортно-технологічні засоби – автомобілі [4], машини наземного безрейкового електротранспорту.

Зниження шуму і вібрації на підприємстві забезпечується такими заходами:

- обмежується швидкості обертання вентиляторів і швидкість руху повітря;
- обладнувати системи звукоізоляції;
- установка переносних вентиляторів передбачається на звукопоглинальних основах;
- проведення періодичних оглядів і заміна (за необхідності) підшипників вентилятора;
- усунення порушень балансування колеса вентилятора і ротора електродвигуна під час проведення ремонтних і налагоджувальних робіт;
- проведення своєчасного планового і попереджувального ремонту машин з обов'язковим післяремонтним контролем вібраційних характеристик;
- улаштування огорожень, сигналізації, блокування, попереджувальних написів тощо.

При дослідженні технічної документації на виробниче устаткування, що створює шум і вібрацію, ПП «Малицький» було з'ясовано - виробниче устаткування та обладнання, що створює шум і вібрацію має паспорти, де зазначається шумові характеристики і рівні вібрації під час роботи цього устаткування. На підприємстві забезпечений контроль рівнів шуму і вібрації на робочих місцях (один раз на рік). Рівень шуму і вібрації визначається на працюючому устаткуванні на холостому режимі і під навантаженням.

Кожний працівник на підприємстві несе відповідальність за виконання правил особистої гігієни, за стан робочого місця, за виконання технологічних і санітарних вимог на своїй дільниці [5]. Під час прийому на роботу і впродовж роботи працюючі на підприємстві ПП «Малицький» проходять медичні обстеження у відповідності з вимогами, встановленими санітарно-епідеміологічної служби. Кожний працівник має особисту медичну книжку.

Працівники підприємства під час прийому на роботу пройшли підготовку за програмою санмінімуму і здали з особистої гігієни та санітарії (відмітки у відповідному журналі, особиста медична книжка працівника). Один раз у два роки всі працівники проходять навчання і перевірку знань із санітарного мінімуму (відмітки у відповідному журналі, особиста медична книжка працівника). Особи, які не здали санмінімум, до роботи не допускаються.

Згідно з інструкції про порядок проведення медичних обстежень осіб, які поступають на роботу і працюють на харчових підприємствах до роботи в цехах виробництва варених ковбас в умовах ПП «Малицький» працівників, які страждають захворюваннями не допускають (акти медичних обстежень). При аналізі методом анкетування було з'ясовано, що працівники, які мали ознаки хвороби (шлунково-кишкові захворювання, підвищена температура, нагноєння, симптоми інших захворювань) своєчасно повідомляли про хвороби адміністрацію підприємства та зверталися у медичну установу для одержання відповідного лікування.

В обов'язковому порядку працівники виробничих цехів перед початком роботи приймають душ, перевдягаються у чистий спеціальний одяг так, щоб він цілком закривав особистий одяг. Жінки (чоловіки) підбирають волосся під косинку (ковпак) [6]. Після закінчення роботи також приймають душ. Заміна спецодягу проводиться працівниками щоденно і за мірою забруднення.

У періоди епідеміологічного неблагополуччя (COVID – 19) працівники цехів перед миттям рук дезінфікують їх 0,2%-ним розчином хлораміну або 0,1%-ним освітленим розчином хлорного вапна [7]. У разі ураження шкіри працівника у вигляді поранень, опіків, гноячок, злущування, пораненні місця обробляються антисептичними розчинами, працівник відстороняється від роботи та звертається у медичний заклад.

Для запобігання попаданню сторонніх предметів у сировину та в готову продукцію забороняється:

- заносити і зберігати в цехах дрібні скляні і металеві предмети (крім металевих інструментів і технологічного інвентаря);
- застібати спецодяг шпильками, голками і зберігати в кишенях халатів предмети особистого вжитку (дзеркала, гребінці, обручки, цигарки, сірники тощо).

Працівники підприємства слідкують за чистотою рук. Нігті на руках зстригають коротко і не покривають їх лаком. Миють руки перед початком роботи і після кожної перерви в роботі, у разі переходу від однієї операції до іншої, після стикання із забрудненими предметами [8] (особисті дослідження при аналізі стану виконання санітарних вимог норм і правил). Вживати їжу під час перерви на обід працівники тільки в їдальнях, кімнатах для вживання їжі, розташованих на території підприємства. В індивідуальних шафах гардеробної харчові продукти не зберігаються.

На основі проведеного аналізу, незважаючи на деякі відхилення від нормативно-правових актів з охорони праці, можна зробити висновки, що стан організації охорони праці при виробництві варених ковбас в умовах ПП «Малицький» м. Миколаїв є задовільним та відповідає вимогам нормативно-правовим актам з охорони праці.

Список використаних джерел:

1. Іваненко В. С. Комплексна безпека підприємств агропромислового комплексу, як складова система управління // Проблеми та перспективи розвитку бізнесу в Україні : матеріали міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених і студентів, м. Львів, 19 лютого 2021р. Львів : Львівський торговельно-економічний університет, 2021. С. 295 – 297. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8880>.

2. Курепін В. М. Сутність відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки / В. М. Курепін, В. С. Іваненко // День Землі - Earth Day [Електронний ресурс] : тези доповідей здобувачів вищої освіти спеціальностей 071 «Облік і оподаткування», 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» та інших учасників освітнього процесу за результатами тематичного «круглого столу» на обліково-фінансовому факультеті, м. Миколаїв, 22 квітня 2020 року. - Миколаїв : МНАУ, 2020. – С. 31-33. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/7042>.

3. Курепін В. М. Агрохімічне обслуговування та його вплив на екологічний стан і охорону навколишнього середовища / В. М. Курепін, В. С. Іваненко // Актуальні проблеми землеробської галузі та шляхи їх вирішення : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Миколаїв, 4-6 грудня 2019р. – Миколаїв : МНАУ, 2019. – С. 92 – 94. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/6405>

4. Курепін В. М. Визначення основних напрямів профілактики травматизму водіїв автотранспортних засобів аграрного сектору // Педагогічні інновації : матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, м. Миколаїв, 28-29 квітня 2021 р. Миколаїв : МНАУ, 2021. С. 160-163. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/9297>.

5. Тараненко В. В. Карантин, як захід попередження поширення інфекційних захворювань // Актуальні проблеми життєдіяльності людини в сучасному суспільстві : тези доповідей здобувачів вищої освіти інженерно-енергетичного факультету та інших учасників освітнього процесу за результатами тематичного «круглого столу» на інженерно-енергетичному факультеті, м. Миколаїв, 18-20 листопада 2020 р. Миколаїв : Миколаївський національний аграрний університет, 2020. С. 61-63. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8144>.

6. Лазіс М. І. Правове регулювання праці жінок в Україні. Проблеми та виклики // Глобальні цілі сталого розвитку – безпека світу, соціально-економічні та екологічні

прояви, можливості активізації партнерства : тези доповідей - здобувачів вищої освіти денної й заочної форм навчання за результатами щорічного тематичного «круглого столу» на обліково-фінансовому факультеті, м. Миколаїв, 12 листопада 2020 р. Миколаїв : Миколаївський національний аграрний університет, 2020. С. 39-42. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8204>.

7. Курепін В. М. Зупинимо пандемію: безпека і здоров'я на роботі можуть врятувати життя [Електронний ресурс] / В. М. Курепін : план конспект проведення занять з студентами МНАУ до Всесвітнього дня охорони праці / уклад. В.М. Курепін. - Електрон. текст. дані. – Миколаїв : МНАУ, 2020. – 8 с. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/7019>.

8. Чіріков А. О. Дезінфекція, як захід попередження поширення інфекційних захворювань // Актуальні проблеми життєдіяльності людини в сучасному суспільстві : тези доповідей здобувачів вищої освіти інженерно-енергетичного факультету та інших учасників освітнього процесу за результатами тематичного «круглого столу» на інженерно-енергетичному факультеті, м. Миколаїв, 18-20 листопада 2020 р. Миколаїв : Миколаївський національний аграрний університет, 2020. С. 89-91. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8149>.

*Науковий керівник: Курепін В.М., канд. екон. наук, старший викладач
Миколаївський національний аграрний університет*

ТЕХНОЛОГІЯ ВИРОБНИЦТВА МЛИНЦІВ В УМОВАХ ТОВ ВЗП «МАЛИЦЬКИЙ» МИКОЛАЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Проскура В.М.,

здобувач вищої освіти спеціальності 204

«Технологія виробництва та переробки продукції тваринництва»

Миколаївський національний аграрний університет

Умови при яких здійснюється виробництво млинців повинно бути забезпечено торгово-технологічним і холодильним обладнанням, причому матеріал, з якого виготовлене обладнання, інвентар і тара, не повинен негативно впливати на продукти харчування, змінюючи їх органолептичні якості, тобто метал має бути антикорозійним.

В умовах ТОВ ВЗП «Еліка» Вітовського району технологічне обладнання забезпечує умови дотримання правил безпеки працівниками підприємства [1]. Усе обладнання на підприємстві пронумероване, до механічного обладнання забезпечується вільний доступ.

Конструкція обладнання передбачає можливість розбирання для належної санітарної обробки агрегатів. Після роботи окремі деталі цих машин ретельно промиваються працівниками ТОВ ВЗП «Еліка» гарячою водою, ошпарюються кип'ятком, насухо протираються чистою тканиною і просушуються у жарочній шафі. Раз на тиждень робоче обладнання та інвентар дезінфікують 0,5% - ним розчином хлорного вапна, після чого промивають гарячою водою.

В умовах ТОВ ВЗП «Еліка» використовується наступне обладнання: виробничі столи та ванни; ванни для миття посуду; колоди для розрубання м'яса; шафи для сухих продуктів; інвентар, роздробні дошки, сушильні шафи, тощо. Виробничі столи, які призначені для обробки харчових продуктів, мають покриття зі стійкого до органічних кислот та корозії металу. Воно виготовлено із дюралюмінію, неіржавіючої сталі. Проте для формування тіста у наявності є столи із дерев'яною гладко виструганою поверхнею без щілин.

Для обробки продукції працівники товариства використовують обробні дошки, виготовлені з широких дощок твердих порід дерева чи поліетиленових матеріалів. На бокових частинах обробних дощок і ножів набите чітке маркування. Без маркування використовувати ножі і обробні дошки на підприємстві заборонено.

Після роботи весь дерев'яний дрібний інвентар (обробні дошки, лопатки, мішалки) миється гарячою водою (50°C) з додаванням мийних засобів після чого споліскується гарячою водою (не нижче 65°C). Після чого інвентар просушується на ґратчастих металевих стелажах.

Ванни виготовлені із нержавіючої сталі, дюралюмінію. Ванни емальовані, щоб легко змивались від бруду і їх можна було дезінфікувати. На підприємстві ванни використовують для миття овочів, м'яса, миття посуду. Всі ванни, незалежно від їх використання, забезпечені холодною та гарячою водою.

Всі шафи, які знаходяться на підприємстві встановлені на ніжках висотою до 20 см, що дає змогу підтримувати чистоту під ними. Для збирання харчових відходів використовуються педальні бачки, які після роботи очищаються та дезінфікуються 10% - ним розчином хлорного вапна.

На підприємстві використовується лінійний принцип розміщення обладнання, це забезпечує раціональну організацію робочого місця [2]. Після використання усе обладнання і інвентар ретельно очищається від залишків і промивається гарячою водою.

На підприємстві використовується такий посуд: фаянсовий і фарфоровий (тарілки, чашки, глечики), скляний сортовий (стакани та ін), алюмінієвий, мельхіоровий а також посуд із нержавіючої сталі (ножі, виделки, ложки, тарілки, мисочки, лопатки тощо). Кухонний посуд із нержавіючої сталі, чавуну, алюмінію, оцинкованого заліза (баки, відра для кип'ятіння і зберігання питної води, для зберігання сипучих товарів). Посуд, який використовується на підприємстві виготовлений із матеріалів, дозволених Міністерством охорони здоров'я України.

Широко використовується тара з полімерних матеріалів, оскільки вона гігієнічна від тари, виготовленої з інших матеріалів, значно легша і менш громіздка. У деяких випадках використовується посуду із пластмаси, але це не припустимо, тому що цей посуд є небезпечний (при зіткненні з їжею здатний виділяти шкідливі для організму речовини).

Санітарно-епідеміологічна служба Вітовського району м. Миколаєва постійно проводить у ТОВ ВЗП «Еліка» санітарно-бактеріологічний контроль за обладнанням, інвентарем і посудом. Працівники санітарно-епідеміологічних станцій і відомчої санітарної служби району стежать за санітарним станом обладнання, інвентарем [3] та

посудом шляхом лабораторного дослідження змивів. Змиви беруть з робочих столів, котлів, роздробних дощок, столового посуду.

Результати таких перевірок не виявили збудників гострих шлунково-кишкових інфекцій чи харчових отруєнь, це свідчить про задовільний санітарний стан підприємства. Епідеміологічної небезпеки на підприємстві не виявлено, про це свідчать документи від санітарно-епідеміологічної служби Вітовського району м. Миколаєва. Усі працівники підприємства особисто відповідають за порушення санітарних правил роботи.

Миття посуду на підприємстві є одним із трудомістких процесів, тому він механізований. Механічне обладнання забезпечує високу якість миття посуду та складається із таких операцій:

- звільнення від залишків полу фабрикатів;
- миття мийними засобами при температурі не нижче 45°C [4];
- первинне споліскування водою при температурі 58°C ;
- вторинне споліскування (знежирювання) гарячою водою, температура якої - $85-95^{\circ}\text{C}$;
- обсушування гарячим повітрям.

Робота таких машин базується на використанні мийних, знежирюючих і споліскуючих речовин. Мийні машини, які використовуються на підприємстві ТОВ ВЗП «Еліка» значною мірою забезпечують дотримання гігієнічних вимог. Вони з повною механізацією мийних процесів, починаючи з транспортування посуду і залу для обідів і закінчуючи подаванням на роздачу чистого посуду.

Ці машини встановлені відповідно до діючих правил безпеки. Приміщення для миття посуду обладнане 5-ти гніздовою ванною. Але ж на підприємстві використовується і ручний спосіб миття посуду. Для цього приміщення де здійснюється ручний спосіб миття посуду обладнані двогніздовими та три гніздовими ваннами. Усі ванни для миття посуду забезпечені холодною і гарячою водою.

Миття посуду ручним способом складається з таких операцій:

- звільнення від залишків полуфабрикатів;
- миття щіткою при температурі води $+45-48^{\circ}\text{C}$ з додаванням мийних засобів (знежирювання);
- споліскування посуду при температурі $+70^{\circ}\text{C}$ (посуд складається у спеціальні сітки та опускається у ванну);
- просушування посуду у сушильній шафі.

Ножі та інше обладнання яке виготовлене з нержавіючої сталі, під час миття піддаються тим же ж операціям, але перед сушінням прошпарюється кип'ятком в касетах для стерилізації.

У кінці робочого дня працівники підприємства здійснюють дезінфекцію [5] всього посуду та приборів 0,2% - ним розчином хлорного вапна, або 0,2% - ним розчином хлораміну, чи 0,1% - ним розчином гіпохлориту кальцію при температурі не нижчій 50°C протягом 10хв.

Весь посуд зі скла і кришталю миється окремо в двох водах з додаванням в перше гніздо дозволених мийних засобів. Протирається скляний посуд чистим рушником (промаркованим). Після висушування посуду його зберігають у спеціальних шафах.

Щітки і мочалки для миття посуду також щодня промивають з додаванням мийних засобів, після чого кип'ятити 10-15хв.

На основі проведеного аналізу можна зробити висновки, що стан організації охорони праці в умовах ТОВ ВЗП «Еліка» Вітовського району є задовільним та відповідає вимогам нормативно-правовим актам з охорони праці.

Список використаних джерел:

1. Курепін В. М. Комплексна безпека підприємств, як складова системи управління / В. М. Курепін, К. М. Горбунова // Актуальні питання техногенної та цивільної безпеки України : матеріали I Всеукраїнської наукової конференції професорсько-викладацького складу, м. Миколаїв, 21-22 вересня 2018 р.- Миколаїв : Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, 2018. – С. 21 – 23. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/6414>.

2. Матвєєва Л. Д. Джерела техногенних небезпек як елемент техносфери // Актуальні проблеми життєдіяльності людини в сучасному суспільстві : тези доповідей здобувачів вищої освіти інженерно-енергетичного факультету та інших учасників освітнього процесу за результатами тематичного «круглого столу» на інженерно-енергетичному факультеті, м. Миколаїв, 18-20 листопада 2020 р. - м. Миколаїв : Миколаївський національний аграрний університет, 2020. С. 15-17. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8137>.

3. Курепін В. М. Правове регулювання органічного сільськогосподарського виробництва в Україні // Сучасний стан науки в сільському господарстві та природокористуванні: теорія і практика : матеріали II міжнар. наук. інтернет-конф. м. Тернопіль, 20 листопада 2020 р. Тернопіль : Західноукраїнський національний університет, 2020. С. 98-101. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8209>.

4. Вишняков Д.С. Запобігання професійним захворюванням і виробничому травматизму – запорука підвищення конкурентоспроможності підприємства / Д.С. Вишняков // Участь молоді у розбудові агропромислового комплексу України: 32-ї студентської науково-теоретичної конференції, 18-20 березня 2020 р., Миколаїв. – Миколаїв : МНАУ, 2020 – С. 71 – 74. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/7022>.

5. Радіонов М. О. Визначення основних напрямів профілактики травматизму на підприємствах сільського господарства / М. О. Радіонов, Д. Д. Марченко, В. М. Курепін // Вісник аграрної науки Причорномор'я. - 2019. - Вип. 1 (101). - С. 111-117. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/6105>.

*Науковий керівник: Курепін В.М., канд. екон. наук, старший викладач
Миколаївський національний аграрний університет*

РЕФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ БЕЗПЕЧНОСТІ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ В УКРАЇНІ

Мд Саиф Ибна Алам

*здобувач першого рівня освіти спеціальності 181 «Харчові технології»
Миколаївський національний аграрний університет*

Питання забезпечення якості продовольчих товарів завжди було актуальним. Це обумовлено насамперед тим, що у разі придбання товарів непродовольчої групи сумнівної якості наслідком може бути лише певний дискомфорт, а у разі придбання неякісних продуктів харчування існує загроза здоров'ю. Складовою захисту здоров'я споживачів будь якої країни є забезпечення безпечності і якості продукції. За оцінкою ВООЗ, 600 мільйонів людей, майже кожна десята людина в світі, стали жертвами вживання неякісних харчових продуктів. 420 000 людей щорічно помирають з причини вживання небезпечних харчових продуктів. 40% хворобах харчового походження приходиться на дітей віком до п'яти років – в середньому налічується 125 000 випадків смерті [1].

Міжнародний характер виробництва та поставки продуктів харчування є передумовою розроблення та запровадження ефективного міжнародного законодавчого регулювання безпечності та якості харчових продуктів. Ще в 90-х роках минулого століття були серйозні інциденти, пов'язані з безпечністю харчових продуктів. Саме факти потрапляння на ринки збуду споживачів небезпечних для здоров'я харчових продуктів спонукали Україну та інші країни світу переглянути свої системи контролю безпечності продуктів харчування та шукати кращих способів захисту споживачів.

Сьогодні законодавче регулювання безпечності та якості харчових продуктів в Україні наголошує право громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди (Конституція України, стаття № 50). Вільний доступ до інформації про якість харчових продуктів дозволяє уникнути потенційно серйозних небезпек для здоров'я [2].

На сьогодні в Україні відносини між органами виконавчої влади, операторами ринку харчових продуктів та споживачами харчових продуктів регулює Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» (Закон). Цей Закон визначає порядок забезпечення безпечності та окремих показників якості харчових продуктів, що виробляються, перебувають в обігу, ввозяться (пересилаються) на митну територію України та/або вивозяться (пересилаються) з неї. Відповідно до статті № 4 Закону держава здійснює регулювання у сфері безпечності харчових продуктів та окремих показників якості харчових продуктів з метою захисту життя, здоров'я та інтересів споживачів, шляхом здійснення державного контролю.

Україна на законодавчому рівні, намагається вирішувати питання харчової безпеки, це є запорукою збереження здоров'я та профілактики цілого спектру захворювань, пов'язаних зі способом харчування [3]. Питання безпеки харчових продуктів, харчування та продовольчої безпеки нерозривно пов'язані. Небезпечні продукти харчування породжують порочне коло хвороб і недостатність харчування, що особливо зачіпає соціально незахищене населення держави.

Сьогодні ланцюг поставок продуктів харчування носить міжнародний характер. Ефективна співпраця між урядами країн, виробниками і споживачами продуктів харчування сприяє забезпеченню безпеки харчових продуктів [4].

Україна на законодавчому рівні, намагається вирішувати питання харчової безпеки: Закон України «Про якість та безпеку харчових продуктів та продовольчої сировини», Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів». Вимоги цих Законів сприяють запобіганню несприятливих наслідків та визначають певні засади державної політики щодо забезпечення якості та безпеки харчових продуктів і продовольчої сировини.

Європейський Союз (ЄС) відіграє важливу роль у нормативно-правовому забезпеченні та створенні надійної і ефективної системи державного регулювання у сфері безпечності та якості харчових продуктів [5]. Саме в ЄС безпечність харчових продуктів визнається одним із головних пріоритетів політики.

Основоположним документом ЄС у сфері безпечності та якості харчових продуктів є Регламент Європейського парламенту і Ради ЄС № 178/2002 від 28.01.2002 (Регламент), який визначає загальні принципи продовольчого права ЄС. У національному законодавстві держав-членів ЄС ці принципи є орієнтиром для держав, що знаходяться на шляху євроінтеграції, у тому числі і для України.

Безпечності харчових продуктів, це забезпечення високого рівня захисту життя, здоров'я та інтересів споживачів [6], чесних практик торгівлі харчовими продуктами, захист здоров'я тварин та умови їх утримання, здоров'я рослин і довкілля. Країни-члени ЄС несуть зобов'язання, щодо безпечності харчових продуктів вироблених на її території не тільки перед своїми громадянами, а й всіма громадянами ЄС та третіх країн. Європейське ставлення до питань безпечності харчових продуктів та захисту інтересів споживачів, це не тільки питання державних інституцій, як підкреслено Регламентом № 178/2002, а й громадськості, неурядових організацій, професійних асоціацій, міжнародних торгових партнерів і торгових організацій.

Україна повинна бути визнана як глобальний, конкурентоспроможний і надійний партнер, який відповідає потребам світового ринку та пропонує широкий асортимент якісної продукції харчової та переробної промисловості з високою доданою вартістю та з аутентичними смаковими властивостями [7]. Україна впровадила близько 80% законодавства ЄС про безпечність харчових продуктів і 45% законодавства щодо тварин, у сфері охорони здоров'я та добробуту. Ця ефективна співпраця між урядами країн, виробниками і споживачами продуктів харчування сприяє забезпеченню безпеки харчових продуктів.

Отже, вихід на закордонні ринки для українських виробників харчових продуктів ускладнюється тим, що в розвинених державах створені надійні системи управління безпекою цих продуктів. Згадані системи, базисом яких є відповідні закони, директиви та регламенти, визнані та застосовуються для захисту споживачів від імовірних небезпек, джерелом яких можуть бути харчові продукти.

Список використаних джерел:

1. Курепін В. М. Правове регулювання органічного сільськогосподарського виробництва в Україні // Сучасний стан науки в сільському господарстві та природоко

ристуванні: теорія і практика : матеріали II міжнар. наук. інтернет-конф. м. Тернопіль, 20 листопада 2020 р. Тернопіль : Західноукраїнський національний університет, 2020. С. 98-101.

2. Бурцева П. М. Деякі аспекти проблеми вирощування якісної рослинницької продукції при застосуванні мінеральних добрив // Глобальні цілі сталого розвитку – безпека світу, соціально-економічні та екологічні прояви, можливості активізації партнерства : тези доповідей - здобувачів вищої освіти денної й заочної форм навчання за результатами щорічного тематичного «круглого столу» на обліково-фінансовому факультеті, м. Миколаїв, 12 листопада 2020 р. Миколаїв : Миколаївський національний аграрний університет, 2020. С. 14 – 15. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8201>.

3. Курепін В. М. Розвиток аграрного сектору економіки України через забезпечення безпеки на виробництві / В. М. Курепін // Соціально-економічна політика та адміністрування у сфері регіонального розвитку України : збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції, 3-5 квітня 2019 р. - Миколаїв : МНАУ, 2019. - С. 109-112.

4. Курепін В. М. Механізм управління екологічною безпекою об'єктами господарювання на засадах маркетингу / В. М. Курепін, В. С. Іваненко // Обліково-аналітичне і фінансове забезпечення діяльності суб'єктів господарювання: національні, глобалізаційні, євроінтеграційні аспекти : матеріали IV міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, м. Миколаїв, 20-21 листопада 2019р. – Миколаїв : МНАУ, 2019. – С. 169 – 172.

5. Курепін В. М. Правові засади забезпечення якості та безпеки споживання замороженої плодоовочевої продукції // Сучасні підходи до вирощування, переробки і зберігання плодоовочевої продукції : матеріали міжнародної наук.-практ. конф., 18-20 березня 2020 р. Миколаїв : МНАУ, 2020. С. 172-175.

6. Шкуткова В. О. Фактори техногенного впливу АЕС на довкілля // Актуальні проблеми життєдіяльності людини в сучасному суспільстві : тези доповідей здобувачів вищої освіти інженерно-енергетичного факультету та інших учасників освітнього процесу за результатами тематичного «круглого столу» на інженерно-енергетичному факультеті, м. Миколаїв, 18-20 листопада 2020. Миколаїв : Миколаївський національний аграрний університет, 2020. С. 94-96. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8151>.

7. Курепін В. М. Агрохімічне обслуговування та його вплив на екологічний стан і охорону навколишнього середовища / В. М. Курепін, В. С. Іваненко // Актуальні проблеми землеробської галузі та шляхи їх вирішення : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Миколаїв, 4-6 грудня 2019р. – Миколаїв : МНАУ, 2019. – С. 92 – 94.

*Науковий керівник: Курепін В.М., канд. екон. наук, старший викладач
Миколаївський національний аграрний університет*

Наукове електронне видання

**Актуальні проблеми безпеки
життєдіяльності людини в сучасному
суспільстві**

Матеріали Всеукраїнської
науково-теоретичної інтернет-конференції

м. Миколаїв, 24 листопада 2021 року

Технічний редактор: В.М. Курепін
Комп'ютерна верстка: В.С. Іваненко

Формат 60x84/16 Ум. друк. арк. _

Тираж _ . Зам. №__

Надруковано у видавничому відділі
Миколаївського національного аграрного університету
54020, м. Миколаїв, вул. Георгія Гонгадзе, 9
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4490 від 20.02.2013 р.